https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE ISTORIE - FILOSOFIE

Conf. univ. dr. N. Z. LUPU * Conf. univ. dr. GH. N. CĂZAN * Lect. univ. dr. C. BUȘE

155314
155414

ISTORIA UNIVERSALĂ CONTEMPORANĂ

VOL. I

1917—1945

BUCUREȘTI
— 1979 —

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

NTRALĂ UNIV. TARĂ
CUREȘTI
III 468404

B.C.U. Bucureşti
C 06067 97

94/L95

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

INTRODUCERE

Sintetizînd principalele caracteristici ale perioadei istorice contemporane, Programul Partidului Comunist Român adoptat de Congresul al XI-lea al partidului precizează că epoca noastră este „epoca revoluției socialiste, a trecerii de la societatea capitalistă împărțită în clase antagoniste, bazată pe exploatare și asuprire socială și națională — societate care nu mai corespunde istoricește noilor forțe de producție — la societatea comunistă, în care se lichidează exploatarea și asuprirea de orice fel și nu mai există clase antagoniste. Aceasta este epoca lichidării dominației imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, a așezării relațiilor dintre state și națiuni pe principii noi, de egalitate și respect al independenței și suveranității naționale. Totodată, această epocă se caracterizează prin impetuoasa revoluție tehnico-științifică mondială care creează condiții optime pentru dezvoltarea rapidă a forțelor de producție, pentru creșterea producției de bunuri materiale în vederea satisfacerii, pe această bază, a necesităților de viață ale tuturor popoarelor". Această apreciere cuprinzătoare pornește de la realitățile lumii contemporane, definește sensul evoluției, procesele fundamentale ale contemporaneității și perspectivele acestora [1]

Epoca actuală marchează o nouă treaptă în dezvoltarea întregii omeniri, în condițiile universalizării istoriei umane, evoluția istorică contemporană constituind un proces universal în care este cuprinsă istoria actuală a tuturor popoarelor lumii, în pofida mari diversități în privința stadiului și ritmurilor dezvoltării lor istorice, a formelor specifice ale acesteia. Izolarea statelor și popoarelor a fost desființată de profunde și ample procese ca : formarea sistemelor economice mondiale, împletirea și suprapunerea de interese în cadrul diviziunii internaționale a muncii și al pieței mondiale, extinderea și diversificarea continuă a relațiilor economice. Prăbușirea sistemului colonial al imperialismului a favorizat transformarea a noi și noi popoare în forțe active ale procesului istoric universal. Relațiile politice internaționale devenite practic atotcuprinzătoare au făcut ca viața fiecărui popor să se desfășoare ca parte integrantă a evoluției mondiale.

---

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Ed. politică, București, 1975, p. 21.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Epoca contemporană a fost inaugurată de victoria de acum șase decenii a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Crearea primului stat socialist din lume, Uniunea Sovietică, a produs o mare breșă în sistemul mondial capitalist, a stimulat lupta de eliberare națională și socială a popoarelor de pretutindeni. Revoluția din Octombrie a marcat intrarea capitalismului în perioada crizei generale ale cărei elemente au apărut și s-au maturizat treptat, odată cu trecerea la imperialism. În anii care au urmat înfățișarea lumii a suferit modificări esențiale, ca rezultat al profundelor schimbări economico-sociale, politice și naționale care au îmbogățit considerabil conținutul și trăsăturile noii epoci. În perioada de după al doilea război mondial, socialismul a triumfat într-un șir de țări din Europa, Asia și America Latină. Un eveniment de importanță istorică l-a constituit victoria revoluției socialiste în China și crearea Republicii Populare Chineze. În prezent socialismul reprezintă o uriașă forță mondială ; țările socialiste, care cuprind mai bine de 30 la sută din populația globului și produc aproape 40 la sută din producția mondială de bunuri materiale, au devenit o considerabilă forță economică, politică, militară și ideologică. Creșterea continuă a forțelor socialismului are un rol determinant pentru întreaga evoluție a lumii, orice aport la consolidarea și sporirea acestora fiind o contribuție la stimularea forțelor progresiste ale contemporaneității. Marile realizări obținute de țările socialiste pe planul edificării noii societăți, principiile promovate de ele în relațiile internaționale exercită o înrâurire profundă asupra dezvoltări istorice contemporane, tot mai numeroase forțe politice și state, îndeosebi țări în curs de dezvoltare, manifestîndu-și opțiunea pentru socialism ca o necesitate obiectivă a progresului lor economic și social. Afirmarea voinței unui număr mare de țări de a înainta pe căi socialiste de evoluție a devenit astfel una din caracteristicile semnificative ale epocii în care trăim.

Rod al unor lupte îndelungate și grele purtate de popoarele asuprite, pentru afirmarea ființei naționale și scuturarea dominației străine, destrămarea în ansamblu a sistemului colonial al imperialismului constituie la rîndul său un amplu proces revoluționar, al doilea ca importanță istorică după formarea sistemului mondial socialist. În numai șase decenii, dar mai cu seamă după al doilea război mondial, harta politică a lumii a suferit modificări esențiale Dacă la sfîrșitul primului război mondial, 72 la sută din teritoriul și aproximativ două treimi din populația globului se aflau sub dominația colonială, astăzi la ordinea zilei se află lichidarea ultimelor vestigii ale colonialismului în Africa australă. După ultima conflagrație mondială, în condițiile noului raport de forțe pe plan internațional, lupta de eliberare a popoarelor asuprite a triumfat ; pe ruinele vechilor imperii coloniale au apărut peste 100 de noi state independente care constituie o puternică forță revoluționară, parte integrantă a uriașului front antiimperialist, în cadrul căruia forțele socialismului și cele ale mișcărilor de eliberare națională se află într-o strînsă legătură organică, de sprijin și intercondiționare reciprocă. Vigoarea cu care popoarele de pretutindeni se ridică pentru afirmarea ființei lor naționale a dreptului lor de a se dezvolta liber, de sine stătător, demonstrează că și în epoca noastră națiunea, statul național, departe de a-și

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

fi epuizat rolul istoric, continuă să se afirme ca forțe motrice importante ale societății contemporane.

Creșterea și afirmarea pe planul diferitelor țări ca și pe arena mondială a forțelor revoluționare și democratice reprezintă o altă caracteristică esențială a epocii contemporane. În acest cadru trebuie subliniată importanța luptei clasei muncitoare, care, avînd rolul principal în dezvoltarea producției de bunuri materiale și vital interesată în abolirea exploatării și asupririi, se manifestă drept cea mai însemnată forță socială a procesului revoluționar mondial. În conducerea luptelor pentru promovarea intereselor vitale și împlinirea aspirațiilor înaintate ale omenirii un rol primordial revine partidelor comuniste și muncitorești. Militînd cu fermitate pentru interesele fundamentale ale maselor muncitoare, ale întregii națiuni și elaborîndu-și politica potrivit condițiilor în care-și desfășoară activitatea, partidele comuniste și-au sporit considerabil influența în mase. Mișcarea comunistă cuprinde astăzi zeci și zeci de milioane de membri și simpatizanți. Într-o serie de țări capitaliste ca: Italia, Franța, Spania, Portugalia, Finlanda, Japonia ș.a. partidele comuniste reprezintă forțe de bază ale vieții politice de care depinde în bună măsură întreaga evoluție socială. Înfăptuirea principiilor de egalitate, autonomie în elaborarea liniei politice și strategice, neamestec în treburile interne, solidaritate și întrajutorare, în spiritul stimei și al respectului reciproc, creează premisele unei solidarități noi în mișcarea comunistă, incomparabil mai puternică și mai eficace, contribuind la creșterea capacității partidelor comuniste de a influența procesele dezvoltării sociale pe plan național și mondial. În ansamblul forțelor progresiste contemporane un loc important îl ocupă partidele socialiste și social-democrate. În pofida deosebirilor de ordin ideologic și politic care separă partidele comuniste de alte partide sau formațiuni politice de stînga, ideea unității stîngii cîștigă teren. Materializată în unele țări, unitatea stîngii se dovedește a fi un factor de prim ordin în promovarea cauzei democrației și progresului. Alături de clasa muncitoare, în fiecare țară capitalistă acționează forțe democratice și progresiste tot mai largi — țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii, masele largi de femei, tineretul, pături patriotice ale armatei, alte clase și pături sociale, diferite mișcări democratice și progresiste, oameni de cele mai diverse orientări și convingeri politice, filozofice și religioase, care se pronunță pentru transformări sociale, dau dovadă de o orientare lucidă în problemele care confruntă lumea contemporană.

În zilele noastre, așa cum dovedesc fenomenele actuale din țările occidentale, criza generală a capitalismului a intrat într-o nouă fază, cuprinzînd toate sferele vieții sociale. Cu toate progresele (limitate și inegale) înregistrate în perioada postbelică în dezvoltarea forțelor de producție, capitalismul rămîne profund deficitar în sectoarele economice de importanță majoră, în sectorul raporturilor sociale. Capitalismul contemporan nu poate rezolva marile probleme cu care este confruntat, fiind pus în fața unor dificultăți și contradicții mai mari decît în trecut.

După al doilea război mondial, în relațiile intercapitaliste au avut loc mutații profunde cu implicații din cele mai importante asupra vieții economice și politice internaționale. Lupta între principalele țări capi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

taliste a intrat într-o nouă fază caracterizată prin apariția unor noi centre de putere economică și politică cum sînt Piața comună și Japonia, prin lichidarea vechii situații privilegiate a S.U.A., ale căror poziții de hegemonie au fost profund zdruncinate.

Lumea capitalistă contemporană este tot mai mult confruntată cu contradicțiile generate de orînduirea bazată pe exploatare, de politica colonialistă și neocolonialistă de asuprire națională și socială. Aceste contradicții se adîncesc continuu ca urmare a accentuării decalajului între țările dezvoltate și cele slab dezvoltate, a adîncirii împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace, a menținerii unor relații de inechitate, de exploatare și asuprire a popoarelor. Actuala criză mondială, caracterizată prin puternice convulsii economice, politice și sociale, criză de materii prime și energie, instabilitate financiară și valutară, inflație și șomaj cronic, scoate tot mai pregnant în evidență caracterul istoricește depășit al orînduirii capitaliste. Încercările unor cercuri guvernamentale de a „adapta" sistemul capitalist noilor condiții pe care le oferă revoluția tehnico-științifică nu au schimbat și nu pot schimba esența orînduirii bazate pe exploatare. Ele pot doar atenua temporar unele contradicții, generînd în schimb altele noi mai puternice.

Analiza fenomenelor și proceselor noi ale lumii contemporane pune în evidență concluzia că, în epoca noastră, în timp ce forțele socialismului, ale progresului și păcii se întăresc neconteninit, capitalismul se găsește într-un proces de continuă slăbire, raportul mondial de forțe tinzînd să se modifice tot mai mult în defavoarea sa. Aceste tendințe în evoluția mondială creează premisele ca marile probleme ce confruntă azi omenirea să poată fi rezolvate într-un mod nou, în concordanță cu interesele popoarelor, ale cauzei păcii și progresului social. În condițiile actuale sînt nu numai stringent necesare, dar și posibile: reglementarea pe căi politice pașnice a problemelor și diferendelor internaționale, stingerea conflictelor existente, oprirea cursei înarmărilor și realizarea dezarmării, adoptarea de măsuri care să împiedice aruncarea omenirii într-o nouă conflagrație moddială, să ducă la eliminarea războiului din viața societății. Condițiile specifice ale epocii actuale relevă necesitatea edificării unei noi ordini economice și politice internaționale, de care depind în cel mai înalt grad pacea și progresul întregii umanități. În concepția partidului și statului nostru, o asemenea ordine presupune lichidarea cu desăvîrșire a politicii de inegalitate, dominație și asuprire a unor popoare de către altele, instaurarea unor noi relații întemeiate pe deplina egalitate în drepturi între toate națiunile, pe respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn deplin pe bogățiile naționale, de a-și alege liber calea dezvoltării economcio-sociale, fără nici un amestec din afară, lichidarea subdezvoltării, a decalajelor dintre state, crearea condițiilor pentru dezvoltarea armonioasă a tuturor popoarelor.

Relevarea avîntului forțelor înaintate ale lumii contemporane nu înseamnă ignorarea existenței sau subaprecierea forțelor imperialiste reacționare care mai dispun încă de un considerabil potențial material și militar, cu ajutorul căruia tind să-și mențină și să-și consolideze dominația. În aceste împrejurări, vigilența neabătută a popoare-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

lor și unirea într-un singur front a tuturor forțelor revoluționare și a curentelor progresiste ale contemporaneității se impune ca o necesitate obiectivă a mersului înainte al omenirii. Viața demonstrează că acționînd unite aceste forțe pot obține victoria în lupta cu forțele războiului și asupririi imperialiste, pot asigura înfăptuirea unei lumi a păcii și colaborării.

Așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea făcută la 3 august 1978 în cadrul ședinței activului central de partid și de stat „în momentul de față, pe plan mondial, asistăm la două tendințe principale în politica de dominație și reîmpărțire a zonelor de influență: pe de o parte, tendința de recurgere la forță, la căile militare, pentru promovarea intereselor de dominație, pentru obținerea sau consolidarea zonelor de influență și pe de altă parte, tendința de folosire în principal, a mijloacelor economice, sub diferite forme, pentru întărirea dominației monopolurilor și societăților multinaționale, pentru consolidarea influenței unor state în diferite zone ale lumii". Ambele tendințe sînt periculoase pentru independența popoarelor, dar „recurgerea la forță, folosirea căilor militare reprezintă astăzi pericolul principal în viața internațională [2].

Ținînd seama de forțele motrice principale, de tendința dominantă în evoluția istorică — trecerea omenirii de la capitalism la socialism — epoca contemporană a istoriei universale poate fi împărțită în două mari perioade: prima, *de la victoria revoluției proletare în Rusia, care a dus la statornicirea socialismului pe un teritoriu egal cu a șasea parte a suprafeței globului, pînă la izbînda socialismului într-un nou număr de țări după cel de-al doilea război mnodial; cea de* a doua, *de atunci și pînă în prezent.*

Încă de la apariția sa, socialismul a început să exercite influență asupra mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a popoarelor asuprite, asupra evoluției evenimentelor internaționale. „Făurirea primului stat al muncitorilor și țăranilor, sub conducerea Partidului Bolșevic în frunte cu I. V. Lenin — se arată în Programul P.C.R. adoptat de Congresul al XI-lea al partidului — a dat un puternic imbold luptelor revoluționare de pretutindeni, a ascuțit și mai mult contradicțiile de clasă, contradicțiile între țările imperialiste și țările dominate, a stimulat întreaga luptă de eliberare națională și socială" [3]. *Totuși, în ansamblu, în această perioadă a istoriei contemporane, raportul de forțe pe arena mondială a rămas favorabil capitalismului, evoluția politicii internaționale continuînd să fie dominată de interesele imperialismului.*

În timpul și după cel de-al doilea război mondial au început să apară schimbări vizibile în raportul de forțe între capitalism și socialism. „Triumful luptei revoluționare și trecerea la edificarea socialismului în perioada postbelică într-un șir de țări din Europa, Asia și America — se precizează în Programul P.C.R. — au determinat transformarea socialismului într-o uriașă forță mondială". În ultimele decenii, paralel cu creșterea forței și influenței socialismului s-a produs și o intensificare crescîndă a mișcărilor de eliberare națională de sub

---

[2] Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Ședința activului central de partid și de stat*, Ed. politică, București, 1978, p. 6—7.

[3] *Programul Partidului Comunist Român...*, p. 38.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

dominația colonială care au cuprins țările subjugate de pe toate meridianele lumii, determinînd prăbușirea în ansamblu a sistemului colonial, formarea pe ruinile sale a zeci și zeci de noi state independente. Acest proces a marcat, de asemenea, un moment de cotitură în istoria civilizației universale, contribuind la rîndul său la slăbirea imperialismului, la modificarea raportului de forțe pe arena mondială în favoarea progresului, democrației și socialismului.

Obiectul volumului de față îl constituie doar prima perioadă a epocii conemporane, de la victoria Revoluției din Octombrie la sfîrșitul celui de al doilea război mondial, urmînd ca perioada postbelică să fie cuprinsă în volumul II.

Referindu-se la marile transformări petrecute în lume după prima mare conflagrație mondială, în Programul P.C.R. se apreciază că:

„Profundele mutații săvîrșite în configurația geografică, politică și socială a lumii după primul război mondial au determinat un nou și puternic avînt al dezvoltării forțelor de producție pe plan internațional, un mare pas înainte în cunoașterea științifică, în progresul tehnicii, în viața culturală a popoarelor, au ridicat pe o treaptă nouă întreaga civilizație a societății omenești. S-au produs puternice schimbări în structura societății, în raportul forțelor sociale, a început să se afirme cu tot mai multă vigoare proletariatul — clasa cea mai revoluționară a societății — s-a produs o amplă radicalizare a maselor largi populare" [4]. *Dezvoltarea de ansamblu, economică și social-politică a lumii în anii interbelici a urmat o linie sinuoasă, a fost marcată de crize și contradicții care au dus în cele din urmă la declanșarea celui de-al doilea război mondial.*

În cele două decenii care s-au scurs de la prima la cea de-a doua conflagrație mondială, economia lumii evoluînd pe fondul crizei generale a capitalismului a cunoscut repetate crize economice. Prima dintre acestea, criza din anii 1920—1921, a fost urmarea dezechilibrului economiei mondiale, rezultat din mutațiile structurale în producția și comerțul mondial, în sistemul de credit și cel valutar, în schimbarea unor rute comerciale și a locului și rolului unor țări în schimburile internaționale, în diviziunea internațională a muncii. După depășirea dificultăților provocate de criză, statele capitaliste au intrat într-o perioadă de conjunctură favorabilă, în unele cazuri, de avînt economic. În 1925 a fost atins nivelul antebelic al producției industriale, care, pînă în anul 1929, a sporit cu încă 22 la sută.

Un moment deosebit în evoluția economică a statelor capitaliste l-a constituit anul 1929, care a marcat nu numai punctul culminant al dezvoltării economice, dar, în același timp, și începutul celei mai mari crize economice mondiale, care a întrecut prin durată și intensitate fenomenele similare anterioare. Sub loviturile crizei, nivelul producției industriale capitaliste a coborît pînă la nivelul anilor 1908—1909, în unele țări chiar pînă la nivelul anilor de sfîrșit ai secolului XIX. Efectele acestei crize s-au făcut simțite în toate țările capitaliste și în toate sectoarele de activitate economică: industrie, agricultură, comerțul intern și internațional, sistemul valutar și de credit. Criza a adîn-

[4] *Ibidem*, p. 38—39.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cit contradicțiile interne și externe ale țărilor capitaliste, dovedind necesitatea schimbării cadrului dezvoltării lor economice. În numeroase state, s-a trecut în acești ani la măsuri de intervenție a statului în viața economică, de îmbinare a eforturilor monopolurilor cu cele ale statului pentru salvarea orînduirii capitaliste. Trebuie, desigur, precizat că, în această perioadă, dezvoltarea economiei capitaliste pe baza capitalismului monopolist de stat, deși a exprimat o tendință generală, nu a constituit un fenomen atotcuprinzător.

În anii care au urmat marii crize, producția industrială mondială a început să crească, ridicîndu-se la nivelul anului 1929 în 1936. Țările capitaliste au atins acest nivel în 1937, dar la sfîrșitul acestui an multe dintre ele au intrat într-o nouă perioadă de criză. În unele țări ca de pildă S.U.A., Anglia, Franța ș.a. nivelul din 1929 încă nu fusese atins. Mai scurtă ca durată decît criza precedentă, dar mai profundă decît a fost aceasta în primul an, criza din 1937—1938 nu a căpătat totuși un caracter mondial, deși a cuprins un număr însemnat de țări. Desfășurarea acestei crize a fost afectată de pregătirea și declanșarea celui de-al doilea război mondial. Astfel se explică, de altfel, desigur în parte, și durata mai scurtă și gradul diferit în care țările în cauză au fost afectate.

O schimbare de structură în economia mondială, de o importantă semnificație economică și politică, a marcat în perioada interbelică creșterea ponderii economice a primului stat socialist. Între 1917 și 1937, cota U.R.S.S. în producția industrială mondială a crescut de la 3 la circa 10 la sută, iar în privința materiilor prime și agricole de la 5,8 la sută în 1925 la 12,4 la sută în 1937. Orientarea spre dezvoltarea unei industrii proprii de mașini a permis U.R.S.S. să ocupe încă înaintea celui de-al doilea război mondial primul loc în Europa în ce privește producția de mașini și utilaje. Din punctul de vedere al producției pe cap de locuitor, U.R.S.S. se găsea însă pe o treaptă mai coborîtă, decalajele de nivel economic și industrial în comparație cu statele dezvoltate continuînd să se mențină, fapt reflectat și în condițiile de viață ale poporului.

În lumea capitalistă, țărilor dezvoltate le revenea, în 1938, peste 90 la sută din producția mondială,iar țărilor coloniale și dependente doar 9 la sută. În ajunul războiului, S.U.A. dețineau în continuare primul loc în producția industrială mondială cu o cotă de 36,6 la sută. Tot atunci, cota Marii Britanii era de 15,6 la sută, a Germaniei de 11,5 la sută, a Franței de 6,6 la sută. Totuși, țările Europei occidentale luate la un loc depășeau din acest punct de vedere S.U.A., dînd 45 la sută din producția mondială a țărilor capitaliste.

Pe plan politic, perioada de început a epocii contemporane s-a caracterizat prin intensificarea luptelor de clasă revoluționare împotriva dominației imperialiste și coloniale, prin afirmarea cu tot mai multă vigoare a proletariatului, prin ampla radicalizare a maselor largi populare. Victoria Revoluției din Octombrie a dat un puternic imbold luptelor revoluționare de pretutindeni. Într-o serie de țări ca de pildă China, Germania, Ungaria și Turcia ș.a. au avut loc în acești ani puternice mișcări revoluționare care au cuprins mase largi muncitorești și țărănești progresiste. În condițiile interne și internaționale din acești ani

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

s-au intensificat luptele revoluționare, de clasă din România, care au culminat cu greva generală din 1920. În mai 1921, prin votul marii majorități a participanților la congresul Partidului Socialist, a fost întemeiat Partidul Comunist Român.

În anii stabilizării relative a capitalismului, ani de conjunctură economică favorabilă a țărilor capitaliste, luptele de clasă, revoluționare au cunoscut o perioadă de reflux relativ. Criza economică mondială izbucnită în 1929, care a afectat grav clasa muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii, a dus din nou la intensificarea luptelor revoluționare pentru apărarea intereselor economice ale maselor populare, împotriva fascismului și războiului.

Un fenomen caracteristic evoluției politice a țărilor capitaliste în perioada interbelică a fost și deteriorarea crescîndă a democrației parlamentare burgheze, accentuarea tendințelor spre dictatură. Într-o serie de țări, virtuțile burgheziei reacționare, renunțînd la metodele democratismului parlamentar burghez, au încurajat, sprijinit materialicește și adus la putere, grupări fasciste teroriste, naționalist-șovine. În 1922 a fost instaurat regimul fascist în Italia. Pînă în anii crizei economice au fost introduse regimuri autoritare, dictatoriale de diverse nuanțe în Ungaria, Spania, Bulgaria, Portugalia, Polonia, Iugoslavia, într-o serie de țări ale Americii Latine. Aducerea la putere a naziștilor în Germania în ianuarie 1933 a stimulat și încurajat tendințele spre instaurarea unor regimuri de „mînă forte", antidemocratice, fasciste, menite să zăgăzuiască avîntul de luptă al maselor muncitoare. Fascismul a reprezentat o primejdie nu numai pentru existența liberă suverană a popoarelor, dar a pus sub semnul întrebării însăși ființa națională, existența fizică a multor popoare. El a constituit un grav pericol pentru întreaga civilizație umană.

Reacție firească împotriva unei astfel de primejdii, lupta antifascistă, apărută odată cu primele manifestări ale bandelor fasciste, a căpătat contururi organizatorice mai precise și o orientare ideologică mai clară, începînd, mai ales, în ultima jumătate a deceniului al patrulea. Obiectivele luptei antifasciste: apărarea democrației, a valorilor culturii umane, a independenței și suveranității naționale, au favorizat antrenarea în această mișcare a unor forțe sociale și politice foarte diverse, unite prin conștiința necesității de a apăra civilizația umană împotriva barbariei fasciste. La ea au participat: muncitori, țărani, intelectuali, mic-burghezi, unele elemente din rîndurile burgheziei, oameni de diferite convingeri politice, filozofice și religioase. Proletariatul în frunte cu partidele comuniste s-a aflat în primele rînduri ale luptei antifasciste, a luptei forțelor progresiste pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și suveranității naționale.

Organizarea politică internațională statornicită după primul război mondial s-a întemeiat în principal pe tratatele încheiate la Conferința de pace de la Paris și cele semnate mai tîrziu la conferința de la Washington, din noiembrie 1921—februarie 1922, și la conferința de la Lausanne. Tratatele încheiate la sfîrșitul războiului au consemnat, pe de o parte, rezolvarea în interesul puterilor învingătoare a contradicțiilor care au dus la izbucnirea conflagrației mondiale, pe de altă parte,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

soluționarea unor aspirații naționale legitime, prin constituirea, reconstituirea unor state naționale, în cazul României, desăvîrșirea unității statului național. A fost creată Liga Națiunilor, organizație internațională chemată să asigure respectarea tratatelor, menținerea păcii în lume.

Noul edificiu internațional s-a dovedit a fi, însă, mai fragil decît și-au imaginat partizanii săi sinceri. În condițiile dezvoltării inegale a statelor capitaliste, a adîncirii contradicțiilor imperialiste, tratatele au avut o existență efemeră. Evoluția politică internațională din cele două decenii interbelice s-a remarcat printr-o instabilitate accentuată de faptul că toate ciocnirile de interese se desfășurau pe fundalul contradicției esențiale a epocii contemporane : contradicția dintre capitalism și socialism. După o scurtă „perioadă de aur", de planuri și speranțe în capacitatea forului internațional de la Geneva de a rezolva multiplele contradicții (dintre învingători și învinși, dintre marile puteri imperialiste și puterile mici și mijlocii, dintre metropole și colonii) în condițiile marii crize economice mondiale din 1929—1933, situația internațională a început să se deterioreze din ce în ce mai mult, ca urmare a acțiunilor statelor agresive : Germania, Italia și Japonia, susținute într-o măsură sau alta de toți partizanii revizuirii sistemului de organizare internațională existent.

Creșterea numărului țărilor independente din Europa după primul război mondial a dus, desigur, la creșterea rolului țărilor mici și mijlocii pe arena internațională. S-au întărit legăturile între țările nordice, baltice, s-au consolidat legăturile între țările mici și mijlocii din zona Europei răsăritene și de sud-est, deși contradicțiile dintre unele state din zonă n-au dispărut. România s-a manifestat ca un factor activ în lupta pentru afirmarea ordinii stabilite prin tratate, împotriva politicii revizioniste. Ea a fost parte componentă a Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice, contribuind la întărirea păcii și securității în Europa. Însă eforturile unor state mici și mijlocii de a rezista în fața primejdiei agresiunii fasciste n-au găsit, mai ales după 1936, sprijinul necesar din partea puterilor ocidenale democratice, care au preferat politica de înțelegere cu agresorii, sacrificînd interesele și chiar existența unor state din Europa centrală și răsăriteană.

Încurajate de lipsa unei replici viguroase și hotărîte din partea Societății Națiunilor, subminată și paralizată de politica de cedare în fața agresorilor a unor cercuri conducătoare din Occident, statele agresoare au trecut la revizuirea prin forță a sistemului de organizare consacrat în tratatele semnate, la declanșarea, după încălcări succesive a acestor tratate, calificate simple „petice de hîrtie", a celei mai mari conflagrații cunoscute în istoria omenirii.

Volumul de față reunește într-o formă îmbunătățită prelegerile de istorie universală contemporană publicate în anii 1969—1973 la Tipografia Universității din București de conf. univ. dr. N. Z. Lupu și conf. univ. dr. Gh. N. Căzan, la care s-au adăugat lecțiile despre Africa neagră, țările Americii Latine și cele privind înmulțirea regimurilor de dictatură după 1933 scrise de lector univ. dr. Const. Bușe. Expunerea a fost regrupată pe capitole mari corespunzînd principalelor etape în desfășurarea procesului istoric pe plan universal, de la sfîrșitul pri-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

VICTORIA MARII REVOLUȚII SOCIALISTE DIN OCTOMBRIE ÎN RUSIA

De la dualitatea puterii la dictatura burgheziei (februarie-iulie 1917)

După victoria revoluției din februarie 1917, în Rusia s-a creat o situație politică complicată. Masele populare înfăptuiseră revoluția, însă la cîrma țării a ajuns un guvern provizoriu burghez în frunte cu prințul Lvov. Guvernul provizoriu nu era deținătorul unic al puterii. În primele zile ale revoluției, la Petrograd, Moscova și alte mari orașe și apoi pe front și la sate, masele revoluționare și-au creat propriile lor organe ale puterii — Sovietele. Timp de aproape cinci luni, în Rusia a existat o dualitate a puterii, cînd burghezia n-avea suficiente forțe pentru a înfrînge masele populare, iar Sovietele conduse de partidele conciliatoriste — menșevic și socialist-revoluționar — nu-și propuneau să cucerească întreaga putere.

Principalele partide burgheze-moșierești — constituțional — democrat (cadet) și „Uniunea de la 14 octombre" (octombrist) — erau reprezentate în Guvernul provizoriu, în Dumă, Zemstve, în organizațiile economice ale burgheziei. Partidele mic-burgheze — menșevic și socialist-revoluționar — dețineau puterea în Sovietul din Petrograd, în Sovietele din alte orașe și pe fronturi.

Partidul bolșevic condus de Lenin reprezenta interese clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii. Programul său sintetizat în cuvintele „Pace, pămînt, pîine" era în concordanță deplină cu cele mai fierbinți năzuințe ale maselor populare. După doborîrea țarismului, partidul bolșevic a ieșit din ilegalitate și a desfășurat o uriașă muncă de cucerire a maselor de la orașe, de pe fronturi, de la sate.

La 4 aprilie 1917*, V. I. Lenin s-a întors din emigrație. În cunoscutele sale „Teze din aprilie,[1] el a arătat că revoluția din februarie nu reprezintă decît prima etapă a revoluției și anume etapa burghezo-democratică, că este necesară trecerea de la revoluția burghezo-democratică la cea socialistă. „Particularitatea momentului actual în Rusia — preciza

---

* Pînă la 1/14 februarie 1918, datele sînt după stilul vechi.

[1] V. I. Lenin. *Opere complete*, vol. 31, Ed. politică, București, 1964, pp. 104—114.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Lenin — constă în *trecerea* de la prima etapă a revoluției — care, din cauza gradului insuficient de conștiință și de organizare a proletariatului, a predat puterea în mîinile burgheziei — la *a doua etapă* a ei, care trebuie să dea puterea în mîinile proletariatului și ale păturilor sărace ale țărănimii" [2]. Apreciind raportul forțelor de clasă din Rusia acelui timp — V. I. Lenin socotea că, pentru moment, Guvernul provizoriu era lipsit de posibilitatea de a folosi violența împotriva poporului. În aceste condiții, proletariatul putea prelua puterea pe cale pașnică. Tactica de urmat în asemenea împrejurări era aceea formulată în lozincile : „Nici un sprijin guvernului provizoriu" și „Toată puterea în mîna Sovietelor".

Ținînd seama de experiența Sovietelor din Rusia, Lenin a preconizat crearea unei Republici a Sovietelor [3].

Orientarea partidului bolșevic spre revoluția socialistă se întemeia pe o profundă analiză a situației economice, politice și sociale a Rusiei din acele vremuri.

Guvernul provizoriu nu-și îndeplinise promisiunile privitoare la îmbunătățirea situației alimentare, la introducerea zilei de muncă de 8 ore. Toate rezervele continuau să fie folosite pentru nevoile frontului. Cheltuielile militare zilnice se ridicau, în 1917, la 69 milioane ruble. La sfîrșitului aceluiași an, datoria externă a Rusiei era de 15 miliarde ruble. La presiunea puterilor Antantei și S.U.A., guvernul provizoriu s-a declarat pentru continuarea războiului „pînă la sfîrșitul victorios", iar în iunie 1917 a organizat împreună cu generalii reacționari și cu sprijinul partidelor mic-burgheze o ofensivă pe Frontul de sud-est, terminată printr-o catastrofă.

Guvernul provizoriu a anunțat în mod oficial rezolvarea problemei pămîntului după convocarea Adunării Constituante (căreia nu i se fixase încă o dată) și a ordonat autorităților locale să reprime „dezordinile la sate", adică ocuparea cu forța de către țărani a pămînturilor moșierești.

Guvernul provizoriu nu s-a grăbit să rezolve problema națională. Preluînd lozinca reacționară a Rusiei „una și indivizibilă", acest guvern a refuzat să acorde autonomie Ucrainei, să lărgească prerogativele Seimului finlandez, să înlăture regimul colonialist din Transcaucazia și Asia Centrală.

Politica antipopulară a guvernului provizoriu, grefată pe o situație economică catastrofală, a determinat în continuare o creștere a avîntului revoluționar și apariția unor puternice crize politice care i-au zdruncinat din temelii poziția. Aceste crize au fost legate de hotărîrea de a continua războiul, fapt care a provocat demonstrații de masă la Petrograd în aprilie și iunie 1917.

O adevărată demonstrație a forței crescînde a partidului bolșevic, a întăririi legăturilor acestuia cu masele, s-a produs cu prilejul crizei politice din iunie. La manifestația din 18 iunie 1917 de la Petrograd

---

[2] *Ibidem*, p. 107.

[3] *Ibidem*, pp. 109—110.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

au participat 500.000 de muncitori și soldați. Convocată la început de către menșevici și eseri pentru sprijinirea ofensivei din iunie, manifestația s-a desfășurat, datorită intensei munci de lămurire dusă de agitatori bolșevici, sub lozincile partidului bolșevic: pace democratică, toată puterea în mîinile Sovietelor, demiterea miniștrilor capitaliști, control muncitoresc.

Guvernul provizoriu era conștient de faptul că masele populare scăpau de sub influența lui, că revoluția este în continuă creștere. Pentru menținerea autorității guvernului și păstrarea puterii în mîinile burgheziei s-a creat iluzia unui guvern „revoluționar", prin includerea, după demonstrația antirăzboinică din aprilie, în Guvernul provizoriu și a unor reprezentanți ai partidelor menșevic și eser, alături de cadeți și octombriști. Guvernul provizoriu de coaliție a trecut însă și la acumularea de forțe pentru reprimarea revoluției, în primul rînd în capitală. Cu ajutorul generalilor contrarevoluționari, a marilor bogătași și imperialiștilor Antantei și S.U.A., Guvernul provizoriu s-a hotărît să treacă la acțiune, să lichideze dualitatea puterii și să instituie dictatura fățișă a burgheziei.

La 3 iulie 1917, la Petrograd a avut loc o demonstrație spontană a muncitorilor și soldaților împotriva Guvernului provizoriu. Demonstrația s-a desfășura sub lozinca „Toată puterea Sovietelor". Muncitorii și soldații erau hotăriți să recurgă la forță pentru răsturnarea acestui guvern. Partidul bolșevic considera însă că acest lucru era prematur. Țara întreagă nu era încă convinsă că guvernul ducea de fapt o politică contrarevoluționară, numeroși soldați credeau că apără revoluția pe fronturi. În aceste condiții, o insurecție armată la Petrograd ar fi fost repede înăbușită. De aceea bolșevicii au căutat să canalizeze energia revoluționară a maselor din capitală spre acțiuni organizate, care să impună guvernului principalele revendicări ale maselor.

În ziua de 4 iulie, la Petrograd s-a desfășurat o mare demonstrație sub lozincile Partidului bolșevic. De data aceasta, guvernul a trecut la atac. Unitățile de iuncheri * amplasate în clădirile străzilor centrale și companiile de cazaci au tras în mulțime. Au fost uciși și răniți peste 400 de oameni. Sute de activiști revoluționari au fost arestați. Ziarele bolșevice „Pravda" și Soldatskaia Pravda" au fost interzise. Pe front s-a instituit pedeapsa cu moartea. Urmărind să decapiteze revoluția, Guvernul provizoriu a emis un mandat de arestare împotriva lui Lenin, care a fost nevoit să treacă în ilegalitate, continuînd însă să conducă partidul. În acele zile furtunoase, el a scris lucrarea *Statul și revoluția*, un nou aport la dezvoltarea teoriei marxiste, în care fundamenta din punct de vedere teoretic calea cuceririi puterii și instaurării dictaturii proletariatului în Rusia.

La 9 iulie 1917, Sovietul din Petrograd condus de menșevici și eseri a predat întreaga putere Guvernului provizoriu. Dualitatea puterii a luat sfîrșit. În aceasctă etapă a revoluției, problema puterii fusese rezolvată în favoarea burgheziei. Guvernul provizoriu, în fruntea căruia fusese numit socialistul revoluționar A. F. Kerenski, era hotărît să

* Elevi ai școlilor militare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

înăbuşe revoluţia, să continue războiul împotriva Puterilor centrale şi să asigure burgheziei imperialiste ruse roadele victoriei pe plan intern şi extern. Însă burghezia rusă, aliată cu forţele reacţionare ale vechiului regim, cu imperialiştii Antantei, n-a fost în stare să zăgăzuiască uriaşul val al revoluţiei proletare care se apropia.

Spre insurecţia armată (iulie-octombrie 1917)

După masacrul din 4 iulie 1917, situaţia politică în Rusia s-a schimbat în mod radical. Devenise clar că puterea politică nu putea fi smulsă din mîinile burgheziei pe cale paşnică, prin manifestaţii şi propagandă. Burghezia trebuia doborîtă cu forţa de la putere, prin insurecţia armată a muncitorilor şi soldaţilor. Congresul al VI-lea al P.S.D. (bolşevic) din Rusia (26 iulie — 3 august) şi-a consacrat în întregime lucrările elaborării noi tactici de luptă pentru victoria revoluţiei proletare. Congresul a arătat, pe baza analizei noului raport de forţe din ţară, că trecerea paşnică a puterii în mîna Sovietelor nu mai era posibilă, că bătălia decisivă dintre proletariat şi burghezie se apropie. Ţinînd seama de faptul că Sovietele se transformaseră în simple apendice ale puterii burgheziei, Congresul al VI-lea a retras temporar lozinca „Toată puterea în mîna Sovietelor", însă a trasat ca o sarcină principală membrilor de partid să lupte pentru transformarea sovietelor eseromenşevice în soviete bolşevice.

Congresul a adoptat un program de măsuri revoluţionare, pe plan economic şi politic, menit să salveze ţara şi poporul de la catastrofa spre care-l împingeau burghezia şi acoliţii ei. Printre acestea trebuiesc menţionate în primul rînd : confiscarea pămîntului moşieresc şi naţionalizarea întregului pămînt *, naţionalizarea băncilor şi a marii industrii, introducerea controlului muncitoresc asupra producţiei şi repartiţiei, ş.a.

Congresul al VI-lea al P.S.D. (b) din Rusia a atras atenţia poporului asupra pericolului grav ce-l prezentau pentru revoluţia rusă acţiunile trădătoare ale Guvernului provizoriu, care pornise pe calea înţelegerii cu elementele ţariste şi cu generalii reacţionari, pentru a-i înfrînge pe muncitorii şi ţăranii revoluţionari şi pe reprezentanţii acestora, bolşevicii.

Avertismentele lansate de bolşevici la congresul lor din vara anului 1917 nu erau lipsite de temei. Cercuri importante ale burgheziei ruse, nemulţumite de faptul că n-au putut lichida opoziţia maselor populare şi a Partidului bolşevic, au pornit pe calea comploturilor militariste contrarevoluţionare. Centrul complotului era în partidul cadet. Preşedintele Guvernului provizoriu, Kerenski, deşi avea cunoştinţă de pregătirea complotului, n-a trecut imediat la măsuri împotriva organizatorilor. Complotiştii urmăreau ocuparea capitalei şi a celorlalte mari oraşe cu trupe aduse de pe front, înlăturarea Guvernului provizoriu şi instituirea unei dictaturi militare. În fruntea acestui complot era comandantul suprem al armatei, generalul L. G. Kornilov, care trebuia să devină dictatorul militar al Rusiei.

* Aceasta era o revendicare a maselor ţărăneşti, specifică Rusiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Complotul minuțios pregătit, (de pe toate fronturile au fost retrase unități „sigure", formate în special din cazaci și munteni din Caucaz, depărtați de frămîntările revoluționare ale masei de soldați), a izbucnit la 23 august 1917. Pe căile de acces spre Petrograd, a început înaintarea trupelor contrarevoluționare. Revoluția era în mare primejdie. La chemarea Comitetului Central al partidului bolșevic, peste 25.000 de muncitori din Petrograd s-au înrolat voluntar și au constituit Garda Roșie. Lor li s-au alăturat soldații garnizoanei și marinarii Flotei baltice, în total 60.000 de oameni înarmați, hotărîți să apere revoluția. În gările principale din preajma capitalei au fost trimiși agitatori bolșevici, care să-i convingă pe soldații din unitățile trimise de Kornilov să nu îndeplinească ordinele generalilor țariști. Organizațiile bolșevice de la căile ferate au mobilizat pe feroviari pentru a nu permite trecerea niciun tren contrarevoluționar spre Petrograd, Moscova sau spre alte orașe. Din motive de tactică, Kerenski declară că se împotrivește complotului.

Acțiunile maselor de muncitori și soldați au dejucat complotul reacțiunii. Trupele trimise spre capitală au refuzat să se supună ordinelor de înăbușire a revoluției. Complotul a fost zdrobit, iar Kornilov a fost arestat. În zilele rebeliunii korniloviste a crescut autoritatea Partidului bolșevic, ale cărui legături cu masele s-au întărit. În Soviete, majoritatea începea să devină bolșevică. Primele soviete care adoptaseră rezoluțiile bolșevice au fost cele din Petrograd (31 august 1917) și Moscova (7 septembrie), urmate apoi de sovietele din marile orașe ale Rusiei. Trecerea majorității în Soviete în mîna bolșevicilor a făcut din nou actuală lozinca „Toată puterea în mîinile Sovietelor". Acest lucru era posibil numai pe calea doborîrii prin forță de la putere a burgheziei și acoliților ei. Lozinca „Toată puterea Sovietelor", în septembrie 1917, însemna pregătirea pentru insurecția armată.

Partidul bolșevic în frunte cu V. I. Lenin a depus o muncă uriașă în această perioadă, pentru pregătirea partidului în vederea insurecției armate. Articolele scrise de Lenin în perioada septembrie—octombrie 1917 au fost de o covîrșitoare importanță pentru înarmarea partidului în vederea cuceririi puterii [4].

Burghezia, la rîndul ei, lua măsuri politice și militare pentru a-și consolida dominația. La 1 septembrie 1917, Rusia a fost proclamată republică, iar la 14 septembrie a fost convocată așa numita „consfătuire democratică", la care au participat reprezentanți ai partidelor burgheze, conciliatoriste, ai zemstvelor și dumelor orășenești, ai sovietelor etc. La această consfătuire a fost creat un Consiliu Provizoriu al Republicii (numit „Preparlament") cu sarcini consultative pînă la convocarea Adunării Constituante, care era menită, după intențiile inițiatorilor, să definitiveze puterea burgheziei în Rusia. Pentru a distruge nucleul revoluționar din Petrograd, Kerenski și clica sa erau gata să cedeze capitala germanilor. Bolșevicii au demascat uneltirile contrarevoluționare ale guvernului și

[4] V. I. Lenin: *Catastrofa care ne amenință și cum să luptăm împotriva ei, Bolșevicii trebuie să ia puterea, Marxismul și insurecția*, Opere complete, vol. 32, Ed. Politică, București, 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ale burgheziei și au chemat masele de muncitori și soldați la luptă hotărîtă.

În lunile care au precedat insurecția proletară, întreaga Rusie trecea printr-o stare clocotitoare. Pentru conștiința politică a maselor, pentru capacitatea lor de organizare și de luptă, aceste luni furtunoase au făcut cît făcuseră decenii de dezvoltare lentă. De pe fronturi, C.C. al Partidului bolșevic primea știri despre trecerea consiliilor militare în mîna bolșevicilor. La sate erau tot mai dese tulburările țărănești (200 în octombrie). În orașe, grevele se țineau lanț. Sindicatele numărau peste 2 milioane membri, iar Partidul bolșevic 400.000 de luptători călîți. În regiunile naționale ale Rusiei țariste creștea mișcarea revoluționară a maselor muncitoare, care voiau să imprime revoluției lor de eliberare națională și un pronunțat caracter social. Analizînd starea de lucruri din Rusia, V. I. Lenin constata existența unei situații revoluționare care nu avea altă ieșire decît victoria burgheziei sau a proletariatului.

Victoria revoluției proletare. În aceste condiții, conducerea Partidului bolșevic a trecut la pregătirea insurecției. La 7 octombrie 1917, Lenin s-a întors în mod conspirativ din Finlanda la Petrograd, iar la 10 octombrie a participat la ședința istorică a C.C. care a hotărît declanșarea insurecției armate în următoarele săptămîni.

În conformitate cu hotărîrile ședinței C.C. din 10 octombrie, pe lîngă Sovietul din Petrograd, condus de bolșevici, a fost creat un comitet militar-revoluționar [5] organ de pregătire și înfăptuire a insurecției armate.

În preajma insurecției armate în Petrograd, la dispoziția Comitetului militar-revoluționar erau circa 200.000 muncitori, soldați și marinari, înarmați. În toate marile orașe și în regiunile industriale s-au constituit, de asemenea, comitete militar-revoluționare, care au mobilizat forțele revoluției proletare. Faptul că majoritatea Sovietelor era în mîna bolșevicilor, că fronturile refuzau să mai îndeplinească ordinele Guvernului provizoriu, că în capitală și în alte mari orașe majoritatea poporului îi urma pe bolșevici, a făcut ca smulgerea puterii din mîna burgheziei și conciliatorilor mic-burghezi să se facă relativ repede și fără prea mari vărsări de sînge. Luptele grele și sîngeroase au urmat imediat după cucerirea puterii de către bolșevici, cînd revoluția proletară a fost nevoită să se apere cu toate forțele și prin toate mijloacele.

Luptele hotărîtoare pentru cucerirea puterii de către proletariat s-au dat în capitala Rusiei în zilele de 24 și 25 octombrie (6—7 noiembrie) 1917. Atacul a fost declanșat de forele burgheziei.

În zorii zilei de 24 octombrie, un detașament de iuncheri a ocupat tipografia unde se tipăreau ziarele bolșevice „Rabocii puti" și „Soldat". În aceeași zi, Guvernul provizoriu ordonă trupelor care-i rămăseseră credincioase să ocupe clădirea Institutului Smolnîi, statul major al bolșevicilor, să întărească paza Palatului de iarnă și să ridice podurile peste Neva, pentru a întrerupe legătura cu Petrogradul muncitoresc.

[5] În Comitetul militar revoluționar intrau bolșevici marcanți ca : N. D. Podvoiski, V. A. Antonov-Ovseenko, N. V. Krîlenko, A. S. Bubnov, I. M. Sverdlov (secretarul C.E.C. al Sovietelor), M. C. Uriţki, F. E. Dzerjinski, I. V. Stalin, L. D. Troţki (președintele Sovietului din Petrograd) ș.a.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Comitetul Central al bolșevicilor luă imediat contramăsuri. Un detașament revoluționar fu trimis imediat la tipografia ziarului „Rabocii puti", care apăru la ora 11 dimineața cu chemarea la insurecția armată. În fabrici și uzine au fost trimiși delegați pentru punerea în stare de alarmă a forțelor revoluționare. Prin stația de radiotelegrafie a crucișătorului „Aurora" s-a transmis unităților militare din jurul Petrogradului ordinul Soveitului din Petrograd de a nu permite lui Kerenski aducerea de noi trupe în capitală. I. M. Sverdlov, eminentul conducător bolșevic, în calitatea sa de secretar al Comitetului Executiv al Sovietelor din întreaga Rusie, a fost însărcinat să supravegheze îndeaproape mișcările Guvernului provizoriu și să ia măsurile cuvenite pentru a paraliza orice manevră a acestuia. În această perioadă, Guvernul provizoriu era aproape complet izolat de mase ; majoritatea unităților militare și autoritățile civile nu-i mai executau ordinele.

În dimineața zilei de 24 octombrie, Gărzile roșii, marinarii și soldații revoluționari au trecut la acțiune. Au fost ocupate podurile, clădirile telegrafului central, ministerele, instituțiile, gările. Insurecția armată se desfășura cu toate forțele. În noaptea de 24—25 octombrie. Lenin a sosit la Smolnîi și a preluat direct conducerea insurecției armate. Treptat, cercul în jurul Palatului de iarnă, ultimul refugiu al Guvernului provizoriu, se strîngea. În dimineața de 25 octombrie, Kerenski a fugit spre Frontul de nord, de unde spera să aducă trupe. La ora 21,45 (25 octombrie), în acompaniamentul încurajator al salvelor crucișătorului „Aurora" și ale tunurilor fortăreței Petru și Pavel, detașamentele revoluționare au început asaltul Palatului de iarnă. Lupte îndîrjite s-au dat în cele peste 1000 de camere și săli ale palatului. La ora 2.10 (26 octombrie), Palatul de iarnă a fost ocupat, iar membrii Guvernului provizoriu arestați și închiși în fortăreața Petru și Pavel. Insurecția armată, înfăptuită de masele revoluționare, sub conducerea Partidului bolșevic în frunte cu Lenin, triumfase în capitala Rusiei.

În seara zilei de 25 octombrie (7 noiembrie) 1917, la Smolnîi s-au deschis lucrările celui de al doilea Congres al Sovietelor, care reunea 649 delegați, reprezentînd 402 soviete. Majoritatea delegaților (390) era de partea bolșevicilor. La începutul lucrărilor, o parte a delegaților menșevici și socialist-revoluționari au părăsit sala de ședințe în semn de protest împotriva insurecției armate organizată de Partidul bolșevic. Această retragere nu făcea decît să întărească forțele revoluției preciza o rezoluție adoptată imediat de Congres. Congresul a mai adoptat, în prima sa ședință, apelul istoric „Către muncitori, soldați și țărani" scris de Lenin, prin care se anunța doborîrea Guvernului provizoriu și preluarea întregii puteri de către Soviete. În a doua ședință au fost adoptate *Decretul asupra păcii* și *Decretul asupra pămîntului*, scrise și prezentate de V. I. Lenin.

În *Decretul asupra păcii* se propunea tuturor popoarelor beligerante și guvernelor lor începerea imediată a tratativelor pentru încheierea imediată a unei păci drepte, fără anexiuni și contribuții. Lenin a dat apoi citire *Decretului asupra pămîntului*, prin care se desființa, fără nici o

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

despăgubire, proprietatea moșierească asupra pămîntului, care devenea un bun al întregului popor și trecea în folosința celor care-l munceau. Prin adoptarea *Decretului asupra pămîntului*, țăranii ruși au primit 150 milioane ha. terenuri arabile. În același timp, țăranii au fost eliberați de plata a 700 milioane ruble aur anual pentru arenzi. Datoriile de 3 miliarde ruble ale țărănimii către Banca agricolă au fost anulate. Ambele decrete istorice au fost adoptate într-o atmosferă de entuziasm, ele înscriindu-se pe linia celor mai fierbinți dorințe ale maselor populare din Rusia.

Congresul al II-lea al Sovietelor a ales Comitetul Executiv Central al Sovietelor. Președinte al C.E.C. al Sovietelor a fost ales, la 8/21 noiembrie 1917, eminentul militant al Partidului bolșevic, I. M. Sverdlov. Congresul al II-lea al Sovietelor a format primul guvern sovietic — Consiliul Comisarilor Poporului, avînd ca președinte pe V. I. Lenin. În primul guvern sovietic au fost aleși A. I. Rîkov — la afacerile interne, V. P. Noghin — la comerț și industrie, la învățămîntul public — A. V. Lunacearski, la afacerile externe — L. D. Trotki, la Comisariatul poporului pentru treburile militare și maritime — un comitet format din V. A. Antonov-Ovseenko, N. V. Krîlenko și P. D. Dibenko, la finanțe — I. I. Skvorțov (Stepanov) și I. V. Stalin președinte pentru problemele naționalităților.

Cu alegerea C.E.C. și formarea guvernului s-a făcut primul pas pe calea creării statului sovietic ca stat al dictaturii proletariatului.

După ce a părăsit în grabă Petrogradul, Kerenski s-a îndreptat spre Statul major al Frontului de nord, sperînd să poată obține trupe pe care să le îndrepte împotriva capitalei. Cum statul major al Frontului de nord nu dispunea de trupe de nădejde, Kerenski se adresă atunci generalului Krasnov, comandantul Corpului 3 Cazaci. Forțele contrarevoluționare ale lui Krasnov trimise împotriva Petrogradului au fost însă repede zdrobite de muncitorii și soldații revoluționari, iar comandantul lor arestat. Kerenski abia reuși să fugă în regiunea Donului la atamanul Kaledin. Astfel, prima rebeliune antisovietică pusă la cale de Kerenski a fost înfrîntă.

Luptele grele s-au desfășurat în zilele de 25 octombrie—2 noiembrie pentru triumful insurecției armate la Moscova. După cucerirea Kremlinului, insurecția a triumfat și în cea de a doua capitală a Rusiei.

Vestea despre victoria revoluției proletare la Petrograd și Moscova s-a răspîndit cu repeziciune pe fronturi. *Decretul asupra păcii* și celelalte decrete referitoare la desființarea pedepsei cu moartea pe front, eliberarea soldaților și ofițerilor revoluționari erau foarte apropiate maselor de milioane de soldați, care înfruntau moartea de peste trei ani. În conformitate cu hotărîrile celui de al doilea Congres al Sovietelor și în special pe baza *Decretului asupra păcii*, V. I. Lenin a ordonat comandantului suprem al armatei, generalului N. N. Duhonin, care-și avea cartierul general la Moghilev, să înceapă imediat tratative de armistițiu cu comandamentul german. În fața refuzului lui Duhonin de a îndeplini acest ordin, el a fost destituit, iar înfuncția de comandant suprem a fost numit militantul bolșevic N. V. Krîlenko. Soldații care aflaseră de împotrivirea lui Duhonin l-au arestat și l-au executat, iar bolșevicii au

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

putut să-şi continue activitatea în favoarea păcii. Revoluţia înainta triumfătoare pe fronturi.

Din octombrie 1917 pînă în martie 1918, puterea sovietică a fost instaurată în întreaga ţară. În multe oraşe şi sate a fost necesară forţa, în altele, bolşevicii au preluat puterea fără împotrivire. În februarie 1918 a fost zdrobită o altă rebeliune contrarevoluţionară de mari proporţii, aceia a atamanului Kaledin, în regiunea Donului.

Puterea sovietică s-a instaurat prin lupta revoluţionară a maselor şi în regiunile naţionale ale Rusiei Sovietice. Guvernele naţionaliste, care s-au format în perioada Guvernului provizoriu într-o serie de regiuni naţionale, au întîmpinat cu ostilitate puterea sovietică şi i-au declarat război. Acest lucru s-a petrecut în Ucraina, în Bielorusia, în Crimeia, Kazahstan şi în alte regiuni ; însufleţite de istoricele decrete ale Puterii sovietice *Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia,* din 2 noiembrie 1917 şi apelul *Către toţi oamenii muncii musulmani din Rusia şi din Orient,* masele de oameni ai muncii din regiunile naţionale, conduse de bolşevici, s-au ridicat la luptă împotriva guvernelor contrarevoluţionare şi le-au zdrobit. Puterea a fost preluată de către soviete în Bielorusia, în Estonia, Letonia. În Ucraina, Rada centrală (guvernul naţionalist) a declarat că nu recunoaşte guvernul sovietic, însă bolşevicii făcură apel la masele populare. La 11 noiembrie 1917, Congresul I al Sovietelor din Ucraina, întrunit la Harkov, proclamă puterea Sovietelor şi formă guvernul sovietic al Ucrainei, care începu lupta armată împotriva Radei centrale. La 30 ianuarie 1918, Puterea sovietică a triumfat la Kiev, iar membrii Radei centrale au fugit la germani. În martie 1918, Puterea sovietică a biruit şi în Caucazul de Nord. În Transcaucazia, Puterea sovietică a ieşit victorioasă mai tîrziu. În primăvara anului 1918 a fost instaurată Puterea sovietică în Turkestan (actualele republici sovietice Uzbekistan, Tadjikstan, Turkmenia) şi în Kazahstan. Prin voinţa maselor populare, Puterea sovietică triumfase pe întinderile uriaşei Rusii. În conformitate cu dreptul naţiunilor la autodeterminare, în 1918, guvernul sovietic a recunoscut independenţa de stat a Poloniei şi Finlandei.

Consolidarea Puterii sovietice

Guvernul sovietic a păşit la realizarea programului său revoluţionar în luptă dîrză împotriva claselor răsturnate de la putere. Acestea organizau peste tot sabotaje, răscoale şi rebeliuni. Comisarii poporului au fost întîmpinaţi cu duşmănie de funcţionarii superiori ai fostelor ministere. Aceştia refuzau să colaboreze cu comisarii, sustrăgeau documente, părăseau serviciul. A fost nevoie de concentrarea unei uriaşe energii revoluţionare pentru înlăturarea vechiului aparat de stat şi crearea altuia nou din oameni ridicaţi din popor. Au fost desfiinţate ministerele şi celelalte organe centrale de stat şi create altel noi.Consiliul Comisarilor Poporului a funcţionat pînă la 1 martie 1918 la Petrograd, cată după care s-a stabilit la Moscova, din necesităţi politice şi militare. Statul socialist a fost nevoit să-şi ia măsurile sale de apărare în faţa împotrivirii înverşunate a contrarevoluţiei. A fost creată Comisia extraordinară de luptă împotriva contrarevoluţiei şi sabotajului (C.E.K.A.) în

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

frunte cu eminentul luptător revoluționar bolșevic Feliks Dzerjinski. A fost creată miliția sovietică în locul poliției și jandarmeriei, s-au înființat tribunalele revoluționare alese de soviete. Încă din primele zile de existență a statului sovietic s-au pus bazele noii legislații în slujba oamenilor muncii.

La 15 ianuarie 1918 a fost adoptat decretul pentru crearea Armatei Roșii din muncitori și țărani care au primit botezul focului la 23 februarie 1918, în luptele cu trupele germane care înaintau spre Petrograd. De atunci, ziua de 23 februarie este sărbătorită ca zi a Armatei sovietice.

S-au luat, de asemenea, măsuri pentru redresarea și conducerea centralizată a economiei naționale prin crearea *Consiliului superior al economiei naționale*. În primele luni ale Puterii sovietice s-au adoptat și alte măsuri democratice cum au fost desființarea titlurilor și rangurilor, introducerea căsătoriei civile, despărțirea bisericii de stat. S-a introdus noul calendar (după stilul nou) de la 1 februarie 1918 și s-a simplificat alfabetul rus. Pe plan local, întreaga putere a fost preluată de Soviete în locul dumelor și zemstvelor. Drepturile fundamentale ale poporului în noul stat sovietic erau proclamate în *Declarația drepturilor poporului muncitor și exploatat*, adoptată de guvernul sovietic la 3 ianuarie 1918.

La 5 ianuarie s-a întrunit la Petrograd Adunarea Constituantă, aleasă pe baza listelor întocmite înainte de Revoluția din Octombrie și care exprima un raport de forțe perimat. În fața refuzului Adunării Constituante de a recunoaște Puterea sovietică, instaurată de masele de oameni ai muncii prin Revoluția din Octombrie, Comitetul Executiv Central al Sovietelor a dispus la 16 ianuarie 1918 dizolvarea ei. La 10 ianuarie 1918 s-a deschis la Petrograd Congresul al III-lea al Sovietelor din Rusia, care a adoptat *Declarația drepturilor poporului muncitor și exploatat*. Tot aici s-a adoptat denumirea oficială a noului stat, *Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă* și s-a dat mandat C.E.C. să să elaboreze proiectul Constituției R.S.F.S.R. V. I. Lenin arăta în ședința de închidere a lucrărilor Congresului că acesta a constituit un moment important pe calea consolidării Puterii sovietice și a trasat jaloanele construcției socialiste.

O problemă de maximă importanță pentru consolidarea Puterii sovietice era în acele timpuri încheierea păcii cu Puterile Centrale în frunte cu Germania. Prelungirea războiului cu această țară punea în primejdie însăși existența statului sovietic.

La 21 noiembrie s-a semnat un armistițiu cu Puterile centrale, iar la 9 decembrie 1917 au început tratativele de pace de la Brest-Litovsk. Condițiile de jaf puse de Comandamentul german au provocat vii discuții în cadrul Comitetului Central, o parte din membrii acestuia pronunțându-se împotriva încheierii păcii în atari condiții. V. I. Lenin a depus eforturi stăruitoare pentru a convinge pe cei ce se opuneau încheierii păcii, că prelungirea războiului poate duce la lichidarea revoluției. Între timp, imperialiștii germani dezlănțuiseră o nouă ofensivă avînd ca urmare ocuparea Letoniei, Estoniei, Bielorusiei și Ucrainei. La 3 martie 1918 a fost semnat tratatul de pace de la Brest-Litovsk, care lăsa o parte însemnată a teritoriilor în care triumfase revoluția proletară în mîinile imperialiștilor germani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Guvernul sovietic a moștenit de la vechiul guvern o situație excepțional de grea. Rusia era în plin haos economic. Lipseau materiile prime, lipsea combustibilul, întreprinderile se închideau, iar numărul șomerilor creștea. Se resimțea o lipsă acută de bunuri de primă necesitate : îmbrăcăminte, încălțăminte, petrol, chibrituri, săpun. Nu se găseau, de asemenea, carne, legume, pîine. Țăranii duceau lipsă de unelte, semințe și forță de tracțiune. La toate acestea se mai adauga și sabotajul organizat de chiaburi. Revoluția proletară trecea prin momente dificile. Partidul bolșevic în frunte cu Lenin a reușit însă să mobilizeze toate forțele pentru a opri înaintarea țării spre catastrofa economică. Statul sovietic a trecut la preluarea pîrghiilor economice. În ianuarie 1918 au fost naționalizate băncile și anulată datoria externă contractată de țarism și de Guvernul provizoriu. Din noiembrie 1917 pînă în martie 1918 au fost naționalizate principalele întreprinderi industriale și transporturile feroviare, maritime și fluviale. S-a naționalizat comerțul exterior și s-a instituit monopolul de stat asupra acestei activități. În scurt timp, clasa muncittare din Rusia deveni stăpînă a principalelor mijloace de producție. La sate, în condițiile unei aprige lupte de clasă au fost aplicate pînă în martie 1918 prevederile *Decretului asupra pămîntului*. Majoritatea fostelor pămînturi moșierești, ale coroanei și biseririii au intrat în folosința a zeci de milioane de familii țărănești. Au fost create și gospodării de stat-sovhozuri și un număr restrîns de comune și arteluri experimentale.

Cu toate condițiile grele prin care trecea Rusia, cu toate prevestirile sumbre ale dușmanilor de tot felul, bolșevicii priveau cu încredere viitorul. În primăvara anului 1918, V. I. Lenin schița în cunoscuta sa lucrare *Sarcinile imediate ale Puterii sovietice* principiile fundamentale de construire a socialismului în Rusia. Programul leninist prevedea refacerea și dezvoltarea marii industrii ca bază materială a socialismului, o nouă repartizare teritorială a industriei pentru valorificarea rațională a resurselor de materii prime și dezvoltarea armonioasă a țării, ridicarea productivității muncii introducerea unei evidențe stricte și a unui riguros control al muncii, consumului și repartiției. Lenin sublinia faptul că într-o țară mic burgheză, cum era Rusia pe atunci, existau două căi — una care ducea spre capitalism, iar cealaltă spre socialism. De aceea, construirea socialismului depindea în mare măsură de atragerea maselor mic-burgheze pe calea cea nouă. Lenin acorda un rol deosebit cooperației, considerînd-o drept singura cale de trecere spre socialism a micii producții de mărfuri. Guvernul sovietic a început, totodată, apriga luptă împotriva analfabetismului (73 % din populația adultă a Rusiei era analfabetă), ignoranței și vieții înapoiate. Acestea erau sarcini deosebit de grele într-o țară ținută în întuneric veacuri de-a rîndul. Cu toată ruina economică și foametea din acele timpuri, guvernul sovietic și sovietele locale s-au străduit să mențină școlile în funcțiune, să deschidă altele noi și să învețe carte milioane de analfabeți. Prin lege s-a introdus învățămîntul general obligatoriu și gratuit.

Importantele măsuri politico-economice luate în această primă perioadă a existenței statului sovietic au fost desăvîrșite prin adoptarea în vara anului 1918 a primei Constituții a R.S.F.S.R., la cel de-al IV-lea Congres al Sovietelor din Rusia, care și-a început lucrările la 4 iulie 1918.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Constituția sovietică consacra temeiurile de neclintit ale Puterii sovietice. Ea a legiferat dictatura proletariatului în forma Sovietelor, a statornicit egalitatea în drepturi a naționalităților, unirea liber consimțită și colaborarea frățească a popoarelor care alcătuiu R.S.F.S.R.

STATUL SOVIETIC ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI CIVIL ȘI A INTERVENȚIEI IMPERIALISTE STRĂINE. CREAREA U.R.S.S. (1918—1922)

Clasele exploatatoare răsturnate de la putere de către revoluția socialistă victorioasă n-au părăsit de bună voie arena istoriei. Profitînd de imensitatea teritoriului rus, de gravele dificultăți economice în ghiarele cărora se zbătea țara, cu sprijinul imperialiștilor Antantei și a Germaniei, moșierii și capitaliștii, vechi funcționari și ofițeri contrarevoluționari, clerul reacționar și elementele semifeudale din regiunile naționale, s-au răsculat împotriva Puterii sovietice și au aruncat țara în vîltoarea unui sîngeros război civil, care a costat viața a sute de mii de oameni; a sporit ruina economică și a întrerupt munca de construcție pașnică care începuse. Organizațiile reacționare puneau la cale comploturi și rebeliuni. În regiunea Donului, Kubanului și Uralului de sud se forma cu febrilitate „armata de voluntari" a căzăcimii reacționare. La orașe și sate, conducătorii bolșevici erau asasinați pe la spate. La 30 august 1918 a fost rănit V. I. Lenin cu două gloanțe de revolver.

Victoria revoluției socialiste din Rusia a neliniștit în cel mai înalt grad marile puteri imperialiste ale Antantei și S.U.A. În afara pierderii „cărnii de tun" rusești și a capitalurilor naționalizate în Rusia, revoluția socialistă victorioasă constituia un exemplu care cuprindea cu repeziciune mințile și inimile oamenilor muncii din toate țările capitaliste. Evenimentele care se desfășurau de la sfîrșitul anului 1917 în principalele țări capitaliste atestau creșterea valului revoluționar.

Imperialismul străin a hotărît să distrugă Rusia Sovietică, deși majoritatea armatelor Antantei erau încă ocupate în războiul împotriva Puterilor Centrale.

La începutul anului 1918, trupe engleze și americane au fost debarcate la Murmansk, apoi la Arhanghelsk. În aprilie, la Vladivostok au debarcat trupe japoneze și americane. Orașul Baku din Trancaucazia a fost ocupat de englezi. Ucraina, Crimeea, Bielorusia, Țările Baltice erau ocupate de trupele germane pe baza păcii de la Brest-Litovsk.

La sfîrșitul lunii mai 1918, în regiunea Volgăi și Siberiei, s-a răsculat împotriva Puterii sovietice Corpul cehoslovac, constituit din foștii prizonieri de război cehi și slovaci din armata austro-ungară, care se îndreptau spre Vladivostok, de unde urmau a fi transportați în Europa, pentru a participa la războiul împotriva Germaniei. În aceeași perioadă s-au răsculat vîrfurile căzăcimii în regiunea Caucazului de nord, a Donului și Volgăi inferioare. O luptă înverșunată se desfășura în Ural. Reacțiunea ridica capul în Asia Centrală. Scurtul răgaz de pace pentru Republica sovietică luase sfîrșit. Problema războiului și apărării deveni problema fundamentală a revoluției.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Guvernul sovietic decretă mobilizarea în Armata Roşie a tuturor bărbaţilor născuţi între 1890—1900, reuşind să-i sporească efectivele la 800.000 oameni. Peste un an, în vara anului 1919, ea număra 3.000.000 luptători. S-au organizat trei fronturi principale : Frontul de est, împotriva Corpului cehoslovac şi albgardiştilor pe linia Kazan-Ural-Samara ; Frontul de sud, împotriva armatei de voluntari a lui Denikin şi a detaşamentelor lui Krasnov, în regiunea Volgăi inferioare şi a Donului şi Frontul de nord, împotriva intervenţioniştilor străini din regiunea Arhanghelsk. În luptele grele împotriva albgardiştilor şi intervenţioniştilor se remarcau conducători talentaţi ca : S. M. Budionnîi, V. I. Ceapaev, M. F. Frunze, A. I. Parhomenko, N. A. Rudnev, I. V. Stalin, L. D. Troţki, K. E. Voroşilov şi alţii. Un rol de frunte în organizarea şi îndrumarea Armatei Roşii l-a jucat V. I. Lenin.

În toamna anului 1918, Armta Roşie a stăvilit ofensiva inamicului, însă n-a reuşit să-l zdrobească.

La 11 noiembrie 1918, Germania s-a recunoscut învinsă de puterile Antantei şi a semnat acordul de armistiţiu. A doua zi, guvernul sovietic anunţa anularea Tratatului de pace de la Brest-Litovsk şi alipirea teritoriilor sovietice cotropite de germani. La sfîrşitul anului 1918 şi începutul anului 1919 s-a instaurat puterea sovietică în Lituania, Letonia, Estonia, Bielorusia şi Ucraina. După înfrîngerea Germaniei, puterile Antantei au folosit o parte însemnată a forţei lor militare pentru intervenţia împotriva Rusiei sovietice.

În primăvara anului 1919, Antanta a mizat mai ales pe victoria militară a amiralului Kolceak care se proclamase „cîrmuitor" al Rusiei. Armatele lui Kolceak înaintau din Siberia spre Ural şi Volga. În acelaşi timp, din sudul Rusiei înaintau armatele lui Denikin, iar dinspre nord acelea ale generalului alb, Miller. Pe toate fronturile inamicul era în ofensivă. Aceasta era sprijinită masiv de flota militară a puterilor imperialiste. La începutul anului 1919, Ucraina de sud, Crimeea şi porturile M. Negre, fuseseră ocupate de trupe franceze, iar forţele engleze din Transcaucazia se întăriseră considerabil. Prin încordarea tuturor forţelor, Armata Roşie îşi îndreptă lovitura împotriva lui Kolceak, silindu-l să se retragă în Siberia. Aventura lui Kolceak s-a terminat în mod lamentabil. Acesta a fost făcut prizonier şi împuşcat la începutul anului 1920, pe baza sentinţei Tribunalului revoluţionar, la Irkutsk.

Armata Roşie a primit în această perioadă un sprijin moral substanţial din partea clasei muncitoare din Europa şi America. Împotriva intervenţiei antisovietice au fost organizate mari acţiuni sub lozinca „Jos mîinile de pe Rusia sovietică". Un rol deosebit în retragerea trupelor intervenţioniste străine din Rusia l-a avut răscoala marinarilor francezi din flota Mării Negre şi a soldaţilor din Ucraina de sud — în aprilie 1919. Antanta a fost astfel obligată să-şi retragă trupele din Rusia însă aceasta nu însemna încă sfîrşitul intervenţiei străine. Trupele albe continuau să fie aprovizionate din plin cu armament, muniţiuni, echipament. Generalilor contrarevoluţionari li se deschiseseră mari credite la Paris şi Londra. În statele majore albe funcţionau peste 2000 cosilieri englezi şi francezi în frunte cu generalii Knox şi Janin.

În vara anului 1919 s-a desfăşurat cea de a doua campanie a Antantei avînd ca forţă principală „armata de voluntari" a lui Denikin şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

direcția de acțiune Frontul de sud. Ofensiva lui Denikin, începută în iunie 1919, devenea primejdioasă. Albii ocupaseră Ucraina și Volga inferioară și se îndreptau spre Moscova pe trei direcții.

La 21 septembrie 1919, Moscova era declarată în stare de asediu, iar guvernul sovietic își încorda toate forțele pentru înfrîngerea lui Denikin. Planul de desfășurare a campaniei împotriva lui Denikin a fost elaborat sub conducerea personală a lui V. I. Lenin. În cursul unor bătălii aprige, în care Armata I de cavalerie, comandată de Budionnîi și-a creat un renume glorios, ofensiva lui Denikin a fost respinsă, Denikin a fugit în străinătate, iar rămășițele trupelor sale s-au retras în Crimeea. În toamnna anului 1919 fusese înfrîntă și încercarea generalului alb Iudenici de a ocupa Petrogradul.

În primăvara anului 1920, ultima campanie a Antantei împotriva Rusiei sovietice s-a efectuat de către armatele Poloniei burghezo-moșierești și ale baronului Wranghel, care reunise sub comanda sa rămășițele armatelor lui Denikin din Crimeea. Polonezii au reușit să ocupe capitala Ucrainei, orașul Kiev, la 6 mai 1920. Însă contraofensiva victorioasă a Armatei Roșii i-a alungat pe polonezi din Ucraina și i-a zdrobit pe albgardiștii lui Wranghel.

O dată cu înfrîngerea celei de a treia campanii a Antantei, războiul civil și intervenția străină au luat sfîrșit. Din 1920, Antanta a fost obligată să ridice blocada impusă Rusiei sovietice.

Victoria popoarelor sovietice în războiul civil, în înfrîngerea interveniștilor străini a avut o uriașă însemnătate pentru destinele Rusiei. Rusia sovietică își impusese prin luptă dreptul la existență și dobîndea un nou răgaz de pace necesar reconstrucției economice și trecerii la construirea socialismului.

În lupta pentru apărarea Revoluției din Octombrie și a cuceririlor ei s-au înrolat, alături de ostașii ruși, cetățeni din numeroase țări ale lumii, înscriind o pagină glorioasă în mișcarea de solidaritate internațională a oamenilor muncii.

În țara noastră, mișcarea muncitorească călăuzită de principiile nobile ale internaționalismului proletar și-a manifestat de la început solidaritatea cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și principala ei creație — Statul Sovietic. Numeroși români evacuați în Rusia odată cu întreprinderile din Moldova sau prizonieri din Rusia s-au încadrat în detașamentele Armatei Roșii la Odessa, Petrograd, Moscova, Nicolaev, Omsk, Astrahan și în alte locuri de pe meleagurile întinse ale Rusiei. Un rol de frunte în organizarea detașamentelor române l-au jucat militarii socialiști români M. Gh. Bujor, Dic-Dicescu, Al. Nicolau, T. Diamandescu, A. Zalic ș.a. Socialiștii români tipăreau la Odessa ziarul „Lupta", iar la Moscova „Foaia țăranului", răspîndeau în țară manifeste și proclamații. În țară proletariatul român împletea lupta pentru revendicări proprii, cu lupta revoluționară pentru apărarea Rusiei sovietice. Greva generală de solidaritate cu Rusia sovietică, organizată la 21 iulie 1919 în Capitală și în alte orașe ale României, a cunoscut un succes deplin. Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a stimulat procesul revoluționar în țara noastră, contribuind la realizarea unui însemnat salt calitativ.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Constituirea U.R.S.S. După înfrîngerea contrarevoluției interne și a intervenționiștilor străini, poporul sovietic sub conducerea Partidului comunist a trecut la refacerea pașnică a economiei naționale ruinată de cei aproape 7 ani de război imperialist și civil.

În anii războiului civil, guvernul sovietic din necesități economice și militare a aplicat politica comunismului de război, prin care țăranii erau obligați să predea statului toate surplusurile. Congresul al X-lea al Partidului Comunist (b) din Rusia, care și-a desfășurat lucrările între 8 și 16 martie 1921, a hotărît să treacă de la politica comunismului de război la noua politică economică (N.E.P.), a cărei caracteristică principală era înlocuirea predării obligatorii a surplusurilor prin impozitul în natură, cote către stat, restul produselor putînd fi comercializat. De asemenea N.E.P. însemna și reorganizarea muncii în industrie, comerț și finanțe.

Economia țării se înviora treptat, însă, în vara anului 1921, o nouă calamitate se abătu asupra regiunilor centrale ale Rusiei și în regiunea Volgăi ; o foamete cumplită care a secerat sute de mii de vieți omenești. A fost nevoie de eforturi deosebite ale partidului și guvernului pentru combaterea acestui flagel. Un rol important l-a jucat în lupta împotriva foametei și ajutorul internaționalist primit de Rusia sovietică din partea organizațiilor de oameni ai muncii de pretutindeni.

Necesitățile economice, militare, politice, iar după spagerea blocadei din jurul Rusiei sovietice și cele diplomatice, au dus la o tot mai strînsă colaborare între republicile sovietice. Trecerea la construcția pașnică ridica noi probleme care trebuiau rezolvate pe scara întregii țări. Aceleași probleme se puneau pe plan politic și militar. Ținîndu-se seama de toate aceste necesități și de năzuințele maselor, partidul comunist și guvernul sovietic au luat în discuție chestiunea unificării statale a Federației ruse, a Ucrainei, Bielorusiei și Federației Republicilor din Transcaucazia, în condițiile menținerii dreptului pentru fiecare republică de a ieși din uniune.

La 30 decembrie 1922, delegații republicilor federative, investiți cu depline puteri din partea popoarelor din țările respective, au semnat la Moscova actul de constituire a „Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste", iar în aceeași zi Congresul I al Sovietelor din U.R.S.S. a consfințit această hotărîre istorică. Noua constituție a U.R.S.S. a intrat în vigoare la 31 ianuarie 1924.

Crearea U.R.S.S. a desăvîrșit statul sovietic a cărui baze au fost puse de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.

IMPORTANȚA ISTORICĂ A MARII REVOLUȚII SOCIALISTE DIN OCTOMBRIE

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie va rămîne pentru totdeauna în istoria omenirii un eveniment de răscruce, deschizător al unei noi ere — era trecerii de la capitalism la socialism.

În secolul trecut, teoria socialismului științific, creată de K. Marx și F. Engels, a prins, pentru o scurtă dar înălțătoare perioadă, viață în experiența Comunei din Paris. În secolul nostru, această teorie, dezvol-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tată de marele conducător al proletariatului rus, V. I. Lenin, şi-a verificat viabilitatea prin grandioasa experienţă a Marii Revoluţii din Octombrie. Subliniind acest lucru, secretarul general al P.C.R., tov. Nicolae Ceauşescu arăta: „Revoluţia din Octombrie a demonstrat în mod strălucit forţa revoluţionară şi capacitatea clasei muncitoare de a-şi îndeplini misiunea istorică, de a lua în mîinile sale destinele proprii şi ale întregii societăţi, de a conduce cu succes lupta maselor populare pentru a pune capăt nedreptăţit sociale şi a crea o orînduire în care să domnenască munca, egalitatea, libertatea" [6].

Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie a îmbogăţit tezaurul marxismului, aducînd la lumină unele trăsături generale, legice ale revoluţiei socialiste. „Unele dintre trăsăturile fundamentale ale revoluţiei noastre — scria V. I. Lenin — prezintă nu o însemnătate locală, specific naţională, numai rusă, ci o importanţă internaţională... exemplul rus arată tuturor ţărilor cîte ceva, absolut esenţial, din viitorul lor inevitabil şi apropiat. Muncitorii înaintaţi din toate ţările au înţeles de mult acest lucru şi de cele mai multe ori nu atît l-au înţeles cît l-au intuit, l-au sesizat cu instinctul lor de clasă revoluţionară" [7]

În acelaşi timp, experienţa Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie arăta mişcării muncitoreşti internaţionale faptul deosebit de important, că aceste trăsături generale ale revoluţiei socialiste se realizează în condiţii specifice impuse de nivelul dezvoltării economice şi sociale din fiecare ţară. Lenin sublinia că „...sarcina constă în a şti să aplici principiile generale şi fundamentale ale comunismului la relaţiile *specifice* dintre clase şi partide, la ceea ce este specific în dezvoltarea obiectivă spre comunism, la particularităţile fiecărei ţări, în parte, pe care trebuie să ştii să le studiezi, să le descoperi, să le presupui" [8].

Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie a fost pregătită de dezvoltarea profundelor contradicţii care măcinau vechea Rusie ţaristă. În condiţiile războiului imperialist, acestea s-au agravat la maximum, ducînd Rusia în faţa revoluţiei.

În această perioadă, Lenin a descoperit legea dezvoltării inegale şi în salturi a ţărilor capitaliste şi a formulat concluzia cu privire la posibilitatea victoriei revoluţiei socialiste într-o singură ţară sau într-un grup restrîns de ţări. Revoluţia din Octombrie a verificat în practică această concluzie, marcînd începutul prăbuşirii imperialismului.

Demonstrînd posibilitatea triumfului cauzei proletariatului într-o singură ţară, Revoluţia din Octombrie a evidenţiat rolul şi răspunderile forţelor revoluţionare din fiecare ţară. Într-un document al partidului nostru se arată: „De modul în care fiecare partid reuşeşte să elaboreze formele şi metodele cele mai potrivite condiţiilor concrete şi particularităţilor ţării sale depind în cea mai mare măsură rezolvarea problemelor construcţiei socialiste, succesul operei de făurire a noii orînduiri" [9].

---

[6] N. Ceauşescu, *Victoriile hotărîtoare ale socialismului — triumf al marxism-leninismului*. Bucureşti, Ed. politică, 1967, p. 5.

[7] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Bucureşti, Ed. politică, 1966, pp. 3—4.

[8] *Ibidem*, p. 74.

[9] N. Ceauşescu, *op. cit.*, p. 14.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Revoluția din Octombrie a arătat cu deosebită pregnanță înlănțuirea dialectică a condițiilor obiective și subiective necesare triumfului oricărei revoluții socialiste. Exemplul Rusiei a arătat clar că revoluția proletară nu este posibilă fără existența unor forțe revoluționare capabile să conducă întregul popor exploatat spre victorie.

Este de asemenea meritul istoric al partidului bolșevic al proletariatului rus de a fi știut să unească lupta proletariatului împotriva capitalismului cu mișcarea țărănească împotriva moșierilor cu mișcarea de eliberare națională a popoarelor asuprite, cu mișcarea general-democratică pentru pace într-un singur șuvoi care, sub conducerea proletariatului, a măturat clasele exploatatoare de la putere. Revoluția din Octombrie a instaurat un nou tip de stat, statul dictaturii proletariatului sub forma Sovietelor. Ea verificat în practică teoria marxist-leninistă despre stat, a demonstrat că problema centrală a revoluției proletare este cea a puterii.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a avut un larg ecou în în întreaga lume, a stimulat acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare, a însuflețit forțele democratice și progresiste de pretutindeni. Anii 1917—1923 au fost în întreaga lume capitalistă o perioadă de adînci frămîntări revoluționare cu urmări deosebit de importante pentru soarta a numeroase țări și popoare. Pagini glorioase au înscris revoluțiile din anul 1918 în Germania și Austro-Ungaria, care au doborît dinastiile Hohenzollernilor și Habsburgilor, revoluțiile proletare din Ungaria și Bavaria în 1919, răscoalele din septembrie 1918 și septembrie 1923 în Bulgaria, luptele revoluționare din România din anii 1918—1920, care au culminat cu greva generală din 1920, ș.a. În focul acestor lupte aprige, au apărut și s-au dezvoltat partidele comuniste, victorie de o uriașă importanță pentru mișcarea muncitorească internațională.

Revoluția din Octombrie a marcat, de asemenea, o cotitură în lupta popoarelor din țările asuprite împotriva imperialismului și colonialismului, împotriva feudalismului, pentru independența națională și edificarea unor patrii libere.

În acești ani s-au desfășurat ample acțiuni de luptă în China, Coreea, Vietnam, India, Indonezia, Afganistan, Egipt, Turcia, în țările Americii Latine, care au marcat începutul destrămării sistemului colonial al imperialismului.

Prin caracterul și urmările sale, Revoluția din Octombrie s-a dovedit a fi un eveniment de excepțională însemnătate nu numai pentru fosta Rusie, dar și pentru întreaga lume.

Evidențiind uriașa însemnătate a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, ca deschizătoare de noi drumuri în istorie, în Programul P.C.R. se arată : „Evenimentul istoric ce a inaugurat epoca acestor profunde schimbări revoluționare în întreaga lume a fost victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, făurită de masele muncitoare din Rusia în frunte cu Partidul Comunist creat și condus de Lenin“ [10].

---

[10] *Programul Partidului Comunist Român*... p. 186

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

BIBLIOGRAFIE

V. I. LENIN : *Tezele din aprilie,* Opere complete, vol. 31, Bucureşti, Ed. politică, 1964, pp. 104—114.

V. I. LENIN : *Despre dualitatea puterii,* Opere complete, vol. 31, Bucureşti, Ed. politică, 1964, pp. 147—150.

V. I. LENIN : *Bolşevicii trebuie să ia puterea,* Opere complete, vol. 34, Bucureşti, Ed. politică, 1965, pp. 252—254.

V. I. LENIN : *Scrisoare către Comitetul Central,* Opere complete, Bucureşti, vol. 34, Ed. politică, 1965, pp. 456—457.

V. I. Lenin : *Lucrările celui de al doilea Congres general al Sovietelor,* Opere complete, vol. 35, Bucureşti, Ed. politică, 1965, pp. 7—30.

* * * *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare a României spre comunism,* Editura politică, Bucureşti, 1974.

L. I. BREJNEV : *Raport prezentat la şedinţa solemnă comună a C.C. al P.C.U.S. şi a Sovietelor Supreme ale U.R.S.S. şi R.S.F.S.R.* („Scînteia" din 9 noiembrie 1977)

N. CEAUŞESCU : *Victoriile hotărîtoare ale socialismului — triumf al marxism-leninismului,* Bucureşti, Ed. politică, 1967.

N. CEAUŞESCU : *Cuvîntare la şedinţa solemnă de la Moscova consacrată celei de a 60-a aniversări a Marii Revoluţii Socialiste din octombrie.* „Scînteia" 3 noiembrie 1977.

JOHN REED : *10 zile care au zguduit lumea,* Bucureşti, Ed. Politică, 1967.

* * * : *Istoria U.R.S.S. Epoca socialismului (1917—1957),* Bucureşti, Ed. politică, 1958.

* : *Scurtă istorie a războiului civil din U.R.S.S.,* Bucureşti, Ed. politică, 1962.

* * :*Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie.* Schiţă istorică, Bucureşti, Ed. politică, 1967.

* :*Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi România.* Culegere de articole, Bucureşti, Ed. politică, 1967.

N. COPOIU, GH. UNC : *Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi România,* Editura politică, Bucureşti 1977.

MINŢ I. I. : *Istoriia Velikogo Okteabrea.* I. I. III Moskva 1967—1973.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

DESTRĂMAREA AUSTRO-UNGARIEI. NOILE STATE NAȚIONALE. REPUBLICA UNGARĂ A SFATURILOR

Consecințele războiului mondial și ecoul revoluției socialiste victorioase din Rusia au adîncit la maximum contradicțiile sociale și naționale din Imperiul habsburgic. Sub loviturile luptei de eliberare a popoarelor asuprite, Imperiul „din petice" s-a prăbușit. În locul său a apărut o serie de noi state independente, iar altele au reușit să se desăvîrșească ca state naționale unitare.

Economia Austro-Ungariei s-a resimțit din plin de pe urma efortului cerut de război. Cum majoritatea întreprinderilor lucrau pentru front, producția destinată consumului civil s-a restrîns foarte mult. O parte însemnată din întreprinderi erau direct subordonate comandamentului militar. Lipsa de mînă de lucru era compensată prin intensificarea muncii și prin prelungirea zilei de lucru.

În agricultură, mobilizările și rechizițiile au dus la restrîngerea suprafețelor însămînțate, au provocat haos și ruină. În ultimul an de război, lipsa de alimente a devenit deosebit de acută. În ianuarie 1918, rația zilnică de pîine pentru adulți a ajuns la 100 gr în marile orașe, iar în iunie a fost redusă și mai mult. Foametea a început să facă ravagii pe front și în spatele lui. Devastarea depozitelor de alimente de către populație a devenit un fenomen foarte frecvent. Populația suferea, în același timp, de pe urma lipsei de îmbrăcăminte, de încălțăminte și a altor produse de primă necesitate. Nemulțumirile tot mai mari erau alimentate și de contrastul izbitor dintre situația extrem de grea a maselor muncitoare și a celor ce se îmbogățeau de pe urma războiului. Aceste nemulțumiri aveau să capete, foarte curînd, chiar în plin război, forma unor acțiuni de masă deosebit de puternice.

Populația din toate provinciile imperiului avea o atitudine ostilă față de război și în rare cazuri națiunile asuprite au putut fi amăgite de propaganda austro-ungară.

În Cehia viața politică a fost suspendată, persoanele „suspecte" arestate și întemnițate. În mai 1915 a fost arestat Dr. K. Kramař, liderul Partidului junilor cehi, Soukup, președintele Partidului socialist și alți lideri politici, ziariști implicați într-un proces de înaltă trădare, soldat cu numeroase condamnări la moarte. În anii războiului, în Cehia au fost pronunțate peste 5.000 sentințe capitale.

În Bucovina și Galiția era suficientă o bănuială de simpatie cu rușii sau de colaborare cu rușii pentru ca familii întregi să fie pre-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

date pe mîna călăului. Socialistul polonez din Galiția, Daszynski, relata în 1918 în Consiliul Imperiului (Reichsrat) că numărul celor uciși în Galiția era de 30.000 oameni, sub învinuirea invariabilă de „spion rus". În Bosnia și Herțegovina a fost introdus sistemul ostatecilor, sute de oameni fiind executați fără nici o vină. În Traslivania mii de oameni au fost internați în lagăre, strămutați, sute de patrioți români au fost împușcați. Teroarea militară n-a fost, însă, în stare să mențină coeziunea monarhiei, căci războiul era împotriva năzuințelor naționale firești ale popoarelor asuprite.

În Imperiul austro-ungar, exploatarea socială se împletea cu asuprirea națională și acest lucru se manifesta, evident, și asupra capacității lui militare. În Serbia, Galiția și Bucovina, armatele austro-ungare au pierdut o foarte însemnată parte a efectivelor lor. În afară de pierderile în morți și răniți, numeroase companii, batalioane asuprite, treceau, uneori cu ofițeri cu tot, în liniile rusești, refuzînd să lupte pentru Austro-Ungaria.

În cei patru ani de război, Austro-Ungaria s-a putut menține din punct de vedere militar, mai ales, datorită ajutorului masiv pe care i l-a furnizat Germania, ea încetînd, de fapt, să mai existe ca o putere militară de sine stătătoare ; atît comandamentul cît și armatele austro-ungare îndeplineau sarcinile ce se stabileau la comandamentul german.

Clasa muncitoare din Austria și Ungaria a organizat începînd din luna mai 1915, puternice acțiuni antirăzboinice, împletite cu lupta clasei muncitoare din regiunile cehe, croate, poloneze, românești etc. Manifestări de solidaritate cu revoluția rusă din februarie 1917 au avut loc la Viena, Praga, Brno, Cracovia, Lwov, Triest ș.a.

În cadrul partidelor social-democrate din Austria, Ungaria, Cehia, Galiția etc. s-au produs unele dimilitări ideologice, însă curentele „de stînga" s-au manifestat categoric pentru menținerea „unității" partidelor, ceea ce implica păstrarea unor fruntași ai aripii drepte în posturi de conducere-cheie. După victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, elementele revoluționare au început să se organizeze de sine stătător și au pornit pe calea delimitării organizatorice de vechile partide social-democrate, constituind, în anii următori, partidele comuniste.

Mari manifestări de solidaritate cu proletariatul rus, de adeziune la propunerile de pace transmise de guvernul sovietic au avut loc în noiembrie-decembrie 1917 în toate provinciile monarhiei austro-ungare. La 11 noiembrie 1917, la Viena au manifestat cu steaguri roșii și lozinci peste 50.000 oameni ai muncii. La 25 noiembrie 1917, în Parcul central din Budapesta a avut loc o întrunire pentru pace la care au participat peste 100.000 persoane. La 16 decembrie 1917, la Reșița s-a desfășurat un miting la care vorbitorii români, germani și maghiari au cerut încheierea grabnică a păcii. Acțiuni asemănătoare au avut loc la Lugoj, Timișoara, Arad, Oradea, Cluj, Brașov, Valea Jiului ș.a.

După începerea tratativelor de pace de la Brest-Litovsk (23 decembrie 1917) între Rusia sovietică și Puterile centrale, tratative la care a participat și o delegație austro-ungară, în întregul imperiu s-au desfășurat puternice acțiuni politice în favoarea încheierii unei păci

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

democratice, fără anexiuni și contribuții. Cea mai importantă manifestare a clasei muncitoare din Imperiul austro-ungar pentru pace cu Rusia sovietică, a fost greva generală politică care s-a desfășurat în zilele de 13—21 ianuarie 1918. Acestei greve i-a urmat, la 1 februarie 1918, o altă acțiune antirăzboinică de mari proporții, răscoala flotei de război a Austro-Ungariei, concentrată în portul dalmatin Catarro pe coasta Mării Adriatice, (astăzi orașul face parte din teritoriul iugoslav și se numește Kotor).

În aceiași perioadă s-a intensificat lupta de eliberare națională în regiunile populate de națiunile asuprite. În vara anului 1918 au avut loc puternice frămîntări în Croația și Slovenia, în Cehia și Slovacia, în Transilvania și în alte părți ale imperiului.

Situația dublei monarhii a devenit din ce în ce mai critică, după înfrîngerile suferite pe front. Prăbușirea ofensivei din iulie a costat Austro-Ungaria 100.000 de oameni morți, răniți sau prizonieri. Demisia guvernului și încercarea de a crea un guvern de coaliție la care să participe și reprezentanți ai popoarelor asuprite n-a dat nici un rezultat, aceștia refuzînd să participe la un astfel de guvern. Criza se apropia de deznodămînt. Capitularea Bulgariei, la 29 septembrie, și înfrîngerea suferită pe frontul italian, în octombrie, au făcut ca Austro-Ungaria să fie amenințată dinspre sud și sud-vest. Perspectiva înfrîngerii a accentuat fenomenele de descompunere din armată. Sub influența luptei de eliberare a popoarelor asuprite, dezertările au căpătat caracter de masă. În august, numărul dezertorilor era de 100 de mii, iar în octombrie de 250 mii.

În condițiile înfrîngerilor militare ale Austro-Ungariei și sub impresia puternică lăsată de victoria Revoluției Socialiste din Octombrie, în toate țările Imperiului austro-ungar au început revoluțiile burghezo-democratice. În octombrie 1918 au început revoluțiile în Austria, în Ungaria, în Cehia, Slovacia, Croația, Slovenia, în Transilvania ș.a. Încercînd să salveze imperiul printr-o manevră politică, împăratul a propus națiunilor asuprite o federalizare a Austro-Ungariei, prin crearea unei comunități de „națiuni libere și egale în drepturi". Această propunere de federalizare profund reacționară, în contradicție cu mersul firesc al istoriei, cu tendința unanimă a acestor popoare de a-și construi patrii naționale sau de a-și desăvîrși unitatea națională, a fost, cum era și de așteptat, sortită eșecului. Reprezentanții națiunilor asuprite au respins această manevră. Imperiul „de petice" s-a destrămat

CONSTITUIREA REPUBLICII AUSTRIA

Revoluția s-a desfășurat cu o deosebită vigoare în toate părțile imperiului. În Austria propriu-zisă — o țară industrială dezvoltată, cu un mare procent de muncitori în cadrul populației și cu un partid social-democrat vechi, considerat unul dintre cele mai puternice din Internaționala a II-a— revoluția maselor populare a dus la înlăturarea vechiului guvern austro-ungar de la Viena și la constituirea, la

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

30 octombrie 1918, a unui guvern social-democrat în frunte cu unul din liderii social-democrației austriace — Karl Renner. În aceeași perioadă de frămîntări revoluționare, la 3 noiembrie 1918 s-a constituit Partidul Comunist din Austria.

La 3 noiembrie 1918, Austro-Ungaria a semnat armistițiul, iar la 11 noiembrie, de frica revoluției, împăratul Karl a fugit din Austria. La 12 noiembrie 1918, adunarea deputaților austrieci a votat proclamarea republicii și alipirea Austriei la Germania. Însă alipirea Austriei la Germania era contrară intereselor marilor puteri occidentale care se pregăteau să slăbească, să diminueze rolul politic și economic al Germaniei în Europa. De aceea, anexarea Austriei la Germania — Anschluss-ul — a fost interzis prin tratatul de pace de la Saint-Germain, semnat în 1919 între Austria și puterile aliate, prin declarația oficială a Germaniei din 22 septembrie 1919 și legea austriacă din 21 octombrie 1920.

Prin tratatul de pace, Austria renunța la toate teritoriile străine care intraseră pînă atunci în componența Imperiului austro-ungar, se obliga să plătească despăgubiri pentru pagubele pricinuite puterilor aliate; de asemenea, să renunțe la flota sa militară și comercială, la proprietățile pe care le avea în afara granițelor sale.

În anii de după primul război mondial, în Austria s-a dezvoltat o gravă criză economică provocată, în primul rînd, de destrămarea legăturilor care se stabiliseră între Austria industrială și restul teritoriilor monarhiei, și de o acută lipsă de materii prime. În general, majoritatea industriei austriece era concentrată în capitală, în orașul Viena, care avea pe atunci 1.800.000 locuitori, în timp ce întreaga populație a Austriei era de 6.500.000 locuitori. De asemenea, după primul război mondial, industria austriacă a întîmpinat serioase greutăți de desfacere, deoarece mărfurile produse de această industrie trebuiau să înfrunte concurența extrem de puternică a mărfurilor din celelalte țări și nu mai puteau fi desfăcute ca pînă atunci, prin excelență, pe piețele imperiului. Pentru a învinge aceste greutăți, Austria a încercat să recurgă la ajutorul capitalului străin și mai ales să reglementeze relațiile economice cu țările vecine, în sensul reluării, pe alte baze, a legăturilor comerciale.

În anii de după primul război mondial, în întreaga Austrie au avut loc puternice acțiuni muncitorești. În marile orașe — Viena, Graz, Linz — s-au desfășurat ciocniri violente între muncitori și poliție. În afara unor revendicări economice, clasa muncitoare austriacă formula, în această perioadă, revendicări politice privind democratizarea țării și obținerea unui loc mai însemnat în hotărîrea treburilor politice. Sub influența acestor acțiuni muncitorești, guvernul social-democrat al Republicii austriece a acordat o serie de drepturi importante și a efectuat reforme în structura economică și politică a țării, care au transformat Austria într-o republică burghezo-democratică.

În februarie 1919, după alegerile din Adunarea Constituantă a fost format un guvern de coaliție între principalele partide politice: Partidul social-democrat și Partidul social-creștin, partid burghez. În octombrie 1920, conducătorii de dreapta ai Partidului social-democrat

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

au ieșit din guvern și au trecut în opoziție, cedînd, astfel, întreaga putere burgheziei. Din 1920 și pînă în 1938, cînd Austria a fost înghițită de Germania hitleristă, la cîrmă a rămas partidul social-creștin.

La 1 octombrie 1920, Adunarea Constituantă a adoptat noua constituție, care a proclamat Austria republică democratică federală, formată dintr-o uniune de landuri. În fruntea statului era un președinte, iar în fruntea guvernului un cancelar. Sistemul legislativ era bicameral, iar votul universal pentru toți cetățenii de ambele sexe, care au împlinit 20 de ani.

REVOLUȚIA ÎN UNGARIA (1918—1919)

Revoluția burghezo-democratică din 1918

Punctul culminant al mișcărilor revoluționare care au dus la dezmembrarea imperiului a fost atins în Ungaria. Aici revoluția burghezo-democratică din 1918 s-a transformat în revoluție socialistă.

Războiul mondial a provocat însemnate distrugeri în Ungaria și a adus mari suferințe poporului ungar. Din cetățenii mobilizați din Ungaria pentru a fi trimiși pe fronturi au murit sau au fost răniți peste un milion de oameni. Numeroase gospodării s-au ruinat, iar resursele economice ale țării au fost secătuite. În Ungaria, țară formată în majoritate de țărani și muncitori, clasele exploatate au dus tot greul războiului, au furnizat carnea de tun și au îndurat mari lipsuri. Majoritatea poporului dorea cu ardoare ca pacea să se încheie cît mai grabnic, ca poporul să fie eliberat de coșmarul războiului.

Înfrîngerile militare pe diferite fronturi și ecoul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a găsit în Ungaria un teren foarte prielnic, au grăbit desfășurarea evenimentelor. Grevele politice generale, din ianuarie și iunie 1918, s-au desfășurat în Ungaria cu o deosebită intensitate. În timpul acestor greve s-a cerut republica populară, pămînt țăranilor, naționalizarea fabricilor și a uzinelor, pace democratică.

În toamna anului 1918, revoluția a izbucnit și în Ungaria. Clasele conducătoare au încercat să-și mențină pozițiile prin luarea frînelor conducerii luptei de emancipare națională, profitînd de faptul că una dintre cerințele fundamentale ale maselor era dezlipirea Ungariei de Austria și crearea unei republici independente. La 17 octombrie 1918, președintele consiliului de miniștri al Ungariei, Wékérlé, a declarat desfăcută uniunea austro-ungară din 1867 și a proclamat Ungaria stat independent ,iar la 25 octombrie 1918 s-a constituit la Budapesta, Consiliul național maghiar, format din reprezentanți ai partidelor burgheziei — independent și radical, și ai partidului social-democrat. Wékérlé a demisionat, iar noul guvern al Ungariei a fost format de unul dintre cei mai mari magnați aparținînd aristocrației ungare îmburgheze, contele Mihaly Károly, cu reprezentanții Consiliului național. În acest guvern au intrat și doi reprezentanți ai Partidului social-democrat din Ungaria.

Noul guvern burghez avea în vedere să mențină Ungaria dinainte de Mohàcs, adică Ungaria medievală, avînd în componența sa și alte

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

popoare decît cel maghiar. Însă, în acel timp, în 1918, populația Ungariei era formată mai bine de jumătate, din alte naționalități decît cea maghiară și anume: peste trei milioane și jumătate de români, două milioane de slovaci și ruteni, două milioane de germani, două milioane de croați, sîrbi și alții. Ori, aceste naționalități făceau, în același timp cu poporul ungar, revoluția lor de eliberare națională și cereau constituirea de state naționale sau alipirea la statul național existent. Acesta era un proces legic, căci numai în cadrul unor patrii naționale se puteau folosi toate energiile creatoare ale acestor popoare spre ridicarea lor economică, politică-socială și culturală. Negarea acestui drept al popoarelor asuprite din vechea monarhie austro-ungară a fost o greșeală gravă a guvernului burghez al lui Karolyi, care a adus serioase dificultăți Ungariei în relațiile cu vecinii și cu puterile Antantei.

Poporul ungar era străin de aceste tendințe dominatoare ale burgheziei și moșierilor unguri și lupta cu hotărîre pentru realizarea unor substanțiale transformări sociale. Acest lucru a fost dovedit de desfășurarea evenimentelor, atît în perioada revoluției burghezo-democratice, cît și în perioada revoluției socialiste.

La 29 octombrie, la Budapesta a avut loc o grevă generală care s-a desfășurat sub lozinca încetării războiului și a proclamării republicii populare. Muncitorii au ocupat uzina de armament din Budapesta. Soldații trimiși să reprime mișcarea s-au solidarizat cu muncitiorii, refuzînd să execute ordinele. În condițiile avîntului revoluționar, în întreaga țară au început să apară sfaturi (consilii), iar țăranii și-au intensificat acțiunile de luptă împotriva moșierimii, atacînd conacele și ocupînd pămînturile moșierești.

La 3 noiembrie 1918, Austro-Ungaria a semnat armistițiul cu Antanta pe fronturile din Balcani. În convenția de armistițiu s-a precizat care anume teritorii trebuiau evacuate de către armatele Austro-Ungariei în această regiune. La 13 noiembrie 1918 a fost semnat armistițiul între guvernul ungar și Antantă, care reglementa problemele de frontieră în partea de nord-est a Ungariei. În ceea ce privește frontierele cu România, în armistițiul de la 13 noiembrie se lăsa în mod provizoriu sub ocupația trupelor ungare un teritoriu la nord de Mureș avînd ca limite spre est o linie trecînd de la Tg. Mureș pînă la Bistrița. Însă, la cererea guvernului român, bazat pe voința liber exprimată a celor 100.000 români întruniți la Alba Iulia la 1 decembrie 1918, care au hotărît într-un singur glas unirea Transilvaniei cu România, Comandamentul suprem al Antantei a cerut ulterior guvernului ungar să-și retragă trupele din Transilvania la vest de o linie care lega orașele Satu Mare, Oradea și Arad. Guvernul ungar a acceptat cu foarte multe greutăți această cerință, tărăgănîndu-i aplicarea. La sfîrșitul anului 1918, armatele ungare nu fuseseră retrase din Crișana și Maramureș.

În același timp însă, în țară, evenimentele se desfășurau cu repeziciune. La 16 noiembrie 1918, Ungaria a fost proclamată republică, președinte al republicii fiind ales contele Mihály Karolyi. Guvernul burghez al Ungariei a efectuat puține transformări democratice în această țară, în general, neesențiale. Fabricile și uzinele, cea mai mare

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

parte a pămîntului, continuau să rămînă în mîinile capitaliștilor și moșierilor apărați de stat. Guvernul burghez al Ungariei încerca să dovedească că sarcina fundamentală a revoluției și anume crearea republicii democratice independente, a fost realizată, toate celelalte sarcini urmînd a se desfășura în timp. Însă, acest punct de vedere al burgheziei nu era împărtășit de masele largi ale poporului ungar.

Republica Ungară a Sfaturilor

La 20 noiembrie 1978 a luat ființă Partidul Comunist din Ungaria. El a fost constituit dintre foștii prizonieri în Rusia participanți la luptele pentru apărarea Revoluției din Octombrie, care acumulaseră o însemnată experiență revoluționară, de asemenea, din aripa stîngă a Partidului social-democrat și din diferite grupări revoluționare care se formaseră în Ungaria. Conducătorul partidului era revoluționarul comunist, Bela Kun.

Partidul Comunist din Ungaria a arătat că și în această țară se punea problema transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă, că această transformare trebuie efectuată rapid prin cucerirea întregii puteri de către sfaturi. Partidul Comunist din Ungaria a dobîndit repede o puternică influență asupra clasei muncitoare, a maselor populare în general. În marile fabrici s-au creat celule de partid, în cartiere, pe străzi în fața oamenilor simpli, comuniștii aveau de spus totdeuna un cuvînt adecvat năzuințelor maselor, iar organul central al partidului comunist, gazeta „Vörös Ujsàg" ducea o amplă propagandă pentru dezvoltarea revoluției. Sfaturile erau cucerite rapid de către comuniști.

Activitatea revoluționară a Partidului Comunist din Ungaria nu a fost pe placul guvernului burghez, care i-a învinuit pe comuniști că provoacă „anarhie". La 21 februarie 1919, 40 de conducători comuniști au fost arestați și întemnițați, partidul fiind scos în afara legii. Această acțiune contrarevoluționară a burgheziei, sprijinită de unii lideri social-democrați, a dat naștere unei uriașe acțiuni de protest în rîndurile clasei muncitoare. În acel moment, burghezia ungară nu era în stare să preia singură puterea și nici să înăbușe acțiunea maselor muncitoare. Criza se adîncea, în același timp, și datorită poziției claselor dominante, care nu doreau să dea o soluție problemelor externe.

La 20 martie 1919, colonelul Vyx, șeful misiunii militare a Antantei la Budapesta, a cerut guvernului ungar să efectueze retragerea imediată a trupelor ungare pe o nouă linie de demarcație. Guvernul Károlyi, care a refuzat să îndeplinească această cerință a Antantei, a demisionat și a predat puterea social-democraților. Aceștia, ținînd seama de situația creată în țară, nu s-au încumetat să preia singuri puterea și s-au adresat comuniștilor. Un reprezentant al Partidului social-democrat, Kunfi, a fost delegat să ducă, în închisoare, tratative cu Bela Kun, conducătorul Partidului Comunist din Ungaria, arestat la 21 februarie. În urma acestor tratative s-a ajuns la un acord asupra formării noului guvern al Ungariei, pe baza unificării celor două partide și a realizării unor transformări revoluționare de maximă importanță.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 21 martie 1919 s-a constituit Partidul Socialist din Ungaria, prin unificarea Partidului social-democrat și a Partidului comunist și s-a proclamat Republica sfaturilor, stat al dictaturii proletariatului Proclamarea Republicii sfaturilor în Ungaria a fost un act care arăta o creștere a stării revoluționare în Europa. Însă, condițiile în care se înfăptuia acest act nu au fost dintre cele mai favorabile. În primul rînd, unificarea automată a celor două partide, social-democrat și comunist, în loc să ducă la crearea unui partid bazat pe ideologia marxist-leninistă, pe tactica și strategia revoluționară a comunismului, a dus pur și simplu la înglobarea partidului comunist de către partidul social-democrat. Această unire mecanică, realizată „de sus", fără să aibă la bază însușirea de către social-democrați a principiilor revoluționare, a avut consecințe grave asupra situației interne și externe a republicii. Cu toate acestea, comuniștii unguri au luptat cu elan și dîrzenie revoluționară pentru înfăptuirea idealului socialist. Încă din primele zile ale existenței Republicii Ungare a Sfaturilor, guvernul, al cărui conducător era, de fapt, comisarul poporului pentru afacerile externe, Bela Kun, a luat o serie de măsuri importante, tinzînd să transforme republica burghezo-democratică într-o republică socialistă.

Printre cele mai importante transformări revoluționare care au avut loc în această perioadă în Ungaria, amintim : crearea Armatei roșii și a Gărzii roșii — (garda roșie în locul poliției și vechei jandarmerii) ; crearea noului aparat de stat — Sfaturile ; adoptarea unor importante reforme structurale cum a fost naționalizarea (la 26 martie 1919) a tuturor întreprinderilor din Ungaria care aveau mai mult de 20 muncitori, a băncilor, a bogățiilor subsolului ș.a.m.d. Naționalizarea, ca act de început al construirii socialismului, este o măsură obligatorie, însă sfera ei de cuprindere a fost prea largă în Republica Ungară a Sfaturilor. Prin naționalizarea întreprinderilor pînă la 20 de lucrători, republica a fost pusă în imposibilitate, de fapt, să organizeze producția în puzderia de întreprinderi mici, de ateliere, din orașele și satele Ungariei. În afara dezorganizării producției produsă de această naționalizare generală, o parte însemnată din micii producători, proprietarii de ateliere, au fost îndepărtați de revoluție, au devenit ostili noului regim.

Dintre celelalte măsuri mai importante trebuie menționate : introducerea zilei de muncă de 8 ore, ridicarea salariilor muncitorilor cu 25%, stabilirea drepturilor egale pentru femei, naționalizarea locuințelor burgheziei și mutarea familiilor nevoiașe în locuințele burgheziei, de asemenea, importante măsuri în domeniul științei, culturii și învățămîntului.

La 3 aprilie 1919 a fost adoptat decretul pentru naționalizarea pămînturilor moșierești de la 100 jugăre în sus (un jugăr = 0,57 ha). Desigur că exproprierea moșierilor a fost un fapt pozitiv, legic și necesar, însă repartizarea pămîntului expropriat nu a mers pe linia cerințelor țărănimii ungare. În loc ca pămîntul moșieresc să fie împărțit țăranilor cu pămînt puțin sau fără pămînt, guvernul revoluționar maghiar a creat gospodării de stat și cooperative de producție. Astfel, țărănimea maghiară, care aștepta de ani de zile rezolvarea pro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

blemei pămîntului, nu a obținut satisfacerea revendicărilor sale, din partea republicii socialiste. Acest fapt a lovit în unitatea dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, a îndepărtat țărănimea de revoluție.

Problema apărării a preocupat guvernul revoluționar al Ungariei încă din primele zile ale existenței sale. La 16 aprilie 1919, trupele române și cehoslovace, la ordinul Antantei, au trecut la ofensivă împotriva Republicii Ungare a Sfaturilor, însă trupele roșii ungare reușesc să oprească ofensiva, în special pe frontul cehoslovac, și să treacă ele însele la controfensivă în Slovacia, fapt ce a ușurat proclamarea unei Republici a Sfaturilor în Slovacia.

Cînd armatele române au ajuns la Tisa, la 2 mai 1919, Bela Kun a făcut comandamentului român propunerea de încetare imediată a ostilităților, declarînd că „recunoaște fără nici-o rezervă toate pretențiile teritoriale naționale ale românilor". Guvernul ungar era dispus să reglementeze prin tratative pașnice cu cele două guverne vecine problema granițelor. Această acțiune a guvernului revoluționar al Ungariei n-a găsit ecoul necesar. Indiferent de orice recunoaștere, armatele intervenționiste porniseră să înăbușe, la ordinul Antantei regimul revoluționar din Ungaria și ele au urmărit cu tenacitate acest lucru.

În vara anului 1919, au avut loc lupte foarte grele în care republica încerca cu dîrzenie, prin încordarea tuturor puterilor, să se apere în fața invadatorilor străini. Alături de trupele roșii maghiare lupta și un batalion de voluntari străini, în care, alături de ruși, germani, austriaci ,sîrbi, ucraineni și slovaci, se găseau și mulți români.

În timp ce guvernul revoluționar ungar depunea eforturi pentru apărarea republicii socialiste, pe front și în spatele frontului se desfășura pe scară largă trădarea generalilor și a conducătorilor social-democrați de dreapta. În țară au fost organizate rebeliuni contrarevoluționare ; conducătorii social democrați trecuseră la tratative cu Antanta și cereau guvernului să demisioneze, pentru a ceda locul unui „guvern reprezentativ". Antanta a intervenit direct în afacerile interne ale Republicii Ungare a Sfaturilor, cerînd guvernului revoluționar să demisioneze.

Printre cele mai grave acțiuni trădătoare ale vechilor ofițeri a fost aceea comandatului armatei roșii ungare, Julier, care a transmis comandamentului român planurile de apărare ale Armatei roșii pe Tisa. În același timp, în Seghedinul ocupat de francezi s-a constituit, în această perioadă, cu aprobarea Antantei, guvernul amiralului Miklos Horthy,, care reunea cele mai reacționare elemente ale claselor dominante din Ungaria..

Dificultățile de ordin intern și extern au alimentat divergențele dintre comuniști și socialiști în guvern și în partid, slăbind și mai mult capacitatea de rezistență a Republicii. Congresul din iunie al partidului a încercat să rezolve printr-un compromis neînțelegerile tot mai mari. Expresia acestui compromis a fost și hotărîrea de a schimba denumirea partidului în „Partidul maghiar al muncitorilor socialiști și comuniști".

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Copleşit de forţele statelor intervenţioniste, la 1 august, guvernul revoluţionar şi-a dat demisia şi a fost nevoit să părăsească ţara. În locul acestuia s-a constituit un guvern în frunte cu liderul sindical Piedl. La 3 august 1919, armatele române au intrat în Budapesta, ţinînd sub ocupaţie capitala Ungariei timp de trei luni. În acest răstimp, conducătorii reacţionari ai Ungariei, cu consimţămîntul Antantei, au adus în capitală guvernul lui Horthy, care s-a proclamt regent al Ungariei.

După instaurarea guvernului Horthy, în Ungaria s-a instituit domnia terorii albe contrarevoluţionare, o dictatură mascată prin menţinerea unor instituţii pretins reprezentative, parlamentului şi a partidelor politice burgheze.

La 2 iunie 1920, guvernul ungar a semnat tratatul de pace de la Trianon, prin care s-au stabilit graniţele cu toţi vecinii Ungariei, reparaţiile pe care trebuie să le plătească Ungaria şi limitarea forţelor armate ale acesteia.

Regimul lui Horthy nu a semnat acest tratat decît forţat de împrejurări politice favorabile care să ducă la revanşă. Ungaria horthystă a începput să se apropie, din 1923, de Italia fascistă şi mai tîrziu de Germania hitleristă, state care au susţinut tendinţele revizioniste ale claselor guvernante maghiare.

Zdrobirea Republicii Ungare, a Sfaturilor de către forţele contrarevoluţionare a însemnat o gravă pierdere pentru mişcarea muncitorească şi revoluţionară internaţională. În locul unei republici populare socialiste, care şi-a mnifestat dorinţa de a trăi în pace cu vecinii, s-a creat un stat agresiv şi revizionist. În locul unei dezvoltări progresiste pe scara istoriei, Ungaria a fost ţinută încă un sfert de veac pe loc în lanţurile regimului burghezo-moşiersc. Cele 135 de zile de existenţă Republicii Sfaturilor în Ungaria au înscris o pagină glorioasă în marea carte a istoriei mişcării muncitoreşti internaţionale.

CONSTITUIREA REGATULUI SÎRBILOR, CROAŢILOR ŞI SLOVENILOR

Pînă la formarea statului unit iugoslav, Serbia şi Muntenegrul existau ca state independente. Croaţia intra în componenţa Ungariei, iar Slovacia, Bosnia şi Herţegovina în cadrul Austriei.. Dorinţa de unificare a slavilor de sud a fost prezentă în lupta maselor şi a conducătorilor patrioţi din Serbia şi Muntenegru, după scuturarea jugului otoman, precum şi în lupta popoarelor iugoslave din cadrul Imperiului austro-ungar.

Războiul impus Serbiei de agresiunea austriacă în 1914 a accelerat această luptă naţională, iar creşterea mişcării revoluţionare a maselor în înfrîngerea Austro-Ungariei au adus pe primul plan sarcina constituirii statului unit al slavilor de sud.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pentru crearea statului unit iugoslav s-au manifestat toate popoarele Iugoslaviei. Acest lucru a fost exprimat ca scop oficial al războiului în parlamentul sîrb, în decembrie 1914. Pentru crearea statului iugoslav s-au manifestat reprezentanții Croației, Sloveniei, Muntenegrului și ai altor teritorii iugoslave.

În condițiile creșterii avîntului revoluționar, și teritoriile slave din Imperiul austro-ungar au fost cuprinse de valul luptei de eliberare. În parlamentul austriac, deputații sloveni au declarat în mod oficial hotărîrea lor de a desprinde Slovenia de monarhie. La 6 octombrie 1918, la Zagreb s-a constituit Vecea Vopulară în care au intrat deputații Soborului croat, ai Bosniei și Herțegovinei, Dalmației, Istriei și Crainei precum și reprezentanți ai P.S.D. din Croația, Slovenia, Bosnia și Herțego-Sloveniei. Președinte al Vecei a fost ales deputatul Anton Korošec, liderul Partidului popular sloven. Drept scop suprem al Vecei Populare a fost proclamată lupta pentru „unirea tuturor slovenilor, croaților și sîrbilor într-un stat popular, liber și independent, pe baze democratice".

La sfîrșitul lunii octombrie 1918 s-a declanșat insurecția unităților militare croate la Fiume (Rijeka), Pola, ca și a unităților militare croate de pe Frontul Italian din grupul de armate comandat de feldmareșalul Boroević.

Organele naționale au preluat puterea la Zagreb, Ljubljana, Sarajevo ș.a. La 1 noiembrie 1918, armata sîrbă a intrat în Belgrad.

Viitorul statului iugoslav nu era încă clar atît timp cît italienii voiau să ocupe Dalmația, Istria și litoralul croat, promise de Anglia și Franța în 1915. În noiembrie 1918, trupe italiene au fost debarcate la Triest, Pola, Fiume, Split, Ragusa (Dubrovnik), Cattaro (Kotor), însă la cererea expresă a guvernelor francez, englez și american, comandamentul italian a trebuit să-și retragă trupele de pe litoralul adriatic iugoslav. În locul trupelor italiene au fost dislocate unități franceze, engleze, americane și sîrbe. Guvernul italian era indignat la culme față de „perfidia" Antantei, însă taberele imperialiste nesocotiseră voința popoarelor iugoslave. La 24 noiembrie 1918, Vecea populară de la Zagreb, în care erau reprezentate toate provinciile iugoslave din fosta monarhie austro-ungară, a hotărît unirea acestora cu Serbia. Peste două zile, Scupștina populară a Muntenegrului a adoptat aceiași hotărîre, iar la 1 decembrie 1918, la Belgrad, reprezentanții tuturor popoarelor iugoslave au hotărît crearea Regatului Sîrbilor, Croaților și Slovenilor, denumirea oficială a statului pînă în 1929 cînd s-a adoptat denumirea de Iugoslavia.

În componența noului stat, creat la 1 decembrie 1918, au intrat Serbia (cu privinciile Bacska și Voivodina), Slovenia și Croația (în care intra și Dalmația). Mecedonia, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina. Problema frotierelor Iugoslaviei a fost reglementată prin tratatele de la Saint Germanian cu Austria, de la Neuilly cu Bulgaria și de la Trianon cu Ungaria.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În ceea ce privește Banatul, acesta a fost împărțit după principiul etnic între România și Iugoslavia prin înțelegere la conferința de pace, fără ca să mai fie nevoie de vreun plebiscit. Acest lucru a determinat dezvoltarea unor relații bune între Iugoslavia și România.

În pofida tratatelor semnate, cercurile conducătoare agresive și revizioniste din Italia fascistă, Ungaria horthystă și Bulgaria monarho-fascistă de mai tîrziu n-au considerat soluționate chestiunile teritoriale cu Iugoslavia, continuînd să emită pretenții față de această țară.

Pentru păstrarea frontierelor stabilite prin tratate internaționale noul stat iugoslav a semnat în anii 1920—1921 tratate de apărare cu România și Cehoslovacia, constituindu-se *Mica Înțelegere*, orientată spre Franța și Anglia.

În primii ani de existență a statului iugoslav, țara a trecut prin numeroase frămîntări sociale datorită luptei țărănimii pentru pămînt, luptei clasei muncitoare împotriva exploatării. La 25 februarie 1919 a fost adoptată legea pentru reforma agrară, prin care se dădeau cîte 6—7 ha de pămînt țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin. Proprietatea era însă limitată la 500 ha. În orașe, un rol de seamă în conducerea mișcărilor revoluționare l-a avut Partidul comunist, constituit în aprilie 1919. Activitatea comuniștilor, strîngerea legăturilor acestora cu masele a făcut ca la alegerile din noiembrie 1920, partidul comunist să obțină 54 locuri în Vecea constituantă. Creșterea activității Partidului comunist a determinat clasele dominante din această țară să scoată partidul în afara legii (31 decembrie 1920) și să desfășoare o aprigă prigoană împotriva membrilor partidului. În același timp, guvernul iugoslav a acordat azil albgardiștilor zdrobiți de armatele sovietice în Rusia.

Pe plan economic, Iugoslavia a fost pusă în fața unor grele probleme datorită dezvoltării industriale slabe a acestei țări și resurselor limitate pe care le avea burghezia. Au fost încercate soluții prin intensificarea exploatării poporului și prin „colaborarea" cu capitalul străin. Rezultatele n-au fost cele așteptate. În Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor dificultățile economice și tensiunea politică au devenit fenomene frecvente.

CREAREA REPUBLICII CEHOSLOVACE

În timpul primului război mondial, o parte a burgheziei cehe optase pentru soluția de federalizare a Austriei, prin care Cehia să devină un component egal al monarhiei pînă atunci dualiste. Altă parte a burgheziei cehe era pentru desprinderea Cehiei din cadrul monarhiei și crearea unui stat independent cehoslovac. Reprezentanții de frunte ai acestui curent erau profesorii Universității cehe din Praga, T.G. Masarik și E. Beneș. Aceșaia, împreună cu colonelul slovac, Stepanik, au constituit, în februarie 1916, un Consiliu național cehoslovac, la Paris. Consiliul național cehoslovac de la Paris i s-a permis să recruteze din emigranții cehi și slovaci, sau din prizonierii de război luați de armatele aliate, o legiune cehoslovacă, care să lupte, în faza finală a războiului,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

împotriva Germaniei. În același timp, Cehoslovacia a fost recunoscută de puterile aliate ca parte beligerantă în lupta împotriva Puterilor centrale.

Alături de organele din străinătate ale burgheziei și în interiorul țării, la Praga, a fost constituit, la 14 iulie 1918, un consiliu național În Slovacia s-a organizat Consiliul național slovac.

Cercurile conducătoare de la Viena au încercat să atragă de partea lor pe unii oameni politici și opinia publică din Cehia printr-un gest de „bunăvoință", amnistierea unor lideri cehi întemnițați în frunte cu dr. K. Kramař, în iulie 1918. Eliberarea liderilor politici cehi n-a făcut decît să întărească tendința antiaustriacă a poporului ceh. Paralel, însă, în toamna anului 1918, autoritățile austriece au trecut la o spoliere fără seamăn a Cehiei. La începutul lunii octombrie se trimiteau zilnic în Austria 40—50 vagoane de produse alimentare, se transferau locomotive și vagoane, se încerca demontarea unor utilaje.

Manifestîndu-și dorința fermă de a contribui la crearea unei republici cehoslovace independente, împotriva jafului austriac, clasa muncitoare cehă a organizat la 14 octombrie 1918 o grevă generală de o zi, sprijinită de Partidul social-democrat ceh și de Partidul socialist-național. Greva a cuprins toate centrele industriale — Praga, Kladno, Brno, Moravska Ostrava, Pilsen, Pisek, etc. În multe localități au avut loc ciocniri ale muncitorilor cu armata și poliția. Pretutindeni greviștii și manifestanții au revendicat Republica cehoslovacă independentă. Forțele revoluționare s-au consolidat datorită răscoalelor soldaților cehi și slovaci, care părăseau frontul italian și se îndreptau spre casă. În ziua în care Austro-Ungaria a cerut armistițiul, la 28 octombrie 1918, în Cehia și Slovacia a izbucnit revoluția ; Consiliul național cehoslovac a preluat puterea, iar la 29 octombrie a fost proclamată Republica Cehoslovacă.

La 3 octombrie, în localitatea slovacă Martin a fost creat Consiliul național slovac, care a proclamat unirea Slovaciei cu Cehia. Constituirea Republicii Cehoslovace a fost rezultatul luptei seculare a cehilor și slovacilor pentru înfăptuirea năzuințelor lor firești de a avea un stat propriu. Statul cehoslovac a fost rezultatul unei revoluții național-democratice, în care masele populare au avut rolul hotărîtor.

În virtutea condițiilor în care s-a desfășurat revoluția național-democratică în Cehoslovacia, statul care s-a creat din o parte a teritoriilor fostei monarhii a fost un stat burghez. Proletariatul cehoslovac nu reușise încă să se elibereze deplin de sub influența politicii reformiste a social-democrației, iar burghezia cehoslovacă a reușit să acapareze conducerea revoluției.

Organizarea politică a noului stat s-a făcut conform intereselor burgheziei. Comitetul național cehoslovac s-a transformat în Adunarea Națională Provizorie, care a creat un guvern în frunte cu liderul partidului național-democratic, Karel Kramer. Ministerul de Externe a fost încredințat lui E. Beneș. Președinte al republicii a fost ales. T. Masaryk. Parlamentul cehoslovac a decretat ziua de muncă de 8 ore, alocații de stat pentru șomeri, a recunoscut comitetele muncitorești în întreprinderi și a introdus drepturi și libertăți democratice. Sub presiunea mase-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

lor, în aprilie 1919, Adunarea Națională a adoptat legea asupra reformei agrare, prin care se expropriau, prin răscumpărare, moșiile peste 100 ha și pădurile peste 200 ha. Reforma agrară a favorizat pe fermierii bogați, care și-au „rotunjit" proprietățile la limita stabilită de lege prin obținerea de noi pămînturi. 2.000 proprietari capitaliști au primit în medie cîte 100 ha. pămînturi arabile, în timp ce 630.000 țărani săraci și mijlocași au primit, în medie, cîte 1 ha. pămînt. În regiunile mai înapoiate ale țării, în Slovacia și Ucraina subcarpatică, problema agrară n-a fost rezolvată definitiv, ea continuînd să frămnîte milioane de țărani.

Burghezia cehoslovacă își exercita influența asupra proporului prin numeroase partide politice, dintre care cele mai importante erau : partidul agrarian, partidul popular (catolic), partidul național democratic, ș.a. Burghezia germană își crease un partid separat, iar burghezia slovacă, sprijinită de cler, își crease și ea un partid care milita pentru autonomia Slovaciei.

Majoritatea clasei muncitoare făcea parte din partidul social democrat cehoslovac, partid reformist cu numeroși deputați în parlament și cîțiva miniștri în guvern. În cadrul P.S.D. a început din 1919 să se întărească aripa de stînga, care a condus lupta pentru crearea partidului de tip nou al clasei muncitoare.

Pe plan economic, statul cehoslovac moștenise circa 70% din industria imperiului austro-ungar, fiind un stat cu o industrie dezvoltată, care se situa pe primele locuri ale lumii capitaliste în ceea ce privește producția pe cap de locuitor. Însă întreprinderile industriale erau situate mai ales în Cehia. Slovacia și Ucraina subcarpatică au fost neglijate și lăsate în înapoiere economică de burghezia cehă. Cu ajutorul așa-zisei „nostrificări", întreprinderile austriece și maghiare au fost preluate de burghezia cehoslovacă.

În republica burgheză cehoslovacă, capitalul monopolist a fost puternic. Însă burghezia cehoslovacă a trebuit să accepte „colaborarea" cu capitalul francez, englez și american, care a ocupat importante poziții în economia țării.

Baza industrială puternică a republicii cehoslovace n-a putut fi folosită în primii ani de după război din cauza secătuirii rezervelor în timpul războiului, a lipsei unor materii prime importante, a dezorganizării transportului, finanțelor și agriculturii, dar în anii următori a reușit să se redreseze printr-o mai bună exploatare a resurselor interne și pătrunderea pe piețele țărilor sud-est europene.

Lupta împotriva burgheziei și moșierimii ca și lupta împotriva intervenției în Ungaria a apropiat elementele revoluționare din Cehia, Slovacia [1] și Ucraina subcarpatică. În P.S.D. a avut loc un puternic proces de clarificare ideologică, care a dus în mai 1921 la crearea Partidului Comunist din Cehoslovacia.

În condițiile avîntului luptei maselor populare, Adunarea Națională a adoptat în 1920 Constituția Republicii Cehoslovace, în care erau înscrise o serie de drepturi și libertăți democratice.

---

[1] La 16 iunie 1919 pe toritoriul slovac a fost proclamată o Republică a Sfaturilor care însă nu s-a putut menține decît o lună, fiind lichidată la începutul lunii iulie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Odată cu semnarea tratatelor de pace de la Versailles, St. Germain și Trianon, prin care Germania, Austria și Ungaria recunoșteau granițele Cehoslovaciei și cu adoptarea constituției, s-a încheiat procesul formării statului burghez cehoslovac.

CREAREA STATULUI INDEPENDENT POLONEZ

La începutul primului război mondial, ambele grupuri beligerante au încercat să atragă de partea lor poporul polonez, prin promisiuni demagogice. Puterile centrale, care au ocupat în 1915 teritoriul regatului polonez (acea parte din Polonia ocupată de Rusia), promiteau să restabilească, în caz de victorie, „independența" Poloniei în cadrul monarhiei habsburgice. Guvernul țarist, la rîndul său, promitea „autoguvernarea" întregii Polonii, inclusiv a teritoriilor cotropite de Germania și Austria, însă sub sceptrul țarului Rusiei.

Această împrejurare a făcut ca și clasele exploatatoare din teritoriile poloneze să se orienteze spre una sau alta din cele două grupări beligerante.

O parte a moșierilor și a burgheziei s-a situat alături de Rusia și Antantă, nădăjduind să obțină puterea în Polonia în urma victoriei blocului Antantei. Această parte a claselor exploatatoare era reprezentată de Partidul național-democrat, în frunte cu Dmowski, Grabski și cunoscutul pianist și compozitor, Paderewski, apropiat de „național-democrați". Partidul național-democrat avea influență aproape exclusivă în Comitetul Național Polonez, creat la Paris în 1917. Din rîndurile polonezilor emigrați sau prizonieri de război s-a creat o armată poloneză comandată de generalul Haller, care a luptat de partea trupelor Antantei.

O altă parte a burgheziei și moșierimii poolneze și-a legat planurile de victoria blocului Puterilor centrale. Această grupare era reprezentată de Partiul socialist polonez, Partidul social-democrat din Galiția, Partidul populist ș.a. În fruntea taberei autro-file se găseau Daszynski, Witos, Sikorski și fostul socialist de dreapta, Pilsudski. Tabăra austro-filă, colabora cu așa numitul „Consiliu de regrență", înființat de ocupanții germani la Varșovia, în locul administrației ruse. Pilsudski a creat „legiunea poloneză", care a luptat împotriva armatelor ruse la începutul primului război mondial. Din 1917 însă, Pilsudski, care întrezărea înfrîngerea Puterilor centrale, a stabilit legături cu Antanta, fapt ce a atras arestarea și internarea lui în Germania. Aceasta a dus la creșterea popularității sale de luptător împotriva asupritorilor străini, de partizan al democrației și independenței Poloniei.

Punctul de vedere al maselor populare, în frunte cu clasa muncitoare, era reprezentat de Partidul social-democrat din Regatul Polonez și Lituanian, și de Partidul socialist de stînga din Polonia. Aceste partide s-au pronunțat împotriva războiului imperialist, pentru refacerea independenței Poloniei, prin răsturnarea revoluționară a dominației burgheziei și moșierilor. Cele două partide revoluționare s-au unificat și, la 16 decembrie 1918, au constituit Partidul Comunist Muncitoresc din Polonia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a pus premisele restabilirii independenței Poloniei pe o bază nouă, democratică, guvernul Rusiei sovietice recunoscînd dreptul tuturor popoarelor fostei Rusii țariste la autodeterminare. La 29 august 1918, guvernul sovietic a anulat toate tratatele și actele referitoare la împărțirea Poloniei, lichidînd, astfel, întreaga bază juridică a dominației burgheziei și moșierimii ruse în Polonia.

La începutul anului 1918, lupta revoluționară a poporului polonez a intrat într-o etapă nouă. În ianuarie 1918, la Varșovia a avut loc o grevă generală împotriva ocupanților, urmată de acțiuni de solidaritate a muncitorilor din regiunile industriale Dombra și Lodz. Greutățile războiului și jaful ocupanților au dus la creșterea valului revoluționar atît la orașe, cît și la sate. La 4 octombrie 1918, în întreaga Polonie a avut loc o grevă generală politică împotriva ocupanților, pentru putere populară. Avîntul revoluționar s-a intensificat după prăbușirea Austro-Ungariei și începutul revoluției din noiembrie 1918 în Germania, cînd armatele austro-ungare s-au retras din Galiția apuseană și cele germane din regatul polonez. În Polonia a început atunci lupta deschisă între proletariat și burghezie pentru preluarea puterii.

Partidele revoluționare au luptat pentru victoria revoluției socialiste și instaurarea dictaturii proletariatului.

În toamna anului 1918, în toate centrele mari ale Poloniei au apărut consilii (sfaturi) ale muncitorilor.. În bazinul carbonifer Dombrowski s-au creat detașamente ale Gărzii Roșii. Însă, în această perioadă, raportul forțelor de clasă a fost în defavoarea proletariatului. Partidele social-democrat din regatul polonez și sociaist de stînga din Polonia, care acționau în ilegalitate, aveau încă o influență restrînsă asupra clasei muncitoare, nu se eliberaseră de o serie de greșeli stîngiste în înțelegerea problemei naționale și a celei țărănești. Naționaliștii polonezi și socialiștii de dreapta au reușit, astfel, să atragă masele populare prin diverse promisiuni.

La 14 noiembrie 1918, Consiliul de regență din Varșovia a predat puterea lui Iosif Pilsudski, care fusese eliberat din Germania. Pilsudski s-a proclamat „șef al statului" și a format un guvern în frunte cu liderul de dreapta al Partidului socialist polonez, Moraczewski. Astfel, cu sprijinul activ al imperialismului străin, burghezia și moșierimea din Polonia au putut, în 1918, să hotărască soarta luptei pentru putere în favoarea lor.

La 19 ianuarie 1919, guvernul Moraczewski a predat puterea direct în mîna burgheziei, care a adus la putere un guvern în frunte cu pianistul Paderewski, conducător al Comitetului polonez de la Paris. Acest guvern a organizat, la 26 ianuarie 1919, alegerile pentru Seimul constituant, soldate cu victoria Partidului național-democrat și a partidului țărănimii înstărite „Piast". Pentru a opri valul revoluționar, Seimul constituant a trecut și la unele reforme cu caracter burghezo-democratic. La 10 iunie 1919, el a adoptat principiile generale ale reformei agrare. Aceste principii stabileau limitele proprietății moșierești, decretau parcelarea și vinderea în fiecare an țărănimii a cîte 100.000 ha. pămînturi ale moșierilor și statului. Aplicarea acestui sistem de „reformă"

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

agrară se întindea pe mulți ani, mai ales că, nu se precizase vreun termen pentru înfăptuirea „principiilor generale". O astfel de reformă agrară convenea și moșierilor, care dobândeau noi mijloace pentru modernizarea muncii pe întinsele moșii ce le rămîneau și întărea pătura chiaburească la sate.

Seimul a introdus dreptul de vot universal, ziua de muncă de 8 ore și începuturi de legislație muncitorească. Seimul a recunoscut, în continuare, pe Pilsudski drept „șef al statului". Ca și în alte țări din Europa, în Polonia s-a încheiat un compromis între burghezie și moșierime, care au exclus majoritatea poporului de la conducerea statului.

La 17 martie 1921 a fost adoptată Constituția Republicii Polone (Rzeczpospolita Polska), care avea un caracter burghezo-democratic, proclamînd o serie de drepturi și libertăți democratice. Conform constituției, puterea executivă aparținea președintelui republicii și guvernului, iar puterea legislativă Seimului și Senatului, alese pe 5 ani, prin vot universal, de cetățenii care au împlinit 21 de ani, pentru Seim, și 30 de ani pentru Senat. Constituția proclama egalitatea cetățenilor în fața legilor și acorda minorităților naționale o autonomie național-culturală.

Prin adoptarea noii constituții și prin tratatele de pace de la Versailles, St. Germain și de la Riga, procesul de reconstituire a statului independent polonez s-a încheiat.

Polonia și-a orientat politica externă în special după politica Angliei și Franței. Cu România relațiile au fost bune. În 1921 a fost semnat Tratatul de alianță româno-polonez.

*

* *

Procesul desăvîrșirii unității naționale și de constituire a noi state în Europa răsăriteană și de sud-est a avut o importanță covîrșitoare pentru viitorul acestor popoare. Constituirea de state naționale independente și unitare în această parte a Europei a fost un proces necesar, legic, conform cu năzuințele cele mai scumpe ale popoarelor asuprite de dominația străină austro-ungară germană și țaristă. Prin constituirea sau desăvîrșirea noilor state s-a dezvoltat cadrul național în care s-a desfășurat lupta popoarelor din această parte a Europei pentru ridicarea economică, culturală și socială, a crescut numărul statelor mici și mijlocii în Europa. Aceste state, inclusiv România, s-au manifestat împotriva revizionismului și războiului, au venit cu inițiative de pace, de care marile puteri „democratice" n-au ținut însă întotdeauna seama.

BIBLIOGRAFIE

V. I. LENIN: *Scrisoare către comuniștii din Austria, Opere complete*, vol. 4, București, Ed. politică, 1966, pp. 268—273.

V. I. LENIN: *Salut adresat prin radio guvernului Republicii Sovietice Ungare, Opere complete*, vol. 38, Ed. politică, București, 1966, p. 214.

V. I. LENIN: *Radiotelegramă trimisă lui Bela Kun, Opere complete*, vol. 38, p. 215.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

V. I. LENIN : *Salut muncitorilor unguri. Opere complete,* vol. 38, pp. 384—388.

NICOLAE CEAUȘESCU : *Cuvîntare cu prilejul a 50 de ani de la luptele de la Mărășești* „Scînteia", 13 august 1967.

* * * : *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei, 1821—1923,* Coordonatori : Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu, Ed. Academiei R.S.R.. București, 1979.

* * * : *Destrămarea monarhiei Austro-Ungare 1900—1918,* București, Ed. Academiei, 1964.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix,* vol. I, Paris, 1967.

J. BERENGER : *La République Autrichienne de 1919 à nos jours,* Paris, 1971.

J. BRUHAT : *Histoire générale contemporaine (1848—1939),* Paris, 1945—1946.

G, N. CAZAN : *Lupta revoluționară a popoarelor. Prăbușirea monarhiei austro-ungare (1914—1918),* în „Analele Universității București", Istorie, 1969.

M. MOURIN : *Histoire des nations européennes,* vol. I, Paris, 1962.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales,* vol. VII, Paris, 1957.

* * * : *În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor, 1919, Documente și amintiri,* București, Ed. politică, 1969.

FR. KAVKA : *Histoire de la Tchekoslovaquie,* Prague, 1968.

* * * : *History of Poland,* Warsaw, 1968.

J. I. PISAREV : *Obrazovanie Iugoslavskogo gosudarstva,* Moskva, 1975.

LÁSZLÓ RETI : *Lenin i vengherskoe rabocee dvijenie,* Moskva, 1972.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

REVOLUȚIA DIN NOIEMBRIE 1918 DIN GERMANIA. GERMANIA ÎN ANII CRIZEI REVOLUȚIONARE POSTBELICE (1919–1923)

După eșuarea ofensivei din vara anului 1918 devenise evident că Germania se apropia cu pași repezi spre prăbușire. Înfrîngerilor suferite pe front li se adăuga o situație economică catastrofală. În 1918, indexul producției industriale reprezenta numai 57 procente față de anul 1913. La sfîrșitul războiului, producția de grîu și cartofi era egală cu numai 55 procente din producția antebelică. Războiul a costat aproximativ 150 miliarde mărci, iar datoriile statului au crescut de la 5 miliarde la 160 miliarde mărci.

Greul războiului a fost suportat de poporul german. Aproape două milioane de germani fuseseră uciși pe front și aproximativ 5 milioane și jumătate erau prizonieri sau răniți. Salariile de 2—3 ori mai mici decît înaainte de război, în timp ce magnații industriei și finanței strîngeau averi uriașe. Lipseau produsele de primă necesitate și îndeosebi alimentele. În anii războiului au fost practic desființate drepturile și libertățile democratice..

Războiul și toate consecințele lui au adîncit contradicțiile de clasă, au condiționat apariția și dezvoltarea unei puternice mișcări de protest împotriva dominației monopoliștilor și iuncherilor, împotriva războiului care a dus Germania la catastrofă. Această mișcare, născută pe baza condițiilor interne, a fost puternic stimulată și influențată de evenimentele revoluționare din Rusia și îndeosebi de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Decretul Păcii, publicarea tratatelor imperialiste secrete și transformările revoluționare din Rusia au făcut să crească și mai mult opoziția față de regim și de războiul imperialist, mișcarea extinzîndu-se și în armată.

La 28 ianuarie 1918, în plin război, a început la Berlin o grevă politică generală, în cursul căreia gruparea „Spartacus" a lansat lozincile : „Jos războiul", „Jos regimul". Greviștii cereau pace democratică fără anexiuni și contribuții. Muncitorii berlinezi revendicau, de asemenea, eliberarea deținuților politici, respectarea drepturilor și libertăților democratice. Încă din prima zi de grevă, la Berlin au lăsat lucrul peste peste 400.000 muncitori, în zilele următoare numărul lor trecînd de 500.000. Greva s-a extins cu repeziciune în uzinele de război din regiunea Rinului, în Westfalia, Braunschweig, Hamburg, München, etc.

Pe alocuri, grevele au fost însoțite de ciocniri ale greviștilor cu poliția, iar în unele centre au apărut consilii ale muncitorilor. Cu ajutorul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

conducătorilor reformiști, greva politică generală din ianuarie, cea mai mare acțiune pentru pace a clasei muncitoare germane din timpul primului război mondial, a fost, însă, înfrîntă.

În vara anului 1918, mișcarea grevistă pentru pace, libertăți democratice și îmbunătățirea condițiilor de trai s-a intensificat din nou căpătînd o amploare deosebită. Au intrat în grevă aproape 2,5 milioane muncitori : minerii din Silezia superioară, din minele de cărbuni din Saxonia, metalurgiștii din Ruhr, textiliștii și metalurgiștii din Bavaria etc.

În toamnă, situația Germaniei imperiale devenise deosebit de precară. Înfrîngerile suferite pe front, care nu mai lăsau nici o îndoială asupra rezultatului războiului, perspectiva înfrîngerii, au determinat pe Hindenburg — comandantul suprem și pe Ludendorff — șeful statului major al armatei, să facă o declarație oficială cu privire la necesitatea încheierii armistițiului. În acest scop s-a format la 3 octombrie „guvernul de coaliție", în frunte cu prințul Max von Baden. Cercurile conducătoare socoteau că prințul, care era considerat liberal, va putea încheia pace cu Antanta și preîntîmpina izbucnirea revoluției. În acest guvern au intrat și reprezentanți ai Partidului social-democrat, ca Scheidemann și Bauer. În condițiile date, clasele dominante nu mai puteau conduce țara fără sprijinul deschis al social-democraților.

Încercările făcute de guvernul prințului Max von Baden de a stăvili lupta maselor muncitoare, cu scopul de a salva monarhia, n-au dat rezultate. Cele cîteva reforme ca : instituirea răspunderii cancelarului față de Reichstag, îngrădirea puterii kaizerului în ce privește numirea comandantului suprem al armatei, o oarecare extindere a dreptului de vot în Prusia, etc. n-au putut determina pe muncitori să înceteze grevele și demonstrațiile. Din ce în ce mai insistent, muncitorimea cerea înlăturarea monarhiei, a dominației monopolurilor și iuncherilor. Criza căpătase un caracter general național. Germania era în plină situație revoluționară.

Dar factorii obiectivi existenți în Germania anului 1918, pregătiți de dezvoltarea în această țară a monopolurilor și capitalismului monopolist de stat, favorabili luptei clasei muncitoare pentru cucerirea puterii și pentru înfăptuirea sarcinilor ei istorice, rămîneau doar potențiali, atîta timp cît nu se împleteau cu existența celor subiectivi, ținînd de nivelul de conștiință și organizare a acestei clase.

În preajma revoluției din noiembrie 1918, proletariatul german nu avea încă un partid revoluționar organizat pe baze marxist-leniniste. Partidul social-democrat, sub a cărui influență se găsea majoritatea clasei muncitoare germane, era condus de elemente de dreapta și ducea o politică oportunistă de sprijinire a burgheziei imperialiste. În fruntea lui se aflau Scheidemann, Bauer, Ebert, Noske, etc.

Partidul social-democrat independent, deși concentra în rîndurile sale elemente înaintate dintre muncitori, se găsea încă sub influența liderilor centriști. În conducerea acestui partid, rolul hotărîtor îl aveau Haase, Kautsky, Hilferding, Bernstein, etc.

Poziția cea mai avansată în rîndurile mișcării muncitorești germane o avea gruparea „Spartacus", avînd în frunte pe Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Wilhelm Pieck, etc. Membrii ei desfășurau o intensă activitate revoluționară, dar mai erau încă tributari unor idei greșite, ca de pildă,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

subaprecierea rolului conducător al partidului, a importanței insurecției armate și ignorarea potențelor revoluționare ale țărănimii. Gruparea „Spartacus" nu era încă un partid ci o grupare de propagandă care continua să rămînă în rîndurile Partidului social-democrat independent, sperînd să poată cîștiga majoritatea acestui partid de partea luptei revoluționare. Această situație avea să-și pună amprenta asupra întregii desfășurări a evenimentelor din Germania din toamna anului 1918.

În pofida acestor neajunsuri, gruparea „Spartacus" a sesizat just sarcinile istorice ce stăteau în fața clasei muncitoare și a întregului popor german în toamna anului 1918. La conferința ținută ilegal la Berlin, la 7 octombrie 1918, unde au participat și reprezentanți ai radicalilor de stînga, a fost adoptat programul grupării, care prevedea terminarea grabnică a războiului, cucerirea drepturilor și libertăților democratice, doborîrea imperialismului și militarismului german. În apelul lansat, conferința chema la luptă pentru eliberarea deținuților politici, lichidarea legilor excepționale, exproprierea magnaților reacționari ai capitalului, a iuncherilor și criminalilor de război, îmbunătățirea situației materiale a oamenilor muncii, pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

Începutul revoluției din noiembrie a fost marcat de revolta marinarilorlor din portul Kiel. Revolta a izbucnit ca urmare a ordinului dat de comandamentul marinei de a ataca vasele flotei britanice. Prin acest ordin, comandamentul punea în joc viața a 80.000 de marinari. O victorie ar fi contribuit la ridicarea spiritului de luptă al armatei și ar fi favorizat lupta împotriva valului revoluționar

Marinarii au dejucat însă acest plan, pregătindu-se de luptă. „Comitetul bărbaților de încredere", ales de marinari, a dat cuvîntul de ordine ca prin toate mijloacele să fie evitată această nouă vărsare de sînge, obligînd, la nevoie, pe fochiști să stingă focul de sub cazane. La 28 octombrie 1918 s-a constituit pe vasul de linie „König" primul Consiliu al marinarilor. Mișcarea a cuprins treptat întreaga flotă. Pe numeroase vase au fost arborate steagurile roșii. O delegație a marinarilor a declarat comandamentului că flota este gata să se apere, dar refuză să execute acest ordin absurd. În fața presiunii maselor de marinari, ordinul a fost retras, dar odată cu reîntoarcerea vaselor, comandamentul a trecut la arestări în masă. Represiunea a îndîrjit și mai mult pe marinari, care au hotărît să treacă la insurecție. La 4 noiembrie au fost create consilii de marinari pe vase și ale soldaților în cazărmi. În seara de 4 noiembrie a fost înființat Consiliul muncitorilor și soldaților din Kiel. Insurgenții cereau imediata încetare a războiului, abolirea monarhiei Hohenzollern, desființarea stării de asediu, eliberarea deținuților politici, introducerea dreptului de vot, general, egal, direct și secret. La 5 noiembrie a fost declarată greva generală. Orașul a trecut în mîinile muncitorilor, soldaților și marinarilor.

Pentru înfrîngerea revoluției, guvernul a trimis la Kiel un secretar de stat și pe deputatul social-democrat de dreapta Noske. Datorită lipsei de experiență politică a marinarilor și soldaților, Noske a fost ales în postul de președinte a Consiliului soldaților din Kiel, și apoi, prin hotă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

rîrea aceluiași consiliu a fost numit guvernator al portului Kiel. În această calitate, el a căutat prin toate mijloacele să frîneze revoluția.

Dar nici un fel de manevre, nici chemarea „la ordine și liniște" din 5 noiembrie, lansată de guvern și semnată de miniștrii social-democrați, nu mai putea opri mersul evenimentelor. Mișcarea revoluționară se răspîndea cu repeziciune în întreaga țară. Pretutindeni apăreau Consilii ale muncitorilor și soldaților. Pe alocuri, ele erau rezultatul inițiativei membrilor „Uniunii Spartacus", în majoritatea cazurilor, însă, ele apăreau spontan și nu aveau conducere revoluționară. În această fază, consiliile luptau pentru înlăturarea monarhiei, desființarea stării de asediu și asigurarea unor drepturi și libertăți democratice cît mai depline pentru masele muncitoare.

La 4 noiembrie, la Stuttgart, din inițiativa grupării Spartacus, a fost declarată grevă generală. Peste 30.000 de muncitori au demonstrat pe străzile orașului, cerînd încetarea războiului și instaurarea Republicii socialiste. La 6 noiembrie, conform unei hotărîri adoptate în ajun, au intrat în acțiune muncitorii din Hamburg. Masele de demonstranți, avînd în frunte marinari înarmați și muncitori, au eliberat pe deținuții politici. În ciocnirile care au avut loc au căzut morți și răniți. Valul revoluției a cuprins orașele Lübek, Bremen, Altona, Bremerhaven, Wilhelmshaven, Rostock, extinzîndu-se cu repeziciune și în alte centre ca : Düsseldorf, Köln, Leipzig, Chemniz, Dresda, etc. Revoluția a măturat din drumul ei numeroși regi și prinți, instaurînd în locul lor regimuri republicane. Astfel, la 7 noiembrie a căzut monarhia în Bavaria, iar la 8 noiembrie a fost înlăturat prințul din Braunschweig. În zilele următoare au fost instaurate guverne republicane în Saxonia, Würtemberg, etc.

Evenimentele din 9 noiembrie. Crearea „Consiliului împuterniciților poporului" În fața valului revoluționar în plină creștere, guvernul a căutat pe toate căile să izoleze Berlinul de mișcarea revoluționară. Eforturile s-au dovedit a fi însă zadarnice. La 8 noiembrie, „Uniunea Spartacus" și Comitetul Executiv al Consiliului muncitoresc din Berlin, în care intrau reprezentanții revoluționari ai muncitorilor, aleși în întreprinderi încă în timpul grevei din ianuarie, au lansat un apel prin care populația muncitoare a Berlinului era chemată la grevă generală, pentru răsturnarea monarhiei și instaurarea Republicii socialiste.

La 9 noiembrie, orașul era în plină efervescență revoluționară. A fost declarată greva generală. Din cartierele mărginașe, mii de muncitori și soldați, care părăsiseră cazărmile, înfrățindu-se cu muncitorii, se îndreptau spre centru. Insurgenții au ocupat clădirile instituțiilor guvernamentale centrale, clădirea poliției, gările, telegraful etc. În aceeași zi a apărut și primul număr al ziarului revoluționar „Rote Fahne" (Steagul Roșu).

Speriată de amploarea mișcării, urmărind s-o capteze și s-o mențină în cadrul „legal", conducerea Partidului social-democrat a rechemat, în ultimul moment pe Scheidemann și pe Bauer din posturile ce le dețineau în guvernul condus de Max von Baden, care însuși era de părere

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

că trecerea întregii puteri în mîna liderilor socialidemocraţi de dreapta era binevenită. S-a format astfel un nou guvern, condus de social-democratul de dreapta Ebert, care s-a grăbit să declare că va conduce ţara în conformitate cu constituţia imperială. Presiunea maselor a obligat însă şi pe colaboratorii, pînă nu de mult, ai guvernului imperial să se declare împotriva monarhiei, pentru instaurarea republicii. În faţa unei uriaşe demonstraţii populare, Scheidemann a declarat că Germania trebuie să devină o republică democratică. Revoluţia înainta triumfătoare. Kaiserul se refugie în Olanda. În după amiaza aceleiaşi zile, din balconul palatului imperial, în entuziasmul de nedescris al muncitorilor şi soldaţilor, Karl Liebknecht (eliberat din închisoare la 21 octombrie sub presiunea mişcării de masă) proclama Germania „Republică socialistă liberă".

Asemenea perspectivă îngrijora în cel mai mare grad pe conducătorii de dreapta a social-democraţiei, pentru care înlăturarea monarhiei însemna sfîrşitul revoluţiei şi nu începutul ei. Aceştia nu intenţionau să treacă dincolo de transformările cu caracter burghez. Cum, însă, în acel moment nu se puteau opune făţiş mişcării revoluţionare, liderii oportunişti au recurs la diferite manevre menite să le asigure în continuare influenţa asupra mişcării, pentru ca apoi s-o poată canaliza pe făgaşul dorit.

O plenară a Consiliului muncitorilor şi soldaţilor din Berlin, în care majoritatea delegaţilor se afla sub influenţa liderilor social-democraţi de dreapta, a aprobat, la 10 noiembrie, componenţa guvernului social-democrat, format anterior şi care a primit denumirea de „Consiliu al împuterniciţilor poporului". În el intrau Ebert, Scheidemann şi Ladsberg, din partea social-democraţilor de dreapta, Haase, Barth şi Dittmann, din partea independenţilor şi alături de ei, incluşi ca „specialişti de neînlocuit", foşti miniştri în guvernul imperial. Aceeaşi plenară a ales şi Comitetul Executiv al Consiliului, în care elementele social-democrate de dreapta au reuşit, de asemenea, să-şi asigure majoritatea.

Instaurarea guvernului Ebert, cum era şi de aşteptat, n-a însemnat lichidarea puterii claselor exploatatoare din Germania. Cu toate că în primele zile ale revoluţiei, activitatea vechiului aparat de stat a fost ca şi paralizată, iar pe alocuri Consiliile muncitorilor şi soldaţilor au trecut chiar la curăţirea instituţiilor de stat de elementele reacţionare, acest aparat a fost, totuşi, păstrat. Guvernul Ebert ce se intitua „Consiliu al împuterniciţilor poporului" se dovedea a fi un obişnuit guvern burghez. Încetarea stării de asediu, acordarea libertăţii de adunare şi de asociere, a libertăţii religioase, amnistierea deţinuţilor politici, introducerea zilei de muncă de 8 ore etc., nu treceau dincolo de cadrul unor reforme cu caracter burghezo-democratic. Puterea continua să fie, ca şi mai înainte, în mîinile burgheziei şi iuncherilor, iar poziţiile economice şi politice ale militarismului german au rămas neatinse.

În activitatea sa de stăvilire a revoluţiei, guvernul Ebert s-a bucurat de sprijinul cercurilor imperialiste străine, îngrijorate de evoluţia evenimentelor din Germania şi de o eventuală unire între Germania revoluţionară şi Rusia sovietică.

În urma semnării armistiţiului de la Compiègne, trupele germane au căpătat dreptul să se întoarcă în ţară „cu steagurile desfăşurate şi cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

armele în mîini". Armata germană comandată de ofiţerii monarhişti era un instrument preţios în lupta împotriva revoluţiei. Primind acest ajutor, guvernul Ebert a trecut la înfăptuirea planului de lichidare a revoluţiei. Berlinul a fost înţesat de trupe special instruite în acest scop. Urmărind să lichideze Consiliile muncitorilor şi soldaţilor, guvernul a luat măsuri pentru convocarea Adunării Naţionale. Opunînd Consiliilor Adunarea Naţională, conducerea de dreapta a social-democraţiei germane se declara de fapt împotriva dictaturii proletariatului. În acelaşi timp, prin două decrete, emise la 14 şi 16 noiembrie, a fost interzis amestecul Consiliilor în treburile comandamentului militar şi în activitatea instanţelor judecătoreşti. Aceste măsuri arătau fără putinţă de tăgadă că aşa numitul guvern al „împuternicirilor poporului" nu reprezenta interesele maselor muncitoare. Acest lucru, clasa muncitoare germană l-a înţeles prea tîrziu.

În aceste condiţii, Congresul Consiliilor muncitorilor şi soldaţilor din întreaga Germanie, ţinut între 16 şi 21 decembrie 1918, în loc să contribuie la concentrarea forţelor revoluţionare, a dat cîştig de cauză liderilor de dreapta social-democraţi. Majoritatea delegaţilor la acest congres (375 mandate din 485) se aflau sub influenţa acestora. Reprezentanţii „Uniunii Spartacus", Karl Liebknecht şi Rosa Luxemburg n-au obţinut mandate de delegaţi.

Acest raport de forţe în favoarea elementelor de dreapta a influenţat în mod hotărîtor orientarea Congresului, care a hotărît trecerea întregii puteri „Consiliului împuterniciţilor poporului", şi organizarea alegerilor pentru Adunarea Constituantă. Mare parte din delegaţii la Congres nu-şi dădeau seama că, prin trecerea întregii puteri în mîinile guvernului Ebert-Scheidemann, problema principală a revoluţiei fusese rezolvată în favoarea burgheziei, care se va grăbi s-o folosească împotriva muncitorilor şi soldaţilor. Mulţi socoteau că înlăturarea monarhiei şi încetarea războiului creaseră şi premisele eliberării clasei muncitoare, ale construirii socialismului. Majoritatea delegaţilor credeau că proiectele prezentate de liderii social-democraţi de dreapta, pentru a cîştiga timp, cu privire la „socializarea imediată" asigură de îndată dezvoltarea pe calea socialismului, nu-şi dădeau seama că acest lucru nu e posibil fără cucerirea puterii de către clasa muncitoare.

În aceste împrejurări a devenit şi mai evidentă pentru clasa muncitoare germană necesitatea unui partid revoluţionar marxist-leninist. „Uniunea Spartacus" şi organizaţia din Bremen a radicalilor de stînga aveau puţini membri şi nu erau suficient de consolidate din punct de vedere organizatoric pentru a putea exercita o influenţă hotărîtoare asupra Consiliilor şi a le putea conduce. În noile condiţii, atunci cînd după Congresul Consiliilor, conducătorii social-democraţi au trecut la sprijinirea deschisă a contrarevoluţiei, sarcina principală a clasei muncitoare consta în desfăşurarea pînă la capăt a revoluţiei democratice, crearea şi organizarea în cursul acestei lupte a partidului revoluţionar al clasei muncitoare.

Crearea Partidului Comunist din Germania. Desfăşurarea evenimentelor a pus în faţa conducătorilor „Uniunii Spartacus" problema construirii unui partid separat, bazat pe principiile leniniste. După ce, la

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

29 decembrie, conferința închisă a „Uniunii Spartacus" a adoptat hotărîrea de a ieși din Partidul social-democrat independent și de a înființa partidul comunist, la 30 decembrie s-a deschis la Berlin Congresul de constituire a Partidului Comunist din Germania. Congresul a aprobat programul partidului în care se prevedeau continuarea revoluției pînă la victoria clasei muncitoare, instaurarea dictaturii proletariatului naționalizarea băncilor, reforma agrară, democratizarea țării ș.a. drept sarcini imediate. El a împuternicit Comitetul Central al „Uniunii Spartacus" să îndeplinească funcțiile Comitetului Central al Partidului Comunist din Germania, pînă la congresul următor.

Hotărîrile Congresului au fost puternic influențate de limitele ideologice și politice ale delegaților. Sub influența ideilor sectariste, majoritatea delegaților la Congres s-a declarat împotriva muncii comuniștilor în sindicatele reformiste și a participării lor la alegerile pentru Adunarea Constituantă, deși substratul convocării Adunării Naționale nu era încă cunoscut de masele muncitoare, care considerau Adunarea ca fiind un rezultat al revoluției. Rezoluțiile adoptate arătau că tînărul partid comunist subestima importanța alianței cu țărănimea, și nu-și dădea seama de însemnătatea organizării sale pe baza centralismului democratic.

În ciuda acestor neajunsuri, programul adoptat la congresul de constituire a partidului comunist era cel mai revoluționar program adoptat de mișcarea muncitorească germană, după moartea lui Marx și Engels. Întemeerea P.C.G. a marcat începutul unei noi etape în dezvoltarea mișcării muncitorești germane..

Luptele proletariatului din Berlin în ianuarie 1919. Alegerile pentru Adunarea Națională. Terminarea revoluției

Înrăutățirea situației economice a oamenilor muncii a favorizat creșterea în continuare a valului revoluționar.

La 5 ianuarie, la Berlin a avut loc o demonstrație grandioasă, împotriva demiterii socialistului independent Emil Eichhorn din funcția de șef al poliției din Berlin, în timpul căreia liderii independenți au continuat să cheme pe muncitori la luptă pentru răsturnarea guvernului. În ziua următoare a fost declarată greva generală. Sute de mii de muncitori au pus stăpînire pe străzile orașului, au ocupat gările, clădirea ziarului „Vorwärts". Guvernul și-a părăsit reședința, dar muncitorii nu știau ce au de făcut. Liderii social-democrați independenți care chemaseră la răsturnarea guvernului au început tratative cu el, dînd, astfel, forțelor contrarevoluționare răgazul necesar pentru a se pregăti. În fața acestei situații, Comitetul Central al Partidului Comunist din Germania a hotărît ieșirea lui Liebknecht și Pieck din Comitetul de acțiune.

La 11 ianuarie, unitățile armate contrarevoluționare sub conducerea lui Noske, „cîinele sîngeros", au intrat în Berlin. Muncitorii s-au apărat eroic. Comuniștii în frunte cu Liebknecht, Rosa Luxemburg și W. Pieck au luptat alături de muncitori. Forțele contrarevoluționare au reușit însă să covîrșească pe muncitori și să înăbușe lupta lor eroică, dar nepregătită.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Agenții contrarevoluției, urmărind să decapiteze mișcarea, din ordinul lui Ebert și Scheidemann, au arestat la 15 ianuarie pe K. Liebknecht și R. Luxemburg, care au fost uciși în mod sălbatec de ofițerii contrarevoluționari. Acest asasinat odios a provocat un puternic val de protest în Germania și peste hotare. Înmormîntarea lui K. Liebknecht, (la 25 ianuarie 1919), și a Rosei Luxemburg, (la 13 iunie 1919), au prilejut organizarea unor mari demonstrații de protest ale muncitorilor.

Constituția de la Weimar. După înfrîngerea acțiunii din ianuarie a muncitorilor berlinezi, burghezia germană a socotit că poate trece la consolidarea pozițiilor sale. În ianuarie au avut loc alegerile pentru Adunarea Națională, la care au luat parte toate partidele cu excepția partidului comunist, care, dînd dovadă de sectarism, a boicotat aceste alegeri. Din cei 421 deputați aleși, 236 erau reprezentanți ai diferitelor partide burgheze : Partidul național german (partid monarhist al marii burghezii industriale și al marilor proprietari de pămînt), Partidul popular german, (partid al marii burghezii), Partidul creștin democrat, sau cum mai era numit, „Centrul" catolic, Partidul democrat, (al burgheziei mici și mijlocii, care cuprindea și pe unii muncitori). Partidele social-democrat și social democrat independent dețineau 185 de locuri.

La 6 februarie 1919 au început la Weimar, în Turingia, lucrările Adunării Naționale, care trebuia să dea țării o constituție, în care să fie consfințite rîndurile burgheze cu modificările produse în urma al Revoluției din noiembrie. De fapt era vorba, mai ales, de unele transformări în viața de stat, legate de scăderea influenței politice a iuncherilor și de creșterea rolului burgheziei industriale și financiare.

Scopul Adunării Naționale era consolidarea puterii burgheziei, stăvilirea mișcării muncitorești revoluționare. Toate acestea s-au făcut la adăpostul frazeologiei demagogice despre democrație, libertate, egalitate. Speculînd sentimentele patriotice ale poporului german, protestul său împotriva condițiilor de jaf, umilitoare, formulate de puterile imperialiste învingătoare la Conferința de pace de la Paris, reprezentanții partidelor de guvernămînt au desfășurat o agitație șovinistă, zgomotoasă împotriva semnării tratatului de pace. Ebert și Scheidemann și alți membri ai guvernului au participat chiar și la demonstrații de protest organizate în acest sens. Adunarea Națională a respins condițiile de pace, în țară organizîndu-se și o „săptămînă de doliu". Dar toată această campanie demagogică avea să înceteze, atunci cînd primejdia revoluției trecuse. La 28 iunie, guvernul de coaliție al social-democratului Bauer, care a urmat guvernului Scheidemann, a semnat tratatul de pace, iar la 9 iulie, Adunarea Națională l-a aprobat.

Între timp a fost elaborată și noua constituție a Germaniei, votată la 31 iulie 1919, și intrată în vigoare la 11 august. Conform Constituției de la Weimar, organele centrale ale puterii erau : Reichstag-ul, ales de cetățenii de ambele sexe de la 20 de ani în sus și *Reichsrat-ul,* compus din reprezentanții provinciilor, asigurîndu-se un rol preocumpănitor Prusiei. Președintele republicii era ales, prn referendum, pe o perioadă de 7 ani. El concentra în mîna sa puteri foarte mari ; numea pe cancelar și pe miniștrii, era comandantul suprem al armatei, putea dizolva parla-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mentul, putea introduce starea excepțională și suspenda aplicarea prevederilor constituționale privind drepturile și libertățile democratice.

Comparată cu vechea constituție imperială din 1871, noua constituție era mai democratică. Ea proclama libertatea cuvîntului, adunările, egalitatea în fața legilor, votul universal, direct, egal și secret, răspunderea guvernului în fața parlamentului.

Constituția de la Weimar a cinsfințit și ea dominația burgheziei și a iuncherilor, avînd însă în vedere schimbarea raportului de forțe intervenit între aceste clase. Spre deosebire de trecut, rolul principal în coaliția claselor exploatatoare aparținea magnaților industriei și finanței.

După adoptarea Constituției, președinte al Germaniei a fost ales Ebert. .Guvernul format era un guvern de coaliție condus de social-democrați. Avîntul revoluționar nu luase sfîrșit și burghezia nu se hotărîse încă să renunțe la colaborarea cu social-democrații.

Revoluția din noiembrie a fost în istoria contemporană a Germaniei una din cele mai mari mișcări de masă a clasei muncitoare, în cursul căreia milioane de muncitori și soldați s-au ridicat la luptă împotriva imperialismului și militarismului, pentru salvarea țării și angajarea ei pe calea democrației și socialismului. Clasa muncitoare germană s-a făcut astfel remarcată ca forța înaintată a națiunii, ca reprezentantă a intereselor fundamentale a tuturor oamenilor muncii.

Deși a luptat cu abnegație și eroism pentru înfăptuirea sarcinilor ei istorice, muncitorimea germană a fost, totuși, înfrîntă. În ciuda existenței unor factori obiectivi favorabili, ea n-a putut rezolva în folosul ei problema fundametală a revoluției, problema puterii. În aceste condiții, revoluția burghezo-democratică nu s-a putut transforma în revoluție socialistă. Aceasta se explică, în primul rînd, prin lipsa unui partid revoluționar, în măsură să ridice și să conducă în luptă masele muncitoare pînă la victorie. Creat în timpul desfășurării evenimentelor revoluționare, partidul comunist n-a mai putut exercita o influență hotărîtoare asupra mișcării.

Elementele oportuniste din sînul social-democrației au acaparat conducerea mișcării, s-au instalat în fruntea Consiliilor muncitorilor și soldaților, au frînat acțiunile revoluționare ale proletariatului, contribuind, astfel, la salvarea orînduirii capitaliste din Germania.

Dar în ciuda acestor neajunsuri, lupta revoluționară a maselor a dus la obținerea unor importante cuceriri cu caracter burghezo-democratic : au fost înlăturați kaiserul și numeroșii regi, duci și prinți, au fost întărite prin lege ziua-muncă de 8 ore, dreptul de vot universal, inclusiv pentru femei și alte libertăți democratice. Proletariatul german a acumulat o importantă experiență politică. Revoluția a marcat începutul unei noi etape în lupta clasei muncitoare germane.

Revoluția din 1918—1919 din Germania a fost un eveniment important în desfășurarea luptelor revoluționare din anii ce au urmat victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Această revoluție, care a lichidat monarhia în una din cele mai marir țări ale Europei, a contribuit la adîncirea crizei generale a capitalismului, a dat o lovitură puternică unui mare bastion al capitalismului european.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

GERMANIA ÎN ANII CRIZEI REVOLUȚIONARE POSTBELICE (1919—1923)

Alegerile pentru Adunarea Națională și adoptarea noii constituții a constituit o victorie a burgheziei germane asupra mișcării revoluționare, marcînd, totodată, și sfîrșitul revoluției. Începe o nouă perioadă în istoria Germaniei și a mișcării muncitorești germane: perioada crizei postbelice a regimului burghezo-parlamentar, a imperialismului și militarismului german, caracterizată printr-o îndîrjită luptă de clasă, care, pe alocuri, a atins din nou un înalt grad de combativitate, transformîndu-se în ciocniri armate.

Republica Sfaturilor în Bavaria

Instaurarea Republicii Sfaturilor în Bavaria a constituit un punct culminant în șirul evenimentelor revoluționare din Germania din anii 1919 — 1923.

După răsturnarea monarhiei, în noiembrie 1918, puterea în Bavaria a fost preluată de un guvern în frunte cu „independentul" Kurt Eisner, care a aplicat unele reforme cu conținut democratic. Caracterul limitat al reformelor guvernului și atitudinea sa lipsită de fermitate au nemulțumit pe muncitori, care, sub conducerea comuniștilor, au organizat, la 16 februarie 1919, o puternică demonstrație. Muncitorii cereau măsuri mai radicale și îndepărtarea din guvern a elementelor social-democrate de dreapta, trecerea întregii puteri Sfaturilor.

Urmărind să folosească împrejurarea în scopul contrarevoluționare, reacțiunea a pus la cale asasinarea lui Eisner. Un val de indignare a cuprins masele muncitoare. La München, Augsburg, Nürnberg, muncitorii s-au ridicat la luptă, cerînd măsuri hotărîte împotriva contrarevoluției. Sub presiunea mișcării de masă, încercările elementelor de de dreapta ale social-democraților de a crea, (la 7 aprilie 1919), o Republică „a Sfaturilor" care însă să nu schimbe cu nimic starea de lucruri existentă, a dat greș. După șase zile de luptă, la 13 aprilie a fost instaurată în Bavaria o Republică a Sfaturilor. În organul conducător, „Comitetul de acțiune", au intrat comuniștii în frunte cu Eugen Lèwine și „independenții" de stînga.

Din primele zile, guvernul Republicii Bavareze a trecut la aplicarea unor măsuri cu caracter revoluționar, ca: naționalizarea băncilor și controlul muncitoresc în întreprinderi, crearea Comisiei extraordinare pentru lupta împotriva contrarevoluției și a Armatei Roșii în care, au intrat 30.000 de muncitori.

Îndată după instaurare, guvernul Republicii a adresat mesaje de salu rebuplicilor sovietice din Rusia și Ungaria. În scrisoarea de răspuns din 27 aprilie 1919, V. I. Lenin a schițat, de fapt, programul măsurilor imediate pe care puterea revoluționară din Bavaria trebuia să le traducă în viață. V. I. Lenin sfătuia pe comuniștii bavarezi să treacă neîntîrziat la îndeplinirea următoarelor sarcini: înarmarea muncitorilor și dezarmarea burgheziei, exproprierea fabricilor și a celorlalte întreprinderi capitaliste, inclusiv marile gospodării agricole capitaliste, anu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

larea ipotecilor și a datoriilor țărănimii sărace, inițierea muncitorilor în problemele conducerii statului, întărirea activității Sovietelor etc. [1].

În timpul scurtei sale existențe, Republica Sfaturilor din Bavaria a reușit să aplice numai în parte aceste măsuri. Situația Republicii era deosebit de grea. Guvernul central german a trimis împotriva ei o armată de 60.000 oameni sub comanda lui Noske. La nord de München, în raionul Dachau, au început luptele între trupele Armatei Roșii și cele contrarevoluționare. Armata Roșie a obținut la început o serie de succese, dar forțele erau inegale. Împotriva forțelor superioare numeric și bine înarmate ale guvernului central luptau 35—40.000 de muncitori prost înarmați și fără experiența militară necesară. La aceasta s-a adăugat și capitularea liderilor independenți, care au căzut la înțelegere cu reprezentanții guvernului central.

La slăbirea pozițiilor Republicii au contribuit și greșelile făcute de guvern. Printre acestea, cea mai gravă era lipsa unor măsuri eficace pentru realizarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea. Pământurile moșierești n-au fost confiscate, situația muncitorilor agricoli și a țărănimii sărace a rămas la fel de grea. Toate acestea au făcut ca Republica Sfaturilor să nu se bucure, în măsura cuvenită, de sprijinul țărănimii.

Refuzul de a convoca Congresul Consiliilor pe întreaga Bavarie și înlocuirea lui cu Congresul Comitetelor de fabrică și uzină a constituit o altă mare greșeală, care a slăbit și ea pozițiile puterii revoluționare din Bavaria. La 1 mai 1919, forțele armate contrarevoluționare au intrat în München și au început o sîngeroasă represiune împotriva muncitorilor care s-au apărat eroic, dar n-au putut rezista. Conducătorul comuniștilor bavarezi, Eugen Lewine, a fost prins și împușcat. Aceiași soartă au avut-o și alți conducători ai Republicii.

Instaurarea puterii revoluționare în Bavaria a constituit un moment important în desfășurarea luptelor revoluționare din Germania postbelică, care a contribuit la îmbogățirea experienței de luptă a proletariatului german și internațional

Creșterea luptelor revoluționare. Puciul lui Kapp

În anul 1920, în Germania s-a produs o nouă ascuțire a luptelor politice. Încurajate de înfrîngerile suferite de proletariat și de măsurile contrarevoluționare ale guvernului Ebert, cercurile militariste reacționare au încercat, în primăvara anului 1920, să organizeze o lovitură de stat, cu scopul lichidării rînduielilor republicane. Căpeteniile acestui complot împotriva republicii erau : fostul demnitar al Germaniei imperiale, moșierul Kapp, generalii Ludendorff, Seeckt și Lütwitz. Acțiunea era susținută numai de către unele cercuri ale burgheziei și iuncherilor.

Astfel, după ce la 10 martie 1920, președintele Ebert și primul ministru Bauer au respins cererea generalului Lütwitz de a dizolva Adunarea Națională, la 13 martie, trupele comandate de pucișți au ocu-

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 38, Ed. politică, București, 1966, pp. 320—321.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pat Berlinul. Guvernul s-a refugiat la Stuttgart. Kapp s-a instalat cancelor al Germaniei. Concomitent cu acțiunea din Berliin, au avut loc rebeluni militare la München, Königsberg și în alte cîteva localități. Rebelii nu s-au putut însă menține mult timp. Burghezia germană nu s-a putut hotărî să susțină loyitura de stat : în primul rînd, pentru că nu era de acord cu restaurarea monarhiei și restabilirea tuturor privilegiilor iuncherimii, ceea ce însemna îngrădirea puterii ei, și, în al doilea rînd, pentru că se temea de complicațiile internaționale ce puteau rezulta dintr-o astfel de răsturnare.

Proletariatul german a fost însă acela care a dat lovitura hotărîtoare puciștilor. Chiar în seara zilei de 13 martie au izbucnit greve în marile întreprinderi din Berlin. Mișcarea s-a întins cu repeziciune în toată țara. Sub conducerea organizațiilor locale ale Partidului Comunist din Germania, în multe părți s-a realizat frontul unic al muncitorilor. Pe alocuri, acțiunea s-a transformat în luptă armată. La Chemnitz au pus mîna pe arme 3.000 de oameni. La Leipzig și la Halle, ciocnirile între muncitorii înarmați și trupele rebele au durat cîteva zile. Aproape în toate orașele Turingiei au avut loc lupte asemănătoare.

În fața acestei mișcări, puciștii au fost nevoiți să dea înapoi. Dictatura lui Kapp a fost repede lichidată, iar el nevoit să fugă în Suedia. La 17 martie, guvernul s-a întors la Berlin, dar în loc să ia măsuri energice contra rebelilor, prima sa grijă a fost încetarea grevei generale și dezarmarea muncitorilor, de care se temea mai mult decît de rebelii monarhiști.

Luptele muncitorilor din Ruhr. Deosebit de puternice au fost ciocnirile din regiunea Ruhr. Aici, greva generală începută la 15 martie s-a transformat repede în ciocnire armată. A început organizarea unei armate revoluționare, în ale cărei rînduri au intrat, în numai cîteva zile, 100.000 de muncitori. Insurgenții au reușit chiar să ocupe Essenul — centrul regiunii — dar lupta lor s-a soldat, în cele din urmă, cu un eșec, fiind înăbușită de armată. Mii de revoluționari au fost arestați, iar mulți împușcați fără nici un fel de judecată.

Înfrîngerea muncitorilor din Ruhr, în primăvara anului 1920, a dus la slăbirea mișcării muncitorești, a contribuit la întărirea pozițiilor burgheziei. Socotind că este suficient de puternică pentru a nu mai avea nevoie să-și mascheze politica în spatele paravanului social-democrat, burghezia germană s-a hotărît să renunțe la colaborarea cu socialiștii. În alegerile pentru Reichstag, din iunie 1920, numărul voturilor obținute de Partidul social-democrat a scăzut la jumătate, (5,6 milioane), în comparație cu cel obținut în alegerile din 1919. Majoritatea și-au asigurat-o partidele burgheze. La 25 iunie 1920 s-a format un guvern burghez, condus de Fehrenbach, unul din liderii „Centrului", în care intrau reprezentanții partidelor popular german și democrat, și care era susținut și de elementele naționaliste.

Criza revoluționară din 1923. Noua ridicare a valului luptelor revoluționare ale muncitorimii germane, în 1923, își are originea în situația economică deosebit de grea din anii 1922—1923, care s-a răsfrînt dureros asupra nivelului de trai a maselor largi muncitoare. În timp ce pro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ducția industrială ajunsese să reprezinte doar două treimi din producția industrială antebelică, iar cea agricolă înregistra scăderi bruște, mai ales în producția de cereale și de cartofi, țara întreagă era literalmente inundată de hîrtie monedă, fără valoare. Inflația crescîndă submina situația materială și așa grea a maselor populare. Salariile atingeau cifre astronomice, dar nu reușeau să asigure satisfacerea nici a celor mai elementare cerințe. După unele date, prețul unei perechi de pantofi era egal cu salariul pe șase săptămîni al unui muncitor, iar un bilet de tramvai costa 1000.000 mărci. În comparație cu situația dinainte de război, nivelul de trai al muncitorilor era de 4—5 ori mai coborît.

În același timp, prin mari speculații, (plăteau în țară mărfurile cu monedă devalorizată și obțineau peste hotare valută forte), magnații industriei și finanței realizau profituri uriașe. Între 1919—1923 au fost scoase peste granită 12 miliarde mărci aur.

Adîncirea contradicțiilor sociale pregătea terenul pentru noi ciocniri de clasă, pentru o nouă ridicare a valului revoluționar.

Perioada anilor 1922—1923 s-a caracterizat însă și printr-o recrudescență a mișcărilor reacționare, care nu acționau numai împotriva mișcării revoluționare a clasei muncitoare, ci vizau și lichidarea Republicii de la Weimar. În acești ani, activitatea acestor organizații a devenit deosebit de îndrăzneață. Între organizațiile extremiste de dreapta se „remarcă" prin propaganda sgomotoasă și ideile extrem de periculoase *Partidul național-socialist muncitoresc german* (N.S.D.A.P.) în frunte cu Adolf Hitler, „führerul" acestei organizații din 1921. Naziștii combăteau cu violență Tratatul de la Versailles, acuzau pe socialiști și pe comuniști de „trădare", propovăduiau în mod fățiș revanșismul. Ei își recrutau adepții din rîndurile ofițerilor deblocați, nobililor scăpătați, a aventurierilor lipsiți de scrupule proveniți din mediul mic-burghez și intelectual etc.

În perioada mai 1921—noiembrie 1922, Germania a fost condusă de un guvern avînd în frunte pe I. Wirth, unul din liderii „Centrului" catolic. Printre membrii marcanți ai cabinetului său se numără și W. Rathenau, care a ocupat postul de ministru al refacerii și apoi cel de ministru de externe. Wirth și Rathenau erau de părere că obligațiile priviind reparațiile trebuiesc respectate. Reflectînd, în același timp, interesele acelei părți a burgheziei germane care urmărea slăbirea dependenței Germaniei față de țările Antantei, aceștia erau pentru stabilirea unor legături economice externe și pentru normalizarea relațiilor politice cu Rusia sovietică. Expresia acestei orientări a fost semnarea, în 1922, a tratatului de la Rapallo. Această orirentare nu convenea cercurilor reacționare, care nu s-au sfiit să meargă chiar pînă la lichidarea fizică a celor ce o perconizau. Astfel, după ce, în august 1921, a fost ucis Ertzberger, care semnase în numele Germaniei armistițiul de la Compiègne, în iunie 1922, fasciștii l-au ucis pe ministru Rathenau, care semnase tratatul de la Rapallo.

Clasa muncitoare s-a ridicat cu hotărîre împotriva activității organizațiilor fasciste, cerînd dizolvarea lor. Sute de mii de muncitori din marile centre au organizat puternice demonstrații cu caracter antifascist. La Berlin au participat la demonstrație peste 750.000 persoane. În tim-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pul înmormîntării lui Rathenau, întreprinderile din întreaga țară și-au întrerupt activitatea.

Neputînd face față situației politice din ce în ce mai încordată și presiunii tot mai mari din partea forțelor reacționare ,guvernul Wirth a fost nevoit să demisioneze, locul fiindu-i luat de un guvern compus din reprezentanții partidelor popular, democratic și „Centrului" catolic, condus de Cuno, unul din reprezentanții grupului Stinnes.

Ocuparea regiunii Ruhr, care a provocat o încordare în relațiile franco-germane, a fost folosită de cercurile conducătoare pentru stimularea revanșismului și șovinismului. Așa numita politică a „împotrivirii pasive", inaugurată de guvernul Cuno, conform căreia toate întreprinderile din Ruhr trebuiau să-și înceteze activitatea, iar locuitorilor din această regiune le era interzis să plătească impozite sau să presteze orice fel de servicii autorităților de ocupație, urmărea ,pe de o parte, să lovească în interesele ocupanților, iar pe de alta, să ajute cercurilor guvernante să apară în fața maselor ca apărătoare ale intereselor generale. În acest scop, ele au lansat și lozinca „patria în pericol". Această politică era susținută de partidele burgheze și de către social democrații de dreapta.

Așa cum a arătat însă Ernst Thälmann, monopoliștii germani nu urmăreau decît interesele lor ; o parte cît mai mare în exploatarea proletariatului din Ruhr. Într-adevăr, în timp ce masele muncitoare au suportat toate greutățile ocupației, monopoliștii au tras doar foloase. Pentru „împotrivirea pasivă", marii industriași din Ruhr au primit drept compensații importante sume din partea statului. Muncitorilor, însă, li s-au plătit salariile în monedă hîrtie, devalorizată.

Urmărind să organizeze un front unic împotriva ocupației Ruhr-ului și a politicii de „împotrivire pasivă", Partidul comunist s-a adresat conducerii Partidului social-democrat și sindicatelor. Acestea însă au refuzat să dea urmare apelului partidului comunist, chemînd masele muncitoare la „unitate patriotică".

Un val de greve și demonstrații a cuprins întreaga țară. Muncitorii cereau alungarea ocupanților și demisia guvernului Cuno. Guvernul a trecut la reprimarea mișcării și în primul rînd a Partidului comunist. Drept răspuns, la chemarea C.C. al P.C.G., 100.000 de muncitori din Berlin au luat parte, în ziua de 5 mai, la o demonstrație de protest. Mișcarea creștea cu fiecare zi. În Ruhr a izbucnit o puternică grevă, la care au participat 400.000 de muncitori din industria minieră și metalurgică. În luna august, mișcarea cuprinsese întreaga țară.

La 12 august, ca urmare a hotărîrii luate cu o zi înainte de Conferința comitetelor de fabrică din Berlin, a început greva generală, la care au aderat, încă de la început, 3.000.000 muncitori. Guvernul Cuno, neputînd stăpîni situația a fost nevoit să-și dea demisia. S-a format un guvern de coaliție condus de Stresemann — lider al Partidului populist, în care au intrat și 4 reprezentanți ai Partidului social-democrat. Așa cum recunoștea însuși Stresemann, guvernul stătea „pe un vulcan". Totuși, la 14 august greva generală a încetat. Lipsa de unitate a mișcării muncitorești și a unui țel clar în acțiunile întreprinse au permis guvernului central german, cu ajutorul unei armate de 60.000 oameni, să li-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

chideze, la scurt timp după instaurarea lor, (10 octombrie în Saxonia și 16 octombrie în Turingia), guvernele muncitorești din respectivele provincii.

Insurecția din Hamburg. Încă la 21 octombrie, muncitorii șantierelor navale din Hamburg hotărîseră să înceapă greva generală, dacă guvernul va întreprinde acțiuni armate împotriva guvernului muncitoresc al Saxoniei. La 22 octombrie, atunci cînd s-a aflat că trupele guvernului central au intrat în Saxonia, la Hamburg a început greva generală. Așa cum hotărîse anterior Comitetul Central al Partidului comunist, organizația din Hamburg a stabilit începerea insurecției în dimineața zilei de 23 octombrie. În zorii zilei, muncitorii au ocupat 17 circumscripții de poliție și au început să construiască baricade. Lupta era condusă de organizația de partid din Hamburg, care număra atunci 18.000 membri și-l avea în frunte pe Ernst Thälmann. Alături de comuniști s-au angajat în luptă muncitorii social-democrați și cei fără de partid. Un sprijin serios l-a dat organizația Uniunii Tineretului Comunist, condusă de Willi Bredel.

Împotriva insurgenților au fost concentrate importante forțe represive: poliția, armata, diverse grupuri burgheze înarmate. Elementele social-democrate din conducerea sindicatelor s-au declarat și ele împotriva insurecției. La toate acestea se adaugă și faptul că, în însăși conducerea partidului nu exista un punct de vedere unitar cu privire la organizarea unei insurecții generale. În aceste condiții, după două zile de luptă eroică, la 26 octombrie, Thälmann a dat ordinul de retragere. În Hamburg a început o cruntă teroare împotriva muncitorilor. Partidul comunist a fost interzis. La 30 octombrie, guvernul muncitoresc din Saxonia și-a încetat existența, iar la 12 noiembrie a fost lichidat și guvernul muncitoresc din Turingia.

Astfel și criza politică din 1923 din Germania s-a terminat cu înfrîngerea proletariatului. Lipsit de o conducere unitară, cu adevărat revoluționară, proletariatul german n-a putut rezista în fața atacului burgheziei.

Lupta proletariatului din Hamburg n-a rămas însă fără rezultate. Experiența acumulată a avut un rol important în organizarea luptelor viitoare.

BIBLIOGRAFIE

V. I. LENIN: *Revoluția proletară și renegatul Kautsky*, Opere complete, vol. 37, Ed. politică, București, 1965, pp. 103—112.

V. I. LENIN: *Cuvîntare rostită la mitingul de protest împotriva asasinării lui Karl Liebknecht, și a Rosei Luxemburg*, Opere complete, vol. 37, Ed. politică, București, 1965, pp. 470—478.

V. I. LENIN: *Mesaj de salut Republicii Sovietice Bavareze*, Opere complete, vol. 38, Ed. politică, București, 1966, pp. 320—321.

V. I. LENIN: *Scrisoare în legătură cu sciziunea, adresată C.C. al P.C. din Germania*, Opere complete, vol. 39, Ed. politică, București, 1966, pp. 256—257.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

V. I. LENIN : *Scrisoare către comuniștii germani.* Opere complete, vol. 44, Ed. politică, București, 1967, pp. 87—97.

K. LIEBKNECHT : *Cuvîntări și articole alese,* București, 1959.

R. LUXEMBURG : *Cuvîntări și articole alese,* București, 1959.

W. PIECK : *Culegere de articole și cuvîntări,* vol. I, II, E.P.L.P., București, 1954.

G. BADIA : *Histoire de l'Allemagne contemporaine,* 1917—1962, vol. I, Paris, 1962.

G. CASTELAN : *Histoire de l'Allemangne de Weimar,* Paris, 1969.

FRITZ KLEIN : *Deutschland 1918,* Berlin, 1962.

V. D. KULBAKIN : *Discutarea problemei revoluției din 1918 la prima sesiune a istoricilor din U.R.S.S. și R.D.G. de la Leningrad,* în „Probleme de istorie", 3/1958, pp. 162—184.

W. NIMTZ : *Die Novemberrevolution 1918 în Deutschland,* Berlin, 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

CRIZA REVOLUȚIONARĂ DIN BULGARIA ȘI REVOLUȚIA BURGHEZO-NAȚIONALĂ DIN TURCIA

LUPTELE REVOLUȚIONARE DIN BULGARIA ÎN PRIMII ANI POSTBELICI : INSURECȚIA ARMATĂ ANTIFASCISTA DIN SEPTEMBRIE 1923

Intrarea Bulgariei în coaliția austro-germană, în timpul primului război mondial, a pricinuit pagube economiei țării și mari sacrificii poporului bulgar. Ruina economică, foametea, suferințele la care erau supuse armata, masele muncitoare de la orașe și sate au provocat profunde nemulțumiri în rîndurile acestora, ridicîndu-le la luptă. Frămîntările în rîndurile armatei s-au întețit, iar dezertările au căpătat un caracter de masă.

Evenimentele revoluționare din Rusia au influențat în mare măsură mișcarea antirăzboinică. Sub impulsul victoriei Revoluției din Octombrie, ea a devenit mai puternică și mai bine organizată, s-a transformat într-o largă mișcare populară pentru încetarea războiului imperialist și sfărîmarea puterii burghezo-monarhice

Activitatea revvoluționară era condusă de partidul tesneacilor (partidul social-democrat al socialiștilor „strîmți"). Tesneacii răspîndeau manifeste în rîndurile soldaților, iar reprezentanții lor în parlament, printre care D. Blagoev și V. Kolarov, salutau Decretul Păcii și cereau guvernului să încheie pace imediat.

Starea de nemulțumire din rîndurile armatei a luat proporții deosebite în toamna anului 1918, mai ales, după înfrîngerea suferită de armata bulgară la Salonic, în 15—17 septembrie, cînd trupele Antantei au reușit să străpungă frontul. .Soldații unităților înfrînte, strînși în grupuri mari, se îndreptau spre Sofia pentru a pedepsi pe cei vinovați de înfrîngere.. La 26 septembrie, în orașul Radomir, aflat la 30 km de Sofia, devenit locul de adunare al soldaților răsculați, erau concentrați aproape 30.000 de soldați care părăsiseră frontul.

În fața primejdiei, cercurile conducătoare au făcut apel la liderii Uniunii agrare, A. Stamboliiski și R. Daskalov, cunoscută fiind influența acestora asupra maselor țărănești, cerîndu-le să liniștească spiritele. În acest scop, la 25 septembrie, ei au fost eliberați din închisoare. În schimbul promisiunii că guvernul va încheia neîntîrziat armistițiul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cu Antanta, Stamboliiski și Daskalov au acceptat să plece în mijlocul soldaților răsculați. Mișcarea nu mai putea fi însă oprită. Intransigența soldaților i-a obligat pe conducătorii Uniunii agrare să proclame, la 27 septembrie, constituirea Republicii sub președenția lui Al. Stamboliiski. A fost organizată o Gardă republicană sub conducerea lui Daskalov. Partidul tesneacilor a adopat o poziție greșită față de această mișcare, deși membrii săi au avut un rol activ în pregătirea și desfășurarea ei. Comitetul Central al partidului a respins propunerea lui Al. Stamboliiski de luptă comună pentru putere a celor două partide : al tesneacilor și Uniunea agrară. Această poziție a constituit o gravă greșeală de natură sectarist'ă, stîngistă.

Între timp, guvernul se pregătea, cu ajutorul puterilor străine, să reprime răscoala. La 29 septembrie, Antanta a încheiat armistițiu cu Bulgaria. În aceiași zi, la Sofia a fost declarată starea excepțională. Stamboliiski și Dascalov au fost condamnați la moarte în contumacie. Deși, prin semnarea armistițiului, Bulgaria ieșea din coaliția cu Germania, guvernul a făcut, totuși, apel la comandamentul german, cerîndu-i ajutor pentru înfrîngerea răscoalei. Unitățile germane au reușit să respingă pe soldații răsculați în satul Vladaia, la 15 km de Sofia, de la care și numele mișcării : răscoala din Vladaia. Operația de reprimare a fost continuată de guvern, care, la 2 octombrie a reușit să lichideze rămășițele trupelor răsculate și să ocupe orașul Radomir.

Răscoala a fost înfrîntă, în primul rînd, datorită lipsei unei conduceri ferme revoluționare. Partidul tesnacilor a subapreciat importanța acestei lupte, deși unii membri ai săi au activat în rîndurile răsculaților, străduindu-se să dea mișcării un caracter organizat și un țel precis. Conducerea partidului a considerat că această mișcare este o simplă răscoală țărănească cu caracter stihinic, pe care partidul nu trebuie s-o sprijine.

Răscoala din Vladaia a constituit punctul culminant al avîntului revoluționar din anii 1917—1918. Această răscoală, rezultat al mizeriei și suferințelor la care erau supuși soldații, a grăbit ieșirea Bulgariei din războiul imperialist.

Condițiile armistițiului încheiat cu Antanta erau deosebit de grele. Pe baza lor, în Bulgaria au fost introduse trupele Antantei. Armata bulgară trebuia demobilizată, iar întreg armamentul și teritoriile ocupate trebuiau predate aliaților. Conform unor clauze secrete ale armistițiului, Antanta capătă dreptul de a folosi teritoriul Bulgariei, căile ei de comunicație în scopuri de război. Urmărind înăbușirea mișcării revoluționare, puterile Antantei au introdus o cenzură extrem de severă. Comandantul trupelor de ocupație a interzis publicarea oricărui material privitor la Rusia sovietică. Ocupanții au închis cluburile muncitorești, căutînd să împiedice organizarea grevelor și demonstrațiilor.

Ieșirea din război și sprijinul primit de burghezia bulgară din partea ocupanților n-au putut, însă, împiedica adîncirea crizei revoluționare în Bulgaria. Economia țării era subminată : producția industrială se restrîngea mereu, șeptelul scăzuse cu peste 50%. În timpul războiului, datoriile externe ale Bulgariei crescuseră de zece ori. La toate acestea se adăugau sumele datorate în contul reparațiilor și cheltuielile pentru întreținerea trupelor de ocupație.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În condițiile adîncirii contradicțiilor sociale, lupta de clasă a căpătat forme din ce în ce mai ascuțite. Neputînd să mai conducă cu vechile metode, burghezia bulgară a recurs la manevre. Astfel, în octombrie 1918, guvernul condus de Malinov, format din reprezentanții partidelor radical și democrat, care în vara anului 1918 înlocuise guvernul germanofil a lui Radoslavov, a fost și el schimbat cu un guvern, în care, alături de radicali și democrați, au fost introduși reprezentanți ai Uniunii agrare și ai socialiștilor „largi". În același timp, ținînd seama de creșterea valului revoluționar, și de cererea puterilor învingătoare, cercurile conducătoare au hotărît să-l înlăture pe regele Ferdinand, declarîndu-l singur vinovat de atragerea Bulgariei în război alături de Germania. La 3 octombrie, Ferdinand a abdicat, locul fiindu-i luat de fiul său Boris al III-lea.

Aceste schimbări n-au reușit însă să stăvilească valul revoluționar. Încă la sfîrșitul anului 1918, în întreaga țară au fost organizate mitinguri și demonstrații politice ale oamenilor muncii, care cereau amnistie politică și pedepsirea celor vinovați de război. În Adunarea Națională, tesneacii, a căror influență creștea tot mai mult, pe măsura ascuțirii contradicțiilor sociale, sprijineau revendicările maselor. În urma acestor acțiuni a fost eliberat Gheorghi Dimitrov, iar Adunarea Națională a adoptat o lege de amnistie politică generală. Îngrijorată de starea de spirit revoluționară a maselor, burghezia bulgară a făcut, în același timp, promisiunea că va îndeplini și celelalte cerințe ale maselor muncitoare : pedepsirea celor vinovați de război, confiscarea averilor speculanților, etc.

Sub conducerea partidului tesneacilor, în țară s-a desfășurat o puternică mișcare grevistă. În decembrie 1918, sub conducerea lui Gheorghi Dimitrov, s-a desfășurat greva minerilor din Pernik. La începutul anului următor au avut loc mari greve la Burgas și Plovdiv. Mișcarea căpăta o amploare din ce în ce mai mare. Cu prilejul zilei de 1 Mai 1919, în întreaga țară a fost declarată greva generală, iar la Sofia a avut loc o puternică demonstrație care s-a desfășurat sub lozincile „Trăiască revoluția proletară !", „Întreaga putere în mîinile celor ce muncesc !". Tesneacii chemau pe muncitorii bulgari să urmeze exemplul eroicului proletariat rus.

Creșterea valului revoluționar în țară și influența ideilor Marii Revoluții Socialiste din Octombrie au făcut să crească autoritatea partidului tesneacilor în sînul maselor muncitoare, au grăbit procesul de transformare a acestui partid într-un partid de tip nou, marxist-leninist. La începutul anului 1919, partidul tesneacilor număra 82 de organizații de partid și peste 35.000 membri. Sub conducerea lui erau : Uniunea generală sindicală muncitorească, în care intrau 19 sindicate cu peste 30.000 membri, Uniunea Tineretului Comunist, organizația comunistă a femeilor, organizația comunistă a funcționarilor de stat din ținuturi și comune, Uniunea comunistă a învățătorilor. În martie 1919, partidul tesneacilor a luat parte la crearea Internaționalei Comuniste, iar în mai, Congresul al XII-lea al partidului a adoptat hotărîrea schimbării denumirii partidului în Partidul Comunist Bulgar. Acest congres, care a devenit primul Congres al P.C.B., a adoptat și noul program al

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

partidului (Declarația-program). Programul condamna social-democrația și stabilea ca sarcină principală a partidului, lupta pentru instaurarea dictaturii proletariatului sub forma Sovietelor.

În vara anului 1919, după organizarea unor greve (la Pernik, Sliven și Ruse), care vădeau creșterea influenței sale politice, la sfîrșitul lunii iulie, P.C.B. a chemat muncitorimea la o acțiune generală de protest împotriva politicii reacționare a guvernului. Ea a început în ziua de 27 iulie, cînd zeci de mii de muncitori din întreaga țară au demonstrat împotriva terorii guvernamentale, împotriva scumpetei, pentru condiții mai bune de muncă și de trai. Reprimarea sîngeroasă a demonstrațiilor din iulie, din ordinul ministrului de interne, socialistul (larg) Pastuhov, a prvocat restrîngerea considerabilă a influenței socialiștilor (largi). Drept urmare, așa cum aveau să arate rezultatele alegerilor din august 1919, P.C.B. a devenit a doua forță politică din Bulgaria, după Uniunea Agrară.

Guvernul de coaliție, format după alegeri din reprezentanții Uniunii Agrare și ai partidelor progresist și popular, sub conducerea lui A. Stamboliiski, a semnat la Neuilly, la 27 noiembrie 1919, tratatul de pace cu puterile Antantei. Rezultat al unui război imperialist, acest tratat a impus Bulgariei condiții grele, care apăsau, în primul rînd, asupra maselor populare.

În șirul marilor evenimente caracteristice pentru etapa avîntului revoluționar postbelic în Bulgaria se înscrie greva generală a feroviarilor, declanșată la 25 decembrie 1919, care s-a prelungit 55 de zile. Timp de o săptămînă, începînd de la 29 decembrie, ea a fost însoțită de o grevă politică generală organiată de P.C.B., la care au participat muncitori de toate categoriile, funcționari, inclusiv unii din instituțiile de stat. Greva a fost violent reprimată de guvern. Aceeași soartă a avut-o și greva feroviarilor.

După înfrîngerea grevei, Stamboliiski a dizolvat Adunarea Națională și a fixat noi alegeri pentru ziua de 3 martie 1920. El spera, ca prin noi alegeri, să întărească și mai mult pozițiile Uniunii agrare, în dauna celorlalte partide politice și mai ales a P.C.B. Speranțele conducătorilor uniunii agrare s-au confirmat doar în parte. Uniunea agrară a reușit să trimită în adunare 110 deputați în loc de 85 cîți avusese în adunarea anterioară și să formeze singură guvernul. Alegerile au marcat însă, în același timp, și o victorie a P.C.B., care a obținut 181.525 voturi și 51 locuri în adunare. Întărirea pozițiilor Uniunii agrare și a P.C.B. s-a făcut pe seama partidelor burgheze și a socialiștilor (largi).

Uniunea agrară, care formase singură guvernul după alegerile din 19 februarie 1920, era un partid țărănesc în care predominau elementele mici și mijlocii [1]. Și prin ideologia sa, Uniunea agrară reflecta caracterul dublu al micului producător. Ea nu lupta contra bazelor orînduirii capitaliste, ci urmărea să apere, prin reforme, mica proprietate, să limiteze exploatarea ei de către capitalul comercial și cămătăresc, să lichideze marea proprietate agricolă.

---

[1] În anul 1921, din cei 87.032 membri ai Uniunii Agrare, 77.260 erau țărani care aveau de la 0,1—10 ha.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În cei trei ani de guvernare, (1920—1923), guvernul Stambliiski a aplicat unele reforme menite să îngrădească exploatarea marelui capital asupra micilor producători. Cele mai importante au fost următoarele: trecerea comerțului exterior din mîinile întreprinzătorilor particulari în mîinile unui consorțiu [2]; confiscarea averilor celor îmbogățiți „pe căi ilegale", în timpul războiului [3]; impozitul progresiv pe venit; introducerea obligației pentru toți cetățenii de a munci în folosul statului; reforma agrară.

Aceste reforme, deși aveau un caracter limitat și nu puteau mulțumi marea masă a sărăcimii satelor, care continua să sufere din cauza lipsei de pămînt, arenzilor mari, a impozitelor apăsătoare, a exploatării chiaburimii, loveau, totuși, în interesele marelui capital. În condițiile refluxului revoluționar, care se făcea tot mai simțit, burghezia nemulțumită a trecut la luptă pentru răsturnarea guvernului Stamboliiski. În noile condiții, burghezia bulgară nu mai avea nevoie de serviciile Uniunii agrare, a cărei conducere, prin atitudinea ei ostilă mișcării muncitorești, ajutase capitalismul, în anii 1919—1920, atunci cînd valul revoluționar în Bulgaria atinsese punctul culminant.

Încă în 1921, burghezia bulgară a început să-și concentreze forțele pentru lupta împotriva guvernului Stamboliiski. Expresia politică a acestei concentrări era așa numitul „Bloc constituțional" (a cărui denumire populară era „Blocul negru"), creat la sfîrșitul anului 1921 și în care au intrat partidele popular-progresist, democratic și radical. Centrul conducător al întregii reacțiuni burgheze a devenit așa numita „Înțelegere populară", în fruntea căreia se afla Alexandru Țankov, profesor la Universitatea din Sofia. Reacțiunea se sprijinea pe cadrele conducătoare din armată, reunite în „Liga militară", pe organizația paramilitară a macedonenilor, pe rămășițele armatei lui Vranghel, cărora guvernul Stamboliiski le dăduse aprobarea să se stabilească în Bulgaria. Conștientă de faptul că guvernul Stamboliiski nu poate fi răsturnat pe cale constituțională, ea uneltea în umbră, pregătind o lovitură de stat.

În timpul acesteia, C.C. al P.C.B., apreciind în mod eronat situația, a săvîrșit o mare greșeală tactică de esență oportunistă: el a chemat pe comuniști și pe muncitori să nu se amestece „în lupta dintre burghezia orășenească și cea sătească". Țăranii care s-au ridicat la luptă împotriva fasciștilor au fost repede înfrînți de armată. În orașele în care muncitorii s-au ridicat spontan la luptă, conducerea P.C.B. a luat măsuri pentru încetarea ei.

În aceste împrejurări, lovitura de stat fascistă a reușit. Conducătorii Uniunii agrare și membrii guvernului au fost arestați sau uciși. Însuși Stamboliiski, încercînd să organizeze o rezistență, a fost ucis. Lipsa alianței dintre clasa muncitoare și țărănime a permis reacțiunii să pună mîna pe putere.

---

[2] Această lege care atingea interesele marilor exportatori de cereale a fost modificată în septembrie 1921 sub presiunea acestora. Ei au obținut ca întreprinzătorii particulari să participe la export alături de cooperative.

[3] La 3 septembrie 1921, burghezia bulgară cu sprijinul comisiei internaționale de reparații a obținut anularea acestei legi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Insurecția armată antifascistă din septembrie 1923. Guvernul Țankov, instaurat la 9 iunie 1923, în urma loviturii de stat, era un guvern de dictatură teroristă. Pe plan extern, acest guvern se orienta spre Italia, pe al cărui sprijin conta, în vederea obținerii unor modificări teritoriale în Balcani, în folosul burgheziei bulgare și în dauna Iugoslaviei. În interior, guvernul Țankov urmărea, în primul rînd, înăbușirea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, lichidarea partidului comunist. Reacțiunea trebuia însă, înainte de toate, să-și întărească pozițiile. „Înțelegerea populară" era legată de unele partide burgheze, dar acestea nu se bucurau de sprijin în sînul maselor populare. Pentru început, guvernul Țankov s-a intitulat guvern fără partid, a cărui sarcină era „reintroducerea ordinii constituționale încălcată de guvernul condus de Stamboliiski". La 10 august 1923, elementele reacționare s-au putut, în sfîrșit, uni într-un singur partid sub denumirea demagogică de „Înțelegerea democratică", în care intrau partidele democrat, popular-progresist, radical și „Înțelegerea populară". Partidul național- liberal, compromis prin politica sa filogermană din timpul războiului, n-a fost inclus în cadrul așa numitei „Înțelegeri democratice".

Concentrarea forțelor reacționare a fost posibilă și datorită faptului că P.C.B. a continuat, și după 9 iunie, să aplice tactica sa greșită față de guvernul Țankov. În loc să treacă la demascarea caracterului terorist al guvernului Țankov, partidul comunist a continuat, în lunile iunie și iulie, să ceară guvernului îndeplinirea promisiunilor sale demagogice cu privire la reintroducerea ordinii constituționale și la efectuarea unor reforme cu caracter social. Abia la începutul lunii august, această poziție a fost abandonată, partidul trecînd la concentrarea tuturor forțelor antifasciste și la pregătirea insurecției armate. În hotărîrea C.C. al P.C.B. din 7 august 1923 se arăta că singura cale de ieșire din situația creată după lovitura de stat de la 9 iunie este insurecția armată și instaurarea unui guvern muncitoresc-țărănesc.

La chemarea conducerii P.C.B. a răspuns numai Uniunea agrară ; social-democrații și organizația macedonenilor au respins propunerea de a intra într-un front comun antifascist.

Informat asupra pregătirilor întreprinse de partidul comunist, guvernul Țankov a trecut la contramăsuri. La 12 septembrie au fost devastate sediile partidului, ale sindicatelor și ale cooperației muncitorești. A fost interzisă presa partidului, iar peste 2.000 de activiști de partid au fost arestați. În felul acesta, condițiile de luptă împotriva fascismului au devenit mai puțin favorabile forțelor antifasciste decît la 9 iunie ; guvernul căpătase răgazul necesar pentru a se pregăti.

Conform hotărîrii adoptate în ședința C.C. al P.C.B., insurecția a început în noaptea de 22 spre 23 septembrie. Ea s-a desfășurat cu mai multă intensitate și s-a prelungit pînă la 29 septembrie în partea de nord-vest a Bulgariei, acolo unde se găsea și Comitetul Central revoluționar, în fruntea căruia erau Vasil Kolarov și Gheorghi Dimitrov. Centrul insurecției l-au constituit satele. Detașamente formate din muncitori și țărani, membri ai P.C.B. și ai Uniunii Agrare, înlăturau autoritățile reacționare și creau în loc comitete revoluționare muncitorești țărănești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În general însă, insurecția n-a început și nu s-a desfășurat suficient de organizat. Astfel, în regiunea Stara Zagora ea a început înainte de termenul fixat, iar în alte raioane mai tîrziu. În centrele muncitorești Sofia, Plovdiv, Pernik, Sliven, etc., ea a fost chiar de la început paralizată de aparatul represiv. La Sofia, de pildă, poliția a reușit să aresteze aproape întreg comitetul revoluționar.

În ciuda acestor împrejurări defavorabile, insurgenții au luptat eroic, au obținut unele succese locale, pricinuind pierderi însemnate trupelor guvernamentale. Activînd însă izolat, detașamentele de insurgenți au fost, pînă la urmă, treptat, lichidate. La 30 septembrie, insurecția era peste tot înfrîntă. Mulți insurgenți s-au ascuns prin păduri, sau au plecat peste graniță. Mii de oameni au fost aruncați în închisoare. Numărul victimelor terorii a trecut de 20.000.

În acțiunea de înăbușire a insurecției, guvernul a fost sprijinit și de puterile Antantei, care au aprobat tacit încălcarea de către guvernul Țankov a prevederilor tratatului de la Neuilly, prin mobilizarea unui mare număr de ofițeri și subofițeri, trimiși să reprime insurecția.

Deși a fost înfrîntă, insurecția antifascistă din septembrie 1923 a marcat un moment important în creșterea conștiinței politice a proletariatului și a întregului popor muncitor bulgar.

REVOLUȚIA BURGHEZO-NAȚIONALĂ ÎN TURCIA. FONDAREA STATULUI TURC MODERN

Guvernul otoman, în care rolul decisiv îl jucau „triumvirii" Enver, Talaat și Gemal, s-a hotărît, după unele ezitări, să intre în primul război mondial de partea Puterilor centrale, care hotărîseră să recunoască desființarea unilaterală a regimului capitulațiilor, promulgată de sultanul Mehmet V, de la data de 1 octombrie 1914.

Intrarea nesăbuită a Turciei în război a accelerat procesul de destrămare a imperiului sultanilor, agravînd toate contradicțiile care-l măcinau și punînd la ordinea zilei împărțirea Imperiului otoman între puterile Antantei, cărora li s-au alăturat Italia și S.U.A.

După calculele Angliei, Franței și Rusiei, Imperiul trebuia să dispară la sfîrșitul războiului, iar provinciile sale să fie împărțiite între principalii învingători. Astfel, aliații Rusiei au consimțit, în 1916, ca țarismul să intre în stăpînirea Constantinopolului, a regiunii Erzerum și Trapezunt, din Armenia și pînă pe țărmul sudic al Mării Negre ; conform înțelegerii Sykes-Picot, Franța trebuia să „moștenească" Siria și Libanul precum și o parte a Asiei Mici și anume provincia Cilicia situată în apropierea Siriei ; Anglia prelua cea mai mare parte a moștenirii otomane : Mesopotamia, Palestina. Italiei i s-a promis provincia Smirna și portul Adalya la Marea Mediterană. După planurile imperialiștilor Antantei, Turcia trebuia menținută doar simbolic în centrul Asiei Mici, însă de un stat independent nu mai putea fi vorba.

La 30 octombrie 1918, Turcia a capitulat, semnînd armistițiul de la Mudros, iar puterile imperialiste au trecut la înfăptuirea planurilor pe care le urziseră în timpul războiului. În afara celor patru puteri men-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ționate, la sfîrșitul războiului și Grecia a manifestat intenția de a-și însuși o parte a teritoriului turc. Astfel armatele grecești au ocupat Turcia răsăriteană în Europa și Smirna în Asia Mică, italienii — Adalya, francezii — Cilicia, englezii fiind deja prezenți în Arabia. Palestina și Mesopotamia. Turcia era amenințată cu desființarea, iar poporul turc amenințat de dominația străină.

Planurile de desființare a Turciei au stîrnit indignarea poporului turc împotriva imperialiștilor și dorința lui fermă de a-și apăra țara. În revoluția de eliberare națională, rolul conducător l-a avut burghezia națională mai bine organizată și pregătită decît clasele asuprite, în această perioadă. Clasa muncitoare era slab dezvoltată și concentrată mai ales în orașele de pe coasta Asiei Mici și la Istanbul, ocupate de la bun început de intervenționiștii străini.

Revoluția burgheză națională din Turcia s-a desfășurat, în special, sub forma războiului de eliberare împotriva cotropitorilor străini. În fruntea revoluției turce s-a situat generalul Mustafa Kemal, fost comandant al unui corp de armată, care a luptat la Galipoli, în Caucaz și în Siria. Mustafa Kemal s-a manifestat împotriva politicii capitularde a sultanului și a clicii din jurul său. Datorită opoziției sale față de linia capitulardă a sultanului, Mehmed al VI-lea, ultimul din istoria Turciei, generalul Mustafa Kemal a fost îndepărtat din capitală și trimis inspector al unui corp de armată în Asia Mică.

În orașele din Asia Mică au fost organizate numeroase întruniri și congrese, la care au participat reprezentanți ai trupelor claselor și păturilor poporului turc. În septembrie 1919, în orașul Sivaș din Asia Mică a avut loc un congres național, la care s-a adoptat un program de luptă împotriva imperialiștilor străini și pentru modernizarea și dezvoltarea țării.

În acest timp și în Turcia europeană, forțele progresiste se delimitau de forțele reacționare condamnate la pieire. La 26 ianuarie 1920, parlamentul turc întrunit la Istanbul a adoptat *Pactul național*, în care se exprima dorința unanimă a poporului de a lupta pentru apărarea suveranității și integrității naționale a Turciei, pentru propășirea poporului turc. Pactul național a avut un uriaș răsunet în rîndurile poporului și majoritatea lui s-a raliat noii conduceri, hotărîtă să-și apere țara. În semn de intimidare și avertisment, la 16 martie 1920, trupele Antantei au ocupat principalele instituții civile, cazărmile și depozitele din Capitală, iar Parlamentul a fost dizolvat. Deputații, care au reușit să scape de arestare, s-au raliat Marii Adunări Naționale de la Ankara, aleasă în martie 1920.

La 23 aprilie 1920, la Ankara s-au deschis lucrările Marii Adunări Naționale a Turciei care și-a asumat prerogativele conducerii luptei de eliberare națională. Față de împotrivirea hotărîtă a maselor populare, imperialiștii Antantei au trecut la noi acțiuni de forță. Intervenția greacă împotriva Turciei s-a lărgit prin ocuparea orașului și regiunii Adrianopole în Europa și a orașului Bursa din Asia Mică. Agenții Antantei și elemente reacționare au pus la cale răscoale contrarevoluționare în Anatolia, creînd serioase dificultăți guvernului Marii Adunări Naționale, prezidat de Mustafa Kemal.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Sub amenințarea forței, puterile Antantei au impus guvernului sultanului semnarea Tratatului de la Sèvres, din 10 august 1920, prin care fostul Imperiu otoman era desființat, iar Turcia era redusă la orașul Constantinopol și la Anatolia centrală. Restul teritoriilor otomane trebuiau să fie împărțite între Anglia, Franța, Italia și Grecia, iar strîmtorile Mării Negre plasate sub control „internațional" de fapt, sub controlul Angliei și Franței. Tratatul înrobitor de la Sèvres impunea, de asemenea, Turciei respectarea regimului capitulațiilor prin care puterile imperialiste se amestecau în treburile interne ale țării și o obligau să plătească vechea datorie otomană, la care se adăugau ratele și procentele neplătite din 1914.

După încheierea Tratatului de la Sèvres de către guvernul sultanului, Marea Adunare Națională turcă de la Ankara era ferm hotărîtă să respingă prin forță aplicarea tratatului. În acest scop, guvernul M.A.N. a depus mari eforturi pentru crearea și echiparea unei armate noi, formată în majoritate din țărani anatolieni. Președintele Mustafa Kemal a acordat o importanță hotărîtoare relațiilor dintre noua Turcie, care se năștea în focul revoluției și Rusia sovietică, în care revoluția socialistă triumfase.

La 16 martie 1921, la Moscova a fost semnat primul tratat bazat pe egalitate și prietenie între Turcia și Rusia sovietică. Prin tratatul din martie 1921, între Turcia și Rusia sovietică se reglementa problema granițelor, se desființau privilegiile dobîndirii de negustorii și clericii ruși în Imperiul otoman. Rusia renunța la orice despăgubire de război. În plus ,Rusia sovietică se angaja să sprijine pe plan moral și material lupta de eliberare a poporului turc.

În primăvara anului 1921, armatele turcești au repurtat primele succese militare de prestigiu în bătăliile de la Inönü împotriva intervenționiștilor greci, înarmați pînă în dinți de către imperialismul britanic. Guvernul lui Kemal pașa a profitat, în această perioadă, de ascuțirea divergențelor între principalele puteri ale Antantei și a reușit să încheie cu francezii și italienii acorduri pentru evacuarea provinciilor turce, pe care aceștia le ocupaseră în Asia Mică. Imperialiștii francezi și italieni și-au dat seama că armatele lor nu sînt în stare să oprească ofensiva turcă sprijinită de întregul popor, că prezența lor pe teritoriul Asiei Mici nu face decît să întărească pozițiile britanice. De aceea i-au părăsit pe englezi și pe protejații lor greci. Desigur că, retragerea francezilor și italienilor din Asia Mică a ascuțit și mai mult contradicțiile dintre foști aliați. Imperialismul britanic a împins Grecia, în vara anului 1921, să treacă la ofensivă pe toate fronturile. Ofensiva greacă s-a desfășurat cu succes inițial, însă la 75 km de Ankara, pe rîul Sakarya, armatele turce au reușit să oprească această ofensivă și să oblige armatele grecești să se retragă.

După eșecul ofensivei grecești din vara anului 1921, frontul s-a stabilizat pe o perioadă de aproape un an, timp în care revoluția turcă a adunat noi forțe, iar interveniționiștii străini au slăbit, pierzînd încrederea în victorie.

După o pregătire minuțioasă, la 26 august 1922, armata turcă a început ofensiva hotărîtoare în sectorul central al frontului (Afyon-Karahisar). Armatele grecești au fost înfrînte și obligate să se retragă în

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

panică. La 6 septembrie a fost eliberată Brusa, iar la 9 septembrie turcii au intrat în Izmir. Înfrîngerea grecilor era totală și odată cu ei și a politicii imperialismului britanic față de Turcia.

La 11 octombrie 1922, armistițiul de la Mudanya a pus capăt războiului greco-turc și intervenției imperialiste împotriva Turciei. Trupele grecești au fost obligate să evacueze Adrianopol (Edirne) și Tracia răsăriteană (Rumelia).

La 1 noiembrie 1922, Marea Adunare Națională a Turciei a votat detronarea lui Mehmed al VI-lea. Astfel lua sfîrșit îndelungatul război de eliberare națională a poporului turc, prin înfrîngerea cotropitorilor străini și apărarea ființei și suveranității naționale a poporului turc.

După Conferința de la Lausanne unde s-au semnat noul tratat de pace cu Turcia și Convenția Strîmtorilor, la 2 octombrie 1923, forțele aliate de ocupație au părăsit orașul Istanbul, iar la 6 octombrie trupele turce, aclamate de mulțime, au intrat în fosta capitală imperială. Marea Adunare Națională a hotărît, la 13 octombrie 1923, să mute capitala țării la Ankara. La 29 octombrie 1923, M.A.N. a proclamat Turcia republică, alegîndu-l pe Mustafa Kemal ca președinte. Președintele l-a numit pe Ismet pașa prim-ministru al guvernului (1923—1924 ; 1925—1937). La 3 martie 1924 a fost abolită instituția kalifatului, iar constituția Republicii Turcia, bazată pe suveranitatea poporului, a fost adoptată la 24 aprilie 1924.

A urmat apoi „era reformelor" lui Mustafa Kemal, sprijinit pe un partid politic unic, *Partidul republican al poporului*.

În deceniul al 3-lea, în Turcia au fost efectuate o serie de reforme structurale, care au transformat vechiul imperiu al sultanilor într-un stat modern. Printr-o serie de decrete și legi au fost interzise purtarea turbanului și a fesului, a fost înlăturat vălul care acoperea fața femeilor, au fost desființate poligamia și haremurile ; s-a introdus codul civil și penal, căsătoria civilă, școli laice, sistemul metric, alfabetul latin și numele de familie. Pînă la revoluția turcă, turcii nu aveau nume de familie ci doar nume de botez. Printr-o lege s-a cerut tuturor locuitorilor să-și stabilească nume de familie. Lui Mustafa Kemal i-a fost atribuit numele de familie Atatürk, adică „tatăl turcilor", iar unul din comandanții militari de prim rang din timpul războiului turco-grec, Ismet pașa, și-a stabilit numele după localitatea turcă Inönü, unde armata turcă a obținut victoria în 1921.

Astfel, prin revoluția burgheză națională din Turcia, această țară a reușit să supraviețuiască primului război mondial și tuturor încercărilor de desființare pe care le-au întreprins puterile imperialiste.

Revoluția burgheză din Turcia a avut o mare însemnătate, însă ea s-a limitat, în general, la efectuarea sarcinilor de eliberare națională, la adoptarea unor măsuri, în primul rînd, folositoare burgheziei. Probleme grave care frămîntau masele populare au rămas în suspensie

BIBLIOGRAFIE

BULGARIA

GH. DIMITROV : *Opere alese*, Ed. politică, București, 1959.

D. KOSEV, H. R. HRISTOV, A. ANGHELOV : *Kratkaia istoria Bolgarii*, Sofia, 1963.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

I. KOSEV : *Răscoala populară antifascistă din Septembrie*, „Studii" nr. 2/1955.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I. Paris, 1967.

M. A. BIRMAN : *Revoliuţionoe polojenie v Bolgarii v 1918—1919*, Moscova, 1957.

G. GEORGIEV : *Sentiabri, 1923 goda*, Moskva, 1973.

TURCIA

* * * : *Atatürk Gazi Mustafa Kemal. Vie et oeuvre*. Paris. UNESCO, 1963.

GHIAŢĂ, P. : *Atatürk*. Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1975.

* * * : *La guerre de l'independence turque*. Ankara, 1937.

LAMOUCHE, Col. : *Histoire de la Turquie*. Paris, 1934.

MEHMET ALI EKREM : *Atatürk, făuritorul Turciei moderne*, Editura politică. Bucureşti, 1969.

MUSTAFA ALI MEHMED : *Istoria turcilor*. Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976.

SAMSUTDINOV, A. M. : *Naţionalno-osvoboditelnaia borba v Turţii (1918—1923)*, Moskva, 1966.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

AVÎNTUL REVOLUȚIONAR ÎN MAREA BRITANIE, FRANȚA, ITALIA, S.U.A. ȘI JAPONIA DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1918–1923)

MAREA BRITANIE

Anglia la sfîrșitul războiului

Primul război mondial a cerut din partea Angliei eforturi mult mai mari decît presupuneau cercurile guvernamentale, atunci cînd au antrenat țara în război. Forța mașinii de război germane a depășit prevederile oamenilor de stat englezi. Obținerea victoriei, printre ai cărei mari beneficiari se găsea și Imperiul britanic, a cerut și din partea Angliei sacrificii însemnate. Dar poporul englez a suportat greul războiului ; pe lîngă marile jertfe umane, el a avut de suferit de pe urma muncii istovitoare, a lipsurilor și privațiunilor de tot felul.

Războiul a zdruncinat pozițiile internaționale ale Angliei. În acești ani, din pricina întreruperii legăturilor cu piețele tradiționale, acestea au fost acaparate, în bună parte, de americani, iar flota, (atît cea militară cît și cea comercială), a suferit pierderi importante. Imperialismul britanic a fost pus în dificultate și de lupta de eliberare națională din India, Egipt, Irlanda și alte colonii.

În același timp, însă, profiturile monopolurilor engleze sau ridicat la suma fantastică de 4 miliarde lire sterline, iar influența lor asupra politicii statului a crescut enorm. În anul 1916 a fost creată Federația industriei britanice, organizație a monopolurilor, care a marcat un moment important în dezvoltarea imperialismului englez. Lozincile „liberului schimb" și a „liberei concurențe" erau tot mai mult abandonate. Micile întreprinderi erau subordonate marilor monopoluri, care-și impuneau punctul de vedere în toate sectoarele de activitate. În unele ramuri economice a fost introdus protecționismul vamal. Sectoarele moderne ale industriei engleze, care s-au dezvoltat în timpul războiului (industria de avioane, electrotehnica, de automobile, chimică), au fost apărate de stat prin tarife vamale care mergeau pînă $^1/_3$ din valoarea mărfurilor importate. S-a realizat o nouă concentrare și centralizare a capitalurilor.

De la sfîrșitul războiului și pînă la mijlocul anului 1920, economia britanică a cunoscut o perioadă de înviorare. Dar această înviorare nu era decît un „boom" speculativ, determinat de acțiunea unor factori

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

vremelnici. La sfîrșitul războiului, cerințele populației pentru produse de primă necesitate au sporit considerabil, concomitent cu ridicarea, într-o anumită măsură, a posibilităților, de cumpărare, datorită creșterii unor categorii de salarii, subvențiilor temporare acordate de stat soldaților demobilizați și muncitorilor din uzinele militare, rămași acum fără lucru. La „boom-ul" din anii 1919—1920 a contribuit și creșterea exportului englez, ca urmare a lucrărilor de refacere din diferite țări europene și a cerințelor sporite de mărfuri de larg consum în Europa. La mijlocul anului 1920 însă, această scurtă perioadă de înviorare a luat sfîrșit. Posibilitățile de cumpărare ale maselor erau limitate, lucrările de refacere din Europa se desfășurau încet, iar mărfurile engleze nu mai putea fi plătite în valută forte. În lichidarea „boom-ului" din 1919—1920, un rol important l-a jucat, de asemenea, și concurența americană. De altfel, creșterea producției din anii 1919—1920 n-a tins decît 90 % din nivelul anului 1913 și abia 70 % din nivelul exportului.

Activitatea economică din acești ani s-a desfășurat în condițiile neprielinice ale inflației și dezorganizării postbelice. Toți acești factori au dus, în cele din urmă, la apariția crizei din anii 1920—1921.

Pe plan politic, în perioada postbelică s-au produs importante deplasări de forțe în sînul claselor dominante. Partidul liberal și-a pierdut importanța. Marea burghezie industrială și comercială a trecut în partidul conservator, ca urmare a împletirii intereselor marii burghezii cu ale marilor proprietari funciari. O parte a micii burghezii și a intelectualității burgheze liberale a trecut în partidul laburist.

După război, principalul partid de opoziție în Marea Britanie a devenit partidul laburist. Deși format în cea mai mare parte din muncitori, el nu era, totuși, un adevărat partid muncitoresc. Eforturile liderilor săi de a-l adapta noilor condiții, create de război și de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, n-au putut duce la schimbări esențiale. În noul statut al partidului, adoptat în 1919, se arăta că scopul său este „asigurarea produsului deplin" al muncii fizice și intelectuale, pe baza „proprietății colective asupra mijloacelor de producție", care rămînea însă un simplu deziderat, atîta timp cît partidul laburist nu-și propunea să transforme în mod revoluționar regimul existent în Marea Britanie. Instituind primirea individuală în partid, alături de cea colectivă, noul statut ușura intrarea în partid a elementelor mic-burgheze radicalizate. De asemenea, în vederea atragerii de noi mase de muncitori în rîndurile sale, partidul laburist a adoptat în anul 1918 un nou program. În acest program au fost înscrise unele revendicări importante ale maselor muncitoare ca de pildă, naționalizarea unor ramuri ale economiei naționale, instituirea unui minim de salariu, lichidarea șomajului, apărarea zilei de muncă de 8 ore ș.a.

Din motive de ordin tactic, a treia zi după semnarea armistițiului, partidul laburist a ieșit din coaliția guvernamentală (conservatori-liberali-laburiști), care existase în timpul războiului, prezentîndu-se la alegerile din decembrie 1918 cu un program propriu.

Alegerile din 1918 au fost organizate de guvernul liberal-conservator condus de David Lloyd-George. În timpul campaniei electorale, burghezia britanică a desfășurat o vastă propagandă sub lozinci dema-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

gogice și șovine : „Să făurim o Anglie demnă de eroii săi întorși de pe cîmpul de luptă !", „Pentru toate vor plăti nemții !". Alegerile s-au soldat cu victoria coaliției liberalo-conservatoare, care a obținut 484 locuri în parlament. Laburiștii au obținut 59 mandate de deputați și 2.374.000 voturi față de 400.000 voturi la alegerile din 1910. Numărul mare de voturi obținut de laburiști indica o serioasă deplasare spre stînga a opiniei publice engleze.

Guvernul de coaliție (1919—1922) a fost alcătuit pe bază de paritate între conservatori și liberalii adepți ai lui Lloyd George. Postul de premier a revenit experimentatului politician liberal, Lloyd George, care, în acele momente grele pentru marea burghezie britanică, el știa ca nimeni altul să mascheze politica imperialismului englez printr-o frazeologie liberală.

Lupta maselor în anii 1918—1920

La sfîrșitul primului război mondial, contradicțiile de clasă s-au agravat extrem de mult. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie constituia un exemplu însuflețitor pentru muncitorii britanici. Sub influența ideilor revoluționare, muncitorimea a sfărîmat barierele iluzorii ale „păcii de clasă", propovăduită de conducătorii laburiști în timpul războiului. Prin amploarea și forța ei, mișcarea muncitorească britanică a înregistrat un nou salt calitativ. În această perioadă, obiectivele ei generale au fost : reducerea zilei de muncă, mărirea salariilor, încadrarea în producție a demobilizaților, restabilirea drepturilor sindicatelor, naționalizarea celor mai importante ramuri de producție, apărarea Rusiei sovietice ș.a. Aceste scopuri de luptă ale mișcării arată maturizarea politică a clasei muncitoare engleze.

Guvernul Lloyd-George a încercat să preîntîmpine acțiunile revoluționare de masă ale muncitorilor printr-o serie de concesii acordate maselor populare. În 1918 a fost efectuată o nouă reformă electorală. Dreptul de vot a fost acordat bărbaților care au împlinit 21 de ani și femeilor care au împlinit 30. Ca urmare a extinderii dreptului de vot, numărul alegătorilor a crescut de la 8 milioane la 21 milioane. S-a adoptat o lege care stabilea învățămîntul obligatoriu pentru toți copiii pînă la 14 ani. Au fost mărite salariile unor categorii de muncitori și luate măsuri în favoarea soldaților și marinarilor demobilizați, a muncitorilor din industria de război care și-a încetat producția. Starea de spirit din armată, nemulțumirile soldaților și marinarilor, care cereau demobilizarea și refuzau să lupte împotriva Rusiei sovietice, au obligat guvernul britanic să demobilizeze aproape 3 milioane de soldați și marinari.

Cu toate acestea, muncitorimea britanică a organizat în anul 1919 cîteva acțiuni de mari proporții, care s-au desfășurat sub semnul solidarității de clasă : greva generală a muncitorilor din regiunea industrială Clyde, în nordul Marii Britanii, care a cuprins peste 100.000 docheri, constructori de nave, muncitori din industria metalurgică a căror revendicare principală era săptămîna de lucru de 40 de ore, acțiunile minerilor, prin care aceștia au reușit să smulgă guvernului ridicarea salariilor cu 20% și introducerea zilei de muncă de 7 ore pentru mineri,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

greva generală a feroviarilor britanici pentru mărirea salariilor unor categorii de feroviari, fără scăderea salariilor la alte categorii, grevele locale ale docherilor, muncitorilor metalurgiști, textiliștilor etc.

Ofensiva muncitorilor britanici pentru drepturile lor economice și politice s-a menținut la un nivel înalt în tot cursul anului 1919 și la începutul anului 1920. Experiența luptelor din acești ani a arătat mișcării muncitorești engleze necesitatea creării unui partid proletar revoluționar.

În zilele de 31 iulie—1 august 1920 a avut loc la Londra Congresul de constituire al Partidului Comunist din Marea Britanie. În partidul comunist a intrat aripa stîngă a Partidului socialist britanic, Partidul socialist muncitoresc din Scoția, comuniștii din Wales-ul de Sud și alte grupări. În ianuarie 1921, la Leeds, s-a desăvîrșit crearea Partidului Comunist din Marea Britanie prin intrarea în partid a Partidului Comunist Muncitoresc, a Federației socialiste muncitorești, iar două luni mai tîrziu și a aripii stînga a Partidului Muncitoresc Independent în frunte cu Palme Dutt.

Avîntul revoluționar în Marea Britanie, în anii 1919—1920, s-a manifestat și în mișcarea populară pentru apărarea Rusiei sovietice, împotriva intervenției militare străine. În anul 1919 s-au format în întreaga țară comitete „Jos mîinile de pe Rusia sovietică!"; în septembrie 1919, această mișcarea era coordonată de un comitet pe întreaga Anglie. Comitetele cereau retragerea imediată a trupelor engleze din Rusia, răspîndeau adevărul despre această țară, desmințind calomniile și denaturările propagandei burgheze.

Mișcarea „Jos mîinile de pe Rusia sovietică!" a contribuit, în mare măsură, la hotărîrea guvernului britanic de a retrage trupele din Rusia, în anul 1919. Ea a atins punctul culminant în vara anului 1920, cînd guvernul englez amenința guvernul sovietic cu o nouă intervenție militară pentru a salva armatele poloneze. La 16 august, Lloyd George a declarat în parlament că „Guvernul Majestății Sale nu se gîndește să înceapă războiul împotriva Rusiei sovietice". Guvernul britanic a informat guvernul polonez că Anglia nu poate întreprinde nimic împotriva Rusiei sovietice. Zădărnicirea intervenției antisovietice, în anul 1920, a fost o mare victorie a clasei muncitoare britanice, o manifestare a solidarității dintre poporul englez și popoarele Rusiei sovietice.

Criza economică din anii 1920—1921. Contraofensiva burgheziei britanice împotriva clasei muncitoare

Factorii care au contribuit la înviorarea economiei britanice imediat după război și-au epuizat repede posibilitățile, iar la mijlocul anului 1920, Anglia ca și alte state captaliste a intrat în prima criză postbelică. Deși criza nu a durat decît un an, urmările ei s-au făcut simțite multă vreme în economia britanică. Producția industrială a scăzut de la 90,5% în 1920 (în comparație cu nivelul anului 1913) la 61,5% în 1921. Producția de cărbune s-a micșorat într-un an cu 70 milioane tone, iar producția de oțel a scăzut de la 9,1 milioane tone, în 1920, la 3,7 milioane tone, în 1921. Criza a atins grav industria textilă, agricultura și

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

comerțul exterior. Exportul mărfurilor britanice s-a redus cu 44%, în 1921, iar importul cu 40%. După criza din anii 1920—1921 n-a urmat o nouă înviorare a economiei britanice, ci o perioadă de stagnare, de depresiune. Nivelul producției industriale reprezenta, în 1922, 76,8%, iar în 1923 — 82,9% din nivelul anului 1913. Criza a avut urmări grele asupra situației clasei muncitoare. În 1921, 15% din numărul membrilor de sindicat erau șomeri, în anii următori, numărul șomerilor menținîndu-se la un nivel ridicat.

Guvernul și-a restrîns la maximum toate investițiile cu caracter social și cultural. Au fost restrînse toate subsidiile statului pentru construcția de locuințe, au fost micșorate cheltuielile pentru învățămînt. În același timp au fost reduse, în proporții însemnate, salariile muncitorilor.

Într-o situație deosebit de grea s-au găsit muncitorii din industria carboniferă a Marii Britanii. Condițiile lor de muncă erau foarte grele. Datorită utilajului vechi, viața le era într-un permanent pericol. În octombrie 1920, minerii au declanșat o nouă grevă pentru mărirea salariilor. Această grevă s-a terminat printr-un compromis între Federația minerilor și guvern, care a promis că salariile minerilor vor fi mărite cu 2 șilingi pe zi, dacă producția va atinge un anumit plafon. Acordul fusese încheiat pe 5 luni și era departe de a satisface revendicările minerilor.

La 15 februarie 1921, guvernul anunța că, începînd cu data de 31 martie, va renunța la controlul asupra producției miniere, instituit în anii primului război mondial. Aceasta însemna că guvernul lăsa la aprecierea patronilor problema salariilor în industria minieră, precum și toate celelalte chestiuni legate de această industrie.

La 1 aprilie 1921, patronii au declarat „lock-out", iar guvernul a trimis unități militare în regiunile miniere. Muncitorii erau hotărîți să reziste, dar, la 14 aprilie 1921, secretarul Federației minerilor, fără a avea împuternicirea Comitetului executiv al Federației, declară în parlament că minerii sînt gata să facă concesii. Conducătorii reformiști ai Uniunii feroviarilor și ai Uniunii muncitorilor din transporturi profitară de acest incident pentru a sparge greva de solidaritate pe care trebuiau s-o declare la 15 aprilie, în spijinul minerilor. Astfel a fost zădărnicită una dintre cele mai mari acțiuni ale clasei muncitoare britanice. Ziua de vineri 15 aprilie 1921 a intrat în istoria mișcării muncitorești britanice sub numele de „vinerea neagră". Tripla Uniune a muncitorilor fusese înfrîntă și destrămată. La sfîrșitul lunii iunie, minerii au fost obligați să reia lucrul, în condițiile grele impuse de patroni.

Problema irlandeză Problema irlandeză care-și aștepta rezolvarea încă din secolul XIX apăruse din nou la ordinea zilei după primul război mondial. Guvernul britanic, la începutul primului război mondial, promisese autonomia Irlandei, dar nu se grăbea să-și îndeplinească promisiunea. Însă, nici poporul irlandez nu mai voia să aștepte hotărîrea guvernului de la Londra. La 21 ianuarie 1919, deputații republicani irlandezi din parlamentul britanic s-au constituit la Dublin în „parlament irlandez", care a proclamat Irlanda republică independentă (Eire), în frunte cu președintele De Valera.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Guvernul irlandez a trecut la crearea autorităților naționale, în locul celor engleze. Din detașamentele de voluntari a fost creată o armată națională.

Guvernul britanic a trimis imediat armata în Irlanda, declanșînd un sîngeros război, care a durat aproape trei ani. Ca urmare a rezistenței poporului irlandez și a protestelor opiniei publice progresiste britanice și din întreaga lume, guvernul Lloyd George a fost nevoit să treacă la concesii. Tratativele de pace au fost duse de reprezentanții aripei de dreapta a republicanilor irlandezi, care au acceptat, în locul independenței depline a Irlandei, statutul de dominion (6 decembrie 1921). În afară de aceasta, Marea Britanie își menținea suveranitatea asupra părții de nord a Irlandei (Ulster) și controla politica externă a dominionului Irlanda. Președinte al Irlandei a devenit republicanul de dreapta Griffith, iar prim-ministru Collins. Nemulțumiți de rezultatele acordului cu Marea Britanie, partizanii lui De Valera au continuat războiul civil împotriva guvernului de dreapta pînă în 1923, cînd s-a ajuns la o înțelegere între grupurile partidului republican din Irlanda.

În anii de după primul război mondial, stăpînirea britanică a trecut prin dificultăți serioase în India și Egipt, coloniștii britanici fiind nevoiți să treacă și aici la unele concesii [1].

Dezmembrarea coaliției guvernamentale conservator-liberale. Căderea cabinetului Lloyd George

După contraofensiva burgheziei engleze asupra nivelului de viață al oamenilor muncii, în mișcarea muncitorească engleză a intervenit o scurtă perioadă de reflux. Marea burghezie britanică, care reușise să-și mențină pozițiile, considera, acum, inutilă alianța pe mai departe cu partidul liberal. O parte însemnată a conservatorilor erau pentru ieșirea din coaliție, pentru o politică conservatoare independentă, altfel, considerau ei, partidul conservator era amenințat de soarta partidului liberal, de a se dezmembra. Liderii conservatorilor, Bonar-Law și Baldwin erau de părere că numai un guvern conservator se putea opune cu succes venirii la putere a partidului laburist. În afară de aceste motive de ordin tactic și politic, în cadrul vîrfurilor oligarhiei britanice existau serioase nemulțumiri față de politica guvernului Lloyd George, mai precis față de eșecurile înregistrate. Lui Lloyd George i se reproșau subvențiile, chipurile prea mari, acordate militarilor, demobilizați în 1919 și muncitorilor din industria de război rămași șomeri. I se aduceau critici pentru reforma electorală din 1918 și i se puneau la socoteală toate eșecurile înregistrate de politica externă britanică: intervenția în Rusia sovietică, Conferința de la Washington, intervenția în Turcia ș.a. W. Churchill, care era liberal pe atunci, considera politica lui Lloyd George față de Rusia sovietică prea „moale", insistînd să se continue politica intervenției fățișe.

La 19 octombrie 1922, la clubul Carlton, Comitetul Executiv al Partidului conservator a adoptat, cu majoritate de voturi, hotărîrea prin care coaliția guvernamentală era ruptă. În aceeași zi, Lloyd George și-a prezentat demisia.

[1] Vezi lecțiile referitoare la avîntul luptei de eliberare națională.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Noul guvern a fost format numai din conservatori în frunte cu liderul partidului, Bonar-Law. Un rol important au jucat în guvern Stanley Baldwin — ministrul finanțelor și lordul Curzon, ministrul afacerilor externe.

Guvernul Bonar-Law a organizat, la 15 noiembrie, noi alegeri care au dat majoritatea locurilor partidului conservator (344). Laburiștii au înregistrat, totuși, o creștere importantă a numărului locurilor în parlament, de la 59 la 142, consacrîndu-se definitiv ca al doilea mare partid din Anglia. Partidul liberal, cu cele două aripi vrăjmașe între ele, a obținut 117 locuri (57 locuri partizanii lui Lloyd George și 60 partizanii lui Asquith).

În mai 1923, Baldwin l-a înlocuit pe Bonar-Law, demisionat din cauză de boală, în postul de prim-ministru al Marii Britanii.

Guvernul conservator a încercat mai multe soluții pentru scoaterea economiei britanice din starea de depresiune, iar la sfîrșitul anului 1923 a hotărît să recurgă la protecționismul vamal. Acest guvern a dizolvat înainte de termen parlamentul și a fixat noi alegeri, menite, după părerea conservatorilor, care arătaseră în timpul campaniei electorale toate „binefacerile" protecționismului, să dea o sancțiune națională politicii protecționiste. Însă, alegerile din 6 decembrie 1923 au dus la îngrîngerea conservatorilor. Conservatorii au obținut 259 locuri, laburiștii 191, iar liberalii, uniți sub steagul „free trade-ului", numai 155 locuri. Înfrîngerea conservatorilor la alegerile din 1923 n-a fost cauzată numai de atitudinea negativă a poporului englez față de protecționism, care însemna alimente scumpe, ci și nemulțumirea generală a poporului față de politica internă și externă a conservatorilor.

FRANȚA

Situația economică și politică a Franței după război

Mare putere imperialistă, învingătoare în primul război mondial, Franța a plătit extrem de scump victoria obținută; 1.400.000 de oameni au fost uciși pe cîmpul de luptă, iar 740 de mii de francezi au rămas invalizi. Operațiunile principale pe Frontul de vest s-au purtat în cea mai mare parte pe teritoriile Franței de nord și răsărit, pricinuind pagube uriașe acestor regiuni.

După datele oficiale franceze, pagubele materiale cauzate de război și ocupația militară germană în nord, s-au ridicat la uriașa sumă de 200 miliarde franci. În timpul războiului au fost distruse sau avariate aproape 10.000 întreprinderi industriale și 200 mine. De asemenea, războiul a distrus peste 900 de mii de locuințe, lăsînd fără adăpost milioane de oameni. Pagube importante au suferit transporturile și agricultura. Peste două milioane hectare terenuri agricole au fost degradate de exploziile bombelor și obuzelor, sau de numeroasele tranșee săpate. La sfîrșitul războiului, producția agricolă a Franței reprezenta doar 2/3 din producția dinainte de război. Țărănimea franceză a mai avut de suferit și de pe urma rechizițiilor și a mobilizărilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Războiul a adus, de asemenea, serioase dificultăți țării și pe plan financiar. Franța contractase numeroase datorii în S.U.A. și Anglia (40 miliarde franci aur), iar cursul francului scădea vertiginos, reprezentînd, în 1922, deabia 40% din valoarea lui antebelică. Inflația a lovit pe micii depunători, care și-au pierdut economiile păstrate la bănci și a atins grav nivelul de viață al muncitorilor, funcționarilor și țăranilor.

Marea burghezie sperase să consolideze finanțele franceze cu ajutorul reparațiilor germane, însă guvernele germane sabotau plata reparațiilor. Lozinca șovină, „Pentru toate vor plăti nemții!" era foarte greu de pus în aplicare. Pentru a face față cheltuielilor, guvernul francez a introdus impozite noi și a recurs la împrumuturi de stat, agravînd situația, și așa foarte precară, a francului.

Deși criza economică din anii 1920—1921 a avut efecte mai puțin sensibile asupra ansamblului economiei franceze, s-a constatat o oarecare scădere a producției industriale și mai ales a comerțului exterior.

În timp ce toate greutățile economice se răsfrîngeau asupra poporului, un grup restrîns de mari magnați ai capitalului financiar au dobîndit bogății uriașe, consolidîndu-și și mai mult puterea economică și politică în Franța. După ce au reușit să se folosească chiar și de ocupația regiunilor industriale din nord de către germani, după război, marii magnați, sprijiniți masiv de guvern, și-au investit capitalurile în ramurile economice moderne : construcțiile de mașini, industria automobilelor, industria aeronautică, industria aluminiului, industra chimică ș.a. În anii războiului au apărut noi centre și noi regiuni industriale. Marii capitaliști francezi au pus mîna pe numeroase întreprinderi industriale din Alsacia și Lorena și pe bazinul carbonifer Saar. Concentrarea capitalurilor și a industriei a dobîndit proporții tot mai mari, ducînd la dispariția a zeci de mii de ateliere și mici întreprinderi. Uriașele comenzi militare ale guvernului, menținute și după terminarea războiului, pentru sprijinirea intervenției antisovietice și înarmarea vecinilor Rusiei sovietice, au stimulat acest proces. Marile uniuni monopoliste, vîrfurile celor „200 de familii", hotărau politica internă și externă a Franței.

Războiul a avut consecințe serioase și asupra schimbării direcției de acțiune a imperialismului francez. Datoriile contractate de Franța, în S.U.A. și Anglia, distrugerile pricinuite de război, au redus sensibil rolul de cămătar mondial pe care-l juca imperialismul francez, înainte de război. După război, investițiile de capital s-au îndreptat mai ales spre marea industrie modernă, transporturi, lucrări de refacere și spre exploatarea surselor de materii prime din colonii. Cu toate că micile ateliere și gospodăria parcelară continuau să mai joace un rol în viața economică a țării, Franța, în ansamblu, s-a transformat într-o mare putere industrial-agrară, cu un uriaș imperiu colonial și cu pretenții de hegemonie europeană.

Pe plan politic, în Franța continua dominația marii burghezii, sub forma democrației parlamentare burgheze.

Guvernul Clemenceau, instaurat în noiembrie 1917, îmbina politica de represiune armată împotriva muncitorilor cu o largă demagogie și unele reforme. Astfel, în aprilie 1919 a fost legiferată în Franța ziua de muncă de 8 ore. De asemenea, guvernul a promis desființarea șoma-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

jului și îmbunătățirea vieții poporului francez pe seama reparațiilor germane și a coloniilor.

Guvernul Clemenceau a dus o politică antimuncitorească și antisovietică. El a refuzat să demobilizeze, pînă în noiembrie 1919, armata franceză pe carea în dreptat-o împotriva manifestărilor muncitorești și împotriva Rusiei sovietice. Intervenționiștii francezi au participat la ocuparea Arhanghelsk-ului, Murmansk-ului, Extremului Orient sovietic și a Ucrainei de sud. Guvernul francez a acordat un sprijin substanțial lui Kolceak și Denikin, a sprijinit Polonia în timpul războiului polono-sovietic din 1920.

Marea burghezie franceză, cu sprijinul socialiștilor de dreapta (Sembat, Renaudel, Faure, ș.a.) a organizat o largă campanie de ponegrire a Rusiei sovietice și a revoluționarilor francezi, urmărind să sperie mai ales mica burghezie și țărănimea, să le întărească credința în necesitatea întăririi orînduirii burgheze. Presa, literatura bulevardieră, propaganda oficială întreținea, prin toate mijloacele o adevărată psihoză anticomunistă.

De asemenea, printr-o propogandă ultrașovină, antigermană, marea burghezie încerca să găsească un vinovat, pentru „explicarea" marilor greutăți prin care trecea poporul francez.

În această atmosferă politică încordată s-a desfășurat campania electorală de la sfîrșitul anului 1919. Marea burghezie a constituit așa numitul „Bloc național", alcătuit din Federația republicană, Alianța democratică, Uniunea democratică republicană și Partidul radical, pentru care vota o mare parte a țărănimii și mica burghezie.

La alegerile din noiembrie 1919, „Blocul național" a ieșit victorios, obținînd $^2/_3$ din numărul locurilor în parlament. Între cei 375 deputați Guy de Wandel, Rothschild, Loucheur ș.a. Prim-ministru al Franței a devenit, din ianuarie 1920, fostul socialist Millerand, strîns legat de trustul metalurgic „Comité des forges".

Avîntul revoluționar în Franța în anii 1918—1920

Războiul a adus poporului francez nenumărate suferințe și înrăutățirea situației materiale. Prin mari greutăți a trecut clasa muncitoare franceză, care a dat un mare contingent de soldați și a lucrat în uzinele de război, în condiții extrem de grele. Drept urmare, în anii 1917—1918 s-a creat o puternică stare de nemulțumire atît pe front, cît și în spatele frontului. Tribunalele militare au pronunțat sute de condamnări la moarte sau la muncă silnică pe viață, urmărind să înfrîngă starea de revoltă ce cuprindea poporul francez.

În aceste condiții, Marea Revoluție din Octombrie a avut un mare răsunet în rîndurile proletariatului francez, găsind aici terenul pregătit pentru revoltă și luptă.

Încă de la începutul anului 1918, proletariatul francez a inițiat greve cu caracter antirăzboinic. În ianuarie au declarat grevă muncitorii din Lyon, apoi cei din Saint Étienne, iar în mai, grevele au cuprins regiunea pariziană. Muncitorii greviști cereau mărirea salariilor, reducerea zilei de muncă, încetarea războiului și a intervenției antisovietice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

După război, reconversiunea industriei spre producția de pace s-a făcut greu. Muncitorii demobilizați și-au găsit anevoie plasament. Scumpetea a crescut de trei ori, în timp ce salariile au rămas la un nivel minim. Toate acestea au făcut ca starea de nemulțumire și revoltă să continue și după întreruperea ostilităților.

O mare nemulțumire a stîrnit în rîndurile poporului francez politica de intervenție antisovietică dusă de guvernanți. Deși operațiunile militare pe Frontul de vest încetaseră, 100.000 de soldați francezi erau menținuți în Rusia, pentru a înăbuși revoluția. În contact cu realitatea sovietică și datorită muncii de lămurire dusă de agitatorii comuniști, cum a fost de pildă eroina comunistă franceză, Jeanne Labourbe, împușcată de ofițerii francezi și alb gardiștii ruși, la Odessa, starea de spirit revoluționară a cuprins repede armata franceză intervenționistă. În februarie 1919, regimentul 58 de infanterie cantonat lîngă Tiraspol, iar la începutul lui martie, regimentul 176 de infanterie cantonat lîngă Cherson, s-au răsculat și au refuzat să lupte împotriva Armatei Roșii. Comandamentul francez a fost nevoit să ordone, în grabă, evacuarea acestor unități în România și apoi în Franța. La Sevastopol, Nicolaev și Odessa au avut loc fraternizări ale soldaților francezi cu muncitorii ruși, care i-au lămurit asupra scopurilor intervenției.

Cea mai putetrnică acțiune împotriva intervenției antisovietice a fost revolta izbucnită în flota franceză din Marea Neagră, în aprilie 1919. Ea a început la 16 aprilie și a cuprins repede toate navele franceze. La 20 aprilie 1919, marinarii de pe navele de război „France" și „Jean Bart" au arborat drapelul roșu și au refuzat să mai lupte. Acțiuni similare s-au desfășurat pe navele franceze din Marea Baltică și la Vladivostok. Ca urmare a revoltei soldaților și marinarilor francezi, guvernul Clemenceau a fost obligat să ordone retragerea trupelor franceze din Crimeea și Ucraina și a flotei franceze din Marea Neagră. În vara anului 1919 a izbucnit o revoltă a marinarilor din porturile Toulon și Brest, care au încercat să elibereze pe tovarășii lor arestați și condamnați de tribunalele militare la zeci de ani de muncă silnică, pentru participare la răscoala din Marea Neagră. Revolta din aceste porturi a fost înăbușită în sînge, cu ajutorul armatei.

Anul 1919 a fost un an de mari lupte revoluționare și pe plan intern. Muncitorimea căuta să obțină prin luptă revoluționară și prin organizare dreptul la o viață mai bună, la hotărîrea politicii statului. Aproape două milioane de muncitori au intrat în acești ani, în masă, în rîndurile sindicatelor. Efectivele Confederației Generale a Muncii (C.G.T.) au crescut de la 600.000, în 1913, la 1.800.000 în 1919 și 2.500.000, în primele luni ale anului 1920, însă conducerea C.G.T., în frunte cu Jouhaux, Dumoulin, n-a dus o politică revoluționară, a căutat căi de înțelegere cu patronii.

La începutul anului 1919 au intrat în grevă feroviarii, cerînd reducerea zilei de muncă și condiții mai bune de viață. Mari demonstrații de protest s-au desfășurat la Paris și în alte orașe ale Franței împotriva achitării asasinului lui Jaurès, Villain, arestat din 1914.

Urmărind să calmeze spiritele, guvernul Clemenceau a trecut repede prin parlament, la 23 aprilie, legea pentru ziua de muncă de 8 ore.

Ziua de 1 mai 1919 s-a desfășurat în întreaga Franță, sub semnul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

unor mari lupte muncitorești. La Paris au manifestat 500 de mii de muncitori, cîntînd cîntece revoluționare și scandînd lozinci împotriva continuării intervenției antisovietice. În lunile mai—iunie 1919 au intrat în grevă, la Paris, metalurgiștii, tipografii, lucrătorii metroului, vînzătorii din marile magazine, funcționarii de bancă, în departamentul Nord, 40.000 mineri din regiunea Rouen, 30.000 textiliști și 80.000 muncitori din industria chimică ș.a. Grevele din mai—iunie au obligat pe patroni să respecte ziua de lucru de 8 ore și să mărească salariile muncitorilor. La 12 iulie 1919 a fost adoptată o nouă lege electorală, care restabilea sistemul alegerilor după liste departamentale, introducînd unele elemente ale reprezentării proporționale. Legea era o nouă concesie făcută maselor, pentru stăvilirea valului revoluționar.

Alături de lupta clasei muncitoare franceze s-a creat un puternic curent de opinie în rîndurile intelectualității împotriva intervenției antisovietice, terorii judiciare și a represiunii armate. La 26 octombrie 1919, un grup de 71 de scriitori, publiciști, istorici și artiști de seamă ai Franței au publicat în „l'Humanité" un protest împotriva politicii reacționare a guvernului, cerînd încetarea imediată a intervenției antisovietice. Alături de revoluția rusă s-au situat Anatole France, Henri Barbusse, Romain Rolland, Paul Vaillant-Coutourier, Paul Langevin și alți reprezentanți de frunte ai științei și culturii franceze.

Un loc de frunte în istoria luptelor revoluționare din Franța după primul război mondial îl ocupă acțiunile muncitorilor feroviari, care au dovedit o creștere importantă a organizării și combativității revoluționare a clasei muncitoare. La 23 februarie 1920 a început greva feroviarilor de pe linia Paris-Lyon-Marsilia, una dintre marile magistrale ale Franței. Greviștii cereau respectarea zilei de muncă de 8 ore, mărirea salariilor, recunoașterea drepturilor sindicatului și naționalizarea căilor ferate. C.G.T. susținea, în vorbe, revendicările feroviarilor, dar la tratativele cu patronii a acceptat concesiile minime pe care le ofereau aceștia. Muncitorii feroviari au respins însă compromisul acceptat de conducerea sindicatelor, au ales o nouă conducere feroviară, hotărînd continuarea grevei. La 1 Mai, greva a reizbucnit cu o forță nouă, fiind urmată de mari demonstrații. Alături de feroviari au intrat în grevă minerii, docherii și marinarii flotei comerciale, circa un milion și jumătate de muncitori. Greva a durat trei săptămîni și a paralizat întregul transport francez. Prin intervenția conducerii C.G.T., ea a luat sfîrșit, pînă la urmă, tot printr-un compromis și fără ca muncitorii să fi obținut garanții suficiente. După reluarea lucrului, conducătorii feroviarilor au fost arestați, iar 25.000 de muncitori feroviari au fost concediați.

Acțiunile din mai 1920 au fost punctul culminant al luptelor revoluționare din Franța din anii de după primul război mondial. După aceste acțiuni, clasa muncitoare franceză a trecut în apărare și mișcarea grevistă a scăzut temporar. Însă, muncitorimea franceză a tras importante învățăminte din luptele revoluționare ale anilor 1918—1920.

Trecerea majorității socialiștilor francezi de partea burgheziei, în timpul primului război mondial, lipsa de fermitate a conducătorilor Partidului socialist și a C.G.T., dovedită cu prilejul numeroaselor acțiuni revoluționare, au arătat clasei muncitoare necesitatea unui partid revo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

luționar comunist. Acest partid a luat ființă în decembrie 1920 la Congresul de la Tours al Partidului Socialist Francez, unde marea majoritate a delegaților a votat pentru aderarea la Internaționala Comunistă și crearea partidului comunist.

Socialiștii de dreapta și centriștii au părăsit Congresul și au constituit un partid socialist separat, secțiune a Internaționalei a II-a [2].

Politica guvernelor „blocul național" în anii 1920—1923

După alegerea lui Millerand ca președinte al Republicii, prim ministru al Franței (ianuarie 1921) a devenit Aristide Briand. Guvernul Briand a avut de întîmpinat serioase greutăți pe plan economic, deoarece economia franceză era departe de a se fi refăcut după război. Criza economică din anii 1920—1921 a dus la o micșorare a producției industriale cu 11% și la o scădere cu două miliarde de franci a volumului comerțului exterior. O problemă grea de rezolvat a continuat să rămînă stabilizarea francului. Mărirea impozitelor cu $^2/_3$ în anii 1920—1922 n-a putut îndrăveni francul, al cărui curs continua să scadă cu repeziciune. Nici încercările lui Briand de a determina guvernul german să plătească reparații n-au dat vreun rezultat pozitiv.

Nemulțumită de politica lui Briand, considerată „prea moderată", marea burghezie franceză a adus, în ianuarie 1922, în fruntea guvernului Franței pe bătrînul Poincaré, cunoscut pentru vederile sale antidemocratice și războinice. Pe plan intern, guvernul Poincaré a intensificat campania împotriva cuceririlor muncitorilor, decretînd anularea zilei de muncă de 8 ore pentru marinarii din flota civilă și tolerînd mărirea zilei de muncă, la 10 ore, de patronii a numeroase întreprinderi industriale. În timpul guvernării lui Poincaré s-a desfășurat o vastă prigoană anticomunistă. Numeroși consilieri comuniști, aleși în organele administrației locale, au fost privați ilegal de mandatele lor. De asemenea, împotriva unor deputați comuniștii s-au organizat procese cu caracter provocator. Teroarea anticomunistă s-a întețit în 1923, în timpul crizei Ruhr-ului, cînd Poincaré a aruncat în închisoare sute de comuniști în frunte cu conducătorii P.C.F.: Cachin, Monmousseau, Semard și alții.

Pe plan extern în condițiile noului raport de forțe pe plan internațional, Franța s-a orientat spre crearea unui sistem de alianțe, care să mențină *statu quo* în Europa răsăriteană, împotriva revizuirii sistemului de la Versailles. În acest scop, Poincaré a sprijinit Mica Antantă. De asemenea, Franța a instituit, în acest timp, o alianță strînsă și cu Polonia.

Ca scop principal al politicii sale externe, Poincaré și-a propus rezolvarea problemei reparațiilor, obligînd guvernul german să-și achite datoriile, și consolidarea pozițiilor economice și politice ale imperialismului francez în Europa.

În ianuarie 1923, armata franceză și belgiană au ocupat inima industrială a Germaniei, regiunea Ruhr. Aventura militară a lui Poincaré n-a dat însă rezultate economice și politice scontate. Cheltuielile

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de ocupație au fost uriașe, însă avantajele minime. Datorită acestor cheltuieli și lansării pe piață, de către anglo-americani, a unor mari cantități de valută franceză, cursul francului a scăzut catastrofal, ajungînd la 1/4 din valoarea antebelică.

Ocuparea Ruhrului a provocat vii proteste în sînul opniei publice și mari acțiuni antirăzboinice ale clasei muncitoare franceze. În anii 1923, P.C.F. a creat un Comitet central de acțiune împotriva ocupației, care a organizat mari demonstrații și greve de protest. Ziua de 1 Mai 1923 s-a desfășurat în Franța sub lozinca încetării aventurii din Ruhr. La Duisburg și Dortmund soldați francezi s-au alăturat manifestanților germani, iar la Essen, centrul regiunii Ruhr, au refuzat să tragă în șomerii care ocupaseră primăria orașului.

În fața presiunilor interne și externe, din partea Angliei și S.U.A., guvernul francez a fost obligat să renunțe la continuarea ocupației Ruhr-ului.

Eșecul aventurii din Ruhr, precum și politica internă reacționară a cabinetului Poincaré, au dus la căderea de la putere a „Blocului național", în alegerile din 1924.

Burghezia franceză a recurs la alte forme pentru menținerea dominației de clasă asupra poporului francez. Această sarcină i-a fost oarecum ușurată de avîntul ce începea să se remarce în economie, de stabilizarea temporară a capitalismului.

ITALIA

Italia după război Războiul mondial, în care Italia a intrat în 1915, alăturîndu-se Antantei, i-a pricinuit mari pierderi umane și materiale. Pe fronturi au pierit 654 de mii de italieni, iar alte 400 de mii au devenit invalizi. În timpul războiului au fost scoase din funcție 60% din flota comercială italiană. Războiul a costat aproximativ 65 miliarde lire aur. În anii 1918—1920, deficitul bugetar a atins cifra de 23 miliarde lire. Circulația fiduciară crescuse foarte mult (pe piață cantitatea de monedă era de 8 ori mai mare decît înainte de război), în timp ce prețurile, mai ales la produsele de primă necesitate, luau proporții. La sfîrșitul războiului, datoria publică a Italiei era de 4 ori mai mare decît înainte de război.

În timpul războiului, marile monopoluri au obținut profituri uriașe de pe urma comenzilor militare. S-au îmbogățit moșierii și toți acei care au făcut speculă cu grîne sau cu alte produse alimentare.

Cercurile guvernante italiene erau însă nemulțumite de rezultatele războiului. Cele obținute de Italia nu erau pe măsura pretențiilor și nici măcar a promisiunilor făcute Italiei prin tratatul de la Londra, din aprilie 1915, completat, în 1917, cu cel de la Saint Jean de Maurienne. Italia a obținut Trentino și Istria, însă i s-a refuzat Fiume și Dalmația (cu excepția portului Zara), care au revenit Iugoslaviei. Aliați n-au sprijinit nici pretențiile italiene asupra portului Izmir (Smirna). Mari nemulțumiri a provocat și faptul că Italia n-a fost luată în considerație la distribuirea mandatelor asupra fostelor colonii germane. Aceste probleme aveau să provoace serioase dificultăți în lagărul politic burghez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Urmările dezastruoase ale participării Italiei la primul război mondial, care s-au repercutat, în primul rînd, asupra nivelului de trai al maselor muncitoare de la orașe și sate, au adîncit conflictele sociale și au dat naștere, în anii 1918—1920 ,unui furtunos avînt revoluționar, al cărui punct culminant a fost atins întoamna anului 1920, cînd muncitorii au ocupat fabricile și uzinele din nordul Italiei.

După război, clasa muncitoare italiană devenise o importantă forță de avangardă pe arena politică. În 1921, ea a ajuns să reprezinte 56,8% din totalul populației muncitoare, fără țărănime și aproximativ 25% din populația activă. Proletariatul industrial nu era însă prea dezvoltat din punct de vedere numeric ; muncitorii agricoli reprezentau peste 50% din totalul muncitorilor. Cu toate acestea, muncitorii industriali concentrați în centre ca Torino, Milano, Genova etc., aveau să joace în acești ani un rol politic deosebit de activ, influențînd nu numai dezvoltarea și orientarea mișcării muncitorești italiene, ci și evoluția politică generală a țării.

După datele publicate de P. Togliatti, în 1919 au avut loc în Italia 1663 greve în industrie și 208 în agricultură ; în 1920, numărul grevelor a fost 1881 în industrie și 189 în agricultură. Numărul membrilor Partidului socialist italian a atins cifra de 200.000, iar al sindicatelor revoluționare peste 2.300.000. În alegerile parlamentare din noiembrie 1919, Partidul socialist a ocupat primul loc după numărul de voturi obținute și a primit 30% din numărul total de mandate.

Prin lupta îndîrjită a clasei muncitoare și a muncitorilor agricoli, foarte numeroși în sud, în 1919 au fost smulse guvernului ziua de muncă de 8 ore și mărirea salariilor. Muncitorii agricoli au impus patronilor angajarea forței de muncă numai prin intermediul sindicatelor. În 1919—1920 au avut loc mari acțiuni ale țărănimii pentru ocuparea pămînturilor moșierești, însă guvernul a tărăgănat rezolvarea problemei agrare și apoi a recurs la violența bandelor fasciste pentru reprimarea mișcărilor țărănești.

În anii de după primul război mondial, majoritatea guvernelor, care se schimbau, de altfel foarte des, au fost alcătuite de diferiți conducători ai partidului liberal. În vara anului 1919, guvernul Orlando a cedat locul guvernului Nitti, înlocuit și el, în urma alegerilor din noiembrie 1919, cu guvernul condus de Giolitti.

Creșterea mișcării revoluționare a produs panică și derută în rîndurile claselor conducătoare. Burghezia italiană n-a avut suficiente forțe pentru a reprima imediat marea mișcare revoluționară, însă a fost suficient de abilă pentru a face unele concesii, pentru a promite „studierea" și „rezolvarea" problemelor majore ale Italiei postbelice. În același timp, marea burghezie, biserica, moșierii, au acordat un sprijin larg mișcării fasciste care apăruse în Italia și pe care au îndreptat-o împotriva mișcării muncitorești și țărănești.

În acțiunea de atragere a clasei muncitoare și a țărănimii, pentru îndepărtarea lor de organizațiile revoluționare, un rol important l-a avut constituirea Partidului popular (catolic). În scopul atragerii, în primul rînd, a maselor țărănești, Partidul popular a formulat o serie de revendicări democratice, printre care și cerința confiscării și împărțirii între țărani a pămînturilor moșierești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Ofensiva reacțiunii. Situația din mișcarea muncitorească

Burghezia a urmărit să abată atenția maselor populare de la gravele probleme interne ale Italiei, printr-o violentă campanie naționalist-șovină, dusă de monarhiști, liberali, naționaliști și fasciști. Naționaliștii și fasciștii și-au îndreptat atacurile împotriva tratatelor de pace și a „plutocrației" anglo-franceze, care au „frustrat" Italia de roadele victoriei.

În atmosfera extrem de încordată a Italiei postbelice, în viața politică a început să se contureze mișcarea fascistă. Conducătorul fasciștilor italieni era Benito Mussolini, socialist pînă în 1914, exclus din partid și din redacția ziarului „Avanti", oficiosul partidului, pentru agitație în favoarea participării Italiei la război. Ulterior, renegatul socialist Mussolini s-a transformat într-un aprig dușman al socialismului și comunismului.

În martie 1919, la Milano s-au constituit primele detașamente fasciste — fasciile de luptă — a căror primă manifestare publică a fost devastarea redacției ziarului socialist „Avanti", la 15 aprilie 1919. Un rol de seamă în propaganda fascistă îl juca noul ziar fondat de Mussolini la Milano cu titlul de „Popolo d Italia". Acest ziar, devenit organul fasciilor, a publicat cu mare zarvă programul mișcării, în care se promitea în mod demagogic : republică descentralizată în care poporul să dispună de dreptul de referendum și de veto, desființarea serviciului militar obligatoriu, desființarea societăților anonime, confiscarea proprietăților neproductive, participarea oamenilor muncii la conducerea întreprinderilor și cooperativelor, asigurări sociale, îmbunătățirea situației țărănimii și a muncitorilor agricoli etc. La toate acestea se adăuga speculareа sentimentelor naționaliste ale burgheziei nemulțumite de rolul Italiei în organizarea postbelică a lumii.

Bandele de fasciști înarmați — cămășile negre — au fost recrutate dintre foști ofițeri, unii intelectuali și studenți, elemente ale micii burghezii, elemente declasate, care vedeau în fascism un mijloc de a parveni. În rîndurile fasciștilor s-au înrolat și mulți șomeri, mai ales dintre soldații demobilizați. Însă influența partidului fascist era slabă. La alegerile din noiembrie 1919, fasciștii n-au obținut nici un loc în parlament, deși uzaseră de o deșănțată propagandă demagogică.

Clasele conducătoare au acordat un larg sprijin material și moral fascismului, cu toate că, în anii 1919—1921, nu se gîndiseră încă la aducerea fascismului la putere. Fascismul a fost folosit ca principală armă a burgheziei, moșierilor împotriva marilor mișcări populare din Italia. Din toamna anului 1919, violențele fasciste s-au ținut lanț. Fasciștii înarmați atacau grevele și manifestațiilor muncitorești, sediile partidului socialist și ale sindicatelor, asasinau pe activiștii revoluționari. Crimele fasciste se săvîrșeau sub oblăduirea autorităților. Cu toate violențele și crimele sale, fascismul nu reprezenta o forță a cărei ascensiune ar fi fost de neînlăturat.

În noaptea de 12 spre 13 septembrie 1919, naționaliștii au trecut la o lovitură de forță. Un detașament italian de circa 300 de oameni, format din fasciști și vechi combatanți în frunte cu poetul Gabriele D'Anunnzio a ocupat orașul Fiume. Guvernul a declarat pe D'Anunnzio și pe amicii săi „rebeli", dar la 29 septembrie 1919, parlamentul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

a proclamat Fiume „oraș italian". Aventura lui D'Anunnzio a durat peste un an. La 12 noiembrie 1920, Italia și Iugoslavia au semnat un tratat prin care Fiume era declarat „oraș liber". D'Anunnzio a fost alungat, la 29 decembrie 1920, din Fiume de armata și flota italiene. Cazul Fiume a devenit unul din caii de bătaie ai propagandei fasciste, care învinuia guvernul de slăbiciune și trădare.

Clasa muncitoare din Italia, aflată în plină ofensivă revoluționară, în anii 1919—1920, a ripostat cu putere față de violențele fasciștilor și a luptat pentru revendicări revoluționare. Însă conducerea mișcării muncitorești din Italia a fost lipsită de fermitate revoluționară. În fruntea Partidului socialist italian se situase gruparea de dreapta reformistă în frunte cu Turatti, Modigliani ș.a., adepți ai politicii colaborării de clasă cu burghezia. Centrul în partidul socialist era reprezentat de gruparea „maximalistă" a lui Serrati, care accepta lupta pentru dictatura proletariatului, dar stăruia pentru menținerea „unității" cu reformiștii. Gruparea de stînga din partid, în frunte cu Antonio Gramsci, Palmiro Togliatti, Umbero Terracini ș.a., milita pentru transformarea revoluționară a partiduli socialist ,pentru o politică de clasă împotriva liderilor reformiști. Gruparea de stînga edita la Torino revista „Ordine Nuovo", în care făcea propagandă ideilor revoluționare. În aripa stîngă a partidului se situa și gruparea sectară a lui Bordiga.

Partidul socialist italian nu a reușit să conducă la victorie clasa muncitoare, în timpul luptelor revoluționare din toamna anului 1920. Ca răspuns la lock-out-ul patronilor, muncitorii din marile orașe ale Italiei au ocupat, la începutul lunii septembrie 1920, fabricile și uzinele, mai ales, în nordul industrial al țării, i-au alungat pe patroni, organizînd ei înșiși producția. S-au constituit comitete de fabrică, ca organe conducătoare ale mișcării și gărzii muncitorești. Guvernul Giolitti era în imposibilitate de a reprima prin forță marile mișcări muncitorești. Însă conducătorii de dreapta ai Partidului socialist și liderii sindicatelor au pornit pe calea tratativelor cu guvernul. În schimbul promisiunii de mărire a salariilor și recunoașterii controlului muncitoresc în fabrici, ei au hotărît încetarea acțiunii. Această înfrîngere gravă a clasei muncitoare din Italia a fost prezentată drept o victorie, însă evenimentele au dovedit contrariul. Clasa muncitoare a fost profund dezamăgită de comportarea liderilor reformiști. La congresul Partidului socialist de la Livorno, în ianuarie 1921, aripa de stînga a constituit Partidul Comunist din Italia.

După eșecul luptelor revoluționare din toamna anului 1920, burghezia și-a revenit din panică și a trecut la contra ofensivă, utilizînd pe scară largă violența fasciștilor. În cercurile conducătoare s-a conturat pe deplin ideia înscăunării lui Mussolini în fruntea guvernului. Fasciștii au trecut la ocuparea orașelor și înlăturarea consiliilor municipale socialiste. În noiembrie 1921, fasciștii au înlăturat prin violență municipalitatea orașului Bologna, formată din socialiști, iar în ianuarie 1921 au incendiat Palatul Muncii din același oraș. În acest an, acțiunile lor s-au extins aproape în întreaga țară. Grupurile de șoc acționau atît la sate cît și la orașe.

Creșterea primejdiei fasciste a făcut ca, în primăvara anului 1921, într-o serie de orașe să fie organizate grupe populare înarmate care

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

luptau împotriva violențelor fasciste. Peste 6.000 de luptători, în marea lor majoritate comuniști, au căzut în lupta contra fascismului. La 1 august 1922 a fost organizată o puternică grevă antifascistă. Deși reprimată cu brutalitate și subminată de lipsa de unitate a mișcării muncitorești, greva din august 1922, a arătat, totuși, cît de mari sînt rezervele de care dispune proletariatul în lupta sa revoluționară.

În toamna anului 1922, fasciștii și-au înmulțit congresele și defilările, s-au pronunțat pentru menținerea „ordinii și a monarhiei", ca „simbol al unității poporului italian". Între timp, ei reușiseră să ocupe sediile a numeroase municipalități precum și raioanele Trento, Cremona, Ravenna etc. La 26 octombrie 1922, Mussolini a organizat așa zisul „marș asupra Romei", care putea fi oprit cu forțe minime. La 27 octombrie, premierul Facta a decretat starea de asediu la Roma, însă regele Victor Emanuel al III-lea a refuzat să contrasemneze ordinul. La 29 octombrie, regele a încredințat sarcina formării guvernului lui Benito Mussolini. Cercurile conducătoare din Italia se orientau spre organizarea unui regim care să curme orice mișcare revoluționară a maselor populare.

Nedispunînd de forțe suficiente, Mussolini a fost nevoit să accepte, în primii ani de după instaurarea sa, existența parlamentului, a sindicatelor și a partidelor politice, cooptînd chiar în guvern pe unii dintre reprezentanții acestora. Întreaga politică internă și externă a fascismului își trăgea însă rădăcinile din interesele marelui capital.

Înscăunarea fascismului în Italia se explică, în primul rînd, prin lipsa unui front antifascist care să fi cuprins pe toți aceia care doreau să apere democrația. Lipsa unui asemenea front era, la rîndul ei, consecința scinderii mișcării muncitorești și a lipsei de hotărîre în lupta antifascistă a unor cercuri conducătoare din partidul socialist, care au ajuns, chiar, ca, în august 1921 să încheie cu fasciștii un „pact de pacificare". La toate acestea se adaugă și slăbiciunea partidului comunist în fruntea căruia se găsea Bordiga, cunoscut pentru ideile sale stîngiste și sectare, care nu înțelegea rolul și sarcinile partidului în condițiile de atunci. Bordiga a considerat cucerirea puterii de către fasciști drept o „comedie" înscenată de cercurile de dreapta ale burgheziei. În asemenea condiții, marea burghezie italiană, speriată de amploarea luptelor revoluționare, neputincioasă de a le face față, a trecut la înlocuirea vechii forme de dominație prin alta nouă, dictatura fascistă.

STATELE UNITE ALE AMERICII

Monopolurile americane și primul război mondial

Statele Unite ale Americii au fost, de fapt, principalul beneficiar al primului război mondial. Intrînd în război cu puțin timp înainte de terminarea lui, ele au reușit să obțină nu numai o victorie împotriva inamicului, dar să-și consolideze pozițiile în dauna propriilor aliați din tabăra Antantei.

Guvernul american a declarat război Germaniei la 6 aprilie 1917, dar primele divizii americane au intrat în luptă pe Frontul de vest, la

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

începutul anului 1918. Pierderile americane au fost minime : 130.000 morți în luptă sau din cauza bolilor și aproape 200.000 răniți. La sfîrșitul războiului se găseau însă în Europa peste 2.000.000 de soldați americani și aceasta era o forță de care trebuia să se țină seama.

În timpul marii conflagrații, economia americană a cunoscut o perioadă de avînt, S.U.A. fiind principalul furnizor al țărilor Antantei. La sfîrșitul războiului, puterile Antantei datorau S.U.A. enorma sumă de 8,839 miliarde dolari. În anii următori, capitalurile americane au pătruns tot mai adînc în economia țărilor europene. Monopoliștii americani au cumpărat numeroase întreprinderi în Germania, Elveția, Italia, Austria etc. O atenție deosebită a fost acordată băncilor și industriei grele din Germania.

S.U.A. a dezlănțuit o puternică ofensivă de înfeudare economică și politică asupra țărilor Americii Latine, urmărind înlăturarea de pe piețele lor a concurenților și în primul rînd a celor englezi. Cu ajutorul împrumuturilor oneroase și cu complicitatea vîrfurilor exploatatoare din aceste țări, ele au pus mîna pe bogățiile lor, au reușit să și le subordoneze din punct de vedere economic și politic.

Cu toate că populația S.U.A. reprezenta, în 1920, numai 6% din populația globului, ponderea acestei țări în producția mondială a ajuns să fie de 85% la autovehicule, 66% la petrol, 60% la cupru, 52% la cărbuni, 40% la fier și oțel. Avuția națională a S.U.A. a crescut de la 192 miliarde dolari, în 1914, la 489 miliarde dolari ,în 1920.

În anii războiului, monopoliștii americani au strîns averi fabuloase. Profitul net al corporaților industriale a crescut de la 3.940 milioane dolari, în 1914, la 8.362 milioane dolari, în 1918. Ramurile industriale care lucrau pentru necesitățile războiului s-au dezvoltat în mod deosebit. De pildă, producția de oțel a crescut de la 31,8 milioane tone, în 1913, la 45,1 milioane tone, în 1918.

În perioada cuprinsă între anii 1913 și 1919 a crescut și volumul comerțului exterior al S.U.A. Valoarea exportului, care în 1913 era de 2.466 milioane de dolari, a ajuns în 1919 la 7.920 milioane.

Procesul concentrării și centralizării capitalului s-a accentuat. Astfel, dacă în 1915 trei dintre marile companii de automobile dădeau 51% din întreaga producție de automobile a S.U.A., din 1920, ele produceau 71%. Bogății fabuloase s-au concentrat în mîinile unui grup din ce în ce mai restrîns de monopoliști.

Politica internă și externă a Statelor Unite ale Americii era determinată, în ultimă instanță, de lupta pentru expansiune și profit a marilor monopoluri. Cercurile conducătoare din S.U.A. erau ferm hotărîte să asigure Statelor Unite un rol în lume pe măsura uriașei lor forțe economice. Acest lucru s-a văzut la Conferința de pace de la Paris, unde președintele Wilson a ajuns, uneori, la păreri atît de divergente cu colegii săi englezi și francezi, încît amenința chiar cu părăsirea lucrărilor conferinței.

În anii 1919—1920, viața politică americană a fost dominată de conflictul puternic între partidul democrat, aflat la putere din 1921, și partidul republican cu privire la tratatul de pace cu Germania și la Liga Națiunilor. Președintele Wilson n-a putut impune lui Lloyd George

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

și lui Clemenceau punctul de vedere american într-o serie de chestiuni extrem de importante cum au fost : reparațiile germane, dominația navală a S.U.A., împărțirea coloniilor, granițele țărilor europene, ș.a. Deși, formal, la baza lucrărilor conferinței păcii au stat cele „14 puncte" formulate de președintele Wilson, în ianuarie 1918, tratatele s-au încheiat în mare măsură pe baza convențiilor secrete anglo-franceze din timpul războiului. Nici Liga Națiunilor, creată mai ales pe temeiul propunerilor americane, n-a putut deveni un for al dominației S.U.A. asupra lumii, deoarece majoritatea țărilor membre ale Ligii din Europa, Asia, Africa urmau pe atunci Anglia și Franța. Cercurile „izolaționiste" din partidul republican au înțeles că Wilson a fost depășit de abilitatea politică a lui Lloyd George și Clemenceau și au dezlănțuit o puternică campanie împotriva ratificării tratatului de pace cu Germania și foștii ei aliați, motivînd atitudinea lor prin faptul că în tratatul de pace s-a inclus și statutul Societății Națiunilor, care prevedea aplicarea de sancțiuni colective și implicit participarea armatei americane la rezolvarea unor chestiuni care nu priveau interesele S.U.A.

„Izolaționismul" a fost susținut de senatori influenți ca Lodge, Borah ș.a. El nu însemna însă izolarea S.U.A. de problemele mari economice și politice ale lumii, ci mai curînd o politică a „mîinilor libere", care nu lega S.U.A. de tratate. Lupta pentru ratificarea tratatului de pace l-a costat viața pe președintele Wilson. Pentru a-și susține punctul de vedere, în septembrie 1919, timp de două săptămîni, președintele în vîrstă de 63 de ani și bolnav de inimă, a străbătut 13.000 km., a luat cuvîntul la 39 de întruniri, a asistat la 12 parăzi militare, a participat la numeroase banchete. La 26 septembrie 1919, Wilson a suferit un atac de paralizie de pe urma căruia nu și-a mai revenit pînă la moarte, în 1924.

La 19 noiembrie 1919, Senatul american a respins cu 55 voturi contra 39 Tratatul de pace cu Germania. Împotriva tratatului au votat atît republicanii, cît și mulți democrați. În 1921, S.U.A. au semnat un tratat de pace separat cu Germania, în mare măsură asemănător cu cel anterior, fără statutul Ligii Națiunilor. În aceeași perioadă, conferința marilor puteri de la Washington dădea o rezolvare imperialistă și problemelor Extremului Orient și ale Oceanului Pacific.

S.U.A. au fost unul dintre organizatorii și participanții activi la intervenția antisovietică, în anii 1918—1920. Trupe americane au fost debarcate la Murmansk și Arhanghelsk, la Vladovostok. Americanii au luat sub control calea ferată transiberiană, au ajutat pe rebelii cehoslovaci și pe albgardiștii ruși. Un rol important în încetarea intervenției S.U.A. l-au jucat acțiunile de protest ale clasei muncitoare și elementelor progresiste, campaniile izolaționiștilor.

În S.U.A. s-a dezvoltat mișcarea „Jos mîinile de pe Rusia sovietică !", s-a constituit „Liga prietenilor Rusiei sovietice". Muncitorii au refuzat să încarce armament și echipament pentru albgardiștii ruși. Un mare rol în cunoașterea stării de lucruri din Rusia sovietică l-au jucat scrisorile lui V.I. Lenin, din anii 1918—1919, către muncitorii americani, cărțile despre Rusia sovietică scrise de John Reed și Alfred Wiliam-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

son, primele vizite ale corespondenților de presă și delegațiilor muncitorești.

Pe plan intern, în 1920, viața politică a fost dominată de pregătirile pentru alegerile prezidențiale. Pentru prima dată în S.U.A., la alegeri au participat și femeile, care primiseră dreptul la vot, în august 1920.

Candidatul partidului republican Harding a ieșit victorios față de democratul Cox. Administrația lui W. Harding, politician mediocru, a fost poate cea mai incorectă din toate cît le-au cunoscut americanii. Au fost descoperite numeroase escrocherii, fraude, mituiri. Personalitățile din imediata apropiere a președintelui au fost arestate și judecate pentru fraude. Însăși Casa Albă a devenit un loc de întîlnire a afaceriștilor cu politicienii corupți.

Politicienii americani au introdus la începutul deceniului al treilea o „inovație" căreia i-au făcut o propagandă zgomotoasă. În 1920 a fost interzisă fabricarea, desfacerea și consumarea băuturilor spirtoase în S.U.A. prin „legea prohibiției". Însă, în anii prohibiției, (1920—1932), pe acest teren, s-a dezvoltat o criminalitate organizată de proporții uriașe. Gangsterismul, desfacerea ilicită a alcoolului de către bande anume constituite, a devenit un adevărat flagel pentru S.U.A. Această buruiană otrăvită creștea sub oblăduirea poliției și justiției, în care numeroase elemente corupte își primeau obolul de la gangsteri.

Avîntul mișcării muncitorești în S.U.A. după primul război mondial

În anii de după primul război mondial, S.U.A. a fost teatrul unor puternice frămîntări sociale exprimate prin grevele și manifestațiile muncitorești, mișcările și lupta populației de culoare.

Clasa muncitoare din S.U.A., care a fost chemată să sprijine efortul de război al economiei americane, a fost profund nemulțumită de faptul că toate roadele acestei munci istovitoare le-au cules magnații industriei și finanței americane. La sfîrșitul războiului, în S.U.A. existau 42.544 milionari. În schimb, cea mai mare parte a salariaților americani aveau un venit pînă la 1000 dolari anual, ceea ce reprezenta mai puțin decît minimum-ul de existență stabilit în mod oficial. În S.U.A. se exploata pe scară intensă munca femeilor și a copiilor, a populației de culoare, categorii de muncitori mai prost plătiți decît bărbații. În acel timp, săptămîna de lucru era mai lungă decît în alte mari țări capitaliste.

Dorind să lupte pentru ridicarea nivelului de trai, clasa muncitoare americană își consolida organizarea. Deși Federația Americană a Muncii (A.F.L.) promova o politică reformistă, muncitorii americani o sprijineau, căci altă organizație de clasă nu exista, iar acțiunile organizate de A.F.L. aduceau de multe ori avantaje materiale clasei muncitoare. În 1920, în S.U.A. existau 5.000.000 muncitori organizați în sindicate, dintre care 4 milioane erau membri ai A.F.L.

Lupta muncitorilor americani din anii ce au urmat primului război mondial s-a manifestat, mai ales, printr-o puternică mișcare grevistă, în cursul căreia revendicările specifice privind îmbunătățirea condițiilor de muncă și salarizare se împleteau cu revendicările plitice ca : apă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

rarea drepturilor cetățenești, apărarea Rusiei sovietice. Această mișcare a cunoscut o amploare deosebită în anul 1919, cînd au avut loc 3630 de greve cu peste 4 milioane participanți.

Una din cele mai mari greve din acest an a fost greva din septembrie a celor 350 mii de muncitori din industria oțelului, organizată de W. Foster, pe atunci secretar al sindicatului muncitorilor din industria oțelului. Muncitorii cereau introducerea zilei de muncă de 8 ore și ridicarea salariilor. Trustul oțelului și guvernul american au trecut de îndată la măsuri represive. În Pensylvania, Indiana și alte state unde muncitorii intraseră în grevă, guvernul a introdus stare de asediu. 25 mii de mercenari înarmați și plătiți de Trustul oțelului au fost concentrați în regiunea Pittsburgh. La 1 noiembrie au intrat în grevă și 500 mii de mineri. Președintele S.U.A. a declarat această grevă ilegală, iar ministrul justiției a amenințat pe mineri, că dacă vor continua greva, guvernul va trece la măsuri represive. Datorită atitudinii capitulante a liderilor reformiști, greva a încetat la 11 noiembrie.

După încetarea grevei minerilor, toate forțele represive au fost aruncate asupra muncitorilor oțelari. Numeroși muncitori au fost uciși, iar alții condamnați la ani grei de închisoare. Deși oțelarii au continuat greva pînă în ianuarie 1920, ei au fost în cele din urmă înfrînți. La aceasta a contribuit poziția conducătorilor Federației Americane a Muncii, care au subminat unitatea muncitorilor.

Cu toate acestea, greva muncitorilor din industira oțelului a avut o importanță deosebită pentru întreaga mișcare muncitorească din S.U.A. Ea a demonstrat, încă o dată, impotranța unității muncitorești în lupta împotriva forțelor unite ale patroniolr, guvernului și liderilor reacționari ai sindicatelor posibilitatea unirii în luptă a tuturor muncitorilor, indiferent de calificare și de naționalitate. La această grevă au participat muncitori de 39 naționalități.

Creșterea avîntului revoluționar, ca rezultat al ascuțirii contradicțiilor de clasă și al influenței Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a adîncit procesul de clarificare ideologică din sînul organizațiilor muncitorești. În aceste condiții, în partidul socialist, în partidul socialist muncitoresc, în organizațiile sindicale, au crescut forța și autoritatea aripei de stînga. La alegerile pentru Comitetul Executiv al Partidului socialist, din mai 1119, conducătorii aripei de stînga, John Reed și Charles Ruthenberg au obținut o majoritate zdrobitoare.

Din aripa de stînga a partidului socialist au fost organizate la 31 august și respectiv la 1 septembrie 1919 două partide comuniste. Primul sub conducerea lui John Reed și al doilea în frunte cu Charles Ruthenberg. Între aceste două partide nu erau deosebiri programatice. Ambele s-au afiliat la Internaționala a III-a și au recunoscut platforma ei. Ele se conpletau reciproc. Aceste patride săvîrșeau însă serioase greșeli stîngiste, sectariste. Ele aveau poziție nejustă față de muncitorii care nu recunoșteau programul partidului, socotind că nu se poate colabora cu muncitorii care nu recunosc principiul dictaturii proletariatului.

În mai 1921, ambele partide s-au unit, formînd un partid comunist unic. Secretar a fost ales Charles Ruthenberg. În același an a intrat în partid un grup de muncitori revoluționari, membri ai Ligii pentru propagandă sindicală, creată în 1920 de către W. Foster.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pentru întărirea legăturii cu masele, comuniștii americani au militat pentru crearea unui partid proletar revoluționar legal. Ca urmare, în decembrie 1921 a luat ființă Partidul Muncitoresc, în care erau reprezentate organizațiile revoluționare din S.U.A. În 1923, o dată cu ieșirea din ilegalitate a comuniștilor americani, Partidul Muncitoresc s-a unit cu P.C.A. sub denumirea de Partidul Muncitoresc (comunist) din S.U.A. Așa a luat sfîrșit procesul de formare a partidului comunist în S.U.A.

Criza economică din 1920—1921

Alegerile prezidențiale din noiembrie 1920 au coincis cu începutul crizei economice. Această criză s-a datorat, pe de o parte, refacerii economiei țărilor europene, care a avut ca rezultat scăderea cererii de mărfuri americane, iar pe de altă parte, restrîngerii pieții interne ca urmare a scăderii puterii de cumpărare a maselor.

Criza a început prin dificultăți de export. Volumul general al exportului a scăzut de la 13,5 miliarde dolari, în 1920, la 7 miliarde, în 1921. Criza s-a extins apoi în agricultură. Ea a fost provocată de scăderea prețurilor la produsele agricole, reducerea cererilor de produse alimentare în Europa și restrîngerea pieții interne. În timpul crizei din 1920—1921, a zecea parte din numărul fermelor au fost supuse executării silite pentru neplata datoriilor. Cuprinzînd și industria, criza a provocat o scădere considerabilă a producției și o creștere a numărului șomerilor. Numărul șomerilor a ajuns, în 1921, la 5.735 milioane, iar salariul real a coborît cu procente variind între 25 și 50%. Agravarea problemei șomajului l-a determinat pe președintele Harding să convoace, pentru prima oară în istoria S.U.A., o conferință specială consacrată acestei probleme și să creeze Biroul național de cercetări economice, care să urmărească evoluția acestui fenomen și să propună măsuri.

Criza economică postbelică a fost de scurtă durată. Uriașa piață internă și înviorarea exportului au permis S.U.A., înaintea altor țări capitaliste, să depășească etapa de criză și să-și refacă pozițiile.

JAPONIA

Japonia și rezultatele războiului mondial

Japonia a intrat în război în 1914, de partea puterilor Antantei, însă armata și flota niponă n-au participat la luptă împotriva Germaniei. Imperialiștii japonezi au ocupat peninsula Shantung și au profitat de război pentru a impune Chinei, în mai 1915, cele „21 de revendicări" înrobitoare. Conferința de pace de la Paris a recunoscut Japoniei „drepturile" asupra fostelor concesiuni germane din peninsula Shantung, fapt ce a provocat o mare mișcare antiimperialistă în China. În plus, Japoniei i s-au atribuit și vaste posesiuni insulare ale Germaniei, la nord de ecuator. La Societatea Națiunilor, Japonia a fost aleasă în Consiliu, ca membru permanent. Japonia intrase definitiv în rîndurile marilor puteri.

În anii primului război mondial, forța economică a Japoniei a crescut foarte mult. O mînă de mari trusturi controlau aproape în întregime

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

economia țării. Giganții capitalului financiar — trusturile Mitzui, Mitzubishi, Sumitomo, Yasuda, ș.a., stăpîneau fabrici și uzine, bănci, întreprinderi de comerț și de transport. Aporape întreaga industrie a Japoniei se baza pe materiile prime din import. Minereul de fier, petrolul, cărbunele, bumbacul, mătasea, prelucrate în întreprinderile industriale japoneze, inundau piața internă și externă sub forma celor mai variate mărfuri. Ramurile industriale noi — industria chimică, constructoare de nave, electro-tehnică — cunoșteau o mare dezvoltare și începeau să repună Japonia pe piața mondială ca un concurent primejdios. Lupta de concurență impeiralistă pe piețele Extremului Orient și ale Americii Latine s-a reluat cu deosebită înverșunare după încetarea războiului.

Alături de marile monopoluri, de formele cele mai evoluate ale capitalismului, în Japonia persistau puternice rămășițe ale feudalismului : marea proprietate moșierească, formele semi-feudale de arendă a pămîntului, diverse forme de tradiționalism excesiv în organizarea social-politică. Împletirea formelor evoluate ale capitalismului cu puternice rămășițe feudale au dat imperialismului japonez un caarcter deosebit de agresiv.

După primul război mondial, obiectul principal al expansionismului nipon a continuat să fie China, însă în această țară au revenit și ceilalți „parteneri" ai Japoniei impeiraliste : S.U.A., Anglia, Franța, ceea ce făcea ca lupta de dominație în China să fie extrem de dură.

În 1920, în Japonia trăiau 60 milioane locuitori, în imensa lor majoritate țărani și muncitori, foarte săraci. Imperialismul japonez dezlănțuise o violentă campanie naționalist-șovină pe tema „sărăciei" Japoniei și „bogăției" altor țări din jur. În Extremul Orient se contura din ce în ce mai clar antagonismul americano-japonez. În 1921—1922, la Washington, la conferința marilor puteri imperialiste pentru reglementarea problemelor Extremului Orient, Japonia a obținut cîștig de cauză într-o serie de chestiuni importante pentru asigurarea expansiunii viitoare a imperialismului nipon. Japoniei i s-a recunoscut stăpînirea asupra unei părți însemnate a fostelor posesiuni germane din Pacific, iar ca limită pentru tonajul total al navelor grele (cuirasate) i s-a fixat plafonul de 315.000 t (S.U.A. și Anglia cîte 525.000 t). În același timp însă, Japonia a fost obligată să retrocedeze Chinei peninsula Shantung și să accepte pentru această țară doctrina americană a „porților deschise".

În anii 1918—1922, Japonia a participat activ la intervenția antisovietică în Extremul Orient. Trupele japoneze au ocupat o parte însemnată a Siberiei, pînă în regiunea lacului Baikal, și alte teritorii sovietice. Imperialiștii japonezi s-au retras din Extremul Orient sovietic, deabia în 1922. Cotropitorii japonezi au înăbușit cu deosebită cruzime răscoala de eliberare națională a poporului coreean din 1919 (Coreea a fost cotropită de japonezi în 1895), însă, în același timp au fost nevoiți să facă unele concesii.

În ceea ce privește forma de guvernămînt, Japonia era o monarhie semi-absolută. Împăratul deținea încă importante prerogative, iar parlamentul avea un rol redus. Principalele partide ale burgheziei și moșierimii erau partidul seyukai (conservator) și minseito (liberal), strîns legate de marile monopoluri. Ca un semn al creșterii rolului burgheziei

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în stat a fost și faptul că, în 1918, președinția consiliului de miniștri a fost încredințată unui politician burghez, Hara. Pînă atunci, toate guvernele Japoniei fuseseră conduse de reprezentanți ai vechii nobilimi feudale.

Avîntul revoluționar. „Răscoalele orezului"

În timpul războiului și în primii ani de după război, Japonia a fost teatrul unor puternice mișcări populare. Expresia cea mai caracteristică a acestor mișcări au fost așa-numitele „răscoale ale orezului", care s-au desfășurat în lunile august-septembrie 1918. Aceste răscoale au izbucnit pe fondul adîncirii generale a contradicțiilor interne ale imperialismului japonez, cauza lor imediată fiind ridicarea continuă a prețurilor la orez și la alte produse de primă necesitate. De la 3 august la 17 septembrie 1918, în raioanele sătești din jurul marilor orașe Tokio, Kioto, Kobe, Osaka, ș.a. au avut loc mișcări spontane ale țăranilor, pescarilor și ale populației sărace de la periferia acestor orașe, care cereau scăderea prețului la orez și bunurile de primă necesitate. Aceste mișcări au cuprins 144 de orașe și puncte populate, s-au extins în 36 de prefecturi. La ele au participat 10 milioane de oameni. Mișcarea a fost înăbușită cu ajutorul unor importante forțe de armată și poliție. Deși înfrînte, „răscoalele orezului" au avut o mare însemnătate pentru mișcarea revoluționară din Japonia. Ele au arătat și necesitatea organizării unui partid politic revoluționar, în măsură să conducă lupta împotriva exploatării și asupririi.

„Răscoalele orezului" au fost însoțite de mișcări spontane, uneori deosebit de violente, ale muncitorilor, încheiate, de obicei, prin ciocniri sîngeroase, între aceștia și forțele represive. Treptat, luptele muncitorilor au căpătat un caracter organizat. În 1919, în Japonia au avut loc 2.388 de greve. Greviștii revendicau ziua de muncă de 8 ore, dreptul de organizare a grevelor etc.

Creșterea furtunoasă a mișcărilor populare și intensificarea acțiunilor greviste ale muncitorilor, au provocat o vie îngrijorare în rîndurile claselor dominante. Cabinetul Hara a trecut la aplicarea unor reforme, ca de pildă, reforma electorală din mai 1919, prin care numărul alegătorilor a fost sporit de la 1,5 milioane la 3 milioane; aceasta într-o țară cu 60 milioane locuitori. Același cabinet a încercat și promovarea unei politici externe mai puțin dure în Coreea și China și față de Rusia sovietică. El s-a lovit însă de puternica rezistență a cercurilor militare, foarte influente, ostile schimbării cursului politicii externe.

Efectele crizei economice din 1920—1921, scăderea producției în ramurile construcției de vase, de mașini, a industriei miniere, reducerea exportului japonez cu 40% și creșterea șomajului, au favorizat o nouă înăsprire a contradicțiilor sociale, o ascuțire a luptelor politice

Sub influența luptelor greviste în creștere, a căror eficacitate continua să fie scăzută din cauza insuficientei organizări, în 1921 a fost creată Federația japoneză a muncii, care, în 1922, sub influența elementelor de stînga a adoptat un program revoluționar.

Starea de mizerie de la sate a determinat declanșarea unor puternice mișcări țărănești. Țăranii ocupau cu forța pămînturile moșierești,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

își însușeau inventarul agricol. De la 85 de acțiuni țărănești, înregistrate în 1917, s-a ajuns, în 1922, la peste 3.000.

Experiența proprie și influența ideilor Revoluției din Octombrie au dus la întărirea caracterului politic al mișcărilor clasei muncitoare. Marea majoritate a acțiunilor clasei muncitoare s-a desfășurat sub semnul luptei pentru ziua de muncă de 8 ore, pentru mărirea salariilor, vot universal, dreptul la organizare și la grevă. Acestea au fost lozincile principale ale manifestațiilor de 1 Mai 1920, organizate pentru prima dată în Japonia. În același timp, clasa muncitoare japoneză cerea cu tărie încetarea intervenției imperialiștilor japonezi împotriva Rusiei sovietice. Militanții revoluționari japonezi au luptat pentru crearea partidului marxist-leninist, constituit, în iulie 1922, prin unirea grupurilor revoluționare care au luat ființă în Japonia și în rîndurile muncitorilor japonezi emigrați. Un rol de seamă în crearea partidului l-a avut militantul revoluționar, Katayama Sen. În decembrie 1922 s-a organizat și Uniunea Tineretului Comunist din Japonia. Constituirea partidului marxist-leninist a avut o mare importanță pentru lupta ulterioară a proletariatului japonez. Partidul Comunist din Japonia a activat vreme îndelungată în adîncă ilegalitate, iar membrii săi au plătit cu ani grei de închisoare și de foarte multe ori cu viața atașamentul lor pentru popor și idealul socialist.

BIBLIOGRAFIE

MAREA BRITANIE

V. I. LENIN : *Scrisoare către muncitorii englezi*, Opere complete, vol. 41, Ed. politică, București, 1966, pp. 124—128.

V. I. LENIN : *Scrisoare către Sylvia Pankhurst*, Opere complete, vol. 39, Ed. politică, București, 1966, pp. 162—168 și vol. 39, cap. IX, pp. 62—74.

V. I. LENIN : *„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului*, Opere complete, vol. 41, Ed. politică, București, 1966, pp. 1—104.

V. I. LENIN : *Scrisoare către muncitorii din Europa și America*, Opere complete, vol. 37, Ed. politică, București, 1965, pp. 470—478.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris, 1967.

W. B. HUSSEY : *Britsh history 1815—1939*, Canbidge Univ. Press, 1971.

A. MAUROIS : *Istoria Angliei*, vol. II, Ed. politică, București, 1970.

C. MUREȘAN : *Imperiul britannic. Scurt istoric*, Ed. științifică, București, 1967.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationcles*, vol. VII, Paris, 1961.

G. N. TREVELYAN : *Précis d'histoire de l'Angleterre des origines à nos jours*, Paris, Payot, 1972.

VL. TRUHANOVSKI : *Noveișaia istoria Anglii, Moscova, 1958.*

* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. VIII, Moscova, 1960.

FRANȚA

V. I. LENIN : *Scrisoare către muncitorii germani și francezi*, Opere complete, vol. 41, Ed. politică, București, 1966, pp. 295—297.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

V. I. LENIN : *Salut comuniștilor italieni, francezi și spanioli,* Opere complete, vol. 39, Ed. politică, București, 1966, pp. 213—224.

V. I. LENIN : *Scrisoare către muncitorii din Europa și America,* Opere complete, vol. 37, Ed. politică, București, 1965, pp. 470—479.

V. I. LENIN : *Despre mișcarea muncitorească și comunistă internațională,* Ed. politică, București, 1958.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix,* vol. I, Paris, 1967.

J. CHASTENET : *Cent aus de République,* vol. 5 1918—1931. Paris, 1970.

J. FRÉVILLE : *Në du feu,* Paris, 1960.

ED. HERRIOT : *Pagini de jurnal,* Ed. politică, București, 1967.

J. MADAULE : *Istoria Franței,* vol. 3, Ed. politică, București, 1973.

M. MOURIN : *Histoire des grandes puissances (1919—1947),* Paris, 1958.

JAQUES NÉRÉ : *La Troisième Republique (1914—1940),* Paris, 1965.

J. PIRENNE : *Histoire de l'Europe,* Bruxelles, 1953.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales,* vol. VI, Paris, 1961.

* * * : *Vsemirnaia istoria,* vol. VIII, Moscova, 1960.

ITALIA

V. I. LENIN : *Despre lupta dinăuntrul Partidului Socialist Italian,* Opere complete, vol. 41, Ed. politică, București, 1966, pp. 409—428.

V. I. LENIN : *Tovarășilor Serrati și Lazzari,* Opere complete, vol. 39, Ed. politică, București, p. 152.

V. I. LENIN : *Salut comuniștilor italieni,* Opere complete, vol. 39, Ed. politică, București, 1966, pp. 213—224.

V. I. LENIN : *Tovarășului Serrati și comuniștilor italieni în general,* Opere complete, vol. 39, Ed. politică, București, 1966, pp. 260—261 și vol. 39, cap. III, adaos, pp. 97—98.

V. I. LENIN : *„Stingismul" — boala copilăriei comunismului,* Opere complete, vol. 41, Ed. politică, București, 1966, pp. 1—104.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix,* vol. I, Paris, 1967.

M. GALLO : *Italia lui Mussolini,* Ed. politică, București, 1969.

M. MOURIN : *Histoire des grandes puissances (1919—1947),* Paris, 1958.

J. PIRENNE : *Histoire de l'Europe,* Bruxelles, 1953.

G. PROCCACI : *Istoria italienilor.* Ed. științifică, București, 1975.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales,* vol. VII, Paris, 1961.

L. SALVATORELLI, G. MIRA : *Storia d'Italia nel periodo fascista,* Torino, 1956.

P. TOGLIATTI : *Partidul Comunist Italian,* Ed. politică, București, 1961.

* * * : *Vsemirnaia istoria,* vol. VIII, Moscova, 1960.

STATELE UNITE ALE AMERICII

V. I. LENIN : *Către muncitorii americani,* Opere complete, vol. 39, Ed. politică, București, 1966, pp. 198—199.

V. I. LENIN : *Scrisoare către muncitorii din Europa și America,* Opere complete, vol. 37, Ed. politică, București, 1965. pp. 470—477.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

NEVINS, ALLAN şi HENRY STEELE COMMAGER : *Istoria Statelor Unite*, Ediţia a II-a revăzută, Cartea Românească, Bucureşti, 1944.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris, 1967.

W. Z. FOSTER : *Schiţă a istoriei politice a celor două Americi*, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1954.

FRANK FREIDEL : *Les États-Unis d'Amerique au XXe siècle, (L'histoire du XXe siècle)*, Ed. Sirey, Paris, 1966.

N. IACOVLEV : *Istoria contemporană a S.U.A. 1917—1960*, Ed. politică, Bucureşti, 1963.

A. MAUROIS — L. ARAGON : *Histoire des Etats Unis et de l'U.R.S.S. de 1917 à nos jours*, 4 vol., Paris, 1962.

M. MOURIN : *Histoire des grandes puissances (1919—1947)*, Paris, 1947.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales*, vol. VII, Paris, 1961.

* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. VIII. Moscova, 1960.

A. VIANU : *Istoria S.U.A.*, Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1973.

JAPONIA

J. BRUHAT : *Histoire générale contemporaine* (1948—1939), Paris, 1945—1946.

GORO HANI : *Istoria poporului japonez*, Ed. politică, Bucureşti, 1964.

JEAN LEQUILLER : *Le Japon* (L'histoire du XXe siècle), Ed. Sirey, Paris, 1966.

E. REISCHAUER : *Histoire du Japon et des Japoneis*, Paris, Editions du Seuil, vol. I, 1973.

* * : *Vsemirnaia istoria*, vol. VIII, Moscova, 1960.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

LUPTA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ ÎN UNELE ȚĂRI DIN ASIA, AFRICA ȘI AMERICA LATINĂ ÎN PRIMII ANI POSTBELICI

ÎNCEPUTUL REVOLUȚIEI NOU-DEMOCRATICE ÎN CHINA

Această țară imensă din Extremul Orient a constituit, încă de la mijlocul secolului trecut, o pradă rîvnită de toate puterile capitaliste. Agresiunea imperialismului străin împotriva Chinei s-a intensificat la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd, alături de vechii imperialiști, pe scena mondială au apărut imperialiștii germani, italieni, japonezi și americani.

China era împărțită în zone de influență dominate de marile puteri imperialiste, care aveau dreptul să mențină trupe în punctele strategice cele mai importante ale țării. dispuneau de teritorii „arendate" În apele teritoriale chineze și pe principalele căi navale fluviale patrulau vase militare străine. Monopolurile imperialiste controlau transportul, comunicațiile. comerțul. Dominația străină frîna dezvoltarea forțelor de producție.

Economia și sistemul politic păstrau puternice rămășițe ale feudalismului. Moșierii și elementele înstărite (10% din populația rurală) stăpîneau aproape 80% din terenul arabil. Arenzile variau între 50 și 70% din recoltă.

În Republica Chineză dominată de moșieri sub forma unor dictaturi militare se împleteau exploatarea și asuprirea imperialistă și feudală. imperialismul străin se sprijinea, în vederea menținerii dominației sale în China, pe clase reacționare, moșierii. burghezia compradoră și pe aparatul birocratic militarist. La rîndul lor, aceste grupuri sociale făceau apel la sprijinul imperialismului străin pentru a se menține la putere.

Din punct de vedere politic, țara încetase, în timpul primului război mondial, să mai fie. unitară ; la Pekin era un guvern al militariștilor din nord, condus de Duan Ți-jui, care-și disputa întîietatea cu alte grupări militariste : cel din Manciuria în frunte cu Can Țo-lin și cel al lui U Pei-fu. Primele două erau sub influența japoneză, în timp ce ultimul era influențat de imperialiștii anglo-americani

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La Canton, în sud, era un guvern în frunte cu Sun Iat-sen. În anii 1916—1920, revoluționarul democrat, Sun Iat-sen a început să se apropie de mișcarea democratică care se dezvolta în China, de mișcarea muncitorească și țărănească și să încerce a urma o nouă cale, aceea a luptei populare. Însă, deocamdată, în această perioadă, Sun Iat-sen se sprijinea, în lupta sa contra clicilor militariste din nord, pe grupările militariste din sud, care și ele se războiau, disputîndu-și puterea.

În anii primului război mondial, China a participat teoretic la război de partea puterilor Antantei. Cerințele războiului au făcut ca industria chineză să cunoască o oarecare dezvoltare. Noi întreprinderi industriale s-au dezvoltat în marile orașe ale Chinei : la Șanhai, la Tientsin, la Țindao, la Uhan și în alte orașe. A crescut numărul filaturilor de bumbac, al întreprinderilor de prelucrare a unor materii prime și produse alimentare, s-a dezvoltat rețeaua căilor ferate, a sporit tonajul flotei. În anii primului război mondial a crescut și capitalul bancar al Chinei. Cu toate acestea, China a rămas o țară cu o industrie slabă față de cerințele imensei populații, în ciuda uriașelor rezerve de materii prime de care dispunea. Pentru a ilustra ce însemna capacitatea industrială a Chinei, este suficient să amintim că, în 1919, China producea 20 milioane tone cărbune, 0,5 milioane tone fontă și aproape 2 milioane tone minereu de fier. Marea majoritate a întreprinderilor din industria grea era în mîna capitalului străin.

În această perioadă capitalismul japonez, profitînd de întreruperea legăturilor comerciale, și de faptul că puterile occidentale erau ocupate cu războiul, a reușit să obțină poziții dominante în economia chineză, dar, o odată cu terminarea războiului, vechii „parteneri" imperialiști ai Japoniei au reapărut în China.

Condițiile extrem de grele economice și politice au făcut ca ideile revoluției proletare din Rusia să aibe un deosebit răsunet în această țară exploatată de burghezia imperialistă sarăină și de clasele exploatatoare autohtone. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și constituirea Rusiei sovietice, în presa progresistă chineză au fost publicate numeroase articole despre Puterea sovietică și realizările ei. Apariția pe scena istoriei a proletariatului cu metodele sale de luptă revoluționară, cu conștiința și cu combativitatea sa caracteristică, au făcut ca lupta politică din China să cunoască o deosebită amploare și o cale nouă. Un rol important l-a jucat, în această perioadă, rezistența opusă de poporul chinez pretențiilor imperialismului străin și în special față de nesocotirea drepturilor poporului chinez. La Confelalte puteri retragerea tuturor trupelor și a poliției străine din China, rința de pace de la Paris, delegația chineză a cerut cu insistență celorlalte puteri retragerea tuturor trupelor și a poliției străine din China, autonomia vamală, anularea tratatelor inegale și retrocedarea provinciei Shantung din China de nord-est, ocupată de imperialismul japonez, în timpul războiului. Conferința de pace de la Paris nu a acceptat, însă, cererile chinezilor și peninsula Shantung a fost cedată Japoniei.

Încălcarea drepturilor legitime ale poporului chinez a fost semnalul care a dezlănțuit în întreaga țară o uriașă mișcare de protest, din care s-a dezvoltat apoi revoluția victorioasă chineză. La 4 mai 1919, la Pekin, 5.000 de studenți au demonstrat pe străzile capitalei împotriva încăl-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cării drepturilor legitime ale poporului chinez, împotriva agresiunii imperialismului străin și a politicii capitularde a cercurilor conducătoare chineze. Lozincile principale ale mișcării de la 4 mai 1919 au fost: „China aparține chinezilor!", „Nu semnați tratatul de pace!", „Boicotul mărfurilor japoneze". Demonstrația de la 4 mai a marcat începutul luptelor de mare amploare împotriva imperialismului străin, în acești ani. Ea a fost înăbușită în sînge, însă, la scurt timp, în lupta antiimperialistă s-au înregimentat noi detașamente ale poporului chinez. A urmat greva generală de la Pekin, marile demonstrații din principalele orașe ale țării, la Tientsin, Șanhai, Nankin și la Uhan; s-a constituit Asociația națională a studenților din China, care a hotărît să continue sub toate formele lupta împotriva imperialismului străin.

Cu o deosebită vigoare s-a însuflețit lupta antiimperialistă, cînd a intrat în acțiune clasa muncitoare. În luna iunie în principalele orașe ale Chinei au avut loc mari acțiuni și demonstrații muncitorești. La greva de protest împotriva imperialismului străin, la Șanhai au participat 70.000 de muncitori. Mișcarea antiimperialistă din anul 1919 a cuprins 100 de orașe, 20 de provincii și a ridicat la luptă 10 milioane oameni. Acțiunile antiimperialiste din mai—iunie 1919 au fost primele manifestări ale revoluției democratice de tip nou care începuse în China. Spre deosebire de manifestațiile spontane și puțin organizate din trecut, mișcarea antiimperialistă din anii 1919—1923 avea o direcție și conducere care deveneau din ce în ce mai ferme.

Lupta împotriva imperialismului străin se împletea, în această perioadă, cu aceea pentru unificarea țării și pentru înlăturarea extrem de puternicelor rămășițe ale feudalismului. Acestea erau, de altfel, și principalele sarcini ale revoluției democratice de tip nou.

Dezvoltarea clasei muncitoare*, avîntul revoluționar și atragerea la activitate politică conștientă a milioane de oameni au făcut ca ideile revoluționare ale marxism-leninismului să găsească un teren rodnic și să ducă la pariția primelor grupuri comuniste și apoi la constituirea partidului marxist-leninist al clasei muncitoare. În anii 1919—1921, într-o serie de publicații chineze au început să apară articole despre marxism și traducerea unor opere fundamentale ale marxismului.

Un rol de frunte în răspîndirea învățăturii marxism-leniniste în China l-a avut profesorul universitar din Pekin, Li Da-ciao, ulterior asasinat în mod bestial de către militariștii de la Pekin. Într-o serie de articole, profesorul Li Da-ciao explica pe înțelesul tuturor ce este marxismul și ce-și propune el, arătînd că învățătura marxistă este aplicabilă în China, că ea indică calea ce trebuie s-o urmeze poporul chinez. Au fost traduse în limba chineză lucrări fundamentale ale clasicilor cum au fost *Manifestul Comunist*, *Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință* și altele.

În anul 1920 a apărut „Gun Cian Dan", prin care se desfășura o amplă propagandă marxistă, se publicau principalele aspecte și realizări ale Revoluției din Octombrie. În Revista „Gun Cian Dan", marxiștii chinezi arătau că eliberarea totală a Chinei de sub jugul imperialiștilor

* La sfîrșitul primului război mondial în China existau 2,5 milioane muncitori industriali, circa 12 milioane muncitori în ateliere meșteșugărești și manufacturi, cîteva milioane de hamali

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

străini și al asupritorilor interni poate fi făcută numai prin răsturnarea puterii capitaliștilor chinezi. Clasa chemată să înfăptuiască această măreață sarcină era proletariatul, care trebuia să mobilizeze în jurul său pe toți oamenii muncii.

În această prioadă, paralel cu primele mari acțiuni de luptă ale clasei muncitoare chineze au fost obținute succese importante și în organizarea mișcării muncitorești ; în 1920 au apărut primele sindicate muncitorești : ale mecanicilor și tipografilor în orașul Șanhai, iar în anii următori, mișcarea sindicală a cuprins toate marile centre ale țării. În anul 1920, pentru prima dată în istoria Chinei, a fost sărbătorită ziua de 1 Mai.

În anii 1919—1920 au apărut și primele cercuri marxiste revoluționare, care își propuneau să organizeze clasa muncitoare, să îmbine teoria socialismului științific cu mișcarea muncitorească. Aceste cercuri au apărut la Șanhai, Pekin, Cianșa, Canton, Tientsin. Organizator al cercului de la Pekin a fost profesorul Li Da-ciao, la Cianșa, cercurile marxiste au fost organizate de Mao Tze-dum ; la Ucian grupul marxist a fost organizat de Dun Bi-u. Aceste cercuri marxiste desfășurau o activitate propagandistică printre muncitori, intelectuali, țărani. .

Marxism-leninismul s-a răspîndit în China într-o luptă politică deosebit de ascuțită cu teoriile retrograde care continuau să aibe influență și vitalitate în această țară. În același timp, marxismul trebuia să învingă tendințele capitularde ale burgheziei, care lega dezvoltarea Chinei de bunăvoința imperialiștilor străini.

Ca urmare a creșterii mișcării muncitorești și a influenței marxismului, elementele înaintate ale clasei muncitoare chineze și intelectualitatea revoluționară au hotărît să constituie partidul marxist-leninist al clasei muncitoare. La 1 iulie 1921, în condiții de ilegalitate, la Șanhai a avut loc primul Congres al Partidului Comunist Chinez, la care s-au întrunit delegați ai cercurilor revoluționare din marile orașe. La primul congres, P. C. Chinez număra 44 de membri, însă din acest embrion s-a dezvoltat apoi marele partid care avea să conducă poporul chinez pe calea triumfului luptei de eliberare națională, pe calea revoluției socialiste. Deși acest mănunchi de membri ai partidului comunist nu avea încă o influență cît de cît însemnată, în decurs de cîțiva ani, în condițiile avîntului revoluționar, P.C. Chinez a devenit o forță politică de primă importanță.

În anii 1921—1923 s-a remarcat forța clasei muncitoare chineze prin organizarea a numeroase acțiuni de luptă. În ianuarie-martie 1922 s-a desfășurat greva de trei luni a muncitorilor din Hong-Kong, care s-a soldat printr-o victorie. În anul 1922 s-au desfășurat în China peste 200 de greve dintre care 71 la Șanhai. Muncitorii s-au încadrat în număr mare în sindicate. La 1 mai 1922, la Canton a avut loc primul congres al sindicatelor chineze, la care au participat 162 de delegați, reprezentînd 100 de sindicate din 12 orașe. El a stabilit ca sarcină fundamentală pentru sindicate, lupta pentru ziua de muncă de 8 ore și îmbunătățirea vieții oamenilor muncii [1]

[1] În China ziua de muncă nu era limitată, ajungea la 14—15 ore, nu existau nici un fel de garanții pentru sănătatea sau securitatea lucrătorilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Primul congres al sindicatelor din China a înființat un centru sindical pe întreaga Chină, care își propunea să îndrume și să sprijine acțiunile revendicative ale oamenilor muncii.

Alături de dezvoltarea impetuoasă a mișcării muncitorești, în anii de după primul război mondial s-a ridicat pe o treaptă nouă și lupta revoluționară a țărănimii. Datorită activității unor revoluționari comuniști, în China au început să fie constituite primele uniuni țărănești, al căror număr de membri a crescut cu o deosebită repeziciune. În septembrie 1922, uniunile țărănești numărau 500 de membri, iar în ianuarie 1923 numărul membrilor uniunilor țărănești a atins 100.000 de oameni. Uniunile țărănești au fost principalele organizații politice de masă ale țăranilor. Ele au condus în această perioadă lupta țărănimii sărace împotriva asupririi moșierilor, împotriva dobînzilor cămătărești, pentru condiții mai drepte de arendă și împrumut. În anii care au urmat, uniunile au cuprins o parte însemnată a țărănimii din China centrală, în special, și de nord și au dobîndit un rol de prim rang în lupta revoluționară a poporului chinez.

În această perioadă s-a intensificat și împotrivrea burgheziei naționale chineze față de imperialismul străin și față de feudalii interni. În 1923 s-au desfășurat acțiuni de mare amploare împotriva imperialismului străin în multe orașe, în fruntea cărora se situau și reprezentanți ai burgheziei naționale. Principalul partid al burgheziei naționale chineze era partidul Gomindan, care avea în fruntea sa pe revoluționarul democrat Sun Iat-sen.

Paralel cu creșterea valului revoluționar, cu intensificarea acțiunilor țărănești și muncitorești, revoluționarul democrat Sun Iat-sen s-a apropiat tot mai mult de mișcarea țărănească și democratică, de partidul comunist. În concepțiile lui Sun Iat-sen au intervenit serioase clarificări, pe măsura dezvoltării avîntului revoluționar, iar principiile fundamentale ale partidului Gomindan, formulate în 1907 : naționalism, democratism și bunăstarea poporului, au fost lărgite, înțelegîndu-se prin naționalism lupta împotriva imperialismului străin, prin democratism republica democratică, iar prin bunăstare, egalizarea proprietății asupra pămîntului și îngrădirea capitalului. Aceste principii democratice nu depășeau cadrul revoluției burghezo-democrate, însă ele aveau o mare însemnătate pentru China și erau apropiate de programul minimal al Partidului Comunist Chinez.

În cadrul P. C. Chinez, militanți de frunte au luptat pentru instituirea unei alianțe cu burghezia națională, reprezentată de Gomindan. La Congresul al III-lea al P. C. Chinez, care a avut loc în iunie 1923, comuniștii au hotărît să propună alianța dintre partidul comunist și Gomindan. Aceasta a fost o acțiune politică justă, necesară, care a arătat maturitatea politică a Partidului Comunist Chinez, al cărui scop era unirea în lupta antiimperialistă a tuturor forțelor capabile să facă acest lucru.

Gomindalul nu era un partid omogen, în el existau diferite curente și tendințe, unele de dreapta, reacționare, care urmăreau alianța cu imperialismul străin și menținerea intactă a vechilor rînduieli din China. Altă parte se situa pe o linie de mijloc, pentru găsirea unei

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

„căi chineze" de ieşire din situaţia grea în care se găsea ţara. În această perioadă, forţele de stînga, care erau pentru alianţa cu partidul comunist, aveau cea mai mare influenţă şi ele au triumfat la Congresul I al Gomindanului.

Congresul I al Gomindanului, care a avut loc în ianuarie 1924, a adoptat programul partidului şi a acceptat alianţa propusă de partidul comunist. Astfel s-a constituit în China un front naţional antiimperialist, care reunea clasa muncitoare, ţărănimea muncitoare, mica burghezie, burghezia naţională precum şi alte categorii sociale reprezentate de Gomindan. Sarcinile sale principale erau : înlăturarea dominaţiei imperialismului străin şi apărarea independenţei naţionale, unificarea ţării, înlăturarea clicilor feudale şi militariste.

LUPTA ANTIIMPERIALISTĂ ÎN INDIA (1919—1922)

Un rol important în lupta de eliberare naţională a popoarelor Asiei l-a avut în această perioadă şi lupta poporului indian. India a fost cotropită de colonialiştii britanici încă din secolul XVIII. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, în această ţară s-a dezvoltat o burghezie naţională şi un proletariat destul de numeros, în marile oraşe. Burghezia naţională indiană a constituit la sfîrşitul secolului al XIX-lea (1885) principalul său partid politic, Congresul Naţional Indian, care a dobîndit conducerea luptei de eliberare naţională.

În anii primului război mondial, burghezia naţională indiană s-a dezvoltat ; în ţară au fost construite noi întreprinderi, în industria textilă şi într-o serie de ramuri ale industriei grele, în general, legate de necesităţile de război ale Marii Britanii. A crescut numărul muncitorilor indieni, gradul lor de organizare şi capacitatea lor de luptă. În timpul războiului, pentru a influenţa poporul indian şi a-l determina să sprijinie efortul de război al Marii Britanii, colonialiştii britanici au făcut Indiei o serie de promisiuni pentru îmbunătăţirea situaţiei poporului şi crearea unei autonomii interne. Însă ,după terminarea războiului, cercurile conducătoare britanice nu s-au grăbit să-şi respecte promisiunile, ceea ce a contribuit la dezvoltarea unei puternice mişcări antiimperialiste de eliberare, care a culminat cu ciocniri armate, deşi, în general, mişcării i s-a impus un caracter paşnic.

Conducerea luptei de eliberare naţională aparţinea în această perioadă partidului Congresul Naţional Indian. Liderul ,partidului,' Mahatma Gandhi, s-a condus după tactica nonviolenţei, susţinînd că această tactică corespunde cel mai bine spiritului şi tradiţiilor poporului indian. Prin tactica nonviolenţei, Gandhi înţelegea aplicarea unor metode de luptă care să nu ducă la ciocniri armate între populaţie şi forţele represive, ca de pildă : organizarea unor demonstraţii paşnice, în care zeci şi sute de mii de oameni se aşezau în stradă sau în faţa instituţiilor de stat vreme de cîteva ore sau cîteva zile, boicotarea mărfurilor engleze, refuzul de a îndeplini funcţii de stat, sau refuzul de a plăti impozite, neprezentarea la lucru etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

După război, colonialiștii britanici au încercat prin unele reforme să mențină dominația asupra Indiei. Proiectul de reforme, care purta numele inițiatorilor săi, Montagu-Chelmsford, (primul, secretar de stat cu problemele Indiei, al doilea, vice-regele Indiei), a fost publicat în iulie 1918. El prevedea crearea unui organ legislativ bicameral cu drepturi limitate. Puterea vice-regelui era și pe mai departe aproape neîngrădită. Ceva mai puțin de jumătate din membrii organelor legislative erau numiți de acesta. Reformele prevedeau modificarea legii electorale (ca urmare a acestei modificări la alegerea organului legislativ central participau 1% din populația țării, iar la alegerea celor provinciale 3%) și introducerea *diarhiei* (dualității de putere) într-o serie de provincii mari. Conform acestui sistem, o serie de atribuții ale puterii executive erau trecute unor miniștri indieni, aleși de organele legislative provinciale. Acestor miniștri le erau transmise atribuțiile privind învățământul, sănătatea, industria locală, agricultura, pozițiile cheie rămînînd, firește, în mîna miniștrilor numiți direct de guvernatorul englez, care avea dreptul să dizolve adunările, să demită pe miniștri și să conducă privinciile prin funcționari numiți de el.

Modificările aduse de reforme, nefiind esențiale, n-au mlțumit burghezia națională indiană și nici masele largi ale poporului. Sesiunea Congresului Național Indian a respins raportul Montagu-Chelmsford, arătînd că nu poate constitui o bază corespunzătoare de colaborare cu autoritățile engleze. O parte neînsemnată a delegaților, care s-a declarat de acord cu reformele propuse, a părăsit Congresul și a creat o organizație nouă Federația națională liberală.

Paralel cu campania pentru aplicarea reformei, autoritățile britanice au introdus, în martie 1919, o lege excepțională care prelungea pentru perioadă nedefinită starea de asediu. Mișcarea de protest împotriva acestei legi a constituit începutul grandioasei mișcări de eliberare antiimperialiste din India, de după primul război mondial. Mișcarea de protest împotriva legii excepționale a cuprins, în martie 1919, întreaga țară. Sub impulsul mișcării de masă, conducerea Congresului Național Indian a devenit tot mai activă în acțiunile împotriva colonialiștilor străini. Un rol important l-a jucat în această mișcare Gandhi, al cărui program și a cărui imensă popularitate au contribuit, în mare măsură, ca partidul burgheziei naționale să se transforme într-o organizație politică sprijinită pe largi pături sociale.

La propunerea lui Gandhi, la 6 aprilie 1919 a fost organizat un *hartal general* (zi de pocăință cu încetarea lucrului, organizarea unor procesiuni religioase și a unor demonstrații pașnice), ca răspuns la măsurile excepționale introduse de autorități. Acțiunea a depășit însă cadrul fixat. Ea s-a împletit cu mișcările greviste ale muncitorilor, îndeosebi ale celor feroviari, care au cuprins provinciile Punjab, Bombay, dezlănțuite la chemarea feroviarilor din Delhi.

În numeroase provincii, lupta a îmbrăcat aspecte violente, în ciuda eforturilor făcute de conducătorii Congresului Național de a o menține pe făgașul nonviolenței. La 10 aprilie, la Ahmedabad o ciocnire între polițiști și muncitorii greviști din fabricile textile s-a transformat într-o adevărată răscoală, muncitorii punînd stăpînire pe oraș.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Ciocnirile au căpătat un caracter extrem de violent în provincia Punjab. Încă în cursul lunii martie, în orașul Amritsar, vechi centru meșteșugăresc și comercial, nod de cale ferată, au avut loc numeroase greve, demonstrații, mitinguri. Autoritățile colonialiste, urmărind cu îngrijorare creșterea mișcării în Punjab, au hotărît să treacă aici la represiune sîngeroasă, sperînd ca prin această lovitură să stăvilească lupta anticolonială, care lua proporții în întreaga țară. La 13 aprilie, în timpul unui miting de protest, la care participau 20 de mii de locuitori ai orașului, soldații englezi au deschis focul împotriva manifestației pașnice. Au fost uciși aproape 1000 oameni, alți 2000 fiind răniți. În zilele următoare, mișcarea s-a extins în întreaga provincie Punjab. Pentru stăvilirea mișcării, autortățile au folosit, în unele cazuri, aviația, care a bombardat orașe și sate. Pe baza legii excepționale, tribunalele speciale au judecat și condamant, după o procedură sumară, mii de oameni.

Mișcarea antiimperialistă era însă în plin avînt și amenința să capete tot mai mult forme violente. Drept urmare, în decembrie 1919, Gandhi a cerut Congresului Național Indian să admită colaborarea cu autoritățile pentru aplicarea reformelor Montagu-Chelmsford, care fuseseră deja legiferate. Dar mișcarea nu putea fi oprită. În cadrul ei, ca un element deosebit de activ se afirma proletariatul. Un val de greve a cuprins întreaga țară. Numai în primele luni ale anului 1920 s-au desfășurat aproape 200 greve. Numărul organizațiilor profesionale a ajuns la 100. La sfîrșitul anului 1920 a luat ființă Congresul Național Indian al Sindicatelor. În același an au apărut și primele grupuri comuniste.

Mișcarea în creștere a dat temei conducătorilor Congresului să treacă din nou, în septembrie 1920, la aplicarea tacticii de necolaborare cu autoritățile, sub forma „necolaborării neviolente progresive". Valul luptei antiimperialiste a atins punctul culminant în 1921, cînd, prin boicotarea instituțiilor de sat, neprezentarea în fața justiției, refuzul de a plăti impozite, s-a ajuns la o adevărată paralizare a aparatului colonial. Cu mari eforturi, îmbinînd cu abilitate promisiunile cu măsurile represive, autoritățile au reușit, abia la începutul anului 1923, să stăvilească mișcarea. La aceasta au contribuit, firește, și măsurile luate de Congresul Național Indian. După ce, la sfîrșitul anului 1921, conducerea a stabilit lichidarea oricăror urme de violență din mișcarea nesupunerii civile, în februarie 1922, după o serie de noi ciocniri, a hotărît încetarea campaniei. Această hotărîre a produs confuzie și a demobilizat, dînd posibilitate guvernului să răsufle ușurat. Mișcarea antiimperialistă din India a intrat, astfel, în reflux.

CREȘTEREA LUPTEI PENTRU INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ ÎN EGIPT

În Egipt, altă importantă posesiune britanică, lupta de eliberare a cunoscut o nouă etapă în dezvoltarea sa.

Egiptul a fost ocupat în 1882 de către imperialiștii britanici, care au menținut vreme îndelungată sub jugul colonial această țară situată

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în imediata apropiere a drumului spre Indii. În 1914, Anglia a declarat oficial Egiptul protectorat britanic.

O dată cu creşterea burgheziei şi a proletariatului egiptean a crescut şi conştiinţa naţională a poporului, care s-a organizat în vederea luptei împotriva imperialismului britanic. După primul război mondial s-a constituit în Egipt Frontul naţional unit, un front al burgheziei naţionale în care intrau partidele şi organizaţiile burgheze, precum şi organizaţii ale clasei muncitoare şi ţărănimii. În fruntea Frontului naţional se situa în acea perioadă partidul VAFD, partid al burgheziei naţionale, avînd drept conducător pe Zaglul-Paşa.

Revendicarea principală a partidului VAFD şi a frontului naţional unit era lichidarea protectoratului britanic, retragerea trupelor britanice şi acordarea independenţei naţionale. Frontul naţional unit şi partidul VAFD au organizat în această perioadă numeroase manifestaţii de masă, terminate de cele mai multe ori cu ciocniri între manifestanţi şi poliţia britanică.

Criza stăpînirii britanice în Egipt a izbucnit cu violenţă îndată după sfîrşitul războiului. Ea a fost declanşată la refuzul comisarului suprem britanic de a lua în consideraţie revendicările formulate de VAFD, care a desfăşurat cu acest prilej o puternică campanie de agitaţie în rîndul maselor largi ale poporului. „Charta revendicărilor naţionale", care împuternicea VAFD-ul să folosească toate mijloacele „paşnice şi legale", pentru obţinerea independenţei ţării, a fost acoperită de sute de mii de semnături. Îndoiala şi nesiguranţa au cuprins pînă şi cercurile guvernamentale, de obicei supuse autorităţilor colonialiste. La 1 martie 1919, în condiţiile creşterii mişcării pentru independenţă, guvernul a demisionat.

Crezînd că vor putea stăvili mişcarea prin decapitarea ei, autorităţile britanice l-au arestat, la 8 martie, pe Zaglul-Paşa şi l-au trimis în insula Malta. Rezultatul a fost contrar: la 9 martie, la Cairo, au demostrat studenţii şi muncitorii. Toată ţara a fost cuprinsă de un adevărat val de greve, demonstraţii care se încheiau de obicei prin ciocniri violente cu poliţia. Populaţia satelor a fost şi ea antrenată în această grandioasă mişcare. Felahii demontau şinele de cale ferată, atacau trenurile care transportau trupe britanice, distrugeau liniile telefonice. În multe localităţi au fost formate, în această perioadă de avînt a luptei pentru independenţă, comitete naţionale care înlocuiau vechea administraţie.

Abia la sfîrşitul lunii martie şi începutul lunii aprilie, autorităţile britanice, folosind forţa şi presiunile asupra conducătorilor vafdişti, care nici ei nu erau de acord cu lupta armată, au reuşit să depăşească momentul de criză şi să restabilească controlul asupra Egiptului.

Evenimentele din 1919 n-au putut duce la cucerirea independenţei Egiptului (protectoratul englez asupra Egiptului a fost recunoscut de Conferinţa de pace de la Paris), ele au contribuit însă la transformarea luptei antiimperialiste de eliberare într-o luptă de masă, la care participau păturile largi ale populaţiei de la oraşe şi sate. Totodată, aceste evenimente, ca şi cele care vor urma, au arătat imperialismului britanic că dominaţia sa în Egipt nu mai poate fi menţinută cu vechile mijloace şi în vechile forme.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

O comisie special însărcinată cu studierea situației din Egipt a publicat, în august 1919, după ce s-a întors la Londra, un proiect de tratat, prin care se menținea ocupația engleză și se înlătura, în mod formal, protectorul.

Tratativele duse în 1920 cu conducătorii vafdiști, eliberați din închisoare, și în 1921 cu guvernul sultanului, n-au dat rezultate. După noua arestare a unor conducători vafdiști, în decembrie 1921, valul luptei antiimperialiste s-a ridicat din nou, fără însă a atinge nivelul din 1919. Țărănimea n-a mai susținut mișcarea, iar burghezia a manifestat și ea multă nehotărîre, ceea ce a permis autorităților britanice s-o înfrîngă repede.

La 28 februarie 1922, printr-un act unilateral, Anglia a declarat că renunță la protectorat, recunoscînd Egiptul „regat independent". Era o manevră menită să liniștească spiritele și să încurajeze elementele moderate. Declarația era însă și o concesie făcută sub presiunea luptei antiimperialiste.

Ce însemna, în realitate, independența acordată Egiptului, o dovedesc cele cîteva „rezerve" făcute de guvernul englez, care stabileau menținerea situației anterioare în privința : „apărării Egiptului" (adică prelungirea prezenței trupelor engleze în Egipt), „controlul asupra căilor de comunicație ale imperiului", „apărării drepturilor străinilor" și „drepturilor britanice" asupra așa numitului Sudan anglo-egiptean.

La 19 aprilie 1923 a fost introdusă noua constituție, prin care Egiptul era proclamat monarhie constituțională. Noua lege electorală introducea dreptul de vot general pentru bărbați. Prerogativele regelui erau însă largi : dreptul de a divolza parlamentul, de a emite decrete, de a avea inițiativă legislativă. Dinastia era, de fapt, un puternic punct de sprijin pentru interesele Angliei în Egipt.

Alegerile de la sfîrșitul anului 1923 s-au încheiat cu o răsunătoare victorie a vafdiștilor, iar în ianuarie 1924 s-a format primul guvern vafdist, în frunte cu Zaglul-Pașa.

Încercările sale de a obține retragerea trupelor engleze din Egipt și de a se uni Sudanul n-au dat rezultate. La 24 noiembrie 1924, după conflictul provocat de asasinarea la Cairo, de către o grupă de teroriști, a guvernatorului general al Sudanului și a comandantului armatei egiptene, guvernul Zaglul-Pașa a demisionat, punînd capăt, prin această capitulare, perioadei de avînt al luptei antiimperialiste în Egipt.

LUPTA ANTICOLONIALISTĂ ÎN ALGERIA, TUNISIA ȘI MAROC DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Algeria. La sfîrșitul primului război mondial, această țară era o colonie franceză condusă de un guvernator general. Participarea la război, (160 mii algerieni au fost mobilizați în armata franceză și aproape 120 mii pentru lucru în metropolă), prin toate consecințele ei a înrăutățit și mai mult situația poporului algerian și a contribuit la asoțirea contradicțiilor dintre el și colonialiștii francezi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Creşterea nemulţumirilor împotriva stăpînirii străine a determinat guvernul francez să facă unele concesii naţionaliştilor locali, a căror activitate condusă de emirul Halid, fost ofiţer în armata franceză în timpul războiului, a căpătat o amploare tot mai mare. Printr-un decret publicat în 1919 a fost înlăturată discriminarea dintre francezi şi algerieni la stabilirea sarcinilor fiscale, s-a acordat unei părţi a populaţiei algeriene drept de vot la alegerea organelor locale de auto-conducere.

Deşi aducea unele schimbări în situaţia populaţiei indigene, decretul din 1919 n-a mulţumit burghezia naţională algeriană. Reformele păstrau intactă puterea franceză şi nu lichidau, pe deplin, situaţia de inegalitate în care se aflau algerienii faţă de francezi. Partidul „Algerianul tînăr", fondat în 1920 de Halid, a început să desfăşoare o campanie pentru a obţine pe cale paşnică lărgirea reformelor. Acest partid cerea reprezentarea algerienilor în parlamentul francez şi înlăturarea tuturor discriminărilor între francezi şi algerieni.

În primii ani de după război s-au pus şi bazele partidului comunist. În 1920 a fost creată Federaţia algeriană a Partidului Comunist Francez, care, fiind formată, prin excelenţă, din francezi, a rămas mulţi ani o grupare restrînsă fără legături trainice cu populaţia băştinaşă.

Tunisia. Dominaţia franceză în această ţară, stabilită în 1881, se exercita sub formă de protectorat. Ţara avea un guvern care era cu totul sub influenţa rezidentului general francez.

Şi în Tunisia, în primii ani de după încheierea păcii, s-a dezvoltat o mişcare de eliberare de sub dominaţia străină. Această mişcare era condusă de burghezia naţională, ai cărei lideri, avînd în frunte pe Abdul-Aziz as-Saalibi, au elaborat, în noiembrie 1918, într-o adunare secretă, un program de luptă împotriva dominaţiei străine. Mişcarea naţionalistă de eliberare se sprijinea pe burghezia naţională, pe intelectuali şi pe unii moşieri cu vederi mai înaintate. Ea nu revendica independenţa deplină; scopul principal era introducerea unui regim constituţional, a libertăţilor democratice şi a autoconducerii.

În 1919, Saalibi a încercat fără succes să ridice problema tunisiană la Conferinţa de pace. Delegaţia naţionaliştilor tunisieni plecată la Paris, în anul următor, a fost întîmpinată cu răceală de guvernul francez, care a respins propunerile privitoare la introducerea în Tunisia a unui regim constituţional. Broşura publicată la Paris de Saalibi, în care era demascat regimul colonial, a avut însă un efect propagandistic deosebit. Liderii naţionalişti au trecut atunci la o largă campanie de agitaţie anticolonială. În acelaşi an, 1920, a fost constituit şi Partidul liberal-constituţional („Destur"). Deşi acest partid nu revendica atunci independenţa deplină, lupta sa împotriva asupririi coloniale, pentru lărgirea drepturilor poporului tunisian, a contribuitla transformarea lui, în scurt timp, într-un partid sprijinit pe largi pături sociale. Partidul comunist, creat în 1920, în condiţii asemănătoare cu cele ale partidului comunist din Algeria, era puţin numeros şi n-avea legături trainice cu masele muncitoare, indigene.

Mişcarea de eliberare din Tunisia a cunoscut o perioadă de intensificare în anii 1921—1922. Ea a fost prilejuită de refuzul cu care guvernul francez a întîmpinat noua delegaţie la Paris a partidului con-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

stituțional, trecînd și la măsuri represive. În întreaga țară au început demonstrații de protest, mitinguri etc.

Prețul plătit de mișcarea de eliberare pentru atitudinea concesivă a fost scindarea ei. Elementele de dreapta din „Destur" s-au declarat satisfăcute de reformă și au părăsit partidul, creîndu-și unul propriu, favorabil colaborării cu colonialiștii străini.

Maroc. Crearea Republicii Rif. La încetarea ostilităților pe fronturile primului război mondial, în noiembrie 1918, Marocul se găsea sub dominația Franței și Spaniei. În zona franceză, Atlasul Mijlociu și Atlasul Superior, triburile marocane desfășurau o înverșunată luptă împotriva colonialiștilor francezi. Ea a căpătat însă o deosebită intensitate în zona spaniolă, în partea de nord-est a țării.

După război, colonialiștii spanioli, care nu exercitau controlul decît asupra unei părți a teritoriului obținut, au hotărît să desăvîrșească supunerea întregii zone. În 1919, armata spaniolă l-a atacat pe Raisuni, conducător al triburilor din zona muntoasă de apus, care refuzase să satisfacă cererile spaniolilor.

În primăvara anului 1921, atunci cînd trupele spaniole erau pe punctul de a-l înfrînge pe Raisuni, în regiunea muntoasă de centru a Marocului spaniol a căpătat proporții îngrijorătoare pentru colonialiști mișcarea pentru independență a populației rifane. După încercările nereușite din 1920 de a-l determina pe caidul Abd el Krim să cedeze în fața pretențiilor lor, autoritățile spaniole au hotărît să lichideze prin forță puternica mișcare de independență a populației din această regiune bogată în zăcăminte de minereuri.

Rifanii, conduși de Abd el Krim, au luat și ei măsurile corespunzătoare. După moartea subită și stranie a lui Abd el Krim, conducerea a trecut în mîna fiului său ale cărui aptitudini de șef militar și conducător politic aveau să se facă în curînd remarcate.

La începutul anului 1921, o armată spaniolă de 24.000 de soldați, condusă de generalul Silvester, i-a atacat pe rifani.

După ce a folosit timp de cîteva luni tactica retragerii, Abd el Krim-fiul a pornit la atac, reușind să obțină, în iulie 1921, lîngă Anual, o răsunătoare victorie. armata spaniolă înfrîntă a fost nevoită să se retragă spre țărmul mării. La 19 septembrie 1921, Adunarea Națională aleasă de conducătorii rifanilor a proclamat Republica Rif, al cărui guvern constituțional era condus de Abd el Krim. Protectoratul spaniol era înlăturat. Conform constituției adoptate, puterea supremă aparținea Adunării Naționale. Președintele adunării îndeplinea și funcția de președinte al republicii. Unitatea administrativă de bază era tribul. Fiecare trib avea un consiliu și era condus de un caid supus autorității ministrului de interne. Republica și-a creat o armată regulată.

În iulie 1923, Spania a început tratative cu rifanii, propunîndu-le autonomia în cadrul protectoratului, propunere care a fost respinsă. Astfel, în august 1923, ostilitățile au fost reluate. Regimul de dictatură al lui Primo de Rivera, instaurat în septembrie, a concentrat în Maroc o armată de 160 mii de oameni. Ea a fost însă din nou înfrîntă. Abia peste cîțiva ani, unindu-și forțele cu cele ale armatei franceze, colonialiștii spanioli vor reuși să înfrîngă Republica Rif.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ACȚIUNI DE ORGANIZARE SI MANIFESTĂRI ALE LUPTEI ANTICOLONIALISTE DIN AFRICA NEAGRĂ

Ideile Revoluției din Octombrie și consecințele primului război mondial au influențat mișcarea de eliberare de pe continentul negru. În timpul războiului și mai ales în perioada următoare, rolul Africii în sistemul capitalist al economiei mondiale a crescut. Monopolurile străine și-au intensificat în acești ani acțiunea de exploatare a bogățiilor și populației continentului african, făcînd să crească antagonismul dintre popoarele Africii și asupritorii străini. în pofida încercărilor marilor puteri învingătoare, principalele beneficiare ale reîmpărțirii coloniilor, de a crea impresia că sistemul mandatelor consfințit în Statutul Societății Națiunilor ar fi altceva decît colonialism sadea.

Modificările intervenite în structura socială a unor țări din Africa Neagră, urmare a intensificării exploatării capitaliste (detribalizarea, apariția unor noi grupuri sociale ca muncitori, fermieri și funcționari, intelectuali) au creat premise favorabile creării unor organizații politice proprii ale africanilor. Prin intermediul publicațiilor și al soldaților africani întorși din război ideile revoluționare care frămîntau atunci lumea au început să devină tot mai cunoscute, influențînd procesul de organizare politică a africanilor.

Prezentă înainte mai ales în Uniunea Sud-Africană, teritoriul cel mai avansat din punct de vedere economic (aici s-a creat în 1920 un sindicat al muncitorilor din industrie și comerț, iar în 1921 a fost înființat Partidul Comunist), organizarea politică s-a extins în perioada postbelică în numeroase alte teritorii ale Africii negre. În 1920 a fost creată organizația Congresul Național din Africa britanică de vest în care au intrat reprezentanți din Coasta de Aur, Nigeria, Sierra Leone și Zambia. În același an în Nyassaland a fost înființată Asociația Africană Mombera. Un an mai tîrziu la Nairobi (Kenya) a luat ființă organizația Asociația Est-Africană a Tineretului Kikuyu, iar în 1922 în Nigeria s-a înființat Partidul Democratic. În 1919, la Paris, în timpul Conferinței de pace, din inițiativa savantului american de culare William Du Bois a fost organizat primul Congres panafrican, în ale cărui hotărîri s-a înscris cerința participării într-o măsură tot mai mare a africanilor în organismele de conducere locală și centrală, avînd drept scop final guvernarea Africii „pe baza voinței africanilor". Al doilea congres panafrican a avut loc la Londra, Bruxelles și Paris în 1921, al treilea la Londra și Lisabona în 1925, iar următorul la New York în 1927, în urma refuzului guvernului francez de a aproba ținerea lui în Tunisia.

Creșterea numărului muncitorilor africani a fost însoțită de încercări de creare a unor organizații profesionale care să le apere drepturile, încercări rămase de cele mai multe ori fără rezultat din cauza „intransigenței" autorităților coloniale. Cu toate acestea, mișcările revendicative ale muncitorilor africani s-au înmulțit căpătînd uneori o amploare deosebită și prin alăturarea altor categorii sociale. Una dintre cele mai mari mișcări ale muncitorilor africani din primii ani de după război a fost greva celor 70 000 de mineri din Uniunea Sud-Africană din anul 1920.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În aceşti ani au mai avut loc greva feroviarilor din Sierra Leone din 1919, cele din Nigeria din 1921. În Kenya, după un şir de greve desfăşurate în anii 1921—1923 a fost organizată o grevă generală care a fost urmată de o represiune sîngeroasă în timpul căreia au fost uciși 150 muncitori. Mişcarea revendicativă a muncitorilor africani era încă slabă, insuficient organizată şi rareori acţiunile iniţiate aveau cîştig de cauză.

Mişcări anticolonialiste de intensitate diferită şi în forme variate mergînd de la boicotul autorităţilor coloniale şi pînă la revolte s-au produs în Africa neagră în toată perioada interbelică.

Nici încercările colonialiştilor de a-şi asocia unele vîrfuri ale aristocraţiei tribale şi ale burgheziei la conducere prin numirea lor în unele consilii legislative, în comisii municipale, în organe cu competenţă economică, nici măsurile represive n-au reuşit să stăvilească complet aceste mişcări ; ideea eliberării continentului negru căpăta, cu trecerea anilor, o tot mai mare răspîndire.

LUPTA SOCIALĂ ŞI ANTIIMPERIALISTĂ ÎN ARGENTINA, BRAZILIA ŞI MEXIC

Perioada imediat următoare primului război mondial s-a caracterizat şi în ţările Americii Latine printr-o intensificare a lupte de eliberare socială şi naţională, în cadrul căreia s-a afirmat, pentru prima oară în aceste ţări ale lumii, ca o clasă de sine stătătoare, proletariatul. Avîntul luptelor sociale şi naţionale îşi avea originea în ascuţirea contradicţiilor interne şi externe ale ţărilor Americii Latine, legate de structura lor social-economică, de starea lor de dependenţă faţă de capitalul străin, de rolul lor de anexe agrare şi furnizoare ale marilor puteri imperialiste.

După război, dependenţa ţărilor Americii Latine faţă de monopolurile străine s-a întărit concomitent cu lupta dintre marile puteri pentru acapararea acestor ţări. În această perioadă s-a intensificat, în mod deosebit, expansiunea Statelor Unite în dauna celorlalţi concurenţi imperialişti şi mai ales a Angliei. Nu întîmplător, anii de după război au fost, în unele din aceste ţări, şi anii unor însemnate mişcări împotriva dominaţiei imperialismului străin.

Argentina. Întreruperea vremelnică a lebăturilor cu piaţa industrială europeană şi creşterea cererilor de produse argentiniene în ţările combatante, în anii primului război mondial, au favorizat dezvoltarea industriei locale. O înflorire deosebită au cunoscut industria alimentară şi mai ales industriile de prelucrare şi conservare a cărnii. S-au dezvoltat în acelaşi timp industriile : textilă, a sticlei, electrotehnică, metalurgică, construcţia de vase etc. Cu toate acestea şi Argentina, care întrecea din acest punct de vedere celalalte ţări latino-americane, a continuat să rămînă o ţară agrară.

Ramuri importante ale economiei se găseau ca şi înainte în mîna capitaliştilor străini. În industria cărnii, de pildă, numai 12% din capital era argentinian, restul fiind mai ales american şi englez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Capitalul englez deținea încă, la sfîrșitul războiului, importante pîrghii economice ; aproape întreaga rețea de căi ferate, o parte însemnată din plantații aparținea monopoliștilor englezi sub al căror control se găseau, în mare măsură, și industriile electrice și cea a metalelor colorate.

În agricultură, creșterea cererii de produse agricole pentru export n-a fost însoțită de vreo schimbare esențială în structura ei. Forma dominantă de exploatare agricolă a rămas marea proprietate moșierească sau aceea aparținînd marilor societăți pe acțiuni. Marii moșieri aveau proprietăți întinse între 100 și 300 mii de hectare.

Scăderea cererii de produse argentiniene de export, în anii de după război, ca și concurența crecîndă a produselor similare din Statele Unite și Canada, au creat serioase dificultăți economiei argentiniene. Încercînd să le rezolve prin măsuri care loveau interesele oamenilor muncii, concedieri, reduceri de salarii, exces fiscal etc., clasele exploatatoare s-au lovit de rezistența dîrză a acestora și în primul rînd a clasei muncitoare.

Din punct de vedere social, în Argentina, în „vîrful piramidei" se găsea grupul restrîns al marilor proprietari de pămînt și al oligarhiei financiaro-industriale, reprezentînd în anii de după război aproximativ 0,7—0,9% din populația țării. Burghezia argentiniană avea o compoziție foarte pestriță, ceea ce, de altfel, s-a reflectat în organizarea ei. Argentina era o țară cu multe partide și organizații politice, fenomen care se explică și prin existența unor importante pături mijlocii. Lupta dintre diferitele organizații politice ale burgheziei și moșierimii era, firește, influențată în mare măsură de interesele și amestecul monopolurilor imperialiste străine.

Cel mai influent partid era partidul radical a cărui compoziție socială era extrem de variată : de la moșieri îmburgheziți și pînă la muncitori. Nucleul acestui partid era, însă, format, mai ales, din burghezie mică și mijlocie, meseriași, unii intelectuali, oameni de profesii libere. Pînă în 1922, în conducerea partidului influența principală o exercitau elementele cu vederi progresiste, în frunte cu Hipolito Yrigoyen, cunoscut pentru activitatea sa pentru independența și suveranitatea Argentinei.

Principelele partide de opoziție erau partidul conservator, reprezentat al intereselor oligarhiei funciare, al vîrfurilor clerului și armatei și partidul socialist, ai cărui conducători stăteau, în general, pe poziția conlucrării cu burghezia, fiind ostili luptei revoluționare.

Urmărind să întărească rînduielile burgheze, guvernul Yrigoyen, (aflat la putere din 1916), a încercat în repetate rînduri să intervină în treburile provinciilor pentru a slăbi influența conducătorilor conservatori locali, a adus unele îmbunătățiri legii electorale (censul de avere era însă păstrat, iar femeile, soldații și indienii nu erau admiși la vot). Presat de lupta studențimii pentru democratizarea învățămîntului și autonomia universitară, a acordat autonomie universităților.

În anii 1919—1921, guvernul a încercat unele măsuri de rezolvare a problemei agrare, prin împroprietărirea din pămînturile aparținînd

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

statului și elaborarea unui plan de colonizare în regiunile nelocuite. Planul n-a putut fi însă realizat, din cauza opoziției marilor proprietari.

În primii ani de după război, clasa muncitoare din Argentina a organizat puternice acțiuni greviste și demonstrații de stradă, soldate cu ciocniri violente între muncitori și forțele represive.

În anuarie 1919 a izbucnit o grevă a muncitorilor metalurgiști la Buenos Aires. Greviștii cereau introducerea zilei de muncă de 8 ore și condiții mai bune de lucru. Greva s-a transformat, după intervenția unor spărgători de grevă, într-o ciocnire violentă în cursul căreia au căzut morți și răniți ; muncitorii au pătruns în magazinele de arme, au construit baricade pe străzi. Fără o conducere clarvăzătoare, (influența elementelor anarhiste și anarho-sindicaliste era puternică), muncitorii au fost înfrînți, dar măsurile represive nu i-au intimidat. Mișcarea grevistă a cuprins numeroase categorii de muncitori : textiliști, tipografi, marinari, muncitori agricoli.

Căutînd să stăvilească mișcarea muncitorească, guvernul radical a îmbinat folosirea forței cu acordarea unor concesii : legi de reglementare a condițiilor de muncă a femeilor, copiilor, a muncitorilor de pe plantații etc. În mai 1919 a fost adoptată legea cu privire la arbitrarea conflictelor dintre muncitori și patroni, prin care era recunoscut dreptul la grevă și se stabilea ca organul de arbitraj să fie compus din reprezentanți ai muncitorilor, patronilor și guvernului.

În anii de după război, în condițiile radicalizării conștiinței muncitorilor, în partidul socialist s-a întărit aripa de stînga, care, unită încă din ianuarie 1918 în Partidul socialist-internațional din Argentina, avea să desăvîrșească în decembrie 1920, formarea Partidului comunist.

În timpul guvernării sale, Yrigoyen a încercat să treacă la unele măsuri de îngrădire și slăbire a pozițiilor capitalului străin. În acest scop au fost elaborate proiecte de naționalizare a întreprinderilor din industria de prelucrare și conservare a cărnii și din industria petrolului, aflate în cea mai mare parte în mîna capitaliștilor americani și englezi. Lipsa de unitate din partid a împiedicat adoptarea acestor proiecte. Reprezentanții burgheziei legați de capitalul străin s-au opus.

În 1922, Yrigoyen a demisionat. Guvernul a fost format tot de partidul radical, dar se găsea sub influența elementelor de dreapta.

Brazilia. Ca și în alte țări latino-americane, războiul mondial a favorizat dezvoltarea economică. Este semnificativ faptul că, din cele 13.336 întreprinderi industriale existente în 1920, aproape șase mii au apărut în anii 1915—1919. Industria ușoară și îndeosebi cea alimentară se plasau pe primul loc. Dar înviorarea generală a economiei, petrecută în timpul războiului, a luat sfîrșit în 1919. A început o perioadă de depresiune care, în 1920—1921 s-a transformat în criză.

Pentru economia Braziliei era caracteristică dezvoltarea economică inegală a diverselor state. Și după război, rolul economic principal îl dețineau statele Sao Paolo, Minas Gerais, Rio Grande de Sul și, în parte, Rio de Janeiro. Celelalte state, și îndeosebi cele din nord-est, rămîneau în urmă. În economia țării continua să domine capitalul străin,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în frunte cu cel englez, care stăpînea căile ferate și o mare parte din plantațiile de cafea, controla băncile, industria constructoare de vase și textilă.

În agricultură se păstrau importante rămășițe feudale : 461 de mari proprietari, adică 0,1% din numărul total al gospodăriilor, stăpîneau peste 27 milioane hectare, în timp ce restul gospodăriilor stăpînea 15,7 milioane hectare. Mari întinderi de pămînt aparțineau monopolurilor străine.

Plantațiile de cauciuc ale firmei Ford, de pildă, ocupau o suprafață de 3.700 mii acri, reprezentînd, de fapt, un fel de stat în stat. Aici se aplicau legile firmei, care avea poliție și închisoare, proprii.

În ciuda uriașului ei potențial, Brazilia era nevoită să importe cantități importante de grîne și făină pentru consum. Păstrarea rămășițelor feudale, ruina și mizeria gospodăriilor țărănești, făceau ca agricultura să rămînă o ramură economică înapoiată, care frîna progresul industriei și comerțului.

Brazilia a fost singura țară din America Latină care a participat în 1918 cu cîteva brigăzi pe frontul vest-european, împotriva Germaniei.

În 1919, la președinția republicii a fost ales E. Pessoa, care în acel moment, se afla la Paris în calitate de membru al delegației braziliene la Conferința de pace. Politica internă și externă a guvernului său s-a caracterizat prin elasticitate și tendința de compromis. Guvernul Pessoa, (1919—1922), a luat o serie de măsuri pentru îndreptarea situației financiare a Braziliei, a extins rețeaua de căi ferate și șosele, a adus unele îmbunătățiri administrației țării și a sprijinit înființarea unor instituții de cultură și învățămînt. Față de mișcarea muncitorească, guvernul Pessoa a dus o politică de concesii : a lichidat starea de asediu, a introdus ziua de muncă de 8 ore și asigurarea socială a muncitorilor. Pe plan extern, continuînd legăturile cu Anglia, noua administrație a ținut seamă și de rolul crescînd al S.U.A.

În anii de după război, dificultățile economice, ascuțirea contradicțiilor sociale au dus la puternice frămîntări politice interne, caracterizate, între altele, printr-o ridicare puternică a valului luptelor muncitorești și ca un ecou al avîntului revoluționar din alte țări ale lumii și, în primul rînd, al revoluției socialiste victorioase în Rusia.

Mișcările de masă din această perioadă au avut în general un caracter spontan. Grupările socialiste restrînse existente nu aveau decît o influență foarte redusă asupra maselor muncitoare. Mișcarea muncitorească era dominată, aici ca și în alte țări din această regiune, de anarhiști.

În noiembrie 1918, anarhiștii din Rio de Janeiro au dezlănțuit o răscoală armată, mișcare nepregătită, care a fost repede înfrîntă de organele represive. Mișcarea muncitorească continua însă să se manifeste. La 1 mai 1919, în marile centrale din Brazilia au avut loc mari demonstrații, la care participanții au cerut introducerea zilei de muncă de 8 ore și ridicarea salariilor. La Rio de Janeiro, demonstrația s-a transformat într-o puternică manifestare de solidaritate a muncitorilor cu lupta proletariatului din Rusia, Germania și Ungaria. Începînd din 1920, mișcările au scăzut în amploare și intensitate, căpătînd, în general, un caracter defensiv.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Un rezultat important al mişcării din anii 1918—1922 a fost crearea, la 25 martie 1922, la Rio de Janeiro, de către reprezentanţii cercurilor marxiste, a Partidului Comunist din Brazilia.

Instalarea în 1922 a guvernului Bernardes, mare plantator şi acţionar al unora din marile companii, legat de capitalul străin, a însemnat trecerea pe plan intern la o politică de clasă, care s-a concretizat, mai ales, în revenirea asupra unora din concesiile făcute oamenilor muncii de către guvernul anterior şi în măsuri de restrîngere a libertăţilor democratice.

Mexic. Revoluţia burghezo-democratică din Mexic din anii 1910—1917 a marcat o etapă importantă în evoluţia istorică a acestei ţări. În 1917 a fost adoptată o nouă constituţie, care conţinea o serie de prevederi cu caracter antifeudal şi antiimperialist.

Conform prevederilor constituţiei, s-a trecut la aplicarea unei reforme agrare care, însă, se desfăşura extrem de lent, făcînd ca starea de spirit a ţărănimii să rămînă încordată.

În acelaşi timp, guvernul Carranza, reprezentînd interesele burgheziei naţionale, a încercat prin unele măsuri intemeiate pe prevederile noii constituţii să îngrădească activitatea companiilor străine. Astfel, în anul 1918, prin două decrete, guvernul a hotărît sporirea impozitelor întreprinderilor din industria petrolului şi reînregistrarea proprietăţilor aparţinînd străinilor.

Aceste măsuri au provocat o puternică reacţie din partea capitalului străin şi, îndeosebi, din partea celui american, care deţinea 58% din capitalurile străine învestite în industria de petrol a Mexicului. Adoptarea acestor măsuri a dus la înrăutăţirea relaţiilor dintre Statele Unite şi Mexic unde, în 1914 şi 1916, avuseseră loc intervenţii armate ale S.U.A.

Toate acestea se petreceau în condiţiile unei situaţii politice interne tot mai încordate, provocată de situaţia economică grea (rezultat al războiului civil îndelungat şi al intervenţiei armate străine), de tărăgănarea de către guvern a aplicării reformei agrare şi a tuturori celorlalte prevederi constituţionale referitoare la îmbunătăţirea situaţiei maselor muncitoare. Clasa muncitoare, deşi combativă, era insuficient de organizată şi orientată. Compromiterea anarhiştilor în anii revoluţiei a dus la întărirea poziţiilor reformiste în mişcarea muncitorească. Confederacion Regional Obrero Mexicana, care a devenit cea mai importantă organizaţie sindicală, era dominată de reformişti. În septembrie 1919 a avut loc Congresul de constituire a Partidului Comunist din Mexic.

Starea de nemulţumire a maselor populare a fost folosită de un grup burghez opoziţionist condus de generalul Alvaro Obregon. Acesta, declarîndu-se partizan al ideii aplicării cu mai multă hotărîre a prevederilor Cnstituţiei, a încheiat, în august 1919, o înţelegere cu conducătorii organizaţiei sindicale C.R.O.M., promiţîndu-le sprijin în lupta împotriva guvernului şi chiar unele posturi în viitorul guvern.

În aprilie 1920, Obregon, sprijinit de C.R.O.M., a organizat o lovitură de stat. În mai, trupele sale au pătruns în capitală. Carranza, care a încercat să fugă, a fost ucis pe drum. Noul preşedinte al republicii

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

declara în decembrie 1920 că va respecta întocmai prevederile constituției, inclusiv cele îndreptate împotriva capitalului străin. Reacția n-a întîrziat; puterile imperialiste interesate n-au recunoscut guvernul Obregon, iar marile societăți străine au declanșat o vastă acțiune de sabotaj economic, menită să sporească greutățile noului guvern și să alimenteze nemulțumirile poporului.

Pe plan intern, guvernul Obregon a căutat să îmbine măsurile represive împotriva mișcării revoluționare a clasei muncitoare, sprijinindu-se pe liderii reformiști ai mișcării sindicale, cu unele concesii și mai ales aplicarea mai hotărîtă a reformei agrare.

În politica externă, guvernul Obregon a stabilit relații diplomatice normale cu U.R.S.S. În același timp, neputînd să reziste presiunilor tot mai puternice din partea monopolurilor din S.U.A., el s-a declarat de acord să plătească despăgubiri cetățenilor americani pentru pămînturile confiscate în timpul revoluției și să limiteze aplicarea prevederilor constituționale privind îngrădirea drepturilor străinilor de a folosi bogățiile naturale ale țării, numai la proprietățile dobîndite după 1 mai 1917, data intrării în vigoare a noii Constituții. În aceste condiții, în august 1923, S.U.A. au stabilit legături diplomatice cu noua administrație pe care o vor sprijini, în decembrie, să lichideze rebeliunea unor elemente reacționare ajutate în acțiunea lor de englezi.

BIBLIOGRAFIE

V. I. LENIN : *Despre dreptul națiunilor la autodeterminare.*

V. I. LENIN : *Schiță inițială a tezelor cu privire la problema națională și problema colonială.*

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris 1967.

R. CORNEVIN : *L'Afrique noire de 1919 à nos jours*, Paris, 1973.

T. H. DONGHI : *Histoire contemporaine de l'Amerique Latine*, Paris 1972.

J. KI-ZERBO : *Histoire de l'Afrique noire d'hier à demain*, Hatier, Paris 1972.

CHINA

HE SHENG : *Imperialism and Chinese Politics (1840—1924)*, Peking 1955.

RESTARIK HENRY BOND : *Sun Yat Sen liberateur de la Chine*, Paris 1932.

* * * : *Scurtă istorie a Chinei*, Ed. tineretului, București 1959.

INDIA

M. K. GANDHI : *Vie de M. K. Gandhi écrite par lui même*, Paris 1931.

J. NEHRU : *Descoperirea Indiei*, ESPLP, București 1956.

K. M. PANIKKAR : *Histoire de l'Inde*, Paris 1958.

VINCENT A. SMITH : *The Oxford History of India*, Oxford, 1961.

A. DANIELOU : *Histoire de l'Inde*, Paris 1971.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

EGIPT

R. LAMBELIN : *L'Egypte et l'Angleterre. Vers l'independance*, Paris 1922.
M. CHRETIEN : *Histoire de l'Egypte moderne*, Paris 1951.

MAROC

COISSAC DE CHAVREBIÈRE : *Histoire du Maroc*, Paris 1931.

ALGERIA

G. ESQUER : *Histoire de l'Algerie (1830—1950)*, Paris 1950.
Y. LACOSTE, A. NOUSCHI, A. PRENANT : *L'Algerie, Passé et présent*, Paris 1960.

BRAZILIA

RUI FACO : *Brasile, XX secole*, Roma 1962.

ARGENTINA

: *Ocerki istorii Arghentinî*, Moskva 1961.

MEXIC

H. PARKES, B. BAMFORD : *Histoire du Mexic*, Paris 1939.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Sfîrşitul primului război mondial. Proiectele de pace imperialiste

Victoria Revoluţiei Socialiste din Octombrie a marcat o cotitură în lupta pentru încetarea războiului imperialist. Ideile Decretului asupra păcii, politica de pace inaugurată de statul socialist şi publicarea de către guvernul sovietic a numeroase tratate secrete încheiate de regimul ţarist, care puneau în lumină ţelurile imperialiste ale războiului, au avut un adînc răsunet în conştiinţa maselor ppoulare din ţările beligerante, stimulînd creşterea rapidă a stării de spirit antirăzboinice. Sub presiunea ei, unii oameni de stat din tabăra Antantei au fost nevoiţi să facă noi declaraţii cu privire la scopurile războiului şi la principiile păcii viitoare.

La 5 ianuarie 1918, într-o cuvîntare adresată trade-union-urilor, al cărei conţinut avea să fie aprobat de preşedintele S.U.A., Woodrow Wilson şi de primul ministru francez, Clémenceau, premierul englez Lloyd George afirma că războiul purtat de Antantă era un război de apărare. El preciza că, după părerea guvernului englez, o pace dreaptă trebuia să aibă la bază următoarele condiţii : eliberarea Belgiei, retrocedarea către Franţa a Alsaciei şi Lorenei, crearea statului polonez independent, încorporarea în graniţele Italiei a teritoriilor locuite de italieni autonomia naţiunilor asuprite din Imperiul habsburgic şi din Imperiul otoman, rezolvarea de către conferinţa de pace a problemei coloniilor germane.

În aceiaşi zi, Balfour, ministrul de externe britanic, a cerut lui Wilson, prin intermediul consilierului său apropiat, Colonelul House, să contracareze şi el printr-o declaraţie efectele apelului „adresat de bolşevici popoarelor lumii". În urma acestui demers şi a insistenţelor reprezentanţilor americani din Rusia, care cereau preşedintelui să precizeze scopurile de război ale S.U.A., la 8 ianuarie, Wilson expunea în şedinţa comună a celor două camere ale Congresului cunoscutele „14 puncte", reprezentînd programul de pace al Statelor Unite. Ele prevedeau : renunţarea la tratatele internaţionale secrete şi la diplomaţia secretă ; libertatea navigaţiei comerciale, în timp de pace ca şi în timp de război ; libertatea comerţului internaţional ; reducerea înarmărilor pe baza unor garanţii reciproce ; rezolvarea liberă şi obiectivă a pro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

blemelor coloniale, în concordanță cu interesele populațiilor respective ; eliberarea de către Germania a întregului teritoriu rus, rezolvarea tuturor problemelor privind această țară, astfel ca să i se asigure posibilitatea de a lua hotărîri independente cu privirel a dezvoltarea internă și politica internațională ; restabilirea Belgiei ; retrocedarea de către Germania a teritoriilor franceze ocupate, inclusiv Alsacia și Lorena ; rectificarea granițelor Italiei ; dezvoltarea liberă și autonomă a popoarelor din cuprinsul Austro-Ungariei ; eliberarea teritoriilor ocupate ale României, Serbiei și Muntenegru-lui ; dezvoltarea autonomă a popoarelor de sub dominația otomană și asigurarea suveranității părților turcești ale Imperiului otoman, deschiderea Dardanelelor pentru vasele tuturor țărilor ; crearea statului polonez independent ; crearea unei societăți a națiunilor pentru garantarea reciprocă a independenței politice și a integrității teritoriale.

Principiile și dezideratele democratice formulate în programul american au produs o puternică impresie în toate țările beligerante, devenind foarte populare în cercurile liberale și pacifiste. Avînd în vedere efectul său propagandistic, programul lui Wilson a devenit programul de pace al aliaților. După înfrîngerea Germaniei însă, atunci cînd în fața învingătorilor stătea sarcina organizării lumii pe baza noului raport de forțe rezultat din încleștarea armată mondială, atitudinea cercurilor politice guvernante engleze, franceze și italiene, față de cele „14 puncte" avea să se schimbe.

Cele „14 puncte" erau pătrunse de credința președintelui în rolul conducător pe care S.U.A., devenită mare putere mondială, trebuie să-l aibă în lume. Forțele economice americane, dezvoltarea impetuoasă a industriei, a comerțului, locul de frunte pe piața internațională a capitalurilor, pledau toate pentru abandonarea pozițiilor izolaționiste, pentru acceptarea de către S.U.A. a rolului de arbitru în rezolvarea problemelor internaționale, în organizarea postbelică a lumii.

Astfel, primul din cele „14 puncte", în care era condamnată practica diplomației secrete însemna, de fapt, că S.U.A. nu recunosc tratatele secrete încheiate anterior între aliați, că vor să impună participarea americană la toate aranjamentele viitoare. Punctul al doilea privitor la libertatea navigației, îndreptat, evident, împotriva Marii Britanii, deținătoare, pînă atunci, a hegemoniei mărilor a și provocat obiecții din partea guvernului britanic, iar cel următor, care proclama libertatea comerțului, reflecta tendința politicii „porților deschise", cu ajutorul căreia S.U.A., bazate pe forța lor economică, sperau să-și depășească concurenții.

Merită a fi scos în evidență și faptul, că punctele referitoare la soarta popoarelor asuprite din fostele imperii nu prevăd, excepție făcînd Polonia, acordarea independenței depline, ci numai acordarea „celor mai largi posibilități pentru dezvoltarea autonomă". În declarația făcută la 5 ianuarie 1918, premierul britanic Lloyd George arăta că atît el cît și Wilson erau de acord că „împărțirea Austro-Ungariei (este vorba de despărțirea popoarelor asuprite de statul austro-ungar) nu intră în scopurile noaste de război". De altfel, Wilson spera încă să poată determina pe Carol de Habsburg să încheie o pace separată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Programul american recunoștea formal dreptul Rusiei de a-și stabili, în mod liber, forma de guvernămînt. În realitate, așa cum se specifica mai tîrziu în comentariile la cele „14 puncte", era vorba de desmembrarea Rusiei sovietice, prin recunoașterea și sprijinirea guvernelor contrarevoluționare.

Punctele patru și cinci ale declarației președintelui Wilson, referitoare la dezarmare și la soluționarea problemelor coloniale, conțineau formulări vagi, simple fraze care nici n-au fost luate în considerație.

Ultimul punct al programului de pace propus de președinte, în care se preconiza crearea unei societăți a națiunilor „pentru garantarea reciprocă a independenței politice și a integrității teritoriale", se înscria, de asemenea, în aceiași tendință a unor cercuri conducătoare americane dornice să asigure un rol de frunte S.U.A. în organizarea lumii postbelice. Această tendință a primit însă o ripostă dîrză din partea reprezentanților englezi și francezi, care urmăreau să impună hegemonia lor în organizația proiectată

Înfrîngerea militară a Germaniei și a aliaților săi

După încheierea păcii cu Rusia sovietică și cu România, Germania și-a aruncat majoritatea forțelor pe Frontul de vest, sperînd să zdrobească trupele aliate și să-i oblige pe englezi și francezi să ceară pace.

În primăvara anului 1918, germanii au dezlănțuit o puternică ofensivă pe Frontul de vest, cu 193 de divizii, încercînd să sfarme întreaga apărare aliată, să ocupe Parisul și să termine războiul. În perioada ofensivei din martie 1918, germanii au reușit să înainteze cu 65 km. La 23 martie, tunurile cu tragere lungă germane au început să bombardeze Parisul. Armata germană n-a putut însă obține victorii hotărîtoare de natură să provoace o cotitură în desfășurarea războiului, ofensiva ei fiind oprită de aliați.

La 15 iulie, armata germană și-a reluat ofensiva, urmărind cucerirea Parisului. După ce au reușit să treacă Marna, trupele germane au fost însă din nou oprite. Își spuneau acum cuvîntul hotărîtor superioritatea de forțe a aliaților, întăriți considerabil prin intrarea în luptă a contingentelor americane. La 8 august, cînd a început contraofensiva aliată, armata germană n-a mai putut rezista și a început retragerea.

Situația Germaniei se agravase în toamna lui 1918, cînd aliații ei, înfrînți din punct de vedere militar, au fost siliți să capituleze pe rînd.

La 29 septembrie 1918 a capitulat Bulgaria, iar la 30 octombrie s-a prăbușit Imperiul otoman. Pe baza armistițiului de la Mudros, Turcia pierdea toate teritoriile arabe, iar Constantinopolul și strîmtorile treceau sub controlul aliat. Ca urmare a luptei de eliberare a popoarelor asuprite și a înfrîngerilor suferite pe front, s-a prăbușit și „monarhia din petice" austro-ungară. La 3 noiembrie 1918, comandamentul austro-ungar a semnat armistițiul de la Padua, ale cărei condiții erau sinonime cu o capitulare totală.

La 26 septembrie a început o a doua mare ofensivă aliată împotriva Germaniei. Frontul german a fost spart la Saint Quentin și Cambrai, în

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Flandra. Drumurile spre Germania erau astfel deschise. În aceste condiții, conducătorii militari și politici ai Germaniei, îngrijorați de iminenta izbucnire a revoluției, s-au hotărît să înceteze lupta.

La 7 noiembrie 1918, împuternicitul guvernului german, Erzberger, lider al Centrului, ministru fără portofoliu, a trecut linia frontului, iar în dimineața zilei de 8 noiembrie i-au fost înmînate condițiile de armistițiu, stabilite în cadrul consfătuirii aliate din 25 octombrie. Acest eveniment s-a petrecut în trenul militar al mareșalului Foch, în stația Rethondes din pădurea Compiègne. În zorii zilei de 11 noiembrie (ora 5 și 12 minute), delegația germană a semnat condițiile de armistițiu. Acestea impuneau Germaniei să evacueze Alsacia și Lorena, teritoriile ocupate din Franța, Belgia și Luxemburg, să-și retragă armatele din Austro-Ungaria, Turcia și România, să evacueze malul stîng al Rinului. Pe malul drept se crea o zonă neutră. Tratatele de pace de la Brest-Litovsk și de la București se anulau. Germania era obligată să dea aliaților 5.000 locomotive, 150.000 vagoane, 5.000 autocamioane, 5.000 tunuri grele și de cîmp, 1.700 avioane, cea mai mare parte a flotei militare, submarinele etc. Articolul 12 al convenției de armistițiu interzicea însă Germaniei să-și retragă armatele de pe teritoriile ruse ocupate. Retragerea urma să se producă „numai după ce aliații vor considera că a sosit momentul pentru aceasta, avînd în vedere situația internă a acestor teritorii". O asemenea prevedere în convenția de armistițiu cu Germania, atestă intenția imperialiștilor occidentali de a folosi forțele armate germane în intervenția antisovietică, în lupta împotriva Puterii sovietice.

Armistițiul a fost încheiat pe 36 de zile, cu drept de prelungire. Războiul mondial se încheiase ; începea activitatea diplomatică febrilă a marilor puteri imperialiste care urmăreau fiecare să-și asigure avantaje maxime de pe urma adversarului înfrînt, un loc de frunte în organizarea postbelică a lumii.

Noul raport de forțe pe arena internațională în preajma Conferinței de pace de la Paris. Contradicțiile dintre învingători

Terminarea victorioasă a primului război imperialist a pus la ordinea zilei problema reorganizării lumii în conformitate cu interesele învingătorilor. Acum au răbufnit cu putere contradicțiile. Odată terminat războiul, coaliția imperialistă a învingătorilor începea să se clatine. Fiecare dintre marile puteri se credea îndreptățită să aibă avantaje cît mai mari de pe urma victoriei comune. Dar realizarea acestor planuri depindea în ultimă instanță ,așa cum arăta Lenin, de raportul de forțe (economice, financiare, militare etc.), dintre marile puteri învingătoare. Situația internațională la sfîrșitul primului război mondial se mai complicase și prin apariția pe arena mondială a unui factor nou, neașteptat, pentru marile puteri și anume victoria revoluției socialiste în Rusia și puternicul val revoluționar din aproape toate țările lumii. Văzînd în aceasta o primejdie pentru realizarea planurilor lor, marile puteri au urmărit pe lîngă stabilirea și consolidarea domi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

nației lor imperialiste asupra lumii postbelice și lichidarea Puterii sovietice în Rusia, înăbușirea mișcării revoluționare în toate țările. „Problema rusă", denumirea convențională sub care au figurat în ordinea de zi a organelor conducătoare ale Conferinței toate problemele legate de politica puterilor învingătoare față de statul socialist, a ascuns, de fapt, un întreg complex pe măsuri, prin care puterile amintite au încercat să înăbușe revoluția : intervenția militară, blocada economică și izolarea politică a Rusiei sovietice, susținerea forțelor contrarevoluționare interne.

Corespunzător raportului de forțe existent la sfîrșitul războiului, poziția cea mai puternică la conferința de pace a avut-o imperialismul american. S.U.A. a fost „singura țară care a cîștigat din plin de pe urma războiului și care, dintr-o țară care avea o sumedenie de datorii, s-a transformat într-o țară căreia toți îi sînt datori" [1]. Puterea economică și financiară a S.U.A. crescuse într-un ritm rapid. Între 1913—1918, producția lor de oțel s-a dublat, iar tonajul flotei comerciale a crescut de patru ori, ajungînd să reprezinte în 1918, 85% din tonajul flotei comerciale britanice, față de 23% din acest tonaj cît reprezentase în 1913. De asemenea, excedentul exportului asupra importului, reprezentînd 9 miliarde de dolari pentru perioada 1914—1918, era egal cu excedentul realizat în 125 de ani anteriori. S.U.A. dețineau la sfîrșitul războiului aproape jumătate din stocul mondial de aur și deveniseră unul dintre cei mai exportatori de capital. La sfîrșitul primului război mondial, S.U.A. se transformaseră dintr-o țară debitoare într-o țară creditoare. Statele blocului Antantei îi datorau 10 miliarde dolari. La toate acestea se mai adăuga și faptul că pierderile americane în război fuseseră minime (130.000 soldați morți și aporape 200.000 răniți), iar teritoriul american nu cunoscuse devastările războiului.

Bazate pe forța lor economică, financiară și militară S.U.A. au urmărit să obțină rolul de hegemon în lumea capitalistă, să lichideze supremația comercială și maritimă britanică, să slăbească influența Japoniei în Extremul Orient, să distrugă statul sovietic și să folosească Germania pentru acest scop. În același timp însă, S.U.A. urmărea să primească datoriile pe care le contractaseră țările Europei în America în timpul războiului.

Marea Britanie a reușit încă de la sfîrșitul războiului să-și atingă o bună parte din scopurile imperialiste pentru care a luptat. Concurentul principal, Germania, nu mai constituia, nici în domeniul naval nici în cel colonial o primejdie pentru Imperiul britanic. Flota britanică continua să rămînă cea mai mare din lume. Comunicațiile cu coloniile îi erau asigurate, în timp ce majoritatea flotei germane era internată în baza britanică de la Scapa Flow. Armatele britanice au ocupat fostele teritorii turcești din Orientul Apropiat și coloniile germane din Africa, iar flota engleză luase în stăpînire o parte din insulele germane din Pacific. Cu toate acestea, războiul a provocat

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Ed. politică, București, 1966, p. 218.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Angliei însemnate pierderi şi i-a zdruncinat unele poziţii. În timpul războiului au murit 744.000 soldaţi britanici şi au fost răniţi 1.693.000. Deşi minele şi uzinele îi erau intacte, ea pierduse importante pieţe externe, iar flota sa comercială suferise pierderi foarte grele. Pentru a face faţă cheltuielilor de război, Marea Britanie şi-a secătuit rezervele valutare, contractînd şi o datorie externă de 3,7 miliarde dolari în S.U.A., care apăsa din ce în ce mai greu asupra cursului schimburilor. Deprecierea lirei sterline a provocat restrîngerea rolului pieţei financiare londoneze în tranzacţiile internaţionale. De asemenea şi investiţiile de capital din străinătate s-au redus cu 25%.

Marea Britanie a urmărit la conferinţa de pace să-şi consolideze în mod oficial cele dobîndite la sfîrşitul războiului : să păstreze poziţiile maritime şi comerciale în lumea capitalistă împotriva asaltului S.U.A. şi Japoniei, să primească o parte însemnată din reparaţiile germane, să împiedice Franţa să devină hegemonul Europei, menţinînd Germania ca factor economic şi politic în Europa, să distrugă statul sovietic şi să obţină astfel importante avantaje în Siberia, Caucaz şi Asia Centrală.

Spre deosebire de Marea Britanie, pînă la sfîrşitul războiului, Franţa nu reuşise să-şi atingă decît în mică măsură ţelurile pentru care intrase în război. Pentru burghezia franceză, lupta imperialistă pentru împărţirea prăzii abia începea. Franţa suferise în război pierderi mai mari decît ceilalţi aliaţi. Pe fronturi pieriseră 1.364.000 francezi, iar 740.000 fuseseră mutilaţi. Războiul distrusese 594.000 case, 20.000 fabrici şi uzine, 5.000 km căi ferate, degradase 1.757.000 ha teren arabil. Războiul a devastat în Franţa regiuni care înainte dădeau 80% din producţia de oţel, 55% din cea de cărbune, 43% din forţa electrică. Pentru a face faţă cheltuielilor, Franţa a fost nevoită să facă un mare efort financiar. Datoria ei publică a luat proporţii catastrofale, ajungînd ca la sfîrşitul războiului să fie de şapte ori mai mare decît în 1913. Acum, Franţa datora Angliei şi S.U.A. 3,5 miliarde dolari. Aşa cum arăta V. I. Lenin, războiul transformase Franţa dintr-o ţară a capitalului cămătăresc într-o ţară înglodată în datorii faţă de America, „deoarece nu mai are destule forţe economice şi nu-i ajung nici cerealele proprii, nici cărbunii proprii şi nu-şi poate dezvolta în proporţii mari forţele materiale, iar America cere ca întregul tribut să-i fie plătit cu toată strictetea. Poporul francez, care a fost înşelat prin aceea că a trebuit să-şi dea toate forţele, în numele libertăţii şi democraţiei, împotriva Germaniei, s-a ales acum, drept răsplată, cu datorii uriaşe, cu batjocura prădalnicilor imperialişti americani..." [2].

În schimb, Franţa avea cea mai mare armată dintre aliaţi. Trupele franceze ocupau poziţii importante pe malul Rinului, în Balcani şi Orientul Apropiat. Guvernanţii francezi sperau să poată valorifica, într-un mod avantajos, la Conferinţa de pace, această prioritate strategică.

Burghezia franceză căuta să obţină o situaţie de hegemon în Europa, prin slăbirea Germaniei şi prin încheierea unui nou sistem de alianţe. Cercurile conducătoare franceze urmăreau să creeze în Germania Occidentală un sistem de „state autonome" sub egida Franţei.

---

[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 30, Ed. politică, Bucureşti, 1946, pp. 141—142.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

De asemenea, să atragă Polonia, Cehoslovacia, România, ş.a. într-un sistem de alianţe, care să contracareze o nouă ameninţare din partea Germaniei. Un loc important în pretenţiile franceze îl ocupau fostele colonii germane dn Africa şi „moştenirea otomană". Burghezia franceză urmărea şi ea distrugerea statului sovietic. Acest vast program imperialist trebuia însă realizat în lupta cu planurile S.U.A. şi Marii Britanii.

La masa puterilor învingătoare era invitată şi Italia, însă această ţară ieşise din război cu o economie ruinată. Deosebit de grav fusese lovită agricultura. Lipsa mîinii de lucru, ca rezultat al mobilizărilor, a dus la degradarea unei mari suprafeţe agricole, la scăderea producţiei, la reducerea şeptelului. Războiul a dezorganizat finanţele ţării, a contribuit la creşterea (de şase ori în comparaţie cu anul 1913) a datoriei publice. Cu toate acestea, imperialismul italian a venit la conferinţă cu un plan vast de revendicări în Asia Mică, în Tirol, în ţinuturile iugoslave, bazîndu-se pe promisiunile făcute de anglo-americani în 1915 prin tratatul de la Londra, completat doi ani mai tîrziu prin cel de la Saint-Jean-de-Maurienne. În cele din urmă, imperialismul italian a trebuit să se mulţumească cu un rol mai modest, primind ceea ce i se oferea de către partenerii mai puternici şi mai influenţi.

Japonia a fost, în genere, un „partener tăcut", intrînd în luptă atunci cînd venea vorba de Extremul Orient, susţinînd deobicei pe englezi împotriva americanilor. Japonia imperialistă dorea să-şi menţină situaţia predominantă în China, pe baza celor „21 de revendicări" imperialiste, impuse Chinei în 1915, să-şi consolideze oficial stăpînirea asupra teritoriului Shantung, fosta posesiune germană în China, pe care japonezii au ocupat-o la începutul războiului. Japonia urmărea, de asemenea, să primească majoritatea coloniilor germane din Oceanul Pacific.

Celelalte ţări participante la conferniţă nu contau în rezolvarea principalelor probleme ale păcii, ele fiind ascultate numai atunci cînd era vorba de interesele lor.

Rusia sovietică n-a fost invitată la lucrările conferinţei, iar statele învinse au fost chemate doar să semneze condiţiile elaborate de învingători.

CONFERINŢA DE PACE DE LA PARIS.

Conferinţa de pace s-a deschis la 18 ianuarie 1919 în Sala oglinzilor din palatul de la Versailles, în aceeaşi sală, unde cu 48 de ani înainte, se proclamase imperiul german, în urma înfrîngerii Franţei în războiul franco-prusac. La lucrările conferinţei lua parte 27 de state, dintre care rolul hotărîtor aveau să-l joace marile puteri imperialiste în frunte cu S.U.A. 10.000 de delegaţi, consultanţi, experţi şi diverşi alţi colaboratori ai delegaţilor (delegaţia S.U.A. era însoţită de 1.300 colaboratori) s-au adunat să pună bazele viitoarei organizări a lumii, în concordanţă cu noul raport de forţe rezultat din uriaşa conflagraţie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Încă din primele zile ale conferinței s-a văzut că principiul „diplomației deschise", proclamat de Wilson, a fost o vorbă goală, căci același Wilson a propus ca principalele probleme ale conferinței să fie rezolvate în cadrul restrîns al marilor puteri, în consfătuiri strict secrete. Ședințele plenare nu făceau altceva decît să sancționeze ceea ce hotărîseră marile puteri. R. Lansing, secretarul Departamentului de stat al S.U.A. din acel timp, arată în memoriile sale, că „o ședință a conferinței asupra preliminariilor păcii era o adevărată farsă... Toți delegații erau chemați să asculte, nu să discute sau să critice ; o simplă înregistrare a aprobării lor, indiferent de opiniile lor reale. Aceasta era un mod mai mult medieval decît modern, mai mult despotic decît democratic. Într-un sens aceasta era o farsă, dar în altul era o tragedie". Diplomatul american îl ataca, firește, pe Wilson cu care era în raporturi foarte încordate, el dezvăluia însă adevărata stare de lucruri din ședințele plenare.

Principalele organe ale conferinței au fost : Consiliul celor zece, format din șefii guvernelor și miniștrii de externe ai celor cinci mari puteri, care a funcționat pînă la mijlocul lunii februarie 1919 ; Consiliul celor patru, compus din șefii guvernelor american, englez, francez și italian, care a funcționat începînd din martie și pînă aproape de semnarea Tratatului de la Verseilles ; și Consiliul celor cinci, în care intrau miniștrii de externe ai S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și reprezentantul Japoniei. Acest organ a pregătit textul definitiv al tratatelor. Dintre acestea, rolul hotărîtor l-a jucat însă „Consiliul celor patru", la care au participat Wilson, Lloyd George, Clémenceanu și Orlando.

Societatea Națiunilor. Încă înainte de terminarea primului război mondial, diverși oameni politici și ideologi burghezi de orientare pacifistă, ca și unii teoreticieni social-democrați, au lansat ideia că războiul mondial era ultimul de acest fel, că lumea postbelică va avea o organizare superioară și va putea înlătura asemenea calamnități. Această idee, reflectînd năzuința fierbinte a omenirii spre o pace trainică, a fost preluată de Wilson și expusă în cunoscutele sale „14 puncte", sub forma înființării unei organizații internaționale menită să „apere pacea". La stăruința lui, care vedea în crearea acestei organizații soluția pentru rezolvarea tuturor problemelor, Conferința a acceptat ca prim punct al ordinii de zi înființarea Ligii Națiunilor.

La 25 ianuarie 1919, ședința plenară a Conferinței de pace a hotărît înființarea Ligii Națiunilor, o comisie specială, în frunte cu Wilson, urmînd să-i elaboreze statul. În comisie s-au manifestat însă puternice contradicții. Au fost prezentate mai multe proiecte, fiecare din ele reflectînd interesele cercurilor conducătoare din țara în numele căruia era propus. Datorită intervenției lui Wilson, proiectele francez și italian n-au mai fost luate în discuție. Încercările delegatului francez, Léon Bourgeois, de a-și apăra proiectul în care figura un articol privitor la crearea unei armate internaționale și a unui stat major permanent, au fost respinse de reprezentanții S.U.A. și Angliei, care vedeau în proiectul francez perspectiva întăririi pozițiilor Franței în Societatea Națiunilor și în lupta pentru hegemonie în Europa. La rîndul lor, delegații

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

francezi şi italieni, sprijiniţi şi de alţi delegaţi, au combătut includerea în statut a articolului privitor la libertatea comerţului şi la posibilităţile egale din proiectul anglo-american, care urmărea să asigure prioritatea celor două mari puteri în comerţul mondial. Statutul Ligii Naţiunilor a fost adoptat în şedinţa plenară a Conferinţei de pace, la 28 aprilie 1919. Documentul conţinea 26 articole, care stabileau structura, funcţiile, principiile şi obligaţiile membrilor Ligii Naţiunilor.

Organele principale ale Ligii erau : Adunarea Generală, formată din toţi membrii şi Consiliul, format din delegaţii celor cinci mari puteri (membrii permanenţi), la care se mai adăugau patru membri aleşi periodic. Hotărîrile Adunării şi ale Consiliului Ligii se adoptau numai pe baza unanimităţii.

Statutul Societăţii Naţiunilor prevedea, în mod formal, necesitatea dezarmării, stabilind că membrii Ligii „recunosc că menţinerea păcii cere restrîngerea la minimum a înarmărilor în conformitate cu cerinţele securităţii naţionale şi cu obligaţiile internaţionale". În funcţie de poziţia geografică şi condiţiile deosebite ale fiecărui stat, Consiliul Ligii Naţiunilor avea sarcina de a pregăti planuri de dezarmare ce trebuiau supuse aprobării guvernelor şi revizuite cel puţin o dată la zece ani. Formulările erau, evident, vagi şi lăsau deschisă calea marilor puteri imperialiste spre sabotarea dezarmării.

Statutul prevedea obligaţia tuturor membrilor de a „respecta şi păstra", împotriva oricărei agresiuni din afară „integritatea teritorială şi independenţa politică a tuturor membrilor Ligii". Se stabilea, de asemenea, că în caz de constatare a unei agresiuni împotriva unuia din membrii Societăţii Naţiunilor, agresorului i se vor aplica sancţiuni. În practică însă, datorită atitudinii marilor puteri imperialiste semnatare ale pactului, aceste prevederi n-au fost aplicate cu consecvenţă, iar acţiunile întreprinse de Ligă nu s-au dovedit a fi eficace în rezolvarea marilor probleme ale relaţiilor internaţionale dintre cele două războaie mondiale.

Statutul Ligii Naţiunilor şi noua reîmpărţire a lumii creau iluzia că fostele colonii germane sau otomane atribuite Angliei, Franţei, Japoniei, „sub mandat" ar fi intrat, astfel, pe calea eliberării treptate. În realitate, „sistemul mandatelor" era colonialism de cea mai pură speţă.

Speranţele puse de Wilson în Societatea Naţiunilor s-au spulberat. În procesul luptei între marile puteri imperialiste, Anglia şi Franţa au reuşit să-şi asigure poziţii dominante în această organizaţie. În acelaşi timp, el a pierdut bătălia şi în ţară, unde Liga a fost atacată de pe poziţiile „izolaţionismului", ostil oricărui angajament internaţional, care ar fi stînjenit libertatea de mişcare a S.U.A. Adversarii lui Wilson au speculat în mod deosebit obligaţiile ce şi-ar fi asumat S.U.A. ca membră a Societăţii Naţiunilor şi amestecul eventual al Ligii în treburile interne americane. După îndelungate confruntări, în 1920, senatul a refuzat să ratifice tratatele încheiate şi să aprobe participarea S.U.A. la activitatea Societăţii Naţiunilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Divergențele dintre învingători cu privire la reparații și la granițele apusene ale Germaniei

Problema reparațiilor a devenit un obiect de aprigă dispută între marile puteri imperialiste. Anglia și S.U.A., în dorința lor de a împiedica hegemonia Franței în Europa și de a folosi Germania ca un teren uriaș de investiții de capitaluri, s-au ridicat împotriva pretențiilor Franței, pe care le socoteau exagerate, motivînd că reparațiile prea mari ar arunca Germania „în brațele bolșevismului". Aceasta nu însemna că Anglia sau S.U.A. n-ar fi fost interesate în plata reparațiilor de către Germania. Fiecare din aceste puteri urmărea însă rezolvarea problemei într-un mod cît mai avantajos pentru ea.

Anglia de pildă, care suferise incomparabil mai puține pierderi în război decît Franța, dar ale cărei cheltuieli generale de război erau mari, insista ca stabilirea cotelor de reparații pentru fiecare din puterile învingătoare să se facă în funcție de suma totală a cheltuielilor de război, ceea ce ar fi dus la creșterea cotei engleze. În același timp, Lloyd George căuta să demonstreze că Germania nu va putea plăti întreaga sumă și cerea reducerea ei. Anglia era și ea interesată în slăbirea economică a Germaniei și a puterii ei de concurență, dar și în menținerea acestei țări ca o contrapondere față de Franța, pe continent.

Statele Unite ale Americii, care intraseră tîrziu în război și ale căror pierderi erau minime, nu puteau pretinde o cotă mare din reparațiile germane. Forța lor economică le permitea, însă, să recurgă la alte mijloace pentru exploatarea Germaniei învinse. S.U.A. urmărea să împiedice întărirea Franței și slăbirea peste măsură a Germaniei. În același timp, reprezentanții americani se opuneau încercărilor de a include în reparații toate cheltuielile de război.

Gravele contradicții imperialiste au împiedicat pe aliați să stabilească la conferință suma totală a reparațiilor pe care trebuia să le plătească Germania, precum și proporțiile în care învingătorii urmau să primească aceste sume. Franța cerea ca suma să fie fixată la 800 miliarde mărci aur, Anglia la 480 miliarde, iar S.U.A. la 228 miliarde. După discuții îndelungate, rezolvarea definitivă a problemei a fost amînată pînă la 1 mai 1921, cînd o comisie interaliată, special însărcinată, urma să stabilească suma globală a reparațiilor. Aliații au hotărît însă, ca pînă la 1 mai 1921, Germania să plătească 20 miliarde mărci.

Problema granițelor apusene ale Germaniei a prilejuit, de asemenea, serioase frămîntări între marile puteri învingătoare, Conferința de pace ajungînd, la un moment dat, într-un adevărat impas.

Proiectul francez de stabilire a graniței franco-germane pe Rin, sau de creare a unor state autonome „tampon" în Renania, s-a lovit de rezistența dîrză a Angliei și S.U.A., care nu erau interesate în întărirea peste măsură a Franței. La sfîrșitul lunii aprilie, ciocnirile pe această temă dintre marile puteri învingătoare deveniseră deosebit de acute. În memoriul său din 26 martie, Lloyd George cerea o pace „mai puțin dură", pentru a împiedica prăbușirea guvernului german și așa destul de slab. În acest scop, el propunea să se facă Germaniei „unele concesii teritoriale moderate" în Europa. Nota de răspuns franceză

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

replica însă tăios, că Germania ar fi mult mai sensibilă la concesii şi satisfacţii de altă natură, ca, de pildă, în privinţa coloniilor, a înarmărilor navale şi a expansiunii comerciale, domenii în care concesiile respective ar fi trebuit suportate în primul rînd de Anglia.

În cele din urmă, sub presiunea anglo-americană, Franţa a trebuit să accepte o soluţie de compromis, departe de a corespunde intenţiilor cercurilor guvernante franceze. Zona renană era demilitarizată, iar malul sting al Rinului vremelnic ocupat de trupele aliate. De asemenea, Anglia şi S.U.A. au semnat la 28 iunie 1919 un tratat de ajutor reciproc cu Franţa, prin care cele două puteri se angajau să-i vină Franţei în ajutor, în cazul unui atac german. Aceasta ca o compensaţie la renunţarea de către Franţa la graniţa strategică de pe Rin. Însă prin neratificarea de către S.U.A. a tratatului de la Versailles, Tratatul de ajutor reciproc anglo-americano-francez a rămas un simplu petec de hîrtie.

După lungi discuţii şi ameninţări reciproce cu părăsirea conferinţei, marile puteri imperialiste au ajuns la un punct de vedere comun în privinţa păcii cu Germania, formulat în textul tratatului de pace. La sfîrşitul lunii aprilie 1919, Germania a fost invitată să-şi trimită delegaţii la Paris. La 7 mai 1919, delegaţiei germane, în frunte cu ministrul de externe al Germaniei, Brockdorf Rentzau, i-a fost înmînat textul Tratatului. Germaniei i se dădeau 15 zile pentru răspuns

La 22 iunie 1919, sub ameninţarea ocupării Germaniei de către aliaţi, Adunarea Naţională a Germaniei a hotărît să semneze tratatul. La 28 iunie, delegaţii puterilor învingătoare şi delegaţii germani au semnat Tratatul de pace, în Sala oglinzilor din palatul de la Versailles.

Tratatul de pace de la Versailles conţinea 440 articole, grupate în 15 părţi. Prima parte cuprindea cele 26 articole ale Statutului Ligii Naţiunilor, incluse în aceiaşi formă şi în celelalte tratate încheiate.

Schimbări teritoriale. Tratatul fixa graniţele Germaniei cu toţi vecinii săi. Teritoriul Germaniei se micşora cu 1/8 în comparaţie cu anul 1914, iar populaţia cu 1/10.

Germania înapoia Franţei Alsacia şi Lorena (în graniţele din 1870) şi ceda Belgiei districtele Eupen, Malmédy şi Moresnet.

Germania recunoaştea crearea zonei demilitarizate în regiunea Rinului — întreg malul sting pînă la graniţă şi 50 km pe malul drept. În această zonă, Germania nu avea voie să întreţină armată şi să ridice fortificaţii. Malul sting al Rinului rămînea ocupat de armatele aliate: zona Colonia pînă în 1925, zona oraşului Coblenz pînă în 1930, iar zona oraşului Mainz pînă în 1935.

Regiunea Saar era trecută sub administraţia Ligii Naţiunilor pentru 15 ani, iar minele de cărbuni de aici erau cedate Franţei, în compensaţie pentru distrugerea departamentelor miniere franceze din nord. După 15 ani urma să se hotărască printr-un plebiscit cui va aparţine regiunea Saar, Franţei sau Germaniei.

Germania a cedat Danemarcei nordul regiunii Schleswig (după plebiscitul din 1920 prevăzut de Tratatul de la Versailles). În răsărit, Germania recunoaştea independenţa Poloniei şi-i înapoia teritoriile ocu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pate prin împărțirile Poloniei, precum și o parte a Sileziei superioare. Orașul Danzig (Gdansk) cu teritoriul din jur era transformat în oraș liber sub egida Ligii Națiunilor, inclus însă în sistemul vamal polonez. Germania renunța și la teritoriul Klaipeda (Memel), care în 1923 a fost alipit Lituaniei.

Germania recunoștea, de asemenea, independența Cehoslovaciei și-i ceda un district din Silezia superioară. Guvernul german recunoștea și independența Austriei, obligîndu-se s-o respecte.

Coloniile germane. Germania a fost obligată să renunțe la toate drepturile asupra teritoriilor sale de peste mări.

Anglia primea o parte a Africii germane de răsărit, Ruanda și Urundi treceau sub „mandatul" Belgiei, iar Kiong sub „mandat" portughez. Africa germană de sud-vest era dată Uniunii Sud-Africane. Australia căpăta partea pe care o stăpîniseră colonialiștii germani în Noua Guinee, iar Noua Zeelandă, insulele Samoa; Togo și Camerunul (Africa) au fost împărțite între Anglia și Franța. Japonia a obținut insulele germane din Oceanul Pacific: Caroline, Mariane și Marshall, precum și „drepturile și privilegiile Germaniei" în peninsula chineză Shantung, prin nesocotirea drepturilor poporului chinez de a-și redobîndi teritoriile smulse prin forță de imperialismul german.

Prevederile referitoare la coloniile germane din Pacific și în special cele referitoare la posesiunile germane din China cedate Japoniei au fost și ele una din cauzele care au determinat Congresul S.U.A. să nu ratifice Tratatul de pace de la Versailles.

Germania renunța, de asemenea, la toate investițiile sale din fostele colonii și din străinătate.

Îngrădiri militare. Efectivul armatei germane a fost fixat la 100.000 oameni, iar corpul ofițeresc la 4.000 oameni (7 divizii de infanterie și 3 de cavalerie). Statul major general era lichidat. Erau interzise serviciul militar obligatoriu (completarea armatei făcîndu-se prin „angajarea voluntară"), pregătirea militară în instituțiile de învățămînt, organizații sportive sau turistice.

Germania nu avea voie să aibă artilerie grea, tancuri, submarine, avioane militare. În ceea ce privește flota militară, Germania putea avea 6 crucișătoare ușoare și 12 contratorpiloare. Efectivele flotei militare nu puteau depăși 15.000 oameni. Pentru controlul asupra îndeplinirii și respectării acestor prevederi, s-au instituit diferite comisii militare aliate. Este important de menționat faptul, că Germania a știut să încalce în secret aceste îngrădiri. Nenumăratele organizații paramilitare, care s-au păstrat în Germania, organizațiile sportive și turistice, s-au ocupat în secret de pregătirea militară a tineretului german. Pe de altă parte, generalii vinovați de război n-au fost pedepsiți și au putut fi folosiți în viitorul război. Și, ceea ce este mai important, militarismul revanșard german și-a păstrat intactă industria grea, baza viitorului război de revanșă.

Reparațiile germane. Art. 231 al Tratatului, care stabilea vinovăția Germaniei pentru declanșarea războiului, constiuia baza juridică a plății reparațiilor de război de către Germania și aliații ei. Suma totală a

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

reparațiilor și cota cuvenită fiecărei țări învingătoare, n-au fost fixate prin tratat *; Germania se obliga să achite pînă la 1 mai 1921 suma de 20 miliarde mărci, ca primă cotă. Deși suma totală n-a fost fixată, asupra Germaniei a fost aruncată o sarcină enormă. În tratat au fost fixate sectoarele din care trebuiau efectuate plățile : aur, devize, hîrtii de valoare, buget, flotă, proprietatea germană din afara granițelor, producția curentă (cărbuni, textile etc.), materii prime ș.a. Plata reparațiilor a fost una din cauzele haosului economic al Germaniei din anii 1920—1923. De asemenea, ea a constituit o armă deosebit de periculoasă în mîna revanșarzilor germani.

Tratatele cu aliații Germaniei s-au semnat în anii 1919—1920.

TRATATELE DE PACE CU FOȘTII ALIAȚI AI GERMANIEI

În urma luptei revoluționare a popoarelor din Imperiul Austro-Ungar, monarhia habsburgică s-a prăbușit, iar în locul ei au apărut noi state europene : Cehoslovacia, Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor, Ungaria, Austria, Polonia. România și-a desăvîrșit unitatea de stat. Lupta dîrză a maselor populare a fost factorul esențial care a impus pe plan internațional crearea și desăvîrșirea noilor state în Europa centrală și răsăriteană, în pofida unor intenții engleze sau americane de a mai menține „monarhia din petice".

Tratatul de pace cu Austria a fost semnat la 10 septembrie 1919, la Saint-Germain (în apropierea Parisului). Noul stat avea un teritoriu de 84.000 km² și o populație de 6.700.000 de oameni (anul 1919).

Republica Austria recunoștea independența tuturor statelor vecine, inclusiv a celor care intrau mai înainte în componența Austro-Ungariei : Boemia, Moravia și Slovacia au format Cehoslovacia. Galiția era alipită la Polonia. Ținuturile iugoslave au fost cedate în cea mai mare parte Regatului Sîrbilor, Croaților și Slovenilor. Italia primea Tirolul de sud, Istria (fără Fiume) Craina, orașul Zara. Bucovina, Transilvania și Banatul, unite cu România, prin voința poporului, intrau în componența statului român.

Împărțirea „moștenirii" habsburgice a dat loc la lupte acerbe între participanți. Italia, îndeosebi, a rămas nemulțumită că nu i s-a dat Dalmația, așa cum fusese prevăzut în 1915 în tratatul de alianță cu Antanta. Contradicțiile teritoriale s-au manifestat, de asemenea, între Cehoslovacia și Polonia, cu privire la regiunea Teschen.

Conform Tratatului de pace, Austria avea dreptul la o armată de 30.000 oameni și se obliga să plătească reparații. Ca primă cotă i se lua întreaga flotă comercială și de pescuit. Austria a fost transformată într-o țară dependentă de marile puteri occidentale și de vecinii ei mai puternici. Un articol special interzicea „Anschluss-ul" (alipirea Austriei la Germania).

---

* Conf. de la Spa (5—16 iulie 1920) a fixat cotele de reparații (Franța 52%, Anglia 22%, Italia 10% etc.). La Conf. de la Londra (24 aprilie—5 mai 1921), suma reparațiilor a fost fixată la 132 miliarde mărci aur, plătibilă în 30 de ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Tratatul de pace cu Bulgaria s-a semnat la Neuilly sur Seine, la 27 noiembrie 1919. Prin acest tratat Bulgaria ceda Tracia apuseană Greciei, pierzînd astfel ieşirea la Marea Egee, renunţa în favoarea Regatului Sîrbilor, Croaţilor şi Slovenilor la oraşele Ţaribrod, Bosilegrad şi Strumiţa cu împrejurimile. Graniţa româno-bulgară se fixa pe baza Tratatului de la Bucureşti din 1913.

Armata bulgară era redusă la 20.000 soldaţi. Aviaţia şi flota militară au fost interzise. Bulgariei i-a fost impusă suma de 2.250 milioane franci aur ca reparaţii de război.

Tratatul de pace cu Ungaria s-a semnat la Trianon (Versailles) la 4 iunie 1920. Prevederile Tratatului de la Trianon erau asemănătoare celor de la Saint-Germain.

Ungaria recunoştea graniţele şi independenţa Austriei, României, Regatului Sîrbilor, Croaţilor şi Slovenilor, Cehoslovaciei şi renunţa la teritoriile Transilvaniei şi Banatului, unite cu România. Bacica, Vojvodina, Croaţia şi Banatul sîrbesc intrau în componenţa Iugoslaviei. Slovacia şi Ucraina subcarpatică au intrat în componenţa Cehoslovaciei.

Armata ungară se reducea pînă la 35.000 soldaţi. Prin tratat, Ungaera obligată să plătească reparaţii de război, a căror sumă n-a fost fixată definitiv.

Împărţirea „moştenirii otomane". Marile puteri imperialiste au hotărît să lichideze statul turc, ca factor politic, de asemenea, să-şi împartă teritoriile stăpînite de Turcia pînă la primul război mondial. Convenţiile referitoare la împărţirea Imperiului otoman au fost încheiate încă în timpul războiului, însă cînd a venit vorba de realizarea lor, după înfrîngerea Turciei, au ieşit la iveală gravele contradicţii între Anglia, Franţa, Italia şi S.U.A.

Statele Unite ale Americii nu voiau să recunoască convenţiile secrete încheiate de Anglia, Franţa şi Italia în timpul războiului, imperialismul american dorind şi el să obţină avantaje de pe urma înfrîngerii Turciei. În noile condiţii, imperialismul britanic nu mai era hotărît să-şi respecte întocmai promisiunile faţă de Franţa şi Italia, susţinînd acum pretenţiile Greciei, aliata Marii Britanii. În cele din urmă a triumfat punctul de vedere al acesteia. Anglia avea armata cea mai puternică din Orientul Apropiat şi dobîndise, prin cumpărare, sprijinul şeicilor locali arabi sau curzi.

Tratatul de pace cu Turcia s-a încheiat la 10 august 1920, la Sèvres, în apropierea Parisului. Tratatul s-a încheiat cu guvernul sultanului, care, de fapt, nu mai reprezenta pe nimeni, căci puterea trecuse în mîna Adunării Naţionale turce şi a guvernulu condus de Mustafa Kemal.

Tratatul menţinea în Turcia regimul capitulaţiilor. Strîmtorile se demilitarizau şi erau trecute sub administraţia deplină a Comisiei Internaţionale a Strîmtorilor (fără Rusia sovietică). Flota turcă se lichida, iar armata era redusă la 50.000 oameni.

Tratatul de la Sèvres limita Turcia europeană la Stambul şi împrejurimi, iar Turcia asiatică la partea centrală a Asiei mici. Siria şi Libanul au trecut sub mandat francez, iar Mesopotamia şi Palestina sub mandat englez. Turcia renunţa la „drepturile" sale în Sudan,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

recunoștea protectoratul englez asupra Egiptului și anexarea de către Anglia a Ciprului. Renunța, de asemenea, la toate posesiunile din Peninsula Arabică. Insulele Dodecanez au fost predate Italiei, parte din Tracia, Greciei, care mai primea țărmul european al Dardanelelor, o serie de insule și orașul Izmir(Smirna). Kurdistanul era despărțit de Turcia și i se acorda independența.

Tratatul consolida dominația economică și politică a imperialiștilor în Turcia și excludea guvernul turc de la administrația strîmtorilor. Acest tratat n-a fost recunoscut de guvernul kemalist, iar puterile imperialiste în frunte cu Anglia au organizat intervenția militară a Greciei împotriva Turciei kemaliste și blocada ei economică, sperînd să înăbușe, astfel, revoluția turcă și să culeagă roadele Tratatului de la Sèvres. Însă acestor speranțe nu le-a fot dat să se realizeze.

Noua organizare a lumii, bazată pe tratatele încheiate între țările Antantei și cele ce-au făcut parte din coaliția Puterilor centrale, cunoscută și sub numele de „sistemul Versailles", poartă firește amprenta războiului imperialist mondial, ale cărui rezultate le-a consemnat. Tratatele încheiate au reîmpărțit lumea, au încercat să consolideze dominația colonială a puterilor învingătoare, au tins spre lichidarea unor concurenți primejdioși .„Sistemul Versailes" era chemat să consfințească noua reîmpărțire a lumii pe baza căreia 7/10 din omenire era pusă la dispoziția unui mic grup de țări imperialiste învingătoare : Anglia, Franța și Japonia. Referindu-se la această reîmpărțire a lumii între marile puteri imperialiste, V. I. Lenin arăta că ea „stă pe un vulcan" [3].

În același timp, tratatele au consemnat soluționarea unor aspirații naționale legitime prin construirea sau reconstruirea unor state naționale, în cazul României, desăvîrșirea unității statului național.

Crearea Micii Antante. Lupta de eliberare națională a popoarelor asuprite, în condițiile avîntului revoluționar stimulat de victoria Revoluției din Octombrie, a înfrîngerilor de pe fornt, a dus la dezagregarea Austro-Ungariei, la apariția pe ruinele fostului imperiu a unor state independente, la desăvîrșirea unității altora. Desfășurarea impetuoasă a acestui proces a obligat pe organizatorii „sistemului Versailles", să includă în tratatele încheiate recunoașterea independenței noilor state, rod al luptei populare pentru independența națională și progres social.

Noul sistem de organizare a lumii creat după război nu oferea însă statele respective suficiente garanții împotriva unor eventuale încercări de revizuire a frontierelor lor, recunoscute prin tratatele încheiate. Acest sentiment de nesiguranță era întreținut de o serie întreagă de factori, dintre care se desprindeau în primul rînd : neratificarea de către S.U.A. a Tratatului de la Versailles, ceea ce constituia o puternică lovitură dată sistemului sprijinit pe acest tratat, interesul manifestat de unele cercuri guvernamentale engleze și franceze, în 1919—1920, față de proiectele de federalizare a tuturor „statelor succesorale". La aceasta se mai adăuga și faptul că Societatea Națiunilor, aflată în plin proces de organizare, nu oferea nici ea, prin statut, suficiente garanții

[3] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P., București, 1965, p. 309.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

împotriva unor eventualități ca cele amintite mai sus. Crearea Micii Antante se înscrie tocmai ca o încercare a statelor vizate de a se pune la adăpost în fața unor tentative de revizuire a statutului lor teritorial. Firește că acest lucru corespundea și cu interesul cercurilor guvernante din țările respective de a-și consolida dominația în cadrul frontierelor naționale stabilite.

Constituirea Micii Antante a fost pregătită în anii îndelungați de luptă comună a popoarelor asuprite din fostul imperiu. În martie 1918, un congres al reprezentanților acestor naționalități, desfășurat la Roma, hotăra continuarea luptei împotriva opresiunii pînă la victoria finală. Colaborarea efectivă, care a dus la crearea grupării de state denumită ulterior Mica Antantă, a început însă mai tîrziu. La 20 ianuarie 1920, guvernele Cehoslovaciei, Regatului Sîrbilor, Croaților și Slovenilor și României, au cerut Conferinței ambasadorilor, pe atunci singurul for internațional care supraveghea executarea tratatelor, să interzică revinirea Habsburgilor pe tronul Ungariei, subliniind că ele nu vor tolera o asemenea tentativă. Colaborarea celor trei guverne a continuat în lunile următoare, în legătură cu încheierea tratatului de pace cu Ungaria.

Primul tratat încheiat în cadrul Micii Antante a fost *Convenția ceho-iugoslavă,* semnată la 14 august 1920, prin care părțile se obligau să mențină pacea și să respecae prevederile Tratatului de la Trianon și în caz de atac neprovocat din partea Ungariei contra uneia dintre ele, să-și acorde ajutor. Convenția mai prevedea că nici una din părțile semnatare nu putea încheia vreo alianță cu altă putere fără avizul celeilalte. Convenția era încheiată pe termen de 2 ani și se încadra în prevederile statutului Societății Națiunilor.

Cel de al doilea tratat, *Convenția româno-cehoslovacă* s-a încheiat la 23 aprilie 1921 la București, după ce la sfîrșitul lunii martie avusese loc o încercare de a readuce la tronul Ungariei pe Carol de Habsburg, care a provocat vii proteste din partea celor trei țări. Cu excepția art. 4, care prevedea că în scopul de coordonare a eforturilor pacifice, cele două țări urmau să se sfătuiască în problemele relațiilor cu Ungaria (acest articol nu figura în Convenția ceho-iugoslavă), textul acestei convenții era identic cu cel semnat la 14 august 1920 de Cehoslovacia și Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor.

Cel de al treilea tratat, *Convenția româno-iugoslavă* s-a semnat la Belgrad la 7 iunie 1921.

Mica Antantă, apărută ca o grupare a unor state ce urmăreau să se pună la adăpost în fața unor eventuale încercări de revizuire a statutului lor teritorial, s-a încadrat în sistemul de alianțe francez din această parte a Europei.

PROBLEMELE EXTREMULUI ORIENT ȘI POZIȚIA MARILOR PUTERI IMPERIALISTE

Raportul de forțe în Extremul Orient după primul război mondial. După primul război mondial și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, raportul de forțe în Extremul Orient s-a schimbat. Ieșirea Rusiei din

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

lagărul țărilor imperialiste și politica externă inaugurată de guvernul sovietic au dat o lovitură puternică întregului sistem colonial, complicînd lupta pentru dominație colonială. În Extremul Orient, ca și în regiunea Oceanului Pacific au apărut pe primul plan contradicțiile americo-japoneze.

În timpul primului război mondial, imperialismul japonez a profitat la maximum de încleștarea de forțe din Europa, cînd nici una din marile puteri nu a fost în măsură să ducă o politică activă în China. Folosind această împrejurare, Japonia a ocupat încă în 1914 posesiunile germane din China și o poziție dominantă în economia ei, impunînd guvernului de la Pekin, cunoscutele „21 de revendicări" cu caracter imperialist. La sfîrșitul primului război mondial, Japonia deținea aproape 50% din comerțul exterior al Chinei, iar Anglia și S.U.A. numai 17,1% și respectiv 15,7%.

Pozițiile Japoniei s-au întărit și mai mult, după ce, prin Tratatul de la Versailles, i-au fost atribuite „drepturile și privilegiile" germane în Shantung și fostele posesiuni insulare germane din Pacific, insulele Mariane, Caroline și Marshall. Japonia voia să-și mențină cu orice preț aceste poziții, și trecuse, după război, la un vast program de construcții navale militare.

Imperialismul american nu se putea împăca cu situația predominantă a Japoniei în Extremul Orient. Situația creată în Extremul Orient a fost și ea una din cauzele esențiale pentru care S.U.A. n-au ratificat în 1920 Tratatul de pace de la Versailles. Aceasta însemna, de fapt, că problemele Extremului Orient rămîneau deschise, nereglementate.

Statele Unite voiau să reimpună vechiul lor principiu al „porților deschise și posibilităților egale", să acaparezze poziții importante în Manciuria, să lichideze alianța anglo-japoneză a cărui termen expira în 1921, să obțină poziții dominante în China și în regiunea Oceanului Pacific. Pentru a acționa asupra celorlalte puteri imperialiste, S.U.A. aveau mijloace puternice : presiunea financiară asupra Franței, presiunea navală asupra Angliei și mai ales asupra Japoniei. Încă din 1916, S.U.A. au adoptat un program uriaș de construcții navale care trebuia să aducă, în 1924, flota S.U.A. pe primul loc în lume. Noua administrație de după război anunță că programul va fi executat întocmai. O campanie de presă bine dirijată populariza ideia că Japonia nu trebuie să rămînă „stăpîna Pacificului". Acestea au fost adevăratele motive care au determinat guvernul american să propună, în 1921, convocarea unei conferințe care să reglementeze problemele „dezarmării" navale și ale Extremului Orient.

Anglia nu era contra unei slăbiri a influenței japoneze în China și-și dădea seama că nu poate face față ritmului de construcții navale impus de S.U.A. Făcînd unele concesii, ea spera că-și va putea menține situația de ușoară superioritate navală față de S.U.A., dacă guvernul american va renunța la îndeplinirea programului său de înarmare navală. Mai trebuie amintit că dominioanele cereau cu insistență renunțarea la tratatul de alianță cu Japonia care, în cazul unui război japono-american, ar fi situat Imperiul britanic alături de Japonia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Japonia la rîndul ei, nu putea să reziste singură presiunii americane. Guvernul japonez spera să facă cît mai puține concesii, în schimbul recunoașterii de către americani a posesiunilor din Extremul Orient și a încetării construcțiilor navale americane.

Franța, care avea importante interese în China și Indochina, a trebuit să accepte invitația de a participa la conferință.

La fel ca și celelalte state colonialiste, Italia a fost invitată ca mare putere, pentru a participa la discutarea mai ales a problemei dezarmării.

Mai trebuie adăugat că, în condițiile crizei postbelice din anii 1920—1921, programele de construcții navale, care aveau efecte dezastruoase asupra economiei țărilor capitaliste, asupra maselor populare, au provocat puternice proteste în opinia publică. Acesta a fost, de asemenea, unul din factorii care au determinat guvernele imperialiste să pună problema „dezarmării" la conferința de la Washington.

Conferința de la Washington s-a deschis la 12 noiembrie 1921. La ea au participat reprezentanții S.U.A., Angliei, Franței, Japoniei, Italiei, Canadei, Australiei, Noii Zeelande, Uniunii Sud-Africane, Indiei, Belgiei, Olandei, Portugaliei și Chinei. Rusia sovietică n-a fost invitată. Pe ordinea de zi oficială a conferinței figurau : limitarea înarmărilor maritime și terestre ; problemele Oceanului Pacific și ale Extremului Orient.

Primul tratat semnat la Washington (13 dec. 1921) a primit numele de *Tratatul celor patru* (S.U.A., Anglia, Franța și Japonia). El se referea la posesiunile insulare și la dominioanele insulare din regiunea Oceanului Pacific.

Primul articol al tratatului stipulează că „Înaltele Părți contractante au convenit în ceea ce le privește, să respecte drepturile asupra posesiunilor lor insulare, precum și asupra dominioanelor insulare din regiunea Oceanului Pacific". Cu alte cuvinte, marile puteri imperialiste se angajau să recunoasnă situația creată după primul război mondial în această zonă. În schimbul acestei recunoașteri din partea S.U.A., Japonia și Anglia renunțau la tratatul lor de alianță. *Tratatul celor patru* s-a încheiat pentru o perioadă de 10 ani. El apărea ca o victorie a diplomației americane, care reușise să destrame alianța anglo-japoneză. Însă imperialismul japonez a obținut recunoașterea din partea S.U.A. a noilor sale posesiuni din Oceanul Pacific (fostele colonii germane), ceea ce fără îndoială era un cîștig important pentru Japonia.

Problema cea mai dificilă a conferinței de la Washington a fost aceea a dezarmărilor navale. S.U.A. au urmărit să-i fie recunoscut locul de egalitate, în privința flotei de linie, cu Marea Britanie. Japonia, Italia și Franța n-au fost mulțumite de proporțiile stabilite între marile puteri, cerînd tonaje mai mari pentru ele. În toiul discuțiilor și certurilor, secretarul de stat al S.U.A., Hughes, reamintea ironic participanților că ei se află la o conferință de dezarmare și nu la una de înarmare. În cele din urmă s-a ajuns la *Tratatul celor cinci* (S.U.A., Anglia, Franța, Japonia, Italia) ,semnat la 6 februarie 1922. Acest tratat limita înarmările maritime, dar se referea numai la navele mari de linie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Tratatul stabilea următoarele proporții între navele de linie ale celor cinci mari puteri: Anglia 525.000 tone, S.U.A. 525.000 tone, Japonia 315.000 tone, Franța 175.000 tone, Italia 175.000 tone. Aceste cifre ne arată că Marea Britanie a fost obligată să renunțe la vechiul ei principiu de a dispune de o flotă egală cu flota unită a două mari puteri și să recunoască flota americană egală cu cea britanică. Fixarea pentru Franța și Italia a unui tonaj egal a strînit o profundă nemulțumire în cercurile guvernamentale franceze, care se considerau jignite de această „egalizare".

Art. 19 al tratatului statornicea „statu quo"-ul în materie de fortificații și baze navale pentru S.U.A., Anglia și Japonia, adică cele trei puteri se angajau să nu-și lărgească bazele deja existente și să nu creeze altele noi în Oceanul Pacific. Această situație era în defavoarea S.U.A., căci în timp ce Japonia avea concentrate toate bazele și flota în jurul insulelor japoneze, americanii își aveau cele mai apropiate baze în insulele Hawaii, la cîteva mii de mile de teartul de operațiuni probabil.

Grave contradicții între puterile imperialiste au ieșit la iveală cu prilejul discuțiilor în jurul limitării flotei submarine. Franța s-a opus categoric limitării flotei submarine, iar conferința n-a putut adopta nici o hotărîre în această direcție.

Ultimul tratat al conferinței de la Washington se referea la China. El a fost semnat la 6 februarie 1922 de S.U.A., Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia, Belgia, Olanda, Portugalia și China și este cunoscut sub numele de *Tratatul celor nouă*. Puterile semnatare se angajau să respecte suveranitatea și independența Chinei și principiul „posibilităților egale" pentru comerțul și industria tuturor națiunilor în China. În realitate însă, acest tratat menținea și în continuare China într-o stare de dependență față de marile puteri imperialiste. S.U.A. au reușit să lovească în preponderența japoneză, în China, prin adoptarea principiului „posibilităților egale". Teritorii importante ale Chinei au rămas și pe mai departe sub dominația străină. Japonia a continuat să ocupe Port-Artur și Dairen (Dalnii). Anglia păstra Hongkong și Insula Koulun. China n-a dobîndit nici autonomie vamală, nici retragerea trupelor și poliției străine. Poșta și telegraful continuau să rămînă în mîinile capitaliștilor străini. Prin *Tratatul celor nouă* marile puteri au încercat să opună și un front imperialist comun noii revoluții democratice care se dezvolta în China. Puterile imperialiste continuau să sprijine clicile militare care-și disputau puterea în această țară, sperînd ca prin acest sprijin să-și întărească propriile lor poziții.

Singurul teritoriu care a fost redat Chinei la Conferința de la Washington a fost peninsula Shantung. În urma presiunii guvernului american, nemulțumit de creșterea influenței japoneze în China, guvernul japonez a consimțit să retrocedeze Chinei peninsula Shantung, păstrînd însă în această parte a Chinei importante poziții economice.

Astfel, la Conferința de la Washington se părea că s-au rezolvat cele mai importante probleme ale Extremului Orient și Oceanului Pacific. În realitate însă, hotărîrile conferinței n-au dus decît la stabilizarea temporară, relativă, a forțelor în Extremul Orient. Contradicțiile

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

imperialiste au răbufnit după cîţiva ani cu o forţă şi mai mare, iar hotărîrile conferinţei au fost încălcate în primul rînd de imperialismul japonez care fusese împins înapoi de către S.U.A. aliate cu Anglia.

Conferinţa de la Washington a avut şi alte părţi slabe : nu era posibilă rezolvarea problemelor Extremului Orient şi ale Oceanului Pacific fără participarea unei mari puteri din această zonă cum era Rusia sovietică, şi nici nu se putea crede că poporul chinez va mai tolera multă vreme domnia monopolurilor străine în ţara sa.

MARILE PUTERI IMPERIALISTE ŞI RUSIA SOVIETICĂ DUPĂ EŞUAREA INTERVENŢIEI STRĂINE ŞI ZDROBIREA CONTRAREVOLUŢIEI INTERNE. CONFERINŢELE DE LA GENOVA ŞI HAGA

Lichidarea intervenţiei străine şi a contrarevoluţiei interne în Rusia a provocat o anumită modificare a raportului de forţe pe arena internaţională ; între cele două sisteme, socialist şi capitalist ,se statornicise un oarecare echilibru, o perioadă de armistiţiu mai mult sau mai puţin îndelungat. Pentru Rusia sovietică aceasta a însemnat începutul unei faze noi, în care fusese cucerită posibilitatea existenţei ei internaţionale.

Pe de altă parte, zdrobirea forţelor contrarevoluţiei interne n-a însemnat renunţarea definitivă la politica de intervenţie în Rusia sovietică a puterilor imperialiste. Această politică a continuat şi în anii următori prin folosirea altor mijloace şi mai ales a dificultăţilor economice, pentru a obţine din partea guvernului sovietic concesii importante, de natură să şubrezească puterea sovietică, să ducă chiar la restaurarea capitalismului Definind această politică, Lloyd George declara la 10 februarie 1920 în parlamentul britanic : „N-am reuşit să restabilim Rusia (Lloyd George înţelegea restabilirea capitalismului în Rusia — N.A.) cu ajutorul forţei. Sînt convins că vom zbuti să facem acest lucru şi s-o salvăm cu ajutorul comerţului". În acelaşi timp însă, ţările capitaliste erau ele însele interesate în stabilirea relaţiilor economice cu Rusia sovietică. Economia multora dintre ele era ruinată. Greutăţile economice, consecinţe ale războiului, au fost amplificate de criza economică din anii 1920—1921. Rusia sovietică putea furniza importante materii prime, combustibil, constituind, în acelaşi timp, o piaţă importantă. Nu întîmplător, tocmai în această perioadă s-a conturat tot mai precis în politica cercurilor guvernante din ţările capitaliste faţă de statul sovietic tendinţa stabilirii relaţiilor economice. Cercurile guvernante din ţările capitaliste nu puteau ignora nici poziţia unor cercuri largi ale opiniei publice care cereau normalizarea legăturilor cu statul socialist.

La rîndul ei Rusia sovietică, era vital interesată să transforme răgazul paşnic cucerit într-o pace îndelungată, să lichideze blocada economică a ţărilor capitaliste şi izolarea diplomatică, să stabilească relaţii diplomatice şi legături comerciale cu un număr cît mai mare de ţări. Mergînd pe această linie, guvernul sovietic, în nota sa din28 octombrie 1921 adresată Anglie, Italiei, S.U.A., Franţei şi Japoniei, după ce respingea încercările de amestec în treburile interne, propunea convocarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

unei conferințe internaționale care să examineze problemele păcii și colaborării economice în Europa, inclusiv problema datoriilor Rusiei, arătîndu-se dispus la concesii în această privință.

După mai multe schimburi de note și înlăturarea unor dificultăți, create de pozițiile diferite în legătură cu această propunere, ale guvernelor englez și francez, la 6 ianuarie 1922 s-a deschis la Cannes, în Franța, Conferința Consiliului Suprem al Antantei, care a hotărît convocarea, în februarie sau în martie același an, a unei conferințe economice europene la care să fie invitați și reprezentanții Germaniei, Rusiei sovietice, Austriei, Ungariei și Bulgariei. În hotărîrea conferinței de la Cannes au fost fixate și condițiile pe care puterile imperialiste se pregăteau să le impună guvernului sovietic.

La 7 ianuarie 1922, din însărcinarea comitetului special, guvernul italian a trimis guvernului sovietic invitația de a trimite o delegație la conferința care se va deschide la Genova. La 8 ianuarie 1922, guvernul sovietic a declarat că acceptă această invitație. V.I. Lenin a precizat că delegația sovietică va participa la conferință din „interes pentru comerțul cu țările capitaliste și pentru a discuta condițiile cele mai juste și cele mai avantajoase din punct de vedere politic ale acestui comerț și nimic mai mult“ [4]. Este important de remarcat că deși S.U.A. n-au participat oficial la conferința de la Genova, guvernul american a urmărit îndeaproape lucrările conferinței prin „observatorul“ său, ambasadorul american în Italia, Child, influențînd poziția Angliei și a Franței.

Conferința de la Genova, s-a deschis la 10 aprilie 1922 cu reprezentanți din 19 de țări. Președinte al conferinței a fost ales șeful guvernului țării gazdă, primul ministru italian Facta.

La 11 aprilie 1922 a fost înmînat delegației sovietice memorandul experților din țările capitaliste, în care au fost incluse pretențiile de bază ale guvernelor capitaliste față de guvernul sovietic : achitarea tuturor datoriilor guvernelor țarist și provizoriu ; restituirea sau despăgubirea integrală a proprietăților străine naționalizate ; instituirea unui regim special pentru străini ; desființarea monopolului de stat al comerțului exterior în Rusia sovietică.

Deși condițiile stabilite de guvernele țărilor capitaliste erau foarte grele, delegația sovietică a consimțit, totuși, să ducă tratative cu acestea.

Tratatul de la Rapallo. În același timp, delegația sovietică a propus delegației germane să continue tratativele începute încă la Berin, în drumul delegației sovietice spre Genova. Dîndu-și seama că puterile imperialiste învingătoare în primul război mondial nu doresc o colaborare normală cu Rusia sovietică, delegația sovietică a considerat posibil să propună Germaniei, țară învinsă în primul război mondial, lipsită de colonii și piețe de desfacere, o colaborare politică și economică reciproc avantajoasă, care să spargă frontul unic imperialist, antisovietic și să creeze un precedent pentru relațiile dintre Rusia sovietică și celelalte mari puteri capitaliste. Delegația germană, de teamă ca industria germană să nu fie exclusă de celelalte puteri imperialiste de pe piața rusă, în eventualitatea unei înțelegeri între acestea și Rusia sovietică, precum

[4] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 33, Ed. politică, București, 1967, p. 203.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

și din dorința de a asigura mărfurilor germane un plasament sigur și industriei germane materie primă, a consimțit să ducă tratative cu delegația sovietică. Acestea s-au încheiat la 16 aprilie 1922 prin semnarea la Rapallo, în apropierea Genovei, a tratatului sovieto-german.

Tratatul stabilea reluarea imediată a relațiilor diplomatice între Germania și Rusia sovietică. Cele două părți renunțau reciproc la despăgubirile de război. Germania recunoaștea naționalizarea proprietății ei de stat sau particulare în Rusia sovietică și renunța la despăgubiri, cu condiția ca guvernul sovietic să nu plătească despăgubiri analoage altor țări. Tratatul de la Rapallo a avut o mare importanță pentru cele două țări semnatare, aducîndu-le amîndurora importante avantaje politice și economice.

Tratatul sovieto-german a fost întîmpinat cu ostilitate de celelalte delegații de la Genova, delegația germană fiind supusă unor presiuni și chiar amenințări, ca să renunțe la tratat. După refuzul Germaniei de a renunța la tratat, Anglia și Franța a exclus-o din comisia principală a conferinței, comisia politică.

La 20 aprlie, delegația sovietică a înmînat delegațiilor din țările capitaliste răspunsul guvernului sovietic la memorandumul din 11 aprilie. Guvernul sovietic respingea, în principiu, pretențiile statelor imperialiste ca un amestec brutal în treburile interne ale statului sovietic. În dorința de a se ajunge, totuși, la o înțelegere, el făcea o serie de contrapropuneri. Guvernul sovietic arăta că este gata să despăgubească pierderile suferite de străini, dacă statele capitaliste vor despăgubi Rusia pentru pierderile pricinuite de intervenția străină. El respingea plata datoriilor contractate de guvernele țarist și provizoriu în timpul războiului, sub motivul că milioane de soldați ruși au luptat pe front pentru interesele capitaliștilor străini. Delegația sovietică declară însă că este gata să ducă tratative cu țările interesate pentru plata datoriilor dinainte de război ; ea punea însă condiția ca plata să înceapă peste 30 de ani, iar guvernele capitaliste să pună la dispoziția guvernului sovietic credite imediate. De asemenea, guvernul sovietic nu renunța la propretățile străine naționalizate, însă declara că poate arenda firmelor interesate unele uzine, mine și fabrici.

Delegația sovietică a respins categoric pretenția ca statul sovietic să renunțe la monopolul comerțului exterior, arătînd că aceasta era o chestiune de pură competență internă. Ea a cerut ca țările capitaliste să recunoască de drept guvernul sovietic.

Memorandumul guvernului sovietic conținea propuneri constructive, acceptabile de ambele părți ca bază de discuții, care porneau de la principiul egalității în drepturi și avantajului reciproc. Însă puterile imperialiste erau departe de a privi, în 1922, Rusia sovietică ca o țară egală în drepturi și continuau s-o trateze, fără nici un temei, ca pe o țară învinsă. Nedorind colaborarea cu Rusia sovietică, ci subjugarea economică a acesteia, puterile imperialiste au respins propunerile sovietice. Astfel, tratativele au intrat în impas. După un schimb de note, care n-au putut împinge tratativele mai departe, din cauza poziției obstrucționiste a Angliei și Franței sprijinite de S.U.A., s-a luat hotărîrea sistării conferinței

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

(19 mai) și prezentării tuturor propunerilor către două comisii care trebuiau să-și reia lucrările la Haga, la 26 iunie 1922.

Conferința de la Haga (15 iunie—20 iulie 1922) a fost o continuare a conferinței de la Genova, la care au participat în calitate de experți ai puterilor capitaliste și unii dintre foștii proprietari străini în Rusia, sau dintre marii deținători ai titlurilor împrumuturilor făcute de Rusia țaristă. Au participat neoficial și reprezentanții ai monopolurilor americane. Și aici, puterile imperialiste au venit cu aceleași cerințe ca și la Genova.

Guvernul sovietic, dorind să ajungă la o înțelegere, și-a lărgit concesiile, a prezentat o listă a tuturor întreprinderilor care puteau fi date în arendă și condițiile arendării, și-a dat asentimentul să despăgubească proprietarii străini sub formă de concesiuni. Cum însă experții țărilor capitaliste insistau asupra vechilor pretenții, pe care guvernul sovietic nu le putea accepta, conferința de la Haga s-a terminat, din cauza poziției acestora, tot printr-un eșec.

POLITICA PUTERILOR IMPERIALISTE ÎN ORIENTUL APROPIAT. CONFERINȚA DE LA LAUSANNE (1922—1923)

În timpul primului război mondial, popoarele arabe aflate sub dominația otomană și-au intensificat acțiunea de eliberare națională, cea mai amplă fiind insurecția armată din Hedjaz, pe coasta apuseană a peninsulei Arabia, pornită în iunie 1916 în frunte cu șeriful orașului Mekkà, Hussein și fiul acestuia Faysal. Arabii au obținut sprijin militar și material din partea Angliei și Franței și au repurtat unele succese militare în războiul împotriva Imperiului otoman. La lupta împotriva armatelor otomane au participat triburi arabe și kurde dn Irak, emirul din Nejd (Arabia cenrală) Ibn Saud, emirul din Asir (Arabia de sud-vest), Muhammad al-Idrisi, ș.a. Hussein s-a proclamat „rege al arabilor" și dorea să devină suveranul unui stat arab independent, care să cuprindă pe toți arabii aflați sub stăpînirea Imperiului otoman. Promițînd „independență" arabilor, guvernele Angliei și Franței acționau în același timp, pentru împărțirea „moștenirii otomane" conform acordului Sykes-Picot.

La sfîrșitul lunii aprilie 1917, lordul Balfour, titularul Foreign Office-ului britanic, l-a informat oficial pe președntele Wilson despre acordurile existente în privința Orientului Apropiat și Mijlociu, însă americanii nu le-au recunoscut, cerînd ca hotărîrea definitivă să revină conferinței de pace. Era clar că S.U.A. nu doreau să fie pur și simplu „ignorate" în Orientul Apropiat și Mijlociu. În cele „14 puncte" ale președintelui Wilson, provinciile neturcești ale Imperiului otoman „trebuie să obțină o garanție neîndoielnică a existenței și condițiunii absolut de neclintit pentru o desvoltare autonomă", formulare vagă care permitea felurite interpretări, căci și mandatul acorda „autonomie".

La 4 iunie 1918, guvernul britanic i-a transmis lui Hussein un memorandum în care se expunea poziția britanică în Arabia și Palestina. Guvernul britanic — se spunea în memorandum — este de acord cu unirea arabilor într-o singură națiune, dar Marea Britanie consim-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

te în același timp la întemeierea unui cămin național evreiesc în Palestina, așa cum s-a precizat în declarația Balfour[5]. Într-o declarație publicată la Cairo la 16 iunie 1918 guvernul britanic arăta clar că va recunoaște independența acelor țări arabe care erau independente înainte de război sau au fost eliberate de sub dominația turcă de către arabi. Era vorba deci de cîteva principate din Arabia (Hedjaz, Nejd. Asir, Yemen, căci în restul teritoriilor arabe predominau forțele armate britanice — 447.000 militari în Irak, 467.000 soldați britanici în Egipt și Palestina etc. La sfîrșitul primului război mondial, întreg Orientul arab era controlat de britanici și numai în urma unor repetate insistențe, în Corpul expediționar britanic au fost incluse cîteva detașamente franceze și italiene. Conform înțelegerii prestabilite Comandamentul britanic a permis francezilor să ocupe Beirut, Latakia și Iskenderun. La Damasc se aflau armatele emirului Faysal. La 1 decembrie 1918. premierul Clemenceau a fost invitat la Londra și „convins să renunțe, în schimbul accesului la petrolul irakian, la regiunea petroliferă Mosul, care în acordul Sykes-Picot fusese atribuită Siriei. iar acum era cedată Irakului. La conferința de pace de la Paris n-au fost luate hotărîri definitive asupra teritoriilor arabe, însă înțelegerile anterioare continuau să aibă valabilitate. Marea Britanie s-a opus „internaționalizării" Palestinei cerută de Franța și Italia și a reușit să impună mandatul său în această țară și să rezolve definitiv problema „drepturilor speciale" asupra „locurilor sfinte", prin garantarea de către mandatar (guvernul britanic) a egalității de tratament pentru toate comunitățile religioase.

La conferința de pace de la Paris a fost elaborat sistemul „mandatelor" asupra teritoriilor arabe stăpînite pînă în 1918 de Imperiul otoman și asupra fostelor colonii germane în Africa și posesiuni germane în Oceanul Pacific. Mandatele erau o formă deghizată de colonialism.

Articolul 22 al Pactului Societății Națiunilor, inclus în toate tratatele de pace (cu excepția celor semnate separat de S.U.A.) de după primul război mondial se referă la sistemul mandatelor. Exercitarea mandatului asupra țărilor „care nu sînt încă capabile să se conducă ele însele" era considerată „o misiune sacră civilizatoare", încredințată „națiunilor dezvoltate", în numele Societății Națiunilor. Articolul 22 pornea de la premiza falsă a „incapacității de autoguvernare" pentru popoare care cunoșteau de secole o viață statală, încredințînd dreptul la guvernare asupra țărilor arabe din Orientul Mijlociu unor țări colonialiste, în numele Societății Națiunilor, care nu era o organizație universală și nu avea nici un fel de atribut de suveranitate statală.

---

[5] La 2 noiembrie 1917 într-o scrisoare către lordul Rotshild, sprijinitor activ al mișcării sioniste, ministrul de externe al Marii Britanii arăta: „Guvernul Majestății Sale se manifestă cu bunăvoință față de instituirea în Palestina a unui cămin național al poporului evreu și va depune toate străduințile pentru înfăptuirea acestui scop, fără ca prin aceasta să fie adusă vre-o atingere drepturilor civile și religioase ale comunităților neevreești ca și statutului politic și drepturile de care se bucură evreii rezidenți în toate celelalte țări". Această declarație a fost motivată prin dorința Angliei de a obține sprijin financiar din partea bancherilor evrei nord-americani. „Declarația Balfour" țintea, în realitate, mult mai departe: implantarea britanică în Palestina, zonă strategică de maximă importanță pentru controlul căilor de acces spre Asia, și separarea Egiptului arab de țările arabe din Orientul Mijlociu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În pofida opoziției popoarelor arabe, în ședința Consiliului Suprem al Antantei la San Remo, la 26 aprilie 1920, s-a hotărît definitiv ca Irakul (Mesopotamia) și Palestina, inclusiv Transiordania, să fie puse sub mandat britanic, iar Siria și Liban sub mandat francez. Cartele de mandatari au fost confirmate de Consiliul Societății Națiunilor la 24 iulie 1922. Ele au conferit mandatul pe timp nelimitat, cu dreptul de a exercita conducerea treburilor interne și reprezentare internațională a țărilor arabe de sub mandat englez și francez.

În mandatul acordat Franței asupra *Siriei și Libanului* se prevedea elaborarea în decurs de trei ani de la intrarea în vigoare a mandatului a unui Statut organic pentru Siria și Liban, cu concursul autorităților locale. Mandatul limita autonomia locală și stabilea „egalitatea drepturilor" între indigeni și străini, respectiv francezi. Instaurarea regimului colonial francez în Siria și Liban a întîmpinat o întîmpinat o vie împotrivire din partea popoarelor respective. La 2 iulie 1919, emirul Faysal a convocat un congres arab la Damasc, unde s-a revendicat independența deplină a arabilor și dreptul lor de a constitui un stat. La 15 septembrie 1919, trupele britanice au fost retrase din Siria, în principalele porturi debarcînd trupe franceze comandate de generalul Henri Gouraud. În ianuarie 1920, guvernul francez i-a propus lui Faysal încheierea unei convenții prin care Franța garanta „independența" Siriei cu condiția acceptării „ajutorului" administrativ, financiar și tehnic francez și a recunoașterii de către Siria a independenței Libanului. Consiliul național sirian, creat în noiembrie 1919, n-a acceptat această convenție și l-a ales pe Faysal, la 8 martie 1920, rege al Siriei independente. Generalul Gouraud a început operațiuni militare pentru cucerirea Siriei. La 24 iulie 1920, armata siriană a fost înfrîntă la Maysalun, iar la 25 iulie 1920 francezii au intrat în Damasc. Siria a fost împărțită în regiuni și „state", în regim de ocupație militară franceză. Noii stăpîni coloniali au urmărit să exploateze bogățiile naturale ale Siriei și Libanului și să plaseze în aceste noi colonii o parte a capitalului francez.

La 1 septembrie 1920, Înaltul Comisar francez a proclamat statul *Mare Liban* sub mandat francez. 90% din populație era alcătuită din arabi creștini și musulmani. Comunitatea creștină cea mai numeroasă, maronită, ținea de Biserica romano-catolică și în rîndurile burgheziei libaneze maronite își căutau colonialiștii alații. Pe lîngă Înaltul Comisar francez funcționa un Consiliu Administrativ, înlocuit în 1922 cu un Consiliu Reprezentativ ales din rîndurile burgheziei și moșierilor libanezi.

În *Irak* instituirea mandatului britanic a provocat marea răscoală populară din anul 1920. Răscoala a izbucnit la 30 iunie în partea centrală a țării, dar a cuprins apoi aproape întregul teritoriu. La răscoala populară au participat țărănimea și crescătorii de vite seminomazi în frunte cu reprezentanți ai aristocrației antibritanice. În august, jumătate din teritoriul Irakului era sub controlul răsculaților. În orașele Kerbela și Negef de pe Eufratul inferior au fost create organe național-revoluționare. Împotriva răsculaților au luptat peste 65.000 soldați britanici. Alături de represiunea armată autoritățile bitanice au atițat vrajba dintre triburi, au făcut promisiuni de autonomie, formînd în

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

octombrie 1920 un „guvern național". Răscoala a putut fi înnăbușită la sfîrșitul anului, dar colonialiștii britanici au fost nevoiți să facă concesii politice. Înaltul Comisar britanic l-a primit în Irak pe emirul Faysal, expulzat de francezi din Siria. Organul autonom al Irakului *Consiliul de stat* l-a recunoscut pe Faysal, la propunerea Înaltului Comisar britanic, rege al Irakului, în ziua de 11 iulie 1922. Această recunoaștere a fost sancționată de un referendum popular. Înaltul Comisar britanic, sir Percy Cox, l-a declarat pe Faysal rege al Irakului, ales de popor și recunoscut de guvernul Marii Britanii. Regele Faysal s-a angajat să introducă un regim constituțional și democratic, dar angajamentul era departe de realitate. La 10 octombrie 1922 a fos semnat tratatul de alianță anglo-irakian, act juridic care camufla mandatul. Regele Faysal și guvernul său se obligau să primească „sfaturi" și să recunoască principiile generale ale mandatului. Adunarea Constituantă a Monarhiei hașemite Irak, aleasă în 1924, a aprobat tratatul și a adoptat Constituția regatului, conform căreia Irakul este un stat suveran, independent și liber. Prevederile constituționale erau însă în contradicție cu realitatea. În anul 1924 s-a instituit un minister de externe și s-a trecut la schimbul de reprezentanțe diplomatice cu statele din zonă.

Transiordania (teritoriul la răsărit de teritoriul Iordan) a fost separată de Palestina și trecută sub mandat britanic din anul 1922. Emir al Transiordaniei a devenit Abdulah, un alt fiu al regelui Husein din Hedjaz. Dependența Transiordaniei față de Marea Britanie a fost recunoscută de Abdulah prin semnarea, la 20 februarie 1928, a tratatului anglo-transiordanian. În aprilie 1928 a fost promulgată Constituția Emiratului Transiordania, care conferea emirului prerogative aproape absolute. Emirul era „ajutat" de un Consiliu executiv și de un Consiliu legislativ format din 14 membri aleși și doi membri numiți de emir. Afacerile externe erau încredințate guvernului britanic, deciziile guvernului trebuiau aprobate de Rezidentul britanic la Amman.

În *Palestina* s-a creat după primul război mondial o stare de tensiune puternică, care continuă și astăzi, datorită conflictelor dintre comunitatea arabă palestiniană și cea evreiască.

Acțiunea politică sionistă (de întoarcere la Sion, una din colinele pe care este așezat Ierusalimul ; în sens larg de întoarcere în Palestina) a fost inițiată de ziaristul evreu austriac Theodor Herzl, care a publicat în anul 1895 cartea intitulată *Statul evreu*. Din inițiativa lui Herzl a fost convocat la Basel, în anul 1897, primul congres sionist. Aici s-a optat pentru constituirea în Palestina a unui cămin național evreiesc prin stabilirea de muncitori, meseriași, intelectuali, negustori și industriași evrei. Pe plan financiar, mișcarea sionistă a fost sprijinită de Banca colonială evreiească, constituită în 1899, cu sediul la Londra și de Fondul național evreiesc, constituit în 1901.

În anul 1914, în Palestina erau circa 85.000 evrei, față de 850.000 arabi palestinieni, dar în 1919 numărul evreilor scăzuse la 60.000, datorită deportării de către turci a unei părți din populația evreiască. În timpul războiului, în cadrul armatei britanice din Orientul Mijlociu a lupta și o Legiune evreiască, menținută în Palestina pînă în 1920. Da-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

torită acțiunii sioniștilor britanici, Nahum Sokolov și Chaim Weizman, cauza sionistă a găsit aprobarea guvernelor britanic, italian, francez, a Vaticanului și a guvernului S.U.A., așa că Declarația Balfour n-a mai apărut ca o inițiativă britanică singulară

În mandatul britanic asupra Palestinei, organizației sioniste i se recunoștea dreptul de a da avizul său într-o serie de probleme administrației britanice.

Tulburări grave s-au declanșat odată cu „Paștele sîngeros" din 1920 soldat cu morți și sute de răniți la Ierusalim. Autoritățile britanice au instituit starea de asediu. Răscoalele erau inițiate de Congresul arab palestinian (denumit din 1936 *Comitetul suprem arab).*

Răsculații arabi atacau clădirile publice din Ierusalim, Haifa, Iaffa, Nablus, garnizoanele britanice și așezările evreiești. Arbii palestinieni cereau independență națională, anularea mandatului britanic, încetarea imigrației evreiești și a vînzării de pămînturi către organizațiile sioniste. Răscoalele palestiniene erau sprijinite de voluntari din Transiordania, Egipt, Siria ș.a. Trupele britanice erau în permanență în stare de alarmă.

În *Arabia* independentă lupta pentru unificarea statelor a fost condusă de sultanul Ibn Saud din Nejd. În 1924—1925, Ibn Saud a cucerit prin război regatul Hedjaz, a alipit și principatul Asir, constituind în 1927 un regat unit, denumit din 1932 *Arabia saudită*, recunoscut de Marea Britanie.

În pofida încercărilor de cucerire, regatul *Yemen* și-a menținut independența recunoscută la Conferința de pace de la Paris din 1919.

Armistițiul încheiat de către puterile Antantei cu Turcia, în octombrie 1918, lăsa să se vadă intențiile acestor puteri de a lichida, de fapt, Turcia ca un stat independent și suveran. Majoritatea teritoriilor otomane erau ocupate de armtele engleze, franceze, ialiene și grecești. Sultanul și guvernul otoman, cu sediul la Constantinopol, erau simple marionete în mîinile învingătorilor și nu reprezentau poporul.

Poporul turc era însă departe de a accepta soarta pe care i-o pregăteau învingătorii ; în 1919—1922, pe teritoriul Turciei s-a dezvoltat o puternică mișcare populară de eliberare.

Sultanul a fost proclamat „prizonier al necredincioșilor", iar toate acțiunile sale au fost declarate nelegale. În întreaga Anatolie avusese loc într-o atmosferă de entuziasm popular, formarea unei armate turce, gata să-și apere țara. Imperialismul britanic a hotărît să înăbușe revoluția turcă cu ajutorul armatei grecești, promițînd Greciei compensații teritoriale pe seama Turciei. Armata greacă, dotată cu armament și echipament englez, instruită de ofițeri englezi, a început în iunie 1920 ofensiva împotriva armatelor turcești, atît în Anatolia, cît și în Tracia.

Considerînd că soarta Turciei era de acum pecetluită. puterile Antantei au semnat la 10 august 1920, cu guvernul sultanului, tratatul de pace înrobitor de la Sèvres. Acest act de trădare națională, săvîrșit de vîrfurile feudale ale fostului imperiu otoman, a stîrnit un val de indignare în rîndurile poporului turc, o dorință și mai mare de a-și apăra patria amenințată.

Deși în prima parte a războiului, armatele grecești, mult mai bine înarmate și echipate decît armatele turcești,, au obținut o serie de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

succese, ele n-au reușit să provoace o înfrîngere totală a armatei kemaliste. În această perioadă, Turcia a primit un ajutor important din partea guvernului sovietic. Totodată, contradicțiile dintre puterile imperialiste intervnționiste au făcut imposibilă o acțiune comună pînă la sfîrșit a acestora împotriva Turciei. În aceste condiții și noua ofensivă a armatei grecești din iulie 1922 s-a terminat printr-o înfrîngere catastrofală. Armata turcă a eliberat aproape întreaga Anatolie, inclusiv regiunea Smirnei. Intervenția militară a Antantei împotriva Turciei a suferit un eșec total.

La 11 octombrie 1922, în portul Mudanya din Marea de Marmara s-a semnat armistițiul între Antanta și Turcia. Operațiunile militare între Turcia și Grecia luau sfîrșit. Pacea definitivă cu Turcia a fost încheiată la Lausanne, în Elveția.

Conferința de la Lausanne și-a început lucrările la 20 noiembrie 1922 cu delegați din Anglia, S.U.A., Franța, Italia, Grecia, Japonia; România, Iugoslavia și Turcia. Rusia sovietică a fost invitată să participe numai la lucrările Comisiei Strîmtorilor.

După lungi discuții și o întrerupre de două luni (februarie-aprilie 1923), conferința s-a încheiat la 24 iulie 1923, prin semnarea Tratatului de pace cu Turcia și a Convenției Strîmtorilor.

Turcia renunță la fostele ei posesiuni din țările arabe și la insulele grecești din Marea Mediterană, însă păstra toate teritoriile sale naționale. Aliații evacuau Constantinopoplul și celelalte regiuni ocupate. Guvernul de la Ankara era recunoscut ca singur reprezentant al Turciei, iar tratatul de la Sèvres era anulat. Se lichidau regimul capitulațiilor, toate privilegiile politice ale străinilor, în special dreptul puterilor străine de a se amesteca în treburile interne ale Turciei sub pretextul „apărării" minorităților naționale. Turcia recunoștea, însă, întreaga datorie otomană (130 milioane lire sterline), care se împărțea proporțional între Turcia și fostele teritorii otomane despărțite de ea și care trebuia plătită în decurs de 20 de ani. Guvernul turc a acceptat, de asemenea, ca proprietățile germane, austriece, ungare și bulgare din Turcia să treacă în mîinile „Puterilor aliate și asociate" (Antanta, dar în special Anglia și Franța). Turcia era de acord să ducă în continuare tratative cu Marea Britanie asupra regiunii petrolifere Mosul, de sub mandat englez, revendicată atît de Turcia cît și de Irak. (Problema a fost rezolvată în 1926 prin includerea Mosul-ului în cadrul Irakului). Astfel, deși Tratatul de pace recunoștea independența și suveranitatea Turciei, fiind mult mai favorabil Turciei decît fostul Tratat de la Sèvres, puterile imperialiste și-au consolidat, totuși, pozițiile economice cu Turcia, prin recunoașterea datoriei otomane și prin preluarea fostelor proprietăți germane și austro-ungare din această țară.

Conferința de la Lausanne a adoptat, cu mici modificări, programul englez în privința Strîmtorilor. Acest program a fost sprijinit și de delegația română în frunte cu I. G. Duca.

Convenția prevedea libera trecere prin Strîmtori a navelor comerciale și de război ale tuturor țărilor atît în timp de pace, cît și în timp de război, cu restricția ca flota introdusă de o țară străină în Marea Neagră

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

să nu întreacă flota celui mai puternic stat riveran și să atingă maximum 30.000 tone. De asemenea, Convenția stabilea demilitarizarea Strîmtorilor, adică distrugerea fortificațiilor de coastă și instituirea unei Comisii internaționale a Strîmtorilor, care să urmărească navigația, deși Strîmtorile erau considrate teritorii turce.

Marea Adunare Națională a Turciei a ratificat documentele conferinței de la Lausanne, la 23 august 1923.

CRIZA SISTEMULUI REPARAȚIILOR. OCUPAREA REGIUNII RUHR DE CĂTRE ARMATELE FRANCO-BELGIENE

Problema reparațiilor în anii 1921—1923. Guvernele care au condus Germania în anii 1919—1923 nu și-au îndeplinit obligațiile asumate prin semnarea Tratatului de pace, în chestiunea reparațiilor, motivînd aceasta prin starea de ruină a economiei germane după război. Germania plătise pînă la începutul anului 1922 numai 1,8 miliarde mărci în valută și 1,6 miliarde mărci în mărfuri. La sfîrșitul anului 1922, marii monopoliști germani au adoptat o politică și mai dură în chestiunea reparațiilor. Guvernul Cuno, care exprima interesele acestora și care acționa direct la sugestia marelui industriaș, Hugo Stinnes, respingea toate notele Comisiei de reparații sub pretextul imposibilității efectuării plăților. La 11 decembrie 1922, Stinnes a declarat că Germania nu va plăti reparații chiar sub amenințarea ocupării regiunii Ruhr. Guvernul german și marii monopoliști germani se bazau în politica lor de sabotare a reparațiilor pe sprijinul guvernelor și monopolurilor din Anglia și Statele Unite ale Americii.

Guvernele englez și american, care aveau o poziție deosebită de a Franței în problema reparațiilor, erau pentru reducerea substanțială a reparațiilor germane și găseau întemeiate argumente guvernului german.

Ocuparea Ruhrului. Guvernul francez a urmărit, la rîndul său, să folosească criza reparațiilor pentru realizarea uneia dintre vechile dorințe ale marilor monopoliști francezi, nerealizate la Versailles, și anume, ocuparea regiunii Ruhr, pentru „unirea cărbunelui german cu fierul francez" din Alsacia și Lorena. Prin ocuparea Ruhr-ului, imperialismul francez considera că va dobîndi o situație predominantă în Europa și că își va lua singur prin forță, ceea ce Germania refuza să-i dea de bună voie.

La 9 ianuarie 1923, Comisia de reparații, în care majoritatea o aveau francezii, a adoptat o rezoluție prin care se constata că guvernul german nu-și îndeplinește obligațiile de reparații, din rea voință. În dimineața zilei de 11 ianuarie 1923, armatele franco-belgiene au ocupat principalele centre industriale ale regiunii Ruhr.

Guvernul german și-a rechemat ambasadorul de la Paris și ministrul de la Bruxelles și a declarat că nu va duce nici un fel de tratative cu cele două guverne, atît timp cît rămîn în Ruhr armatele franco-belgine. În plus, guvernul german proclamă politica „rezistenței pasive", caracterizată mai ales prin sabotaj. Conducătorii întreprinderilor din Ruhr au

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

părăsit regiunea și au închis întreprinderile, fapt ce a îngreunat extrem de mult exploatarea acestei bogate regiuni de către francezi.

Politica „rezistenței pasive" a avut însă consecințe extrem de dure asupra muncitorilor germani. Șomajul a cuprins aproape 60 % din muncitori, iar inflația a devenit un adevărat flagel. Acestea au agravat la maximum contradicțiile de clasă în Germania. Burghezia germană speriată de amploarea luptelor de clasă a hotărît să pășească pe calea înțelegerii cu francezii, bazîndu-se pe sprijinul guvernelor englez și american. Noul guvern al lui Stresemann a declarat că încetează politica „rezistenței pasive".

Pe de altă parte, ocupația Ruhr-ului n-a adus Franței avantajele scontate. Ocupanții francezi n-au reușit să organizeze producția în Ruhr, însă au cheltuit un miliard de franci pentru întreținerea armatei de ocupație, agravînd astfel criza financiară internă. În același timp, se concentrau împotriva guvernului francez loviturile clasei muncitoare franceze care n-a aprobat niciodată politica aventuristă a guvernului Poincaré. În aceste condiții și guvernul francez era dispus să ajungă la o înțelegere cu guvernul german, cu condiția ca aceasta s ă fie favorabilă marilor monopoluri franceze.

Guvernele englez și american au lăsat criza să se agraveze, învinuind apoi Franța de „acțiuni unilaterale", care creau teren pentru „răspîndirea comunismului" în Germania. Soluțiile preconizate de aceste guverne aveau ca scop să înlăture Franța de la rezolvarea problemei reparațiilor și să creeze maximum de avantaje pentru plasamentele de capital american și englez în Germania.

În cele din urmă, guvernul francez a trebuit să cedeze în fața presiunii anglo-americane, acceptînd crearea la Londra a două comitete de experți, în care rolul principal îl jucau cei americani. Aceste comitete urmau să propună soluții pentru refacerea economiei germane și să găsească modalități pentru plata reparațiilor.

Criza sistemului reparațiilor a dezvăluit din nou profundele contradicții ale sistemului de organizare a lumii de după primul război mondial imperialist, care au răbufnit nu numai din relațiile dintre învingători și învinși, dar au divizat însăși coaliția puterilor învingătoare. Rezultat al unei conflagrații provocate de imprialism, acest sistem purta amprenta contradicțiilor specifice ale capitalismului contemporan.

BIBLIOGRAFIE

V. I. LENIN : *Decretul păcii*, Opere complete, vol. 35, București, Ed. politică, 1965, pp. 7—30.

V. I. LENIN : *Raport cu privire la situația internațională și sarcinile fundamentale ale Internaționalei Comuniste*, Opere complete, vol. 41, București, Ed. politică, 1966, pp. 215—236.

V. I. LENIN : *Conferința de la Genova*, Opere complete, vol. 44, București, Ed. politică, 1967, pp. 387—389, 412—414.

V. I. LENIN : *Scrisoare adresată lui G. V. Cicerin și membrilor Biroului Politic al C.C. al P.C. (b) din Rusia în legătură cu nota către țările Antantei referitoare la conferința de la Lausanne*, Opere complete, vol. 45, București, Ed. politică, 1967, p. 272.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

V. I. LENIN : *Însemnări în legătură cu sarcinile delegației noastre la Haga*, Opere complete, vol. 45, pp. 340—344.

NICOLAE CEAUȘESCU : *P.C.R. — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului roman, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, București, Ed. politică, 1966

NICOLAE CEAUȘESCU : *Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România*, 29 noiembrie 1969, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. Ed. politică, București, 1966, pp. 705—752.

* * * : *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Ed. politică, 1975.

* * * : *Tratat de pace între Puterile Aliate și Asociate și Bulgaria și protocol, semnate la Neuilly sur Seine la 27 noiembrie 1919*, București, 1920.

P. MANTOUX : *Les Deliberations du Conseil des Quatre*, vol. I—II, Paris, 1955.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix (1918—1939)*, vol. I (1918—1935), Paris 1967.

I. F. IVAȘIN : *Contribuții la istoria politicii externe a U.R.S.S.*, București, Ed. politică, 1960.

M. MOURIN : *Histoire des nations européennes*, vol. I, Paris, 1962.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales*, vol. VII, Paris, 1961.

G. TABOUIS : *Douăzeci de ani de tensiune diplomatică*, București, Ed. politică.

A. VIANU, Z. ZAMFIR, C. BUȘE, GH. BĂDESCU : *Relații internaționale în acte și documente*, vol. I 1917—1939, Ed. didactică și pedagogică, 1974.

J. B. DUROSELLE : *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours*, Paris 1971.

E. CAMPUS : *Mica Înțelegere*, Ed. științifică, București 1968.

RED. A. A. GROMÎKO, B. N. PONOMAREV : *Istoria vneșnei politiki SSSR*, vol. I, 1917—1945, Moskva 1976.

R. PINON : *Fièvres d'Orient. Egypte, Sirie, Palestine, Liban, Arabie, Alexandrette*, Paris, 1938.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

II.

DE LA CRIZA POSTBELICĂ LA MAREA CRIZĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

PRINCIPALELE ȚĂRI CAPITALISTE ÎN PERIOADA STABILIZĂRII RELATIVE

Spre sfîrșitul anului 1923, perioada de avînt revoluționar, care a urmat Revoluției din Octombrie și primului război mondial, s-a încheiat.

În lumea capitalistă, respingerea asaltului revoluționar din primii ani postbelici a fost urmată de o perioadă de refacere a pozițiilor economice și politice ale burgheziei. După 1924, numeroase țări capitaliste au depășit urmările inflației din anii de după război, și-au refăcut potențialul economic. Producția industrială a atins și întrecut nivelul anului 1913, înregistrînd într-o serie de țări, ca urmare a înnoirii capitalului fix și a aplicării metodelor de raționalizare a producției, importante performanțe în creșterea porductivității. Stabilizarea capitalistă s-a caracterizat și printr-o intensificare a concentrării și centralizării producției și capitalului.

Pe plan politic, stabilizarea capitalismului a însemnat refacerea pozițiilor politice ale cercurilor guvernante, însoțită de refluxul temporar al luptelor revoluționare. Ea a generat iluzii cu privire la vitalitatea capitalismului și a favorizat apariția a numeroase lucrări apologetice referitoare la acest sistem.

Stabilizarea parțială și vremelnică n-a putut înlătura contradicțiile proprii orînduirii capitaliste. Dezvoltarea inegală a industriei pe ramuri și pe țări a continuat, favorizînd manifestarea contradicțiilor dintre diversele grupări monpoliste și țări imperialiste. Creșterea insuficientă a pieții interne, din pricina rămînerii în urmă a puterii de cumpărare față de dezvoltarea producției și restrîngerea celei externe, ca rezultat al ieșirii Rusiei din sistemul capitalist, accentuarea tendințelor autarhice și protecționiste, au avut drept urmare continuarea, și în această perioadă, a diverselor forme de luptă economică și presiune politică. Pe de altă parte, raționalizarea capitalistă a producției pe baza intensificării exploatării muncitorilor, menținerea unor salarii scăzute în ramurile industriale care băteau pasul pe loc, prelungirea în numeroase țări a crizei agrare au făcut posibilă declanșarea unor noi conflicte sociale, care și ele au scos în evidență caracterul relativ al stabilizării capitaliste.

Marea criză economică de supraproducție, izbucnită în toamna anului 1929, a pus capăt stabilizării, spulberînd și iluziile pe care le-a generat. Lumea capitalistă a intrat într-o nouă perioadă de convulsiuni economice, de ascuțire a conflictelor sociale, de creștere a mișcării revoluționare, de înăsprire a relațiilor internaționale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Economia S.U.A. în anii stabilizării relative. Situaţia maselor muncitoare

Spre sfîrşitul anului 1921 şi începutul anului 1922, S.U.A. au reuşit să iasă din criza economică postbelică, să înlăture urmările ei înaintea ţărilor europene. De asemenea, în timp ce în anul 1923 Europa mai era arena unor mari ciocniri de clasă, în S.U.A., începînd din 1922, valul revoluţionar a intrat în reflux.

În anii stabilizării relative, capitaliştii americani, urmărind să-şi sporească puterea de concurenţă, au reînnoit capitalul de bază într-o serie de ramuri industriale, înzestrîndu-le cu mijloacele tehnice cele mai noi. S-au dezvoltat în mod deosebit producţia de automobile, de avioane, industria chimică, cinematografică etc. Aplicarea pe scară largă a metodelor noi de raţionalizare a producţiei, bazate pe intensificarea muncii, a dus la creşterea considerabilă a productivităţii într-o serie de ramuri industriale. În anul 1927, producţia de fier şi oţel, raportată la aceeaşi perioadă, era cu 51% mai mare. În perioada stabilizării, S.U.A. au ajuns să dea 70% din extracţia mondială de petrol şi 48% din întreaga producţie industrială a lumii.

Perioada cuprinsă între anii 1922 şi 1929 s-a caracterizat şi printr-o accentuare a tendinţelor de concentrare şi centralizare a capitalului în toate ramurile economiei : în industrie, în agricultură, comerţ şi sfera creditului.

În 1928—1929, marilor corporaţii industriale le reveneau 48,3% din numărul uzinelor şi fabricilor, a căror producţie era egală cu 92,1% din valoarea totală a producţiei industriale a S.U.A. Prin lichidarea fermelor mici şi mijlocii, procentul gospodăriilor agricole cu peste 1.000 acri de pămînt a crescut de la 23% în 1920 la 28% în 1929. În acelaşi an 1929 5.460 de bănci s-au unit cu marile bănci.

Ca rezultat al acestui proces, bogăţiile ţării s-au concentrat în mîinile unui grup tot mai restrîns de monopolişti. După unele calcule, ele erau deţinute de circa 40.000 de milionari. În 1929, s-a ajuns ca 14.800 capitalişti să obţină din dividende o sumă mai mare decît salariile a 3.000 000 de muncitori.

În anii stabilizării, poziţiile economice ale S.U.A. în lumea capitalistă s-au întărit. În 1929, Statelor Unite ale Americii le reveneau 15,6% din exportul mondial (cu excepţia U.R.S.S.), venitul lor naţional fiind egal cu venitul naţional a 23 de ţări capitaliste luate la un loc printre care Anglia, Franţa şi Germania.

În ciuda iluziilor pe care le-a generat, a teoriilor aplogetice pe care le-a inspirat, „prosperitatea" americană nu s-a dovedit a fi un fenomen general şi de durată. Ea n-a putut înlătura contradicţiile proprii sistemului capitalist.

Stabilizarea n-a afectat toate ramurile industriale. Statisticile arată că întreprinderile din industria textilă, construcţia de vase, minele de cărburi au rămas şi în aceşti ani în urmă. Dar chiar în ramurile participante la avîntul economic, creşterea rapidă a producţiei în proporţii depăşind capacitatea de absorbţie a pieţii, (care, de altfel, nu va întîrzia să înceapă a se restrînge treptat), pregătea terenul pentru o nouă con-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

vulsie economică. În plină stabilizare, existau ramuri de producție care lucrau cu numai 60—80% din capacitatea de producție iar numărul șomerilor, în anii 1922—1927, a ajuns în unele luni (după cifrele raportului Comisiei Hoover) pînă la 3,4 milioane.

În anii stabilizării relative, salariile muncitorilor dintr-o serie de ramuri industriale au crescut. Astfel, între 1919 și 1929, salariile au urcat, în medie, cu aproximativ 26%, rămînînd însă de multe ori sub nivelul minimului de trai necesar. Sporirea salariilor s-a răsfrînt mai ales asupra muncitorilor calificați. Salariul mediu anual pentru muncitorii semicalificați sau necalificați nu trecea de 1.300 dolari, în timp ce venitul mediu necesar pentru întreținerea unei familii de muncitori era socotit 2.000—2.500 dolari.

Limitele stabilizării în S.U.A. au fost puse în evidență și de prelungirea crizei din agricultură, de pe urma căreia au suferit mai ales fermele mici și mijlocii. Regiuni întregi ca Noua Anglie, Sudul, statele agricole din Vestul mijlociu au rămas în suferință. În timpul războiului, prețurile ridicate au încurajat pe fermieri să-și extindă culturile, să-și cumpere mașini moderne. Criza din 1920—1921 a provocat însă o cădere a prețurilor la produsele agricole (în 1927, 40% în comparație cu anul 1920). Cum în același timp au crescut prețurile produselor industriale (cu aproximativ 30%), impozitele locale, dobînzile etc., venitul global al fermierilor s-a redus la jumătate (în 1927 față de anul 1920) iar procentul fermelor ipotecate a sporit de la 34% în 1925, la 40% în 1929. Venitul anual mediu al unui fermier nu trecea, în iunie 1927, de 548 dolari. În aceste condiții, populația agricolă s-a redus, între 1921 și 1928, cu aproximativ 3.000.000 persoane.

Stabilizarea a favorizat accentuarea fenomenelor de parazitism în capitalismul american, ilustrate mai ales de creșterea exportului de capital și de „îngroșarea" păturii de rentieri. Astfel, în 1929, exportul de capital era de patru ori mai mare decît în anul 1914, rentele, procentele și dividendele ajungînd să reprezinte, în 1926, 34,1% din venitul național.

Toate acestea atestă caracterul relativ și parțial al stabilizării în cea mai puternică dintre țările capitaliste.

Politica internă și externă a administrației Harding

În anul 1922, S.U.A. au intrat într-o perioadă de reflux a luptelor muncitorești. Ultimele mari mișcări, din șirul celor care s-au desfășurat în această țară după primul război mondial, au fost grevele muncitorilor mineri și feroviari din primăvara și vara acestui an. Administrația Harding le-a reprimat cu asprime.

Astfel, în timpul grevei din aprilie 1922 a celor 600 mii de mineri îndreptată împotriva scăderii salariilor, guvernul a folosit mijloace excepționale. În mare parte din localitățile în care se declarase grevă a fost introdusă starea de asediu. La Brownsville, poliția călare a împrăștiat un miting la care participau peste 8.000 mineri. În orașul Gerrin (Illinois) s-a tras cu mitraliera în muncitori. Au căzut 19 morți iar 214 mineri au fost arestați și înaintați tribunalului. În cele din urmă, în august, greva s-a terminat printr-un compromis, pentru ob-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ținerea căruia, patronii au fost sprijiniți de liderii reformiști ai sindicatelor.

În luna iulie, pentru motive asemănătoare, a izbucnit greva muncitorilor feroviari. Numănul greviștilor s-a ridicat la 400 mii. Ministrul justiției a calificat această grevă drept «război civil». Tribunalul federal a declarat-o nelegală. Greviștii erau acuzați c-ar fi săvîrșit nu mai puțin de 17 mii delicte. Și această grevă s-a terminat printr-un compromis, care echivala, de fapt, cu o capitulare a muncitorilor.

După înfrîngerea acestor mișcări, burghezia americană, cu concursul larg al administrației, și-a intensificat acțiunile de subminare a organizațiilor profesionale ale muncitorimii, urmărind transformarea lor în simple anexe ale patronilor. O vastă campanie de propagandă, susținută cu fonduri masive de către marile trusturi, urmărea să sădească în mintea muncitorilor convingerea că sporirea productivității muncii și intensificarea ei, de pe urma căreia monopolurile realizau profituri uriașe, reprezintă «o datorie patriotică».

Încă din ianuarie 1921, reprezentanții a 22 din cele mai mari corporații elaboraseră așa-numitul «plan american» care însemna, de fapt, lichidarea organizațiilor muncitorești, a contractelor colective, acordarea dreptului de a interzice grevele, instanțelor judecătorești. Propagandiștii «planului american» încercau să acrediteze ideia că în S.U.A. muncitorul și patronul ar fi parteneri «egali». Sindicatele, susțineau aceștia, nu sînt necesare. Adevărații americani se pot înțelege între ei direct, fără nici un intermediar, asupra condițiilor de muncă. Sindicatele erau, după spusele lor, o invenție a «străinilor» care nu mai trebuiau lăsați să intre în S.U.A. În 1921 și 1924, au și fost adoptate legi care limitau intrarea în S.U.A. a muncitorilor din Europa, Asia, Africa și Australia.

Paralel cu propaganda pentru «planul american», s-a intensificat organizarea «sindicatelor companiale», către care muncitorii erau atrași prin promisiunea că aceste sindicate vor putea participa la conducerea întreprinderii. De fapt, era vorba de a antrena pe muncitori la susținerea măsurilor de raționalizare a producției în vederea ridicării productivității, în schimbul unor firimituri ce li se arunca din profiturile obținute în acest mod, de capitaliști. În 1924, peste un milion de muncitori făceau parte din astfel de sindicate.

O altă expresie a politicii «colaborării de clasă» a fost și așa-numitul plan «Baltimore-Ohio» (prescurtat «planul B-O»), conform căruia, în schimbul creșterii într-o anumită măsură a salariilor, birocrații din sindicate s-au angajat să nu permită declararea grevelor, să ajute, de fapt, pe capitaliști la intensificarea muncii, a exploatării muncitorilor. Planul «B-O» era o înțelegere dintre liderii sindicatelor reformiste și patronii liniei ferate Baltimore—Ohio.

Liderii Federației Americane a Muncii au susținut această politică. Ei au respins propunerile P.C.A. și ale Ligii pentru propagandă sindicală privind schimbarea structurii sindicatelor americane, prin trecerea de la oganizarea pe profesii la organizarea pe principiul locului de producție. În plin atac al burgheziei împotriva muncitorilor, conducătorii Federației Americane a Muncii chemau la luptă împotriva comunismului.

Administrația Harding a manifestat o grijă deosebită pentru interesele monopolurilor. În 1922, a fost introdus un nou tarif vamal pro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tecționist. În 1923—1924, printr-o nouă așezare a impozitului pe venit, impozitul plătit de marile trusturi a devenit din ce în ce mai mic. Cu cît mai mare era venitul, cu atît mai mic era procentul pe care-l reprezenta impozitul. Printre primii care profitau de pe urma acestei măsuri erau și membrii cabinetului Harding.

În politica externă, administrația Harding s-a remarcat prin menținerea cursului ostil stabilirii relațiilor diplomatice normale cu Rusia Sovietică și, în același timp, prin intensificarea acțiunilor menite să consolideze pozițiile S.U.A. în dauna celorlalți concurenți imperialiști. Pe aceeași linie se înscrie printre altele, Conferința de la Washington (noiembrie 1921—februarie 1922).

Corupția aparatului de stat, care a căpătat proporții nemaicunoscute, a zdruncinat serios pozițiile administrației Harding. Oamenii din anturajul președintelui, printre care cinci membri ai cabinetului, au fost implicați în afaceri scandaloase. Moartea subită a președintelui, la San Francisco, în august 1923, pe cînd se întorcea dintr-o vizită în Alaska, a pus capăt uneia din cele mai compromise administrații din istoria Statelor Unite.

În 1924, au fost organizate noi alegeri prezidențiale. Ele au scos la iveală puternice frămîntări în opinia publică din S.U.A., nemulțumirile păturilor largi populare împotriva politicii reacționare a cercurilor guvernante. Aceste frămîntări și nemulțumiri ale maselor muncitoare s-au concretizat într-o anumită regrupare a forțelor politice din țară, într-o încercare de abatere de la calea tradițională a sistemului rotativei celor două partide tradiționale : democrat și republican.

Astfel, alături de candidații la președinție propuși de către partidele republican și democrat, Calvin Coolidge și John David, a fost propus și Robert la Follette. Acesta era unul dintre senatorii care trecea drept liberal. Timp de mai mulți ani, la Follette a fost conducătorul blocului fermierilor în congres, reușind să-și creeze popularitate în întreaga țară. De asemenea, el se bucura de simpatie în rîndurile muncitorilor și ale unor organizații progresiste. La Follette a reușit să creeze un bloc electoral compus din mai multe organizații potrivnice partidelor republican și democrat, incluzînd și unele organizații muncitorești : partidul socialist, Liga fără de partid din Dakota de Sud și de Nord, creată încă în 1915 din aripa stîngă a frontului republican, partidul muncitorilor și fermierilor constituit în 1923, unele sindicate muncitorești, etc.

În iulie 1924, la congresul de la Cleveland s-a făcut încercarea de a transforma acest bloc într-un «al treilea partid». Astfel, a luat ființă așa numita «Conferință a acțiunilor politice progresiste» care l-a propus pe la Follete candidat la președinție. Este important de remarcat că Federația Americană a Muncii, deși s-a declarat de acord cu această candidatură, comitetul său executiv a ținut totuși să precizeze că aceasta nu înseamnă adeziunea ei la o mișcare politică independentă sau la «cel de al treilea partid».

Comuniștii americani erau și ei pentru candidatura lui La Follette, cu anumite condiții. O conferință muncitorească convocată la Saint Paul, a cărui majoritate îi urma pe comuniștii, a hotărît să susțină candida-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tura acestuia, numai dacă consimte să fie candidat al partidului muncitorilor și fermierilor și acceptă controlul comitetului ales de conferință.

La Follette a respins însă această propunere, venind cu un program propriu în care figurau . o oarecare democratizare a aparatului de stat al S.U.A., reducerea tarifelor pe căile ferate, încetarea urmăririi în justiție a muncitorilor greviști, credite ieftine pentru fermieri, mărirea impozitelor pe veniturile mari și pe moșteniri, atenuarea politicii protecționiste, naționalizarea treptată a căilor ferate etc. La Follette nu era anticapitalist. El vedea un pericol în creșterea puterii monopolurilor și voia să-l evite. Prizonier al iluziilor burghezo-liberale după care statul era deasupra claselor, considera că în condițiile existenței votului universal este suficient să se adopte un program democratic, pentru ca victoria să fie asigurată.

În urma refuzului lui La Follette, P.C.A. n-a intrat în bloc, propunînd pentru postul de președinte un candidat propriu, Wiliam Foster. Aceasta a constituit o greșeală sectarist-stîngistă. În condițiile date, nu era o altă tactică mai bună decît susținerea lui La Follette, în ciuda neajunsurilor programului său.

Alegerile din 1924 s-au terminat cu victoria candidatului republican Calvin Coolidge care a obținut 15,7 milioane voturi. Urmau în ordine John Davis cu 8,8 milioane și Robert La Follette cu 4,8 milioane voturi.

După alegeri și după moartea lui La Follette, în 1925, partidul progresist s-a destrămat. Încercarea de a crea o a treia forță politică în S.U.A. a dat greș. La aceasta au contribuit slăbiciunile ideologice și organizatorice ale mișcării muncitorești, înviorarea economică care a creat un teren propice pentru propaganda în favoarea «prosperității» americane și pentru întărirea influenței liderilor efomiști în sindicatele muncitorești.

Noul președinte al S.U.A. era un modest politician de provincie ridicat în înalta funcție de mașina electorală a partidului republican. Coolidge reprezenta însă în acel moment — mai ales datorită modestiei și aureolei sale de puritan — persoana cea mai potrivită pentru refacerea reputației partidului, grav compromisă de predecesorul său.

Politica internă și externă a noii administrații s-a înscris și ea pe linia intereselor marilor monoloturi. Atitudinea binevoitoare a autorităților a favorizat concentrarea unor bogății imense în mîinile marilor trusturi. Ministrul de finanțe, bancherul Andrew Mellon din Pittsburgh (rămas în acest post din 1921 pînă în 1931) a desfășurat în continuare politica sa fiscală menită să-i facă pe cei bogați și mai bogați. El a fost inițiatorul noilor legi fiscale din 1923—1924, de pe urma cărora au profitat marii capitaliști în primul rînd. Referindu-se la foloasele pe care le-a adus noua așezare a impozitelor pe venit ministrului de finanțe însuși, senatorul statului Nebraska, Norris, scria în 1925, că de pe urma ei Mellon a cîștigat singur „mai mult decît toți impozabilii din Nebraska luați la un loc".

Guvernul Coolidge a adoptat și el o atitudine fățiș ostilă față de mișcarea muncitorească și progresistă. În aprilie 1927, tribunalul din Massachusetts a hotărît aplicarea sentinței de condamnare la moarte

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

împotriva muncitorilor emigranți italieni N. Sacco și B. Vanzetti, arestați încă din 1920 pentru activitate în mișcarea muncitorească și învinuiți ulterior pe nedrept de jaf și omor. În pofida manifestațiilor de solidaritate cu muncitorii condamnați, sentința a fost executată la 22 august 1927. Executarea lui Sacco și Vanzetti a provocat un puternic val de indignare în întreaga lume.

Măsurile respective au fost îndreptate împotriva oricăror manifestări progresiste. Este semnificativ, din acest punct de vedere, faptul că între anii 1925—1928 în statele Tennessee, Missisipi și Arkansas au fost adoptate legi care interziceau propagarea teoriei evoluției a lui Ch. Darwin. Mai mult decît atît, într-un mic orășel din statul Tennesse a fost înscenat chiar un proces (așa numitul proces al maimuțelor) împotriva profesorului D. Skops „învinuit" c-a predat în școală teoria darwinistă a evoluției.

Pe plan extern, administrația Coolidge a continuat politica imperialistă de extindere și întărire a dominației S.U.A. pe arena mondială. S.U.A. au avut un rol hotărîtor în reglementarea problemei reparațiilor datorate de Germania și în restabilirea potențialului ei economic și militar. Împrumuturile americane au ajuns să reprezinte aproximativ 70% din împrumuturile străine contractate de monopolurile germane.

În anii stabilizării relative, imperialismului american a căutat să-și extindă cît mai mult sferele sale de dominație din Extremul Orient. S.U.A. au participat activ la acțiunile intervenționiste ale puterilor imperialiste de înăbușire a revoluției chineze. În 1927, la sfîrșitul lunii martie, flota maritimă militară a S.U.A. a participat la bombardarea orașului Nankin ocupat de Armata națională revoluționară. Imperialiștii americani au stabilit legături cu Cian Kai-și, sprijinindu-l ulterior în acțiunile sale contrarevoluționare.

Cercurile guvernante din S.U.A. au acordat o deosebită atenție țărilor Americii Latine. Prin împrumuturi înrobitoare, prin șantaj și amenințări au căutat să-și subordoneze aceste țări atît din punct de vedere economic cît și din punct de vedere politic. Astfel, în 1925, S.U.A. au ajutat pe Machado să acapareze puterea în Cuba și să instaureze acolo regimul său dictatorial. În 1926, ele au organizat o intervenție în Nicaragua pentru înfrîngerea mișcării naționale de eliberare și instaurarea dictaturii lui Diaz. În Honduras, Haiti, San Domingo au fost trimise trupe americane iar statul Panama a fost transformat în bază strategică americană. În 1928, S.U.A. controlau, din punct de vedere economic și politic, 14 din cele 20 de țări latino-americane.

În anii stabilizării relative, cheltuielile S.U.A. pentru înarmare au crescut enorm : în 1928, bugetul militar al lor era de patru ori mai mare decît în anul 1914.

În același timp însă, guvernul american a întreprins și unele acțiuni menite să liniștească opinia publică îngrijorată de cursa înarmărilor. Pe această linie se înscrie încheierea, în 1928, a Pactului Briand-Kellogg, care, formal, înlătura războiul ca instrument al politicii externe dar nu prevedea nici o măsură concretă împotriva celor care ar fi încălcat pactul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Stabilizarea relativă a economiei engleze

Spre sfîrșitul anului 1923, Marea Britanie a intrat în perioada de stabilizare relativă a capitalismului. Depresiunea din 1922—1923 a început să se transforme într-o dezvoltare lentă, care nu semăna nici pe departe cu dezvoltarea rapidă din alte țări. De-abia în anul 1929, industria și comerțul exterior au atins nivelul anului 1913. S-au dezvoltat noile ramuri industriale ca industria de avioane, de automobile, de mașini și chimică. Sectoarele vechi ale industriei britanice, extracția cărbunelui, producția oțelului, industria textilă și șantierele navale băteau pasul pe loc. Acest lucru a determinat o scădere a rolului Angliei în producția mondială, în favoarea S.U.A., Germaniei și Japoniei. Către sfîrșitul perioadei de stabilizare relativă, mărfurile britanice se loveau din nou de concurența germană.

Stabilizarea relativă în Marea Britanie a avut la bază intensificarea exploatării clasei muncitoare prin scăderea salariilor și prelungirea zilei de muncă, raționalizarea capitalistă în ramurile industriale noi, restabilirea parității în aur a lirei sterline și intensificarea exploatării coloniale.

Cercurile guvernante din Anglia au considerat că refacerea pozițiilor imperialismului britanic în comerțul exterior depinde de restabilirea forței valutei britanice. În timpul războiului, acoperirea în aur a lirei sterline scăzuse, guvernul fiind obligat să renunțe la schimbul liber între lira de aur și cea de hîrtie. În aprilie 1925, Anglia a restabilit paritatea aur a lirei sterline. Această măsură a dus la o creștere a valutei engleze față de dolari. După stabilizare, o liră se schimba oficial pentru 4,85 dolari. Operația s-a realizat prin mărirea impozitelor, refacerea rezervelor de aur ale Băncii Angliei și prin reduceea cheltuielilor social-culturale.

Stabilizarea relativă a capitalismului a fost însoțită și în Marea Britanie de o creștere însemnată a forței monopolurilor. În această perioadă s-a desăvîrșit cartelarea principalelor ramuri ale economiei britanice, care a avut drept consecință instiuirea protecționismului vamal în anii crizei.

În 1926, a apărut marele trust „Imperial Chemical Industries Ltd.", care controla în întregime industria chimică engleză și avea legături cu numeroase alte ramuri industriale. În aceeași perioadă, s-a format concernul alimentar anglo-olandez „Unilever", care controla producția de margarină, săpun ș.a. din principalele țări capitaliste. În industria cărbunelui au luat ființă monopolurile din Anglia centrală, Scoția și Țara Galilor, iar în cea metalurgică monopolurile „English Steel Corporation" și „Allied Iron Founders". Au fost cartelate industria textilă, de automobile, fabricile de chibrituri. Cu ajutorul statului a fost unificat sistemul energetic al Marii Britanii, controlat de cîteva trusturi producătoare de energie electrică. Ca urmare a creșterii puterii monopolurilor s-a întărit influența acestora asupra vieții politice britanice. Aproape toți miniștrii conservatori și deputații bur-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ghezi erau directori sau mari acționari la nenumărate firme industriale, comerciale sau financiare.

Situația agriculturii a continuat să rămînă grea și în anii stabilizării relative a capitalismului. Masa fermierilor de rînd a fost lăsată fără nici un ajutor sau stimulent din partea statului. Dezvoltarea agriculturii engleze începută în anii primului război mondial a încetat. Suprafața însămînțată cu cereale s-a redus de la 7.171.021 acri în 1923 la 6.137.446 acri în 1929. În aceeași perioadă, numărul muncitorilor agricoli a scăzut cu peste 100.000. Agricultura engleză nu era în stare să asigure populației țării produsele alimentare nici jumătate de an. Starea agriculturii engleze s-a agravat și mai mult în anii crizei, ca urmare a acordurilor preferențiale cu dominioanele, cînd produsele agricole ale acestor țări se desfăceau în Anglia la prețuri de dumping.

Primul guvern laburist în Marea Britanie

Alegerile de la sfîrșitul anului 1923 nu au dat majoritatea niciunuia din cele trei mari partide politice din Anglia. Situația politică complicată n-a dat posibilitate conservatorilor și liberalilor să se coalizeze din nou, pentru că punctele de vedere ale celor două partide se deosebeau diametral în problema protecționismului vamal. Conservatorii n-ar fi sprijinit un guvern prezidat de Lloyd George, iar liberalii erau hotărîți să nu dea nici un sprijin conservatorilor. Clasele guvernante britanice au manevrat cu dibăcie și de data aceasta. Conservatorii și liberalii au considerat că în condițiile politice de atunci, cînd nici un partid nu avea majoritatea absolută, „experimentul laburist" putea fi acceptat. Conservatorii, după cum a declarat însuși Baldwin, mizau să-și refacă prestigiul pierdut, speculînd slăbiciunea și oscilările laburiștilor. Pe de altă parte, exista și o puternică presiune a maselor exprimată prin numărul mare de voturi acordate partidului laburist. Politicienii burghezi își dădeau seama că o nouă coaliție împotriva laburiștilor nu ar fi dus decît la o creștere a prestigiului politic al partidului laburist, la o deplasare spre stînga a opiniei publice engleze, nemulțumită de politica conservatorilor, după cum au dovedit alegerile din 1923. De asemenea, politicienii conservatori și liberali erau convinși că liderii laburști nu se vor atinge de bazele orînduirii existente. Din contră, printr-o politică așa-zisă „muncitorească" partidul laburist putea aduce, ca partid de guvernămînt, mari servicii burgheziei. Pe acest punct de vedere se situau liderul conservator N. Chamberlain și șeful liberal Asquith. De altfel, conducătorii laburiști s-au străduit în timpul campaniei electorale să-și arăte loialitatea față de „ordine și lege". Într-un articol publicat în ziarul burghez „Times", la 3 decembrie 1923, liderul partidului laburist Mac Donald scria: „Care partid politic de-a lungul existenței sale a ținut în frîu masele muncitoare din Anglia indignate de condițiile în care trăiesc muncitorii industriali și atrase de zările roșii care au apărut la orizontul Europei? Ce partid a servit mai bine principiile constituționale și tradițiile constituționale decît partidul laburist, care reunea pe toți

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

oamenii aceştia şi insufla în inimile lor credinţa fermă în orînduirea parlamentară şi în lege ?". Această „declaraţie de principii" nu lăsa nici o îndoială asupra caracterului politicii partidului laburist. La 23 ianuarie 1924, Ramsay Mac Donald a format primul guvern laburist în Marea Britanie, în care au intrat liderii de dreapta ai partidului laburist şi cîţiva lorzi cu vederi conservatoare sau liberale, fapt ce trebuia să sublinieze caracterul „de ordine" al guvernului.

Guvernul laburist a dat repede uitării promisiunile radicale din programul său electoral (naţionalizarea, controlul muncitoresc în industrie ş.a.). Laburiştii au îndeplinit acele puncte din program care nu atingeau orînduirea existentă, satisfăcînd, în acest cadru, o serie de revendicării ale muncitorimii. Astfel, au fost mărite investiţiile de stat în construcţia de locuinţe, s-au mărit pensiile invalizilor şi bătrînilor, de asemenea şi alocaţiile de şomaj. Concesiile făcute de guvernul laburist muncitorilor au fost insuficiente. În 1924, mişcarea şomerilor avea să adopte o Cartă naţională în care au fost înscrise principalele revendicări ale muncitorilor şomeri (organizarea de lucrări publice, construirea unor întreprinderi de stat, micşorarea zilei de muncă pentru muncitorii din producţie, locuinţe ieftine ş.a.). La 1 iunie 1924, au fost organizate în toate marile oraşe engleze manifestaţii de solidaritate cu Carta şomerilor. În acelaşi timp, a continuat să se dezvolte mişcarea minorităţii în cadrul sindicatelor britanice, care la conferinţa din august 1924 a adoptat un program radical de acţiune. Printre revendicările de bază din acest program figurau controlul muncitoresc în industrie, controlul muncitoresc asupra guvernului laburist, numeroase revendicări referitoare la ridicarea nivelului de viaţă al clasei muncitoare. Deplasarea spre stînga din cadrul sindicatelor britanice s-a reflectat, de asemenea, în hotărîrile congresului de la Hull al sindicatelor din septembrie 1924. Congresul a acordat Consiliului general al sindicatelor dreptul de a interveni în diferendele dintre uniuni şi s-a declarat de acord cu organizarea sindicatelor după locul de producţie. El s-a pronunţat, de asemenea, pentru unitate cu diferitele uniuni sindicale din Europa. La acest congres a participat pentru prima dată o delegaţie sindicală sovietică, care a fost primită călduros de muncitorii britanici.

Pe plan extern, guvernul îşi inaugura politica printr-o măsură importantă : recunoaşterea de drept a guvernului sovietic şi stabilirea de relaţii diplomatice cu U.R.S.S., promisă de laburişti încă din timpul campaniei electorale. Aici îşi spuneau cuvîntul atît năzuinţa maselor pentru pace şi prietenie cu U.R.S.S., cît şi interesul capitaliştilor pentru «piaţa rusească».

La 2 februarie 1924, guvernul laburist a restabilit relaţiile diplomatice cu U.R.S.S.

În alte sectoare guvernul laburist n-a dus o politică externă deosebită de a guvernelor anterioare ; el a utilizat aviaţia de bombardament împotriva triburilor răsculate în Irak, iar în India şi celelalte colonii a menţinut acelaşi regim.

În Europa, guvernul laburist a susţinut planul Dawes, care a avut un mare rol în refacerea poziţiilor imperialismului german. În timpul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

guvernării laburiste, Marea Britanie și-a continuat de asemenea acțiunea de penetrație în țările Europei răsăritene, în Polonia, Cehoslovacia și România, încercînd să contracareze influența franceză.

Căderea primului cabinet laburist după o guvernare efemeră a fost strîns legată de politica sa anticomunistă. În septembrie 1924, guvernul a arestat pe Campbell, redactorul săptămînalului comunist „Worker's Weekly» care publicase cîteva articole în care soldații erau îndemnați să nu lupte împotriva grevelor muncitorești. Arestarea lui Campbell a provocat mari acțiuni de protest ale muncitorilor, guvernul laburist fiind nevoit să-l elibereze. Această concesie acordată muncitorilor a provocat o adevărată furtună în sînul conducerii partidelor conservator și liberal. Burghezia britanică de teamă ca nu cumva guvernul laburist să cedeze maselor și în alte chestiuni importante a hotărît să-l răstoarne. La 8 octombrie 1924, majoritatea conservator-liberală din parlament a impus crearea unei comisii care să cerceteze atitudinea guvernului în cazul Campbell. Această hotărîre era similară cu un vot de neîncredere. Guvernul a dizolvat parlamentul, fixînd data alegerilor pentru 29 octombrie 1924. În timpul campaniei electorale, conservatorii și liberalii au folosit toate mijloacele pentru a speria mica burghezie cu «pericolul comunist». Factorul hotărîtor a fost însă dezamăgirea produsă de guvernarea laburistă în rîndurile maselor largi muncitoare. Alegerile din 1924 s-au soldat cu o mare victorie a conservatorilor, care au obținut 413 locuri în parlament, laburiștii 191 locuri, iar liberalii 40.

La 7 noiembrie 1924, guvernul a fost format de liderul conservator Stanley Baldwin. Ministru de externe a fost numit Austin Chamberlain, iar în importantul post de ministru al finanțelor Winston Churchil, trecut acum de la liberali la conservatori.

Greva generală din 1926 După alegerile din 1924 burghezia britanică s-a simțit destul de puternică pentru a întreprinde o nouă ofensivă asupra nivelului de viață al clasei muncitoare și, totodată, împotriva mișcării muncitorești în care se întăreau tendințele de stînga.

Invocînd motivul că prețul cărbunelui britanic este prea ridicat și nu poate face față concurenței celui german pe piața mondială, patronii minelor au anunțat, la 30 iunie 1925, scăderea salariilor, anularea minimului de salar, refuzînd să mai încheie contracte colective la scara întregii industrii. În caz că aceste măsuri nu vor fi acceptate pînă la 31 iulie 1925, patronii amenințau cu lock-out general.

Minerii, la rîndul lor, refăcîndu-și alianța cu feroviarii, cu muncitorii din transporturi, au reușit să și-i alăture și pe muncitorii din industria constructoare de mașini. Sub presiunea acestor puternice forțe muncitorești, Consiliul general al sindicatelor britanice a dat o circulară la 30 iulie 1925 prin care se interzicea încărcarea, descărcarea și transportul cărbunelui. Guvernul, care nu era pregătit pentru un conflict de mari proporții, a hotărît să manevreze. La 31 iulie, într-o vineri, Baldwin a anunțat că guvernul va plăti proprietarilor de mine,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

încă nouă luni, subsidii pentru ca să poată menține salariile minerilor la același nivel. Totodată, s-a creat o comisie care să studieze pretențiile patronilor. Astfel, conflictul era amînat pentru nouă luni, perioadă în care guvernul avea tot timpul să se pregătească. Ziua de vineri 31 iulie 1925, cînd guvernul a fost nevoit să cedeze, a intrat în istoria mișcării muncitorești britanice sub denumirea de «vinerea roșie», spre deosebire de «vinerea neagră» din 1921, cînd minerii au fost înfrînți.

Guvernul conservator a folosit răgazul de nouă luni pentru a se pregăti în vederea conflictului. Au fost instruite mari unități de armată și forțe polițienești. Întreaga Anglie a fost împărțită în comisariate în frunte cu cîte un ministru adjunct. A fost creată o mare organizație de spărgători de grevă din rîndul elementelor ostile mișcării muncitorești, care erau inițiați în conducerea locomotivelor, a autocamioanelor, mînuirea aparatelor de telegrafie ș.a. Se făceau mari stocuri de cărbune, metal, alimente. În momentul declanșării grevei comisarii guvernamentali trebuiau să răspundă de organizarea transportului, de aprovizionarea cu materii prime și alimente în regiunea respectivă.

Spre deosebire de guvern, care s-a pregătit pentru conflict pînă în cele mai mici amănunte, conducătorii reformiști ai sindicatelor și ai partidului laburist n-au luat nici o măsură, sperînd să rezolve conflictul cu patronii pe cale «pașnică» printr-un compromis.

Liderii sindicatelor își puseseră multe speranțe în lucrările comisiei pentru studierea situației în industria cărbunelui, comisie condusă de liberalul Herbert Samuel. Dar la 10 martie 1926, cînd comisia și-a prezentat concluziile, s-a văzut că ele erau, în întregime, favorabile patronilor. Guvernul, profitînd de raportul comisiei, a anunțat că de la 30 aprilie 1926 încetează orice subvenții pentru menținerea salariilor minerilor la nivelul anterior. Drept răspuns, la 1 mai 1926, conferința comitetelor executive ale tuturor sindicatelor, convocate de Consiliul general, a hotărît să declare grevă generală. În noaptea de 2—3 mai trebuiau să intre în grevă 3 milioane de muncitori, iar în zilele următoare încă 2,5 milioane, în total 5,5 milioane muncitori. Greva generală a izbucnit la 3 mai în condiții în care întreaga clasă muncitoare era hotărîtă să lupte pînă la capăt. Activitatea economică încetă aproape cu desăvîrșire în Marea Britanie. Trenurile nu mai circulau, transportul orășenesc era paralizat. Uzinele încetaseră activitatea. Ziarele nu mai apăreau. Guvernul a reușit cu mare dificultate să editeze un ziar, «British Gazette», redactat de W. Churchill. Comitetele locale de grevă au luat în mîinile lor aprovizionarea muncitorilor cu cele necesare. Autovehicolele care circulau în orașe trebuiau să aibă permisiunea comitetului de grevă. În mod inevitabil, greva începea să se transforme într-o grevă politică. De acest lucru se temeau însă cei mai mult conducătorii reformiști. În timp ce guvernul utiliza întreaga mașină de stat împotriva greviștilor, Consiliul general al sindicatelor se străduia să mențină greva numai pe făgaș economic, recomanda muncitorilor să nu facă «excese», să stea acasă și să aștepte pînă cînd guvernul le va accepta cererile.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În grevă intrau cu fiecare zi noi detaşamente de muncitori, mulţi muncitori neorganizaţi. În marile centre industriale comuniştii îşi asumau conducerea grevei şi îndrumau pe muncitori spre acţiuni hotărîte. Simţind că pierde controlul asupra grevei, Consiliul general a hotărît să ordone încetarea ei. La 12 mai 1926, fără ca în mişcarea grevistă să fi intervenit semne de reflux, Consiliul general al trade-union-urilor britanice a anunţat încetarea grevei. Cea mai mare acţiune a clasei muncitoare, prima grevă generală din istoria Angliei se termina printr-un eşec. Cauzele care au dus la înfrîngerea grevei generale din 1926 au fost : trădarea făţişă din partea unor lideri sindicali, şovăielile şi lipsa de caracter a altora, forţa aparatului represiv al burgheziei britanice, insuficienta organizare a muncitorilor. Partidul comunist din Marea Britanie a fost în primele rînduri ale grevei generale. Comuniştii au propus un plan concret de luptă şi au reuşit să-l impună în unele centre industriale. Partidul comunist n-a avut însă influenţă asupra grevei pe scară naţională, n-a putut-o conduce. Răspunderea pentru eşuarea grevei generale din 1926 cade în întregime asupra Consiliului general al sindicatelor şi asupra liderilor laburişti.

După încetarea grevei generale, minerii au continuat lupta încă şapte luni şi au încetat-o numai cînd au fost copleşiţi de foame şi mizerie

Politica internă reacţionară a guvernului conservator în anii 1927—1929

Înfrîngerea grevei generale din 1926 a dat posibilitate burgheziei britanice să ia o serie de măsuri antimuncitoreşti, care au anihilat multe din drepturile muncitorilor cucerite după ani îndelungaţi de luptă. Minerilor li s-au redus salariile, iar ziua de muncă în mine a fost mărită de la şapte la opt ore. Întreaga clasă muncitoare a avut de suferit de pe urma legii reacţionare din 1927 cu privire la „conflictele industriale şi sindicale". Prin lege se interziceau greva generală, greva de solidaritate şi postarea pichetelor în timpul grevei. Legea permitea oricărui membru de sindicat să ceară sindicatului acoperirea integrală a salariului în timpul grevei. De asemenea, se cerea consimţămîntul scris al oricărui membru de sindicat pentru cotizaţia lunară în folosul partidului laburist. Legea nu permitea funcţionarilor de stat să se alăture vreunei organizaţii sindicale. Legea din 1927 a dat o puternică lovitură mişcării muncitoreşti engleze, a pus sindicatele şi chiar partidul laburist, care se baza pe cotizaţiile membrilor colectivi, în situaţie extrem de grea. Conducătorii laburişti au recunoscut caracterul deosebit de reacţionar al legii din 1927 şi au promis că o vor desfiinţa cînd vor fi din nou la putere.

Caracterul guvernării conservatorilor nu s-a schimbat în urma reformei electorale din 1926, cînd dreptul de vot a fost acordat tuturor femeilor care au împlinit 21 ani. Această măsură a fost dictată de lupta maselor şi de calculele electorale ale conservatorilor care sperau să-şi lărgească baza de masă.

După înfrîngerea grevei din 1926, conducătorii laburişti au pornit şi mai accentuat pe calea colaborării cu burghezia. La congresul sin-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

dicatelor din 1927, Consiliul general a adresat patronilor o propunere de colaborare în «strădania comună de a ridica productivitatea industriei şi nivelul de viaţă al muncitorilor». În numele industriaşilor a răspuns afirmativ Alfred Mond, preşedintele trustului chimic. Astfel, au început «străduinţele comune» ale laburiştilor şi industriaşilor «în folosul muncitorilor». Această politică a înţelegerii dintre laburişti şi burghezie s-a numit «mondism» şi ea a constituit orientarea oficială a partidului laburist în anii 1927—1931. Ambele părţi au ajuns, în 1928, la concluzia că ridicarea capacităţii de concurenţă a mărfurilor britanice este posibilă numai prin scăderea salariilor muncitorilor britanici.

Politica externă a guvernului conservator. Relaţiile cu dominioanele

În politica britanică un loc important îl ocupau relaţiile cu dominioanele. În timpul războiului şi după război, în aceste ţări s-a dezvoltat o puternică industrie, s-a terminat procesul de formare a unor naţiuni distincte. Situaţia politică internaţională a dominioanelor s-a consolidat în urma participării lor la război şi în cadrul statelor învingătoare, la conferinţa de pace. Dominioanele au fost primite ca membre de sine stătătoare ale Ligii Naţiunilor şi au stabilit relaţii diplomatice separate cu statele străine. În toate dominioanele exista tendinţa recunoaşterii de drept de către Marea Britanie a unei situaţii care exista de fapt. Acest lucru s-a petrecut la conferinţa imperială din anul 1926, cînd s-a adoptat un nou statut al dominioanelor. Pe baza acestui statut, Anglia şi dominioanele se declarau «societăţi autonome în cadrul imperiului britanic, egale după statut şi nesubordonate una faţă de alta în nici un aspect al treburilor interne şi externe, deşi unite prin devotamentul comun faţă de coroană».

Astfel, dominioanele au obţinut o largă autonomie în toate chestiunile, însă guvernul britanic a reuşit să le menţină în cadrul imperiului. Concesia politică acordată de burghezia britanică dominioanelor avea importante avantaje economice, căci se menţineau legăturile tradiţionale cu dominioanele, atît de necesare Angliei în perioada de decădere a imperialismului britanic.

În Europa, Marea Britanie şi-a continuat politica de slăbire a hegemoniei franceze şi de întărire a Germaniei. La Conferinţa de la Locarno (1925), Anglia, împreună cu Italia, devenea garantă a graniţelor apusene ale Germaniei, însă nu-şi asuma aceleaşi obligaţii pentru graniţele răsăritene.

În 1927, guvernul conservator a organizat provocări antisovietice în diferite colţuri ale lumi, între care devastarea sediului societăţii comerciale sovietice la Londra (ARCOS) şi ruperea relaţiilor diplomatice cu U.R.S.S., în mai 1927. Guvernul englez a participat activ la lupta împotriva revoluţiei chineze în anii 1925—1927, intervenind cu forţa armată împotriva demonstraţiilor populare, bombardînd oraşele chineze şi acordînd un sprijin activ lui Cian Kai-şi. Imperialismul britanic încerca prin toate mijloacele să-şi menţină poziţiile, însă acest lucru devenea din ce în ce mai greu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Planul Dawes și consecințele sale în economia și finanțele germane

«Criza Ruhr-ului», declanșată prin ocuparea regiunii de către trupele franco-belgiene, în ianuarie 1923, a dezvăluit disensiunile serioase din tabăra puterilor învingătoare, cu privire la mult discutata problemă a reparațiilor, a cărei reglementare fusese realizată cu atîta trudă.

S. U. A., țară care deținea în acel timp aproximativ 50 % din stocurile mondiale de aur, au arătat un interes deosebit pentru rezolvarea «crizei Ruhr-ului». Reprezentanții capitalului financiar american au jucat un rol esențial în noua reglementare a plății reparațiilor de către Germania, consemnată în «planul Dawes» (după numele generalului bancher Dawes, reprezentant al intereselor trustului Morgan). Dar cercurile monopoliste americane erau interesate nu numai în plata reparațiilor de către Germania, de care depindea rambursarea de către aliați a datoriilor de război, ci și în transformarea Germaniei într-un loc sigur de plasament pentru capitalurile americane. O delegație financiară americană care a vizitat Germania în această perioadă constata că ea «posedă resurse și mijloace de a le exploata», că după ce va fi depășită actuala penurie de credite, ea va fi în măsură «să reia o poziție privilegiată în economia mondială». Delegația financiarilor americani considera că în Germania, pentru a se putea «face apel la capitalurile străine», va trebui să se treacă la asanarea finanțelor, stabilizarea monedei și restabilirea încrederii

«Planul Dawes» a căutat să răspundă exigențelor de mai sus. El a intrat în vigoare la 1 septembrie 1924, după ce, în 24 de ore Reichstagul a aprobat cele cinci legi care conțineau stipulațiile «planului».

Merită a fi reținut faptul că la acea dată existau deja strînse legături financiare între băncile germane și cele americane. Astfel, banca Schröder din Hamburg întreținea relații cu băncile Schröder din Londra și New-York. Financiarul Eduard Beit, membru în Consiliul de administrație a lui Deutsche Bank era în același timp acționar important al firmei Speyer din New-York. Încă înainte de adoptarea «planului Dawes», un consorțiu de bănci americane studia modalitățile unor împrumuturi în Germania.

Stabilizarea mărcii a constituit una din condițiile esențiale puse de «planul Dawes» pentru ca Germania să fie în măsură să plătească reparațiile de război. Operația a început înainte de adoptarea și intrarea în vigoare a «planului». La 15 noiembrie 1923, o bancă fondată în acest scop, Rentenbank, a emis o monedă nouă fictivă (Rentenmark), care nu se substituia monedei existente ci i se suprapunea. În același timp, provinciile, orașele, în unele cazuri și întreprinderile, au căpătat autorizația să emită semne monetare cu perimetru de circulație limitat. În aprilie 1924, a fost emisă o nouă marcă (Reichsmark), cotată la 4 R.M. un dolar. Doi ani mai tîrziu s-a introdus în sfîrșit o altă marcă. Deținătorii vechilor mărci n-au fost îndemnizați iar pentru purtătorii titlurilor de împrumut s-a fixat o taxă de revalorizare variind după data emisiunii între 2,5 și 10 %. Pe această cale, statul german s-a debarasat de întreaga

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

datorie internă. Lovind interesele păturilor mijlocii, mai ales, măsura a creat nemulțumiri și a favorizat întreținerea criticilor împotriva Republicii de la Weimar, împrejurare pe care cercurile reacționare au căutat s-o fructifice.

În 1924, Germania a intrat în perioada stabilizării relative. Ca și în alte țări, ea a fost rezultatul măsurilor de înnoire a capitalului fix, de raționalizare a producției pe baza intensificării muncii și exploatării maselor muncitoare. Stabilizarea s-a realizat și cu sprijinul capitalului străin, îndeosebi a celui american.

Refacerea economiei germane nu s-a realizat însă fără dificultăți. Stabilizarea mărcii n-a dus automat și la rezolvarea problemelor economice. Și după restabilirea monedei, prețurile industriale au continuat să rămînă ridicate. În schimb, prețurile agricole au coborît brusc. Cerealele stocate în timpul inflației au fost dintr-o dată lansate pe piață, provocînd scăderea prețurilor. Ele nu s-au redresat decît după ce guvernul a autorizat din nou exportul de secară și grîu ; balanța cerealelor a rămas însă, în general, deficitară. Industria la rîndul ei, pentru a putea relua producția competitivă, avea nevoie de utilaj nou, de materii prime. Existau însă, pentru moment, restricții de credit care stopau importurile, împiedicau angajarea tuturor industriilor într-un asemenea proces. Dificultățile cele mai mari le-a avut de întîmpinat producția bunurilor de consum.

În Germania, prelungirea zilei de muncă a rămas un fenomen obișnuit și în timpul perioadei de stabilizare relativă. Ea a fost introdusă prin decret-lege de guvernul Wilhelm Marx, la 25 decembrie 1923. După această măsură ziua de muncă a crescut repede în toate ramurile de activitate. În siderurgie, de pildă, a crescut la $9^1/_2$ ore zilnic sau 57 ore pe săptămînă. Peste tot se lucra cel puțin 9 ore. Erau însă și cazuri cînd se lucra 10 și chiar 12 ore. Un proiect de decret-lege din 1927 prevedea că în nici un caz durata zilei de muncă nu trebuie să treacă de 10 ore.

Salarizarea, în schimb, s-a îmbunătățit în comparație cu perioada de inflație, fără însă ca salariile să atingă în toate cazurile minimul necesar.

Prelungirea zilei de muncă a dus la sporirea producției și a profiturilor realizate de patroni, dar în același timp la înmulțirea accidentelor de muncă. Cîteva cifre sînt edificatoare. În Germania s-au înregistrat 646.000 accidente în 1924, 863.000 în 1925 și 1.000.000 în 1926.

În Germania ca și în alte țări, în această perioadă de reflux a luptelor sociale, s-au intensificat acțiunile pentru realizarea unei «colaborări» între patroni și salariați. Apelurile lansate de industriași au găsit ecou în conducerea sindicatelor germane, care îndemnau pe muncitori să susțină efortul de producție, deoarece «nu se poate obține o ridicare a salariului real decît printr-o mărire simultană a producției», fără să țină seamă de profiturile realizate de capitaliști.

Concomitent însă, patronul continua ofensiva împotriva cuceririlor clasei muncitoare, pe care le considera cauza principală a scăderii producției. Industriașii urmăreau ca statul să nu se mai amestece în problemele privind relațiile dintre muncitori și patroni, preconizau genera-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

lizarea salariului în acord, intensificarea exploatării, printre altele și multiplicarea categoriilor de salarizare.

Refacerea potențialului economic german a fost favorizat de afluența masivă a unor capitaluri străine, îndeosebi americane. Cei 800 milioane dolari primiți prin planul Dawes au fost doar un început după care industriașii germani, provinciile, orașele, numeroase colectivități locale au contractat împrumuturi pe termen lung sau pe termen scurt cu dobînzi care urcau uneori pînă la 10 %. Se apreciază că, din 1924 pînă în 1930, Germania a contractat împrumuturi în valoare de aproximativ 7 miliarde dolari din care mai puțin de jumătate împrumuturi pe termen lung. Bancherii americani au furnizat circa 70 % din aceste împrumuturi.

Pe baza intensificării muncii și cu ajutorul capitalului străin, industria germană a reușit să-și refacă pozițiile. Producția a crescut în ritm rapid. În 1925, producția industrială era dublă față de 1923, iar în 1927, reprezenta 127 % în comparație cu anul 1913 luat la bază.

Intensificarea concentrării și centralizării capitalului a constituit și în Germania o trăsătură caracteristică a perioadei de stabilizare relativă. În 1925, a luat ființă trustul «I. G. Farbenindustrie», care a ajuns să producă 25 % din îngrășămintele chimice, 80 % din cauciucul sintetic și aproape întreaga cantitate de benzină sintetică produsă în Germania. O altă uniune monopolistă «Vereinigte Stahlwerke», creată în 1926, furniza, în 1928—1929, 43% din cantitatea de fier și 41% din cea de oțel.

Concentrarea și centralizarea capitalului s-au făcut remarcate și în sectorul bancar. Marile bănci berlineze, care în 1912—1913 concentrau 49% din toate depunerile, au ajuns în 1929 să dețină 67,5% din depuneri.

În anii stabilizării relative, Germania a reușit să-și refacă potențialul economic, să redevină o mare putere industrială cu un utilaj adaptat unei producții superioare celei dinaintea războiului.

Situația politică internă în anii 1924—1928

Burghezia germană favorabilă planului Dawes a căutat să prezinte adoptarea acestui plan drept o mare victorie, ascunzînd cu grijă aspectele sale antipopulare [1].

Partidul social-democrat a susținut și el această campanie. În vara anului, 1924, ziarul „Vorwörts" a publicat un desen în care se vedea poporul german privind soarele dolarului ce se ridica la orizont. La 28 august, Ernst Thälmann dezvăluia în Reichstag adevăratul caracter al planului Dawes. «Unchiul din America — spunea el — nu vine aici pentru a ajuta poporul german, ci pentru a-l jefui, pentru a stoarce profituri, fiindcă datorită condițiilor existente, el nu mai poate realiza în țara sa profituri atît de mari, nu mai poate face afaceri atît de mănoase ca odinioară».

[1] Amintim că planul Dawes stabilea următoarele surse pentru plata reparațiilor : a) bugetul de stat și mai ales veniturile din impozitele indirecte asupra zahărului, tutunului, berei, băuturilor spirtuoase și impozitului special asupra transporturilor (1,25 miliarde mărci anual) ; b) veniturile căilor ferate (660 milioane mărci anual) ; c) veniturile industriale (300 milioane mărci anual).

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În mod demagogic, planul Dawes a fost atacat și de unele grupări de dreapta, în primul rînd de partidul național-german al lui Hugenberg, care căuta să speculeze împrejurarea că planul agrava starea de subordonare a Germaniei. Reprezentanții acestui partid ca și alți «critici» ai planului Dawes din rîndurile partidelor burgheze erau tocmai aceia care profitau cel mai mult de pe urma împrumuturilor străine și a exploatării oamenilor muncii germani.

Situația politică internă a Germaniei în perioada stabilizării relative se caracterizează printr-o extremă instabilitate. În acești ani, la conducerea țării s-au perindat, în general, guverne de centru-dreapta, sau cu tendințe mai accentuate de dreapta, aceasta în funcție de compoziția majorităților parlamentare pe care se sprijineau aceste guverne : dacă ele includeau sau nu pe naționaliștii germani.

În decembrie 1924, în Germania au fost organizate noi alegeri parlamentare. La 15 ianuarie, Luther constituia un guvern în care erau reprezentați, pentru prima oară după 1918, în afară de *Centrul catolic* și populiștii și naționaliștii germani, care se pronunțau împotriva Republicii de la Weimar și a democrației în general.

Cîteva săptămîni mai tîrziu, la 28 februarie 1925, a murit Ebert, președintele republicii,, cu patru luni înainte de expirarea mandatului său. Conform prevederilor constituției de la Weimar. președintele trebuia ales prin vot general. Alegerile prezidențiale, primele de acest fel, au avut loc la 29 mart,e. La primul tur de scrutin, care n-a adus nici unui candidat cele 51% necesare pentru a fi ales, au candidat Ludendorff. susținut de extrema dreaptă, Hindenburg, propus de unele cercuri de dreapta ale burgheziei și iuncherimii, W. Marx, din partea Centrului catolic. Braun, reprezentantul social-democrației, șeful guvernului prusian, și Ernst Thälmann din partea partidului comunist. La al doilea tur de scrutin, social-democrații au respins propunerea partidului comunist de a susține împreună candidatura lui Braun și s-au alăturat așanumitei «coaliții de la Weimar» în care mai intrau Centru catolic și partidul democrat. În aceste condiții Hindenburg a fost acela care a obținut majoritatea necesară, întrunind 14.600.000 voturi. Noul președinte era un militar conservator și monarhist. Alegerea lui a întărit pozițiile reacțiunii și revanșismului.

Cu toate acestea, situația politică internă nu putea fi stabilizată. Numeroase divirgențe cu privire la problemele politicii interne și externe separau pe reprezentanții diferitelor partide burgheze, împiedicînd guvernele să-și creeze o majoritate parlamentară stabilă. Astfel, în octombrie 1925, după nouă luni de participare la coaliție, naționaliștii, «nemulțumiți» de politica externă a lui Stresemann, care a dus la încheierea tratatelor dela Locarno și la primirea Germaniei în Societatea Națiunilor, unde i s-a oferit și un loc de membru permanent în consiliu, au părăsit guvernul, arătîndu-se partizanii unei politici revanșarde mai dure, mai șovine. Guvernul a obținut ratificarea acordului de la Locarno cu sprijinul social-democraților. În ianuarie 1926, Luther a constituit un nou guvern susținut de așa-numita «mică coaliție» compusă din centrul catolic, populiști și democrați, care n-a putut însă rezista decît patru luni. I-a urmat, pînă la 17 decembrie 1926, un guvern condus de W. Marx al cărui succesor a fost un alt guvern avînd în frunte pe Marx și Stresemann

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

sprijinit pe populiști, naționaliști și Centrul catolic. Această nouă majoritate s-a spulberat în mai puțin de un an, W. Marx dizolvînd Reichstagul fără a mai aștepta termenul care expira la sfîrșitul anului 1928.

Instabilitatea politică din anii 1927—1928 a fost accentuată de creșterea luptelor maselor muncitoare. În a doua jumătate a anului 1927, în numeroase centre muncitorești din Germania au avut loc demonstrații în apărarea muncitorilor revoluționari americani de origine italiană, Sacco și Vanzetti, condamnați la moarte și executați. În anul următor, lupta grevistă pentru salarii mai bune a căpătat amploare. În luna martie 1928, se aflau în grevă 4 milioane de muncitori. În condițiile ascuțirii luptelor politice, «Uniunea combatanților roșii», organizație muncitorească de autoapărare, și-a lărgit rîndurile, ajungînd la peste 100.000 membri. «Uniunea» era o organizație proletară de luptă împotriva fascismului.

Alegerile din 1928 au marcat un succes al partidelor muncitorești. Partidul comunist a obținut 3.263.000 de voturi față de 2.709.000 cît obținuse în 1924. În urma acestor alegeri, fracțiunea comunistă din Reichstag ocupa locul al treilea (după social-democrați și catolici) în privința numărului de mandate.

Partidul popular a pierdut în aceste alegeri o treime din voturi, iar «Centrul» o cincime. Hitler a obținut în 1928 numai 810.000 voturi.

După alegeri, Hindenburg a însărcinat pe Hermann Müler, liderul fracțiunii social-democrate, să formeze guvernul. Acest guvern care a condus Germania pînă în martie 1930, reprezenta o coaliție dintre social-democrați și partidele burgheze : popular, democrat, Centrul catolic și partidul popular bavarez.

Guvernul condus de Hermann Müler s-a remarcat printr-o serie de măsuri anti-populare ca : legiferarea zilei de muncă de 10 ore, mărirea impozitelor, a tarifelor la gaz și electricitate, reducerea cheltuielilor cu caracter social. În același timp, guvernul Müler a sporit alocațiile pentru cheltuielile militare.

Aceste măsuri s-au ciocnit de rezistența din ce în ce mai înverșunată a clasei muncitoare. În noiembrie 1928, s-au ridicat la luptă pentru revizuirea contractelor tarifare și pentru ziua de muncă de 8 ore peste 200.000 de metalurgiști din Ruhr. În semn de solidaritate cu aceștia au intrat în grevă 50.000 de metalurgiști din Germania de mijloc, care cereau, de asemenea, ridicarea salariilor. Grevele se întețeau, cuprinzînd întreaga țară. Numărul zilelor de lucru pierdute în urma grevelor și locauturilor a crescut de la 1.500.000 zile în 1926, la 6.000.000 în 1927 și 21.000.000 în 1928. Se făceau simțite semnele unui nou avînt al luptei revoluționare.

Spre sfîrșitul anului 1928, în condițiile ascuțirii conflictelor de clasă, P.C.G. a obținut importante succese în cucerirea conducerii unor importante organizații de masă proletare, ceea ce a provocat îngrijorare în cercurile guvernamentale. În preajma zilei de 1 mai 1929, șeful poliției din Berlin, membru al partidului social-democrat, a hotărît interzicerea demonstrației oamenilor muncii, iar conducătorii P.S.D. s-au adresat muncitorilor din întreaga țară, recomandîndu-le să nu iasă la demonstrație. Cu toate acestea, demonstrația a avut loc. Șeful poliției a dat

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ordin să se tragă în demonstranți. Cîteva zeci de demonstranți au fost uciși, iar alte cîteva sute răniți. Reprimarea demonstrației din Berlin a provocat greve de protest în întreaga țară. La 3 mai 1929, guvernul a dizolvat «Uniunea combatanților roșii». Organizațiile militariste și fasciste continuau însă să se bucure de toată libertatea.

FRANȚA

Începută mai tîrziu decît în alte țări, din pricina marilor distrugeri din timpul războiului, stabilizarea relativă a economiei franceze s-a prelungit pînă în 1930.

Înnoirea capitalului fix în majoritatea întreprinderilor din industria grea, noile întreprinderi moderne care se construiau, au furnizat comenzi importante industriei constructoare de mașini și altor ramuri industriale. De asemenea, vastele lucrări de reconstrucție în departamentele din nord, distruse de război, au cerut mari cantități de materiale de construcție, utilaje, mașini și mînă de lucru. Indicele producției industriale a evoluat în comparație cu anul 1911, luat ca bază, după cum urmează : 118 în 1924, 127 în 1926, 121 în 1928 și 133 în 1930, cînd s-a atins nivelul cel mai înalt din perioada interbelică. Trebuie remarcat însă, că această creștere s-a datorat mai ales industriei grele, moderne. Ramurile vechi ale industriei franceze, ca industria textilă, de pielărie, a hîrtiei, stagnau sau dădeau înapoi. Aceste ramuri nu lucrau cu întreaga capacitate și furnizau majoritatea muncitorilor șomeri din acest timp.

Creșterea producției în industria grea s-a datorat atît înnoirii capitalului fix, cît mai ales raționalizării capitaliste, care a dublat efortul psihic și fizic al muncitorului în orele de producție. Datorită noilor mașini și procedee s-a mărit productivitatea muncii, s-a micșorat numărul muncitorilor care lucrau la furnale, în oțelării, la strunguri, creîndu-se noi surse pentru șomajul de masă. De asemenea, munca la bandă rulantă, fără respectarea măsurilor de protecția muncii, a mărit numărul accidentelor și al invalizilor. Astfel, sporul de producție realizat se sprijinea pe accentuarea exploatării clasei muncitoare.

Avîntul din industrie n-a fost urmat de un fenomen asemănător în agricultură. Gospodăria parcelară franceză trecea prin serioase dificultăți din cauza lipsei fondurilor pentru achiziții de mașini și îngrășăminte. În toată perioada 1924—1930, indicele producției agricole a continuat să rămînă sub nivelul anului 1913. Instabilitatea francului crea o mare nesiguranță în sînul țărănimii, deoarece banii realizați din vînzarea produselor agricole își pierdeau valoarea.

De abia în 1926, s-a putut efectua o stabilizare a francului la 1/5 din valoarea lui antebelică. Stabilizarea francului a fost îngreunată de pierderile serioase pe care le-a avut Franța în timpul războiului, de datoriile foarte mari pe care le-a contractat în străinătate, mai ales în S.U.A., precum și de politica dusă de marea burghezie franceză, care sabota orice încercări de impozite asupra marelui capital și continua, într-o măsură mult mai mică, de altfel, să-și plaseze capitalurile în străinătate — în colonii, în țările Micii Antante și în Polonia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pe la mijlocul anului 1930, cînd lucrările de refacere au fost, în mare, terminate, economia Franței a intrat în perioada de criză, care s-a abătut asupra întregii lumi capitaliste în anul 1929.

Guvernele „blocului de stînga"

Guvernarea cabinetului Poincaré a stîrnit o vie opziție în rîndurile opiniei publice democratice franceze și serioase critici la adresa Franței pe plan internațional.

Poporul francez era profund nemulțumit de politica războinică a lui Poincaré. El era obligat să plătească sume uriașe pentru întreținerea armatelor de ocupație din Ruhr. Nici marea burghezie nu mai putea să reziste presiunilor dinăuntru și din afară ; ea s-a văzut nevoită să accepte amestecul anglo-american din conflictul franco-german. În aceste împrejurări, în sistemul dominației politice a bugheziei franceze s-a petrecut o nouă regrupare de forțe.

La alegerile din mai 1924, partidul radical și radical-socialist în frunte cu Herriot, partidul socialist, care a respins propunerea partidului comunist de prezentare pe o listă comună„ și anticlericalii moderați, au constituit «blocul de stînga», prezentîndu-se pe o listă separată, opusă partidelor de dreapta. Atît radicalii, participanți în guvernele «blocului național», cît și socialiștii, sprijinitori ai acestor guverne, și-au dat seama că nu mai puteau rămîne în aceeași grupare cu partidele de dreapta fără a se compromite serios în fața maselor. Programul «blocului de stînga» conținea o serie de revendicări cu caracter democratic, care corespundeau năzuințelor maselor populare. Astfel, «blocul de stînga» promitea apărarea legii separării bisericii de stat, amnistia pentru participanții la luptele revoluționare din anii 1918—1920, reprimirea la lucru a feroviarilor concediați în 1920, lărgirea drepturilor organelor locale, dreptul funcționarilor de stat de a se oganiza în sindicate, apărarea ziei de muncă de 8 ore, asigurări sociale, impozite progresive, impozite pe capital, stabilizarea francului ș.a. Pe plan politic extern, «blocul de stînga» promitea pace și recunoașterea guvernului sovietic. Acest program a reușit să atragă masele populare care credeau în realizarea lui.

Alegerile din mai s-au încheiat cu victoria «blocului de stînga», care a obținut 318 locuri în Camera deputaților, față de cele 258 ale «blocului național». Partidul comunist a realizat în aceste alegeri un număr sporit de voturi și 26 locuri în parlament față de 9 în alegerile anterioare.

Președintele Millerand, unul din liderii «blocului național», a încercat să nesocotească victoria în alegeri a «blocului de stînga», vrînd să creeze un «cabinet prezidențial». Adunarea Națională a refuzat însă să intre în legătură cu acest guvern, Millerand fiind obligat să-și dea demisia din postul de președinte al Franței. În locul său a fost ales Gaston Doumergue.

Președinte al Consiliului de Miniștri a devenit liderul partidului radical Eduard Herriot, unul dintre cei mai realiști conducători politici ai Republicii a III-a, partizan al unei politici de reforme în interior,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

care să mențină și să consolideze dominația de clasă a burgheziei franceze. Pe plan extern, Herriot milita pentru o politică de apropiere franco-sovietică, animat de interesele securității Franței cît și de dorința de a asigura «un loc» burgheziei franceze în comerțul cu Uniunea Sovietică.

Guvernul blocului de stînga și-a îndeplinit, în parte, promisiunile făcute ; printre altele a acordat amnistie parțială muncitorilor și marinarilor condamnați în 1919, a reprimit la lucru pe ferovarii concediați în 1920, a mărit salariile funcționarilor de stat. Pe plan extern, acest guvern a recunoscut statul sovietic, stabilind cu el relații diplomatice normale. În condițiile create de ocuparea militară a regiunii Ruhr, Franța a fost nevoită să accepte planul Dawes care a marcat începutul unei perioade de diminuare a influenței franceze pe continent în favoarea celei engleze și americane.

Guvernul Herriot, ca și celelalte guverne din această perioadă, a avut de întîmpinat mari dificultăți pe plan financiar. Încercînd aplicarea unor măsuri care să ducă la stabilizarea francului printr-o contribuție mai substanțială a celor bogați, guvernul Herriot s-a lovit de opoziția reacționară din Senat, care a respins proiectul de instituire a unui impozit asupra marelui capital. În aceste împrejurări, guvernul a fost nevoit să-și dea demisia, în aprilie 1925.

Aceleași dificultăți financiare au făcut la fel de efemeră și existența guvernului ce i-a urmat, cel condus de Paul Painlevé. În septembrie, noul ministru de finanțe, Caillaux, a făcut o vizită la Washington, încercînd să obțină un ajutor american masiv în favoarea francului în schimbul promisiunii de a plăti datoriile de război. După cum este cunoscut, Franța lega plata acestor datorii de primirea reparațiilor din partea Germaniei, poziție neacceptată de Statele Unite. Misiunea lui Caillaux s-a încheiat cu un eșec.

Greutățile financiare au avut consecințe grave asupra majorității parlamentului în sînul căruia s-au conturat poziții diferite în legătură cu mijloacele de asigurare a echilibrului bugetar. La 12 iulie, ministrul de finanțe a prezentat un proiect de lege cu privire la taxa asupra cifrei de afaceri, împotriva voinței socialiștilor, care preconizau exceptarea de la această taxă a micului comerț. Faptul a alimentat fricțiunile și nemulțumirile în sînul majorității. Nefiind în stare să dea vre-o soluție valabilă problemelor financiare, guvernul Painlevé a fost nevoit să demisioneze, la 27 octombrie 1925.

A urmat o adevărată «cascadă de guverne». Între 29 octombrie 1925 și 21 iulie 1926 în Franța s-au schimbat nu mai puțin de cinci guverne : un nou guvern Painlevé, urmat de trei guverne conduse de Aristide Briand, și încă unul avînd în frunte pe liderul radical Eduard Herriot.

De guvernarea blocului de stînga este legată participarea Franței la conferința de la Locarno, care numai formal a dat Franței garanții în fața unei eventuale agresiuni germane, ducînd, în schimb, la știrbirea influenței franceze în Europa de răsărit.

Franța a dus, în anii 1925—1926, sîngeroase războaie împotriva triburilor răsculate, cu rifanii în Maroc și cu druzii în Siria, folosind săl-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

batice metode de represiune, printre care și bombardarea Damascului, complet lipsit de apărare, de către aviația franceză. Războaiele din Maroc și Siria au costat Franța miliarde de franci și au agravat situația financiară a țării. Eșecurile politicii «blocului de stînga» au favorizat avansul opoziției. În sînul cercurilor guvernante se produce o regrupare spre dreapta, la putere fiind readus Poincaré.

Guvernele de „uniune națională" din anii 1926—1930

Noul guvern Poincaré s-a constituit ca un guvern de concentrare largă în care au fost incluși alături de politicienii de centru și de dreapta și cei doi șefi de guvern din perioada «blocului de stînga» : Herriot și Painlevé. În noiembrie 1928, radicalii vor părăsi însă coaliția, trecînd în opoziție.

Guvernul Poincaré, în ale cărui preocupări figura pe prim plan «înzdrăvenirea finanțelor» a urmărit realizarea acestui scop cu mijloace cît mai convenabile claselor exploatatoare, cu ajutorul unor măsuri, în esență, antipopulare. El a introdus noi impozite și taxe asupra obiectelor de larg consum, a micșorat unele categorii de salarii și pensii. Sprijinit de marea burghezie, Poincaré a reușit, în sfîrșit, în decembrie 1926, să stabilizeze francul, prin devalorizare, la 20% din valoarea lui antebelică. Dar, numai în 1928, stabilizarea avea să fie consfințită prin lege.

După retragerea din guvern a radicalilor, Poincaré și-a remaniat guvernul, sprijinindu-se numai pe organizațiile de dreapta și de centru.

Alegerile parlamentare din 1928, desfășurate pe baza noii legi electorale din 1927, care lichidase sistemul reprezentării proporționale, au permis guvernului să se mențină la putere, deși organizațiile de dreapta care-l susțineau au înregistrat unele regrese. Sistemul majoritar consacrat de noua lege i-a permis guvernului să-și sporească numărul mandatelor. În același timp, aplicarea acestui sistem a dus la reducerea numărului de mandate ale opoziției, chiar în cazul în care partidele respective obținuseră mai multe voturi decît în alegerile anterioare. De pildă P.C.F., pentru care au votat, în 1928, aproape 200.000 mai mulți alegători, a primit numai 14 mandate în loc de 26 în alegerile din 1924.

După stabilizarea francului, problema reparațiilor și a datoriilor de război interaliate continua totuși să domine preocupările guvernului. Poincare a acceptat planul Young, dar n-a reușit nici el să obțină din partea S.U.A. recunoașterea, de drept, a unei legături între reparațiile germane și datoriile de război interaliate.

Guvernul Poincaré a acordat o deosebită atenție înarmării. În 1927/1928 bugetul militar al Franței a ajuns la 2 miliarde franci, aproximativ de două ori mai mult față de perioada dinainte de război.

În timpul acestei guvernări, s-a accentuat din nou tendințele antisovietice ale unor cercuri reacționare ale burgheziei franceze. La Paris își continuau activitatea grupări de contrarevoluționari, foști generali țariști, menșevici și eseri, naționaliști etc.

Din inițiativa lui Briand a fost semnat, în 1928, pactul Briand-Kellogg, care scotea războiul dintre mijloacele politicii statelor sem-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

natare, fără însă să prevadă și sancțiunile necesare care să impună respectarea pactului.

După demisia lui Poincaré, în iulie 1929, evoluția spre dreapta s-a accentuat. Conducerea guvernului a fost încredințată lui Laval, apoi lui Tardieu. Acesta va fi însă răsturnat, în 1932, de o nouă majoritate de stînga.

Deși perioada stabilizării relative a fost, în general, o perioadă de reflux a mișcărilor revoluționare, a luptei maselor, totuși și în acești ani au avut loc numeroase conflicte de muncă, greve, manifestații politice ale oamenilor muncii. Nu poate fi trecut cu vederea nici faptul că, în pofida refluxului revoluționar, partidul comunist a făcut importante progrese în consolidarea sa ca partid revoluționar.

În a doua jumătate a anului 1925, în Franța s-a desfășurat greva celor 40.000 de funcționari de bancă. La 1 aprilie 1926, a avut loc o grevă puternică a 100.000 de muncitori din industria metalurgică. În anii 1928—1929, mișcarea grevistă a cuprins diverse ramuri de producție. O extindere tot mai mare a căpătat-o mișcarea antirăzboinică. La 1 august 1929, în toate centrele muncitorești au avut loc puternice demonstrații împotriva războiului. Mișcările de la sfîrșitul perioadei de stabilizare relativă subliniau caracterul vremelnic al refluxului revoluționar, iminența unei noi perioade de avînt.

ITALIA

Stabilizarea economică în Italia. Politica regimului fascist în primii ani de existență

După respingerea asaltului revoluționar din primii ani postbelici, capitalismul italian a intrat într-o perioadă de stabilizare economică relativă. Industria italiană restabilită a ajuns curînd, în 1925, să realizeze o producție superioară celei dinainte de război. În numai doi ani (1924—1925), producția de oțel a crescut cu 55%, iar cea de energie electrică a sporit și ea cu 34%. După cifrele oficiale, numărul șomerilor a coborît pînă la 100.000.

În Italia, ca și în alte țări capitaliste, stabilizarea avea limitele ei. Refacerea economică era subminată de cursa inflaționistă. În aceeași ani, 1924—1925, în care industria înregistra progrese importante, cursul lirei a scăzut cu 14%. Inflația și creșterea prețurilor la produsele de primă necesitate duceau la scăderea salariului real, provocînd nemulțumiri în rîndurile oamenilor muncii. Toate acestea favorizau întețirea luptei împotriva regimului fascist.

În primii ani de existență, regimul fascist a fost nevoit să facă concesii, menținînd sistemul parlamentar. Mussolini însuși a declarat că va respecta instituțiile parlamentare și regimul monarhic. Totuși, el n-a omis să profereze, concomitent, amenințări la adresa organizațiilor democratice și tuturor acelora care ar îndrăzni să creeze obstacole în calea «revoluției» fasciste. Astfel, încă din acești ani, regimul parla-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mentar căpătase, în bună măsură, un caracter formal. De fapt, guvernul nu ținea seamă de parlament. Presa opoziției era admisă, dar obligată să suporte o cenzură aspră. Continuau să fiinţeze şi partidele de stînga, deşi erau supuse permanent unui tratament brutal, menit să le împiedice să-şi desfăşoare activitatea.

Compromisurile regimului faţă de instituţiile parlamentare şi partidele politice nu erau întîmplătoare. El nu era încă consolidat şi nu risca măsuri care să ridice împotriva sa masele populare. În aceşti ani, fascismul nu se putea bizui, în eventualitatea unor mişcări de mase, pe vechea armată, iar miliţia fascistă abia se organiza. Datorită acestei orientări, Mussolini s-a putut bucura încă de sprijinul celor mai multe dintre partidele burgheze. În primul guvern fascist au intrat şi reprezentanţi ai partidelor liberal, democrat şi popular. Cu sprijinul acestora, guvernul fascist a obţinut în parlament, cu 300 voturi contra 116, depline puteri pentru a-şi putea realiza programul denumit în mod demagogic «revoluţionar». Votul prin care parlamentul a acordat depline puteri guvernului Mussolini a marcat capitularea partidelor burgheze, a vechilor politicieni burghezi, în faţa regimului fascist. El a dezvăluit legătura dintre fascişti şi unele cercuri ale burgheziei italiene, dintre fascism şi monarhie.

Guvernul fascist a luat încă din primele zile ale existenţei sale o serie de măsuri, care arătau căror interese serveşte noul regim. O atenţie deosebită s-a acordat lichidării cuceririlor din perioada avîntului revoluţionar. Guvernul a suspendat activitatea comisiilor de urmărire a celor care au obţinut pe căi ilegale supraprofituri în anii războiului, a desfiinţat impozitul pe moşteniri şi obiectele de lux, a limitat drepturile sindicale şi a introdus în întreprinderi comisari guvernamentali, în locul comisiilor de fabrică şi uzină, a interzis ocuparea de către ţărani a pămînturilor moşiereşti necultivate, lichidînd legile adoptate anterior în acest sens, a redus salariile în întreprinderile statului şi a concediat 3.000 muncitori de la căile ferate.

Pentru consolidarea regimului fascist au fost organizate forţe de represiune din rîndurile «cămăşilor negre», în primul rînd miliţia fascistă, unde au fost încadraţi mii de aventurieri, elemente declasate, care vedeau în regimul fascist o posibilitate de căpătuire.

În anul 1923, a fost modificată legea electorală. Noua lege instituia sistemul primei majoritare, conform căreia partidului care obţinea 35% din voturi i se acorda majoritatea în parlament, restul mandatelor fiind împărţit, proporţional cu numărul voturilor obţinute, celorlalte partide.

Criza politică din anii 1924—1925 „Blocul aventin"

La 6 aprilie 1924, în Italia au avut loc primele alegeri organizate de regimul fascist. Campania electorală s-a desfăşurat sub semnul unei nemaivăzute şi deşănţate dezlănţuiri de demagogie, de promisiuni, însoţită de violenţă şi teroare. Alegerile organizate de fasciști au dus, bineînţeles, la victoria electorală a acestora. Opoziţia a obţinut, totuşi, 2,5 milioane voturi din 7,2 milioane exprimate. În noul parlament, fasciştii aveau 350 deputaţi faţă de 133 deputaţi ai opoziţiei. Printre aceştia 24 socialişti, 22 socialişti maximalişti, 19 comunişti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În primele zile după deschiderea parlamentului, deputatul socialist Giacomo Matteotti a demascat, în şedinţele din 30 mai şi 4 iunie, falsitatea alegerilor, violenţele şi condiţiile în care s-au desfăşurat. Matteotti a rostit un violent rechizitoriu la adresa fascismului, învinuindu-l pe Mussolini însuşi de a fi inspirat şi organizat înscenarea electorală. Aceste cuvinte pline de curaj şi de adevăr l-au costat viaţa pe deputatul socialist. La 10 iunie, Giacomo Matteotti a dispărut din Roma, iar la 14 iunie a fost descoperit mort într-o pădure din apropiere. Giacomo Matteotti fusese ridicat de pe stradă de către o bandă de fascişti, dus în afara oraşului şi ciuruit de gloanţe de revolver.

Prin acest asasinat odios regimul fascist voia să demonstreze că oricine va merge pe aceeaşi cale, va împărtăşi soarta lui Matteotti. Ancheta şi declaraţiile asasinilor au stabilit că firele asasinatului mergeau pînă la căpeteniile regimului fascist. S-a stabilit chiar, că el a fost ordonat direct de Mussolini şi pus la cale de înalţi demnitari fascişti cum au fost : De Bonno — şeful securităţii, Cezare Rossi — şeful biroului de presă al partidului fascist şi Marinelli — secretar general administrativ al partidului fascist.

Această crimă a produs o indignare fără seamăn ; ura şi mînia împotriva regimului terorist, care înnăbuşea în sînge orice împotrivire, au cuprins straturile opiniei publice. În întreaga ţară s-a desfăşurat o amplă campanie de presă, de întruniri şi demonstraţii, în care regimul fascist era blamat cu toată vigoarea.

Această viguroasă mişcare populară din vara şi toamna anului 1924 a pus sub semnul întrebării însăşi existenţa regimului fascist. Încercarea făcută de Mussolini, la 13 iunie, de a mobiliza miliţia fascistă pentru a reprima mişcarea, a dat greş. La chemarea sa n-a răspuns decît o mică parte a membrilor miliţiei. În atmosfera creată au început să se producă unele defecţiuni şi în rîndul organizaţiilor partidului. Mulţi membrii ai partidului fascist l-au părăsit în acele zile. Însuşi Mussolini declara în Senat că este gata să demisioneze «dacă ţara o va cere». Regele l-a încurajat însă pe Mussolini, sfătuindu-l să nu-şi părăsească postul. Cu asemenea sprijin şi datorită lipsei de unitate şi hotărîre a opoziţiei regimul fascist a fost menţinut.

Manifestîndu-şi opoziţia faţă de guvern, deputaţii burghezi şi socialişti ai parlamentului s-au constituit în «Blocul aventin», numit astfel după denumirea uneia din cele şapte coline ale Romei, unde s-a retras plebea în 494 î.e.n., în timpul luptelor cu patriciatul.

Crearea «Blocului aventin» a fost un eveniment politic important, care atestă împotrivirea unor politicieni burghezi ,a socialiştilor faţă de regimul fascist, compromis grav în ochii maselor populare. Din această cauză, partidul comunist a aderat la bloc, străduindu-se, însă, să imprime activităţii acestuia un caracter combativ. Comuniştii cereau ca opoziţia să facă apel la mase şi să organizeze în întreaga ţară mari acţiuni de protest, care să culmineze cu o grevă generală, antifascistă.

Programul propus de comunişti a părut prea radical partidelor burgheze şi socialiştilor. Reprezentanţii acestora s-au mulţumit cu proteste platonice şi cu părăsirea parlamentului, au declarat public că vor respecta legalitatea constituţională, aşteptînd ca regele să se pronunţe în favoarea acestei legalităţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Tactica aceasta pasivă de încrucişare a braţelor a condamnat la pieire «Blocul aventin», a permis regimului fascist să depăşească primele momente de derută, să se concentreze şi să-şi îndrepte atacurile împotriva forţelor de opoziţie. Teama de acţiunile de masă, teama de revoluţie au făcut forţele opoziţiei să capituleze încă o dată în faţa violenţei fasciste. Spre sfîrşitul anului 1924, «Blocul aventin» avea să se destrame. În aceste împrejurări, comuniştii au ieşit din bloc, care nu mai reprezenta o adevărată opoziţie faţă de regim, s-au reîntors în parlament spre a folosi tribuna acestuia împotriva guvernului fascist.

În acest moment, Partidul Comunist Italian a dovedit că a reuşit să depăşească el însuşi o serie de poziţii sectare ,stîngiste, care l-au împiedicat, cîţiva ani după crearea sa, să-şi consolideze legăturile cu masele sau să devină o forţă politică de masă. Linia politică de apropiere de forţele democratice a fost justă. Congresul al III-lea al P.C. Italian, care a avut loc la Lyon (Franţa), în ianuarie 1926, a aprobat-o, pronunţîndu-se pentru continuarea ei.

Consolidarea dictaturii fasciste. „Statul corporatist"

După destrămarea «Blocului aventin», regimul fascist a luat toate măsurile ca asemenea situaţii periculoase pentru el să nu se mai repete. Fasciştii au renunţat la aparenţele democratice, la declaraţiile de loialitate faţă de vechile forme de organizare politică, au înlăturat cu brutalitate toate rămăşiţele regimului parlamentar şi şi-au instaurat dictatura lor teroristă făţişă. La 3 ianuarie 1925, Mussolini declara în parlament că, indiferent de poziţia partidelor potrivnice, regimul fascist va rămîne la putere. În tot cursul anului, crimele şi violenţele sîngeroase ale fasciştilor s-au înmulţit în întreaga ţară. Miliţieni încărcaţi în camioane cutreierau satele şi oraşele, răfuindu-se cu cruzime cu toţi fruntaşii opoziţiei, cu conducătorii mişcării sindicale şi muncitoreşti. Au fost efectuate zeci de mii de arestări, au fost create primele lagăre de concentrare ale regimului. Deţinuţii politici erau supuşi unui regim insuportabil.

În anii 1925—1926 s-au înmulţit atentatele la viaţa dictatorului fascist Mussolini. Istoricii italieni au arătat că cele mai multe din aceste atentate au fost puse la cale de însuşi Mussolini. Ele erau necesare dictatorului fascist, pentru a justifica înăsprirea terorii şi lichidarea ultimelor rămăşiţe de viaţă parlamentară şi democratică în Italia.

În anul 1926 au fost adoptate legile fasciste excepţionale, care au instituit dictatura nelimitată a partidului fascist. Astfel, în ianuarie 1926, s-a votat o hotărîre prin care legile elaborate de guvern intrau în vigoare fără ratificarea parlamentului ; în februarie 1926, au fost desfiinţate municipalităţile alese şi înlocuite prin prefecţi fascişti, numiţi în Italia podestà ; în aprilie 1926 au fost desfiinţate sindicatele nefasciste ; în octombrie 1926 au fost interzise toate partidele politice cu excepţia partidului fascist. Conducătorul P.C. din Italia, Antonio Gramsci, a fost arestat. I s-a înscenat un proces, fiind condamnat, în anul 1927, la 20 de ani de închisoare. În noiembrie 1926 a fost adoptată aşa-zisa lege pentru «apărarea statului», prin care se constituiau tri-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

bunale speciale şi se instituia pedeapsa cu moartea pentru «crime împotriva securităţii statului».

Prin aceste măsuri reacţionare, regimul parlamentar burghez a fost complet lichidat.

După consolidarea dictaturii fasciste, în Italia a urmat o perioadă de ofensivă împotriva clasei muncitoare şi tuturor categoriilor de oameni ai muncii. În condiţiile stabilizării relative a capitalismului ,s-a intensificat procesul de exploatare al clasei muncitoare, în primul rînd prin scăderea salariilor şi prelungirea zilei de muncă. Măsurile regimului fascist erau justificate prin necesitatea «reorganizării» economiei naţionale şi a asigurării condiţiilor care să permită economiei italiene să se dezvolte fără ajutor din afară. Întărirea exploatării clasei muncitoare era însoţită de o amplă demagogie socială. Aceste măsuri erau prezentate ca şi cînd ar fi fost necesare poporului şi nu vîrfurilor capitalului italian.

În aprilie 1927, în Italia a fost adoptată aşa-numita Cartă a muncii, care a pus bazele statului corporatist italian. Această cartă era formată din 4 secţiuni : 1) despre statul corporatist ; 2) despre contractele colective ; 3) despre angajarea forţei de muncă ; 4) asigurările sociale. Conform noii Carte a muncii, toate problemele majore ale producţiei, ale muncii, ale planificării şi salariilor, erau încredinţate unor organizaţii nou create, numite corporaţii, în care intrau, pe bază de paritate, reprezentanţi ai industriaşilor, ai sindicatelor fasciste. Corporaţiile trebuiau constituite pe ramuri industriale şi coordonate pe scară naţională. Lor li se atribuia rolul hotărîtor în rezolvarea problemelor economice ale statului fascist italian.

Fasciştii arătau că regimul corporatist demonstrează posibilitatea «armoniei de clasă», că aceste corporaţii sînt deasupra claselor şi ele reprezintă, în mod egal, interesele muncii şi capitalului. În realitate, crearea statului corporatist italian nu era altceva decît o consfinţire a dictaturii nelimitate a marelui capital în Italia. După desfiinţarea organizaţiilor de clasă ale proletariatului, după interzicerea grevelor şi demonstraţiilor, după scoaterea în afara legii a partidului comunist, era clar că regimul corporatist conta pe faptul că orice mişcare revoluţionară antifascistă va putea fi înăbuşită prin aceste corporaţii. În mod demagogic se vorbea despre contractele colective, despre dreptul sindicatelor fasciste de a angaja forţa de muncă.

Legiuirile fasciste au fost completate în anul 1928 prin noua lege electorală, care stabilea dreptul de a propune deputaţi pentru parlamentul italian «Marelui consiliu fascist», organul conducător al partidului fascist.

Concordatul de la Laterano În această perioadă, regimul fascist a căutat să-şi îmbunătăţească relaţiile cu biserica catolică, care avea o influenţă foarte mare, mai ales în rîndurile ţărănimii şi ale micii burghezii. Mergînd pe această linie, în februarie 1929, au fost reglementate problemele rămase în suspensie încă din 1870, între statul italian şi papă. La 11 februarie 1929 s-a semnat tratatul din palatul Laterano, de pe teritoriul Vaticanului, prin care

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

s-a consfinţit crearea statului papal — Vaticanul — cu un teritoriu de 44 ha. şi cu suveranitate asupra catedralelor şi palatelor care alcătuiesc ansamblul arhitectonic al Vaticanului. În acelaşi timp s-au stabilit condiţiile în care statul Vaticanului întreţine relaţii diplomatice cu ţările lumii şi cu biserica catolică din lumea întreagă. De asemenea, regimul fascist recunoştea catolicismul ca religie oficială şi se obliga să verse Vaticanului suma de 750 milioane lire.

Prin tratatul de la Laterano, Mussolini a făcut numeroase concesii papei, însă, în acelaşi timp, şi-a asigurat sprijinul bisericii.

În anii care a urmat, Italia fascistă, cu toată demagogia şi promisiunile regimului, a trecut prin mari greutăţi provocate de criza economică. Greutăţile interne şi compromiterea regimului fascist în ochii maselor au dus la o creştere a agresivităţii regimului fascist pe plan extern. Italia ameninţa securitatea vecinilor, în primul rînd a Iugoslaviei şi Albaniei, pregătindu-se, în acelaşi timp, să-şi lărgească imperiul colonial.

În ianuarie 1924, printr-un tratat încheiat cu Iugoslavia, Italia a anexat oraşul Fiume. În noiembrie 1927, tratatul de «alianţă» italo-albanez încredinţa principalele funcţii administrative şi militare ale acestei ţări fasciştilor italieni.

În 1926, guvernul fascist a încheiat un tratat de prietenie cu România, însă, fără să înceteze a încuraja tendinţele revizioniste ale Ungariei. Italia se manifesta în această perioadă pentru menţinerea Austriei ca stat independent. Mai tîrziu, după instaurarea dictaturii naziste în Germania, ea a fost obligată însă să cedeze în faţa unui «aliat» mai puternic.

JAPONIA

Înviorarea industriei şi comerţului japonez în anii 1924—1927 a fost în bună măsură rezultatul marilor lucrări de refacere întreprinse de guvern după cutremurul de pămînt din 1923, subvenţionate din bugetul de stat cu mijloace realizate, îndeosebi, pe calea sporirii fiscalităţii. În Japonia ca şi în celelalte ţări capitaliste, stabilizarea economică a fost realizată pe baza intensificării muncii şi a exploatării muncitorilor. Între 1924 şi 1926 valoarea producţiei industriale a crescut de la 6,6 miliarde yeni, la 7,1 miliarde. A crescut mai cu seamă producţia industriei metalurgice, constructoare de maşini şi chimice. Greutatea specifică a industriei grele în ansamblul industriei a continuat să crească. S-a intensificat procesul de concentrare şi centralizare a capitalului. Biruind rămînerea în urmă, pricinuită de criza economică postbelică din 1920, exportul japonez a atins din nou, în 1924—1926, nivelul anului 1919.

Principalii beneficiari ai perioadei de conjunctură favorabilă au fost monopolurile japoneze care au primit cea mai mare parte din creditele afectate lucrărilor de refacere. Cursa inflaţionistă a favorizat creşterea puterii de concurenţă a mărfurilor japoneze şi realizarea de către exportatori a unor profituri uriaşe.

Stabilizarea economiei japoneze a fost de scurtă durată. În 1927 a izbucnit în Japonia o criză financiară, care a provocat prăbuşirea unor

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

instituții de credit și întreprinderi industriale. În anii 1928—1929, dezvoltarea producției industriale n-a mai cunoscut ritmul din anii 1924—1926. În unele ramuri — ca de pildă industria textilă — producția a început să scadă.

Politica internă și externă a imperialismului japonez

In mai 1924 au avut loc în Japonia alegeri parlamentare. Guvernul a fost format de liderul partidului Kensei Kai (Asociația politicii constiuționale), Kato, legat de concernul Mițupisi. Cabinetul nou format reprezenta o coaliție a unora dintre politicienii din diverse partide guvernamentale cu orientare mai moderată.

Guvernul Kato a înfăptuit o serie de reforme, printre care cea mai de seamă a fost reforma electorală. Înlăturînd censul de avere, această reformă a făcut să crească numărul alegătorilor de la 3 la 12 milioane. Era, fără îndoială, o concesie făcută mișcărilor populare. Dar noua reformă electorală menținea încă multe din piedicile în calea exercitării depline a drepturilor electorale, ca de pildă excluderea femeilor de la aceste drepturi. Legea trebuia să intre în vigoare abia peste 3 ani.

Important de remarcat că în același an, 1925, guvernul Kato a adoptat și o lege cu privire la «menținerea ordinei», extinsă și asupra coloniilor japoneze. Ea a fost folosită, mai ales, pentru reprimarea mișcărilor muncitorești și țărănești.

În politica externă, cabinetul Kato a adoptat o orientare moderată, denumită în limbajul politic japonez «negativă». Această orientare s-a concretizat, printre altele, în stabilirea, în ianuarie 1925, a relațiilor diplomatice cu U.R.S.S. Consolidarea U.R.S.S. și slăbirea pozițiilor japoneze după Conferința de la Washington a obligat pe conducătorii politici japonezi să-și revizuiască poziția cu privire la U.R.S.S. În Japonia, ca și în alte țări, grupuri importante ale burgheziei manifestau un anume interes pentru «piața rusă». Pe aceeași linie se înscriau : evacuarea Sahalinului de Nord și tatonările pentru reînnoirea colaborării anglo-japoneze.

O dată cu apariția fenomenelor de criză, s-au adîncit din nou contradicțiile imperialismului japonez. În aprilie 1927, guvernul a fost format de generalul Tanaka, unul din organizatorii intervenției japoneze împotriva Rusiei Sovietice. Tanaka era liderul partiduli Seiukai (Asociația prietenilor politici). Noul guvern era unul din cele mai reacționare din această perioadă. El a inaugurat o politică dură atît pe plan intern cît și extern.

Unele succese obținute în acești ani de Partidul muncitoresc-țărănesc și de partidele social-democrate, în alegerile din februarie 1928, au provocat din partea guvernului o ripostă violentă. La 15 martie 1928, în 27 prefecturi au fost operate peste 6.000 de arestări în rîndurile militanților mișcării muncitorești și în primul rînd printre comuniști și simpatizanții lor. Au fost devastate sediile Partidului muncitoresc-țărănesc, ale sindicatelor revoluționare, ale Uniunii tineretului proletar.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Spre deosebire de guvernul anterior, cabinetul Tanaka a inaugurat în politica externă o orientare nouă numită «pozitivă», adică agresivă, printre ale cărei obiective figurau cucerirea Chinei și atacarea U.R.S.S. Ele au fost incluse în faimosul «memorandum Tanaka», alcătuit pe baza hotărîrilor unei conferințe prezidate de primul ministru, în iulie 1927, la care au participat reprezentanții ministerelor de externe, armatei și flotei și numeroși conducători militari.

În mai 1927, guvernul japonez, urmărind să împiedice avansul spre nord al armatelor gomindaniste chineze și lichidarea mișcării revoluționare din această țară, și-a trimis trupele în provincia Shantung, au ocupat Țindao și Tinan. Larga mișcare de protest din China, boicotul mărfurilor japoneze l-au obligat însă să-și retragă trupele.

În anul următor, în aprilie 1928, a avut loc o operație asemănătoare, întreprinsă sub pretextul «apărării japonezilor din China». Dar și această nouă acțiune agresivă, cunoscută sub numele de «incidentul de la Tinan«, s-a terminat printr-un eșec. În august 1928, guvernul japonez a fost iarăși nevoit să-și evacueze trupele din Shantung, operație care s-a prelungit, însă, pînă în mai 1929.

La începutul lunii iulie 1929, în condițiile apropierii crizei economice și ale însăpririi luptelor interne, guvernul Tanaka a demisionat, făcînd loc unui guvern condus de Hamaguti, liderul partidului Minseito (Partidul politicii populare).

BIBLIOGRAFIE

STATELE UNITE ALE AMERICII

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris 1967.

W. FOSTER : *Schiță a istoriei politice a celor două Americi*, București 1954.

FRANK FREIDEL : *Les États Unis d'Amerique au XX-e siècle*, Paris 1966.

N. IAKOVLEV : *Istoria contemporană a S.U.A., 1917—1960*, Ed. politică, București 1963.

A. MAUROIS : *Histoire parallele. Histoire des États Unis de 1917 à 1961*, Paris 1962.

A. NEVINS, H. S. COMMAGER : *Istoria Statelor Unite*, Cartea Românească, București, 1946.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales*, vol. VIII, Paris 1964.

A. VIANU : *Istoria S.U.A.*, Ed. științifică, București 1973.

* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX, Moskva 1962.

ANGLIA

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.

HUSSEY, W. B. : *British history 1815—1939*, Cambridge Univ. Press, 1971.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales*, vol. VII, Paris 1961.

C. MUREȘAN : *Imperiul britanic. Scurtă istorie*, Ed. științifică, București 1967.

G. M. TREVELYAN : *Precis d'histoire de l'Angleterre des origines à nos jours*. Paris, Payot, 1972.

VL. TRUHANOVSKI : *Noveișaia istoria Anglii*, Moskva, 1960.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

GERMANIA

W. PIECK : *Culegere de cuvîntări şi articole*, vol. I, EPLP, Bucureşti 1954.

E. THÄLMANN : *În lupta împotriva imperialismului german şi american*, ESPLP, 1955.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.

G. BADIA : *Histoire de l'Allemagne contemporaine 1917—1962*, vol. I, Paris 1962.

G. CÁSTELLAN : *Histoire de l'Allemagne de Weimar*, Paris 1969.

S. N. NIKONOVA : *Ghermania i Anglia ot Locarno do Lozani*, Moskva, 1967.

W. RUGE : *Deutschland von 1917 bis 1933*, Berlin, 1967.

FRANŢA

* * * : *Histoire du Parti Communiste Francais*, Paris, 1967.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.

P. RENOUVIN : *Histoires des relations internationales*, vol. VII.

ED. HERRIOT : *Pagini de jurnal*, Ed. politică, Bucureşti 1968.

J. NÉRÉ : *La Troisième Republique (1914—1940)*, Paris 1965.

M. N. KUZMIN : *Vnutripoliticeskaia borba vo Franţii (1926—1932)*, Moskva 1975.

ITALIA

P. TOGLIATTI : *Partidul Comunist Italian*, Ed. politică, Bucureşti 1961.

M. GALLO : *Italia lui Mussolini*, Ed. politică, Bucureşti 1968.

G. PROCCACCI : *Istoria Italienilor*, Ed. ştiinţifică, Bucureşti 1975.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.

L. SALVATORELLI, G. MIRA : *Storia del Italia nel periode fascista*, Torino 1956.

JAPONIA

* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.

J. LEQUILLER : *L'histoire du XXe siecle, Le Japon*, Paris 1966.

E. REISCHAUER : *Histoire du Japon et des Japonais*, Paris, Editions du Seuil, vol. I, 1973.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

CRIZA POLITICĂ ȘI INSTAURAREA REGIMURILOR DICTATORIALE ÎN SPANIA, PORTUGALIA, POLONIA ȘI IUGOSLAVIA

Refluxul luptelor sociale din anii stabilizării relative a capitalismului, înfrîngerile suferite de clasa muncitoare și sciziunea mișcării muncitorești, au favorizat recrudescența mișcărior de extremă dreaptă. La adăpostul unei frazeologii pseudo-sociale și șovine, aceste grupări, organizate după modelul fascist și educate în spiritul fanatismului, al cultului șefului și al crimei. izbutesc să se impună în atenția vîrfurilor exploatatoare din diferite țări, ca mijloc eficace de luptă împotriva mișcărilor revoluționare.

Criza politică prelungită dintr-o serie de țări europene, neputința guvernelor parlamentare de a rezolva cu succes marile probleme și, de aici, extrema instabilitate parlamentară, au încurajat cercurile reacționare, îngrijorate de eventualitatea unei noi ridicări a valului revoluționar, să treacă la răsturnarea prin lovituri de stat a acestor guverne, înlocuindu-le cu regimuri dictatoriale, sprijinite de cele mai multe ori pe armată. Acestea aveau menirea să realizeze stabilizarea economică și politică, să stăvilească prin violență și teroare mișcările sociale, lupta revoluționară.

SPANIA ÎN ANII DICTATURII LUI PRIMO DE RIVERA

Avîntul revoluționar din anii 1918—1920

Conjunctura favorabilă din anii primului război mondial, cînd Spania, declarîndu-se neutră, a făcut comerț intens cu ambele tabere beligerate, a permis burgheziei spaniole să dezvolte anumite ramuri industriale și să realizeze mari beneficii. Dar această dezvoltare n-a determinat o schimbare radicală a structurii economice a Spaniei. În ansamblul economic, industria grea era în urma industriei ușoare. Spania continua să nu producă mașini unelte, aparate electrice și alte mărfuri produse de industria țărilor capitaliste dezvoltate. Majoritatea producției revenea industriei ușoare, în care predominau întreprinderile mici și mijlocii. În schimb, industria grea se caracteriza printr-un înalt grad de concentrare. Capitalul străin deținea importante poziții în economie, rolul predominant revenind capitalului englez (investit mai ales în industria extractivă), urmat de cel francez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În ceea ce privește agricultura, Spania era printre puținele țări din Europa Occidentală în care s-au menținut însemnate rămășițe feudale. În Spania, revoluțiile burgheze din secolul al XIX-lea n-au fost desăvîrșite și s-au terminat, de obicei, prin compromis între moșieri și burghezie. Rămășițele feudale se manifestau prin menținerea marii proprietăți moșierești și a formelor semifeudale de exploatare a țărănimii, a monarhiei Burbonilor, prin marea putere a bisericii catolice în stat.

Ca formă de stat, Spania era o monarhie cu puține îngrădiri constituționale, în care, conform Constituției din 1867, puterea executivă aparținea regelui și consiliului de miniștri numit de el. Puterea legislativă era împărțită de rege cu «cortesurile», însă, regele avea dreptul să suspende activitatea acestei instituții și să stabilească noi alegeri. În cortesuri intrau deputați aleși precum și deputați de drept din rîndul marii aristocrații și clerului înalt.

Principalele partide politice erau partidul conservator, în care intrau aristocrația laică și clericală, marii magnați ai finanței spaniole și partidul liberal, dominat de vîrfurile burgheziei. Creșterea rolului burgheziei în stat, ca urmare a dezvoltării economice din timpul războiului, a dus la accentuarea contradicțiilor între burghezie și moșierime în lupta pentru putere. Divergențele ivite s-au răsfrînt în cadrul partidelor de guvernămînt, slăbind baza politică a monarhiei.

În afară de aceste două mari partide ale claselor dominante, existau și organizații politice ale burgheziei mijlocii și mici, cu caracter republican.

După primul război mondial a crescut influența Partidului socialist muncitoresc și a principalelor organizații sindicale spaniole : Uniunea generală a oamenilor muncii, condusă de socialiști și Confederația națională a muncii, condusă de anarhiști, în Spania menținîndu-se, și în secolul XX, puternica influență a anarhiștilor asupra clasei muncitoare. Acest lucru se explică prin slaba dezvoltare industrială a țării, prin predominarea micilor întreprinderi și a industriei meșteșugărești. În aceste întreprinderi lucrau foști meșteșugari sau muncitori proveniți din țărani, a căror conștiință rămăsese în urma situației lor de muncitori salariați. Mase importante ale proletariatului spaniol mai trăiau cu iluzia reîntoarcerii la pămînt sau la atelierul propriu. În mod obiectiv, acești muncitori urau marea producție capitalistă sau statul capitalist care i-a deposedat de mijloacele de producție și erau receptivi față de ideile anarhiste despre desființarea statului și instituirea «comunismului libertar». Anarhiștii au reușit să atragă de partea lor și importante detașamente ale muncitorilor din marea industrie spaniolă, mai ales din cauza politicii reformiste a conducătorilor socialiști care colaborau cu burghezia.

Conducătorii anarhiști practicau tactica păgubitoare a teroarei și a puciurilor, risipind energia muncitorilor în acțiuni fără șanse de izbîndă. Anarhiștii se manifestau împotriva luptei politice de masă, considerînd că revoluția trebuie săvîrșită de un mănunchi de «aleși». Toate acțiunile anarhiștilor n-au dat nici un rezultat pozitiv clasei muncitoare spaniole, însă, prin revoluționarismul lor aparent, ei continuau să exercite o atracție asupra maselor de muncitori insuficient de orientați pe plan politic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

După primul război mondial a încetat și conjuctura favorabilă pentru industria spaniolă, care îndeplinea comenzile statelor beligerante, mai ales ale Antantei. Numeroase fabrici și-au închis porțile, cursul pesetei a început să scadă, prețurile mărfurilor de primă necesitate au crescut.

Aceste noi greutăți se adăugau vechilor contradicții grave ale societății spaniole, nemulțumirii generale a poporului față de dominația moșierilor și burgheziei, strîns împletită cu dominația bisericii și a capitalului străin. Pe acest fond intern, victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a avut un larg răsunet. În anii 1918—1920, întreaga țară a fost cuprinsă de mari frămîntări revoluționare. În toate marile orașe spaniole s-au desfășurat puternice acțiuni greviste și demonstrații ale muncitorilor. Numărul grevelor înregistrate a crescut de la 563 în 1918, la 900 în 1919 și la 1060 în 1920. Cu o deosebită intensitate s-au desfășurat luptele muncitorești în regiunile industriale : Catalonia, Asturia, Bășconia, ș.a.

Cu o mare forță s-au desfășurat, în anii 1918—1920, luptele țărănești. În primele rînduri ale țărănimii luptau muncitorii agricoli care revendicau ziua de muncă de 8 ore, ridicarea salariilor și îmbunătățirea condițiilor de viață. În provinciile Cordoba, Andaluzia, Estremadura, țăranii au ocupat pămînturile moșierești. Aceste acțiuni erau însoțite de sîngeroase încăierări cu jandarmii și detașamentele de pedepsire.

În Catalonia, Basconia și Galicia, s-a desfășurat cu o mare amploare lupta pentru autonomie. Burghezia națională, care se afla în fruntea acestei lupte, căuta s-o canalizeze numai în direcția națională, încercînd să ignore puternicele contradicții sociale care existau în toate provinciile Spaniei. Ea era gata să ajungă la compromis cu guvernul, pentru a dobîndi poziții mai importante în viața politică și economică a țării.

Cu toată amploarea luptei maselor muncitoare din anii 1918—1920, poporul spaniol n-a reușit să dărîme vechile rînduieli. Proletariatul spaniol, care pășea în fruntea luptei pentru democrație și progres, nu avea o conducere politică adecvată noilor condiții de luptă. Liderii de dreapta ai Partidului socialist erau împotriva luptei revoluționare de masă și mergeau în coada burgheziei liberale. Anarhiștii, prin politica lor, ajungeau la același rezultat : împiedicarea acțiunilor de masă. Ei au provocat numeroase atentate cu bombe, asasinate ale oamenilor politici burghezi, puciuri, atrăgînd sîngeroase represiuni asupra clasei muncitoare.

Luptele din anii 1918—1920 au maturizat însă clasa muncitoare spaniolă, i-au arătat necesitatea conducerii ei de către un partid puternic, devotat pînă la capăt cauzei proletariatului. La 15 aprilie 1920, la Madrid, Congresul extraordinar al Federației Tineretului Socialist a hotărît transformarea acestei organizații în partid comunist, adoptînd și manifestul constitutiv. După o înverșunată luptă împotriva liderilor le dreapta, aripa stîngă a Partidului socialist a părăsit partidul, constituindu-se, de asemenea, în partid comunist. Unirea celor două partide, la 14 noiembrie 1921, a desăvîrșit procesul organizării Partidului Comunist Spaniol.

Clasele guvernante din Spania au aruncat, încă din primele zile de existență a P.C., întregul aparat represiv împotriva comuniștilor. Prin măsuri teroriste, guvernele burghezo-moșierești sperau să insti-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tuie ordinea în țară și să pună o stavilă valului revoluționar. Însă, în anii 1921—1923, situația în Spania a rămas extrem de încordată. Grevele și demonstrațiile muncitorești se țineau lanț. Anarhiștii și-au înmulțit atentatele, fapt ce avea urmări negative asupra creșterii luptei politice a clasei muncitoare.

Criza politică a claselor guvernante s-a manifestat și printr-o extremă instabilitate guvernamentală. În urma alegerilor din februarie 1919, cabinetul a fost constituit de conservatori, în frunte cu liderul lor Antonia Maura, care a fost însă nevoit, în noiembrie, să cedeze locul unui nou guvern, de astă dată liberal, avînd ca prim-ministru pe Garcia Prieta. În ciuda remanierii intervenite în decembrie, liberalii nu s-au putut menține decît pînă în aprilie 1920, cînd puterea a revenit conservatorilor. Pînă în decembrie 1922, aceștia au încercat cinci formule guvernamentale, la fel, fără succes. La sfîrșitul anului 1922, puterea trece din nou, nu pentru mult timp, în mîna liberalilor.

Creșterea luptelor populare și neputința cercurilor guvernante de a stăpîni situația, a făcut ca în cercurile politice să capete răspîndire formula : «Spania, neutră în timp de război, este beligerantă în timp de pace».

Mari nemulțumiri a provocat în țară și războiul colonial din Maroc împotriva triburilor rifane răsculate, sub conducerea lui Abd el Krim. Înfrîngerea de la Annual (iulie 1921), care a costat viața a 10.000 soldați spanioli, a dat naștere la mari mișcări de protest împotriva războiului, pentru pedepsirea vinovaților de dezastrul militar. Mișcarea antimilitaristă a cuprins și armata. La Malaga, Sevilla, Granada, au avut loc mișcări ale soldaților care refuzau să plece în Africa.

Evenimentele petrecute în Spania în anii 1918—1923 arătau adîncirea crizei politice, neputința claselor dominante de a stăvili valul revoluționar prin mijloace «obișnuite».

Dictatura militaro-monarhistă a generalului Primo de Rivera (1923—1930)

În iulie 1923 s-a format o comisie de anchetă asupra cauzelor înfrîngerilor armatei spaniole. Ancheta putea deveni compromițătoare pentru armată și pentru Alfons al XIII-lea. Evenimentul a provocat o criză de guvern, noul cabinet constituit tot de liberali, la 3 septembrie, avînd o existență de numai cîteva zile. Regele, ofițerimea reacționară s-au orientat atunci spre un regim dictatorial, încurajați și de «exemplul» fascismului mussolinian.

La 13 septembrie 1923, generalul Primo de Rivera, căpitan-general al Cataloniei, cu sprijinul regelui Alfons al XIII-lea, a răsturnat guvernul partidelor politice și a instituit în țară o dictatură militară. Întreaga putere a fost concentrată în mîna unui directorat format numai din generali și amirali, în frunte cu Primo de Rivera. Prin esența sa de clasă, „directoratul" lui Primo de Rivera reprezenta dictatura moșierilor și a oligarhiei financiare care, prin metode împrumutate de la fasciștii italieni, încerca să oprească dezvoltarea democratică a Spa-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

niei. Biserica catolică l-a sprijinit pe dictator, înfățișat credincioșilor ca un „salvator" al Spaniei în fața „anticriștilor".

Primo de Rivera a desființat parlamentul (Cortesurile) și municipalitățile, înlocuind peste tot guvernatorii civili prin generali. Drepturile constituționale au fost suspendate în întreaga țară. Au fost interzise mitingurile, demonstrațiile și grevele muncitorești. Partidul comunist și Confederația Națională a Muncii au fost scoase în afara legii. Ascuțișul principal al terorii albe a fost îndreptat împotriva comuniștilor. În decembrie 1923, dictatura a organizat o mare provocare anticomunistă, menită să justifice interzicerea Partidului comunist. Sub motiv că poliția ar fi descoperit un complot antistatal al comuniștilor, în marile orașe spaniole (Madrid, Sevilla, Barcelona, San-Sebastian, Bilbao, ș.a.) au fost efectuate arestări în masă ale comuniștilor, condamnați apoi la ani îndelungați de temniță. În perioada dictaturii lui Primo de Rivera, au fost supuși persecuțiilor republicanii și intelectualii progresiști.

Primo de Rivera și-a creat un partid de tip fascist, așa-zisa „Uniune patriotică", care reunea elementele cele mai reacționare ale societății spaniole.

Pe plan economic, regimul dictatorial a acordat un larg sprijin marii burghezii spaniole, instituind o politică protecționistă și finanțînd o serie de mari lucrări de construcție (irigații, șosele, căi ferate), ceea ce a dus la o oarecare înviorare a vieții economice. Însă, măsurile economice ale dictaturii n-au fost decît un paleativ, care n-a putut lichida gravele contradicții ale economiei spaniole, înapoierea țării ; ele n-au atenuat, decît temporar, lupta maselor de la orașe și sate. Fondurile pentru investiții industriale și construcții au fost obținute prin intensificarea exploatării poporului spaniol, prin creșterea impozitelor și împrumuturi de stat.

Dictatura lui Primo de Rivera a continuat războiul colonial în Maroc, reușind, în 1926, să înăbușe, împreună cu colonialiștii francezi, lupta de eliberare națională a triburilor rifane, fără ca Spania să poată alipi posesiunilor sale din Maroc, Tangerul, care a rămas tot „zonă internațională", de fapt, sub controlul Franței.

Regimul dictatorial, care nu reprezenta decît interesele vîrfurilor aristocrației și burgheziei, a stîrnit o opoziție violentă în sînul poporului spaniol.

Clasa muncitoare spaniolă și-a revenit după loviturile primite în 1923 ; din 1927 a început o nouă perioadă de avînt al mișcării muncitorești și țărănești. Eficiența politică a acestei lupte a fost însă mult redusă din pricina lipsei de unitate din sînul mișcării muncitorești. Tactica frontului unic a fost subminată de socialiștii de dreapta care au colaborat cu dictatura, ocupînd posturi în Consiliul Muncii, în Consiliul de Stat, în comisiile de paritate din întreprinderi (formate din reprezentanți ai patronilor și muncitorilor) și în alte organe create de regimul dictatorial. Liderii anarhiști, după interzicerea Confederației Naționale a Muncii, au anunțat „autodizolvarea" sindicatelor conduse de ei, suspendînd organele lor de presă. Această atitudine a conducătorilor anarhiști a stîrnit protestul unor mari sindicate — a muncitorilor din indus-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tria metalurgică, textilă și transporturi —, care au continuat să acționeze ilegal.

Partidul comunist, slăbit de frămîntările interne provocate de ieșirile extremiste și sectare, pe de o parte, de cele oportuniste, pe de alta, lipsit de aportul cadrelor cu experiență, nu s-a putut ridica, în ciuda unor succese izolate obținute în crearea Frontului unic, la înălțimea sarcinilor.

Lupta clasei muncitoare împotriva dictaturii a fost însoțită de mișcări ale țărănimii, micii burghezii de la orașe și ale intelectualității progresiste. În întreaga țară au avut loc mari acțiuni de protest împotriva abuzurilor comise de regimul dictatorial. Burghezia mijlocie și mica burghezie, nemulțumite de faptul că toate avantajele politice și economice în stat reveneau numai marii burghezii, s-au organizat în noi partide politice republicane, care luau locul vechilor partide compromise prin aducerea la putere a lui Primo de Rivera. Astfel, au apărut „Uniunea republicană", partid republican de dreapta în frunte cu Leroux și „Acțiunea republicană" condusă de republicanul de stînga Manuel Azana.

Dictatura era urîtă și aspru criticată în rîndurile intelectualității. Studenți și profesori universitari, printre care, Miguel Unamuno, Rodrigo Soriano, Fernando de los Rios, s-au ridicat împotriva samavolniciilor regimului. Din pricina mișcărilor în creștere, universitățile au fost închise.

Nemulțumirile s-au extins și în armată, sprijinul principal al dictaturii. În 1925, a fost descoperit un complot în care era amestecat mareșalul Weyler. Un ordin dat în 1926, prin care avansarea ofițerilor de artilerie urma să se facă ca și pentru restul ofițerilor, nu după vîrstă ci după merite, a provocat o puternică nemulțumire a artileriștilor împotriva dictatorului, «simplu infanterist». În același an, în noiembrie, a fost arestat colonelul Macia, acuzat de a fi încercat o mișcare pentru autonomie în Catalonia.

Lupta împotriva dictaturii militarii era însă, în același timp, și o luptă împotriva monarhiei, date fiind legăturile strînse dintre ele. Speriat de amploarea acestei lupte, Alfons a XIII-lea, încercînd să-și salveze tronul a fost nevoit, în ianuarie 1930, să primească demisia lui Primo de Rivera. Răsturnarea dictaturii militaro-monarhice va face însă și mai șubredă poziția regelui, nevoit și el să abdice curînd.

INSTAURAREA DICTATURII FASCISTE ÎN PORTUGALIA

Partener al Antantei în primul război mondial, Portugalia (sprijinită de Marea Britanie) a reușit să-și mențină dominația asupra coloniilor. Cu toate acestea, ea continuat și după război să rămînă o țară înapoiată, cu o economie în care predomina agricultura (60 la sută din populație era ocupată în această ramură) și un regim politic caracterizat prin instabilitate. Aproape două treimi din populația țării era analfabetă, cu un nivel de trai coborît.

În ultimii ani ai războiului și în primii ani de după încheierea lui, în Portugalia au avut loc numeroase încercări ale forțelor reacționare de a lichida regimul republican parlamentar. La 26 mai 1926, printr-o lovitură de stat, un grup de militari, în frunte cu generalul Gomez da

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Costa au reușit să preia puterea, care a fost încredințată unui triumvirat militar. Noua puere a dizolvat parlamentul, a interzis partidele politice și a suspendat libertățile democratice. Peste cîteva săptămîni, la 9 iulie 1926, generalul Carmona, unul din membrii triumviratului, după ce l-a înlăturat pe generalul Gomez, autorul de fapt al loviturii de stat, s-a proclamat președinte, asumîndu-și prerogativele unei puteri dictatoriale.

Profitînd de lipsa de unitate a forțelor antifasciste, de faptul că republicanii burghezi au refuzat să antreneze în lupta împotriva dictaturii masele populare, clasa muncitoare, în primul rînd, Carmona a reușit să înfrîngă în februarie 1927 revolta antifascistă și să-și consolideze astfel poziția. În primăvara anului 1928, Carmona a făcut apel la Antonio de Oliveira Salazar, profesor la Universitatea din Coimbra, reprezentant al cercurilor financiare, numindu-l, la 27 aprilie 1928, ministru de finanțe cu puteri excepționale. După crearea în iulie 1930 a partidului fascist „Uniunea Națională", Salazar, printr-o lovitură de stat, și-a asumat întreaga putere, devenind dictatorul Portugaliei, la 15 iulie 1932. Noua consituție adoptată în 1933, prevedea crearea unui „estado novo" (stat nou) corporatist, antidemocratic și antimparlamentar. În locul sindicatelor care au fost interzise au fost create corporații, organizații ale regimului. Au fost interzise grevele și orice acțiuni cu caracter revendicativ. Urmarea acestor transformări în politica externă a fost apropierea Portugaliei de statele fasciste. Dictatura fascistă a pus teritoriul țării la dispoziția rebelilor fasciști spanioli și a fascismului internațional în acțiunile întreprinse împotriva Republicii Spaniole.

REGIMUL „SANAȚIEI" ÎN POLONIA

Luptele muncitorești din 1923. Înfrîngerea grevei generale și refluxul revoluționar

Anul 1923 a fost în Polonia anul unor puternice mișcări ale clasei muncitoare. La baza acestor mișcări au stat efectele dezastruoase ale crizei financiare, ale inflației care a redus și mai mult puterea de cumpărare a oamenilor muncii. Concedierile, reducerile de salarii și politica de exces fiscal au făcut să crească nemulțumirile împotriva guvernului prezidat de Witos, sprijinit pe național-democrați, pe grupările catolice care-i erau apropiate și pe partidul «Piast» al burgheziei satelor.

În cursul anului 1923, în Polonia au avut loc 1263 de greve, cele mai puternice desfășurîndu-se la sfîrșitul lunii octombrie și începutul lunii noiembrie, cînd au intrat în grevă muncitorii mineri și metalurgiști din Silezia Superioară, minerii din bazinul Dombrowski, muncitorii feroviari etc.

Deosebit de impetuoasă a devenit lupta muncitorilor la Cracovia, determinînd conducerea sindicatelor să declare grevă generală de protest împotriva politicii guvernului. În zilele de 5 și 6 noiembrie, muncitorii s-au ciocnit cu forțele represive trimise să-i împrăștie. Caracterul neorganizat al mișcării, slăbiciunea conducerii politice au făcut ca ea să ia sfîrșit printr-un compromis bazat pe cîteva concesii neînsemnate

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

acordate muncitorilor. Înfrîngerea grevei generale a marcat începutul refluxului luptelor muncitoreşti în Polonia.

Evenimentele din noiembrie au zdruncinat însă, din temelii poziţia guvernului Witos, nevoit să demisioneze. Noul cabinet condus de Wladyslav Grabski a fost un guvern de compromis, care făcea apel fie la partidele de dreapta, fie la socialişti, în funcţie de scopurile urmărite, într-o perioadă cînd nici unii şi nici alţii nu puteau să preia puterea.

Guvernul Grabski a rămas la cîrmă timp de doi ani. Principala măsură adoptată a fost reforma monetară, prin care marca devalorizată ca urmare a inflaţiei a fost înlocuită cu o monedă nouă, zlotul. Realizată în bună parte pe împrumuturi străine, împovărătoare, reforma n-a dat toate rezultatele aşteptate. După reformă, preţurile au crescut, afectînd situaţia păturilor muncitoare.

Noile dificultăţi economice şi financiare, printre altele căderea cursului zlotului, începînd din iulie 1925, şi nemulţumirile ce le-au generat, au dus, în noiembrie, la căderea guvernului Grabski. Cabinetul care i-a urmat, condus de Alexander Skrzynski, constituit din reprezentanţi ai marii majorităţi a partidelor, începînd cu socialiştii şi terminînd cu organizaţiile de dreapta, n-a putut fi un guvern de lungă durată datorită permanentelor divergenţe între miniştri.

Sub presiunea nemulţumirilor ţărăneşti în creştere, acest guvern a prezentat un proiect de reformă agrară (datorat, de altfel, guvernului anterior), adoptat în decembrie. Noua lege prevedea răscumpărarea unor părţi de moşie de la marii proprietari, care urmau apoi să fie vîndute în loturi de 15 şi 26 hectare. Reforma avantaja, evident, pe marii proprietari, pe ţăranii înstăriţi. De altfel, ea n-a fost realizată decît într-o foarte mică măsură. Guvernul Skrzynski s-a dovedit însă neputincios în materie financiară, nereuşind să restabilească zlotul în continuă scădere. Părăsit de socialişti, el se retrage, în mai 1926.

Lovitura de stat a lui Pilsudski. Regimul „Sanaţiei" În mai, criza politică a cercurilor guvernante poloneze a intrat într-o nouă fază. Desele şi ineficientele schimbări de cabinet au făcut să crească nemulţumirile păturilor largi împotriva regimului, favorizînd propaganda contra sistemului parlamentar, pentru un regim „de autoritate" în stare de „asaneze" viaţa socială şi politică.

Acest moment de creştere a dificultăţilor Poloniei pe plan intern şi internaţional a fost ales de Iosef Pilsudski pentru lovitura de stat şi instaurarea unei dictaturi împotriva normelor consituţionale. Critica făcută de Pilsudski vechiului regim a reuşit să-i aducă temporar sprijinul unei părţi a oamenilor muncii de la oraşe şi mai ales de la sate. În ochii multora, Pilsudski a apărut atunci ca un adversar al dreptei, susţinut, de altfel, de partidul socialist, de organizaţia „Vîzvolenie", de naţionaliştii ucrainieni şi bieloruşi.

În momentul loviturii de stat, partidul comunist a considerat, şi el, lupta partizanilor lui Pilsudski ca o luptă a micii burghezii împotriva marelui capital, ca o luptă împotriva dreptei. O victorie a acesteia, considera atunci P.C., ar fi însemnat succesul forţelor celor mai conservatoare şi reacţionare, slăbirea forţelor democratice, reprimarea bru-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tală a mișcării comuniste. Comuniștii polonezi nu-și dădeau încă bine seama de intențiile lui Pilsudski, al cărui „program" nebulos putea, de altfel, fi interpretat oricum. Curînd însă, partidul comunist, recunoscîndu-și greșeala, avea să treacă la luptă împotriva dictaturii. Această schimbare de atitudine, n-a fost înțeleasă imediat de toți membrii partidului, prilejuind noi frămîntări interne.

De altfel, Pilsudski, urmărind preluarea puterii printr-o lovitură de stat, a refuzat colaborarea cu conducerea partidelor politice. El a făcut apel doar la acea parte a ofițerilor care îi era fidelă. În după amiaza zilei de 12 mai, Pilsudski înainta cu trei regimente asupra Varșoviei. La 14 mai, guvernul a demisionat, iar miniștrii au părăsit orașul. Președintele republicii a procedat la fel.

După lovitura de stat din mai, Pilsudski a trecut la organizarea regimului dictatorial, evitînd însă orice analogie cu metodele și tendințele fasciste din celelalte țări ale Europei. Gravitatea conflictelor sociale din țară, divergențele adînci dintre unele grupări ale claselor dominante, influența revoluționară, favorizată de vecinătatea Uniunii Sovietice, au împiedicat atunci instaurarea unui regim dictatorial totalitar. Pilsudski s-a văzut, astfel, constrîns să nu suprime sistemul parlamentar, mulțumindu-se, pentru început, cu unele modificări ale constituției din 1921. Aceste modificări, adoptate în august 1926, au extins foarte mult puterea organelor executive. De pildă, în timp ce, conform constituției din 1921, pentru dizolvarea parlamentului era nevoie și de un vot al senatului, în noile condiții, adunarea putea fi dizolvată de președinte la propunerea miniștrilor. O altă modificare privea dezbaterea și aprobarea bugetului ; dacă după cinci luni parlamentul nu-și fixa poziția față de buget, intra în vigoare proiectul guvernamental. Împuternicirile președintelui creșteau foarte mult, el putînd promulga ordonanțe cu putere de lege, atunci cînd socotea că astfel de măsuri sînt necesare.

Pilsudski a refuzat, totuși, postul de președinte al republicii, propunînd, în schimb, candidatura unuia din oamenii săi apropiați, Ignacy Moscicki, intelectual de valoare, dar total necunoscut de mase și complet lipsit de experiență politică. În aceste condiții, cel care concentra în mîinile sale puterile șefului statului rămînea, de fapt, tot Pilsudski, care se sprijinea înainte de toate pe armată : era inspectorul ei general, iar în caz de război, șeful ei suprem.

Dictatura reprezenta interesele unor vîrfuri ale burgheziei și moșierimii poloneze. Pilsudski a stabilit colaborări cu o serie de oameni politici din partidele burgheze de toate nuanțele, cu care a încercat să contureze o organizație politică nouă, denumită „Sanația", un partid al cărui scop declarat era asanarea economică, socială și politică a Poloniei.

În a doua jumătate a anului 1926, situația economică și financiară a Poloniei s-a ameliorat. La aceasta a contribuit printre altele și sporirea cererii de cărbune polonez, ca urmare a grevei prelungite a minerilor englezi, recolta bună din acel an. Bugetul a fost echilibrat, iar cursul zlotului a încetat să mai coboare. În toamna anului 1927 a fost efectuată o nouă reformă monetară, stabilind raportul de 8,9 zloți pentru un dolar.

Regimul „Sanației" s-a bucurat de sprijinul unor cercuri conducătoare din Franța, Anglia și Statele Unite. În schimbul creditelor pri-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mite, Polonia a fost nevoită să accepte, ca și alte țări în situații similare, supravegherea din partea cercurilor financiare creditoare. În primii ani de existență a dictaturii, Pilsudski menținînd legăturile cu Franța, s-a încadrat și în politica dusă de Marea Britanie în această parte a Europei, Polonia fiind considerată ca o forță antisovietică de avangardă. În 1927, după ruperea de către Anglia a legăturilor diplomatice și economice cu U.R.S.S., la 7 iunie, la Varșovia a fost ucis, de către un terorosit alb, diplomatul sovietic P. L. Voicov, fapt care a dus la înăsprirea relațiilor dintre cele două țări. Nereușind să ajungă la o stabilizare durabilă a poziției internaționale a Poloniei, Pilsudski încearcă să amelioreze relațiile cu U.R.S.S., cu care semnează, în 1932, un pact de agresiune.

Linia politică a lui Pilsudski, de întărire a puterii dictatoriale, a contribuit la conturarea unei opoziții în care, în afară de socialiști, se găseau și o serie de organizații ale burgheziei.

Partidul comunist, căutînd să-și îndrepte greșeala comisă în timpul loviturii de stat din mai 1926, a făcut la congresul său din septembrie 1927 o amplă analiză a circumstanțelor interne și externe ale loviturii de stat, a cerut încetarea luptei fracționiste, precizînd obiectivele și tactica partidului în lupta împotriva regimului „Sanației". Partidul comunist a stabilit și unele sarcini în legătură cu alegerile parlamentare, (anunțate pentru luna martie 1928), în ajunul cărora a creat și organizația legală numită „Unitatea muncitorească-țărănească". Urmînd linia pe atunci în vigoare în mișcarea comunistă mondială, comuniștii polonezi n-au găsit însă în lupta contra dictaturii un limbaj comun cu socialiștii, considerați „social-fasciști", care nu făceau decît să apere dictatura.

În alegerile din 1928, Pilsudski dorea să demonstreze că după lovitura de stat din mai 1926, raportul de forțe politice din țară s-a schimbat total, că regimul „Sanației" se bucură de încrederea marii majorități a poporului. Din astfel de considerente s-a trecut în ajunul alegerilor la crearea „Blocului fără de partid al colaborării cu guvernul". Cu toate acestea, blocul n-a obținut decît 123 de mandate din 444, majoritatea mandatelor revenind socialiștilor și paridelor de opoziție. Organizația „Uniunea muncitorească-țărănească" a obținut aproape un milion de voturi, ceea ce, în condițiile în care s-au desfășurat alegerile (teroarea împotriva organizațiilor revoluționare, abuzuri administrative), însemna foarte multe.

Astfel, în urma alegerilor din 1928, Pilsudski, în loc să poată dovedi opiniei publice interne și cercurilor din afară că majoritatea poporului susține regimul său, avea, dimpotrivă, să facă față unor dificultăți politice create de partidele de opoziție, încurajate de succesul electoral obținut, cu atît mai mult, cu cît însuși regimul prezentase aceste alegeri ca un fel de plebiscit, în măsură să reflecte adevărata voință a națiunii. În 1929, organizațiile politice de centru și socialiștii au semnat un acord cunoscut sub numele de Centrolev (centru-stînga) a cărui menire era stabilirea unei poziții comune în parlament. Mai tîrziu, în condițiile agravării conflictelor sociale, aceste organizații au inițiat și acțiuni pentru salvarea democrației parlamentare și libertăților cetățenești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Autoritățile au reacționat deosebit de violent, dezlănțuind un val de teroare împotriva opoziției. Dornică să demonstreze ceea ce nu putuse demonstra la alegerile din martie 1928 (că regimul s-ar sprijini pe o largă bază de masă), dictatura a dizolvat din nou parlamentul, a arestat unii deputați ai opoziției, fixînd noi alegeri pentru 1930. Principalii lideri de „centru-stînga" au fost arestați și închiși la fortăreața Brest pe Bug, unde au fost supuși unui regim brutal. Aceste măsuri făceau parte dintr-un plan mai larg al regimului de a reduce la tăcere opoziția. Cu asemenea metode și falsificînd rezultatele alegerilor din noiembrie 1930, „Sanația" a reușit să-și asigure majoritatea în parlament. Lipsa de unitate a forțelor opoziției, dar mai ales sciziunea și divergențele din sînul mișcării muncitorești, au favorizat această evoluție.

Regimul avea însă să întîmpine, în curînd, noi dificultăți. Criza economică cu consecințele ei sociale a provocat din nou ridicarea valului de lupte populare.

REGATUL SÎRBILOR, CROAȚILOR ȘI SLOVENILOR
INSTAURAREA DICTATURII MONARHICE

Dezvoltarea economică și politică a Regatului Sîrbilor, Croaților și Slovenilor în anii 1924—1926

Progresele realizate de economia Regatului Sîrbilor, Croaților și Slovenilor, în perioada stabilizării relative, au fost neînsemnate. La baza economiei naționale a continuat să rămînă agricultura înapoiată și nerentabilă, caracterizată prin existența unui mare număr de țărani cu pămînt puțin sau fără pămînt, supraîndatorați la bănci și cămătari.

Dezvoltarea producției industriale s-a făcut deosebit de lent, procentul mediu anual de creștere fiind de numai 2,2%. O anume înviorare s-a făcut simțită mai ales în industria minieră și în diverse ramuri ale industriei ușoare. În exportul jugoslav continuau să domine produsele agricole, materiile prime : minereurile de cupru și fier, care reprezentau peste 50% din totalul cantităților exportate. Schimbul neechivalent se solda cu mari pierderi pentru economia națională și făcea ca balanța comercială să fie de obicei deficitară. Toate acestea erau agravate de dependența față de capitalul străin, îndeosebi de cel francez și de cel britanic.

Tendința de a realiza înviorarea economică pe seama oamenilor muncii, continuarea măsurilor represive împotriva organizațiilor muncitorești, răbufnirea nemulțumirilor naționale, împletite cu dificultățile de ordin extern, mai ales cele legate de relațiile cu Italia, au făcut ca și pe plan politic stabilizarea să fie extrem de șubredă.

După o perioadă de trei ani, în care radicalii sîrbi, în frunte cu Pașici, au guvernat fie singuri, fie în coaliție cu alte grupări, în iulie 1924 a fost format un nou guvern condus de liderul partidului sîrb, Liubomir Davidovici. Puțin mai concesivi decît precedesorii lor radicali, (aceasta probabil și din pricina rămînerii mai mult timp în opoziție),

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

democrații sîrbi au încercat să destindă într-o anumită măsură situația politică internă, făcînd unele concesii burgheziei, minorităților naționale. În Croația a fost introdusă autoconducerea administrativă regională, guvernul abținîndu-se să aplice rigorile legii «cu privire la securitatea statului» lui Ștefan Radici și altor conducători ai Partidului republican țărănesc croat.

În noiembrie, însă, guvernul Davidovici este nevoit să demisioneze, locul fiindu-i luat de un nou guvern format de Pașici, care dizolvă parlamentul și se orientează din nou spre o politică dură. El interzice Partidul muncitoresc independent, organizație politică legală a proletariatului și dezlănțuie teroare împotriva Partidului republican țărănesc croat, care aderase la Internaționala țărănească de la Moscova. După reîntoarcerea în țară, liderul său, Ștefan Radici este acuzat de înaltă trădare și arestat.

Alegerile din februarie 1925 au avut loc în condiții de mare tensiune politică. Teroarea și represiunile dezlănțuite de guvern împotriva opoziției au făcut ca ele să fie denumite «alegerile sîngeroase». Cu toate acestea, partidul guvernamental al radicalilor sîrbi a obținut numai 34,3% din voturi. Coaliția guvernamentală în ansamblu a obținut, însă, majoritatea. Important, totuși, de subliniat că Partidul țărănesc republican croat a cucerit primul loc în Croația, devenind singurul partid reprezentant al croaților în parlament.

Rezultatele alegerilor l-au determinat pe Pașișci să devină mai concesiv, să înceapă tratative cu Ștefan Radici, căruia i-a propus cîteva portofolii guvernamentale pentru el și alți cîțiva fruntași ai partidului. Radici a primit, motivînd schimbarea sa de atitudine prin creșterea pericolului din partea Italiei. În iulie 1925 a fost semnat un acord între partidul radical sîrb și partidul țărănesc croat care se ralia la unitatea regatului în schimbul unor garanții privind individualitatea istorică a poporului croat. Intrînd în guvern, liderii partidului țărănesc croat renunțau la prevederea programatică cu privire la crearea unei republici croate independente. Partidul țărănesc republican croat și-a schimbat denumirea în Partidul țărănesc croat.

Acordul cu radicalii sîrbi, care a subminat influența în mase a partidului țărănesc croat, n-a durat însă mai mult de un an și jumătate, pînă în decembrie 1926, cînd Ștefan Radici a hotărît să treacă în opoziție. Motivul invocat a fost semnarea de către Pașici, în 1925, a unor convenții cu Italia, prin care se făceau acesteia o serie de concesii economice și vamale.

Criza politică din anii 1927—1928. Instaurarea dictaturii monarhice

În anii 1927—1928, situația internă din Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor se complică. Recolta slabă din 1926—1927, cu toate consecințele ei, a provocat noi dificultăți economice și conflicte sociale. În aceste condiții, instabilitatea guvernamentală se accentuează, dezvăluind ascuțirea crizei politice.

După moartea lui Pașici, lupta internă din partidul radical se accentuează. În condițiile recrudescenței contradicțiilor sociale și națio-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

nale, incinta parlamentului se transformă într-o arenă în care violențele de limbaj sînt tot mai des însoțite de încăierări între deputați. Un rol tot mai activ în dezorganizarea vieții parlamentare și-l asumă organizația secretă «Mîna albă» a cercurilor monarhiste conservatoare și reacționare din armată.

Împotriva partidului guvernamental al radicalilor a fost constituită o coaliție, în care au intrat partidele țărănesc croat al lui Ștefan Radici și democrat independent condus de Svetozazr Pribîcevici. Lupta între partide n-a întîrziat să capete aspecte sîngeroase. La 20 iunie 1928, un naționalist sîrb fanatic a ucis în parlament, cu focuri de revolver, doi deputați croați și l-a rănit pe Ștefan Radici. Cum era și de așteptat, acest atentat a provocat o puternică reacție în Croația și în alte regiuni naționale. La Zagreb, procesiunea de doliu s-a transformat într-o ciocnire sîngeroasă a participanților cu poliția și armata. Numirea unui comisar guvernamental cu împuterniciri speciale în Croația a înăsprit și mai mult situația. În parlament, reprezentanții Partidului țărănesc croat au protestat contra represiunilor, cerînd măsuri imediate și hotărîte împotriva teroriștilor. Deputații croați au declarat că nu vor reveni în parlament pînă ce cererile lor nu vor fi îndeplinite..

În situația creată, guvernul Vukitcèvici a demisionat și la 4 iulie s-a constituit un nou guvern în frunte cu liderul clericalilor sloveni, A. Koroșeț, care trebuia să risipească atmosfera încărcată creată, să dovedească că sîrbii nu exercită vre-o hegemonie în regat, că poporul croat nu este supus discriminărilor și persecuțiilor. Dar la 1 decembrie 1928, cu prilejul aniversării unui deceniu de la constituirea statului, la Zagreb au izbucnit noi tulburări.

În perioada acestor frămîntări, mișcarea muncitorească din Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor era divizată, subminată de neînțelegeri interne. Momentul era prielnic pentru o lovitură de forță. După o vizită făcută la Paris, la sfîrșitul anului 1928, unde urmărea să obțină un împrumut, la 6 ianuarie 1929, printr-o lovitură de stat, regele Alexandru a răsturnat regimul existent, instaurînd în țară o dictatură monarhică. În guvernul nou constituit, în frunte cu comandantul gărzii regale, generalul Jivkovici, au intrat reprezentanți ai organizației teroriste «Mîna albă», vîrfuri ale burgheziei și moșierimii. Din ordinul regelui, Scupșcina a fost dizolvată, iar partidele politice au fost interzise și înlocuite, mai tîrziu, cu Partidul național iugoslav. Dictatura regală a modificat organizarea administrativă a țării, creînd în locul vechilor provincii, rezultate din evoluția istorică, nouă unități administrative noi (bănii), avînd în frunte un guvernator (ban) numit de rege. Desființînd vechile provincii, dictatura lichida și temeiul constituirii unor partide pe bază regională. Vechea denumire a statului Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor a fost înlocuită cu denumirea Regatul Iugoslaviei.

Conform constituției din 1931, monarhia continua să se considere constituțională, fără însă a mai fi parlamentară. Existau, totuși, două camere : Senatul cu membri, în parte aleși, în parte numiți de rege și Camera aleasă la fiecare patru ani prin vot public. Regele era însă acela care avea ultimul cuvînt în caz de divirgențe între adunări. Miniștrii erau responsabili numai față de rege. «Parlamentul» astfel constituit nu mai putea răsturna guvernul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

BIBLIOGRAFIE

GARCIA JOSÉ : *Diktatura Primo de Rivera*, Moskva, Izd. Akademii Nauk S.S.S.R., 1963.

DOLORES IBARRURI : *Istoria Kommunisticescoi partii Ispanii*, Moscova, 1961.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, Paris, 1967.

J. PIRENNE : *Histoire de l'Europe*, Bruxelles, 1953.

P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales*, vol. VII, Paris, 1961.

* * * : *Istoria Iugoslavii v dvuh tomah*, vol. 2. Izd. Akad. S.S.S.R., 1963.

S. STANOJEVIC : *Histoire de Jugoslavie*, Belgrade, 1936.

* * * : *History of Poland*, Warszawa, 1968.

POLONSKI ANTON : *Politics in independent Poland 1921—1939. The Crisis of Constitutional Government*. Oxford. 1972.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

AVÎNTUL LUPTEI DE ELIBERARE NAȚIONALĂ ÎN CHINA, INDONEZIA, SIRIA ȘI MAROC. MIȘCĂRI ANTIIMPERIALISTE ÎN AMERICA LATINĂ

Caracterul relativ și limitat al stabilizării capitalismului s-a vădit și în avîntul mișcării de eliberare din unele țări coloniale și dependente. Stabilizarea capitalistă n-a putut opri agravarea crizei sistemului colonial. În acești ani, lupta de eliberare a căpătat forme deosebit de scuțite în China, Indonezia, Siria și Maroc.

Primul război civil revoluționar

Constituirea Frontului unic antiimperialist, hotărîtă de Congresul I al Gomindanului, care a acceptat alianța propusă de Partidul Comunist Chinez, a avut o însemnătate deosebită pentru dezvoltarea revoluției chineze. Intrarea comuniștilor în Gomindan, adoptarea de către acesta a unui program revoluționar avînd la bază revendicări ca : înlăturarea dependenței față de imperialismul străin, republică democratică, pămînt țăranilor și îngrădirea capitalului monopolist, au dus la transformarea Gomindanului într-un partid al alianței forțelor progresiste ale țării : muncitori, țărani, mica burghezie orășenească, burghezia națională. Comuniștii chinezi au avut un rol important în reorganizarea pe baze noi a Gomindanului. Reprezentanților partidului comunist li s-a încredințat răspunderea unor secții de primă importanță din conducerea centrală a acestei organizații : secțiile organizatorică, țărănească, muncitorească.

Transformările amintite s-au reflectat și în compoziția și orientarea guvernului gomindanist de la Guancijou (Canton), care a început să sprijine mișcarea muncitorească-țărănească și la rîndu-i să fie sprijinit de aceasta. Se creaseră condiții favorabile pentru extinderea autorității guvernului din Guancijou și împrejurimi în restul provinciei Guandun, dominată încă de monopoliști străini și de militariști chinezi. Pentru a-și menține și consolida pozițiile, guvernul gomindanist avea însă nevoie de o armată proprie.

În primăvara anului 1924 s-a trecut la organizarea în insula Huanpu din apropierea orașului Guancijou a unei școli militare revoluționare. Comandant al școlii și apoi comandant suprem al armatei a devenit Cian Kai-și, legat de cercurile compradore din Șanhai, care se bucura atunci de încrederea lui Sun Yat-sen. Conducerea secției

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

politice a școlii, în care a lucrat un timp și Ciu En-lai, a fost încredințată comuniștilor, care s-au ocupat, de altfel, în cea mai mare parte, de activitatea politică în armată.

„Mișcarea de la 30 Mai" Consolidarea forțelor revoluționare în sudul Chinei a încurajat activitatea antiimperialistă și în celelalte provincii ale țării.

La 15 mai 1925 au avut loc ciocniri violente între manifestanți și poliție în orașele Țin Dao și Șanhai. Poliția japoneză din cele două orașe a tras în coloanele de muncitori care manifestau pentru acceptarea de către proprietarii japonezi a revendicărilor muncitorilor chinezi. Represiunea sîngeroasă a manifestațiilor muncitorești de la Țin Dao și Șanhai a constituit semnalul pentru o nouă ridicare la lupta politică de masă în întreaga țară.

La 30 mai 1925, la Șanhai au avut loc demonstrații de protest. Au participat peste 10.000 persoane. În cartierul internațional, poliția engleză a întîmpinat pe demonstranți, deschizînd focul asupra lor. Zeci de participanți au fost uciși, sute răniți și arestați.

Represiunea sîngeroasă a făcut să crească mînia maselor populare împotriva dominației străine. În aceeași zi, P.C.C. a lansat o chemare la greva generală. La 31 mai, mii de muncitori și studenți au organizat o nouă demonstrație în același cartier. În aceeași zi, din inițiativa partidului comunist, a fost creat Comitetul sindicatelor din Șanhai, reprezentînd 200.000 muncitori. La 1 iunie 1925 a urmat greva generală din Șanhai, întărită prin organizarea unor greve și demonstrații în celelalte orașe ale Chinei : Pekin, Uhan, Canton și în concesiunea engleză de la Honkong. Printre cele mai importante manifestări ale luptei amtiimperialiste din această perioadă trebuie menționată greva muncitorilor și marinarilor din Honkong, care a început la 19 iunie 1925. La această grevă politică au participat 250.000 de greviști. Ea a fost cea mai lungă grevă cunoscută pînă atunci, durînd un an și patru luni, timp în care acest important punct al traficului internațional a rămas în inactivitate.

Mișcarea antiimperialistă de masă, care a cuprins China în anii 1925—1926, a antrenat zeci de milioane de oameni de la orașe și sate, a întărit pozițiile elementelor de stînga din cadrul Gomindanului și, o dată cu aceasta, alianța dintre Partidul Comunist Chinez și Gomindan.

Trebuie remarcat însă și faptul, că dezvoltarea mișcării antiimperialiste de masă a neliniștit profund pe reprezentanții cercurilor reacționare care aveau poziții importante în conducerea Gomindanului. Exponentul acestor cercuri reacționare a devenit Cian Kai-și, care, după moartea lui Sun Yat-sen, s-a angajat pe calea subminării frontului unic cu partidul comunist.. În 1926, ajungînd comandant al Armatei naționale, a folosit această funcție pentru trădarea revoluției chineze.

În perioada anilor 1925—1926, paralel cu marile manifestații antiimperialiste de la orașe, s-a desfășurat cu o forță de nebănuit și mișcarea revoluționară a țărănimii, organizată de către uniunile țărănești. În anii 1925—1927 a sporit numărul membrilor acestor organizații, a crescut capacitatea de organizare a țărănimii și forța acțiunilor comune.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Condiţiile prielnice create prin dezvoltarea mişcării de masă a clasei muncitoare şi a ţărănimii şi primejdia lichidării guvernului revoluţionar printr-o acţiune a guvernelor militariste din provinciile vecine au determinat guvernul revoluţionar al Gomindanului de la Guancijou să treacă la organizarea unei campanii militare împotriva militariştilor din nord.

Campania spre nord a Armatei naţionale

În această primă perioadă a războiului civil, sarcina unificării naţionale a ţării fiind pe primul plan imprima revoluţiei chineze atît formele cît şi conţinutul. Principala formă de realizare a revoluţiei în anii 1924—1927 a fost războiul civil între Sudul revoluţionar condus de Gomindan în alianţă cu Partidul Comunist Chinez şi Nordul reacţionar, condus de clicile militariste sprijinite de imperialiştii străini. Celebra campanie a Armatei naţionale împotriva militariştilor din nord ,care avea să reţină atenţia lumii asupra evenimentelor din China, a început în iulie 1926. În scurt timp, armata guvernului din Guancijou a obţinut importante victorii asupra militariştilor din provinciile Guandun şi Hunan situate în sudul ţării. La 13 iulie, Armata naţională a ocupat oraşul Cianşa din provincia Hunan. Regimentul comunist condus de militantul comunist E Tin a pătruns primul în provincia Hunan.

După ocuparea oraşului Cianşa, ofensiva Armatei naţionale s-a desfăşurat în două direcţii : în direcţia nord, spre marele oraş, Uhan din regiunea cursului mijlociu al fluviului Iantzî şi spre răsărit, către marele oraş Şanhai şi provincia înconjurătoare. În ambele direcţii de ofensivă s-au dat lupte grele soldate însă, pînă la urmă, cu victoria Armatei naţionale. Prin lupte sîngeroase, armatele care înaintau spre Uhan au zdrobit treptat forţele militariştilor, pătrunzînd în provinciile Ţziansu, Fuţzian, Ţziansi şi Anhwei în partea de sud-est a Chinei. În cursul înaintării, Armata naţională s-a întărit prin înrolarea de voluntari din rîndurile ţăranilor şi muncitorilor din teritoriile pe care le străbătea.

Victoria Armatei naţionale în războiul civil a provocat o puternică nelinişte în rîndurile imperialiştilor străini care erau, de fapt, stăpînii Chinei. Din toamna anului 1926, în apele chineze, pe fluviile interne ale Chinei au fost aduse forţe militare ale Angliei, Franţei, S.U.A. şi Japoniei, care au intervenit direct în lupta împotriva revoluţiei chineze victorioase. Astfel, în ianuarie 1927, poliţia engleză a tras asupra manifestanţilor în oraşul Hankou, ucigînd 30 dintre ei şi rănind alte cîteva sute. Guvernele imperialiste au încercat să-şi mascheze intervenţia directă printr-o serie de „propuneri" care ar fi fost chipurile menite să întărească suveranitatea poporului chinez. În acelaşi timp, puterile imperialiste au stabilit, prin diferiţi intermediari, legături cu grupul lui Cian Kai-şi ale cărui vederi reacţionare le erau cunoscute.

Armatele guvernului din Guancijou (Canton), care înaintau spre est, au înregistrat şi ele o serie de succese militare. În decembrie 1926, după cucerirea marelui oraş Uhan, de pe cursul mijlociu al fluviului Ianţzî, guvernul revoluţionar şi-a mutat reşedinţa în acest oraş, pentru a fi

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mai aproape de centrul revoluției. Cian Kai-și însă, în calitatea sa de comandant suprem, a refuzat să-și stabilească reședința în orașul Uhan, menținîndu-și sediul în orașul Nankin, de unde continua ofensiva împotriva orașului Șanhai.

Apropierea trupelor guvernului revoluționar de Șanhai a însuflețit activitatea elementelor revoluționare din acest oraș, fapt ce a permis eliberarea marelui centru din China de sud-est, încă înainte de intrarea trupelor. Cian Kai-și, comandantul Armatei naționale revoluționare, nu se demascase încă ca trădător al revoluției.

La 21 martie 1927, sub conducerea Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez și a Consiliului sindicatelor din Șanhai, a avut loc o grevă generală și o insurecție armată a oamenilor muncii. Profitînd de deruta și panica care a cuprins trupele militariștilor, orașul a fost ocupat prin lupte de stradă de către muncitori. S-a constituit imediat un guvern revoluționar, în care au intrat reprezentanți ai muncitorilor și burgheziei naționale. A doua zi, la 22 martie, trupele lui Cian Kai-și au pătruns în orașul eliberat, în uralele mulțimii care credea că întîmpină pe comandantul adevărat al unei armate naționale. În același timp, trupele guvernului de la Uhan s-au apropiat de Nankin și au ocupat și acest mare centru din China de sud-est.

Lovitura de stat contrarevoluționară a lui Cian Kai-și

Ocuparea unei părți însemnate a Chinei de către trupele guvernului revoluționar a produs o intensificare a intervenției imperialiste împotriva revoluției chineze. Folosind împrejurarea că în timpul luptelor pentru ocuparea Nankinului au fost uciși cîțiva străini, flota americană de pe fluviul Ianțzî a supus orașul Nankin unui sălbatic bombardament de artilerie. De asemenea, sub pretextul ajutorării revoluției chineze de către Uniunea Sovietică, militariștii din nord au devastat sediul ambasadei sovietice din Pekin, și au distrus sediul consulatului sovietic din Tientsin. Tot atunci, au fost uciși în mod bestial 25 de conducători comuniști, între care profesorul univrsității din Pekin, Li Da-ciao.

La 11 aprilie 1927, marile puteri imperialiste au adresat guvernului de la Pekin și guvernului de la Uhan un ultimatum, cerîndu-le să curme imediat dezordinea din China. Această ofensivă a imperialismului internațional împotriva revoluției chinze a accentuat tendințele capitulante și reacționare în partidul gomindanist. Sub presiunea forțelor revoluționare, gomindaniștii de dreapta au fost însă obligați să acționeze pe ascuns. Intrînd în legătură cu imperialismul străin, Cian Kai-și a explicat scopul și planurile sale care, după cum arăta el însuși, nu atingeau cu nimic interesele marilor puteri în China. Cian Kai-și i-a încredințat pe imperialiștii străini, că scopul principal este distrugerea comunismului și crearea unei Chine burgheze, naționaliste.

La 12 aprilie 1927 a început acțiunea de rupere a frontului unic, realizat în 1924. Din ordinul lui Cian Kai-și au fost dezarmate gărzile muncitorești la Șanhai, trecîndu-se la arestarea și împușcarea masivă a comuniștilor și activiștilor sindicali.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 18 aprilie 1927, Cian Kai-și a dat o lovitură de stat, a declarat că nu mai recunoaște guvernul de la Uhan, format din gomindaniști de stînga, și a constituit un guvern propriu, reacționar și contrarevoluționar, la Nankin. Lovitura de stat de la 18 aprilie 1927 a avut un profund sens politic ; ea arăta că prima etapă a războiului civil din China, etapa frontului unic al întregii națiuni împotriva imperialismului și feudalismului, a luat sfîrșit. Burghezia națională chineză trădase cauza revoluției. Sarcina istorică a conducerii și continuării revoluției chineze revenea proletariatului.

După lovitura de stat a lui Cian Kai-și, guvernul gomindanist de la Uhan s-a declarat credincios revoluției. Datorită însă presiunii imperialismului străin, a elementelor reacționare din sînul său, a presiunilor și șantajului lui Cian Kai-și, și acest guvern, alunecînd mereu pe panta compromisurilor, a ajuns pînă la urmă să părăsească revoluția.

În perioada loviturii de stat din aprilie 1927 și a evenimentelor care au urmat, în special în perioada existenței guvernului de la Uhan, ca un al doilea centru al Gomindanului, Partidul Comunist Chinez, în care rolul conducător îl avea Cen Du-siu, a susținut continuarea cu orice preț a frontului unic cu Gomindanul, deși deveniseră evidente tendințele contrarevoluționare trădătoare ale grupării lui Cian Kai-și, care dobîndea rolul conducător în Gomindan. Susținerea în continuare a frontului unic cu orice preț a fost greșită și a dezarmat partidul comunist în fața burgheziei, lăsîndu-l descoperit în fața loviturilor acesteia.

Atitudinea P.C. Chinez a fost influențată negativ în mare măsură de directivele primite din partea Internaționalei Comuniste.

Conferința din august 1927 a Partidului Comunist Chinez l-a scos pe Cen Du-siu din conducerea partidului, a criticat tactica codistă, pasivă, susținută de acesta și de partizanii săi, apreciind că în fața proletariatului și țărănimii chineze stau noi sarcini revoluționare.

Înfrîngerea revoluției chineze în primul război civil revoluționar nu a însemnat epuizarea capacităților revoluționare ale poporului chinez. Înfrîngerea i-a obligat pe revoluționarii chinezi să găsească noi forme de luptă și organizare cu ajutorul cărora obiectivele revoluției să fie atinse.

INCEPUTUL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI CIVIL REVOLUȚIONAR

Extinderea autorității guvernului gomindanist reacționar în întreaga Chină

După înfrîngerea forțelor revoluționare în primul război civil revoluționar, guvernul de la Nankin a urmărit să-și extindă autoritatea sa asupra întregii țări. Acest lucru s-a făcut, pe de o parte, prin promisiuni și încercarea de a atrage de partea Gomindanului a unor elemente opoziționiste, prin organizarea unor campanii împotriva militariștilor din nord, pe de alta. Extinderea dominației gomindaniste a însemnat, în același timp, reprimarea cruntă a mișcării revoluționare a clasei muncitoare și a țărănimii. Regimul instituit de Cian Kai-și în China a fost un regim de teroare sîngeroasă îndreptată împotriva maselor de oameni ai muncii. După datele oficiale

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

publicate de Gomindan, în perioada anilor 1927—1929 au fost uciși cca. 300.000 muncitori și țărani. Dar aceste cifre sînt mult micșorate.

Prin lupte și promisiuni, guvernul de la Nankin a reușit să atragă de partea sa principalele provincii din nordul, centrul și sudul Chinei. Astfel, în 1928, armatele gomindaniste pătrund în Manciuria și în provincia Șantung din nord-estul țării. În iunie 1928, gomindaniștii ocupă Pekinul. La 1 ianuarie 1929, drapelele gomindaniste fluturau pe toate instituțiile de stat ale Chinei, din Manciuria pînă în Guandun.

Unirea Chinei sub autoritatea guvernului de la Nankin a fost în mare măsură formală ; generalii militariști continuau să-și mențină armate proprii și să le întrețină din jefuirea populației. Armatele lor constituiau elemente de sprijin pentru acțiunile imperialismului străin, interesat să alimenteze tendințele centrifuge. De asemenea, autoritatea lui Cian Kai-și era farte slabă la sate și în regiunile în care se putea pătrunde cu greu. Cu toate acestea, repreznetanții puterilor imperialiste au recunoscut guvernul gomindanist ca guvern național al Chinei, iar pe Cian Kai-și singurul ei conducător.

Guvernul gomindanist, care se erija în continuatorul luptei naționale și democratice a lui Sun Yat-sen, era, prin excelență, un guvern al gomindaniștilor de dreapta ostili revoluției și reprezenta intersele claselor reacționare : moșierimea și burghezia compradoră. Rolul hotărîtor în Gomindan și în guvern revenea cîtorva persoane legate prin interese economice și politice și chiar prin rudenie. «Cele patru familii» în frunte cu familia Tzian, din care făcea parte și Cian Kai-și, erau adevărații stăpîni ai Chinei gomindaniste.

Printre primele manifestări care au marcat începutul celui de-al doilea război civil revoluționar, purtat între forțele revoluționare conduse de partidul comunist și forțele reacționare ale regimului gomindanist, în frunte cu Cian Kai-și, trebuie menționate răscoala armată de la 1 august 1927 din orașul Nancian, condusă de Ciu De, răscoala țărănească, intrată în istorie sub denumirea răscoala «recoltei de toamnă», condusă de Mao Tzedun, în septembrie 1927, în provincia Hunan și insurecția armată din Guancijou (Canton), din decembrie 1927.

Insurecția armată de la Nancian, din august 1927, și Comuna din Canton — cum a rămas cunoscută în istorie insurecția armată din Guancijou — au fost înfrînte. În schimb, în urma răscoalei din septembrie 1927 din provincia Hunan s-a creat, la întretăierea provinciilor Hunan și Țziansi, în partea de sud a Chinei, primul guvern muncitoresc, în frunte cu Mao Tzedun, care a început împărțirea pămînturilor moșierești. Aceasta a fost prima bază revoluționară din China.

În 1928 a avut loc o importantă creștere a numărului și forței bazelor revoluționare. În aprilie, rămășițele detașamentelor răsculate la Nancian, sub conducerea lui Ciu De, s-au unit cu armata muncitorească și țărănescă condusă de Mao Tzedun, formînd corpul al 4-lea al Armatei roșii, care a trecut la lărgirea primei baze revoluționare chineze. Efectivul armatei s-a ridicat la 10.000 soldați.

În 1929, sub conducerea lui Mao Tzedun și Ciu De, Armata roșie a intrat în provincia Țziansi și Fuțzian și a creat în provincia Țziansi baza revoluționară centrală cu capitala în orașul Juițin. Ca o expresie

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

a creşterii forţei şi rolului bazelor revoluţionare, la 7 noiembrie 1931, în ziua celei de a 14-a aniversări a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, s-a deschis la Juiţin primul Congres al deputaţilor muncitori şi ţărani din toate bazele revoluţionare ale Chinei. La această dată, bazele revoluţionare cuprindeau un teritoriu cu 60 de milioane locuitori. Armata roşie chineză avea peste 150.000 de ostaşi, iar P.C.C. număra 300.000 de membri, dintre care, 30.000 activau în ilegalitate în teritoriile controlate de Gomindan.

Primul congres al deputaţilor muncitori şi ţărani din bazele revoluţionare a adoptat o serie de hotărîri importante, între care menţionăm legea asupra pămîntului, prin care proprietăţile moşierilor, feudalilor, militariştilor, mănăstirilor şi ale altor mari proprietari se confiscau şi se împărţeau ţăranilor săraci şi mijlocaşi. Congesul de la Juiţin a ales guvernul central al bazelor revoluţionare în frunte cu Mao Tzedun. Ciu De a fost ales preşedinte al Consiliului militar revoluţionar.

AVÎNTUL LUPTEI DE ELIBERARE DIN INDONEZIA (1926—1927)

Întreruperea legăturilor Indoneziei cu Europa, în anii primului război mondial, a favorizat intensificarea penetraţiei capitalurilor americane şi japoneze în această ţară. Sume importante au fost investite, îndeosebi, în plantaţii şi în industria petrolului. În comerţul exterior al Indoneziei a crescut, în acelaşi timp, greutatea specifică a schimburilor cu S.U.A. şi Japonia. Cu toate acestea, poziţiile principale continuau să fie deţinute de capitalul olandez. O cotă-parte importantă revenea şi capitalului englez.

Îngrijoraţi de concurenţa crescîndă a celorlalţi parteneri imperialişti, colonialiştii olandezi au căutat s-o contracareze prin „industrializarea" Indoneziei (transferarea unor industrii, ca de pildă cea textilă, în această colonie), sau prin încurajarea producţiei locale meşteşugăreşti de obiecte de larg consum.

După război, lupta imperialistă s-a intensificat, principalele bogăţii ale ţării fiind acaparate de capitalul monopolist străin (olandez, englez, american, japonez, belgian şi francez), investit peste tot : în plantaţii, în exploatarea bogăţiilor subsolului, în transporturi, comerţ şi sfera creditului, în industria cauciucului, a cărei importanţă a crescut odată cu dezvoltarea industriilor de automobile şi de aviaţie. Pe primul loc se plasa capitalul olandez, urmat de cel englez.

Burghezia naţională era supusă unei puternice presiuni din partea capitalului străin. Capitalul naţional era investit de obicei în industrii de importanţă secundară, în întreprinderi mici semimeşteşugăreşti producătoare de batic, pălării, mărunţişuri. În agricultură, investiţiile de capital naţional erau la fel de neînsemnate în comparaţie cu cele străine. Astfel, din cele 5.197 întreprinderi cu peste 6 lucrători existente în Iava, în 1926, numai 800 erau ale proprietarilor indonezieni, restul aparţinînd întreprinzătorilor străini : 2.816 europenilor şi celelalte întreprinzătorilor chinezi, arabi, indieni, etc. La fel din 973 de plantaţii

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

numai 7 aparţineau indonezienilor. Cea mai mare parte, peste 800, era stăpînită de europeni. Această situaţie a determinat burghezia naţională indoneziană să lupte împotriva jugului colonial.

După război, viaţa maselor muncitoare de la oraşe şi sate nu s-a îmbunătăţit. Muncitorimea era supusă unei exploatări nemiloase. Lipsurilor materiale li se adăuga şi inexistenţa unei legislaţii a muncii. O situaţie deosebit de grea o aveau muncitorii angajaţi pe plantaţii pe bază de contract. Părăsirea lucrului se sancţiona cu închisoarea sau pedeapsa corporală. Ţăranii fără pămînt constituiau masa principală a lucrătorilor angajaţi în astfel de condiţii.

Frămîntările saciale din primii ani postbelici şi avîntul luptei de eliberare

Lupta naţională de eliberare, ale cărei manifestări n-au lipsit nici în anii războiului mondial, a cunoscut, sub influenţa şi conducerea organizaţiei politice Sarekat Islam (Uniunea Islamului) şi a revoluţionarilor socialişti, un deosebit avînt, în cursul căruia a făcut importante progrese organizarea politică şi profesională a oamenilor muncii. Sub presiunea ei, colonialiştii olandezi au fost nevoiţi să treacă la unele concesii, creînd, în mai 1918, Consiliul popular, organ consultativ compus din 48 de deputaţi (în marea lor majoritate olandezi), printre care au fost incluşi (guvernatorul-general olandez avea privilegiul să numească o parte din deputaţi), cu scopul de a-i atrage de partea autorităţilor coloniale, şi unii reprezentanţi ai organizaţiilor politice indoneziene, inclusiv Sarekat Islamul.

După crearea, în 1920, a Partidului Comunist din Indonezia, în condiţiile creşterii luptei populare, s-au pus bazele unei conlucrări strînse între acest partid şi organizaţia Sarekat Islam, al cărui congres va adopta, în 1921, un program alcătuit pe baza unui compromis original între cele două organizaţii. Programul încerca să «armonizeze» obiectivele socialismului cu idealurile musulmane. Creşterea influenţei comuniştilor în Sarekat Islam a îngrijorat pe liderii burghezi de dreapta ai acestei organizaţii, care vor intensifica eforturile pentru a acapara conducerea. Această luptă s-a soldat cu scindarea, mai întîi, a centrului sindical unic creat de cele două organizaţii şi apoi, în 1923, şi a Sarekat Islamului. Secţiile care i-au urmat pe comunişti s-au numit iniţial Sarekat Islam Merah (Uniunea roşie a Islamului), iar mai tîrziu Sarekat Raiat (Uniunea populară).

Partidul comunist n-a reuşit, însă, să dea acestei organizaţii o orientare corespunzătoare izvorîtă dintr-o apreciere realistă asupra situaţiei social-economice şi politice a ţării. Neînţelegerea sarcinilor burghezo-democratice care stăteau în mod nemijlocit în faţa mişcării revoluţionare indoneziene a generat erori grave de tactică. Congresul partidului comunist din 1924, subliniind importanţa revoluţiei agrare, a lansat lozinca stîngistă a luptei pentru lichidarea orînduirii burgheze, pentru socialism. Pe aceeaşi linie s-a înscris şi subaprecierea posibilităţilor burgheziei naţionale în lupta de eliberare de sub dominaţia colonială.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În vara anului 1923 a avut loc una din cele mai mari mișcări ale muncitorimii indoneziene din primii ani de după război. Ea a fost organizată și declanșată de Uniunea profesională a feroviarilor și lucrătorilor de la tramvaie, condusă de comuniști, împotriva reducerii salariilor. Arestarea conducerii a provocat declanșarea acțiunii înainte de vreme. Cu toate acestea, greva, care a cuprins Iava în întregime, paralizînd circulația feroviară, n-a putut fi înfrîntă decît cu ajutorul armatei.

Noul avînt al luptei de eliberare din anii 1926—1927

În anul 1925 a început o nouă perioadă de avînt al luptei maselor, mișcarea indoneziană fiind încurajată și de mersul ascendent al revoluției chineze. În 1925 au avut loc greve ale muncitorilor tipografi, metalurgiști și docheri. Sindicatele indoneziene au ajuns să numere aproape 300.000 de membri. În același an a fost înființată Uniunea țărănească (Sarekat Táni).

Îngrijorate de creșterea mișcării, autoritățile coloniale au luat măsuri foarte aspre împotriva ei. În toamna anului 1925 au fost interzise adunările comuniștilor, iar împotriva greviștilor a fost folosită armata. În anul 1926, printr-un ordin special al guvernatorului-general, au fost interzise organizațiile sindicale ale muncitorilor feroviari, din transporturi și din industria zahărului, ale lucrătorilor de poștă.

În ciuda acestor măsuri, nemulțumirea populară a izbucnit în forme violente. După un șir de mitinguri desfășurate la Batavia, la 12 noiembrie 1926, în cursul nopții a fost declanșată o mișcare insurecțională; insurgenții au atacat închisoarea și alte sedii ale autorităților administrative, au ocupat centrala telefonică. Luptele s-au extins curînd și în partea centrală a Iavei. Deși slab înarmați, răsculații distrugeau liniile de cale ferată, legăturile telefonice, dădeau foc depozitelor. Reprimarea răscoalei din Iava s-a făcut cu multă greutate și a necesitat forțe importante. Ea s-a prelungit timp de o lună.

În ianuarie 1927 a izbucnit o răscoală asemănătoare în Sumatra. Această răscoală, desfășurîndu-se după ce mișcarea fusese înfrîntă în Iava, autoritățile coloniale au reușit s-o înăbușe mai repede.

Reprimarea acestor răscoale, expresie a nemulțumirilor care cuprinseseră masele largi ale populației, a constituit o mare înfrîngere a mișcării de eliberare din Indonezia. Aceasta nu va întîrzia, însă, să tragă de pe urma dureroasei experiențe, învățăminte necesare.

Colonialiștii olandezi au căutat să îmbine măsurile crunte de reprimare a luptelor populare cu noi concesii făcute indonezienilor. În 1927 s-a trecut la o nouă modificare a organizării și funcționării Consiliului popular: numărul mandatelor a fost ridicat la 61, din care 25 au fost atribuite indonezienilor, firește, reprezentanți ai claselor avute. Consiliul căpăta dreptul să discute și să aprobe bugetul, dreptul de petiție și interpelare. Efectele practice ale acestor modificări erau însă reduse la zero, deoarece guvernatorul-general păstra și pe mai departe dreptul de veto absolut.

Înfrîngerea răscoalelor din anii 1926—1927 a contribuit la regruparea forțelor politice. Astfel, ca răspuns la acțiunea guvernului de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

organizare a unor sindicate care să-i fie subordonate, muncitorii au trecut, treptat, la refacerea organizațiilor lor profesionale, pe care le-au intitulat independente. Rolul principal în această acțiune l-au avut comuniștii.

În anul 1927 s-au pus bazele Partidului național, reprezentînd burghezia națională, funcționarii și intelectualii. Noul partid punea la baza activității sale ideea națională, mobilizînd poporul la lupta împotriva jugului colonial, pentru crearea unui stat național independent. Partidul național se străduia — și aceasta constituia o trăsătură foarte originală a concepției sale ideologice — să unească într-un singur curent cele trei concepții ideologice existente în mișcarea de eliberare indoneziană : naționalismul, islamismul și marxismul. Conform concepției partidului național, la baza societății se afla omul simplu (marhaen), adică țăranul, meșteșugarul, micul întreprinzător. Această concepție izvora din părerea că toate clasele societății indoneziene sînt egale, ele fiind supuse, deopotrivă, exploatării străine.

Partidul național a devenit o importantă organizație politică anticolonialistă, liderii săi fiind supuși unui tratament foarte aspru. Pentru a frîna dezvoltarea partidului național, autoritățile au interzis funcționarilor de stat, familiilor și rudelor lor să devină membri ai acestui partid. După lichidarea partidului comunist, mulți comuniști și-au continuat activitatea în cadrul partidului național.

La sfîrșitul anului 1928, reprezentanții diverselor organizații politice indoneziene, inclusiv ai partidului național, s-au constituit într-o federație : Consfătuirea asociațiilor politice ale poporului indonezian

LUPTA DE ELIBERARE DIN SIRIA ÎMPOTRIVA COLONIALIȘTILOR FRANCEZI

După conferința de la San Remo, din aprilie 1920, care a stabilit repartizarea mandatelor privind teritoriile din Orientul Apropiat, trupele franceze au început să se infiltreze în partea orientală a Siriei, pînă atunci încă neocupată. În iulie 1920, emirul Faysal, care se proclamase rege al Siriei, la 8 martie 1921, a acceptat ultimatumul înaintat de Gouraud, comandant și înalt comisar francez. Înfrîngînd rezistența eroică, organizată în pripă, cu o mînă de oameni, în trecătoarea Maisalun, de către Iusuf Azma, ministrul de război, trupele franceze au pătruns în Damasc, extinzînd în întreaga țară administrația franceză în frunte cu comisarul suprem. Faysal a fost expulzat din Siria.

Prima grijă a colonialiștilor francezi a fost aceea de a diviza și slăbi mișcarea de eliberare. În acest scop au fost folosite toate divergențele și neînțelegerile interne.

O atenție deosebită a fost acordată Libanului, menit să devină, conform intenției autorităților franceze, punctul de sprijin al Franței în această regiune. În acest scop, ele căutau să fructifice legăturile mai vechi stabilte cu grupurile creștine de aici. Urmărind să tragă cît mai multe foloase de pe urma „opoziției" dintre „Libanul creștin și Siria musulmană", autoritățile franceze au creat Libanului un regim întru-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cîtva diferit de cel al Siriei. Libanul a fost supus autorității unui guvernator-general francez, acordîndu-i-se oarecari privilegii în stabilirea funcționarilor autohtoni în administrația colonială. Siria, care, între altele fie spus, depindea, în ce privește schimburile sale comerciale externe, de porturile libaneze, a fost pusă direct sub autoritatea comisarului francez și împărțită în mai multe „state". Latakia, pe teritoriul muntos dintre Alexandretta și Liban, Djebel-Druz, în regiunea muntoasă locuită de druzi, Damasc și Alep (care după diferite schimbări aveau să consttiuie, în 1925, un stat sirian cu capitala la Damasc), în sfîrșit, districtul Alexandretta locuit, în afară de sirieni și de o însemnată minoritate turcă.

Răscoala druzilor. Luptele din celelalte regiunii ale țării. Bombardarea Damascului

În pofida măsurilor luate, imperialismul francez n-a putut exploata «în liniște» populațiile și teritoriile ce i-au fost atribuite. Nemulțumirile tot mai frecvente aveau să se transforme curînd într-o luptă de o deosebită violență împotriva dominației străine. După un șir de răscoale cu caracter local, desfășurate în diverse provincii în anii 1920—1924, în anul 1925, mișcarea a căpătat aspectul unui adevărat război național de eliberare împotriva imperialismului francez, care s-a bucurat de adeziunea unor mase largi, eterogene din punct de vedere social : țărani, muncitori, mică-burghezie orășenească, burghezie națională și unii moșieri. Poziția de clasă, care și-a pus amprenta asupra scopurilor urmărite de diversele forțe sociale participante la această luptă, a făcut ca și rolul lor în desfășurarea ei să fie diferit. Dacă rolul conducător în lupta de eliberare a revenit organizațiilor politice ale burgheziei naționale (partidul poporului și partidul independenței), participarea acestei categorii la ciocnirile armate fiind mai rar întîlnite, masa de bază a detașamentelor înarmate a constituit-o țărănimea. În momentele hotărîtoare ale luptei, muncitorimea din Damasc a participat activ la rezistența împotriva trupelor franceze. La fel meșteșuragii, funcționarii, tineretul studios. În unele regiuni, ca de pildă Djebel-Druz, la lupta de eliberare au participat, în unele cazuri, în calitate de conducători reprezentanți ai clasei feudale.

Alarmat de creșterea mișcării, guvernul francez a căutat s-o tempereze, printre altele, și prin rechemarea înaltului comisar, general Weygand, cunoscut pentru vederile sale reacționare și legăturile cu cercurile clericale, care a fost înlocuit cu generalul Sarrail. Acesta va încerca să-și creeze o aureolă de «radical» și de «teist», educat în respectul tuturor credințelor religioase, adept al măsurilor democratice. În prima perioadă a activității sale el a îngăduit, de altfel, crearea partidului poporului. Toate acestea nu l-au împiedicat însă să ia și măsuri draconice împotriva mișcării de eliberare, inclusiv a partidului poporului a cărui constituire o aprobase, a presei, să ordone trupelor să tragă în demonstranți.

Răscoala din 1925 a pornit din regiunea Djebel-Druz care, fiind situată într-o regiune muntoasă în vecinătatea Siriei și Irakului, avea o

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mare importanţă strategică. Motivul imediat al răscoalei au fost nemulţumirile populaţiei din această regiune, provocate de abuzurile guvernatorului francez care, pe lîngă fixarea unor contribuţii exagerate şi introducerea muncii obligatorii, trecuse la împărţirea pămînturilor aparţinînd obştilor. Sesizat, înaltul comisar, în loc să dea ascultare plîngerilor, a chemat la Damasc nouă dintre conducătorii druzi, declarîndu-i ostatici. Măsura a avut efecte cu totul contrarii celor sperate de generalul Sarrail. La 18 iulie a izbucnit răscoala. Druzii sub comanda şeicului Sultan el Atraş, care condusese şi în 1922 o răscoală împotriva colonialiştilor francezi, au reuşiti să ocupe în scurt timp oraşul Salhad şi apoi centrul regiunii, Suveida. Aici s-au pus bazele „Ligii generale naţionale", în frunte cu Sultan el Atraş, care a proclamat crearea guvernului naţional.

Luptele înverşunate dintre druzi şi unităţile de pedepsire franceze, care numărau 4.000 de soldaţi, au prilejuit un nou mare succes al partizanilor druzi şi o înfrîngere grea a francezilor, ale căror pierderi s-au ridicat la 1.600 oameni, 5 maşini blindate, 10 tunuri, 50 mitraliere, 200 puşti etc.

Înfrîngerea l-a determinat pe generalul Sarrail să propună încetarea ostilităţilor, începerea tratativelor de pace. Ele n-au dus însă la nici un rezultat. Partea franceză a refuzat să accepte condiţiile puse de Sultan el Atraş — evacuarea trupelor franceze şi acordarea independenţei Siriei. La rîndul său, el a respins cererea lui Sarail de dezarmare a druzilor. Proclamat comandat al Armatei naţionale de eliberare, Sultan el Atraş s-a adresat, printr-un manifest, poporului sirian, chemîndu-l la luptă armată pentru eliberarea ţării de sub dominaţia străină. Manifestul se termina cu cuvintele : „Trăiască Siria liberă şi independentă !"

Între timp, generalul Gamelin, numit în septembrie comandat al trupelor franceze din Siria, a pornit, cu forţe importante, o nouă ofensivă împpotriva druzilor, reuşind să ocupe oraşul Suveida. Restul teritoriului continua însă să rămînă sub controlul insurgenţilor.

În toamnă, lupta de partizani s-a extins în alte regiuni şi, în primul rînd, în zona Damascului, în urma slăbirii garnizoanelor permanente fraceze. În faţa creşterii tot mai ameninţătoare a valului de revoltă populară, autorităţile franceze au înăsprit restricţiile, au trecut la arestări masive în rîndurile conducătorilor şi activiştilor mişcării de eliberare. Aceste măsuri n-au dat însă rezultate. La începutul lunii octombrie a izbucnit o revoltă la Hama, în timp ce lupta de partizani cuprinsese partea de sud a Siriei.

La Damasc, lupta avea să capete o intensitate deosebită. Grevele din întreprinderi, demonstraţiile de pe străzi şi ciocnirile violente cu poliţia, îi dădeau aspectul unui oraş în plină revoluţie. Urmărind să înfricoşeze populaţia, forţele represive au trecut la execuţii în masă care, dimportivă, au făcut să crească voinţa de luptă. Izbucnirea răscoalei la Damasc a fost precedată de un act de o deosebită cruzime a detaşamentelor de pedepsire, care au organizat pe străzile oraşului o «caravană a morţii», încărcînd pe cămile cadavrele a 24 de partizani ucişi. La 18 octombrie, grupuri de partizani şi populaţia răsculată a oraşu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

lui au ocupat cîteva cartiere ale capitalei. A fost declarată greva generală

Hotărît să înăbuşe mişcarea, Sarraill a ordonat bombardarea Damascului cu tunurile grele. Au fost uciși aproape 25.000 de locuitori şi distruse operele de artă, vechile monumente ale oraşului.

Focul artileriei i-a obligat pe partizani să se retragă, dar lupta a căpătat pe tot teritoriul ţării o intensitate şi mai mare. Cu o mare însufleţire patriotică, populaţia se încadra în armata naţională de eliberare, care a ajuns să numere la începutul lunii noiembrie 40.000 de luptători. În aceeaşi lună, majoritatea garnizoanelor franceze din Siria au fost distruse. Controlul francez a fost menţinut doar în marile oraşe unde erau concentrate principalele forţe militare.

Bombardarea Damascului a provocat o vie indignare în opinia publică mondială, indignare pe care concurenţii imperialişti ai Franţei au căutat s-o fructifice. La 23 octombrie, Comisia mandatelor din Societatea Naţiunilor a refuzat să accepte raportul anual al Franţei de putere mandatară în Siria, cerînd guvernului francez un raport special cu privire la evenimentele petrecute acolo. Guvernele englez şi american au trimis şi ele guvernului francez note în care cereau despăgubiri pentru pierderile provocate, de bombardarea oraşului, cetăţenilor englezi şi americani şi avutului lor.

Prins la strîmtoare, guvernul francez a căutat un «ţap ispăşitor». La 31 octombrie, generalul Sarrail, asupra căruia s-a aruncat întreaga vină, a fost revocat din postul de înalt comisar, în locul său fiind numit un diplomat : Jouvenel. Începîndu-şi activitatea cu o călătorie la Londra, unde a avut întrevederi cu ministrul de externe A. Chamberlain şi cu Leopold Amery, ministrul coloniilor, a căror îngrijorare a reuşit s-o trezească prin referiri la posibilitatea extinderii mişcării de eliberare şi în teritoriile stăpînite de Marea Britanie, noul înalt comisar francez a reuşit să ajungă la o înţelegere cu guvernul britanic. În aceste condiţii, guvernul francez a putut înlătura ,mai uşor, «dificultăţile» biri pestru pierderile provocate, de bombardarea oraşului, cetăţenilor create la Societatea Naţiunilor, de evenimentele din Siria. În raportul înaintat Consiliului Societăţii Naţiunilor de Comisia mandatelor, în martie 1926, după cîteva critici la adresa guvernului francez (lipsa de continuitate în administrarea Siriei, schimbările frecvente ale înalţilor comisari), se afirma că Franţa urmăreşte să creeze în Siria «un stat cu conducere autonomă». Interesele coloniale franceze erau astfel menajate.

Jouvenel, noul înalt comisar în Siria, a căutat, totodată, prin diverse manevre, să submineze mişcarea de eliberare, provocînd discordie între liderii arabi. În acelaşi timp, în cursul tratativelor avute cu liderii burgheziei siriene la Paris, la Cairo (cu reprezentanţii Comitetului executiv al Congresului sirian-palestinean) şi la Beirut, Jouvenel a căutat să tărăgăneze lucrurile, să cîştige timp, provocînd, în cele din urmă, eşuarea tratativelor. Liderii sirieni, care se declaraseră de acord cu menţinerea poziţiilor economice şi militare franceze în Siria numai în schimbul anulării formale a mandatului, au fost puşi în faţa refu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

zului net al înaltului comisar francez ; el nu admitea nici cea mai mică concesie în această privință.

Terminarea războiului colonial din Maroc, în primăvara anului 1926, a făcut cu putință sporirea efectivelor franceze din Siria pînă la 80.000 de oameni, susținuți de aviație și tancuri. La 22 aprilie, în ciuda unei rezistențe eroice, trupele franceze ocupă Suveida, centrul regiunii Djebel-Druz, iar în iulie Salhad. Întărindu-se în aceste centre, colonialiștii francezi au trecut la organizarea sistematică a unor expediții de pedepsire, care s-au dedat la represiuni crunte. În pofida acestor măsuri, luptele de partizani au continuat pînă în vara anului 1927. Sultan el Atraș, însoțit de 600 de luptători, s-a refugiat în Transiordania. Autoritățile engleze i-au reținut și internat, predîndu-i apoi francezilor.

Deși înfrîntă, lupta de eliberare națională a poporului sirian a avut, totuși, unele urmări. Guvernul francez a devenit mai concesiv ; în Siria a fost creată o Adunare constituantă. Nereușind însă să-și asigure din partea burgheziei locale colaborarea dorită, înaltul comisar francez a dizolvat adunarea, reintroducînd vechile metode de conducere. Răspunsul poporului sirian a fost continuarea luptei împotriva asupririi coloniale.

LUPTA POPORULUI MAROCAN ÎMPOTRIVA COLONIALIȘTILOR FRANCEZI ȘI SPANIOLI

Deși, începînd din 1912, Marocul de răsărit se găsea sub protectorat francez, autoritatea administrației coloniale nu se extinsese asupra întregii zone ; în afara ei se situau regiunile muntoase și de pustiu, unele teritorii din partea de sud și sud-vest. Stăpînirea colonială, cu toate consecințele ei, a alimentat nemulțumirile și ura populației băștinașe. Întemeierea, în septembrie 1921, în zona spaniolă a Marocului, a Republicii Rif, a favorizat dezvoltarea acestei stări de spirit împotriva colonialiștilor străini, creînd noi dificultăți rezidentului general al Marocului, mareșalul Lyautey, care urmărea organizarea exploatării țării, cu sprijinul elementelor feudale locale. De aici, interesul pentru lichidarea repubicii rifane independente, care putea aduce, totodată, eventuale avantaje teritoriale, în dauna concurenților spanioli.

În conflict cu Spania, conducătorii rifani au căutat să-și consolideze situația internațională, adresîndu-se în 1923, de nenumărate ori, autorităților franceze, cărora le-au propus, în schimbul unor concesii economice privind exploatarea minereurilor prețioase, să recunoască Republica Rif și să stabilească cu ea relații pașnice. Lyautey a respins propunerea, iar în primăvara anului următor și-a introdus trupele în valea riului Uerga din vecinătatea graniței dintre cele două zone ale Marocului : spaniolă și franceză. Populația acestui teritoriu fertil era înrudită cu aceea a Republicii Rif, cu care întreținea legături. Valea Uergăi constituia, de altfel, singura sursă de aprovizionare pentru rifani, locuitori ai unei regiuni muntoase. În urma constituirii statului rifan

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

independent, populația din valea rîului Uerga se alipise statului independent rifan.

Deși conducătorii rifani, dorind să evite un război cu Franța, s-au arătat dispuși să rezolve prin bună înțelegere problema graniței și chiar să-și retragă trupele din teritoriile pe care administrația franceză consideră că-i aparțin, reprezentantul francez la tratativele începute la 9 mai 1924 la Fes a declarat că guvernul francez nu cere acordul nimănui pentru a ocupa oricînd teritoriile care-i aparțin [1].

După refuzul francezilor de a discuta problema granițelor ,armata franceză a trecut, la 27 mai, rîul Uerga, reușind să ocupe întreaga regiune.

În martie 1925, conducătorii rifani au făcut o nouă încercare de rezolvare pașnică a conflictului, propunînd crearea unei comisii care să definitiveze granița dintre zona franceză și teritoriul republicii. Dar și această propunere a fost respinsă de francezi. La fel au eșuat și încercările lui Abd el Krim de a ajunge la o împăcare cu Spania.

La 22 aprilie 1925, trupele franceze au început operații de amploare împotriva trupelor rifane. Dar acestea, susținute de triburile răsculate, au reușit să provoace o serie de înfrîngeri francezilor. Amploarea luptelor a determinat guvernul francez să trimită întăriri trupelor sale din Maroc, sub comanda mareșalului Petain. În același timp, guvernanții francezi au început tatonări în vederea unei înțelegeri cu Spania. La 18 iulie 1925 a avut loc la Madrid o conferință franco-spaniolă, care a stabilit ca cele două părți să întreprindă acțiuni coordonate împotriva Republicii Rif. Totodată, prin șantaj și prin cumpărarea unor șefi locali,autoritățile franceze au căutat să provoace neînțelegeri între triburile marocane.

În vederea unei acțiuni decisive, guvernul francez a continuat să sporească efectivul trupelor sale în Maroc, care au ajuns la 200.000 soldați. Efectivele spaniole se ridicau și ele la circa 200.000. Fără a mai vorbi de superioritatea tehnică și organizatorică a trupelor franceze și spaniole, acum și sub raportul numeric, efectivele celor două țări erau cu mult superioare forțelor armate rifane, care numărau circa 70.000 de luptători.

Ofensiva comună franco-spaniolă a început în luna septembrie a anului 1925. Trupele franceze s-au îndreptat spre Fes iar spaniolii spre Adjdir, capitala republicii, pe care au reușit s-o ocupe. Armata rifană, nevoită să lupte pe două fronturi, a început să se retragă. Către mijlocul lunii octombrie, rifanii pierduseră aproape tot teritoriul ocupat în timpul acțiunilor ofensive din perioada aprilie-iulie 1925. Evitînd să se angajeze direct, ei continuau, însă, să provoace inamicului pierderi importante prin atacuri nocturne neașteptate.

În perioada ploilor (lunile de toamnă și de iarnă), Abd el Krim a încercat din nou să inițieze tratative de pace. O astfel de încercare a fost făcută în octombrie 1925 prin intermediul președintelui Comitetu-

[1] Teritoriul în cauză era, încă din 1912, obiect de divergență între Spania și Franța. În urma unor tratative s-a ajuns la soluția ca granița dintre cele două zone să urmeze valea rîului Uerga, dar linia de demarcație n-a fost trasată pe teren, regiunea fiind locuită de triburi care-și păstraseră independența.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

lui special anglo-rifan, ofiţerul Gordon Canning [2], care după unele contacte cu guvernul francez a căutat să-l convingă, fără rezultat, pe Abd el Krim să renunţe la condiţia pusă, de recunoaştere a independenţei Republicii Rif şi să accepte autonomia propusă de cele două guverne : francez şi spaniol.

În primăvară, căutînd să disimuleze pregătirile în vederea unei ofensive hotărîtoare, Franţa şi Spania s-au declarat de acord cu reluarea tratativelor pe baza următoarelor condiţii : recunoaşterea de către rifani a autorităţii sultanului marocan, dezarmarea triburilor rifane, eliberarea prizonierilor şi exilarea lui Abd el Krim. În aceste condiţii, tratativele n-au dus la nici un rezultat. Ele s-au întrerupe la 6 mai 1926.

În ziua următoare, trupele franco-spaniole au trecut la ofensivă. Copleşit de un inamic mult superior Abd el Krim s-a predat la 25 mai.

Conferinţa franco-spaniolă desfăşurată în luna mai 1926 la Paris a consemnat lichidarea Republicii Rif şi, după îndelungate discuţii, menţinerea graniţelor existente dintre zonele franceză şi spaniolă.

MIŞCĂRI ANTIIMPERIALISTE ÎN AMERICA LATINĂ

Conjunctura favorabilă care s-a creat pentru o serie de ţări latino-americane în anii ce-au urmat primului război mondial, a durat, exceptînd un scurt interval de cîteva luni, pînă prin 1926/1927 şi ea s-a răsfrînt asupra industriilor extractivă, textilă, alimentară etc.

Între 1914 şi 1929 producţia cuprului mexican a sporit cu 139%, iar a celui chilian cu 626%, astfel încît în 1929 America Latină dădea 24% din producţia mondială de cupru (adică 481 000 tone dintr-un total de 1,9 milioane tone).

Producţia de cositor a Boliviei a crescut cu 144%, la fel producţia de plumb şi zinc în Mexic.

Extracţia de ţiţei, începută în această perioadă, a asigurat rapid Americii Latine un loc însemnat pe plan internaţional. Dacă în Mexic s-au înregistrat mari fluctuaţii — de la 2,8 milioane tone în 1914, la 27,9 milioane tone în 1921 şi la 6,4 milioane tone în 1929, — în Argentina creşterea a fost de 1705%, în Columbia de 7000%, în Peru de 425%, iar în Venezuela sporul a fost de-a dreptul impersionant, de la 281 000 tone în 1921, la 20,1 milioane tone în 1930, deci cu 9120%. În 1930, America Latină furniza 16,8% din producţia mondială de petrol.

Industrializarea a fost încurajată şi a dobîndit unele succese în Argentina, Brazilia, Mexic şi Chile. Structurile industriale nu au fost însă prea mult schimbate, accentul a continuat să se pună pe industriile alimentară şi textilă, în care participarea capitalului naţional era preponderentă.

---

[2] Ca răspuns la declaraţia făcută de Herriot, primul ministru francez, că Franţa nu intenţionează să se amestece în conflictul anglo-egiptean, guvernul englez a aprobat acţiunea franceză împotriva Republicii Rif, cu singura condiţie ca să nu se treacă la o reîmpărţire a Marocului. Această poziţie n-a fost însă acceptată de toate cercurile burgheziei britanice, dintre care unele se gîndeau la folosirea rifanilor pentru slăbirea influenţei franceze. Astfel, a apărut aşa-numitul Comitet special anglo-rifan prezidat de Gordon Canning.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Din punctul de vedere al valorificării bogăţiilor interne pe piaţa externă, ţările latino-americane se plasau, la sfîrşitul războiului, în: 1 — ţări al căror export consta cu precădere din minerale şi metale — Mexic, Bolivia, Venezuela şi Chile; 2 — ţări care exportau îndeosebi produse agricole, animale şi lemn — Argentina, Brazilia, Uruguay, Paraguay, Ecuador, Costa Rica, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Panama; 3 — ţări care exportau atît produse minerale, cît şi produse animale, agricole şi lemn, în proporţii aproximativ egale — Columbia şi Peru

Corespunzător creşterii producţiei de materii prime minerale, în America Latină a avut loc şi un spor substanţial al producţiei agricole. În domeniul culturii cerealelor, în Argentina s-a realizat o extindere a suprafeţelor cultivate de la 6,2 milioane ha în 1914, la 9,1 milioane ha în 1929, deci cu 46,7%, iar producţia a crescut de la 5,1 milioane tone la 9,5 milioane tone, adică cu 86,2%. În anii de sfîrşit ai războiului, dar mai ales în deceniul al treilea, Argentina a fost unul din principalii furnizori cu cereale ai Marii Britanii şi Franţei. În aceeaşi perioadă, producţia de cereale s-a dublat în Chile şi s-a triplat în Uruguay.

A crescut în măsură însemnată exportul de produse animaliere, cu toate că numărul vitelor nu a sporit prea mult. Asemenea export s-a dublat pentru Argentina şi a înregistrat salturi pentru Brazilia şi Uruguay. Noi şi mari combinate pentru prelucrarea şi conservarea cărnii au fost construite în Argentina, Uruguay şi Brazilia.

De condiţii favorabile a beneficiat şi cultura produselor agricole „tropicale". Producţia de zahăr a Cubei a crescut de la 1,4 milioane tone în 1913, la 5,2 milioane tone în 1929, deci cu 271,4%. Sporuri însemnate în producţia de zahăr au fost consemnate în Brazilia, Peru, Argentina, în Antile şi în ţările Americii Centrale.

A crescut producţia de bumbac în Brazilia (de două ori), în Peru (de trei ori), în Mexic, de cafea în Brazilia (de la 8,6 milioane tone în 1915, la 15 milioane tone în 1928 şi la 17 milioane tone în 1930), în Columbia, Venezuela, Republica Dominicană, El Salvador, Guatemala etc. În 1929, America Latină dădea 22,5 milioane tone cafea, din totalul mondial de 24,5 milioane tone, deci îi reveneau 9/10.

Ca urmare a progreselor realizate în dezvoltarea industrială şi în creşterea producţiei agricole, a sporit simţitor volumul comerţului exterior al ţărilor latino-americane. Astfel, comerţul Argentinei a crescut de la 695 milioane dolari în 1914, la 1 725 milioane în 1929, deci cu 148%. Cel al Braziliei a sporit cu 123% şi, în procente asemănătoare, cele ale Perului, Venezuelei şi Chile-ului.

În cîteva ţări latino-americane, progresele dezvoltării industriale au fost însoţite de concentrarea producţiei şi capitalului. Astfel, în 1932 în Argentina, societăţile monopoliste care reprezentau numai 5,6% din totalul întreprinderilor, furnizau 53,8% din producţia globală, 97% din producţia de electricitate, 90% din producţia de petrol, 81% din producţia textilă, 69% din producţia industriei alimentare.

Dezvoltarea economică din anii războiului şi de după război a ţărilor din America Latină nu a fost, însă, în măsură să le asigure

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

depășirea stadiului de țări agrare. Majoritatea statelor de la sud de Rio Grande a continuat să-și bazeze economia pe monoproducție sau pe monocultură, exportul lor fiind permanent supus fluctuațiilor mari ale prețurilor pe piața internațională. După 1926/1927, fenomenele de reducere sau chiar de stagnare a producției au devenit tot mai frecvente în America Latină, fapt ce s-a datorat, între altele, și încheierii refacerii economiei statelor europene, inclusiv a agriculturii acestora, ceea ce a determinat diminuarea comenzilor de produse latino-americane. Pe de altă parte, marile fonduri acumulate în anii de progres economic nu au fost folosite în mod productiv, întreprinderile străinilor au rămas neatinse, a apărut dezechilibrul financiar și s-a resimțit lipsa de capital.

Elementele interne de slăbiciune și cadrul internațional în care s-a aflat America Latină între 1914 și 1929 au fost favorabile creșterii influenței și apoi instaurării dominației Statelor Unite ale Americii asupra țărilor latino americane.

Statele Unite au profitat de scăderea puterii economice a Germaniei și de slăbirea pozițiilor economice ale Marii Britanii și Franței în America Latină.

Între 1914 și 1929, investițiile de capital britanic în țările latino-americane au crescut numai cu 18% (de la 4984 milioane dolari, la 5891 milioane dolari). Investițiile franceze au scăzut cu 50% pînă în 1929 față de 1914.

Investițiile americane, care nu dtpășeau, în 1913, 1250 milioane dolari, au ajuns la 1953 milioane dolari în 1920 și la 5587 milioane dolari în 1929. Dacă înainte de 1914 zona de influență a capitalului nord-american se limita la Mexic și Caraibe, după această dată se extinde asupra întregului ansamblu de state de la sud de Rio Grande, țările Americii de sud primind 44,7% din totalul investițiilor de capital nord-american.

În 1920, *National City Bank*, din New York, dispunea de filiale la Rio de Janeiro, Santos și Sao Paulo, Montevideo și Buenos Aires, Santiago de Chile și Caracas, precum și de o agenție la Havana.

După 1925, peste 70% din tranzacțiile comerciale ale țărilor latino-americane erau rezolvate prin intermediul băncilor americane. Statele Unite au devenit de la sfîrșitul primului război mondial principalul partener comercial al Americii Latine. Astfel, în 1929, 38,7% din exporturile latino-americane mergeau în Statele Unite, iar 34% din importurile Americii Latine veneau din S.U.A.

Cuba, Mexicul și alte state exportau în Statele Unite și importau de la acestea în proporție de 65 pînă la 80 % din total.

Capitalul american domina în industria zahărului (Cuba), tutunului și fructelor (Guatemala), era foarte puternic în industria de prelucrare și conservare a cărnii (Argentina, Uruguay), în industia petrolieră (Mexic, Venezuela, Columbia, Peru și chiar Argentina), în extracția metalelor neferoase, prin trusturile *Anaconda*, *Kennecott* (Mexic, Peru, Chile). Au fost create numeroase firme fiice sau surori ale celor din Statele Unite, în industriile textilă, construcțiilor, electrotehnicii, telecomunicațiilor ș.a. din țările Americii Latine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Dominația economică a Statelor Unite a atras după sine dominația politică și militară. „Diplomația dolarului" a fost utilizată paralel cu cu „diplomația marii bîte", care s-a concretizat în amestecul făți în treburile interne ale statelor latino-americane, în intervențiile militare și în instaurarea unor regimuri de ocupație în cîteva republici. În această situație s-au aflat Cuba, Republica Dominicană, Haiti, Nicaragua, Honduras, El Salvador. Statele Unite au sprijinit în permanență regimurile reacționare oligarhice ,au favorizat, încurajat și sprijinit loviturile de stat militare pentru răsturnarea guvernelor liberale și progresiste.

Avîntul mișcărilor revoluționare care au avut loc la sfîrșitul războiului și în și în anii care au urmat au dus la maturizarea politică a clasei muncitoare, la creșterea rolului ei în viața societății latino-americane, precum și lupta pentru apărarea independenței și suveranității naționale, pentru democrație și progres social.

În timpul acestor mișcări, în cadrul vechilor formațiuni politice ale clasei muncitoare — partidele socialiste, aflate sub influența anarhismului și reformismului — au apărut și s-au dezvoltat grupuri și cercuri marxiste care au desfășurat o intensă muncă de propagandă și de clarificare ideologică și politică în rîndurile proletariatului, ceea ce a avut drept rezultat crearea partidelor comuniste.

În septembrie 1918 s-a desfășurat Congresul cercurilor și grupurilor comuniste din Mexic care a hotărît înființarea Partidului Comunist Mexican. În Argentina, aripa de stînga a Partidului Socialist s-a transformat, în ianuarie 1918, în Partidul Comunist. Cercurile marxiste din Brazilia, reunite în Congres, la Rio de Janeiro, în martie 1922, au constituit Partidul Comunist Brazilian.

Un loc important în mișcarea revoluționară de după război în America Latină l-a avut lupta țărănimii împotriva exploatării la care era supusă de marii proprietari de pămînt autohtoni și de societățile pe acțiuni străine și pentru înfăptuirea unor adevărate reforme agrare.

În Mexic, după revoluția burghezo-democratică (1910—1917), guvernul președintelui Venustiano Carranza a întîrziat punerea în aplicare a reformei agrare, ceea ce a stîrnit nemulțumirea țărănimii și lupta ei armată sub conducerea lui Emiliano Zapata și Francesco „Pancho" Villa.

Președintele Plutarco Elias Calles (1924—1928) a reușit să pună în practică unele măsuri importante, între care lucrări de irigații și reforma agrară. În patru ani au fost împărțite țăranilor din 1500 sate o suprafață de teren agricol care depășea trei milioane hectare. Au fost create bănci agricole pentru acordarea de credite, însă fondurile lor, în proporție de 4 5, au intrat în posesia marilor proprietari.

Mișcarea țărănimii pentru pămînt s-a dezvoltat, deasemenea, în Argentina și Brazilia. În Argentina, în anii 1919—1921, guvernul a încercat să rezolve problema pămîntului și să stăvilească nemulțumirea țăranilor prin împroprietărirea lor din pămînturile statului și prin colonizarea zonelor nelocuite. Opoziția marilor proprietari și a societăților străine a dus la eșuarea acestor încercări.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Burghezia, relativ dezvoltată în unele țări din America Latină, lupta pe două fronturi : pe de o parte, fiind interesată să smulgă pozițiile politice deținute de oligarhia funciară, a căutat să-și asigure sprijinul celorlalte forțe sociale ostile atotputerniciei latifundiarilor. Pentru aceasta, burghezia a fost nevoită să facă unele concesii clasei muncitoare și să accepte necesitatea aplicării unei reforme agrare. Pe de altă parte, pentru a evita pericolul unei revoluții sociale profunde, burghezia se străduia să împiedice ascensiunea la putere a forțelor revoluționare și, în primul rînd, a clasei muncitoare, ceea ce explică măsurile represive pe care le-a sprijinit sau pe care le-a luat împotriva mișcărilor greviste. În același timp, o parte a burgheziei era interesată în limitarea penetrației și influenței capitalului străin în economia latino-americană.

Dorința latino-americanilor de a se elibera de sub dominația străină a fost exprimată în termeni categorici de peruanul Victor Haya de la Torre, fondatorul partidului Alianța Populară Revoluționară Americană : „Suveranitatea națională se pierde în America Latină pe măsură ce cresc investițiile capitalismului yankeu în țările noastre... Popoarele noastre trebuie să se emancipeze de imperialism, oricare ar fi înfățișarea sa... Ele trebuie să se unească, să transforme actualele frontiere în simple limite administrative și să naționalizeze progresiv bogățiile lor sub un nou tip de stat. Cele trei clase oprimate de imperialism tînărul nostru proletariat industrial, numeroasa noastră țărănime și păturile noastre sărăcite, vor fi forțele sociale care vor orienta noul stat".

Asemenea idei și luări de poziție au devenit tot mai frecvente și au cîștigat categorii sociale din ce în ce mai largi în multe state latino-americane. Expresia acestei noi orientări s-a tradus pe plan politic prin apariția unor regimuri „radicale" în Argentina Chile, Mexic.

În cele mai multe republici, însă, succesiunea la putere a partidelor „tradiționale" a continuat : conservatori și liberali, uneori conservatori și radicali, fără a se aduce vreo schimbare structurilor economice și sociale. Totodată, fenomenele de „cacichism" și de „caudilism" au continuat să caracterizeze viața politică latino-americană, expresia lor fiind dictaturile lui Gomez în Venezuela (1908—1935), Leguia în Peru (1919—1930), Machado în Cuba (1924—1933) etc., care au refuzat introducerea vreunei reforme, dar executînd cu fidelitate voința capitaliștilor străini.

În Argentina, guvernul Partidului Radical, care reprezenta burghezia mică și mijlocie, o parte a moșierimii îmburghezite, intelectuali, funcționari ș.a., a militat pentru independența și suveranitatea țării. Președintele Hipolito Irigoyen a căutat, sub presiunea maselor, să îngrădească și să slăbească pozițiile capitalului străin prin elaborarea unor proiecte de naționalizare a întreprinderilor din industria de prelucrare și conservare a cărnii și din industria petrolului. Lipsa de unitate din cadrul partidului de guvernămînt, dar mai ales opoziția burgheziei legată de interesele monopolurilor străine, au dus la amînarea punerii în aplicare a acestor proiecte, iar din 1922, odată cu instalarea guvernului președintelui Marcelo Alvear, aflat sub influența elementelor de dreapta, la abandonarea lor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În Brazilia, în iulie 1922, o puternică manifestare a luptei antiimperialiste a constituit-o răscoala ofițerilor de la fortul Copacabana din Rio de Janeiro. Răsculații nădăjduiau că prin acțiunea lor vor provoca înlăturarea guvernului reacționar și introducerea unor reforme burghezo-democratice, însă răscoala a fost înfrântă.

Tenentismul — mișcări și răscoale conduse de tineri ofițeri, exponenți ai păturilor mic-burgheze, către care au gravitat cercuri largi, formate în special din muncitori și țărani — a continuat să se extindă.

La Sao Paula, în 1924, sub conducerea generalului Isidor Lopes a izbucnit o răscoală militară care a fost înăbușită de autorități abia după cîteva săptămîni. La puțin timp însă, s-au răsculat garnizoanele din Rio Grande do Sul, conduse de căpitanul de geniu Luis Carlos Prestes. Pentru a evita înfrîngerea, răsculații, constituiți în *Coloana Prestes*, s-au retras spre nordul țării, înfăptuind legendarul marș de 24 000 km, vreme de 647 zile, și susținînd 53 lupte cu forțele guvernamentale și cu forțele polițienești ale marilor proprietari de moșii. Deviza luptătorilor Coloanei Prestes era : „Nu vom îngădui să se stingă flacăra revoluției". Pretutindeni în calea lor, militarii revoluționari au eliberat pe cei arestați fără vină, au ars actele de datorii ale săracilor, au distrus registrele de impozite. Aceste acțiuni au făcut ca o parte a ofițerilor să părăsească detașamentul, iar țăranii și, în general, păturile sărace să-l privească cu deosebită simpatie, iar pe Luis Carlos Prestes să-l numească *Cavalerul Speranței*. Supusă necontenit hărțuielilor, după ce a pierdut 600 oameni (din aproximativ 1 500), Coloana Prestes a trecut în Bolivia unde a fost internată.

Fără îndoială că aceste acțiuni și mișcări împotriva stării de lucruri existente au condus la modificări de ordin politic, după 1926 în timpul președinției lui Washington Luis Pereira de Souza : ridicarea stării de asediu, recunoașterea dreptului la activitate legală a partidelor și sindicatelor (pentru scurtă vreme și a Partidului Comunist).

Din inițiativa comuniștilor, aflați din nou în ilegalitate, s-a creat organizația legală *Blocul muncitoresc-țărănesc*, care a participat la alegerile din 1928. În aceeași vreme, Partidul Democratic, creat de elementele democrate burgheze, a căutat să se apropie de mișcarea militarilor de stînga, colaborarea cu aceștia fiind urmarea prestigiului dobîndit de Coloana Prestes.

Revoluția mexicană a instaurat un regim democratic burghez care și-a propus înlăturarea imixtiunilor și influenței capitalului străin în economia țării.

Constituția din mai 1917 prevedea readucerea sub controlul națiunii mexicane a bogățiilor înstrăinate în timpul dictaturii lui Porfirio Diaz, ceea ce a dus la încordarea relațiilor între Mexic și Statele Unite, în timpul președinților Carranza, Obregon (1920—1924) și Calles (1924—1928). Conflictul a fost aplanat după lungi tratative printr-un compromis la care au ajuns președintele Calles și ambasadorul Statelor Unite la Ciudad de Mexico, Dwight Morrow.

Puternice mișcări sociale și antiimperialiste au avut loc în Haiti, Republica Dominicană, Nicaragua etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

BIBLIOGRAFIE

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris, 1967.
CORNEVIN R. : *L'Afrique voire de 1919 à nos jours*, P.U.F., Paris, 1973.
DONGHI T. H. : *Histoire contemporaine de l'Anrique Latine*, Paris, 1972,
KI-ZERBO J. : *Histoire de l'Afrique voire l'hier à demain*, Paris, Hatier, 1972.
MAO TZE-DUN : *Opere alese*, vol. I, Ed. politică, București, 1953.
P. RENOWIN : *Histoire der relations internationales*, vol. VII, Paris, 1961.
SIK ENDRE : *Histoire de l'Afrique voire*, vol. 2, Akamémiai Kiado, Budapest, 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN ANII STABILIZĂRII RELATIVE

Perioada cuprinsă între anii 1924—1929, caracterizată, pe plan economic, prin refacerea parțială și vremelnică a pozițiilor capitalismului, iar pe plan politic, prin refluxul valului revoluționar și relativa consolidare a pozițiilor burgheziei, a însemnat, în domeniul relațiilor internaționale, o perioadă a „tentativelor de conciliere" a țărilor capitaliste, de atenuare a contradicțiilor dintre ele, în vederea menținerii sistemului de organizare a lumii rezultat din războiul mondial.

Contradicțiile lumii capitaliste au făcut însă ca și în acest domeniu stabilizarea să capete același caracter efemer și relativ.

Planul Dawes și urmările sale. Ocuparea Ruhr-ului de către armatele franco-belgiene n-a adus avantajele scontate de capitaliștii francezi și belgieni. Din contră, după cum s-a văzut, ocuparea regiunii Ruhr a creat noi dificultăți imperialismului francez. La presiunea S.U.A. și Angliei, îngrijorat de mișcarea de protest din Franța și de mișcările revoluționare din 1923 din Germania, guvernul francez a fost nevoit să renunțe de a mai acționa de unul singur față de Republica de la Weimar și să accepte amestecul S.U.A. și Angliei pentru rezolvarea crizei Ruhr-ului, și implicit a problemei reparațiilor.

S.U.A. și Marea Britanie au profitat, la rîndul lor, de eșecul aventurii Ruhr-ului pentru a impune Franței pretențiile lor în legătură cu Germania. Monopoliștii americani voiau să transforme Germania într-o zonă vastă de investiții a capitalurilor americane, să controleze resursele ei economice, să devină arbitri în Europa. Puterile occidentale sperau că militarismul german renăscut se va îndrepta numai spre Răsărit și va renunța la colonii sau la cuceriri teritoriale în Europa Apuseană.

Pentru soluționarea problemei reparațiilor, la 14 ianuarie 1924 și-au început activitatea cele două comitete de experți dintre care primul trebuia să caute mijloacele pentru stabilizarea mărcii, iar al doilea să soluționeze problema întoarcerii capitalurilor germane transferate în străinătate în timpul inflației [1]. La 9 aprilie 1924, comitetele de experți

[1] Comitetele erau compuse din reprezentanți ai S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Belgiei. Președintele primului comitet era Charles Dawes, bancher din Chicago. În timpul războiului a avut gradul de general, ocupîndu-se cu aprovizionarea trupelor americane din Europa. Al doilea comitet era prezidat de Owen Young, director general la „General electric". Ambii erau legați de grupul Morgan.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

au prezentat Comisiei de reparații concluziile lor cunoscute sub denumirea de „Planul Dawes" după numele bancherului american care prezida primul comitet.

Planul Dawes pleca de la premiza că Germania putea plăti reparații dacă : a) i se va stabiliza marca și b) dacă va fi în măsură să utilizeze resursele întregului teritoriu fixat prin tratatul de la Versailles. Așadar, evacuarea zonei Ruhr-ului de către francezi era o condiție absolut necesară pentru plata reparațiilor germane.

În vederea stabilizării mărcii, planul Dawes prevedea acordarea unui împrumut internațional de 800 milioane mărci aur, iar pe măsura refacerii economiei, Germania să reînceapă plata reparațiilor. Suma totală a reparațiilor nu s-a precizat în planul Dawes ; s-a stabilit însă că Germania va trebui să plătească reparații timp de 37 ani. În planul financiar 1924—1925, rata era de 1 miliard mărci, în anii următori sumele creșteau treptat pînă în 1928—1929 cînd se fixau la 2 miliarde și jumătate mărci anual.

Planul Dawes stabilea următoarele surse pentru plata reparațiilor : a) bugetul de stat și mai ales veniturile provenite din impozitele indirecte asupra zahărului, tututnului, berii, băuturilor spiroase, precum și din impozitul special asupra transporturilor (1,25 miliarde mărci anual) ; b) veniturile căilor ferate, care erau scoase de sub controlul guvernului german și transmise pentru 40 de ani unei societăți pe acțiuni (660 milioane mărci anual) ; c) veniturile industriale (300 milioane mărci anual).

După cum se poate vedea, partea cea mai mare se realiza din impozite, ceea ce înseamnă că greutatea plății reparațiilor cădea asupra maselor largi populare.

Dreptul de a emite monedă era luat din competența guvernului german și transmis unei bănci noi, independente față de acesta, controlată de puterile occidentale. Banca primea în depozit și sumele destinate reparațiilor pentru a fi transmise statelor învingătoare.

Capitalurile străine investite în Germania erau scutite de impozite. Prin planul Dawes se numea un comisar general pentru reparații cu mari împuterniciri, înlăturîndu-se astfel contactul direct dintre comisia de reparații, unde majoritatea o aveau francezii, și guvernul german. Toate sumele erau transmise comisarului general. Acesta stabilea repartizarea cotelor pentru plata livrărilor în natură, pentru întreținerea armatelor de ocupație în regiunile stabilite prin tratatul de la Versailles, pentru cheltuielile comisiei de reparații și ce parte trebuia afectată cumpărării de aur sau valută forte pentru acoperirea plăților către guvernele avînd dreptul la reparații. Comisarul general putea să oprească plățile, dacă ele amenințau stabilitatea mărcii germane, și să investească mijloacele de plată acumulate chiar în Germania. Această funcție a fost ocupată de americanul Gilbert Parker, fapt ce atestă, și el, rolul important jucat de guvernul american în rezolvarea problemei reparațiilor germane.

În raportul celui de al doilea comitet de experți se făceau recomandări guvernului german pentru a stabili condiții avantajoase de investire capitalurilor străine în Germania.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Planul Dawes a fost aprobat la conferința de la Londra, care s-a desfășurat de la 16 iulie la 19 august 1924 cu participarea delegațiilor Angliei, Franței, Italiei, S.U.A., Japoniei, Portugaliei, Greciei, României și Iugoslaviei.

Conferința de la Londra a obligat Franța să procedeze imediat evacuarea economică a regiunii Ruhr. S-a stabilit de asemenea că Franța și Belgia vor începe evacuarea militară a regiunii Ruhr-ului la 1 august 1925.

Oficial, planul Dawes a fost, așa cum se specifica în preambul, un plan de plată a reparațiilor de către Germania. În realitate, acest plan avea implicații asupra întregii vieți economice și politice a Republicii de la Weimar, favorizînd politica de refacere a potențialului economico-militar al imperialismului german.

Planul Dawes a intrat în vigoare la 30 august 1924. Cu ajutorul acestui plan, imperialismul american a dobîndit poziții dominante în rezolvarea problemei germane. Capitalurile americane au invadat Germania, găsindu-și plasament, mai ales în industria grea. Din totalul împrumuturilor străine acordate Germaniei în perioada 1924—1929, 70% au fost împrumuturi americane. În afară de împrumuturi, exportul de capital american se realiza și sub forma cumpărării directe de acțiuni a firmelor germane. «Ploaia de aur» a investițiilor americane a întărit pozițiile economice și politice ale marii burghezii germane, a contribuit la refacerea potențialului economico-militar al Germaniei. În cinci ani (1924—1929), Germania a primit sub diferite forme, după aprecierile Reichsbank 23 miliarde mărci aur, iar după evaluările franceze, circa 30 miliarde. În aceiași perioadă, Germania a plătit circa 7 miliarde jumătate în contul reparațiilor. «Planul Dawes» a întărit exploatarea capitalistă a clasei muncitoare din Germania, adăugînd exploatării «propriei» burghezii și exploatarea străină. Masele muncitoare suportau greutatea plății reparațiilor și trebuiau să asigure în același timp profiturile burgheziei germane, principala beneficiară a «planului». Planul Dawes a adîncit de asemenea și criza agriculturii germane, prin creșterea impozitelor și menținerea prețurilor prea mici la produsele agricole.

În concluzie, putem afirma că planul Dawes a urmărit să transforme Germania într-o zonă de influență a capitalului american în Europa, să asigure controlul anglo-american asupra resurselor ei economice pentru a o împiedica să redevină un concurent primejdios, să întărească pozițiile cercurilor guvernante în vederea transformării Germaniei într-o forță de șoc a politicii imperialiste.

Conferința și tratativele de la Locarno. Pregătirea conferinței

Planul Dawes n-a rezolvat contradicțiile dintre marile puteri imperialiste din Europa și nici n-a creat certitudinea că Germania va renunța la tendințele ei revanșarde în apusul Europei. De aceea, guvernele statelor capitaliste din Europa Occidentală au încercat să creeze un sistem politic care să întregească Planul Dawes, să stabilească granițele apusene ale Ger-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

maniei şi s-o facă să renunţe la linia de la Rappalo. Pentru realizarea acestor scopuri, se propunea primirea Germaniei în Liga Naţiunilor şi întărirea, pe această cale, a controlului asupra ei, reglementarea relaţiilor franco-germane, pe baza garantării graniţelor existente între cele două ţări.

Deşi de pe poziţii diferite, ideea pactului de garanţie a fost adoptată de toate puterile occidentale, sprijinită de S.U.A. În calitate de «garanţi» ai pactului, îşi ofereau serviciile Anglia şi Italia, care nu aveau graniţe comune cu Germania.

Iniţiativa încheierii pactului de garanţie a fost luată de guvernul german, în urma sfatului şi avizului primit din partea guvernului britanic, prin intermediul ambasadorului englez la Berlin, lordul d'Abernon. Această iniţiativă venea după ce Germania ceruse în două rînduri, în septembrie şi decembrie 1924, puterilor învingătoare, primirea în Liga Naţiunilor, absolvirea ei de vina de a fi provocat războiul, fără însă a obţine vreun rezultat concret. În decembrie însă, ambasadorul englez a declarat secretarului de stat Schubert, că guvernul englez susţine ideea pactului de garanţie, astfel că, la 20 ianuarie 1925, cînd Germania a propus oficial încheierea acestui pact, guvernele englez şi german ajunseseră deja la o înţelegere.

Guvernul francez era şi el de acord, în principiu, cu încheierea unui asemenea pact care, după părerea lui Briand, putea atrage Germania alături de marile puteri, determinînd-o să renunţe la apropierea de Uniunea Sovietică. Cercurile conducătoare franceze sperau că primirea Germaniei în Liga Naţiunilor va duce la întărirea controlului asupra acţiunilor ei. Interesată însă în menţinerea legăturilor ei de alianţă cu Cehoslovacia şi Polonia, Franţa cerea pe lîngă garantarea de către Germania a graniţelor apusene şi garantarea graniţelor din răsărit. Dar după cîteva luni, la 16 iunie 1925, guvernul francez a cedat trimiţînd la Berlin răspunsul său afirmativ. Franţa n-a putut rezista singură în faţa poziţiei comune anglo-germane, renunţînd la ideea garantării graniţelor Poloniei şi Cehoslovaciei. Ea insista, totuşi, ca Germania, intrînd în Liga Naţiunilor, să-şi ia asupra sa obligaţia de a renunţa la cererea revizuirii tratatelor.

Guvernul U.R.S.S. a urmărit cu atenţie deosebită desfăşurarea tratativelor diplomatice din Europa anului 1925. Pentru a contracara atragerea Germaniei într-o coaliţie antisovietică, guvernul sovietic a propus Germaniei încheierea unui tratat privitor la neutralitatea şi neintrarea celor două părţi în coaliţii duşmănoase uneia din părţi.

La 30 septembrie 1925 a sosit la Berlin G. V. Cicerin, comisarul poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S., spre a duce tratative cu guvernul german, pe baza propunerilor sovietice. Guvernul german n-a obiectat, în principiu, faţă de încheierea unui asemenea tratat cu U.R.S.S., însă a tergiversat tratativele pînă după terminarea conferinţei de la Locarno. Guvernul german voia să folosească tratativele cu U.R.S.S., pentru a-şi întări poziţiile la Locarno, şantajînd puterile occidentale cu orientarea Germaniei spre U.R.S.S.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Conferința de la Locarno (5—16 octombrie 1925)

În august 1925, armatele franco-belgiene au evacuat zona Ruhr-ului, iar în septembrie, conferința experților din țările interesate a întocmit proiectele tratatelor și convențiilor care trebuiau discutate la conferința europeană. La conferința de la Locarno, (Elveția), au participat reprezentanți din partea Angliei, Franței, Italiei, Belgiei, Germanie, Poloniei și Cehoslovaciei.

Documentul principal adoptat la conferința de la Locarno a fost pactul de garanție al granițelor apusene ale Germaniei, semnat la 16 octombrie 1925 de către Germania, Franța, Belgia, Anglia și Italia (acestea două din urmă în calitate de garanți), numit pe scurt «Pactul renan».

Art. 1 al pactului stipula că părțile garantează individual și reciproc statuquo-ul teritorial la granițele din Franța și Germania, Belgia și Germania, așa cum au fost stabilite prin tratatul de la Versailles, precum și respectarea prevederilor tratatului referitoare la zona demilitarizată a Rinului. În art. II, părțile se angajau să nu întreprindă invazii una împotriva celeilalte, iar în art. III se prevedea reglementarea pașnică a tuturor diferendelor, indicîndu-se și căile de urmat. În caz de săvîrșire a unei agresiuni sau atac neprovocat, articolul IV prevedea că partea interesată se va adresa imediat Consiliului Societății Națiunilor, care va constata agresiunea, iar celelalte părți se angajau să acorde tot ajutorul părții atacate. Articolul IV al Tratatului del a Locarno excludea astfel definitiv posibilitatea unei acțiuni de sine stătătoare a Franței față de Germania, de genul ocupării Ruhr-ului.

În celelalte articole (V—X) erau reglementate chestiunile ce decurgeau din articolele principale ale pactului de garanție.

Spre deosebire de granițele Franței și Belgiei, granițele Poloniei și Cehoslovaciei nu au fost garantate de Anglia și Italia. Între Germania și Cehoslovacia, Germania și Polonia au fost încheiate numai convenții de arbitraj care stipulau că în cazul ivirii unor diferende între Germania și respectivele țări, acestea vor fi supuse arbitrajului «unei a treia părți». În aceste convenții nu se spunea nimic despre ce se va întîmpla în cazul cînd Germania va ataca Polonia sau Cehoslovacia, fără a mai aștepta hotărîrile Comisiei de arbitraj.

Pentru a-și menține prestigiul politic și legăturile de alianță cu Polonia și Cehoslovacia, Franța a încheiat la Locarno tratate de garanție cu Polonia și Cehoslovacia în care se obliga să acorde ajutor acestor țări în caz de violare a integrității lor teritoriale, dacă Liga Națiunilor nu va lua măsuri colective împotriva agresorului. Dar această garanție unilaterală nu avea prea mare valoare, știut fiind că Franța nu va îndrăzni să acționeze de una singură împotriva unei Germanii înarmate.

Astfel, prin negarantarea colectivă a granițelor de răsărit ale Germaniei, cu Polonia și cu Cehoslovacia tratatul de la Locarno a lăsat deschisă calea agresiunii germane, spre răsăritul Europei.

Urmările conferinței de la Locarno

Conferința de la Locarno a marcat o nouă repartizare a forțelor în Europa capitalistă. Ea a dus la formarea unei grupări închise în care intrau principalele state capitaliste. După Locarno, Marea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Britanie și Italia al căror rol în Europa crescuse, încearcă să ocupe locul Franței în relațiile cu țările din sud-estul continentului. Hegemonia franceză în Europa a luat sfîrșit. Polonia se orientează din ce în ce mai mult spre Marea Britanie. În țările dunărene crește, de asemenea, influența engleză și italiană.

Germania învinsă în primul război mondial a fost primită în Liga Națiunilor și în organul ei de conducere — Consiliul Ligii Națiunilor — pe baza egalității în drepturi. Germania a reconfirmat, formal, respectul față de Tratatul de la Versailles, însă a dobîndit mari avantaje politice care-i vor permite să ducă ofensiva acestui tratat cu forțe noi. Imperialismul german a știut să-și mascheze cu abilitate planurile sale. Discursurile despre pace a ministrului de externe al Germaniei, Stresemann, aveau obiecte bine precizate. Sub masca vorbăriei pentru pace, imperialismul german pregătea războiul revanșard. În scrisoarea către fostul Kronprinz (prinț moștenitor) al Germaniei, Stresemann arăta că intrarea Germaniei în Liga Națiunilor nu este decît o etapă de pregătire, de reculegere și strîngere de noi forțe pentru rezolvarea a trei mari sarcini : problema reparațiilor, adică anularea lor, problema germanilor din afara granițelor Germaniei și problema granițelor de răsărit ale Germaniei, care urma să se rezolve prin alipirea Dantzigului, a coridorului polonez Sileziei superioare și Austriei la Germania.

Toate acestea ne arată că politica puterilor occidentale a înlesnit, de fapt, imperialismului german realizarea scopurilor sale revanșarde.

În acest timp, guvernul U.R.S.S. și-a continuat acțiunea sa diplomatică pentru a preveni participarea Germaniei, acum membră a Ligii Națiunilor, la acțiuni colective împotriva U.R.S.S.

La 12 octombrie 1925 s-a încheiat un tratat economic între U.R.S.S. și Germania, iar la 24 Aprilie 1926 s-a încheiat un nou tratat de prietenie și neutralitate între Germania și U.R.S.S., care excludea participarea Germaniei de la orice acțiune cu caracter antisovietic. Guvernul german se angaja, de asemenea, să combată orice acțiune antisovietică în Liga Națiunilor. În același timp, guvernul sovietic a încheiat tratate de prietenie și neutralitate cu Turcia, (decmbrie 1926), cu Afganistanul, (august 1926), cu Lituania, (septembrie 1926) și o convenție cu Letonia.

Evoluția relațiilor internaționale după Conferința de la Locarno a infirmat proorocirile optimiste ale autorilor noului sistem de tratate încheiate. Concomitent cu apropierea dintre Anglia și Italia, această evoluție a marcat o adîncire a contradicțiilor anglo-franceze. În situația creată, în care după părerea anumitor cercuri influente engleze, Germania și Franța se aflau în situații asemănătoare, diplomația franceză s-a orientat către o apropiere față de Germania, ale cărei cercuri conducătoare se vor strădui să exploateze cît se poate mai avantajos această tendință în politica externă franceză. În același timp, Franța era nevoită să depună eforturi pentru a contracara încercările (engleze îndeosebi și cele italiene) de subminare a alianțelor ei europene.

În decembrie 1925, o întrevedere între Austin Chamberlain și Mussolini la Rapallo și un schimb de note ulterior italo-englez referitor la zonele de influență în Etiopia, pun bazele unei «înțelegeri» între Anglia

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

și Italia, întărită prin convenția din ianuarie 1926, privitoare la datorii și tratatul de prietenie din octombrie același an.

Deosebit de activă, diplomația britanică a inspirat, încă din perioada pregătirii conferinței de la Locarno, legarea printr-un tratat comun a unor țări vecine cu U.R.S.S., Estonia, Letonia, Lituania, Finlanda și Polonia. Contradicțiile dintre Lituania și Polonia, pretențiile guvernului finlandez de a-și asuma un rol conducător într-o eventuală grupare a țărilor din acea parte a Europei, au dus la eșuarea încercărilor făcute de diplomația engleză. Aceiași soartă a avut-o și propunerea făcută în august 1925 de guvernul grec, la îndemnul guvernului englez, guvernelor României, Iugoslaviei, Bulgariei și Ungariei, pentru semnarea unui tratat comun.

La rîndul ei, Italia a căutat să folosească scăderea prestigiului Franței, precum și contradicțiile dintre țările balcanice, pentru o ofensivă în Europa de sud-est. Italia a încheiat tratate de prietenie cu România și Albania în 1926 și cu Ungaria în 1927.

Consecințele generale ale Conferinței de la Locarno, și încercările Italiei de a dezbina Mica Antantă au provocat, cum era și firesc, îngrijorare în țările participante. Era necesară întărirea colaborării în cadrul acestei organizații. Unele hotărîri în acest sens s-au luat la Conferința de la Ioachimov, din 13—15 mai 1927, a reprezentanților celor trei țări.

Franța a căutat să contracareze acțiunile diplomației engleze și italiene pentru menținerea și consolidarea pozițiilor ei în Balcani și în regiunea Mării Mediterane. La 30 mai 1926 a fost semnată convenția dintre Franța și Turcia urmată la 5 iunie de un tratat anglo-turc. După numai cîteva zile a fost semnat tratatul Franței cu România și apoi cu Regatul Sîrbilor, Croaților și Slovenilor.

Adîncirea contradicțiilor anglo-franceze a determinat diplomația franceză să întreprindă unele încercări de apropiere de Germania. Cercurile conducătoare germane, care după încheierea pactului renan căutau să convingă că ocuparea regiunii renane de către trupele aliate nu-și mai are rostul de vreme ce Franța beneficiază de garanții internaționale, s-au străduit să exploateze tendințele de compromis din partea Franței. În septembrie 1926, la Thoiry (în apropire de Geneva) s-au întîlnit miniștri de externe ai Franței și Germaniei, Briand și Stresemann, care au discutat posibilitatea une înțelegeri sperate franco-germane. Informațiile din sursă germană, contrazise în bună parte de cele din izvor francez, arată că s-ar fi ajuns la o înțelegere conform căreia Franța trebuia să evacueze zona Rinului pînă într-un an și să renunțe la regiunea Saar în favoarea Germaniei, care se obliga în schimb să-i plătească anticipat o importantă sumă în contul reparațiilor. De fapt, nu s-a ajuns decît la o înțelegere limitată la unele probleme ale colaborării franco-germane în domeniul industriei metalurgice.

În decembrie 1926 a fost însă rechemată din Germania comisia militară interaliată, iar în martie 1927 Consiliul Societății Națiunilor a hotărît evacuarea de către trupele franceze, în termen de trei luni, a teritoriului Saar. Toate acestea au fost folosite de către imperialismul german pentru promovarea fățișă a politicii de revanșă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Recunoașterea statului sovietic de către numeroase state capitaliste

În perioada stabilizării relative a capitalismului, breșa făcută în politica așanumită a «cordonului sanitar», care avea ca scop izolarea statului socialist, a continuat să se lărgească. Numeroase state capitaliste au recunoscut statul sovietic, și au stabilit cu el relații diplomatice și comerciale. Acest fapt se explica, în primul rînd, prin consolidarea și dezvoltarea economică și politică a statului socialist, care-și dovedise vitalitatea, biruind uriașele greutăți provocate de războiul civil, de intervenția militară, economică și diplomatică a puterilor imperialiste împotriva sa. Creșterea, din aceste motive, a forței de atracție a socialismului asupra maselor muncitoare din țările capitaliste și asupra popoarelor din colonii și țările dependente, precum și avantajele economice ce le oferea normalizarea relațiilor cu U.R.S.S., a determinat guvernele din numeroase țări capitaliste să-și pună problema normalizăzrii relațiilor cu primul stat socialist din lume.

Un prim pas în această direcție l-a făcut Marea Britanie. După venirea la putere a laburiștilor, în ianuarie 1924, guvernul laburist a încercat să condiționeze reluarea relațiilor diplomatice de plata de către guvernul sovietic a datoriilor contractate de guvernele țarist și provizoriu, de restituirea proprietăților engleze naționalizate etc. Aceste condiții, au provocat în întreaga țară mișcări de protest. Indignarea muncitorilor a mers atît de departe, încît, Consiliul din Londra al sindicatelor, la presiunea membrilor de sindicat, a anunțat pe Mac Donald că va organiza o demonstrație de protest, la care vor participa un milion și jumătate de muncitori, în caz că guvernul nu va normaliza relațiile cu U.R.S.S. în timpul cel mai scurt.,

Nevoit să cedeze, guvernul laburist a notificat, la 2 februarie 1924, guvernului sovietic, că-l recunoaște de drept. După unele tergiversări, guvernul laburist a încheiat, la 8 august 1924, un tratat comercial cu U.R.S.S. Celelalte țări capitaliste, de teama de a nu rămîne fără «plasament» pe piața sovietică, s-au grăbit să urmeze exemplul Marii Britanii.

La 7 februaire 1924, guvernul italian a recunoscut U.R.S.S. de jure și a încheiat apoi o convenție comercială cu guvernul sovietic. S-au stabilit apoi relații diplomatice și comerciale între U.R.S.S. și Grecia, țările nordice, China, Mexic. În octombrie 1924 s-au normalizat relațiile cu Franța, iar în ianuarie 1925 au fost reluate relațiile diplomatice între U.R.S.S. și Japonia.

Singura mare putere capitalistă care a refuzat să recunoască guvernul U.R.S.S. a fost S.U.A. Guvernul american continua să rămînă pe vechile poziții rigide și să insiste ca guvernul sovietic să renunțe la naționalizarea proprietăților străine și să restituie datoriile guvernului țarist. Această poziție rigidă a fost criticată de o seamă de politicieni burghezi influenți, cum au fost senatorii Borah, Wiler și Norris.

Instituirea relațiilor diplomatice între U.R.S.S. și țările capitaliste, a însemnat un succes important al politicii de pace a U.R.S.S. La

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

începutul anului 1925, guvernul sovietic avea relații diplomatice cu 22 state, față de 10 state pînă în ianuarie 1924. Izolarea diplomatică a U.R.S.S. fusese lichidată.

Deși propaganda burgheză prezenta tratatele de la Locarno ca începutul unei ere noi de pace și înțelegere, situația internațională era departe de a justifica speranțele celor ce făuriseră «pacea de la Locarno».

În septembrie 1927, mareșalul Hindenburg, președintele Germaniei, anunța că Germania va lupta pentru revizuirea frontierelor în Europa. În același an, primul ministru japonez, generalul Tanaka, prezenta împăratului faimosul plan, («planul Tanaka»), care stabilea etapele viitoarelor cuceriri japoneze. Tot atunci, puterile imperialiste își uneau eforturile pentru a înăbuși forțele revoluției chineze, iar cercurile reacționare din diferite țări organizau noi provocări împotriva statului socialist. Deosebit de active s-au dovedit a fi în această din urmă privință cercurile imperialiste din Marea Britanie. Au fost organizate atacuri împotriva ambasadei sovietice și consulatelor la Pekin, Șanhai și Tientsin. În februarie 1927, din vina guvernului conservator relațiile anglo-sovietice s-au înăsprit, iar în mai a fost devastat sediul reprezentanței comerciale sovietice și a societății cooperatiste sovietice pentru comerțul cu Anglia, (ARCOS).La 27 mai 1927, guvernul conservator a rupt relațiile diplomatice și comerciale cu U.R.S.S. Pe aceeași linie s-a situat și asasinarea, la 7 iunie 1927, a ambasadorului sovietic la Varșovia, Voikov, menită să provoace un conflict între U.R.S.S. și Polonia.

Poziția fermă și calmă a guvernului sovietic, care a demascat caracterul și sensul acestor provocări, arătînd și urmările nefaste care le puteau avea asupra păcii lumii, a găsit un puternic ecou în rîndurile opiniei publice din diferite țări.

Un factor deosebit de important care a dejucat planurile antisovietice ale imperialismului englez a fost lupta maselor populare.

Contradicțiile dintre puterile imperialiste, poziția grupurilor neinteresate în întărirea rolului imperialismului englez în Europa și în pierderea pieței sovietice, au fost de asemenea factori care au împiedicat realizarea intențiilor cercurilor reacționare britanice.

PROBLEMA DEZARMĂRII ÎN ANII 1925—1927

Marile distrugeri provocate de primul război mondial imperialist au lăsat amintiri extrem de dureroase în toate țările care au fost tîrîte în masacrul mondial. După război s-a creat în toate țările un puternic curent împotriva războiului, împotriva înarmărilor, pentru dezarmare și pace. Guvernele țărilor capitaliste au trebuit să țină seama de aceste tendințe ale popoarelor lumii și să întrepătrundă unele acțiuni în acest sens.

Sesiunea a VI-a a Ligii Națiunilor a adoptat în anul 1925 o rezoluție prin care se hotăra pregătirea unei Conferințe internaționale pentru dezarmare, cu participarea tuturor statelor inclusiv U.R.S.S. Conferința trebuia pregătită prin lucrările unei Comisii, care și-a început activitatea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

la Geneva în 1926. Încă de la începutul lucrărilor comisiei pregătitoare au apărut flagrante deosebiri de vederi între reprezentanții principalelor puteri imperialiste, cu privire la atribuțiile și scopurile activității ei. Între reprezentanții acestor țări domnea neîncrederea, lucrările conferinței fiind influențate și de presiunea cercurilor ostile dezarmării, care căutau să demonstreze inutilitatea ei atîta timp cît nu există «garanții suficiente» în privința securității. Poziția acestor delegați era influențată de interesele claselor conducătoare din țările respective, urmărind să asigure menținerea și din punctul de vedere al înarmărilor, o poziție cît mai avantajoasă în competiția cu ceilalți concurenți imperialiști

Astfel, Franța propunea să se ia în primul rînd măsuri pentru reducerea înarmărilor navale, ceea ce, evident, dezavantaja Anglia, care, la rîndul ei, propunea reducerea forțelor armate de uscat și aeriene ale Franței. Urmărind «egalitatea în drepturi» cu celelalte puteri imperialiste în privința înarmărilor, Germania se declara, în mod formal de acord cu dezarmarea generală, dar în caz de nerealizare a acesteia cerea „drepturi egale" la înarmare cu ceilalți. S.U.A., care se pronunțau pentru reducerea înarmărilor în țările Europei, voiau totuși să evite (aceasta contravenind și intereselor lor) măsurile privind reducerea înarmărilor navale.

În aceste condiții, după trei sesiuni de discuții îndelungate s-a ajuns la elaborarea unui proiect în care erau incluse două proiecte (unul englez și altul francez), care, pe lîngă că erau pline de formulări generale și tot felul de rezerve, oglindeau și pozițiile opuse ale celor două guverne față de problema dezarmării. Practic, comisia nu realizase nici un progres

La lucrările celei de a patra sesiuni a Comisiei de pregătire a participat și delegația U.R.S.S. după ce fusese lichidat conflictul sovieto-elvețian legat de asasinarea ambasadorului sovietic în Elveția, Vorovschi. La 30 noiembrie 1927, delegația sovietică a propus un plan prinvid dezarmarea generală și totală. Printre măsurile cele mai importante, în planul sovietic figurau : desființarea armatelor terestre, a forțelor maritime militare și a forțelor aeriene, distrugerea tuturor armelor și munițiilor ; încetarea instrucției militare ; desființarea serviciului militar obligatoriu și de voluntari ; lichidarea uzinelor militare și a bugetelor militare ; desființarea statelor majore ; interzicerea propagandei de război. Planul sovietic propunea etape succesive pentru realizarea în decurs de 4 ani a dezarmării generale și totale. Delegația sovietică sublinia de asemenea că este gata să discute și orice altă propunere constructivă sau complex de măsuri menite să asigure dezarmarea generală și totală. Neputînd să respingă, din principiu, propunerile sovietice, delegațiile marilor puteri capitaliste au cerut amînarea dezbaterii proiectului sovietic pentru sesiunea următoare. La a V-a sesiune a Comisiei de pregătire, (15—24 martie 1928, marile puteri capitaliste au respins planul sovietic de dezarmare, sub motivul că nu este conform cu articolul VIII al Statului Ligii Națiunilor, unde se vorbea numai de reducerea înarmărilor și nu de dezarmare generală și totală. Această

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

manevră a dezvăluit lumii întregi adevărata poziție a puterilor capitaliste față de problema dezarmării.

La această sesune, delegația sovietică a propus un plan de dezarmare parțială, progresivă și proporțională. După respingerea dezarmării generale și totale, guvernul sovetic propunea reducerea armamentelor, pentru marile puteri cu jumătate iar pentru statele mici cu o treime și o pătrime. Aceste reduceri trebuiau realizate în decurs de doi ani.

Nici acest plan n-a fost adoptat. Puterile capitaliste l-au respins la sesiunea a VI-a a Comisiei, în mai 1929, fără a aduce vreun argument cît de convingător. În locul planului sovietic, statele capitaliste au adoptat, în 1930, un proiect care stabilea atîtea excepții încît făcea imposibilă dezarmarea. Cu acest plan voiau să se prezinte puterile capitaliste la conferința internațională pentru dezarmare.

PACTUL BRIAND—KELLOGG ȘI PROTOCOLUL DE LA MOSCOVA

Creșterea mișcării populare pentru pace împotriva războiului a stimulat inițiativele pacifiste ale cercurilor politice conducătoare din diferite țări capitaliste. Un exemplu în acest sens îl constituie pactul Briand-Kellogg.

La 6 aprilie 1927, în ziua celei de-a zecea aniversări a intrării S.U.A. în primul război mondial, Briand i-a trimis un mesaj lui Kellogg, secretarul Departamentului de Stat al S.U.A., în care propunea ca cele două țări să aniverseze ziua de 6 aprilie printr-o declarație comună prin care războiul să fie interzis ca instrument al «politicii naționale». În afara tributului datorat opiniei publice, guvernul francez a urmărit prin acest pas diplomatic și alte scopuri ; în primul rînd atragerea S.U.A., care nu ratificaseră pacea de la Versailles și nu participaseră nici la pactul de la Locarno, la un fel de garantare tacită a granițelor postbelice ale Franței și a statu quo-ului.

Guvernul S.U.A. a preluat însă inițiativa lui Briand, urmărind promovrarea propriilor interese. În răspunsul guvernului S.U.A. la mesajul lui Briand, Kellogg propunea, în locul unei declarații bilaterale franco-americane, un pact comun în care să fie antrenate și alte țări, care să interzică războiul ca instrument de rezolvare a litigiilor.

Franța a fost de acord cu propunerea S.U.A. ca să fie atrase și alte țări, iar la 13 aprilie 1928, Kellogg a remis guvernelor Angliei, Germaniei, Italiei și Japoniei proiectul unui pact care să interzică războiul ca instrument al «politicii naționale», ca mijloc de rezolvare a diferendelor dintre state.

În mesajul american se sublinia că adoptarea unui asemenea pact nu contravenea prevederilor statului Ligii Națiunilor. Pactul conținea trei puncte principale :

1. Statele semnatare renunță la război ca instrument al «politicii naționale».

2. Diferendele care ar interveni trebuiesc rezolvate pe cale pașnică.

3. Pactul intră în vigoare după ratificarea lui de către toți participanții.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Guvernele Angliei şi Franţei au adus unele modificări esenţiale în preambulul proiectului american, care le permiteau acestor puteri să eludeze prevederile «pactului păcii», în cazul în care acestea afectau interesele lor.

La 23 iunie 1928, Kellogg a remis Angliei, Franţei, Germaniei, Italiei, Japoniei, Noii Zeelande, Australiei, Uniunii Sud-Africane, Canadei, Indiei, Belgiei, Cehoslovaciei şi Poloniei un nou proiect în care era modificată doar introducerea. Se mai preciza că, în caz de violare a pactului de vreunul dintre semnatari, ceilalţi se eliberau de obligaţiile lor cuprinse în pact, faţă de agresor. De asemenea, se stipula că nici o prevedere a pactului nu contravine statutului Ligii Naţiunilor, tratatelor de la Locarno şi tratatelor de neutralitate.

Franţa s-a declarat mulţumită de noua introducere a pactului, iar Marea Britanie a repetat rezerva faţă de aplicarea lui în acele regiuni a căror inviolabilitate şi linişte «prezintă un interes vital deosebit pentru pacea şi securitatea Angliei».

Pactul cunoscut sub numele de «Pactul Briand-Kellogg» a fost semnat de 15 state la Paris, la 27 august 1928. U.R.S.S. n-a fost invitată nici la dezbaterea în legătură cu pactul, nici la încheierea lui.

Presa burgheză din ţările capitaliste a caracterizat pactul de la Paris ca un «pact al păcii», care va exclude războaiele dintre ţări pentru multe generaţii. Analiza atentă a conţinutului pactului precum şi a tratativelor diplomatice care au precedat semnarea lui arăta însă cu totul alte aspecte.

Astfel, interpretarea dată de guvernul francez, pactului era atît de «elastică», încît puteajustifica oricînd un război pe care l-ar începe Franţa. De asemenea, prin amendamentul introdus, Marea Britanie îşi rezerva «libertatea de acţiune» pe cel puţin 1/4 a suprafeţei globului pămîntesc.

Pe de altă parte, „pactul Briand-Kellogg" nu conţinea nici o garanţie reală pentru excluderea războiului ca mijloc de rezolvare a diferendelor dintre state. Pactul n-a fost legat de problema dezarmării generale şi totale, cum ar fi fost firesc, ci a fost contrapus ei.

Pactul Briand-Kellogg a rămas un simplu petec de hîrtie, el n-a împiedicat imperialismul american să se amestece brutal în treburile statelor din America Centrală, în anii 1928—1932. Japonia a semnat în 1928 pactul Briand-Kellogg, iar în 1931 a cucerit cu forţa armată o parte a teritoriului Chinei. În locul dezarmării, singura garanţie pentru excluderea războaielor din viaţa societăţii, puterile imperialiste au venit cu un pact care, după cum s-a văzut, nu angaja pe nimeni la nimic.

În pofida neajunsurilor sale, pactul Briand-Kellogg a constituit o contribuţie la dezvoltarea dreptului internaţional, prin care războiul era pus în afara legii.

Protocolul de la Moscova Guvernul U.R.S.S., urmărind să contracareze acţiunea de izolare a iniţiatorilor pactului, a întreprins o importantă acţiune diplomatică. La 5 august 1928, guvernul U.R.S.S. a protestat împotriva neinvitării U.R.S.S. la elaborarea pactului Briand-Kellogg şi a declarat că guvernul sovietic

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

dorește să se alăture acestui pact. Deși nu-și făcea nici un fel de iluzii în ceea ce privește eficacitatea măsurilor din pactul Briand-Kellogg, totuși, prin alipirea la acest pact, guvernul U.R.S.S. căuta să preîntîmpine folosirea lui ca instrument al politicii antisovietice.

În ziua semnării Pactului, la 27 august 1928 guvernul francez a remis guvernului sovietic o invitație oficială de aderare la pactul Briand-Kellogg iar guvernul american a trimis o invitație similară unui număr de 48 de state. La 6 septembrie 1928, guvernul U.R.S.S. a înmînat guvernului francez textul pactului de la Paris, semnat și de Comisarul poporului pentru afacerile externe ale U.R.S.S. Însă guvernul U.R.S.S. nu s-a mărginit numai la semnarea acestui pact. Au fost întreprinse acțiuni diplomatice pe lîngă vecinii U.R.S.S. — Polonia, România, Țările baltice, Finlanda pentru intrarea în vigoare a Pactului de la Paris, înainte de termen, adică înainte de a fi ratificat de toate statele semnatare.

Ca rezultat al acestei acțiuni, la Moscova s-a întrunit o conferință, în urma căreia, la 9 februarie 1929, statele participante — U.R.S.S., Polonia, România, Estonia și Letonia au semnat un protocol privind intrarea imediată în vigoare a pactului de la Paris în relațiile dintre statele semnatare. La protocolul de la Moscova au aderat apoi Turcia, Iranul și Lituania.

În același timp, guvernul U.R.S.S. a depus eforturi pentru reglementarea diferendelor care au intervenit în urma provocărilor imperialiștilor britanici și militariștilor chinezi. La 3 octombrie 1929 a fost semnat un protocol privitor la reluarea relațiilor dplomatice între Anglia și U.R.S.S., iar la 22 decembrie 1929 a fost semnată o convenție între U.R.S.S. și China referitoare la restabilirea *statu quo*-ului privind Calea Ferată din China de răsărit.

Criza economică a agravat contradicțiile între țările imperialiste precum și contradicțiile între țările capitaliste și U.R.S.S. Au apărut grave focare de război în Asia în Europa. În aceste condiții era necesară mai mult ca oricînd lupta pentru pace pentru zădărnicirea planurilor războinice ale puterilor imperialiste.

PROBLEMA REPARAȚIILOR ÎNTR-O NOUĂ ETAPĂ PLANUL YOUNG

Spre sfîrșitul perioadei de stabilizare relativă a capitalismului, Germania a atins nivelul producției antebelice, devenind un concurent primejdios pentru celelalte puteri imperialiste. Pe măsura creșterii puterii economice și militare a Germaniei, creșteau și pretențiile imperialismului german față de învingătorii din primul război mondial. Guvernul german cerea să fie lichidate o serie de măsuri ale planului Dawes care-i îngrădeau suveranitatea, să se fixeze definitiv suma și perioada în care trebuiau plătite reparațiile.

Puterile occidentale și S.U.A., interesate de primirea reparațiilor și datoriilor interaliate, au acceptat revizuirea planului Dawes în direcția cerută de guvernul german.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 11 februarie 1929 s-a deschis la Londra o nouă conferință a experților prezidată de bancherul Owen Young, care a elaborat un nou plan al reparațiilor germane, cunoscut sub denumirea de „planul Young".

Prin acest plan s-a fixat suma totală a reparațiilor germane la 113,9 miliarde mărci, plătibile în 37 anuități obligatorii a 3 miliarde mărci și 22 anuități condiționate asupra cărora se lăsa și posibilitatea moratoriului. Spre deosebire de prevederile planului Dawes, anuitățile trebuiau depuse la Banca Internațională de Scont, creată în Elveția. Comisia de reparații se desființa, din sursele de plată se scoteau veniturile industriei ; se desființa, de asemenea, controlul străin asupra căilor ferate și altor întreprinderi.

Astfel, prin planul Young marea burghezie germană a obținut noi posibilități de acțiune, reușind să se debaraseze de controlul străin și să arunce în întregime asupra maselor populare plata reparațiilor. În același timp cu planul Young s-a adoptat hotărîrea evacuării zonei Rinului de către armatele aliate. Ultimele unități franceze au părăsit Renania în iunie 1930.

Criza economică mondială a permis imperialismului german să lichideze definitiv problema reparațiilor.

Însă monopoliștii americani n-au ieșit în pierdere. Ei au obținut mari beneficii din investițiile făcute în Germania în anii 1924—1929 și au stabilit o strînsă colaborare cu monopoliștii germani de pe urma căreia au folosit și aceștia din urmă.

LUPTA MARILOR PUTERI IMPERIALISTE PENTRU DOMINAȚIE ÎN AMERICA LATINĂ

După primul război mondial, lupta marilor puteri pentru dominație în țările Americii Latine s-a înăsprit. Prin intensificarea ritmului investițiilor de capital și prin presiuni politice, S.U.A. au reușit să cucerească noi poziții în dauna puterilor europene și îndeosebi a Angliei. În anul 1929, suma investițiilor de capital american se apropia de cifra investițiilor engleze, iar Mexicul și țările Americii Centrale erau înglobate în zona de dominație a monopolurilor americane. America de Sud era însă arena unei aprige lupte între capitalurile engleze și cele americane. Aici, deși monopoliștii americani cîștigaseră poziții importante în Bolivia, Columbia și Venezuela, influența capitalului englez se menținea încă predominantă în Brazilia, Argentina, Paraguay și Uruguay. În jurul concurenților principali se grupau, după caz, în funcție de interese, și celelalte puteri participante la competiția pentru influență și dominație în această parte a lumii.

Concurența crescîndă a marilor puteri s-a răsfrînt negativ asupra relațiilor dintre țările Americii Latine. În lupta pentru stăpînirea acestora, marile puteri imperialiste au folosit tot felul de mijloace de la manevrele diplomatice cele mai abile la amestecul brutal în treburile interne, la intervenția armată.

Încă în anii primului război mondial, Anglia a încercat crearea unei grupări de state formate din Argentina, Brazilia și Chile, (așa

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

numitul «bloc A.B.C.»), dominată de capitalul englez. Dar tratatul semnat în mai 1915 n-a fost ratificat de Argentina și Chile, rămase neutre în timpul războiului spre deosebire de Brazilia, care s-a alăturat Antantei. După război, înteţirea neînţelegerilor dintre Argentina și Brazilia, alimentate de S.U.A., au făcut imposibilă realizarea planului englez.

Încercînd, la rîndul lor, să creeze o grupare a ţărilor latino-americane de pe ţărmul Pacificului, a cărei nucleu trebuia să-l constituie statele Chile și Peru, S.U.A. au intervenit, în 1922, în timpul administraţiei Harding, pentru medierea conflictului dintre cele două ţări care-și disputau dreptul asupra teritoriilor bogate în salpetru, Tacna și Arica, ocupate de Chile în urma victoriei obţinute în războiul purtat împotriva Boliviei și Peru-ului în anii 1879—1883. În 1929, pe baza propunerii preşedintelui Hoover, s-a ajuns la o soluţie de compromis : oraşul Tacna și regiunea înconjurătoare a fost restituit Peru-ului. Chile a primit partea de sud cu portul Arica și a fost obligat să plătească o despăgubire de 6 milioane dolari. Prin tratatul de pace din 1883, Chile a obţinut din partea Peru-ului respectivele provincii pe termen de 10 ani. După expirarea acestui termen, trebuia organizat un plebiscit, care să hotărască definitiv soarta acestor teritorii. Statul Chile a refuzat, sub diverse motive, îndeplinirea acestei obligaţii. După aplanarea conflictului, influenţa americană în Chile și Peru a crescut.

În 1922, S.U.A. a introdus trupe de infanterie marină în Nicaragua. După izbucnirea, în decembrie 1926, a răscoalei conduse de Augusto Cezar Sandino împotriva preşedintelui Diaz, susţinut de S.U.A., trupele americane au desfășurat importante operaţii împotriva unităţilor de partizani. Intervenţia armată din Nicaragua a provocat proteste în toate ţările Americii Latine, guvernele din Argentina, Brazilia, Mexic, Chile ș.a. refuzînd să-l recunoască pe Diaz, preşedintele ţării.

Sub presiunea luptei forţelor interne și a protestelor opiniei publice din ţările Americii Latine, S.U.A. au fost nevoite să retragă, în 1936, parte din trupele lor din Nicaragua. Ultimele unităţi americane au părăsit această ţară în ianuarie 1938.

Republica Dominicană a fost condusă pînă în 1922 de guvernatori militari americani. În 1924, după ce-au impus Republicii Dominicane un tratat înrobitor, S.U.A. și-au retras trupele introduse aici încă din 1916.

Concurenţa dintre monopolurile americane și engleze a stat și la baza conflictului dintre Bolivia și Paraguai, în legătură cu teritoriul Chaco, bogat în zăcăminte de petrol.

În anii stabilizării relative a capitalismului, expansiunea americană în ţările latino-americane a făcut progrese. În 1928, S.U.A. controla din punct de vedere economic și politic 14 state din America Latină

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

BIBLIOGRAFIE

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris, 1967.

ELIZA CAMPUS : *Mica Înțelegere*, Ed. științifică, București, 1968.

I. F. IVAȘIN : *Contribuții la istoria politicii externe a U.R.S.S.*, Ed. politică, București, 1960.

N. Z. LUPU : *Gustav Stresemann ;* în „Diplomați iluștri", vol. III, Ed. politică, București, 1973.

M. MOURIN : *Histoire des nations européennes*, vol. I, Paris, 1962.

S. U. NIKONOVA : *Ghermania i Anglia ot Locarno do Lozanî*, Moscova, 1967.

I. M. OPREA : *Nicolae Titulescu*, Ed. științifică, București, 1966.

P. RENOUVIN : *Histoire des relation internaționales*, vol. VII, Paris, 1961.

* * * : *Istoria diplomatii*, vol. III, Moscova, 1965.

G. TABOUIS : *Douăzeci de ani de tensiune diplomatică*, Ed. politică, București, 1965.

GH. MATEI : *Dezarmarea în contextul problemelor internaționale și atitudinea României (1919—1934)*, Ed. Acad. R. S. România, București, 1971.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

III.

CRIZA ECONOMICĂ MONDIALĂ DIN 1929–1933 ȘI CONSECINȚELE EI.

CREȘTEREA PRIMEJDIEI FASCISTE.

FRONTUL POPULAR.

U.R.S.S. ÎN PERIOADA CONSTRUIRII SOCIALISMULUI

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

PRINCIPALELE ŢĂRI CAPITALISTE ÎN ANII CRIZEI ECONOMICE DIN 1929–1933

În anul 1929, lumea capitalistă a fost cuprinsă de o puternică criză economică, care avea să întreacă ca durată şi intensitate toate crizele analoage anterioare. Efectele ei sau făcut simţite în toate ţările capitaliste şi în toate sectoarele de activitate economică : industrie, agricultură, comerţ, sistemul de credit etc. În anii crizei, producţia industrială a ţărilor capitaliste, luată în ansamblu, a fost aruncată înapoi pînă la nivelul anilor 1908—1909.

Căutînd ieşire din impas, clasele guvernante au recurs la măsuri antipopulare, cu ajutorul cărora, principalele poveri ale crizei au fost trecute pe umerii maselor muncitoare. Pentru oamenii muncii, criza a însemnat reduceri repetate de salarii, concedieri în masă, fiscalitate excesivă, mizerie şi ruină. Această politică a agravat contradicţiile interne ale ţărilor capitaliste, favorizînd înteţirea conflictelor sociale.

Pentru a frîna sau înăbuşi mişcările populare, lupta clasei muncitoare, îndeosebi, clasele conducătoare din diferite ţări au aruncat împotriva lor aparatul represiv şi organizaţiile teroriste, fasciste. Situaţia politică internă a ţărilor capitaliste s-a complicat în această perioadă şi din pricina adîncirii divergenţelor dintre grupările politice ale claselor dominante, care promiteau fiecare depăşirea impasului economic, politic şi social provocat de criză.

Criza mondială a avut însemnate repercusiuni în evoluţia internaţională. Lupta pentru pieţe şi sfere de influenţă s-a înteţit, ducînd la înăsprirea relaţiilor dintre state.

Desfăşurîndu-se în condiţiile crizei generale a capitalismului, criza din anii 1929—1933 a provocat adîncirea tuturor contradicţiilor lumii capitaliste.

STATELE UNITE ALE AMERICII

Criza economică şi măsurile administraţiei Hoover. Alegerea lui F. D. Roosevelt. Criza economică mondială de supraproducţie din 1929—1933 a izbucnit în S.U.A. spre sfîrşitul lunii octombrie 1929. Acest fapt a avut importante urmări asupra intensităţii, duratei şi sferei de acţiune a acestei crize, avînd în vedere locul de frunte ocupat de S.U.A. în lumea capitalistă.

Criza a izbucnit pe neaşteptate. Comunicatul din 19 octombrie, care anunţa o cădere însemnată a cursului acţiunilor la bursa din New York,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

a trecut aproape neobservat; specialiştii în materie asigurau că nimic nu ameninţă stabilitatea financiară a S.U.A. În seara de 23 octombrie însă, cursul acţiunilor a coborît fulgerător, iar în ziua următoare a izbucnit acea panică de bursă fără precedent în istoria S.U.A. La mijlocul lunii noiembrie, valoarea tuturor acţiunilor scăzuse la jumătate, ceea ce după unele calcule reprezenta nu mai puţin de 26 miliarde dolari.

Crahul financiar era, totuşi, numai aspectul exterior al crizei, ale cărei cauze, mult mai adînci, ţineau de sfera producţiei. În pofida afirmaţiilor preşedintelui Hoover, care, urmărind să combată panica şi să restabilească încrederea, încerca să acrediteze ideea că producţia şi distribuţia mărfurilor au în S.U.A. o bază sănătoasă şi prosperă, încă din anii stabilizării relative, disproporţia dintre capacitatea de producţie a industriei şi restrîngerea pieţii se adîncise mult. Neconcordanţa între cerere şi ofertă agravîndu-se a făcut tot mai dificilă desfăşurarea procesului de circulaţie a capitalului. Semnele crizei au apărut, astfel, încă din 1928 şi mai ales din vara anului 1929, manifestîndu-se în restrîngerea producţiei într-o serie de ramuri industriale, reducerea investiţiilor în construcţii, oscilarea din ce în ce mai accentuată a cursului acţiunilor la bursă.

Criza s-a manifestat în S.U.A. cu o deosebită putere. Indicele producţiei în ramurile producătoare de mijloace de producţie reprezenta, în 1932, în comparaţie cu anul 1928 luat ca bază, 58,2. Din mai 1929 şi pînă în iulie 1932, cînd s-a atins cel mai coborît punct al producţiei, indicele producţiei industriale a coborît de la 126 la 56. Scăderile cele mai mari s-au produs în ramurile construcţii, construcţii de maşini şi transporturi feroviare. Valoarea totală a contractelor pentru construcţii s-a redus de la 6,6 miliarde, în 1929, la 1,3 miliarde, în 1933.

Criza s-a manifestat cu o deosebită furie în agricultură. Scăderea catastrofală a preţurilor la produsele agricole (în 1932—1933 erau de aproape patru ori mai mici decît în 1929) a ruinat peste un milion de gospodării. Venitul global al fermierilor a scăzut în aceşti ani de două ori.

În aceeaşi perioadă au dat faliment 10.000 de bănci (adică 40% din numărul total al băncilor din S.U.A.), 110,5 mii de întreprinderi comerciale şi industriale, 58 de companii feroviare.

În S.U.A. ca şi în celelalte ţări capitaliste, clasele guvernante au căutat ca să arunce greutăţile crizei pe seama maselor muncitoare. În primăvara anului 1933, numărul şomerilor a ajuns la 17 milioane. Părăsindu-şi pămînturile care nu le mai puteau asigura existenţa, sute de mii de fermieri se îndreptau spre oraşe, îngroşînd rîndurile şomerilor. În timp ce milioane de oameni rătăceau flămînzi şi fără adăpost, capitaliştii, urmărind să oprească declinul preţurilor, distrugeau cantităţi importante de diverse mărfuri, de produse alimentare. Criza a dus la o ascuţire a contradicţiilor de clasă, la o creştere a luptei maselor.

În anii 1929—1932, venitul naţional al S.U.A. a scăzut de la 85,2 miliarde la 37,2 miliarde dolari. În acelaşi timp, cheltuielile bugetare au crescut de la 15%, în 1930, la 40,6% din venitul naţional, în 1932. Deficitul bugetar a devenit un fenomen obişnuit.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În anii crizei economice, președinte al S.U.A. a fost Herbert Hoover, reprezentant al partidului republican, ales în 1928, care în timpul campaniei electorale a promis să asigure continua înflorire a S.U.A. Izbucnirea crizei economice, în octombrie 1929, a spulberat însă planurile noului președinte. Pentru a liniști opinia publică, guvernul Hoover a trecut la unele măsuri pentru combaterea ei, lipsite de urmări practice.

În cursul consfătuirii convocate la Casa Albă, în noiembrie—decembrie 1929, la care au participat bancheri, industriași și lideri ai sindicatelor, Hoover, a propus adoptarea unui program de investiții în industrie. În cadrul aceluiași program erau prevăzute reduceri de impozite pe venit, a căror aplicare avea să provoace mari deficite bugetare. În același timp, președintele cerea reprezentanților sindicatelor să nu revendice mărirea salariilor, promițînd în schimb deschiderea unor lucrări publice pentru combaterea șomajului.

Investițiile în industrie au determinat într-adevăr, în 1930, o creștere vremelnică a cererii de metal, combustibil și materiale de construcții, fără însă ca criza să poată fi oprită. În ultimă instanță, programul prezidențial s-a dovedit a fi ineficace și nerealist.

N-au dat rezultate nici măsurile luate pentru combaterea efectelor crizei în agricultură. Camera de credit pentru fermieri, creată de stat, cu un capital de 500 milioane dolari, n-a putut opri declinul prețurilor și ruinarea în masă a fermierilor. Această instituție, condusă de marii fermieri, cumpăra și înmaganiza produse agricole cu speranța de a menține prețurile. În a doua jumătate a anului 1931, camera epuizîndu-și fondurile a trecut la vînzări masive din rezervele adunate, agravînd și mai mult situația.

Pe linia acelorași măsuri, în 1930 a fost introdus un nou tarif vamal, care a contribuit la întărirea protecționismului și la scăderea bruscă a importului de mărfuri în S.U.A.

Mizeria crescîndă a provocat mari nemulțumiri în rîndul maselor muncitoare.

În noiembrie 1929 au avut loc primele mișcări ale șomerilor la Detroit și Cleveland.. Mișcarea a continuat să se dezvolte.

La 6 decembrie 1931, P.C.A. a organizat primul marș al șomerilor spre Washington. Participanții la marș cereau adoptarea legii pentru reducerea zilei de muncă fără reducerea salariilor, încetarea terorii împotriva negrilor, satisfacerea revendicărilor femierilor și a veteranilor de război. Subliniind importanța acestei acțiuni, W. Foster arăta că acest marș a făcut ca problema asigurării sociale împotriva șomajului să intre „în sfera activității practice", antrenînd mari mase de muncitori.

Sub influența mișcării șomerilor s-au ridicat la luptă și celelalte categorii sociale care sufereau de pe urma efectelor crizei. La sfîrșitul lunii mai 1932, 25.000 de veterani de război au organizat un marș spre Wassington. Printre ei erau mulți șomeri fermieri și mici negustori, oameni de profesii libere loviți de criză. Aceștia au rămas la Washington timp de aproape două luni. În tot acest timp, participanții la marș au organizat mitinguri și demonstrații în jurul Casei Albe și a Capitoliului, s-au ciocnit de nenumărate ori cu poliția.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În luna decembrie 1932 a fost organizat cel de al doilea marş al şomerilor spre Washington. La 6 decembrie, demonstranţii au intrat în oraş. Deşi autorităţile au pus în mişcare întregul aparat represiv, pentru a izola mişcarea, ea a avut răsunet în opinia publică. Sub presiunea evenimentelor şi conducerea sindicatelor reformiste, care căuta să frîneze mişcarea de masă, a trebuit să se pronunţe în favoarea asigurării sociale împotriva şomajului. Congresul din noiembrie 1932 a Federaţiei Americane a Muncii a adoptat o hotărîre în acest sens. În acelaşi an, în statul Wisconsin, pentru prima oară în istoria legislaţiei muncitoreşti din S.U.A. a fost adoptată o lege de asigurări împotriva şomajului.

Luptele muncitorimii americane din perioada crizei economice n-au căpătat, totuşi, amploarea celor din primii ani postbelici. La cele 4.904 greve şi locauturi desfăşurate în 1929—1933 în S.U.A. au participat 2.305.826 salariaţi. În cea mai mare parte greve cu participare redusă, izolate una de cealaltă. Aceasta s-a datorat, pe de o parte, orientării imprimate mişcării de către liderii Federaţiei Americane a Muncii, principala organizaţie sindicală dn S.U.A., influenţei slabe a partidului comunist şi sindicatelor revoluţionare, pe de alta.

Mişcarea şomerilor şi grevele muncitorilor s-au împletit cu o puternică mişcare a fermierilor. Scăderea catastrofală a preţurilor la produsele agricole şi ruinarea în masă a fermieilor au provocat un puternic val de nemulţumiri printre aceştia. În anii 1930—1931 au avut loc mişcări ale micilor fermieri în statele Ohio, Arkansas, Iowa, Kansas, Kentucky. În vara anului 1932, această mişcare a atins punctul culminant în statele din Vestul Mijlociu. În luna august, în statul Iowa a fost declarată o puternică grevă. Greviştii împiedicau încărcarea şi transportul de către iversele companii comerciale a produselor agricole. Greva a durat pînă în luna octombrie, cînd a fost înfrîntă, datorită lipsei de unitate a mişcării şi cu ajutorul măsurilor represive. La baza mişcării fermierilor a stat conflictul între proprietarii mici şi mijlocii, pe de o parte, şi monopoluri, pe de altă parte.

În anii administraţiei Hoover, o dată cu intensificarea măsurilor împotriva mişcărilor democratice, şi-au intensificat activitatea grupările extremiste ca: „Legiunea neagră", „Cămăşile verzi", organizaţia rasistă, teroristă, „Ku-klux-klan" ş.a.

Alegerile prezidenţiale din 1932, desfăşurate în plină criză economică, au prilejuit o înverşunată confruntare între cele două partide tradiţionale, în pofida absenţei unor deosebiri programatice capitale programul partidului democrat distingîndu-se printr-o preocupare mai apropiată faţă de cerinţele maselor. Cercurile guvernamentale din S.U.A. erau unanime în ce priveşte necesitatea de a preîntîmpina adîncirea continuă a crizei şi a contradicţiilor sociale. Nu acelaşi lucru se putea însă spune despre metodele preconizate în vederea atingerii acestui ţel. Din acest punct de de vedere părerile burgheziei americare erau împărţite. Se deosebeau două tendinţe principale: a) una pentru continuarea vechii orientări a partidului republican şi b) o alta care, reprezentînd majoritatea, înclina tot mai mult spre amestecul tot mai accentuat al statului în economie, pentru a ajuta capitalul. Cei care împărtăşeau acest ultim punct de vedere socoteau în acelaşi timp, că sînt necesare şi unele reforme cu caracter

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

social. Exponentul principal al unui astfel de program a devenit Fr. D. Roosevelt, guvernator al statului New-York. Candidatura sa a fost propusă de partidul democrat. Partidul republican a propus din nou candidatura lui Herbert Hoover.

Cele două orientări principale în politica cercurilor guvernamentale din S.U.A. în anii crizei economice și-au găsit expresia în platformele electorale ale partidelor democrat și republican.

Platforma electorală a partidului democrat, adoptată, în iulie 1932, la Congresul partidului ținut la Chicago se caracterizează prin grija de a găsi o ieșire din criza economică cît mai convenabilă burgheziei americane. Platforma preconiza „schimbarea politicii economice și a metodelor de conducere în stat". Ea promitea : a) măsuri pentru refacerea sistemului financiaro-bancar ; b) echilibrarea bugetului ; c) respectarea legilor antitrust ; d) reducerea cheltuielilor militare ; e) susținerea revendicărilor maselor muncitoare referitoare la asigurări pentru șomaj, pensii de bătrînețe ; f) reorganizarea creditului pentru fermieri, reducerea dobînzilor și control asupra producției agricole în scopul restrîngerii ei.

Programul electoral elaborat de partidul republican și adoptat în aceeași perioadă de către Congresul partidului, conținea o suită de măsuri după care se condusese în activitatea sa administrația Hoover. El exprima tendința de a merge pe aceeași linie. Acest program trecea cu vederea revendicări importante ale maselor, ca de pildă ajutorul de șomaj și asigurarea împotriva șomajului, devenit o calamnitate națională.

Deosebirile între cele două mari partide burgheze din S.U.A. în ce privește problemele politicii externe erau neînsemnate, deși, și în acest domeniu, democrații se dovedeau a fi mai receptivi la presiunea opiniei publice. Sub influența acesteia, ei s-au pronunțat pentru acordarea independenței Filipinelor. De asemenea, deși liderii acestui partid se abțineau să adopte o poziție clară în ce privește recunoașterea U.R.S.S., totuși, în partid se constituia o grupă (în care intrau printre alții senatorii Robinson și Wagner, fostul guvernator al statului New-York, A. Smith etc.) favorabilă stabilirii relațiilor cu Uniunea Sovietică.

Astfel, prevederile programatice principale ale celor două partide se asemănau foarte mult. Deosebirea principală consta în faptul că în problemele legislației muncitorești, a ajutorului de șomaj, în politica față de fermierii, democrați erau pentru adoptarea unei tactici mai elastice, bazată pe unele concesii față de masele muncitoare.

În alegerile din 1932 candidatul Partidului democrat F. D. Roosevelt a obținut aproape 23 milioane de voturi iar candidatul republican H. Hoover aproape 17 milioane. Organizațiile sindicale și cele ale fermierilor au votat pentru candidatul democrat. Votul majorității alegătorilor în alegerile prezidențiale din 1932 a fost un vot de protest împotriva politicii partidului republican. Alternativa democrată apărea, în condițiile date, pentru cea mai mare parte a corpului electoral, ca singura salvare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Efectele crizei economice în Germania. Căderea guvernului Müller

Marea criză economică de supraproducție, s-a manifestat cu o deosebită virulență și în Germania. Aparenta prosperitate a economiei germane a încetat, nu mult după ce primele semne ale crizei economice s-au făcut simțite, o dată cu dispariția principalelor ei puncte de sprijin : creditele străine și exporturile germane. Retragerile masive de capital străin, în cea mai mare parte american, și refuzul de a reînnoi împrumuturile pe termen scurt, în condițiile în care piețele străine se închideau pentru mărfurile germane iar împrumuturile mai vechi trebuiau rambursate, au avut un efect dezastruos. Concentrată și raționalizată la extrem industria germană avea nevoie să lucreze din plin. Din cauza reducerii generale a comerțului internațional, Germania nu mai putea exporta atît cît era necesar, pentru a putea plăti importurile de materie primă și de alimente. Reducerea, în același timp, din pricina crizei, a pieței interne a contribuit și ea la căderea catstrofală a producției, la închiderea întreprinderilor sau la restrîngerea activității lor, la concedieri masive și agravarea șomajului.

În 1932, industria a ajuns să lucreze, în general, cu 45% din capacitatea de producție, iar ramura producătoare de mijloace de producție cu numai 40%. Volumul general al producției industriale era în 1932 cu 46% mai mic decît în anul 1929.

Criza n-a întîrziat să se facă simțită și în domeniile comerțului și creditului. Sub loviturile ei au cedat mii de întreprinderi comerciale. În 1931, după ce s-a prăbușit Kreditanstalt, cea mai mare bancă austriacă, la 13 iulie a avut aceeași soartă una din cele mai mari bănci germane, Darmstadter und National Bank. Pentru a preveni prăbușirea celorlalte instituții de credit, guvernul a închis provizoriu toate băncile.

Criza s-a răsfrînt dureros asupra situației celor ce muncesc. Șomajul a luat proporții nemaicunoscute. La începutul anului 1929 existau în Germania, după datele statisticii oficiale, 2 milioane șomeri. În iarna 1931—1932, s-a ajuns în Germania la 6 milioane de șomeri totali. La aceștia se adăugau, firește, sutele de mii de salariați, care erau șomeri parțiali. Șomajul făcea ravagii nu numai printre muncitori, care erau cei mai loviți, dar și printre personalul tehnic.

Între 1929 și 1932, suma totală a veniturilor muncitorilor și funcționarilor a scăzut de la 44,7 miliarde mărci la 25, 7 miliarde. Salariul mediu săptămînal al unui muncitor din industrie s-a redus de la 42,20 mărci, în 1929 la 22,10 mărci, în iunie 1932.

La sate, criza a provocat ruinarea în masă a țărănimii muncitoare. Venitul general realizat din agricultură s-a redus în anii crizei cu 30%, iar datoriile țărănimii au crescut de la 8 milarde mărci, în 1925, la 11,7 miliarde, în 1930. Cifra medie anuală a loturilor țărănești vîndute la licitație pentru neplata datoriilor, în timpul crizei, s-a ridicat la 2059. În anul 1930 au fost însă vîndute 20.000 de asemenea proprietăți.

Situația maselor muncitoare s-a agravat și ca urmare a numeroaselor alte măsuri în favoarea burgheziei. Astfel, în timp ce pe pieţele externe industriașii germani, pentru a-și putea menține pozițiile ofereau produ-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

sele la prețuri de dumping, în interior se străduiau să mențină, în compensație, prețurile la un nivel rlativ ridicat. În același timp, o politică fiscală antipopulară venea să înrăutățască și mai mult situația materială a păturilor celor mai largi.

Pentru a putea face față nevoilor curente, guvernul Müler a contractat un împrumut de 300 milioane mărci în Suedia, cedînd pentru obținerea lui monopolul vînzării chibriturilor. Deficitul bugetar nu putea fi însă acoperit.

Avalanșa de măsuri antipopulare și acceptarea de către guvernul condus de social-democratul Müler a planului Young au ridicat împotriva lui masele largi muncitoare, oferind partidelor de opoziție temeiul pentru dezlănțuirea unei puternice campanii antiguvernamentale. Partidele naționaliste și reacționare și în primul rînd partidul național-socialist al lui Hitler, sprijinit din punct de vedere financiar de partidul național-german al lui Hugenberg și de unele cercuri industriale, au declanșat o zgomotoasă acțiune propagandistică, în care erau speculate în mod demagogic caracterul de aservire a planului Young, legătura dintre măsurile antipopulare și obligațiile rezultînd pentru Germania din acest plan. Lupta partidelor de dreapta împotriva guvernului Müler a depășit însă cu mult caracterul unei simple campanii antiguvernamentale ; ele au speculat în scopuri șovine, revanșarde, sentimentele antiversailleze ale păturilor largi ale poporului german, aruncînd vina pentru situația precară în care află țara nu numai asupra guvernului ci în același timp și asupra regimului democratic parlamentar, a cărui abolire o preconizau.

În aceste condiții, la 27 martie 1930, după ce noile măsuri antipopulare propuse au fost respinse de majoritatea parlamentară social-democrată, îngrijorată de perspectiva pierderii influenței partidului asupra maselor muncitoare, guvernul Müler a fost nevoit să demisioneze. Această demisie poate fi considerată ca marcînd, de fapt, sfîrșitiul sistemului parlamentar. Demisia guvernului Müler a corespuns dorinței acelor cercuri conducătoare germane care se orientau spre lichidarea regimului parlamentar și instaurarea unei noi forme de dominație : dictatura fascistă.

Guvernul Brüning Noul cancelăr al Germaniei după demisia lui Müler a fost Heinrich Brüning, liderul Centrului catolic. Originar din Renania, strîns legat de cercurile eclesiastice, Brüning s-a impus atenției cercurilor reacționare, și mai ales militarilor, prin vederile sale conservatoare, prin opoziția sa față de tratatul de Versailles și tendința spre soluții autoritare.

Cedînd presiunilor dreptei, guvernul condus de Brüning, care se sprijinea pe Centrul catolic, populiști și o fracțiune a conservatorilor, a inițiat sub pretextul salvării economiei, o politică de clasă dură, caracterizată, pe de o parte, prin salvgardarea intereselor cepitalului, pe de altă parte, printr-o fiscalitate excesivă cu pronunțat caracter antipopular. Bugetul pe anul 1930 a fost redus, cu excepția cheltuielilor militare în continuă creștere, începînd din 1926 Capitolele destinate cheltuie-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

lilor civile au fost amputate fără milă. Guvernul preconiza scăderea salariului funcționarilor cu 10%, noi impozite, reducerea alocațiilor de șomaj etc. Măsurile se dovedeau a fi însă insuficiente. În Reichstag, Brüning, care încă în discursul său inaugural avertizase că dacă guvernul va fi obiectul unui vot de neîncredere „deputații vor fi trimiși acasă" și el va guverna în virtutea articolului 48, văzînd că parlamentul a respins reducerea salariilor funcționarilor a sistat pur și simplu discuțiile, arătînd că guvernul le consideră de prisos. Peste citeva zile, Reichstagul a fost dizolvat, iar măsurile financiare preconizate de guvern au fost introduse sub formă de ordonanțe, pe baza articolului 48 din constituție. Data noilor alegeri a fost fixată pentru 14 septembrie.

Măsurile financiare antipopulare luate de guvernul Brüning și tendințele sale autoritare au provocat o adîncă răscolire a opiniei publice. În primele rînduri ale luptei împotriva mizeriei crescînde și a pericolului fascist pășea clasa muncitoare. Anul 1930 a fost anul unor puternice acțiuni greviste și demonstrații. După marile demonstrații ale șomerilor din primăvară, în timpul verii au avut loc acțiunile greviste ale celor 14 mii de mineri din Mansfeld și 40 mii de muncitori metalurgiști din regiunea Rin-Vestfalia, organizate împotriva scăderii salariilor și ofensivei patronale asupra drepturilor muncitorilor. Mișcarea grevistă în creștere va cunoaște o deosebită intensitate în timpul grevei din toamna aceluiași an a celor 140 mii de muncitori metalurgiști din Berlin, care a avut un puternic ecou în celelalte centre muncitorești și în timpul căreia s-a creat frontul unic al muncitorilor comuniști, social-democrați și fără de partid. Mișcările vor continua și în anii următori.

Desfășurarea mișcărilor muncitorești din Germania din anul 1930 a scos în evidență și creșterea influenței partidului comunist în rîndul muncitorilor.

Partidul comunist lupta pentru apărarea drepturilor muncitorilor, și, îndeosebi în această perioadă, împotriva concedierilor, pentru ajutoare de șomaj substanțiale. El se străduia să explice oamenilor muncii cauzele adevărate ale mizeriei în care se zbăteau, demonstrînd că ele vor putea lua sfîrșit numai prin înlăturarea sistemului capitalist. În acest scop, arătau comuniștii, era însă necesară unirea clasei muncitoare împotriva reacțiunii și înainte de toate împotriva naziștilor, dușmani ai muncitorimii în slujba capitalului monopolist. Comuniștii scoteau, firește, în evidență și vina acelor conducători social-democrați care, în funcțiile lor de stat, au contribuit la înfrîngerea mișcării revoluționare a muncitorilor, la măsurile anticomuniste.

În luna august 1930, partidul comunist, în ajunul alegerilor, pentru a oferi o perspectivă maselor și pentru a fixa linia politică pe o bază mai largă a publicat în ziarul Rote Fahne (24 august 1930) declarația-program cu privire la eliberarea națională și socială a poporului german. Programul comuniștilor germani conținea un protest vehement împotriva politicii antipopulare aplicate de guvern și precizia măsurilor pe care partidul le va lua după cucerirea puterii : denunțarea tratatului de la Velsailles și a planului Young, naționalizarea băncilor și a marilor întreprinderi, exproprierea fără indemnizații a marilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

proprietăți agricole, ridicarea salariilor, a indemnizațiilor de șomaj, drept de muncă pentru toți, tarife diferențiate pentru chirii, apă, gaz etc. Programul eliberării naționale și sociale demasca cu vigoare adevărata față a naziștilor, arătînd că în pofida propagandei lor demagogice „anticapitaliste", prin care căutau să pară adversari ai regimului existent, ei nu erau decît mandatari ai marelui capital.

Programul a avut fără îndoială efect asupra maselor muncitoare. El conținea însă unele greșeli, care vădeau existența unor confuzii, a unor aprecieri greșite în sînul partidului. Astfel, programul din 1930 nu punea pe primul plan al activității partidului problemele stringente ale luptei pentru apărarea democrației și drepturilor politice ale maselor populare, ale transformării guvernului într-un guvern democratic popular. În același timp, atacul era îndreptat în aceeași măsură atît împotriva naziștilor cît și a social-democraților, cu toate că pericolul fascist devenise deosebit de acut. Așa cum arăta Wilhelm Pieck — prima din aceste greșeli era o greșeală și consta în faptul că fixa ca țel trecerea directă la revoluția socialistă și instaurarea dictaturii proletariatului, fără a ține seama că nu erau întrunite condițiile necesare, iar cea de a doua era o greșeală tactică, constînd în punerea pe același plan a luptei comuniștilor împotriva social-democraților cu lupta împotriva naziștilor [1]. Așa cum se va recunoaște ulterior, ambele greșeli se datorau subaprecierii pericolului nazist, faptului că partidul încă nu sesizase, că părți influente ale burgheziei începuseră să folosească partidul nazist ca o bază de masă în vederea promovării unei politici reacționare în interior și imperialiste în exterior. — partidul ar fi trebuit să se străduiască să mobilizeze masele muncitoare, și îndeosebi muncitorii social-democrați, împotriva acestui pericol și să creeze frontul de luptă unic al comuniștilor și social-democraților [2].

Cei care au profitat cel mai mult de pe urma nemulțumirii maselor poporului german au fost național-socialiștii. Susținuți deschis sau tacit de aparatul de stat și sprijiniți de o bună parte a marilor industriași, național-socialiștii au desfășurat o amplă campanie de propagandă demagogică, căutînd să sădească în conștiința maselor nemulțumite ideea că salvarea Germaniei nu este posibilă decît urmînd calea indicată de partidul nazist. În propaganda lor deșănțată își făceau loc, deopotrivă, anticomunismul, antisemitismul și anticapitalismul. Naziștii căutau să acrediteze ideea că toate relele vin de la sistemul parlamentar, de la cei care au semnat tratatul de la Versailles. În discursurile sale de fanatizare a maselor, Hitler exalta ideile pangermaniste, prezicea Germaniei un viitor măreț și prosper. Muncitorilor li se promitea asigurarea unui loc de muncă, salarii corespunzătoare și măsuri împotriva exploatatorilor, țăranilor, iertarea datoriilor și prețuri echitabile la produsele agricole, micilor comercianți măsuri împotriva concurenței marelui capital.

---

[1] Wilhelm Pieck: *Culegere de cuvîntări și articole*, E.P.L.P., București 1954, pp. 130—131.

[2] *Ibidem* p. 131.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Adoptînd denumirea de național-socialist, partidul hitlerist căuta să speculeze simpatia maselor muncitoare pentru socialism în scopuri contrare socialismului. Cît valora „socialismul" naziștilor se poate vedea din metamorfoza de-a lungul anilor a programului național-socialist, cît și din unele acțiuni ale partidului. Vechiul program național-socialist din 1920 prevedea naționalizarea trusturilor, reformă agrară fără despăgubire, participarea muncitorilor la beneficii. Cîțiva ani mai tîrziu, aceste prevederi au fost atenuate. Proprietatea privată trebuia respectată, naționalizarea restrînsă la „întreprinderile anonime fără personalitate", iar în ce privește exproprierea fără despăgubire se preciza că ea nu se va aplica decît „bunurilor financiare obținute pe căi ilegale". În primăvara anului 1930, Hitler a ordonat retragerea proiectului de lege depus de parlamentarii național-socialiști, privitor la „naționalizarea băncilor". În decembrie ei recunoșteau „importanța socială a bancherului", iar organul central al partidului recunoștea și el „drepturile legitime ale capitalului". În iulie 1930, Hitler l-a exclus pe Otto Strasser, care preconizase participarea național-socialiștilor la grevele de la Mansfeld. De asemenea, atunci cînd comuniștii au cerut ca impozitul pe venituri (peste 20.000 mărci) să fie majorat cu 20%, naziștii au votat contra așa cum s-au opus și introducerii impozitului extraordinar pentru milionari. Toate acestea nu-i împiedicau, firește, pe naziști să continue, după circumstanțe, și propaganda demagogică anticapitalistă.

În condițiile în care naziștii căutau prin teroare și asasinarea adversarilor politici-militanți ai mișcării muncitorești și îndeosebi comuniști — să-și asigure ascensiunea politică, Hitler a socotit necesar să acrediteze părerea că partidul său stă ferm pe poziția respectării legalității. S-a folosit în acest scop de procesul de la Ulm a trei ofițeri acuzați de trădare, care au format în unitățile lor organizații național-socialiste. Fiind chemat ca martor în acest proces, Hitler a declarat că național-socialiștii nu urmăresc să cucerească puterea decît pe căi legale, după ce vor cuceri majoritatea parlamentară. În același timp, naziștii continuau să acționeze în vederea subminării regimului parlamentar. Cam tot atunci, Goebels susținea că naziștii vor utiliza poziția lor în Reichstag „pentru a distruge democrația cu propriile ei mijloace".

Lipsa de unitate din mișcarea muncitorească, poziția anticomunistă a unor lideri social-democrați ca și greșelile sectarist-stîngiste ale comuniștilor au favorizat pătrunderea în mase a demagogiei național-socialiste. Aceasta s-a vădit în rezultatul alegerilor din septembrie 1930.

Rezultatul alegerilor din septembrie 1930. Creșterea primejdiei naziste. Teoria „răului celui mai mic"

Alegerile din septembrie s-au desfășurat în condiții de mare încordare. Național-socialiștii au obținut în aceste alegeri de opt ori mai multe voturi decît în alegerile din mai 1928, ajungînd la 6.407.000, adică mai mult de o cincime din numărul total al alegătorilor. Marea majoritate a voturilor cîștigate de naziști au venit din partea partidelor conservatoare sau moderate, care au

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pierdut în aceste alegeri peste 3 milioane de voturi. Judecînd rezultatele în ansamblu, restul voturilor în favoarea naziştilor au venit, fără îndoială, din partea noilor alegători fără experienţă electorală.

Important de observat că în marile oraşe şi în centrele muncitoreşti, sporurile de voturi acordate naţional-socialiştilor au fost minime. În Marele Berlin, de pildă, naziştii au obţinut numai 400.000 voturi, în timp ce comuniştii au obţinut 739.000. Aici comuniştii şi social-democraţii au obţinut împreună de patru ori mai multe voturi decît naţional-socialiştii.

Alegerile au scos în evidenţă, în acelaşi timp, creşterea influenţei partidului comunist care a cîştigat în aceste alegeri 1.300.100 de voturi faţă de alegerile anterioare, ajungînd la 4.590.000 de voturi. Social-democraţii au pierdut însă 600.000 de voturi.

Centrul catolic, spre deosebire de alte partide burgheze şi-a menţinut poziţiile, deşi a înregistrat o uşoară dare înapoi în ce priveşte procentajul faţă de numărul de alegători.

În Reichstagul nou ales, social-democraţii continuau să fie fracţiunea cea mai numeroasă, în măsură să joace un rol important. Dar în loc de a folosi poziţiile ce le mai deţinea încă pentru a opri alunecarea spre fascism, cel mai mare partid al Republicii de la Weimar, trecut definitiv în defensivă, căuta să-şi motiveze refuzul de a acţiona prin aşa-numita teorie a „răului celui mai mic". Conform acestei teorii, în Germania acelui timp nu ar fi existat o altă posibilitate în cazul demisiei guvernului Brüning decît venirea la putere a naţional-socialiştilor : „Mai bine Brüning decît Hitler" repetau invariabil susţinătorii acestei politici. Refuzînd să facă apel la forţa maselor, partidul social-democrat a aprobat sau a tolerat adoptarea tuturor măsurilor iniţiate de guvernul Brüning, inclusiv modificarea regulamentului de funcţionare a parlamentului, care a făcut deosebit de anevoioasă răsturnarea guvernului. Pentru a provoca demisia cancelarului era necesar un vot expres de neîncredere. În materie bugetară, deputaţii nu mai puteau depune vreun proiect de lege privind noi cheltuieli, fără a indica şi mijloacele de finanţare. Reichstagul a decis să nu mai discute interpelările considerate „inadmisibile din punct de vedere parlamentar". Legea presei a fost şi ea modificată, cu scopul de a favoriza urmărirea organelor de presă ostile guvernului. După ce l-a susţinut pe Brüning să guverneze în puterea faimosului articol 48, social-democraţii au acceptat o vacanţă parlamentară de şase luni, ajutînd astfel guvernului să înlăture şi rămăşiţele de control parlamentar ce mai existau.

Această politică funestă a descurajat pe toţi republicanii constiţi, a subminat bazele Republicii şi a uşurat ascensiunea hitlerismului. Politica „răului celui mai mic" — arăta Clara Zetkin în discursul său din Reichstag, din august 1932 — „a întărit la reacţionari sentimentul puterii lor...". Lucrul cel mai dăunător dintre toate era că această politică „a obişnuit masele cu pasivitatea". Renunţarea la luptă în afara parlamentului a făcut ca importanţa acestuia pentru lupta clasei muncitoare să fie de fapt anihilată. Milioanele de membri ai sindicatelor au rămas inactivi, iar organizaţia de autoapărare sprijinită pe sindi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cate (Die Reichsbanner), care număra trei milioane de membri şi era menită să apere organizaţiile muncitoreşti împotriva violenţelor bandelor fasciste înarmate, n-a fost folosită.

Politica antipopulară a guvernului Brüning contina însă să provoace nemulţumiri să favorizeze apariţia şi dezvoltarea unor mişcări împotriva tendinţei de a ieşi din criză, aruncînd greutăţile pe umerii maselor muncitoare.

Din ianuarie 1930 şi pînă în luna decembrie a aceluiaşi an, procentul celor fără de lucru beneficiind de alocaţia de şomaj s-a redus de la 80% şi 57%. Proiectul de buget pe anul 1931 prevedea reduceri considerabile la capitolele privind cheltuielile social-culturale. În aceaşi timp, însă, guvernul a acordat reduceri substanţiale de impozite şi importante subvenţii marilor firme industriale. Acestea continuau, firește, la rîdul lor, să reducă salariile.

Toate acesteą au stimulat combativitatea muncitorească. Dezamăgiţi de tactica preconizată de conducătorii reformişti tot mai mulţi muncitori se îndreptau spre partidul comunist. În octombrie 1930 au intrat în grevă 130.000 metalurgişti din Berlin. În ianuarie 1931, 45.00I de mineri din Ruhr. sub conducerea comuniştilor, au declarat grevă ca răspuns la încercarea proprietarilor de mine de a reduce salariile cu 12%, ameninţînd pe muncitori cu închiederea minelor. Lupta eroică a muncitorilor din Ruhr a fost în cele din urmă înfrîntă cu ajutorul poliţiei şi a batalioanelor de asalt naziste. Lipsa de unitate a mişcării făcea ca forţa şi combativitatea muncitorească să nu poată fi valorificate.

După alegerile din septembrie 1930, regruparea forţelor politice a continuat. În toamna anului 1931, Hugenberg, al cărui partid naţional-german slăbise foarte mult după alegerile din 1930, scindîndu-se în mai multe grupe, a luat iniţiativa organizării unei coaliţii antiguvernamentale care să cuprindă partidele şi organizaţiile de dreapta. În această iniţiativă se reflecta nemulţumirea unor vîrfuri ale industriei şi ale marilor proprietari funciari faţă de politica guvernului Brüning. Aceste cercuri reproşau guvernului că ar fi luat numai jumătăţi de măsură şi cereau noi reduceri de salarii, restrîngerea în continuae a cheltuielilor pentru nevoi sociale. Vîrfurile exploatatoare nu puteau ierta guvernului Brüning continuarea colaborării tacite cu social-democraţii, care, de altfel, se mai aflau încă la putere în Prusia, menţinerea ficţiunii parlamentarismului, acceptarea reparaţiilor etc. În aceste condiţii, Brüning a trecut la remanierea cabinetului său trecînd Ministerul Economiei în mîna unui reprezentant al trustului I. G. Farben, iar cel de Interne generalului Groener, care era şi ministrul armatei.

Opoziţia era însă departe de a fi satisfăcută de această remaniere „la dreapta" a guvernului Brüning. La 11 octombrie 1931, în oraşul Harzburg din Braunschweig a fost organizată o mare demonstraţie a partidelor şi organizaţiilor de dreapta. La Harzburg au participat în afară de Hitler şi Hugenberg cu deputaţii partidelor lor, statul major al organizaţiei Casca de oţel, Comitetul de conducere a celei mai mari şi mai importante asociaţii a marilor proprietari de pămînt, 15 gene-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

rali și amirali printre care von Seeckt, von der Goltz, bancherul Schacht, Fritz Thyssen și alți cîțiva reprezentanți ai marii industrii. Aici a fost creat așa-numitul „Front de la Harzburg", care a adoptat o rezoluție în care se cerea demisia guvernului Brüning și a guvernului prusian condus de social-democratul Müller. „Frontul de la Harzburg" nu era însă unit. Înșelînd speranțele lui Hugenberg, care nădăjduia să-i țină sub influența sa pe național-socialiști cu ajutorul mijloacelor financiare de care dispunea, Hitler, conștient de forța organizației sale în raport cu a celorlalți parteneri, revendica deschis puterea. În același timp, avea grijă, așa cum a făcut-o și cu prilejul întîlnirii avute cu Hindenburg, în ajunul adunării de la Harzburg, să-și manifeste „respectul pentru legalitate" acreditînd ideea că violențele bandelor național-socialiste ar fi acte de legitimă apărare în fața așa-numitului pericol comunist.

Crearea „Frontului de la Harzburg" a provocat îngrijorare în rîndul partidelor republicane, care au constituit la rîndul lor, la 16 decembrie 1931, așa-numitul „Front de fier", în care intrau sindicatele, Centrul catolic, partidul social-democrat și organizația de autoapărare, Reichsbanner. Dar acest front, din care erau excluși comuniștii, partea cea mai combativă a clasei muncitoare, nu s-a dovedit a fi o organizație dinamică, în măsură să mobilizeze masele la lupta împotriva fascismului, pentru apărarea democrației și republicii.

În același timp însă, un număr tot mai important de magnați ai industriei și finanței se arătau interesați în susținerea lui Hitler, a cărui program în politica internă și externă îi atrăgea. Sprijinul dat de aceste cercuri partidului nazist, alături de cel oferit de marii proprietari funciari și de unele vîrfuri ale armatei se vor dovedi hotărîtoare în ascensiunea spre putere a hitleriștilor. Ideea trecerii puterii în mîna național-socialiștilor începuse să cucerească mințile acestor oameni, mai ales după senzaționalul succes al lui Hitler în alegerile din toamna anului 1930. Printre marii industriași și financiari care au sprijinit ascensiunea lui Hitler se numărau — așa cum a reieșit din interogatoriile luate marilor criminali de război la Nürenberg—Fritz Thyssen, șeful trustului oțelului, Emil Kirdorf din Ruhr, „baronul cărbunelui", dușman înveterat al mișcării muncitorești, Albert Voegler, un alt reprezentat de frunte al industriei oțelului, Georg von Schnitzler, unul din directorii lui I. G. Farben, August Rosterg și August Diehn din industria potasiului, Cuno de la Compania de navigație Hamburg-America, baronul Kurt von Schroeder din Colonia, reprezentanți ai băncilor Deutsche Bank, Commerz und Privat Bank, Dresdener Bank etc. Hitler a primit mai tîrziu sprijinul marilor întreprinderi electrice A.E.G. și Siemens ca și a „regelui fabricanților de tunuri" Krupp, devenit și el un „supernazist".

Partidul național-socialist ca forță menită să lichideze mișcarea revoluționară a clasei muncitoare a găsit un sprijin și la cercurile financiare străine, îndeosebi cele americane care au pus la dispoziția lui Hitler zeci de milioane de dolari.

Încă în luna octombrie 1931, căpeteniile fascite în frunte cu Hitler s-au întîlnit cu reprezentanți ai monoplurilor germane, ai marilor proprietari funciari, cu reprezentanți de seamă ai armatei. Cu acest prilej,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

s-a hotărît să se acorde partidului național-socialist un ajutor multilateral. Peste cîteva luni, la 27 ianuarie 1932, la Düsseldorf, în cadrul unei consfătuiri secrete a marilor industriași, Hitler și-a expus programul său de politică internă și externă. El a arătat că naziștii sînt ferm hotărîți să „smulgă din rădăcini" marxismul din Germania. Considerînd că Germania are nevoie de „spațiu vital", că rasa germană, superioară celorlalte rase, trebuie să stăpînească lumea, Hitler a dezvăluit în fața magnaților industriei planul cu privire la crearea mașinii de război în stare să asigure atingerea acestor obiective. Perspectiva oferită de Hitler, lichidarea mișcării revoluționare în interior și extinderea dominației monopolurilor germane asupra întregii lumi, nu se putea să nu fie pe placul reprezentanților cercurilor monopoliste, care au început să sprijine tot mai intens activitatea partidului hitlerist.

Alegerile prezidențiale din primăvara anului 1932 au prilejuit în Germania o nouă înfruntare politică. După două tururi de scurtin, președinte a fost reales Hindenburg, care întruchipa tendințele agresive ale imperialismului și militarismului german. Pentru a putea să participe la aceste alegeri, Hitler (cetățean austriac) care nu dobîndise încă cetățenia germană, a fost numit, în anul alegerilor prezidențiale, de către guvernul național din Braunschweig, în postul de consilier ministerial, devenind astfel cetățean german. În aceste alegeri, el a obținut un număr mare de voturi (36,8% la al doilea scrutin).

La 13 aprilie, cîteva zile după alegerile prezidențiale, la sugestia generalului Groener aprobată și de Brüning, a fost emis decretul de interzicere a batalioanelor de asalt și a celorlalte formațiuni militare ale partidului nazist. Măsura nu avea firește ca scop să distrugă mișcarea național-socialistă. Era o încercare de intimidare în scopul detașării elementelor turbulente din sînul mișcării, pentru apropierea celor de ordine. Considerațiuni de ordin extern au contribuit, de asemenea, la luarea acestei măsuri. Guvernul se străduia să liniștească cercurile din străinătate îngrijorate de manifestările zgomotoase revanșarde ale batalioanelor de asalt, în ajunul unor tratative decisive privind soarta reparațiilor germane.

Hitleriștii n-au ripostat la măsura guvernului, în schimb, din culise, au început manevrele pentru răsturnarea lui. La 30 mai, Hindenburg, sfătuit de conducătorii armatei, care vedeau în batalioanele hitleriste „un admirabil material uman", a retras brusc încrederea acordată pînă atunci lui Brüning. Guvernul demisionă. Împrejurările în care s-a produs această demisie au arătat adevărata față a regimului prezidențial, lichidarea treptată a democrației parlamentare, alunecarea Germaniei spre dictatura fățișă.

„Guvernul baronilor". Lovitura de stat de la 20 iulie 1932

Noul cancelar, von Papen, era unul dintre liderii reacționari ai Centrului catolic, care stabilise strînse legături cu Hitler încă din 1930. Guvernul condus de el, care avea la Interne pe von Gayl, reprezentant al marilor proprietari de pămînt din Prusia, la Armată pe reacționarul și intrigantul general von Schleicher, la Externe pe von Neurath, a fost nu întîmplător denu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mit „guvernul baronilor". Abia constituit, guvernul, el nu se putea bizui în parlament decît pe un număr foarte restrins de deputați conservatori, sub pretextul că Reichstagul nu ar mai fi corespuns din punct de vedere al compoziției situației reale din țară, a pronunțat dizolvarea lui.

Pînă la alegeri, guvernul a trecut la organizarea unei lovituri de stat, pentru lichidarea guvernului de coaliție din Prusia, condus de social-democratul de dreapta Otto Braun. La 18 iulie, von Papen a convocat pe președintele consiliului și pe ministrul de interne, comunicîndu-le că deoarece „securitatea și ordinea publică nu mai sînt asigurate în Prusia", președintele i-a demis din funcțiile lor și a numit în loc un Comisar al Reichului pentru Prusia. După puține ezitări, liderii social-democrați, neîndrăznind să facă apel la mase, au părăsit posturile din care fuseseră destituiți ilegal, printr-o lovitură de forță.

Lovitura de stat a fost organizată și dusă la îndeplinire la adăpostul formulei, ce începuse să circule tot mai mult, a „guvernării peste partide" și a „statului deasupra partidelor", dar care în realitate era menită să ducă la instaurarea dictaturii vîrfurilor celor mai reacționare ale burgheziei și iuncherilor.

În același timp, guvernul condus de von Papen a introdus pedeapsa capitală pentru anumite delicte politice, a scăzut salariile și a luat și o serie de alte măsuri antimuncitorești.

Forța cea mai activă în lupta împotriva acestei primejdii era partidul comunist, care și-a intensificat activitatea de mobilizare a forțelor progresiste. Din inițiativa sa, la 12 iulie 1932, la Berlin a avut loc un congres antifascist, de front unic, la care au participat delegați membrii ai P.C.G., P.S.D.G. și fără de partid. Conferința a ales un comitet de acțiune antifascist. În toată țara au început să se desfășoare puternice demonstrații antifasciste cu zeci de mii de participanți. Astfel, la demonstrațiile care au avut loc, au participat : la Dresda aproape 80.000 de demonstranți, la Essen — 60.000, la Dortmund — 30.000, la Wuppertal — 70.000 etc. Din păcate, conducătorii P.S.D.G. au refuzat să ia parte la acțiuni împreună cu comuniștii, chiar și atunci cînd guvernul von Papen, care pregătea instaurarea fascismului, a dizolvat guvernul social-democrat din Prusia, condus de Braun, declarînd că va duce lupta numai cu mijloace parlamentare.

Alegerile de la 31 iulie au evidențiat aceeași tendință de regrupare observată la alegerile anterioare și mai ales la recentele alegeri provinciale. Conform rezultatelor înregistrate la aceste alegeri, partidul național-socialist a devenit primul partid din Germania : obținuse 13.779.000 de voturi și 230 locuri în Reichstag. Sporul acesta considerabil de voturi a fost, de asemenea, realizat, îndeosebi, pe seama grupărilor de dreapta tradiționale, populiști și naționalii-germani ca și a numeroaselor grupări mărunte de centru, care au dispărut literalmente de pe arena politică.

Partidul comunist a înregistrat și în aceste alegeri un nou spor de voturi, mai mare decît numărul de voturi pierdut de social-democrați. Împreună, partidele de stînga și-au menținut în general pozițiile.

În ce privește Centrul catolic și acesta a reușit să obțină un ușor avans în aceste alegeri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Ascensiunea naziștilor era firește îngrijorătoare, dar merită a fi subliniat faptul că chiar cu sprijinul celorlalte grupări de dreapta ei nu-și puteau încă asigura o majoritate absolută. În același timp, forțele de stînga, menținîndu-și pozițiile, puteau constitui o importantă contrapondere partidului nazist. Rezultatele alegerilor din iulie infirmau părerile larg răspîndite ale unor lideri de dreapta ai social-democrației, care căutau să justifice absența de la acțiune printr-o presupusă slăbire a forțelor de stînga. Aceste rezultate erau cu atît mai concludente cu cît noul guvern se năpustise cu furie asupra mișcării muncitorești și îndeosebi asupra comuniștilor, care erau făcuți răspunzători pentru toate. Acțiunea guvernului a fost, evident, însoțită de teroarea sîngeroasă declanșată de naziști, ale căror batalioane de asalt, din nou libere să acționeze, „apărau ordinea", declanșînd un adevărat val de teroare și asasinate.

Sesiunea Reichstag-ului nou ales s-a deschis într-o atmosferă deosebit de încordată.

Luînd cuvîntul în numele fracțiunii comuniste, Clara Zetkin (care fiind cel mai în vîrstă dintre deputați trebuia, conform prevederilor Constituției de la Weimar, să deschidă lucrările sesiunii), a demascat fascismul și pe cei care-l sprijineau, chemînd masele muncitoare la luptă unită împotriva lui. În vibrantul apel lansat cu acest prilej, vechea luptătoare arăta că imperativul momentului era „frontul unic al tuturor muncitorilor pentru respingerea fascismului, pentru menținerea forței organizațiilor oamenilor aserviți și exploatați, pentru a asigura salvgardarea existenței lor fizice". Din păcate, un asemenea front nu s-a realizat.

În toamnă, Reichstagul a fost din nou dizolvat. La alegerile din 6 noiembrie, comuniștii au obținut însă aproape 6.000.000 voturi, iar social-democrații 7.200.000. Fasciștii au pierdut în schimb 2.000.000, numărul mandatelor lor reducîndu-se de la 230 la 196. Comuniștii împreună cu socialiștii aveau 221 mandate. Realizarea unității de acțiune ar fi putut împiedica instaurarea fascismului. Dar nici de astă dată conducerile celor două partide nu s-au pus de acord.

Monopoliștii germani erau însă hotărîți să aducă la putere partidul hitlerist. După alegeri, guvernul Papen a demisionat, făcînd loc unui guvern, condus de generalul von Schleicher.

Guvernarea Schleicher. Partidul nazist la putere

Guvernul nou instaurat, condus de generalul Schleicher, care a menținut în fruntea unor departamente o serie de miniștri din vechiul cabinet, a fost de scurtă durată. Schleicher a continuat să acrediteze ideea guvernului deasupra partidelor și a încercat să-și creeze o bază de masă, revenind asupra unor măsuri ale guvernului precedent. Încercările sale de a-și apropia și subordona pe naziști n-au dat însă rezultate. Așa cum a apreciat Thälmann, guvernul condus de Schleicher era ultimul „guvern înainte de Hitler... guvernul pseudomăsurilor sociale și a pseudoliniștirii".

Rezultatele alegerilor din 6 noiembrie au arătat că în opinia publică largă se produseseră în ultimele luni importante modificări, concretizate îndeosebi în pierderea de către naziști a două milioane de voturi. Acest

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

fapt, precum și situația financiară precară a partidului au declanșat la sfîrșitul anului 1932 o serioasă criză, în timpul căreia au apărut și anumite fenomene de dezagregare. În momentul în care totul părea compromis a intervenit forța marelui capital german, care l-a salvat pe Hitler și partidul său de la faliment. Astfel, la 5 ianuarie 1933, la vila bancherului Schröder din Köln a avut loc o întîlnire la care au participat Von Papen, Schröder și Hitler. Aici s-a hotărît ca acesta din urmă să fie numit cancelar, dar să formeze guvernul împreună cu partidul național. După această consfătuire, dificultățile financiare ale partidului nazist au dispărut ca prin farmec. Partidul a fost pus din nou pe picioare putînd astfel să se pregătească pentru instaurarea dictaturii fățișe. La 30 ianuarie 1933, Hitler a fost numit cancelar.

În aceste momente grele, partidul comunist a propus partidului social-democrat și sindicatelor declanșarea grevei generale. Pe atunci, instaurarea fascismului mai putea fi oprită. În marile centre, naziștii erau în minoritate și chiar unele partide burgheze nu erau de acord ca puterea să fie predată lui Hitler. Conducătorii social-democrați au respins propunerea, declarînd că vor să vadă mai întîi dacă Hitler respectă constituția de la Weimar, pe care jurase și care vor fi rezultatele alegerilor din martie.

În schimb, Uniunea industriașilor germani, îndată după victoria lui Hitler i-a promis tot sprijinul, angajîndu-se „să facă totul pentru a-l sprijini în opera sa dificilă".

Instaurarea la putere a naziștilor a marcat începutul unei noi etape în viața Germaniei, de întunecată dictatură teroristă, care nu numai c-a impus sacrificii și suferințe poporului german însuși, dar a permis imperialismului fascist din această țară să dezlănțuie o nouă conflagrație mondială, devenind o primejdie pentru libertatea și existența popoarelor, pentru civilizația umană.

Instalarea la putere a lui Hitler n-a însemnat o simplă schimbare de guvern. Instaurarea regimului nazist a reprezentat înlocuirea unei forme de dominație a burgheziei cu o nouă formă de dominație : dictatura teroristă fățișă a vîrfurilor celor mai reacționare, mai agresive și mai imperialiste ale capitalismului monopolist german exercitată direct de către partidul nazist, conform concepțiilor sale antiumane. Ea a fost posibilă datorită lipsei de coeziune a forțelor antinaziste și, în primul rînd, sciziunii din rîndurile clasei muncitoare, care a împiedicat organizarea unui larg front democratic, popular, antifascist.

MAREA BRITANIE

Alegerile parlamentare din anul 1929. Revenirea la putere a partidului laburist

Guvernarea conservatoare din anii 1924—1929 s-a caracterizat printr-o politică internă defavorabilă clasei muncitoare britanice, învinsă în marele conflict din 1926, iar pe plan extern, printr-o înăsprire a situației internaționale.

Numeroși alegători din păturile mijlocii a căror speranțe de prosperitate și bunăstare nu s-au realizat în perioada stabilizării relative a

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

capitalismului, ca și marea majoritate a clasei muncitoare, s-au prezentat în fața urnelor la alegerile din 1929, votînd pentru Partidul laburist. Acest partid a speculat din plin în campania electorală eșecurile economice ale conservatorilor, a înfierat legile antimuncitorești adoptate de guvernul conservator, după înfrîngerea grevei generale din 1926 și a promis cu larghețe un program de reforme menit a îmbunătăți situația economică a Angliei și a locuitorilor ei. Pe plan extern, laburiștii promiteau o politică generală de pace și restabilirea relațiilor diplomatice cu U.R.S.S., întrerupte de conservatori, în 1927.

La alegerile din mai 1929, partidul laburist și-a dublat numărul deputaților în parlament, obținînd 287 locuri. Conservatorii au reușit să introducă în parlament 260 deputați, iar partidul liberal 59 de deputați. Deși laburiștii n-au obținut majoritatea absolută, conform tradițiilor consituționale britanice, liderul majorității laburiste Ramsey Mac Donald a fost investit cu formarea guvernului. Repartizarea locurilor în parlament crea guvernului laburist o situație precară. Acesta trebuia să-și atragă sprijinul liberalilor, pentru a contracara opoziția conservatoare, iar obținerea acestui sprijin însemna, de cele mai multe ori, concesii pe seama programului social al guvernului și renunțarea la orice măsură de naționalizare în economie. Situația parlamentară instabilă a guvernului oferea, însă, în același timp, și un însemnat avantaj politic : principalul argument pentru explicarea tergiversărilor și jumătăților de măsuri caracteristice guvernării laburiste din anii 1929—1931.

Criza economică în Anglia (1930—1932)

Guvernul laburist și-a început activitatea într-o perioadă cînd economia engleză începea să intre în mari dificultăți

În primul trimestru al anului 1930 au început să apară semnele stagnării și apoi ale reducerii activității în toate domeniile vieții economice. Criza în Marea Britanie nu a urmat după o perioadă de avînt, ci după o perioadă de stagnare. De aceea, la prima vedere, datele statistice nu prezintă scăderi catastrofale ca în Germania sau S.U.A. Dacă ținem seama însă de faptul că, producția industrială a Marii Britanii a atins nivelul anului 1913 de-abia în 1929, vom observa că economia britanică lîncezea într-o stare de criză de peste 16 ani, declanșarea crizei aruncînd Marea Britanie la nivelul anului 1900. Cel mai mult au avut de suferit ramurile vechi : extracția de cărbune, metalurgia, industria textilă. În 1931, producția de oțel a scăzut de la 9,63 mil. tone în 1929 la 5,2 mil. tone. La fontă, producția a scăzut de la 7,59 mil. tone, în 1929, la 3,75 mil., în 1932. Producția de cărbune s-a restrîns, în anii crizei, cu peste 5 mil. tone, iar tonajul navelor comerciale construite în anii crizei, a scăzut de peste 10 ori. Criza a cuprins și agricultura, transporturile și sistemul financiar. Șomajul a devenit din nou un fenomen de masă ca în 1921. După datele oficiale, curba șomajului a crescut astfel, în anii crizei : 1930 — 16,8% din totalul muncitorilor ; 1931 — 23,1, iar în anul 1932 — 25,5% ceea ce însemna că fiecare al patrulea muncitor era șomer. Criza a lovit puternic și în comerțul exterior al Marii Britanii. Exportul englez a scăzut de la 729,3 mln. lire sterline în 1929 la 365 mln. lire în 1932

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Politica guvernului laburist în anii 1929—1931

Majoritatea clasei muncitoare și pături însemnate ale micii burghezii au votat în 1929 pentru laburiști, crezînd că aceștia își vor îndeplini programul electoral și vor îndepărta abuzurile comise de conservatori. Însă guvernul laburist, fie că nu și-a îndeplinit promisiunile din timpul campaniei electorale, fie că a luat numai jumătăți de măsură. La 3 octombrie 1929, guvernul laburist a reluat relațiile diplomatice cu U.R.S.S., amînînd rezolvarea problemelor litigioase pentru perioada următoare reluării relațiilor diplomatice.

Pe plan politic intern, laburiștii promiseseră să restabilească ziua de muncă de 7 ore pentru mineri și să abroge legea antimuncitorească din 1927, care restrîngea drepturile sindicatelor. După lungi discuții s-a fixat, de la 1 decembrie 1930, ziua de muncă pentru mineri la 7 ore și jumătate. Legea antimuncitorească din 1927 n-a fost însă abrogată, sub motiv că liberalii și conservatorii ar aduce legii asemenea amendamente, în timpul discutării ei în paralment, încît ea ar ieși și mai reacționară.

După adoptarea, în februarie 1930, a unei legi care îmbunătățea ajutorul de șomaj, guvernul laburist a cedat apoi presiunilor burgheziei și a trecut la o politică nepopulară. În august 1931, parlamentul a adoptat o lege asupra „anomaliilor în plata asigurărilor", prin care au fost private de dreptul ajutorului de șomaj mase largi de muncitori : femeile șomere căsătorie, muncitorii sezonieri, muncitorii care nu lucrau ziua de muncă completă, muncitorii care lucrau cu intermitențe ș.a. Guvernul a instituit în 1931 o comisie în frunte cu bancherul George May, care să cerceteze situația financiară a țării și să propună măsuri de îmbunătățire a ei. Comisia May a prezentat în iulie 1931 un plan de măsuri prin care, practic, toate greutățile crizei erau aruncate pe umerii maselor muncitoare. Printre măsurile de economie, comisia May propunea : micșorarea ajutoarelor de șomaj cu 20%, micșorarea salariilor învățătorilor și reducerea volumului muncilor obștești, organizate pentru ocuparea șomerilor.

Discuțiile în legătură cu planul May au accentuat disensiunile în cadrul partidului laburist. Cercurile conducătoare în frunte cu Mac Donald, Snowden și Thomas erau pentru adoptarea majorității prevederilor planului May, în timp ce alți lideri se temeau de izbucnirea unor complicații politice interne, în cazul adoptării unui asemenea plan.

La ședința din 23 august 1931 a cabinetului (organul conducător al guvernului în care intrau ministerele cele mai importante), propunerea lui Mac Donald de a se efectua o economie de 20 mil. lire sterline, prin reducerea cheltuielilor sociale și a ajutoarelor de șomaj cu 10% n-a primit decît o majoritate de un vot (11 din 21). În fața acestei situații, Mac Donald a propus cabinetului să demisioneze. A doua zi, Mac Donald a format un guvern de „uniune națională", în care au intrat, alături de 5 lideri laburiști, miniștrii conservatori și liberali. Formarea guvernului de coaliție a însemnat că liderii de dreapta ai partidului laburist au trecut deschis în lagărul burghezziei. Acest eveniment a provocat o criză gravă în partidul laburist. Comitetul executiv al partidului a hotărît să-i excludă din partid pe Mac Donald, Thomas, Snowden și ceilalți doi laburiști care au intrat în guvern, lider al partidului devenind Henderson.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Această manevră a fost însoțită de o zgomotoasă campanie propagandistică, în care Mac Donald et comp. erau prezentați drept singurii vinovați de politica colaborării cu burghezia împotriva clasei muncitoare. Această manevră n-a reușit însă să oprească scăderea catastrofală a prestigiului partidului laburist în ochii maselor și criza internă din partid. În anul 1932, Partidul Muncitoresc Independent, nucleul ideologic al partidului laburist a ieșit din cadrul acestui partid. Mac Donald, la rîndul său, și-a format un nou partid, național-laburist, pe care nu l-au recunoscut decît 13 din cei 287 deputați laburiști.

Politica internă și externă a guvernului de „uniune națională" (1931—1935)

Guvernul „național" condus de fostul lider laburist a trecut imediat la realizarea planului de „economii" propus de marea burghezie britanică. Ajutoarele de șomaj au fost micșorate cu 10%, dar încercarea de a micșora salariile marinarilor militari a provocat o răscoală în flota militară britanică, la baza de la Invergordon. Această răscoală (15—17 sept. 1931) a determinat guvernul britanic să renunțe la scăderea salariilor în marina militară. Criza economică a lovit foarte greu și finanțele țării, a determinat o scădere a rezervelor în aur ale Băncii Angliei, ca urmare a retragerii din Banca Angliei a depozitelor străine și a reducerii exportului englez.

Singura măsură pentru a preîntîmpina falimentul statului, adică încetarea plăților, a fost renunțarea la paritatea aur a lirei sterline. Începînd de la 20 septembrie 1931, a încetat în Marea Britanie schimbul liber al monedei de hîrtie în monedă de aur. În urma lichidării parității în aur, cursul lirei sterline a scăzut, iar guvernul a sprijinit tendințele de inflație, pentru a face față plăților interne și etxerne și pentru a ușura situația mărfurilor britanice pe plan internațional.

În toamna anului 1931, guvernul de coaliție a organizat noi alegeri, care trebuiau să-i stabilizeze situația. Alegerile din oct. 1931 au dat majoritatea locurilor în parlament partidului conservator (472 locuri). Național-laburiștii lui Mac Donald au obținut 13 locuri, iar liberalii 72. Partidul laburist a suferit o înfrîngere gravă. În parlament au intrat numai 46 deputați laburiști în comparație cu 287 la alegerile anterioare. Alt fapt semnificativ pentru laburiși a fost înfrîngerea în circumscripțiile electorale a liderilor laburiști de dreapta. Astfel, liderul partidului laburist, Henderson, n-a fost ales la alegerile din 1931. Această situație se explică prin politica antimuncitorească pe care au dus-o laburiștii în anii 1929—1931, prin nerespectarea promisiunilor electorale. Pe de altă parte, conservatorii au știut să speculeze scăderea prestigiului laburiștilor și au reușit să atragă alegătorii, printr-o largă demagogie socială. Conservatorii demonstrau în fel și chip „incompetența" politică și economică a partidului laburist, făceau apel la unitatea „forțelor sănătoase" ale națiunii. Ei n-au uitat, firește, să folosească și gogorița anticomunistă, învinuind pe laburiști că împing țara spre „revoluție" și „anarhie". În momentele dificile prin care trecea Marea Britanie pe atunci, propaganda conservatorilor și-a atins țelul. Deși învingători înalegeri, conservatori au preferat să mențină coaliția și pe Mac Donald în fruntea guvernului din motive tactice, ca un camuflaj pentru politica lor. Însă,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în noul guvern, ministerele cele mai importante au revenit conservatorilor.

Partidul liberal a continuat să decadă. În sînul partidului existau trei grupări opuse : gruparea lui John Simon, care intra în guvernul de coaliție și care s-a proclamat partid „național liberal", în 1932, gruparea lui Herbert Samuel, care a părăsit guvernul de coaliție, în 1932, în urma introducerii protecționismului și gruparea lui Lloyd George ,formată mai ales din membrii familiei sale.

Criza din partidele laburist și liberal a reflectat greutățile tot mai mari pe care le aveau clasele dominantedin Anglia în menținerea și pe mai departe a regimului, disensiunile în privința metodelor care s-o asigure.

În afară de ofensiva directă asupra nivelului de viață al clasei muncitoare, burghezia britanică a folosit și alte mijloace, pentru menținerea profiturilor ei la un nivel înalt. Printre acestea sînt : blocul lirei sterline, protecționismul vamal și sistemul preferențial.

După renunțarea la paritatea în aur a lirei sterline, pozițiile imperialismului britanic în comerțul mondial au crescut. Guvernul britanic și-a întărit aceste poziții prin crearea în 1931 a unei grupări valutare în care intrau, în afara țărilor imperiului britanic și o serie de țări din Europa, Asia și America Latină. Țările care intrau în blocul lirei sterline se obligau să-și fixeze cursul valutei lor după lira sterlină, să-și păstreze rezervele valutare în Banca Angliei și să acepte ca valută pentru schimburile dintre ele, lira sterlină. Aceasta ducea la creșterea rezervelor valutare ale Angliei și la întărirea pozițiilor Angliei în comerțul mondial, căci pentru a avea lire sterline, țările blocului lirei sterline trebuiau să facă în mod inevitabil comerț cu Marea Britanie.

În februarie 1932 s-a desăvîrșit introducerea protecționismului vamal în Marea Britanie. A fost adoptată o lege prin care se stabilea un tarif de 10% ad valorem pentru toate mărfurile importate în Marea Britanie. Prin aceeași lege se dădea posibilitate guvernului să scadă sau să nu aplice tarife vamale la mărfurile unor țări sau să ridice, pînă la 100% din valoare, tarifele pentru mărfurile din țările care ar aplica măsuri discriminatorii asupra mărfurilor britanice Protecționismul vamal britanic a fost desăvîrșit, prin instituirea sistemului preferențial

În 1931, parlamentul englez a adoptat așa-numitul „statut de la Westminster", prin care se stabilea că nici o lege engleză nu poate fi aplicată în dominioane fără consimțămîntul acestora, iar legile dominioanelor nu mai trebuiau să fie aprobate și de parlamentul englez.

În 1932 s-a ținut o nouă conferință a Commonwealth-ului în Canada, la Ottawa, în scopul reglementării relațiilor economice între țările Imperiului Britanic. La Conferința de la Ottawa s-a creat sistemul preferențial al legăturilor economice dintre Anglia și dominioane. Pe baza acestui sistem, mărfurile importate de Anglia din dominioane se supuneau la tarife reduse sau nu se supuneau deloc la tarife vamale. Aceleași obligații aveau și dominioanele față de mărfurile engleze. Astfel, în cadrul Imperiului, sistemul preferențial asigura mărfurilor britanice o situație avantajată față de mărfurile altor țări, însă nu față de mărfurile similare produse de dominioane. La conferința imperială din 1930 s-au lărgit și s-au concretizat hotărîrile conferinței Commonwealth-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ului din 1926, în sensul că Marea Britanie s-a obligat să treacă prin parlament o serie de legi, care să reglementeze relațiile cu dominioanele în direcția hotărîrilor din 1926.

Crearea sistemului preferențial a dat o lovitură serioasă penetrației americane în dominioanele britanice, a dus la agravarea contradicțiilor anglo-americane. De asemenea, acest sistem a adus noi profituri burgheziei britanice și a slăbit pentru un timp tendințele centrifuge ale dominioanelor, care, în condițiile crizei, aveau nevoie pe piața britanică.

În perioada crizei economice s-au ccentuat tendințele anticomuniste ale imperialismului britanic. Marea Britanie a fost unul din inițiatorii campaniei împotriva așa-zisului „duping sovietic" încercînd să aplice măsuri discriminatorii împotriva comerțului cu U.R.S.S. Guvernul englez a tolerat agresiunea japoniei împotriva Chinei, iar după venirea hitleriștilor la putere în Germania a încurajat blocul agresorilor din Europa, încercînd să-i îndrepte împotriva U.R.S.S. În colonii și în special în India, imperialismul britanic a continuat să folosească forța împotriva mișcărilor de eliberare națională. Reacțiunea britanică în frunte cu Churchill s-a opus oricărei modificări a statului colonial al Indiei în anii crizei economice.

Politica antimuncitorească a guvernului laburist și apoi a guvernului de uniune națională a provocat o rezistență dîrză din partea clasei muncitoare. Șomajul de masă și abuzurile patronilor au creat pentru majoritatea clasei muncitoare o situație etxrem de grea. Gradul de încordare a luptei de clasă în Anglia în anii crizei amintește de situațiile similare din 1921 sau 1926. Mișcarea șomerilor împotriva condițiilor mizere de viață a cuprins toate centrele industriale.

În 1931 s-au organizat marșuri ale șomerilor la Bristol, Glasgow, Manchester. Mișcarea națională a șomerilor a dus o campanie împotriva legilor antimuncitorești din anii 1931—1932, iar în 1932 a organizat un „marș al foamei" la Londra. Alături de mișcarea șomerilor se desfășurau luptele greviste ale muncitorilor angajați. În anii crizei, numărul cel mai mare de greve a fost înregistrat în industria textilă, apoi în industria carboniferă. De asemenea, în anii 1932—1933 au avut loc conflicte importante la Londra în transportul urban.

După excluderea lui Mac Donald, liderii laburiști, au recurs la o frazeologie „revoluționară" pentru a-și păstra influența în mase. Partidul laburist a fost obligat să renunțe, cel puțin în vorbe, la politica oficială a colaborării cu burghezia și să vorbească de socialism. La conferința anuală a partidului, în 1932, a fost adoptată o rezoluție în care viitorul guvern laburist se angaja să îndeplinească „un anumit program de legislație socialistă". În anul 1934, Partidul laburist a adoptat un nou program sub denumirea : „Pentru socialism și pace". Pe plan politic intern, noul program prevedea naționalizara unor ramuri importante ale economiei naționale ca : transporturile, gazul și electricitatea, alimentarea cu apă, industria metalurgică, carboniferă și a Foștii patroni trebuiau să primească o „justă compensație" și „dreptul de a lua parte efectivă în conducerea ramurilor naționalizate ale industriei". În program se prevedea, de asemenea, instituirea săptămînii de muncă de 40 ore și revizuirea sistemului fiscal. Pe plan politic extern, programul laburist își declara față de Liga Națiunilor, propunea un „Pact al păcii" între

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

state și se pronunța pentru o mișcare de masă împotriva războiului. Noul program al partidului conținea unele revendicări de bază ale maselor muncitoare, însă nu avea un caracter socialist. Toate măsurile din program trebuiau să se realizeze în cadrul orînduirii capitaliste și nu împotriva ei. În program se sublinia că toate măsurile trebuiau să se înfăptuiască prin „înțelegere" și nu prin forță. În anii 1934—1935 s-a schimbat și conducerea partidului laburist. În locul vechilor lideri, posturile de conducere au fost luate de activiști mai tineri ca Atlee, Stafford Cripps, Morrison, Dalton, Bevin ș.a.

Partidul Comunist din Marea Britanie a depus stăruitoare eforturi pentru strîngerea legăturilor sale cu masele de bază ale muncitorimii engleze. Comuniștii au luptat pentru organizarea șomerilor, au participat în primele rînduri ale demonstrațiilor și grevelor. Congresul al XII al P.C., care și-a desfășurat lucrările în noiembrie 1932, a relevat aceste acțiuni alecomun ișilor, însă a subliniat faptul că rezultatele muncii în masă nu sînt satisfăcătoare. Din cauza condițiilor grele în care acționau comuniștii britanici, avînd dușmani puternici și bine organizați, n-au reușit încă să organizeze sau să conducă acțiuni pe scară națională. Masele de bază ale muncitorilor organizați erau încă sub influența ideologiei laburiste. Lupta pentru mase continua să rămînă o sarcină de viitor a comuniștilor englezi.

Starea de criză a economiei britanice a început să fie înlocuită din a doua jumătate a anului 1932 printr-o dezvoltare lentă. În anul 1934, economia britanică a atins nivelul anului 1929, iar în anii următori, acest nivel a fost întrecut (1937—123,6%). Dezvoltarea economică din ajunul războiului s-a explicat prin introducerea măsurilor protecționiste și a sistemului preferențial, prin devalorizarea lirei sterline, ceea ce a ușurat situația mărfurilor britanice în lupta de concurență. Una din cauzele de bază ale dezvoltării economiei engleze în această perioadă a fost creșterea producției pentru necesitățile războiului. Bugetul militar al Marii Britanii a crescut în fiecare an din cei 5 ani premergători războiului cu peste 100 mil. lire sterline. Ca și mai înainte se dezvoltau ramurile industriale noi, iar cele vechi nu ieșeau din starea de decădere.

În anul 1937 s-a observat o scădere a producției în ramurile nelegate de război și o creștere a șomajului, însă ciclul crizei a fost întrerupt de izbucnirea războiului. În această perioadă a continuat concentrarea și centralizarea capitalurilor. De exemplu, în industria de automobile în întreprinderile cu peste 1000 muncitori erau angajați 58% din numărul muncitorilor, în industria aeronautică 75,6%, iar în industria electronică 60%. Cu toată dezvoltarea industrială din anii 1932—1937, Anglia a rămas prin volumul producției și ritmul de dezvoltare cu mult în urma Germaniei hitleriste, Japoniei sau S.U.A.

În viața politică a Angliei s-au evidențiat în această perioadă o serie de tendințe deosebit de periculoase pentru drepturile democratice ale poporului englez. În 1932 s-a format partidul fascist al lui Oswald Mosley, care după instaurarea dictaturii fasciste în Germania își propunea în mod fățiș cucerirea puterii în Anglia. Împotriva fasciștilor, partidul comunist și alte organizații progresiste au organizat acțiuni de masă. La 9 sept. 1934 împotriva unui miting fascist în Hyde-Park, a fost

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

organizată o demonstrație a 150.000 locuitori ai Londrei. Alături de partidul lui Mosley acționau și olte organizații fasciste, ca de pildă, Asociația anglo-germană „Link", „Prietenii Italiei", „Prietenii Spaniei naționaliste" ș.a. Organizațiile fasciste se remarcau pe arena politică mai ales prin propagandă în favoarea statelor fasciste,avînd însă un număr restrîns de aderenți. La începutul războiului ele au fost desființate, iar șefii lor întemnițați.

În 1935, conservatorii au renunțat la „serviciile" fostului laburist Mac Donald și au readus în fruntea guvernului pe Baldwin. Alegerile organizate de guvernul Baldwin, în 1935, au dat din nou o majoritate în parlament partidului conservator. În 1937, după moartea lui Baldwin, premier al Marii Britanii și lider al partidului conservator a devenit Neville Chamberlain. Acesta era legat de vîrfurile aristocrației și burgheziei britanice în frunte cu familia Astor. Cercurile influente ale aristocrației și marii burghezii se întruneau adesea pe moșia Clivden aparținînd familiei Astor, unde discutau linia politicii guvernului. Din „clica de la Clivden" făceau parte atît N. Chamberlain cît și ministrul său de externe lordul Halifax. Numirea lui Chamberlain în funcția de premier a fost o expresie a orientării unor cercuri guvernante din Marea Britanie spre o înțelegere cu Germania hitleristă și Italia fascistă.

FRANȚA

Criza economică și intensificarea conflictelor sociale

În a doua jumătate a anului 1930, criza economică s-a abătut și asupra Franței. Ea a cuprins toate ramurile economiei și a avut urmări serioase și asupra politicii guvernelor franceze. Deși criza în Franța n-a cunoscut efectele catastrofale din S.U.A. sau Germania, poporul francez a avut de suferit din cauza prelungirii ei pe o durată de 6 ani.

În această perioadă, producția industrială a țării a scăzut în medie cu 30%. Multe întreprinderi, mai ales din industria ușoară, și-au închis porțile. După datele oficiale, în 1933, numărul întreprinderilor desființate s-a ridicat la 1457. Acestea au fost mai ales întreprinderi mici și mijlocii. Ca în toate țările capitaliste, clasele exploatatoare au aruncat povara crizei pe umerii maselor populare. Au fost reduse salariile, alocațiile de șomaj, au sporit impozitele. Închiderea unor întreprinderi și restrîngerea activității altora a agravat problema șomajului. Măsurile luate de patroni vizau în special tinerii, femeile, muncitorii străini veniți la lucru în Franța, încercau să opună o categorie de muncitori alteia.

Criza industrială s-a împletit cu o puternică criză agricolă. Prețurile produselor agricole au scăzut în mod catasrofal, în timp ce prețul produselor industriale necesare agriculturii sau consumului țărănesc în general au rămas la un nivel mai ridicat. Veniturile țărănimii s-au redus în anii crizei cu 50%, ducînd la supraîndatorarea gospodăriilor țărănești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Sute de mii de țărani și-au pierdut pămînturile și au îngroșat rîndurile șomerilor.

Criza a făcut tot mai nesigură și situația păturilor mijlocii de la orașe. Din 1932, numărul falimentelor a crescut de două ori. Mizeria și șomajul au atins și păturile intelectuale.

Criza a provocat o scădere de 20% a venitului național, reapariția deficitului bugetar și o creștere a datoriei publice. Începînd din 1934, în Franța sa agravat fenomenul trecerii peste graniță a unor mari cantități de aur. Exportul francez a continuat să scadă.

Agravarea situației politice interne. Instabilitatea guvernamentală. Lupta împotriva pericolului fascist

Criza economică a avut importante urmări politice; a favorizat întețirea luptelor sociale și a accentuat instabilitatea guvernamentală.

După demisia lui Poincaré, la 27 iulie 1929, guvernul a fost format de Aristide Briand. Dar nici el n-a putut face față dificultăților create de reducerea drepturilor franceze asupra reparațiilor germane, fără ca plata datoriilor franceze să poată fi diminuată. Lui Briand i-a urmat, în noiembrie, un guvern sub președinția lui André Tardieu la fel de efemer. După căderea sa, provocată de amestecul unor înalte personaje în afaceri financiare dubioase, dezvăluite cu prilejul falimentului băncii Oustric, au urmat alte două guverne.

La 13 mai 1931 au avut loc în Franța alegeri prezidențiale. Președinte a devenit P. Doumer.

Agravarea crizei economice a continuat să accentueze instabilitatea politică. Guvernul Laval, neputînd face față situației, a fost nevoit să demisioneze, cedînd din nou locul unui guvern Tardieu. La 6 mai, în timpul alegerilor parlamentare, (avusese loc primul scrutin), președintele P. Doumer a fost asasinat de refugiatul rus albgardist, Gorgulov. Evenimentul a servit drept semnal pentru dezlănțuirea unei furibunde companii anticomuniste și antisovietice, asasinul fiind declarat „agent al Moscovei". Provocarea anticomunistă nu l-a putut însă salva pe Tardieu, care a fost înfrînt în alegeri.

Victoria a revenit partidelor de stînga, radicalii și socialiștii, care au obținut 336 de mandate față de 262 ale partidelor de dreapta. Guvernul a fost format de Edouard Herriot. La 29 noiembrie 1932, acest guvern a încheiat un pact neagresiune cu U.R.S.S.

Dificultățile financiare n-au putut fi însă depășite; în timp ce conferința de la Lausanne lichida practic reparațiile germane, S.U.A. cereau plata la termen a datoriei franceze. Guvernul Herriot a fost și el nevoit să demisioneze. După un șir de cabinete, conduse pe rînd de Paul Boncour, Edouard Daladier și Albert Sarraut s-a format un nou guvern sub președinția radicalului Camille Chautemps. În perioada acestei guvernări a izbucnit scandalul politic prilejuit de „afacerea Staviski", preludiu al loviturii de forță încercate de ligile fasciste, în februarie 1934.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Clasa muncitoare franceză a reacționat energic la măsurile antipopulare, desfășurînd numeroase acțiuni împotriva licențierilor, scăderilor de salarii, fiscalității tot mai apăsătoare, pentru reducerea taxelor și tarifelor la transport, apă, gaz și electricitate.

În primăvara anului 1931, ca răspuns la încercarea proprietarilor de mine de a reduce salariile muncitorilor, minerii din Pas de Calais au declarat o puternică grevă sprijinită și de muncitorii mineri din alte bazine minere. Rezistența muncitorilor a fost pînă la urmă înfrîntă cu ajutorul unor importante forțe de poliție și jandarmerie și a acțiunii de conciliere a conducerii sindicatelor reformiste.

În lunile mai—iulie 1932 s-au desfășurat în Franța puternice acțiuni ale muncitorilor din industria textilă, susținute prin manifestații de solidaritate și ajutoare materiale de muncitori dintr-o serie de centre industriale, printre care și cei din capitală. În primele 10 luni ale anului 1932 s-au desfășurat în Franța 700 greve, dintre care 146 s-au încheiat prin victoria muncitorilor. Este important de reținut faptul că tot mai multe lupte greviste se desfășurau sub semnul unității de acțiune între comuniști și socialiști. Ideea unității de acțiune devenea un bun al maselor muncitoare.

Alături de acțiunile greviste ale muncitorilor s-au situat turburările țărănești din sudul Franței, demonstrațiile meseriașilor și micilor comercianți ruinați, protestul intelectualilor șomeri. Se creiaseră condiții prielnice pentru unirea uriașei mișcări de protest a poporului francez într-un singur val care să lovească în dominația marelui capital.

În anii crizei, organizațiile de extremă dreaptă : „Liga patrioților" „Actiunea franceză", „Crucile de foc", etc., și-au intensificat activitatea, căutînd să canalizeze nemulțumirile legitime ale păturilor mijlocii față de politica oficială, împotriva instituțiilor democratice și mișcării muncitorești. Unele dintre ele, de pildă „Crucile de foc" se străduiau să cîștige influența și în rîndurile clasei muncitoare, recurgînd la demagogie „anticapitalistă". Concomitent „Crucile de foc", îndeosebi, au organizat grupe armate, capabile să se concentreze rapid, cu ajutorul cărora căutau să intimideze masele populare și se dedau la violențe împotriva mișcării muncitorești, a organizațiilor și militanților ei.

Demascînd propaganda, antisemită, xenofobă, naționalistă și anticomunistă a organizațiilor de extremă dreaptă, Partidul Comunist Francez a dezvăluit opiniei publice că ligile fasciste nu erau altceva decît instrumentul monopolurilor care încercau prin toate mijloacele, inclusiv prin teroare, să reducă la tăcere protestul maselor muncitoare. Lupta clasei muncitoare, a maselor populare în general s-a dovedit a fi un obstacol de netrecut pentru organizațiile fasciste. Evenimentele din anii următori au dovedit-o

ITALIA

Efectele crizei economice Ampla campanie demagogică a fasciștilor nu putea să înlăture slăbiciunile economiei italiene, accentuate de efectele crizei economice. Italia era o țară săracă în materii prime de bază ; nu avea decît slabe zăcăminte de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

fier, petrol și cărbune și depindea de importul acestor produse, ca și a altora (bumbac, lînă, metale neferoase, minereu de fier) din străinătate. Regimul fascist proclamase o politică de „autarhie", de bazare pe resursele economice proprii, însă în Italia, lipsită de materii prime de bază, această politică era sortită să rămînă mai ales un leit-motiv propagandistic. Capitalul monopolist din Italia depindea într-o oarecare măsură și de investițiile de capital străin. În perioada stabilizării relative a capitalismului, Italia primise împrumuturi în valoare de 7 miliarde lire. Destrămarea legăturilor economice provocate de criză, „foamea" de capital și scăderea producției de materii prime pentru export în lumea capitalistă au avut consecințe grave asupra economiei Italiei, care resimțea din plin reducerea importurilor. Din 1929, producția industrială a Italiei a mers pe o linie descendentă, atingînd punctul cel mai coborît în anul 1932. A scăzut producția metalurgică, textilă, chimică, constructoare de mașini. Erau în criză și marile șantiere navale. Pe ansamblul industriei, producția a scăzut cu 33%, iar comerțul exterior al Italiei s-a micșorat de trei ori. În 1932, în Italia erau peste un milion de șomeri în rîndurile muncitorilor. Criza a atins grav și agricultura care, de altfel, nu asigura nici în anii cei mai buni toate necesitățile țării. Salariile muncitorilor agricoli au scăzut cu 51%. Guvernul fascist a încercat să lupte împotriva scăderii producției în industrie prin întărirea capitalismului monopolist de stat. În anul 1931 a fost adoptat un plan special, prin care statul finanța marile monopoluri, răscumpărarea acțiunile unor societăți particulare, plasa comenzi. Cu ajutorul statului s-au constituit Societatea de finanțare a industriei, Institutul funciar italian, Institutul de construcție industrială ș.a., în care se realiza o strînsă legătură între statul fascist și marile monopoluri.

Statul fascist a impus cartelarea forțată a întreprinderilor în principalele ramuri industriale, avînd ca urmare consolidarea giganților industriei italiene : Fiat, Biella, Montecatini.

În agricultură, regimul fascist a desfășurat o amplă campanie sub lozinca luptei pentru pîine". Partidul fascist, aparatul de stat, presa au fost mobilizate pentru ridicarea producției agriculturii Italiei. Însuși Mussolini și alte căpetenii fasciste participau în scopuri de propagandă la campaniile agricole de vară. În 1933, recolta de grîu a sporit la 7,37 milioane tone față de 5 mil. tone în 1924, dar Italia nu a putut fi eliberată de importul de grîu din străinătate. Această așa-zisă „luptă pentru pîine" a fost subordonată în cele din urmă scopurilor războinice ale fascismului, rezervelor strategice.

Criza economică a produs și în Italia o încordare a conflictelor de clasă. La începutul anului 1934, organele represive au înregistrat 60 de manifestații antifasciste ale muncitorilor și țăranilor. Împotriva mișcărilor greviste și acțiunilor opoziționiste fascismul a reacționat cu brutalitate și violență. S-au înmulțit arestările comuniștilor, conducătorilor sindicali și a altor luptători antifasciști. În anii crizei, Tribunalul special de apărare a statului a pronunțat 5115 sentințe, însumînd 28.116 ani de temniță, alături de numeroase condamnări la moarte.

Italia a devenit un stat polițist, iar represiunea cheia de boltă a regimului. Poliția era stăpînă pe străzi ; cetățenii care circulau după ora

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

21 erau legitimați ; poliția politică de trist renume, O.V.R.A., a împînzit instituțiile, localurile publice, întreprinderile cu agenții ei. În 1930 a intrat în vigoare Codul penal fascist, care stabilea o categorie de persoane „socialmente primejdioase", chiar numai după bănuiala că ar fi în stare să atenteze la ordinea publică.

Regimul fascist a introdus o cenzură severă, iar O.V.R.A. asculta convorbirile telefonice și viola secretul corespondenței. Călăii O.V.R.A. recurgeau la cele mai sălbatice metode de interogatoriu asupra deținuților politici. Aparatul represiv era îndreptat în primul rînd împotriva Partidului comunist. Din 4671 sentințe pentru crime politice pronunțate de Tribunalul special, 4030 se refereau la comuniști. În 1937 s-a stins în închisoare marele fiu al poporului italian, unul dintre creatorii P.C.I., Antonio Gramsci. Cu toate represiunile, în ilegalitate continua să apară presa comunistă, ziarele Unitá, Avangardia, Battaglie sindicali, Il premilitare rosso ș a.

Comuniștii care acționau în adîncă ilegalitate au fost în fruntea a numeroase acțiuni ale maselor populare alături de socialiști și de alte forțe antifasciste. În august 1934 a fost încheiat un pact al unității de acțiune între partidele comunist și socialist italian. S-au stabilit legături între partidul comunist și organizația antifascistă apărută în 1929 în emigrație, „Giustizia e libertà". Conștient de pericolul grav ce-l prezenta regimul fascist pentru țară, partidul comunist se elibera cu curaj de elementele sectare și pășea ferm pe calea creării unui Front național antifascist.

Statul corporatist

În fața creșterii mișcărilor maselor populare și a adîncirii crizei economice, regimul fascist, în afara crîncenelor măsuri de represiune și a unor măsuri economice, a luat o serie de măsuri politice avînd ca scop concentrarea întregii conduceri în mîna partidului fascist și întărirea influenței ideologice asupra maselor. În anii 1933—1934, organizațiile fasciste numărau peste 1 milion de membri, sindicatele — peste 4 milioane, tineretul fascist — 336.000 membri ș.a. Fasciștii și-au întărit activitatea în organizațiile de masă de tipul organizației „Dopo lavoro" (După muncă), urmărind să canalizeze preocupările muncitorilor și funcționarilor în timpul liber în direcțiile urmărite de regim. În mod demagogic, partidul fascist lansa lozinci prin care promitea sprijin „săracilor și obiditilor". În 1931 a fost reorganizată conducerea partidului fascist, în sensul centralizării conducerii de către „Marele consiliu fascist" a tuturor organizațiilor fasciste.

O amplă campanie demagogică s-a desfășurat în anii 1933—1934 în jurul creării „statului corporatist", care întruchipa, chipurile, „înfrățirea" muncii și a capitalului. Bazele „statului corporatist" fuseseră puse încă în 1927, prin „Carta muncii", însă corporațiile propriu-zise au fost create în anii crizei.

În anii 1933—1934 au fost create 22 de corporații pe ramură, constituite din reprezentanți ai organizațiilor patronale, sindicatelor fasciste și partidului fascist. În fruntea corporațiilor se găsea „Consiliul național al corporațiilor". Corporațiile erau îndrumate de ministerul corporațiilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

preluat de însuşi Mussolini. În competenţa acestor organizaţii intrau problemele producţiei şi ale condiţiilor de muncă, ale salariilor, reglementării „paşnice" a conflictelor de muncă ş.a.

Corporaţiile prezentate de fasciști ca o „victorie împotriva marxismului" şi ca organe ale „armoniei de clasă" nu erau în fond decît un mecanism de opresiune împotriva maselor de oameni ai muncii, care fuseseră privaţi de organizaţiile lor de clasă.

În timp ce în corporaţii patronii erau reprezentanţi de înşişi patronii, cum era cazul marilor industriaşi Agnelli, proprietarul întreprinderilor FIAT sau Donegani, proprietarul firmei Montecatini, muncitorii erau „reprezentaţi" în corporaţii de generali ai Miliţiei fasciste, avocaţi, squadrişti, în general activişti fascişti, cărora trebuia să li se dea o sinecură.

În acelaşi timp, pentru distragerea atenţiei populaţiei de la gravele probleme care frămîntau Italia, fasciştii au declanşat o violentă campanie războinică, lansînd ca scop suprem crearea „marelui imperiu" italian, după chipul şi asemănarea vechiului imperiu roman. Marea Mediterană nu mai era denumită în cuvîntările şi presa fasciştilor decît „Mare nostrum", aşa cum o numeau romanii în peroada de apogeu a imperiului.

Pentru pregătirea războiului de agresiune, fasciştii au căutat să mobilizeze toate resursele economice şi morale ale naţiunii italiene. În anii 1934—1935, cheltuielile militare înghiţeau mai bine de jumătate din bugetul de stat. Au fost făcute rezerve de materii strategice şi s-a căutat intensificarea autarhiei.

Propaganda fascistă a început o amplă acţiune de otrăvire a tineretului cu otrava naţionalistă şi imperialistă, pregătindu-l pentru război. Lozinca fascismului : „Vivere pericolosamente" era ridicată la rangul de dogmă. În organizaţiile fasciste s-au intensificat pregătirile militare, iar serviciul militar a fost extins pînă la 60 de ani.

Apetitul imperialiştilor italieni era mare, însă forţele lor nu erau pe măsura poftei. De aceea, fasciştii au trebuit să caute soluţii şi să profite de îngăduinţa puterilor occidentale, pentru a se infiltra în Europa de sud-est şi în Africa.

SPANIA

După căderea lui Primo de Rivera, clasele dominante din Spania au încercat să se menţină la putere şi să împiedice adîncirea crizei regimului monarhic cu ajutorul unor concesii neesenţiale făcute maselor populare.

Noul guvern condus de politicianul Berenguer a restabilit în parte libertăţile democratice, a acordat amnistie deţinuţilor politici şi a promis restabilirea normelor constituţionale. Guvernul Berenguer a legalizat activitatea partidelor politice burgheze, a sindicatelor şi a partidului socialist, însă a menţinut măsurile de interdicţie îndreptate de dictatură împotriva partidului comunist. Încercările blocului burghezo-moşieresc,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în frunte cu monarhia, de a-şi menţine puterea au fost deşarte. Contradicţiile interne ale Spaniei s-au agravat de la mijlocul anului 1930, cînd economia a intrat în criză. Slaba industrie spaniolă, care lucra în mare parte pentru export, şi-a restrîns producţia, provocînd şomaj de masă. O situaţie similară s-a înregistrat şi în agricultură. La începutul anului 1931, în Spania existau 500.000 şomeri industriali şi peste 1 milion de şomeri în rîndurile muncitorilor agricoli. Cursul pesetei a scăzut foarte mult.

Luptele clasei muncitoare împletite cu acţiunile ţărăneşti şi studenţeşti au adîncit criza regimului monarhic din Spania. Vîrfurile oligarhiei spaniole, care n-au mai găsit mijloace să înăbuşe mişcarea revoluţionară au fost silite să părăsească puterea.

Mişcarea grevistă a luat o amploare nemaiîntîlnită, ajungînd să cuprindă, în noiembrie 1930, 600.000 muncitori, cifră mare dacă ţinem seama de numărul relativ restrîns al proletariatului spaniol. La Barcelona, Sevilla, Bilbao, Madrid şi în alte oraşe au avut loc greve generale. O mare intensitate şi un pronunţat caracter antimonarhist au avut luptele muncitoreşti din Madrid, în noiembrie 1930. Înmormîntarea unor muncitori care au pierit într-un accident de muncă s-a transformat într-o mare demonstraţie de protest pe străzile Madridului. Poliţia a tras în participanţi, fapt care a declanşat noi greve de solidaritate la Alicante, Sevilla, Granada, Cordoba, Barcelona şi alte oraşe.

Creşterea luptei maselor muncitoare a ridicat sarcini noi în faţa partidelor şi organizaţiilor muncitoreşti.

Conferinţa naţională a P.C.S., desfăşurată în ilegalitate la Bilbao, în martie 1930, a reafirmat concluziile Congresului al III-lea asupra rolului de hegemon al proletariatului în revoluţia burghezo-democratică şi a stabilit ca sarcină imediată lupta pentru răsturnarea monarhiei. Conferinţa a orientat partidul în direcţia luptei pentru atragerea majorităţii proletariatului spaniol. Sectarismul conducerii de atunci a P.C.S. a împiedicat aplicarea acestei linii. Bullejos şi Trilla, care aveau influenţa predominantă în Comitetul Central, negau caracterul burghez al revoluţiei şi identificau criza regimului monarhic cu criza capitalismului spaniol, orientînd partidul pe o linie greşită care l-a menţinut departe de mase.

Partidul socialist şi anarhiştii, care aveau influenţă asupra majorităţii clasei muncitoare, au recunoscut de la bun început burgheziei rolul de hegemon în viitoarea revoluţie burghezo-democratică. Lipsa de unitate a mişcării muncitoreşti spaniole a permis burgheziei republicane să preia conducerea luptei antimonarhice şi s-o canalizeze pe căile convenabile ei.

La 17 august 1930 a fost creat la San-Sebastian aşa-numitul Comitet revoluţionar, care reunea toate partidele şi organizaţiile burgheze care se opuneau monarhiei. Partidul socialist s-a alăturat acestui bloc incluzînd în „Comitetul revoluţionar" trei dintre conducătorii socialişti : Largo Caballero, Indalecio Prieto şi Fernando de los Rios.

Ostil luptei revoluţionare de masă, „Comitetul revoluţionar" s-a orientat pe calea comploturilor militare pentru răsturnarea monarhiei. La 12 decembrie, garnizoana micului oraş Jaca, în frunte cu ofiţerii

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Fermin Galan și Angel Garcia Hernandez, s-a răsculat pornind spre cucerirea Zaragozei. Dar întăririle promise n-au mai venit, iar ofițerii revoluționari au fost obligați să se predea. Prin sentința tribunalului militar, Galan și Hernandez au fost împușcați. La 15 decembrie a fost fixată ziua loviturii de stat la Madrid. Complotul militar trebuia însoțit de o grevă generală, însă încercarea a eșuat. Încercarea burgheziei de a înlătura monarhia fără lupta revoluționară a maselor n-a dat nici un rezultat.

Abolirea monarhiei. Începutul revoluției burghezo-democratice 1931—1933.

După victoria aparentă a blocului burghezo-moșieresc asupra mișcării revoluționare, guvernul Berenguer a încercat ca printr-o manevră politică să întărească pozițiile monarhiei, dîndu-i un sprijin parlamentar. Berenguer a fixat data de 19 martie 1931 pentru alegeri în cortesuri, însă toate partidele politice au declarat că boicotează alegerile. Lui Berenguer nu i-a mai rămas altceva de făcut decît să plece. Guvernul următor, al amiralului Hasnar, a fixat data de 12 aprilie pentru alegeri, municipale, care s-au desfășurat într-o atmosferă de avînt revoluționar favorabilă partidelor republicane. În toate marile orașe, alegătorii se prezentau la urne sub lozinca „Trăiască Republica !". Succesul republicanilor a fost deplin. Alfons al XIII-lea nemaiavînd nici un sprijin, nici în partide, nici în armată a abdicat la 14 aprilie 1931 și a părăsit țara. Astfel a fost înlăturată de către poporul spaniol dinastia Burbonilor. Rezultatele alegerilor de la 12 aprilie au fost încununarea firească a luptei duse de poporul spaniol împotriva monarhiei. Această luptă a asigurat victoria forțelor republicane.

Înlăturarea monarhiei și instituirea republicii marca începutul revoluției burghezo-democratice în Spania, în condiții cu totul diferite de revoluțiile similare din trecut.

În mod obiectiv, în desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice erau interesate proletariatul și țărănimea, mica burghezie, intelectualitatea și burghezia nemonopolistă. În această etapă, conducerea revoluției a aparținut burgheziei republicane, căreia raportul de forțe din sînul lagărului republican îi era favorabil. Ea a imprimat acestei revoluții limitele sale de clasă.

În fața revoluției din Spania stăteau următoarele sarcini : rezolvarea problemei agrare și lichidarea rămășițelor feudale ; rezolvarea problemei naționale și înnoirea din temelii a statului spaniol, pe baza participării poporului la hotărîrea treburilor de stat ; reglementarea relațiilor dintre stat și biserică, în condițiile separării complete a bisericii de stat ; reorganizarea aparatului de stat și, în primul rînd, o reformă a armatei, care să smulgă armata din mîinile fostelor clase dominante, să transforme din temelii această instituție reacționară. Spania era țara generalilor. La 80.000 soldați cîți număra armata spaniolă existau 499 generali, 578 colonei și 23.000 ofițeri de alte grade.

De asemenea, erau necesare o serie de reforme, care să îmbunătățească radical situația materială a maselor și să asigure avîntul econo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

miei spaniole. P.C.S. considera că realizarea acestor reforme va desăvîrși revoluția burghezo-democratică și pe baza creșterii conștiinței politice a maselor se va putea trece la etapa următoare a revoluției, într-un viitor nu prea îndepărtat.

Realizarea sarcinilor revoluției burghezo-democratice revenind burgheziei aliată cu mica burghezie, aceasta a imprimat revoluției o sferă de acțiune limitată, bazată pe jumătăți de măsuri, compromisuri cu marea burghezie și moșierime, de teama maselor. Blocul marii burghezii și aristocrației a fost înlocuit de la putere printr-o alianță politică, care reprezenta aproape întreaga burghezie, cu excepția unor grupări ale burgheziei monopoliste.

Primul guvern republican a fost condus de un reprezentant al vîrfurilor burgheziei, Alcala Zamora. Guvernul republican a proclamat libertatea cuvîntului, a întrunirilor, a organizațiilor politice și a acordat amnistie deținuților poltici. Pe plan social, guvernul a mărit salariile și a redus ziua de muncă. În iulie 1931 au avut loc alegeri pentru cortesurile constituante, care au adoptat Constituția Republicii Spaniole. Prin lege, biserica a fost separată de stat. A fost introdusă căsătoria civilă, interzis ordinul iezuiților și închise o serie de mănăstiri. Guvernul republican a efectuat și o reformă a armatei, restrîngînd numărul ofițerilor și a acordat autonomie Cataloniei, în cadrul Republicii Spaniole. Probleme majore ale revoluției au rămas însă nerezolvate. Guvernul republican a decretat reforma agrară, dar aplicarea ei s-a făcut extrem de încet. În doi ani (1932—1933) au fost expropriate numai 74.138 ha. pămînturi moșierești și împărțite la 7.272 familii țărănești, într-o țară unde moșierii stăpîneau 12 milioane ha. pămînturi. N-a fost rezolvată pînă la capăt nici problema națională, autonomia fiind revendicată și în provinciile Galicia și Basconia. Guvernele republicane n-au trecut la democratizarea substanțială a aparatului de stat, nici n-au urmărit pînă la capăt introducerea unei adevărate legislații muncitorești. Inconsecvența guvernelor republicane, jumătățile de măsură au înlesnit regruparea forțelor contrarevoluționare, lupta acestora pentru recucerirea puterii.

Prin lupta maselor populare au fost îndepărtate pe rînd din guvernele republicane partidele reacționare (conservator, în frunte cu Maura și Zamora ; radical în frunte cu Leroux), iar, în octombrie 1931, în fruntea guvernului republican a venit Manuel Azaña, liderul partidului republican de stînga, care grupa mai ales mica burghezie. În cadrul guvernului Azaña, republicanii de stînga au colaborat cu socialiștii, fără însă ca revoluția să depășească punctul la care se oprise.

În anii 1932—1933, criza a atins în Spania punctul culminant, fiind agravată de sabotajul moșierilor și marilor capitaliști, care voiau să înăbușe revoluția prin foamete. La aceste provocări, muncitorii au răspuns prin greve, iar țăranii prin ocuparea pămînturilor moșierești. În ianuarie 1932, la greve au participat 1 milion de muncitori, iar în a doua jumătate a anului mișcarea gresivtă a căpătat o amploare și mai mare. Etapele principale ale luptei greviste au fost : greva generală la Granada, greva minerilor din Asturia, grevele din Valencia, Sevilla, Salamanca și alte orașe. Tulburările la sate au început din toamna anului

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1931. Estremadura și Andaluzia au devenit centrul mișcării pentru ocuparea pămînturilor moșierești. Numai în ianuarie-martie 1933 au fost ocupate de către țărani 311 moșii. Guvernul republicanilor și socialiștilor a răspuns luptei muncitorilor și țăranilor prin „legea pentru apărarea republicii" și represiunea armată, fapt ce a scăzut enorm în ochii maselor prestigiul acestui guvern.

Lupta poporului spaniol împotriva pericolului fascist în perioada „anilor negri', 1934—1935

În perioada guvernelor republicane-socialiste, forțele reacțiunii s-au reorganizat pentru a împiedica adîncirea revoluției și a lichida cuceririle ei democratice.

În anii 1932—1933, în Spania au apărut primele organizații fasciste, care urmăreau să instaureze dictatura fascistă fățișă. Activitatea organizațiilor fasciste a crescut mai ales după venirea fascismului a putere în Germania. În această perioadă, reacțiunea fascistă era separată în trei curente, care se deosebeau mai ales prin metodele prin care-și prpuneau să ajungă la putere : „Falanga spaniolă" și J.O.N.S. (Junta ofensivei național-sindicale) provenită din unificarea acestor două organizații. Aceasta era o organizație teroristă, condusă de José Antonio Primo de Rivera, fiul fostului dictator, și activa după metodele fasciștilor germani și italieni ; monarhiștii : și C.E.D.A. (Confederația spaniolă a dreptei autonome), apărută în 1932, prin unificarea unor organizații de dreapta, printre care cea mai importantă era „Acțiunea populară", condusă de Gil Robles. În această perioadă, C.E.D.A. a fost gruparea principală a reacțiunii, bucurîndu-se de sprijinul capitalului financiar și generalilor Franco, Mola, San-Jurjo, Goded, ș.a. Strnîse legături cu organizațiile fasciste avea și partidul radical condus de aventurierul Al. Leroux, om de casă al vîrfurilor clericale și monopoliste.

Organizațiile fasciste au pornit o violentă campanie împotriva guvernului republican, folosind nemulțumirea maselor țărănești care n-au primit pămînt, speculînd sentimentele religioase ale păturilor înapoiate ale populației spaniole. În organizațiile fasciste au intrat în această perioadă tineretul burghez, ofițeri deblocați și diferite elemente declasate de la orașe.

Partidul comunist din Spania*, sesizînd pericolul pe care-l prezenta fascismul s-a adresat la 16 martie 1933 tuturor organizațiilor și partidelor care aveau influență asupra clasei muncitoare, propunîndu-le încheierea unui Front muncitoresc antifascist. Însă această propunere a fost respinsă de conducătorii socialiști și de anarhiști. Propunerea comuniștilor n-a rămas, totuși, fără ecou ; la Malaga comuniștii, socialiștii și anarhiștii au sprijinit în alegerile din noiembrie 1933 pe deputatul comunist Gaetano Bolivar, primul deputat comunist în parlamentul spaniol. Dar la alegerile din noiembrie 1933, forțele de stînga s-au pre-

* Ieșit din ilegalitate în 1931 a avut de întîmpinat mari greutăți mai ales din pricina orientării sectariste a conducerii. Congresul al IV-lea al P.C.R. din 1932 a condamnat această orientare și a ales în conducere pe José Diaz și Dolores Ibarruri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

zentat dezbinate, în timp ce reacțiunea s-ap rezentat în front comun. Această dezbinare, precum și compromiterea republicanilor și socialiștilor în perioada guvernărilor din anii 1931—1933, au asigurat forțele reacțiiunii victoria în alegeri. După victoria în alegeri, guvernul a fost format de liderul partidului radical A. Leroux. Reacțiunea n-a inclus, deocamdată, în guvern reprezentanți ai partidelor fasciste, însă le-a acordat posturi importante în aparatul de stat și economic. Guvernarea reacționară din anii 1934—1935 a rămas în istoria Spaniei sub denumirea „bienio negro" (cei doi ani negri). Guvernul Leroux a suspendat înfăptuirea reformei agrare și libertățile democratice, netezind încetul cu încetul drumul dictaturii fasciste fățișe.

Ofensiva fascismului și reacțiunii a agravat contradicțiile de clasă și a favorizat unirea forțelor republicare pentru zădărnicirea planurilor reacțiunii de trecere a puterii în mîna oganizațiilor fasciste.

Anul 1934 s-a caracterizat în Spania prin mari acțiuni antifasciste ale clasei muncitoare și țărănimii. La 19 februarie 1934 au avut loc mari demonstrații de solidaritate cu muncitorii austrieci, în aprilie s-au desfășufrat demonstrații la Madrid împotriva adunării fasciste de la Escurial, iar în iunie greve ale muncitorilor agricoli în întrega Spanie. Partidul comunist a organizat campanii pentru eliberarea lui Dimitrov, Thälmann și Prestes, transformate în puternice acțiuni împotriva fascismului și războiului. Marile lupte antifasciste din 1934 au contribuit într-o măsură hotărîtoarel a realizarea unității muncitorești de jos. La aproape toate grevele și demonstrațiile participau cot la cot muncitori comuniști, anarhiști și socialiști. Înt oamna anului 1934 au fost create „alianțe muncitorești", în care au intrat muncitori socialiști, anarhiști și comuniști.

Reacțiunea a încercat să împiedice creșterea forțelor revoluționare printr-o provocare de mari proporții. La 5 octombrie 1935, Leroux a intodus în guvern trei reprezentanți ai C.E.D.A., ceea ce vădea orientarea fățișă spre dreapta pe care o luase guvernul. Această manevră a reacțiunii a întîmpinat opoziția întregii clase muncitoare. La 5 octombrie 1934, în întreaga Spanie a fost declarată greva generală, iar în regiunea minieră Asturia a izbucnit o insurecție armată. La Oviedo și Trubia, muncitorii au preluat puterea. După două săptămîni de luptă sîngeroasă, Legiunea străină și unitățile marocane aduse de guvern din Africa au reușit să înăbușe insurecția în Asturia. Însă luptele din Asturia au fost pline de învățăminte pentru clasa muncitoare. În Asturia, cu toată împotrivirea conducătorilor anarhiști, s-a realizat pentru prima dată frontul unic muncitoresc împotriva fascismului. În același timp, luptele din octombrie 1934 au avut o mare importanță internațională, incadrîndu-se în lupta generală antifascistă ce se ducea în celelalte țări.

După înăbușirea luptelor din ocombrie, Partidul comunist a fost scos în afara legii, iar organul de presă al partidului, „Mundo Obrero", a fost interzis. Asturia a fost menținută în stare de asediu, iar 30.000 muncitori au fost arestați.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Efectele crizei în Japonia. Ascuţirea conflictelor sociale

Criza economică mondială a lovit în plin economia japoneză. În 1931, producţia industrială era cu o treime mai mică decît în 1929, aproximativ jumătate din numărul întreprinderilor din industria extractivă şi grea şi-au închis porţile. În aunl 1930, în Japonia erau peste 2.000.000 şomeri totali.

Deosebit de afectată a fost producţia de mătase brută, unul din articolele principale de export japoneze. Trei pătrimi din producţie erau destinate străinătăţii. Valoarea mătăsii brute exportate reprezenta 37%, din valoarea exporturilor japoneze. În 1929, circa 40% din familiile ţărăneşti realizau o parte din venituri din producerea firelor de mătase. Restrîngerea importului de mătase brută în S.U.A. (care cumpărau pînă la izbucnirea crizei circa 97%din acest produs) şi prăbuşirea preţurilor a constituito puternică lovitură dată acestei industrii, situaţiei unei părţi însemnate a gospodăriilor ţărăneştti (aproape jumătate din numărul lor) şi poziţiei ien-ului pe piaţa schimburilor.

Efectele crizei au fost amplificate şi de „criza orezului". Ca urmare a recoltelor mari din 1927, 1928 şi 1929 preţul orezului scăzuse simţitor pe piaţa internă. Recolta record din 1930 şi importurile de orez coreean au făcut ca preţurile să scadă şi mai mult. Comparat cu indicele preţurilor la orez din 1929 (notat cu 100) indicele din 1931 reprezenta numai 58,9. În acelaşi timp, preţurile la produsele cumpărate de ţărani au rămas, datorită scăderilor mai mici, mult mai ridicate. Toate acestea au provocat ruinarea în masă a ţărănimii.

Încercînd să echilibreze bugetul, guvernul Hamaguki a recurs la măsuri antipopulare, de restrîngere a cheltuielilor prin reducerea cu 10% a lefilor salariaţilor statului şi amputarea prevederilor bugetare pentru nevoi social-culturale. În ianuarie 1930, într-un moment cu totul nepotrivit, guvernul japonez a hotărît să revină la etalonul-aur, cu scopul de a stabiliza poziţia ien-ului pe piaţa schimburilor. Măsura n-a dat rezultatele aşteptate. „Îngheţarea" ien-ului şi menţinerea unor preţuri relativ ridicate la produsele de export japoneze, într-o perioadă de prăbuşire a preţurilor, a avut urmări nefaste asupra balanţei comerciale şi a provocat masive pierderi de aur în anii crizei, care au făcut necesară introducerea în 1932 a unui embargo.

Criza a ascuţit contradicţiile socaile şi a provocat puternice mişcări de nemulţumire şi protest. În anii crizei a crescut mult mişcarea grevistă a clasei muncitoare (în 1931 la 2,5 ori mai multe greve decît în 1928), iar la sate s-au înmulţit conflictele agrare (peste 8.000 în primii trei ani ai crizei economice). Neplata datoriilor către stat şi moşieri a devenit un fenomen frecvent.

În anii crizei s-a produs o puternică radicalizare şi în sînul intelectualităţii ; sub influenţa luptelor clasei muncitoarea u apărut organizaţii ca : Liga medicinei proletare, Liga teatrului de stînga, Liga scriitorilor proletari.

Cercurile guvernante au căutat să contracareze mişcările de stînga şi democratice prin intensificarea măsurilor represive şi sprijinirea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

organizațiilor teroriste de deapta, pintre care Hakurokai (Asociația Lupul alb), Dzimmukai (Asociația împăratului Dzimmu).

Deosebit de active au devenit în acești ani organizațiile militariste, partizane ale introducerii unui regim de dictatură militară și îndeosebi organizația fascistă „Federația națională a tinerilor ofițeri", care a organizat asasinarea, la 15 mai 1932, a primului ministru Inukai.

În condițiile adîncirii crizei economice, a ascuțirii conflictelor sociale și încordării atmosferei politice interne și internaționale, cercurile guvernamentale japoneze au pășit pe calaa expansiunii teritoriale cu ajutorul forței.

BIBLIOGRAFIE

STATELE UNITE ALE AMERICII

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris 1967.
W. FOSTER : *Schiță a istoriei politice a celor două Americi*, București 1954.
FRANK FREIDEL : *Les États Unis d'Amerique au XX-e siècle*, Paris 1966.
N. IAKOVLEV : *Istoria contemporană a S.U.A., 1917—1960*, Ed. politică, București 1963.
A. MAUROIS : *Histoire parallele. Histoire des États Unis de 1917 à 1961*, Paris 1962.
A. NEVINS, H. S. COMMAGER : *Istoria Statelor Unite*, Cartea Românească, București, 1946.
P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales*, vol. VIII, Paris 1964.
A. VIANU : *Istoria S.U.A.*, Ed. științifică, București 1973.
* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX, Moskva 1962.
M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris 1967.

GERMANIA

G. BADIA : *Histoire de l'Allemagne contemporaine 1917—162*, vol. I, Paris 1962.
ENZO COLOTTI : *Germania nazistă*, Ed. științifică, București, 1969.
* * * : *Deutsche Geschichte seit den Ersten Ersten Weltkrieg*, Stutgart, 1971.
W. PIECK : *Cuvîntări și articole alese*, vol. I—II, EPLP, București 1954.
* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX, Moskva, 1962.

ANGLIA

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.
A. MAUROIS : *Istoria Angliei*, vol. II. Ed. politică, București, 1970.
M. MOURIN : *Histoire des grandes puissances (1919—1947)*, Paris 1958.
C. MUREȘAN : *Imperiul britanic. Scurt istoric*, Ed. științifică, București 1967.
P. RENOUVIN : *Histoire des relations internationales*, vol. VIII, Paris 1964.
G. N. TREVELYAN : *Precis d'histoire de l'Angleterre*, Paris 1972.
VL. TRUHANOVSKI : *Noveișaia istoria Anglii, Moskva 1958*
* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX, Moskva 1962.

FRANȚA

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.
J. CHASTENET : *Cents ans de Republique*, vol. 5, Paris 1970.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ED. HERRIOT : *Pagini de jurnal*, Ed. politică, București 1968.
* * * : *Histoire du Part iCommuniste Frannçais*, Paris 1967.
J. MADAULE : *Istoria Franței*, vol. 3, Ed. politică, București 1973.
M .MOURIN : *Histoire des grandes puissances (1919—1947)*.
J. NÉRÉ : *La Troisième République (1914—1940)*, Paris 1965.
M. THOREZ : *Articole și cuvîntări*, Ed. politică, București 1958
* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX.

ITALIA

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I
M. GALLO : *Italia lui Mussolini*, Ed. politică, București 1968.
G. PROCCACI : *Istoria italienilor*, Ed. științifică, București 1975.
L. SALVATOELLI, G. MIRA : *Storia del Italia nel periode fascista*, Torino 1956
P. TOGLIATTI : *Partidul Comunist Italian*, Ed. politică, București 1961.

SPANIA

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.
D .IBARRURI : *Singura cale*, Ed. politică, București 1963.
C. DE LA MORA : *Mîndra Spanie*, Ed. politică, București 1963.
M. MOURIN : *Histoire des nations europeennes*, vol. I, Paris 1958.
* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX, Moskva, 1962.

JAPONIA

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I.
GORO HANI : *Istoria poporului japonez*, Ed. politică, București 1964.
J. LEQUILLER : *Le Japon*, Paris 1966.
E. REISCHAUER : *Histoire du Japon et des japonais*, Editions du Seuil, Paris 1973.
* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

DICTATURA NAZISTĂ. TRANSFORMAREA GERMANIEI ÎNTR-UN FOCAR DE RĂZBOI

Incendierea Reichstagului și procesul de la Leipzig. Instaurarea dictaturii naziste

Instaurarea nazismului, care a marcat începutul unei noi și întunecate perioade în istoria contemporană a Germaniei, a reprezentat o victorie a vîrfurilor cele mai reacționare și agresive ale claselor exploatatoare. În guvernul condus de Adolf Hitler, cei mai apropiați colaboratori ai săi : Göring, Goebbles, Frick, Franz Gürtner ș.a. colaborau cu reprezentanții marelui capital al marilor latifundiari, cu exponenții „Herrenklub"-ului : Hugenberg, Schacht (inclus în guvern în august 1935), contele Schwerin von Krosigk, baronul von Neurath, etc. Von Papen ocupa postul de vicecancelar.

La 1 februarie, Reichstagul a fost dizolvat. Noile alegeri, trebuiau să constituie un prim pas spre preluarea întregii puteri. La 4 februarie, președintele Hindenburg a semnat decretul prin care autoritățile căpătau dreptul să interzică orice adunare, să confiște și să interzică orice ziar. Decretul a fost urmat de un alt ordin dat poliției, care era autorizată să folosească armele împotriva acțiunilor de masă. Hermann Göring, pe atunci comisar la Ministerul de Interne prusian, a fost inițiatorul unei „reforme" a poliției, în scopul transformării ei într-un instrument al regimului ; elementele nesigure au fost îndepărtate și înlocuite cu angajați noi proveniți din rîndurile batalioanelor de asalt și de siguranță, create de partidul național-socialist. Decretul amintit și ordinul care i-a urmat au constituit semnalul unui val de teroare sălbatică împotriva comuniștilor, social-democraților, intelectualilor, elementelor democratice și progresiste, în general. Urmărind lichidarea opoziției, naziștii și-au intensificat acțiunile teroriste împotriva organizațiilor și presei proletare, împotriva partidului comunist, în primul rînd. Numai în primele șase săptămîni ale noului regim au fost arestați 18.000 de de comuniști.

La acea dată P.C.G. număra aproape 300.000 de membri, fiind cel mai puternic dintre partidele comuniste din țările caiptaliste. Chiar în ziua instaurării lui Hitler cancelar, P.C.G. a lansat un manifest în care chema muncitorimea la grevă generală de protest. Plenara C.C. al P.C.G., la care Ernest Thälmann a caracterizat regimul hitlerist ca fiind dictatură fățișă a burgheziei, a lansat o chemare pentru realizarea unui front unic de luptă împotriva hilterismului și pentru menținerea și întărirea organizațiilor partidului, în pofida terorii crescînde.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pentru a contracara activitatea comuniștilor, care constituiau organizația antinazistă cea mai activă, național-socialiștii au hotărît să recurgă la o provocare anticomunistă de mari proporții.

Cu cîteva zile înainte, la 20 februarie Göring a organizat o întîlnire secretă între Hitler și o serie de reprezentanți ai marii industrii, printre care Gustav Krupp, Albert Voegler de la Vereinigte Stahlwerke, Bosch, von Schnitzler de la I. G. Farben, etc. La această întîlnire, Hitler a promis să elimine marxismul din Germania și să refacă Wehrmacht-ul. El și-a informat totodată interlocutorii că este hotărît să rămînă la putere chiar dacă nu va cîștiga alegerile. La procesul marilor criminali de război de la Nürnberg, Schacht își amintea că cei de față, la propunerea sa, au făcut o primă donație de 3 milioane mărci, pentru fondul electoral al partidului nazist.

Pentru a crea o atmosferă propice în vederea marii provocări anticomuniste ce avea s-o constituie incendierea Reichstagului, la 24 februarie, poliția a organizat o descindere la Karl Liebcknecht Haus — sediul P.C.G. Deși la acea dată, sediile partidului erau deja părăsite, comunicatul oficial afirma că s-au găsit „documente" care atestă iminența dezlănțuire a unei „revoluții" comuniste.

În noaptea de 27 spre 28 februarie, un grup de naziști, acționînd din ordinul lui Göring, au incendiat clădirea Reichstagului. Vina a fost, firește, aruncată asupra comuniștilor, în rîndurile cărora s-au operat, în aceeași noapte, peste 10.000 de arestări. A doua zi, printr-un decret extraordinar, despre care se afirma că are în vedere „apărarea poporului și statului", (Zum Schutz von Volk und Staat), toate articolele constituției de la Weimar privitoare la libertatea cuvîntului, a presei și adunărilor, la inviolabilitatea persoanei, etc. au fost suspendate.

Pentru infracțiuni de înaltă trădare, incendieri premeditate, atentate contra membrilor guvernului, sabotaje, a fost reintrodusă pedeapsa cu moartea. Au fost restrînse și puterile suverane ale Länderelor, guvernul central arogîndu-și dreptul de a interveni direct în locul autorităților locale pentru restabilirea „ordinei și siguranței publice".

Cu numai două zile înaintea alegerilor, la 3 martie a fost arestat Ernst Thälmann, conducătorul P.C.G. Formal, comuniștii nu fuseseră însă scoși în afara legii, dar posibilitățile lor de activitate legală fuseseră foarte mult reduse. Organizațiile partidului au continuat, totuși, să acționeze, rămînînd prezente în campania electorală.

Alegerile din 5 martie, deși desfășurate în condiții de teroare împotriva adversarilor noului regim, n-au adus, totuși, național-socialiștilor rezultatele așteptate; cele 17.227.000 de voturi obținute reprezentau numai 43,9 la sută din numărul total al voturilor exprimate și 288 de locuri în Reichstag. Împreună cu naționalii germani, care obținuseră 3.136.752 de voturi și 52 de mandate, formau o majoritate destul de fragilă. În același timp, pentru partidele de opoziție votaseră peste 18 milioane și jumătate de alegători, iar aproximativ o treime din corpul electoral rămăsese credincioasă partidelor muncitorești. În condiții de teroare și represiune, comuniștii au obținut, la 5 martie, 4.848.000 de voturi și 81 de mandate, iar social-democrații, 7.181.000 voturi și 121 de mandate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Deşi nu intenţionau să respecte democraţia parlamentară, naţional-socialiştii au anulat mandatele deputaţilor comunişti, consolidîndu-şi, astfel, poziţia în Reichstagul nou ales. La 10 martie, într-un apel adresat membrilor partidului nazist, Hitler anunţa cu emfază că „guvernul naţional deţine deplina putere în întreaga Germanie", că orice rezistenţă urma să fie „strivită imediat şi radical".

Noul Reichstag s-a întrunit pentru prima oară la Potsdam, în „Garnisonskirche" (Biserica garnizoanei), la mormîntul lui Frederic al II-lea Faptul avea o anume semnificaţie ; aşa numita „Zi a Postdamului" era menită să capete o valoare simbolică şi prin dezlănţuirea patimilor naţionaliste şovine să contribuie la consolidarea noului regim.

La 24 martie, Reichstagul, din care comuniştii fuseseră excluşi, a votat faimoasa lege a deplinelor puteri (Ermächtigungsgesetz), care priva organul legislativ suprem de prerogativele sale prevăzute de constituţie. Partidele burgheze de opoziţie, partidul catolic şi aşa numitul partid al statului (noua titulatură din 1931 a partidului democrat), renunţînd repede la rezervele ce le mai aveau faţă de nazişti, au votat pentru, sancţionîd astfel prin propriul vot moartea lor politică. Singurul grup de deputaţi care a votat făţiş împotriva acestei legi anticonstituţionale a fost cel al social-democraţilor.

Prin legea deplinelor puteri [1], guvernul a preluat, de fapt, puterea legislativă ; legea îi recunoştea acestuia pînă şi libertatea de a modifica constituţia. Deşi menţinute, cele două instituţii parlamentare constituţionale. Reichstagul şi Reichsratul aveau de acum înainte o existenţă pur formală. Luînd din competenţa parlamentului dreptul de a ratifica unele din tratatele internaţionale, Hitler înlătura eventualele obstacole din calea politicii externe a partiduli nazist. După adoptarea acestei legi, Goebbels era îndreptăţit să afirme : „Acum sîntem stăpînii Reichului şi potrivit constituţiei".

După alegeri, partidul comunist a fost scos în afara legii. El şi-a continuat însă activitatea în ilegalitate. O parte a conducerii a părăsit ţara. Organizaţia ilegală a partidului a reuşit să asigure apariţia în continuare a ziarului central al P.C.G., „Rote Fahre", a unor ziare locale, a numeroase materiale propagandistice cu caracter antifascist.

Legea deplinelor puteri a grăbit procesul de dizolvare a partidelor pe care se sprijinise Republica la Weimar. De altfel, regimul terorist, agravat de noua lege contra atentatelor politice, adoptată la 4 aprilie 1933, care înăsprea încadrarea prevăzută de codul penal pentru unele delicte politice, infracţiunile respective fiind pedepsite cu moartea, făcea ca existenţa lor să fie pur formală.

Partidul social-democrat, care în ciuda tuturor evidenţelor nu-şi dăduse pe deplin seama de semnificaţia profundă a instaurării la putere a nazismului şi a cărui conducere îşi făcuse iluzia că după alegerile de la 5 martie îşi va putea exercita conform constituţiei drepturile de partid

[1] Valabilă iniţial numai pînă la 1 aprilie 1937, legea deplinelor puteri a fost prorogată ulterior în cîteva rînduri. De la 30 ianuarie 1943, legea a fost prorogată pe timp nelimitat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de opoziție, a simțit curînd loviturile nimicitoare ale regimului terorist. La 10 mai 1933 a fost sechestrat întregul patrimoniu din Germania al P.S.D., partidul pierzînd, astfel, orice posibilitate de a mai desfășura o luptă legală. La 22iunie, Ministerul de Interne al Reichului a dispus și interzicerea formală a partidului social-democrat. O parte a conducerii a părăsit țara, stabilindu-se la Praga, o altă parte a rămas în Germania și a continuat să activeze în ilegalitate.

La 2 mai au fost lichidate și sindicatele : avutul lor a fost confiscat, iar conducătorii internați în lagăre de concentrare. Regimul a trecut apoi la „unificarea" mișcării sindicale în cadrul așa numitului Front al muncii, subordonat partidului nazist. La fel au fost lichidate și celelalte organizații muncitorești : culturale, sportive, de ajutor reciproc, etc.

Partidele burgheze (partidul catolic, „Centrul", partidul statului, partidul german-popular) s-au autodizolvat la sfîrșitul lunii iunie. Tot atunci și-a anunțat autodizolvarea și partidul german-național, condus de Hugenberg, partid aliat cu cel național-socialist. La 26 iunie, însuși Hugenberg, al cărui rol în ascensiunea național-socialismului nu fusese dintre cele mai mici, era nevoit să-și dea demisia din guvern, unde ocupa postul de ministru al Economiei. Hitler nu mai admitea nici o concurență.

Lichidarea sistemului partidelor politice a fost desăvîrșită prin legea din 14 iulie 1933, care stabilea că partidul național-socialist este unicul partid politic din Germania și legea din decembrie 1933, prin care partidul nazist era proclamat „organizație de guvernămînt".

Între 21 septembrie și 23 decembrie 1933 s-a desfășurat, la Leipzig, procesul provocator cu privire la incendierea Reichstagului. Naziștii urmăreau compromiterea comuniștilor, justificarea măsurilor teroriste împotriva lor. Principalul acuzat era Gheorghi Dimitrov, fruntaș al mișcării comuniste bulgare și internaționale, care la acea dată se afla în emigrație în Germania. Procesul n-a îndreptățit însă speranțele organizatorilor. Din acuzat, Dimitrov s-a transformat într-un necruțător acuzator al fascismului hitlerist. În fața dovezilor zdrobitoare cu privire la caracterul provocator al acestui proces și ca urmare a campaniei de solidaritate cu Dimitrov, desfășurate în întreaga lume, tribunalul a fost nevoit să-i achite pe acuzați. Achitarea acuzaților comuniști, împotriva cărora s-a înscenat provocatorul proces de la Leipzig, a constituit o mare victorie a mișcării antifasciste internaționale.

Crearea statului terorist bazat pe atotputernicia partidului nazist n-a însemnat și lichidarea tuturor contradicțiilor din sînul cercurilor guvernante. Deosebit de acut avea să devină conflictul dintre Hitler și conducătorii batalioanelor de asalt (S.A.), nemulțumiți de rolul de mîna a doua ce li-l rezervase Hitler în cadrul noului Reich. În cadrul S. A., formate mai ales din naziști proveniți din pătura mic-burgheză, dintre care mulți luaseră în serios programul „național-socialist" și „anticapitalist" al partidului, a început să vorbească tot mai frecvent de neîndeplinirea programului și de necesitatea „celei de a doua revoluții". Ernst Röhm, conducătorul batalioanelor de asalt, considerînd că organizația în fruntea căreia se aflase fusese o avangardă a așa numitei „revoluții național-socialiste", revendica pentru ea și rolul principal în organizarea forțelor

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

armate ale celui de al treilea Reich. Astfel, nemulțumirile cadrelor de conducere a S.A. puneau la ordinea zilei gravul conflict intern din partidul hitlerist, afectînd în cel mai înalt grad și relațiile noului regim cu comandanții Reichswehr-ului, de care Hitler avea atîta nevoie pentru realizarea planurilor sale externe.

Pretextînd pericolul unei iminente lovituri de stat organizată de Röhm, Hitler cu sprijinul lui Göring și Himmler, Reichsführer-ul, celeilalte organizații armate a partidului nazist S.S., care se găsea sub controlul S.A., s-a răfuit crunt cu Röhm și sprijinitorii săi. În noaptea de 30 iunie 1934, așa numita „noapte a cuțitelor lungi", întreaga conducere a batalioanelor de asalt a fost arestată. Sute de oameni au fost uciși, printre care și Röhm și alți adversari ai lui Hitler. La 5 august 1934, la congresul de la Nürnberg al partidului național-socialist, Hitler anunțînd că „revoluția" a fost desăvîrșită, arăta că numai după un an de „muncă încordată, constructivă și pozitivă" se puneau bazele evoluției Reichului pentru mileniul următor.

Transformarea Germaniei într-un focar de război

În Reichul național-socialist, reprezentanții marelui capital aveau în mîinile lor întreaga economie, care într-un timp foarte scurt a fost subordonată planurilor de pregătire a unui nou război. În iulie 1933, pe lîngă Ministerul Economiei a fost creat un Consiliu general economic, compus din 16 membrii, aleși în cea mai mare parte dintre magnații industriei și finanței germane ca : Thyssen, Krupp, Bosch, Siemens, Schröder, etc.

Conducerea întregii vieți economice a fost astfel organizată încît să se asigure rolul hotărîtor al monopolurilor. Prin legea din 27 februarie 1934, în principalele ramuri industriale au fost create 6 mari grupuri (Reichsgruppen), cărora le era subordonată întreaga industrie. Au fost create de asemenea 18 camere economice provinciale, care la rîndul lor erau supuse unei camere economice centrale. Organizate pe baza Führerprinzip-ului fiecare grup sau cameră economică avea în fruntea sa un Leiter (conducător), ales de regulă dintre reprezentanții marilor trusturi și ai oligarhiei financiare.

Sarcina pregătirii Germaniei în vederea dezlănțuirii unui nou război imperialist a fost încredințată „Consiliului apărării", consttuit încă în aprile 1933, ale cărui lucrări erau cu desăvîrșire secrete. În octombrie 1936 a fost adoptat un așa numit „plan pe patru ani" ; obiectivul său principal era pregătirea Germaniei naziste pentru război. Într-un *aide-memoire* din august 1936, Hitler stabilea următoarele obiective pentru „planul cvadrienal" : 1) armata germană trebuie să fie gata de utilizare peste patru ani ; 2) economia germană trebuie să fie capabilă de a susține efortul de război peste patru ani". S-a acordat o atenție sporită standardizării și produceri ersatzurilor. Au fost construite noi uzine de război. Guvernul hitlerist a pus un accent deosebit pe refacerea aviației și flotei militare, pe reconstrucția și reorganizarea în vederea războiului a transporturilor și comunicațiilor. Chiar după mărturisirile căpeteniilor hitleriste, Germania nazistă a cheltuit pentru pregătirea războiului 90

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

miliarde mărci. Cheltuielile militare reprezentau în 1933 / 39, 58 % din buget, față de 24 % în anii 1933—1934.

Realizarea planurilor de pregătire a Germaniei pentru război a fost, firește, favorizată de împrejurarea că naziștii au preluat puterea în momentul în care punctul culminant al crizei economice fusese depășit. Asupra îndeplinirii acestor planuri, a influențat, de asemenea, și eliberarea Germaniei de plata reparațiilor de război, în 1932. Astfel, Germania a reușit într-un timp scurt, să ajungă din urmă și chiar să întreacă unele state capitaliste mari într-o serie de ramuri deosebit de importante ale producției de război.

În timpul dictaturii hitleriste, în întreprinderi a fost introdus un regim de teroare și de muncă forțată. În locul comitetelor de fabrică au fost introduși „împuternicii" numiți de întreprinzători cu avizul partidului nazist. Acești „împuternicii" împreună cu proprietarul întreprinderii formau așa zisul „consiliu al întreprinderii". Hotărîrile acestuia erau obligatorii numai pentru personal, nu și pentru întreprinzători.

Deși, datorită extinderii lucrărilor publice de interes strategic și a înmulțirii întreprinderilor de război, șomajul s-a redus, (1,500.000 oameni în 1936 în comparație cu 6.000.000 în 1923), salariul real săptămînal al muncitorului era în 1936 mai mic decît în timpul crizei (1932) și aceasta în condițiile unei munci mult mai intense. Statisticile înregistrează, totodată, o creștere de 127 la sută a profiturilor industriale și comerciale pentru anii 1933—1938.

La sate, regimul nazist desfășura o puternică propagandă la adăpostul formulei demagogice Blut und Boden (Sînge și pămînt), acreditînd ideea că țăranul este principala speranță a celui de al treilea Reich. În realitate, guvernul hitlerist sprijinea elementele înstărite, care trebuiau să devină baza politică a nazismului la sate. Prin legea din 29 septembrie 1933, gospodăriile între 7,5 și 125 ha nu ma putea fi vîndute sau dăruite. După moartea proprietarului, aceste gospodării treceau în proprietatea unuia dintre moștenitori, de obicei cel mai mare. Ceilalți membrii ai familiei trebuiau să părăsească gospodăria, devenind argați sau înrolîndu-se în armată, unde li se promiteau că vor căpăta pămînt după război. O puternică rețea de agenți colectori strîngea cantități imense de cereale, care erau transformate în rezerve în vederea războiului.

În anii dictaturii fascste s-a înrăutățit continuu și situația păturilor mijlocii de la orașe, ca urmare a impozitelor din ce în ce mai apăsătoare, a diverselor obligații și îngrădiri. Zeci de mii de mici ateliere meșteșugărești și de mici magazine au fost lichidate.

Intensificarea exploatării și a teroarei era însoțită de o propagandă deșănțată menită să pregătească masele în vederea războiului de agresiune. Fascismul german, care se intitula fără jenă „național-socialism", reprezenta varietatea cea mai reacționară a fascismului. La Congresul al VII-lea al Internaționalei comuniste, Gh. Dimitrov arăta că „Fascismul german nu este naționalism burghez, ci efectiv șovinism bestial. El este un sistem guvernamental de banditism politic, de provocări față de clasa muncitoare și elementele revoluționare ale țărănimii, micii burghezii și intelectualității, un sistem de torturare a acestora. El

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

înseamnă barbarie și bestialitate medievală. Față de alte popoare și alte țări fascismul înseamnă agresiunea nestăvilită"[2].

„Principiile" de bază ale ideologiei fascismuui german au fost expuse în cartea de tristă notorietate a lui Hitler, intitulată pretențios „Mein Kampf" (Lupta mea"), scrisă în 1924. În paginile acestei lucrări era pe larg expusă „teoria" cu privire la „superioritatea rasei germane", se încerca justificarea războiului de agresiune prin argumentul că rasa germană, rasă de stăpîni, menită să conducă celelalte popoare, n-are suficient „spațiu vital". Tendințele agresive și hrăpărețe ale imperialiștilor germani trebuiau să capete prin acest înveliș ideologic aspectul atrăgător al unei politici îndreptate spre propășirea națiunii. În „Mein Kampf", Hitler chema fățiș la nimicirea a 20 milioane de slavi. Ascuțișul principal era îndreptat împotriva Uniunii Sovietice. Calomniile și atacurile anticomuniste, antisovietice și antisemite ocupau locul principal în această carte, ca și în toată literatura de propagandă hitleristă.

Pentru a ușura răspîndirea acestei ideologii crminale, hitleriștii au dezlănțuit o campanie deșănțată împotriva ideilor progresiste și a purtătorilor lor. Opere ale multor scriitori de seamă, germani și străini au fost arse în piețele publice ca în plin ev mediu. Peste 5.000 de oameni de știință, literați și artiști au fost expulzați și închiși în lagăre de concentrare.

La 15 septembrie 1935 a fost adoptată faimoasa lege de la Nürnberg, care priva pe evrei de drepturile civile. În cîțiva ani au urmat alte circa treizeci de decrete de aceeași natură, fiecare din ele reprezentînd, de fapt, cîte un nou pas pe calea unei politici criminale, care a dus la exterminarea în lagărele morții a multor milioane de oameni de diferite naționalități.

În școli și universități, o mare parte a timpului era afectată instrucției militare. La 1 mai 1933 a fost introdus pentru cetățenii între 18—25 ani obligația „voluntară" de muncă pe termen de 2 ani. Munca se efectua în lagăre supuse regulilor de organizare militară. Aceste lagăre, precum și alte forme de militarizare a populației, serveau la pregătirea viitoarei armate hitleriste.

Lupta comuniștilor împotriva dictaturii fasciste

Teroarea sălbatică n-a reușit să lichideze mișcarea antifascistă din țară. În fruntea acestei mișcări se găsea Partidul Comunist din Germania, singurul partid care, înfruntînd teroarea și greutățile ilegalității, lupta cu hotărîre și abnegație împotriva hitlerismului în apărarea intereselor fundamentale ale clasei muncitoare și ale celor ce muncesc în general. În ciuda ilegalizări și interzicerii organelor sale de presă, P.C.G. a reușit să asigure apariția primelor sale ziare ilegale, chiar din luna martie 1933. În septembrie-octombrie 1934, Gestapoul înregistrase aproape 70 de publicații comuniste ilegale. O tipografie ilegală care funcționa la Leipzig a reușit să tipărească 164.000 exemplare de diverse publicații ilegale. Majoritatea materialelor ilegale erau însă scrise la mașină sau cu mîna. Bună parte din materialele ilegale

[2] Gh. Dimitrov, *„Opere alese"*, Editura politică, 1959, p. 229.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ale P.C.G. erau tipărite în străinătate, adesea sub forma unor publicații „inofensive", albume, almanahuri, etc. După datele Gestapoului, numai în cursul anului 1934 au fost confiscate 1.240.000 exemplare din diferite publicații ilegale.

În condiții de adîncă ilegalitate, P.C.G. a elaborat o nouă linie tactică. Partidul trebuia să lichideze cu hotărîre greșelile stîngiste, care în anii anteriori l-au împiedicat să realizeze unitatea forțelor în lupta antifascistă : subaprecierea stării de sprit ostile tratatului de la Versailles, ce domina în sînul poporului german, ignorarea frămîntărilor țărănimii și micii burghezii, elaborarea tardivă a programului eliberării naționale și sociale a poporului german, insuficienta lui concretizare, pe înțelesul maselor. Conferința P.C.G. din octombrie 1935, care s-a ținut la Bruxelles, a stabiit că sarcina centrală a partidului este realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare și crearea frontului populra antihitlerist împotriva fascismului și războiului, pentru o republică germană democratică. Adoptarea acestei linii a dus la întărirea pozițiilor P.C.G., la îmbunătățrea legăturii sale cu masele. În fruntea partidului, în locul lui Ernst Thälmann, arestat de hitleriști, conferința l-a ales pe Wilhelm Pieck.

După Congresul de la Bruxelles, activitatea P.C.G. împotriva dictaturii fasciste s-a accentuat. Ca urmare a acestui fapt, în anii 1935—1936 a crescut numărul acțiunilor greviste și al actelor de sabotaj. Astfel, numai în primele luni ale anului 1935, autoritățile au înregistrat 13 greve și 39 de acte de sabotaj. În anul 1936, numărul acestora a crescut și mai mult. Această mișcare a cuprins întreprinderi dintre cele mai importante ca : uzinele de război Krupp din Essen, șantierele din Hamburg, uzina de automobile „Opel" din Russelheim, „Auto-Union" din Berlin, unele întreprinderi din industria textilă, ș.a.

Trecerea regimului hitlerist la pregătirea fățișă a războiului a prilejuit întărirea terorii. Ținînd să reducă la tăcere pe toți cei ce se manifestau împotriva dictaturii fasciste, hitleriștii au organizat arestări în masă și au înscenat numeroase procese împotriva antifasciștilor. Sute de militanți ai luptei antifasciste din regiunea Rinului, din Hamburg, Westfalia, Saxonia, din Germania de sud au fost judecați de tribunalele hitleriste și condamnați la ani grei de închisoare.

Teroarea împotriva antifasciștilor n-a putut însă lichida mișcarea. În ciuda arestărilor, grevele și actele de sabotaj au continuat. Această mișcare n-a putut însă căpăta un caracter general. Lupta eroică a comuniștilor, în condițiile adînci ale ilegalității, ale teroarei crîncene dezlănțuite de regimul hitlerist, n-a dus la unirea într-un singur front a acțiunilor izolate și n-a reușit să ridice la luptă deschisă împotriva hitlerismului masele largi muncitoare. La aceasta au contribuit neînțelegerile care continuau să persiste între partidele comunist și social-democrat, atitudinea ostilă frontului unic a unor conducători de dreapta ai social-democrației.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

PROLIFERAREA REGIMURILOR DE DICTATURĂ
LUPTA ÎMPOTRIVA PRIMEJDIEI FASCISTE : FRONTUL POPULAR

Încurajată de instaurarea nazismului în Germania, activitatea grupărilor fasciste din diferite țări a devenit din ce în ce mai periculoasă, punînd sub semnul întrebării bazele democrației parlamentare. Cu sprijinul moral și material al cercurilor celor mai reacționare ale claselor exploatatoare din diferite țări, aceste grupări și-au intensificat eforturile de a se afirma ca organizații politice de guvernămînt, în unele cazuri încercînd să preia puterea cu ajutorul unor lovituri de forță.

Consecințele negative ale marii crize economice și teama de noul avînt revoluționar au dus la regruparea forțelor reacționare din diferite țări și la orientarea lor spre instaurarea unor regimuri dictatoriale care să salveze orînduirea capitalistă și să pună capăt mișcărilor sociale cu caracter democratic, progresist. Asemenea regimuri de dictatură au apărut și înainte de instaurarea nazismului la putere în Germania, tendința a devenit însă mai pronunțată după această dată, cînd regimul hitlerist și-a creat sau a sprijinit constituirea unor agenturi fasciste în mai multe țări.

Creșterea primejdiei fasciste a stimulat însă și tendințele de concentrare ale forțelor antifasciste, de la clasa muncitoare la partizanii burghezi ai sistemului democrației parlamentare. Amenințată în însăși existența ei, mișcarea muncitorească a reușit în acești ani într-o serie de țări să găsească dincolo de unele divergențe de ordin teoretic sau practic, calea spre Frontul unic, devenit temelia unei coaliții social-politice antifasciste mai largi : Frontul Popular Antifascist, care reprezintă nu numai o experiență interesantă din punct de vedere istoric, dar și o etapă în lupta antifascistă dintre cele două războaie mondiale. În țările în care au reușit să se închege, Frontul Popular a constituit un obstacol serios în calea dictaturii fasciste. Dimpotrivă, acolo unde forțele muncitorești și antifasciste în general au rămas dezbinate, ascensiunea fascismului s-a făcut mai lesne.

În *Bulgaria,* criza economică s-a manifestat prin încetarea producției a sute de întreprinderi, numărul șomerilor ajungînd în 1932 la circa 200.000. Prețurile la produsele agrare au cunoscut scăderi catastrofale, de 55—60% în 1933 față de 1929. Producția agrară s-a redus. În unele zone a bîntuit foametea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Înrăutățirea condițiilor de viață a muncitorilor a provocat o puternică mișcare grevistă, la care comuniștii au luat parte sau au condus-o. În 1932 au avut loc 249 greve.

În atmosfera de tensiune socială, gruparea politică de dreapta *Zveno*, cu ajutorul organizației fasciste *Liga Militară*, a organizat un puci militar și la 19 mai 1934 a răsturnat guvernul *Blocului Național* condus de Alexandr Malinov. Guvernele următoare s-au succedat la intervale scurte de timp, ceea ce a permis regelui Boris și marii burghezii bulgare, legate de Germania și Italia, să instaureze dictatura monarho-fascistă.

Noul regim a orientat fățiș Bulgaria spre alianța cu statele fasciste și a subordonat interesele țării manopolurilor germane. În 1939 ponderea comerțului dintre Bulgaria și Germania reprezenta între 78 și 82% din totalul volumului comerțului exterior bulgar.

Regimul de dictatură și apropierea de statele fasciste au însemnat lichidarea drepturilor și libertăților democratice elementare, prigonirea elementelor și organizațiilor progresiste.

Criza economică a avut în *Grecia* urmări dramatice, avînd în vedere că s-a produs pe fondul unei economii sărace. Agricultura, ramura preponderentă a economiei, a avut de suferit cel mai mult, ceea ce a provocat lipsuri și chiar foamete. Comerțul exterior s-a redus substanțial, iar criza industrială, deși a început mai tîrziu, a fost deosebit de violentă. Producția industrială s-a diminuat la diferite ramuri cu 20 pînă la 35%. În 1931 existau în Grecia 200 000 șomeri. Ziua de muncă a ajuns la 10, 12 și chiar 14 ore, iar salariile au scăzut sub minimum-ul necesar.

Proletariatul a răspuns încercărilor cercurilor conducătoare de a depăși criza în detrimentul maselor muncitoare prin puternice acțiuni greviste. În cursul anului 1932 au avut loc 199 greve la care au participat 35.000 muncitori, iar în 1933 la cele 400 greve au luat parte circa 100.000 oameni ai muncii. În iarna 1931/1932 au avut loc marșuri ale foamei la care au participat atît muncitori cît și țărani.

Criza economică, creșterea avîntului mișcării revoluționare au exercitat o puternică influență asupra burgheziei grecești. Blocul guvernamental, condus din 1928 de către E. Venizelos, s-a scindat, ceea ce a redus din influența *Partidului Liberal* în parlament. Ca urmare, după alegerile din septembrie 1932 în locul guvernului condus de Venizelos a venit cabinetul lui Panyoti Tsaldaris, liderul *Partidului Național*.

Spre sfîrșitul perioadei de criză economică, concurența dintre Germania hitleristă, Marea Britanie, Italia fascistă și Franța pentru preponderența în Grecia s-a intensificat, fiecare dintre aceste puteri sprijinindu-se pe diferite grupări politice grecești. Partidul Liberal era orientat spre Marea Britanie, dar manifesta simpatii și pentru Italia. Partidul Național era profrancez, iar grupările monarhiste înclinau spre o apropiere de Germania.

Guvernul Tsaldaris a căutat să ducă o politică de stabilizare economică, ceea ce explică ofensiva patronatului împotriva nivelului de trai al oamenilor muncii, prin stabilirea de noi impozite și prin reducerea indemnizațiilor de șomaj cu 30—40%.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Congresul al V-lea al Partidului Comunist, care a avut loc în aprilie 1934, a pus în fața clasei muncitoare problema necesității de a zădărnici planul reacțiunii de a instaura un regim de dictatură fascistă.

La chemarea Partidului Comunist, mișcarea grevistă a luat o mare amploare. Între marile acțiuni de luptă ale clasei muncitoare un rol deosebit l-a avut greva generală declanșată la 16 mai 1934. În anul 1935 au luat parte la greve peste 220.000 muncitori.

Guvernul a răspuns mișcărilor revendicative cu teroarea. La Atena, Salonic, Pireu și în alte centre muncitorești au avut loc ciocniri sîngeroase între muncitori și forțele de represiune, cu morți, răniți și arestați.

În acel timp lupta pentru putere dintre diferitele grupuri ale burgheziei s-a intensificat, puciurile și comploturile ținîndu-se lanț. La 1 martie 1935, de pildă, partizanii lui Venizelos au atras de partea lor flota aflată în baza maritimă militară de la Salonic, iar peste puțin timp au pus stăpînire pe Creta, Chios și Mitilene. De asemenea, au reușit să dispună de poziții puternice în Macedonia. Luptele între venizeliști și trupele guvernamentale au durat 12 zile și s-au încheiat cu înfrîngerea răsculaților. Acest fapt a determinat reacțiunea să treacă la lichidarea regimului republican și la pregătirea reintroducerii regimului monarhic în Grecia. Gheorghios Kondylis, lider al Partidului Național Radical a fost cel care a organizat și a condus lovitura de stat în urma căreia, la 24 noiembrie 1935, George al II-lea a fost readus pe tron.

Congresul al VI-lea al Partidului Comunist din decembrie 1935 a stabilit ca sarcină de bază a comuniștilor consolidarea colaborării cu toate forțele republicane pentru lupta împotriva monarhiei și pentru instaurarea unui regim democratic. Din inițiativa Partidului Comunist a fost constituit *Frontul Popular* care, în alegerile din 26 ianuarie 1936, în condiții de teroare, a obținut 16 mandate în parlament. În același timp, mișcarea grevistă a luat o nouă amploare. Astfel, la 25 aprilie 1936 a izbucnit greva a 12.000 muncitori din industria tutunului. Guvernanții au recurs din nou la represalii. La 9 mai, la Salonic, o puternică demonstrație de protest împotriva teroarei a fost reprimată cu cruzime, 30 demonstranți fiind uciși. Valul de revoltă împotriva asasinatului de la Salonic a cuprins întreaga țară, la 13 mai declanșîndu-se o nouă grevă generală la care au luat parte peste 500.000 muncitori, meseriași și funcționari.

Pentru a pune capăt mișcării revoluționare, reacțiunea a hotărît să instaureze dictatura. La 4 august 1936, generalul monarhist Ioannis Metaxas a întreprins o lovitură de stat; a decretat introducerea stării de asediu, a dizolvat parlamentul, a interzis activitatea partidelor politice, a început prigonirea elementelor democratice și progresiste.

Cu sprijinul forțelor militare germane, mai întîi, și a celor britanice, mai apoi, puterea sovietică a fost răsturnată în *Estonia* care, prin constituția din 15 iunie 1919, a fost proclamată republică independentă.

Regimului de democrație burgheză i s-a pus capăt la 12 martie 1934 cînd, printr-o lovitură de stat, șeful guvernului, Konstantin Paets, sprijinit de trupele comandate de generalul J. Laidoner, a instaurat un

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

regim de dictatură. Parlamentul a fost dizolvat, atcivitatea partidelor politice de stînga, în primul rînd a Partidului Comunist, a fost interzisă, puţinele libertăţi şi drepturi democratice au fost suprimate. Estonia a alunecat tot mai mult în sfera de influenţă a Germaniei hitleriste.

În *Letonia,* puterea sovietică a fost înlăturată de către trupele germane în unire cu forţele burgheze naţionaliste interne, în urma unor îndelungate lupte (martie 1919—ianuarie 1920). Constituţia adoptată la 1 mai 1922 proclama Letonia republică parlamentară.

Ca şi în Estonia, în Letonia economia era predominant agrară şi a ajuns treptat să fie controlată de capitalurile britanice şi germane.

În mai 1934, Karlis Umanis, primul ministru, a înfăptuit o lovitură de stat, devenind dictator.

În *Lituania,* ca urmare a intervenţiei masive a forţelor militare polone şi germane, după lupte grele, puterea sovietică a fost înlăturată (ianuarie—aprilie 1919). Puterea burgheziei şi moşierimii a fost consfinţită prin constituţia din 1 august 1922, care a proclamat Republica Lituaniană.

Regimul de democraţie burgheză a durat însă numai pînă în decembrie 1926 cînd Antanas Smetona, în urma unei lovituri de stat întreprinsă de cercurile reacţionare, a instaurat dictatura. Constituţia a fost suspendată, parlamentul dizolvat, partidele politice interzise. Regimul de dictatură se sprijinea pe gruparea de orientare fascistă *Uniunea Naţională.* Împotriva elementelor democratice a fost dezlănţuită teroarea şi persecuţiile.

În *Ungaria,* după înlăturarea puterii Sfaturilor (1 august 1919), a fost instaurat un regim de dictatură teroristă. Circa 700.000 oameni au fost arestaţi şi supuşi persecuţiei, cîteva mii dintre aceştia fiind pur şi simplu asasinaţi. Drepturile şi libertăţile dobîndite de mase în timpul revoluţiei au fost lichidate. *Adunarea Naţională* aleasă în ianuarie 1920, a proclamat Ungaria monarhie, cu tronul vacant. Regent a fost numit amiralul Miklos Horthy. Moşierimea şi marea burghezie care deţineau puterea erau reprezentate cu precădere de partidul *Unitatea Naţională.* Au devenit însă tot mai puternice şi mai influente grupările fasciste care agitau pentru revizuirea tratatelor de pace.

În 1926, alături de Adunarea Naţională a fost creată o *Cameră superioară,* un fel de senat constituit din reprezentanţii aristocraţiei funciare.

În 1927, între Ungaria horthystă şi Italia fascistă a fost încheiat un tratat de prietenie, ceea ce a impulsionat agitaţia grupărilor fasciste, revizioniste şi naţionalist-şovine.

După oarecare progrese înregstrate în anii 1924—1928, economia maghiară a fost puternic lovită de criză. Preţurile produselor agricole s-au redus cu o treime. Un mare număr de ţărani a rămas fără nici un mijloc de existenţă. Producţia industrială a ajuns să reprezinte în 1932 abia 50—60% din cea a anului 1929. Numărul muncitorilor rămaşi fără loc de muncă era în 1932 de 240 000. Valului de demonstraţii ale şomerilor şi de greve ale muncitorilor, regimul de dictatură a răspuns prin represalii sîngeroase. Cu toate acestea, mişcările revendicative ale

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

oamenilor muncii, lupta împotriva înăspririi regimului dictatorial au continuat și după depășirea perioadei de criză economică. Astfel, în 1936 au avut loc mari acțiuni greviste, iar în februarie 1937, în semn de protest împotriva teroarei horthyste, s-a desfășurat greva minerilor din Pécs.

Regimul a tolerat și sprijinit grupările fasciste care, în octombrie 1937, s-au unit, sub conducerea lui Ferenc Szálasi, în *Partidul Național Socialist Ungar*.

În acești ani s-a realizat apropierea între dictatura horthystă și dictatura hitleristă și secondarea de către guvernanții de la Budapesta a politicii agresive naziste pe seama țărilor vecine.

La 11 aprilie 1939, Ungaria horthystă a abandonat Societatea Națiunilor, a adoptat legislație anisemită și a înăsprit teroarea și persecuțiile împotriva tuturor adversarilor regimului.

Frontul Popular în Franța Criza economică a înrăutățit situația politică internă a Franței, accentuînd instabilitatea guvernamentală. După căderea guvernului condus de Edouard Herriot, instalat în urma alegerilor din mai 1932, au urmat, în răstimp de un an, patru guverne conduse pe rînd de Paul Boncour, Edouard Daladier, Albert Sarraut și Camille Chautemps.

Instabilitatea guvernamentală, neputința guvernelor de a rezolva problemele economice, financiare și sociale agravate de criză, erau folosite de organizațiile ded reapta împotriva sistemului parlamentar și în favoarea instalării unui guvern „de mînă forte", „stabil", în stare să domine situația.

Progaganda în acest sens a organizațiilor fasciste de diverse nuanțe s-a intensificat după declanșarea marelui scandal politic prilejuit de descoperirea, la sfîrșitul anului 1933, a „Afacerii Stavisky", după numele eroului principal, un aventurier, care a reușit să pună mîna pe zeci de milioane de franci, prin crearea unor societăți pe acțiuni fictive. Această excrocherie în stil mare s-a făcut și cu complicitatea mai mare sau mai mică a unor oameni politici burghezi, deputați și miniștri, cu care Stavisky avea relații. La 8 ianuarie 1934, Stavisky, descoperit de poliție la Chamonix, moare în condiții suspecte, care dau loc la tot felul de bănuieli. Dalimier, ministru Coloniilor, care fusese și el în contact cu Stavisky, demisionează, iar la 15 ianuarie, Gaston Bonnaure, deputat guvernamental este inculpat. Cercetările scot la iveală că numeroși deputați și demnitari guvernamentali nu sînt străini de această mare excrocherie. Drept urmare, la 27 ianuarie, Chautemps, președintele Consiliului de Miniștri, acuzat că a urmărit să mușamalizeze afacerea, prezintă demisia cabinetului. Urmează un nou guvern radical în frunte cu Edouard Daladier.

Ligile fasciste au încercat să folosească profunda indignare care a cuprins poporul francez în fața corupției ce pătrunsese în cele mai înalte sfere ale aparatului de stat, pentru a organiza o lovitură de stat. În cursul lunii ianuarie, în multe orașe ale Franței au avut loc demonstrații zgomotoase ale ligilor fasciste.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 6 februarie 1934, circa 30.000 de manifestanți organizați și înarmați de organizațiile fasciste și mai ales de „Crucile de foc" de sub conducerea colonelului Casimir de la Rocque s-au îndreptat spre Palatul Bourbon, reședința parlamentului francez, urmărind să aresteze guvernul și deputații și să aducă la putere un guvern fascist. Fasciștii mizau pe unele complicități în rîndurile politicienilor de dreapta, în poliție și chiar în armată.

Acțiunea se desfășura sub lozincile „Jos hoții !", „Jos deputații !". Guvernul Daladier n-a reacționat, iar poliția pariziană a intrat în luptă cu fasciștsii, abia după două ore și jumătate, după ce aceștia deschiseseră focul asupra polițiștilor.

În seara aceleași zile, 25.000 muncitori parizieni, mobilizați de P.C.F., au participat la o contrademonstrație, împiedicînd lovitura de stat. La chemarea P.C.F., la 9 febr. 1934, 50.000 muncitori, comuniști, socialiști, sindicaliști, cu toată împotrivirea liderilor socialiști, au organizat o mare demonstrație antifascistă, împotriva căreia guvernul a ordonat să se deschidă focul. Au fost uciși 6 muncitori și răniți cîteva sute, însă clasa muncitoare franceză arăta că era hotărîtă să bareze drumul fascismului. A doua zi, la 10 februarie, P.C.F. a lansat o nouă chemare, de astă dată, la grevă generală. Acțiunea a fost organizată de Confederația Generală a Muncii și Confederația Generală Unitară a Muncii, la 12 februarie, greva generală, la care au participat 4.500.000 muncitori a constituit o impunătoare manifestație antifascistă a proletariatului francez.

Evenimentele din februarie 1934 au avut loc o mare importanță politică. Ele au dovedit marea forță a clasei muncitoare franceze, voința ei nestrămutată de a bara calea fascismului, puternica ei tendință spre unitatea de acțiune. Vorbind despre evenimentele din februarie, M. Thorez constata pe bună dreptate : „La lumina incendiilor aprinse de bandele fasciste, se năștea ceva. Acest ceva avea să fie, nu dictatura lui Pétain sau a lui La Rocque : acest ceva avea să fie unitatea de acțiune a proletariatului, Frontul Popular".

După demisia guvernului Daladier, la 7 februarie 1934, în locul guvernului demisionat, a fost format un guvern reacționar condus de Gaston Doumergue, în care majoritatea portofoliilor ministeriale aparțineau elementelor de dreapta. Guvernul Doumergue n-a luat nici o măsură împotriva organizatorilor puciului fascist și nesocotea vădit parlamentul, guvernînd prin decrete-legi.

Înțelegînd gravitatea situației care se crease în Franța după evenimentele din februarie, P.C.F. a depus mari eforturi pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, ca primă etapă a Frontului Popular Antifascist. Conferința națională a P.C.F. ținută la Ivry în iunie 1934 și-a desfășurat lucrările sub semnul unității de acțiune a clasei muncitoare. Conferința a adresat conducerii S.F.I.O. o chemare la unitatea de acțiune a clasei muncitoare, ca primă etapă a Frontului Popular Antifascist. Conferința națională a P.C.F. ținută la Ivry în iunie 1934 și-a desfășurat lucrările sub semnul unității de acțiune a clasei muncitoare. Conferința a adresat conducerii S.F.I.O. o chemare la unitatea de acțiune a clasei muncitoare împotriva fascismului, pentru democrație, pace și pîine. Partidul comunist arăta că în situația dată, problema care se pune

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

nu era aceea a alegerii între instaurarea puterii proletariatului și fascismului, ci aceea a apărării și înviorării democrației burgheze, a îmbunătățirii radicale a situației maselor largi populare, greu lovite de criză. Lupta comună a muncitorilor împotriva fascismului, precum și înflăcărata chemare la unitate de acțiune a clasei muncitoare adresată de P.C.F. socialiștilor au pus bazele acestei acțiuni. Numeroase federații comuniste și socialiste au trecut la încheierea unor pacte de acțiune comună. La 27 iulie 1934, conducătorii socialiști au semnat Pactul unității de acțiune cu P.C.F. Aceasta a fost o mare victorie a clasei muncitoare franceze împotriva fascismului, dar lupta trebuia continuată ; unitatea muncitorească constituia doar baza pentru un front politic antifascist mai larg.

La 9 octombrie 1934, în ajunul congresului Partidului radical, pentru care votau mase importante ale țărănimii și burgheziei, mici și mijlocii, P.C.F. s-a adresat acestuia, propunîndu-i crearea Frantului Popular „pentru pîine, libertate și pace".

Partidul radical în frunte cu Herriot nu putea rămîne indiferent sau respinge definitiv o asemenea chemare, în condițiile creșterii pericolului fascist pe plan intern și internațional, dacă dorea să nu-și piardă întreaga influență în mase. De aceea, după oarecari ezitări radicalii au acceptat propunerea referitoare la crearea Frontului Popular.

În mai 1935, P.C.F. a lansat un nou apel spre unitate partidelor de stînga. La 30 mai a avut loc o ședință a deputaților de stînga din parlamentul francez, la care au participat deputații partidelor : comunist, socialist, radical, socialist-republican și ai grupului independenților de stînga.

În ziua de 14 iulie 1935, în timp ce 35.000 de demonstranți participau la defilarea organizată de Crucile de foc, în fața mormîntului Eroului necunoscut, partidele de stînga au organizat la Parirs o uriașă demonstrație cu 500.000 de participanți în fruntea căreia au păsit braț la braț conducătorii acestor partide. La stadionul Buffalo, 10.000 de delegați ai stîngii, în cadrul unui miting impunător, au jurat să lupte împotriva fascismului, pentru apărarea democrației.

O mare importanță pentru strîngerea rîndurilor Frontului Popular a avut-o lichidarea scindării din mișcarea sindicală franceză. La 27 sept. 1935 între conducerea C.G.T. și C.G.U.T. s-a semnat un acord de unificare, iar, în martie 1936, la congresul sindicatelor de la Toulouse s-a creat o singură Confederație Generală a Muncii, cu peste 5 milioane membri.

În ianuarie 1936 a fost publicat programul Frontului Popular, cu care partidele din componența Frontului Popular se prezentau la alegerile din aprilie—mai 1936. Programul comun cerea amnistie generală, dezarmarea și dizolvarea ligilor fasciste, abrogarea decretelor-legi care restrîngeau libertățile democratice, îngrădirea puterii capitalului financiar. Pe plan economic social, în program se cerea naționalizarea industriei de război și a Băncii Franței, impozite progresive proporționale cu averea, mărirea salariilor, contracte colective, săptămîna de lucru de 40 ore și concedii plătite pentru muncitori, ajutor pentru șomeri, ridicarea nivelului de viață al țărănimii, apărarea micilor negustori și meseriașilor față de marele capital ș.a. Pe plan politic extern,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

programul Frontului Popular cerea o politică de securitate colectivă, apărarea Franței în fața acțiunilor agresorilor fasciști.

Acest program cu un profund conținut democratic, ale cărui revendicări figurau într-o măsură sau alta și în programele partidelor socialist și radical, a făcut posibilă alianța antifascistă a unor partide cu mari deosebiri în concepții, cum erau partidele Frontului Popular. Participarea P.C.F. la Frontul Popular n-a însemnat nici o dată renunțarea de către comuniști la țelul lor final și anume construirea socialismului. Comuniștii au considerat însă că, în condițiile de atunci, pe primul plan era necesitatea apărării democrației burgheze, în fața amenințării fasciste.

Congresul al VIII-lea al P.C.F. din ianuarie 1936 a analizat succesele obținute de clasa muncitoare franceză și a stabilit sarcinile de bază ale partidului, în vederea realizării guvernului Frontului Popular. P.C.F. a organizat mari acțiuni de masă, în primăvara anului 1936, care au dus la cunoașterea programului Frontului Popular pînă în cele mai îndepărtate cătune din Franța.

La alegerile din aprilie—mai 1936, partidele Frontului Popular au înregistrat o mare victorie împotriva fascismului și războiului. Frontul Popular a obținut 334 locuri în parlament, adică, 54% din mandatele de deputați. Partidul comunist a obținut 72 locuri în parlament, față de 10 cîte aveau după alegerile din 1932.

După victoria în alegeri a Frontului Popular, guvernul Franței a fost format la 4 iunie 1936 de liderul Partidului socialist, Léon Blum, împreună cu radicalii. P.C.F. n-a participat la guvern din dorința de a păstra unitatea Frontului Popular, împiedicînd astfel orice calomnii sau scorneli ale dușmanilor Frontului Popular, care susțineau că Partidul comunist „dorește să instituie dictatura proletariatului". Însă P.C.F. a declarat că sprijină fără nici o rezervă realizarea de către guvern a programului Frontului Popular. Comuniștii au fost, de altfel, forța cea mai activă în realizarea acestui program.

La sfîrșitul lui mai și începutul lui iunie s-au desfășurat în întreaga Franță mari lupte greviste, care au silit pe patroni să accepte revendicările din programul Frontului Popular. La 7 iunie 1936, la Hôtel Matignon din Paris s-au semnat o serie de acorduri importante între sindicate și Uniunea industriașilor. Muncitorii au obținut mărirea salariilor între 5—15%, săptămîna de lucru de 40 ore, concedii plătite de două săptămîni, contracte colective și recunoașterea delegaților sindicali în întreprinderi.

Guvernul Blum, la propunerea deputaților comuniști, a instituit controlul asupra Băncii Franței, a naționalizat parțial industria de război, a anulat decretele extraordinare emise de Laval, a luat o serie de măsuri pentru ajutorarea țăranilor, meseriașilor, micilor negustori. Astfel, s-a creat Oficiul grîului, prin intermediul căruia statul cumpăra la preț rentabil pentru țărani cereale și-i apăra de speculanți. Au fost acordate credite meseriașilor și negustorilor, s-au mărit pensiile muncitorilor, funcționarilor, veteranilor de război ș. a.

Aceste măsuri, care au îmbunătățit simțitor situația maselor populare, au zădărnicit în același timp ofensiva fascistă și au îngrădit puterea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

marelui capital. Însă șovăielile mic-burgheze ale socialiștilor de dreapta, oscilările radicalilor, dictate de frica față de mase și-au spus cuvîntul și de data aceasta.

Guvernul Blum n-a luat măsuri radicale împotriva ligilor fasciste. Interzicerea lor formală n-a însemnat și lichidarea lor efectivă. Sefii acestora se plimbau în libertate și recrutau noi aderenți. Léon Blum a cedat presiunilor marelui capital și a anunțat, în februarie 1937, o „pauză" în îndeplinirea mai departe a revendicărilor din programul Frontului Popular. Patronii au început imediat ofensiva împotriva cuceririlor dobîndite de muncitori, în vara anului 1936.

Pe plan politic extern, Léon Blum a adoptat o poziție de-a dreptul dăunătoare față de Republica Spaniolă, căreia, în cadrul așa-numitei politici de „neintervenție", i-a redus substanțial posibilitatea de ajutor din Franța. P.C.F. a organizat importante acțiuni de ajutorare a Republicii Spaniole, printre care, pe primul loc se situează crearea detașamentelor de voluntari francezi și înlesnirea trecerii prin Franța a voluntarilor străini în drum spre Spania. În presă și în parlament, comuniștii demascau comploturile patronilor și cîrdășia ce s-a instituit între aceștia și guvern. În iunie 1937, Blum a demisionat și a predat puterea radicalului de dreapta Chautemps, făcînd astfel un mare serviciu cercurilor reacționare și marelui capital.

Alunecarea spre dreapta a liderilor socialiști și aducerea la putere a radicalilor de dreapta au fost folosite de marea burghezie franceză pentru intensificarea acțiunilor împotriva cuceririlor Frontului Popular. Întîi în întreprinderi izolate, apoi pe ramuri au început să fie încălcate acordurile realizate la Hotel Matignon. Marele capital a început să se pregătească pentru răsturnarea prin forță a Frontului Popular. În 1936—1937 s-a creat organizația fascistă „Cagularzii", care a trecut la acțiuni teroriste împotriva comuniștilor. Această organizație finanțată de marele capital, își propunea drept scop să-l aducă la putere pe mareșalul Pétain, cunoscut prin vederile sale antidemocratice. După descoperirea complotului, guvernul, a mușamalizat afacerea, înlesnind fuga în Germania a șefilor cagularzi.

Ultimele lovituri au fost date Frontului Popular de către Daladier, care a preluat conducerea guvernului în 1938. Daladier a semnat rușinoasa tranzacție de la München, trădînd Cehoslovacia. La 15 noiembrie 1938, Daladier a publicat o serie de decrete extraordinare, prin care se lichidau aproape toate cuceririle din 1936.

Clasa muncitoare din Franța a răspuns la măsurile guvernului prin mari acțiuni greviste, însă împotriva muncitorilor a fost trimisă poliția și armata.

Prin acțiunile sale, guvernul Daladier a favorizat ascensiunea dreptei și a pregătit înfrîngerea Franței de către Germania hitleristă.

Insurecția antifascistă în Austria (februarie 1934)

Din anul 1932, în postul de cancelar al Austriei a fost ales Engelbert Dollfuss, lider al partidului social-creștin. Dollfuss reprezenta poziția cercurilor burghezo-clericale din Austria, interesată în instaurarea unui regim de mînă forte, care să împiedice dezvoltarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

valului revoluționar și, în același timp, să asigure și în continuare dominația burgheziei. În ceea ce privește părerile politice. Dollfuss și adepții săi erau pentru instaurarea în Austria a unui regim fascist de tip italian. Între Austria și Italia fascistă se realizează o apropiere politică dictată, în această perioadă, de interesele cercurilor conducătoare austriece, care doreau să mențină Austria ca stat independent și, în același timp, de interesele Italiei fascise, care nu dorea întărirea Germaniei, prin anexarea Austriei și considera că existența Austriei ca un stat tampon între Italia și Germania este necesară din punct de vedere politic.

În același timp, în Austria a început să se dezvolte în anii crizei și o mișcare fascistă de tip hitlerist, influențată și sprijinită direct de către naziștii germani. Naziștii austrieici au trecut la lupta fățișă pentru cucerirea puterii în Austria după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania. Dollfuss și anturajul său au folosit această creștere a mișcării fasciste pentru a adopta o serie de măsuri antidemocratice, care erau îndreptate împotriva elementelor „extremiste", Dollfuss voia să folosească aceste măsuri, care erau justificate împotriva naziștilor, pentru a le îndrepta în aceeași măsură și împotriva elementelor de stînga, împotriva partidului comunist, împotriva partidului social-democrat și a cuceririlor importante pe care le dobîndiseră muncitorii austrieci, după 1918. Această politică a lui Dollfuss a fost funestă pentru poporul austriac și pentru soarta Austriei, dezbinînd țara și lipsind-o de acea tărie internă atît de necesară în fața amenințării hitleriste.

În Austria exista o mișcare muncitorească puternică, cu vechi tradiții, cu un partid social-democrat care număra peste 600.000 de membri, la o populație de 6 milioane locuitori. De asemenea, partidul social-democrat dispunea de o organizație armată de autoapărare numită Schutzbund. De aceea, se părea că ofensiva fascistă în Austria nu era ușoară, iar fasciștii austrieci trebuiau să se lovească de împotrivirea partidului social-democrat și a organizațiilor de luptă ale clasei muncitoare.

Atacul împotriva democrației în Austria a fost început încă de la 8 martie 1933, cînd Dollfuss a emis o proclamație „Către poporul austriac", în care direcțiile de atac erau clare; regimul parlamentar nu mai este în stare de nimic, nu face decît să slăbească statul și să devină un teren de aprigă luptă politică între partide și politicieni. Atacul împotriva regimului parlamentar era mascat prin necesitatea apărării în fața acțiunilor antistatale ale hitleriștilor și, pe plan extern, ale Germaniei naziste. Însă, în același timp, guvernul a interzis întrunirile și demonstrațiile, a introdus cenzura presei și a declarat că de acum înainte Dollfuss și guvernul său vor guverna, ignorînd parlamentul, prin decrete-legi. Acest atac direca al cancelarului Dollfuss împotriva regimului parlamentar a pus în gardă masele muncitoare din Austria; conducătorii Schutzbund-ului declarau că organizația lor este gata în orice moment să apere drepturile și cuceririle clasei muncitoare din Austria.

La 10 martie 1933, la Viena a avut loc o întrunire a „bărbaților de încredere" ai organizațiilor social-democrate din capitala Austriei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La această întrunire, cunoscutul conducător social-democrat Otto Bauer a declarat că social-democrația austriacă nu va permite repetarea evenimentelor din Germania, iar cei 2.000 de reprezentanți la această consfătuire au jurat să lupte împotriva ofensivei fasciste. Se părea că lucrurile mergeau pe o cale normală, așa cum toată lumea aștepta : rezistența hotărîtă din partea partidului social-democrat față de ofensiva fascistă.

În aceste zile, la 14 martie, Comitetul Central al Partidului Comunist din Austria s-a adresat cu o scrisoare deschisă către secretariatul partidului social-democrat și muncitorii din întreaga țară, propunînd încheierea unui front unic muncitoresc în lupta împotriva ofensivei fasciste. Însă conducătorii social-democrației au refuzat să acționeze în comun cu comuniștii, considerîndu-i pe aceștia drept un grup izolat, cu o slabă influență asupra clasei muncitoare. În afară de aceasta, social-democrația austriacă continua încă să se situeze pe vechile poziții de respingere a oricăror acțiuni comune cu comuniștii, sub motivul că aceștia nu ar reprezenta interesele clasei muncitoare din Austria.

În răstimp de un an, din martie 1933 și pînă în februarie 1934, Dollfuss a emis peste 300 de decrete extraordinare, prin care au fost suspendate drepturile și libertățile democratice, au fost înlăturate toate cuceririle clasei muncitoare austriece. Menționăm printre acestea : interzicerea, la 31 martie 1933, a Schutzbund-ului — organizație de luptă a clasei muncitoare austriece, constituită încă din 1922, pentru apărarea demonstrațiilor și grevelor muncitorești în fața atacurilor reacțiunii și fascismului. În același timp, poliția a început să caute depozitele de armament ale Schutzbund-ului, efectuînd percheziții la sediile muncitorești, la locuințele particulare ale activiștilor social-democrați. A urmat apoi decretul pentru interzicerea grevelor politice, a oricăror greve în întreprinderile de stat și municipale și în întreprinderile care au însemnătate națională, cum ar fi : uzinele electrice, de gaz și apă, tipografiile .fabricile de pîine ș.a.m.d. În 1933, în Austria a fost interzisă demonstrația de 1 Mai, țară în care ea devenise o sărbătoare tradițională a clasei muncitoare de aproape 40 de ani. La 26 mai 1933 a fost interzis partidul comunist, dîndu-se, prin aceasta, o nouă lovitură clasei muncitoare.

Între 14 și 16 octombrie 1933 a avut loc la Viena Congresul extraordinar al partidului social-democrat, în care trebuia să se fixeze tactica social-democrației austriece în fața ofensivei fasciste. În rezoluția Congresului extraordinar al partidului social-democrat se arăta că social-democrația austriacă va chema clasa muncitoare la greva generală și insurecția armată în următoarele cazuri : în cazul în care s-ar introduce o constituție fascistă, în cazul în care municipalitatea vieneză ar fi desființată și înlocuită printr-un comisar guvernamental, în cazul în care ar fi interzis partidul social-democrat și dizolvate sindicatele libere. Această rezoluție, după cum se vede, respingea acțiunea imediată și chema clasa muncitoare să aștepte cu brațele încrucișate ofensiva fascistă condusă de Dollfuss. După cum s-a dovedit, rezoluția congresului din octombrie 1933 al social-democrației austriece a fost greșită.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Între timp, burghezia austriacă, care își concentrase principalele forțe în vederea trecerii la atacul final, se pregătea să desfășoare acest atac. Încă din iunie 1933 a fost constituit așa-numitul „Front patriotic", în care intrau toate organizațiile fasciste austriece în frunte cu principala organizație militară fascistă — Heimwehr. Führer al „Frontului patriotic" a fost numit Dollfuss, iar adjunct al lui a fost numit Stahremberg, comandantul Heimwehr-ului. În septembrie 1933, cu consimțămîntul Antantei, efectivele armatei austriece au fost mărite prin crearea unui corp de voluntari format mai ales din tineri fasciști.

Reacțiunea fascistă se antrena pentru luptele de stradă și se pregătea să folosească cît mai eficient elementele de care dispunea. Dollfuss era hotărît să trimită împotriva unei eventuale riposte armate muncitorești, tancurile, artileria, aviația. De la începutul lunii ianuarie 1934 guvernul era pregătit pentru ofensivă.

Ofensiva guvernului s-a declanșat în zilele de 9—10 februarie 1934, cînd autoritățile respective au trecut la arestarea conducătorilor Schutzbund-ului, în principalele orașe ale Austriei. Comandantul Schutzbundu-ului, Julius Deutsch, a reușit să se ascundă. În aceeași zi au avut loc percheziții la sediul Comitetului Central al partidului social-democrat, iar o serie de municipalități și guverne ale landurilor, conduse de social-democrați, au fost suprimate de către Heimwehr. Fără să mai aștepte ordinul conducerii centrale a partidului social-democrat, la 11 februarie 1934 insurecția armată a început în orașul Linz, capitala Austriei superioare. Ordinul de insurecție armată a fost dat abia la 12 februarie 1934, după ce guvernul publicase hotărîrea de a interzice partidul social-democrat și sindicatele, și a procedat la arestarea unor fruntași social-democrați, printre care și Otto Bauer. Astfel a început în Austria insurecția armată.

Lupta armată a proletarilor austrieci a fost un episod eroic în lupta generală a mișcării muncitorești împotriva ofensivei fasciste. Însă în această luptă s-au remarcat de la început o seamă de slăbiciuni fatale. Astfel, insurecția armată nu a fost precedată de o grevă generală și de o încadrare a întregii clase muncitoare la lupta împotriva guvernului. La insurecția armată au participat numai membrii Schutzbund-ului, iar o parte însemnată a clasei muncitoare continua să-și vadă de ocupațiile obișnuite. O gravă greșeală a fost faptul că în acțiunea antifascistă a clasei muncitoare din Austria nu au fost antrenați feroviarii. Din această cauză, guvernul a avut posibilitatea să manevreze, să-și trimită pe căile ferate grosul forțelor împotriva insurgenților din principalele orașe, să dobîndească o superioritate de forțe și să stingă aceste focare izolate.

Insurecția armată a proletariatului austriac, s-a desfășurat în principalele orașe : la Viena, Linz, Gratz și în alte locuri. Forțele reacțiunii, dispunînd de peste 85.000 de oameni înarmați cu armament modern : tancuri, mașini blindate și tunuri, au putut înăbuși, dupa cîteva zile de lupte sîngeroase, insurecția armată a proletariatului austriac. Trupele guvernului au folosit toate mijloacele de care dispuneau pentru a distruge o parte însemnată a cartierului Karl Marx din

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Viena, unde detașamentele Schutzbund-ului se întăriseră și depuneau rezistență.

În luptele din Viena și din celelalte orașe au fost uciși 1.500 de muncitori, 5.000 au fost răniți, iar peste 1.000 oameni au fost arestați. Insurecția armată a proletariatului austriac s-a terminat printr-un insucces. Așa-numita „divizie de fier" a Internaționalei a II-a a fost înfrîntă.

După înfrîngerea proletariatului austriac, în mișcarea muncitorească internațională s-au tras importante concluzii, care mergeau pe linia necesității unirii tuturor forțelor clasei muncitoare și ale democrației în lupta împotriva primejdiei fasciste. Insurecția antifascistă din Austria, alături de luptele din Franța și Spania, au marcat un moment important în lupta antifascistă din Europa și în acțiunea de promovare de către mișcarea muncitorească internațională a unei noi linii, a unei linii de colaborare cu toate forțele antifasciste.

RĂZBOIUL NAȚIONAL REVOLUȚIONAR AL POPORULUI SPANIOL (1936—1939)

Frontul Popular la putere După înăbușirea luptelor din octombrie 1934, P.C.S. și-a îndreptat activitatea pe trei direcții principale : salvarea muncitorilor întemnițați, realizarea F.U.M., crearea Frontului Popular Antifascist.

Concomitent, reacțiunea încerca prin toate mijloacele să-și întărească pozițiile dobîndite după victoria din octombrie. În guvern a fost inclus liderul C.E.D.A., Gil Robles, căruia i s-a încredințat postul de ministru de război. La rîndul său, Robles a numit în posturile cele mai importante ale Ministerului de Război pe generalii fasciști Franco, Mola, Goded și alții. În țară se intensificau și acțiunile banditești ale fasciștilor, care au instituit la orașe și sate o adevărată domnie a terorii. Mulți activiști comuniști și socialiști au căzut jertfă terorii fasciste.

Creșterea amenințării fasciste a determinat P.C.S. să întreprindă acțiuni energice împotriva acestui pericol. În martie 1935 a fost creat, din inițiativa P.C.S., „Comitetul național pentru ajutorarea deținuților", în care au intrat reprezentanți ai partidelor muncitorești și democraților republicani. Datorită eforturilor acestui comitet a fost obținută grațierea a 20 de conducători ai luptelor din Asturia, condamnați la moarte de Tribunalul militar. În mai 1935, C.C. al P.C.S. s-a adresat partidelor muncitorești și organizațiilor democratice, propunîndu-le încheierea unui Front Popular Antifascist. Pentru moment, propunerea P.C.S. n-a primit răspuns pozitiv din partea partidului socialist și a partidului republican de stînga, principalele partide care reuneau masele muncitoare și mica burghezie și care sperau să refacă alianța lor politică din anii 1931—1933, fără comuniști. Însă situația din anul 1935 era complet schimbată față de anul 1931. Acum exista un partid comunist cu influență crescîndă în mase, iar în focul luptelor din octombrie se făurise un front unic muncitoresc de jos, de a cărui forță trebuia să se țină seama. În cadrul partidului socialist,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

aripa de stînga și Federațiile Tineretului Socialist se pronunțaseră pentru front unic cu P.C.S. Datorită eforturilor depuse de comuniști, în decembrie 1935 s-a putut realiza unitatea mișcării sindicale prin intrarea Confederației unitare a muncii — condusă de socialiști, creîndu-se astfel Confederația Generală a Muncii. Realizarea unității sindicale între comuniști și socialiști a influențat și asupra conduitei membrilor Confederației Naționale a Muncii care, cu toată interdicția conducătorilor anarhiști, acționau în comun cu ceilalți muncitori.

Nici partidele mic-burgheze n-au putut rămîne vreme îndelungată în afara frontului antifascist al poporului spaniol, fără pericol de a fi izolate. Apropierea dintre forțele de stînga a fost favorizată și de semnele de descompunere care cuprinsese coaliția guvernamentală radicală — C.E.D.A., ca urmare a politicii sale sociale profund reacționare, a terorii instituite și a scandalurilor în care fusese amestecat însuși primul-ministru Leroux. Sub presiunea populară, președintele Republicii a dizolvat cortesurile și a stabilit noi alegeri pentru luna februarie 1936.

La 15 ianuarie 1936, lupta comuniștilor s-a încununat de succes prin semnarea pactului Frontlui Popular de către toate partidele și organizațiile democratice. În Frontul Popular au intrat Partidul comunist, Partidul socialist, Partidul republican de stînga (Manuel Azaña), Uniunea republicană, C.G.M. și alte organizații mai puțin însemnate. Frontul Popular reprezenta o alianță a clasei muncitoare, țărănimii, micii burghezii și burgheziei mijlocii în lupta împotriva fascismului. Programul Frontului Popular cuprindea o serie de revendicări democratice care tindeau să restabilească și să consolideze democrația și să îmbunătățească viața oamenilor muncii. Printre revendicările cele mai importante erau înscrise : eliberarea celor 30.000 deținuți politici, pedepsirea vinovaților pentru atrocitățile comise în Asturia, înzestrarea țăranilor cu pămînt și scăderea arenzilor, restibilirea libertăților democratice, scăderea impozitelor și creșterea salariilor, ajutor pentru meseriași, comercianți, indutriașii mici și mijlocii ș.a. Deși programul avea un caracter general și nu stabilea, de exemplu, un termen pentru desăvîrșirea reformei agrare, el a devenit repede un bun al maselor. La alegerile de la 16 februarie 1936, majoritatea alegătorilor au votat pentru partidele Frontului Popular. Aceste partide au trimis în cortesuri 263 deputați (158 republicani, 88 socialiști și 17 comuniști) față de 205 deputați ai partidelor de dreapta. Rezultatul alegerilor de la 16 februarie a marcat prima mare victorie politică a poporului spaniol împotriva fascismului și a configurat justețea tacticii Frontului Popular.

După victoria în alegeri, guvernul a fost format de liderul partidului republican de stînga, Manuel Azaña, iar după alegerea lui Azaña ca președinte al Republicii, în fruntea guvernului a fost numit Cesares Quiroga. Guvernul republican, sprijinit de masele largi, a trecut la înfăptuirea unor revendicări înscrise în programul Fontului Popular, însă cu prea puțină energie. Guvernul a restabilit libertățile democratice și a acordat amnistie deținuților politici. Înfăptuirea reformei agrare a fost reluată, iar prin lege a fost interzisă alungarea țăranilor de pe

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pămînturile pe care le arendau. În Spania a fost introdusă legislația muncitorească, care stabilea concedii plătite de odihnă și boală, pensii de bătrînețe și de boală, precum și asigurări în caz de accidente. Guvernul republican a proclamat dreptul popoarelor din Spania la autonomie.

Înfăptuirea acestor măsuri democratice a stîrnit entuziasmul întregului popor. Prin munca neobosită a comuniștilor a crescut conștiința politică a maselor. Partidul comunist, care devenise un partid de masă (100.000 membri în iulie 1936), orienta lupta poporului pentru înfăptuirea programului Frontului Popular, indicînd sarcinile imediate. Deși republicanii n-au acceptat colaborarea comuniștilor în guvern, pentru a nu „speria" burghezia, partidul comunist sprijinea în parlament și în afară măsurile democratice ale guvernului, criticînd însă și șovăielile, oscilațiile de care dădea dovadă guvernul în aplicarea programului Frontului Popular.

Una dintre laturile cele mai negative ale activității guvernului republican a fost, în această perioadă, slăbiciunea de care a dat dovadă față de reacțiune. Sub motivul menținerii „legalității", guvernul nu a curățat aparatul de stat de fasciști, nu a curmat sabotajul moșierilor și marilor capitaliști, care lăsau moșiile nelucrate și transferau în mare grabă capitalurile în străinătate.

Profitînd de slăbiciunea guvernului, reacțiunea fascistă s-a reorganizat. Fasciștii, care și-au dat seama că nu pot pune mîna pe putere pe cale legală, s-au orientat spre lovitura de stat cu sprijinul străin, al Germaniei hitleriste și Italiei fasciste. Pentru instaurarea dictaturii fasciste, marea burghezie și moșierimea s-au sprijinit pe Falangă și ofițerimea reacționară în frunte cu generalii Franco, San Jurjo, Mola și alții. În martie 1936, generalul San-Jurjo a stabilit la Berlin planul rebeliunii fasciste și a fost asigurat de sprijinul deplin al Germaniei și Italiei. În primăvara anului 1936, agenții hitleriști, sub masca de voiajori comerciali sau reprezentanți ai firmelor germane, au adus în Spania armament, muniții. Armele erau introduse în Spania în diferite transporturi de mărfuri, chiar și în vagoane cu cartofi. În aceeași perioadă, generalii Franco, Mola și Goded, pe care guvernul republican nu i-a destituit, strîngeau în jurul lor ofițerimea reacționară. Falanga se ocupa mai ales cu activitatea teroristă, asasinînd activiști comuniști și democrați, înarmîndu-și bandele de asasini. Profitînd de „legalitatea" burgheză, ziarele fascisto-clericale atacau deschis guvernul republican, calomniau partidul comunist și activitatea sa.

Partidul comunist și-a dat seama de pericolul pe care-l prezenta activitatea reacțiunii și a demascat cu toată vigoarea în presă, la întruniri și în parlament pregătirile fasciștilor. În ziarul „Mundo Obrero", comuniștii dezvăluiau pregătirile de rebeliune, demascînd pe Franco, Mola și ceilalți generali. Cu o lună înainte de rebeliune, conducătorii comuniști i-au făcut o vizită primului-ministru Quiroga și i-au arătat că în Spania se pregătește o lovitură de stat. Quiroga n-a avut altceva de spus decît că „comuniștii văd rebeliuni și în farfuria cu supă". Această toleranță a guvernului față de fasciști a adus mari suferințe poporului spaniol.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Începutul războiului național-revoluționar al poporului spaniol împotriva fascismului

La 18 iulie 1936 a izbucnit rebeliunea fascistă în Marocul spaniol și într-o serie de orașe din sudul și nordul țării. Căpeteniile rebelilor erau generalii Franco, Malo, Quelpo de Lano, Goded ș.a.

În primele zile ale rebeliunii, armatele rebele din Maroc au fost trecute în Spania cu ajutorul aviației hitleriste și flotei italiene. Ei au reușit să ocupe orașele Cadiz, Sevilla, Granada, în sud, provinciile Galicia, și Navarra, în nord. Situația militară era defavorabilă guvernului republican, căci majoritatea armatei trecuse de partea ofițerilor rebeli. Rebeliunea fascistă a căzut pe neașteptate asupra guvernului Quiroga, care a trebuit să demisioneze, cedînd locul republicanului de stînga José Giral. Înainte de a demisiona, Quiroga a încercat să-i „potolească" pe rebeli, propunînd generalului Mola, postul de ministru de război, tentativă care nu putea constitui decît o încurajare pentru rebeli. Propunerea a fost, bineînțeles, respinsă ; planul rebelilor era de a prelua puterea în întregime.

Rebeliunea fascistă a fost înăbușită în capitală și în principalele orașe ale Spaniei centrale. La Madrid, Barcelona, în Asturia, Basconia și Aragon, muncitorii au înconjurat cazărmile rebelilor și au arestat pe ofițerii fasciști. La propunrea comuniștilor, guvernul a creat repede *Miliția populară* în care s-au înscris 300.000 voluntari. Rebelii fasciști au fost izolați în nordul și în sudul țării, fiind amenințați cu lichidarea rapidă. Însuși ambasadorul german de la Madrid, apreciind situația militară, transmitea la Berlin : „Dacă nu se va întîmpla nimic neprevăzut, judecînd după situația militară, este greu de presupus că răsculații vor dobîndi victoria".

Germania hitleristă și Italia fascistă și-au intensificat ajutorul militar pentru a-i salva pe rebeli. Vasele germane și italiene au adus în porturile rebelilor mari cantități de arme și au transportat în Spania unitățile de mercenari marocani, pe care Franco a reușit să le înjghebeze. Din toamna anului 1936, Germania și Italia au intervenit direct în război, trimițînd unități ale armatei regulate să lupte împotriva guvernului legitim al poporului spaniol.

Cercurile guvernante din din Anglia și Franța, deși își dădeau seama de pericolul pe care-l reprezenta transformarea Spaniei într-un satelit al puterilor fasciste, au adoptat o atitudine care a defavorizat guvernul republican. La 15 august 1936, print-un schimb de note anglo-francez, cele două guverne s-au obligat să interzică exportul de armament în Spania. Astfel, au fost puse bazele funestei politici de „neintervenție", care priva guvernul legitim al poporului spaniol de dreptul de a se apăra de rebelii fasciști și intervenționiștii străini. Drept urmare, guvernul francez, condus de socialistul Léon Blum, a interzis livrarea comenzilor de armament făcute în Franța de către guvernul spaniol, înainte de izbucnirea războiului civil. La 7 august 1936 și guvernul S.U.A. a declarat *embargo* asupra exportului de armament în Spania.

Pentru supravegherea „neintervenției" în Spania, puterile occidentale au creat la Londra un *Comitet de neintervenție* a cărui activitate a fost lipsită de orice rezultate pozitive. Germania și Italia, care inter-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

veniseră din prima zi a războiului civil din Spania, au aderat la acest comitet, temindu-se că presiunea opiniei publice din Franța, ar putea impune guvernului Blum să renunțe la „neintervenție" și să ajute guvernul republican spaniol. Dar și după aderare, intervenția italo-germană a continuat.

Guvernul Uniunii Sovietice, care-și precizase poziția sa de sprijinire a guvernului republican, din dorința de a lupta împotriva intervenției germano-italiene și a determina Anglia și Franța să facă același lucru a aderat, la 23 august 1936, la acordul de neintervenție și a trimis un reprezentant la Comitetul de neintervenție de la Londra, dar față de continuarea intervenției germano-italiene, guvernul sovietic a declarat că nu se va mai considera legat de comitetul de neintervenție mai mult decît alții dintre semnatarii lui.

În virtutea dreptului său de membru al Societății Națiunilor, guvernul spaniol s-a adresat Consiliului acestei societăți, cerîndu-i să intervină. La 27 noiembrie, Alvarez del Vayo, ministrul de externe al Spaniei republicane, a sesizat Societatea Națiunilor cu privire la încălcarea de către Italia și Germania a obligațiilor lor internaționale, cerîndu-i să acorde Spaniei ajutor în lupta sa pentru apărarea independenței. Reflectînd poziția guvernelor englez și francez, la 12 decembrie 1936, Consiliul Societății Națiunilor a adoptat o hotărîre pur formală cu privire la necesitatea de a studia situația.

Generalii rebeli au contat pe superioritatea lor militară și au încercat printr-o ofensivă rapidă asupra Madridului să termine cu guvernul Frontului Popular. Situația militară a rebelilor s-a îmbunătățit după cucerirea orașului Badajos și stabilirea contactului între armatele rebele din Sud, comandate de Franco și armatele lui Mola, care acționau dinspre Nord. La începutul lui septembrie, fasciștii au ocupat orașul Talavera, creînd o amenințare directă asupra Madridului. Batalioanele miliției populare se retrăgeau spre capitală în lupte grele. Generalul Mola, care înainta cu patru coloane spre Madrid, se lăuda că la cucerirea Madridului va contribui și „coloana a cincea", a fasciștilor care acționau în spatele frontului republican. La 4 septembrie s-a format un nou guvern al Frontului Popular în frunte cu Largo Caballero. În acest guvern au intrat și doi miniștri comuniști. Partidul a declarat că intră în guvern în scopul mobilizării tuturor resurselor poporului, în vederea zdrobirii rebelilor și intervenționiștilor străini. Intrînd în guvern, P.C.S. contribuia și mai mult la întărirea unității tuturor forțelor antifasciste din Spania. Pentru momentul acela, sarcina principală era zdrobirea dușmanului.

În zilele grele ale toamnei anului 1936, P.C.S. a depus o muncă uriașă pentru organizarea rezistenței în fața dușmanului și crearea unei noi armate a poporului. Comuniștii au creat renumitul *Regiment al V-lea*, care a stat la baza armatei populare spaniole. La 10 octombrie 1936, guvernul Caballero a publicat decretul pentru crearea armatei populare, formată din marea ei majoritate pe baza *Regimentului al V-lea*. În armata populară a fost introdusă instituția comisarilor poliției, a căror sarcină era pregătirea politică a ostașilor armatei populare spaniole. Majoritatea comisarilor politici erau comuniști. În toamna

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

anului 1936 au început să sosească primele detaşamente de voluntari străini, din care au fost create brigăzile internaţionale. Împotriva fascismului au luptat voluntari din Germania, Italia, România, Franţa, Anglia, S.U.A. şi alte ţări. Numărul voluntarilor străini s-a ridicat în timpul războiului pînă la 35.000, dintre care jumătate au căzut pentru cauza dreaptă a poporului spaniol. La războiul naţional-revoluţionar al poporului spaniol au participat şi 600 voluntari români, mobilizaţi de P.C.R. În Spania, voluntari români au organizat unităţi ca grupul de artilerişti „Gh. Gheorghiu-Dej", bateria „Tudor Vladimriescu", compania „Griviţa" ş.a. Voluntarii români au participat la numeroase bătălii, începînd cu luptele pentru apărarea Madridului. Au murit eroic pentru cauza dreaptă a poporului spaniol C. Burcă, M. Ardeleanu, Ştefan Magyeri ş.a. Brigăzile internaţionale erau un simbol al solidarităţii tuturor popoarelor cu lupta dreaptă a poporului spaniol. Fără îndoială, însă, că rolul hotărîtor în lupta poporului spaniol l-a jucat armata populară spaniolă care a barat aproape trei ani calea fascismului în Spania. Republicanii spanioli au fost sprijiniţi de Uniunea Sovietică. Din U.R.S.S. au sosit voluntari, armament, medicamente şi mari cantităţi de alimente. Acest ajutor a contribuit în bună măsură la organizarea victoriilor împotriva rebelilor şi intervenţioniştilor.

La 6 noiembrie 1936, rebelii au început ofensiva pe tot frontul pentru cucerirea Madridului. Madridul era asaltat de armatele rebele. legiunea străină, unităţi marocane, iar asediul era sprijinit de aviaţia de bombardament germană şi italiană. Luptele se dădeau la periferia Madridului, în regiunea cetăţii universitare. Apărătorii Madrdului au înscris în aceste zile pagini de un neuitat eroism în istoria războiului antifascist. Soldaţi, muncitori şi studenţi, înarmaţi mult mai slab decît rebelii, au reuşit să oprească ofensiva lui Mola, iar apoi să-i alunge pe fascişti de sub zidurile Madridului. Rolul hotărîtor în apărarea Madridului l-au jucat comuniştii. Din 25.000 membri cît avea organizaţia P.C.S. din Madrid, 21.000 au fost pe front. În afară de aceasta, P.C.S. a trimis în apărarea Madridului 35.000 luptători din *Regimentul al V-lea* şi 35.000 membri ai organizaţiei „Tineretul socialist unificat". Cu mult eroism au luptat şi muncitorii anarhişti, socialişti, intelectualii şi reprezentanţii micii burghezii. Lozinca lansată de comunişti „no pasarán" a fost însuşită de toţi apărătorii Madridului.

Lupta P.C.S. pentru organizarea victoriei împotriva duşmanului. Adîncirea revoluţiei în anii războiului revoluţionar

Partidul comunist a atras atenţia întregului popor că deşi victoria de la Madrid reprezintă o cotitură în lupta antifascistă ea nu înseamnă totuşi victoria definitivă. În decembrie 1936, P.C.S. a adoptat un document deosebit de important : *Cele opt condiţii ale victoriei*, în care se stabileau sarcinile imediate ce trebuiau îndeplinite pentru înfrîngerea fasciştilor. În acest document se cerea extinderea autorităţii guvernului asupra întregii zone republicane şi introducerea serviciului militar obligatoriu, naţionalizarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

industriei și reorganizarea ei pentru nevoile frontului, reformă agrară radicală și alte măsuri care trebuiau să mobilizeze masele. Comuniștii subliniau că numai entuziasmul, fără o susținere materială, nu poate asigura victoria.

Propunerile constructive ale comuniștilor, în spiritul pactului Frontului Popular s-au lovit de rezistența liderilor socialiști și republicani burghezi. Largo Caballelro, șeful guvernului, se temea de influența mereu crescîndă a partidului comunist și ducea o politică șovăielnică, aplicînd măsurile necesare apărării țării cu mare întîrziere. Politica lui Largo Caballero a avut unele urmări negative asupra situației de pe fronturi, înlesnind înaintarea inamică pe frontul de nord și central. În timpul guvernării lui Largo Caballero, autoritatea guvernului nu se extindea asupra întregii zone, nu fusese organizată în realitate o singură armată republicană , iar frămîntările provocate de anarhiști, mai ales, compromiteau grav și slăbeau coeziunea taberei republicane. În octombrie 1936, anarhiștii au pus mîna pe putere în Aragon și în alte regiuni ale Spaniei, trecînd la instituirea „comunismului libertar". Consiliul Aragonului a rechemat de pe fronturi unitățile anarhiste și a refuzat să le încadreze în armata republicană. În Aragon, anarhiștii au colectivizat toate bunurile, au luat țăranilor pămîntul dat de republică și recolta, organizînd un fel de „comune" anarhiste, în care țăranii erau introduși cu forța. La fel, au „reorganizat" atelierele meșteșugărești și prăvăliile negustorilor. Consiliul Aragonului a desființat moneta unică spaniolă și a introdus bonuri. Aceste măsuri au dezorganizat apărarea și viața normală în această provincie. Situația s-a complicat și mai mult în urma puciului organizat la Barcelona, la 3 mai 1937, de către anarhiști și Partidul muncitoresc al unificării marxiste (trotkist).

Toate acestea, precum și înfrîngerile militare au compromis grav prestigiul lui Largo Caballero, care-și pierduse sprijinul majorității Comitetului Executiv al P.M.S. La 15 mai, după retragerea miniștrilor comuniști din guvern, Largo Caballero a fost nevoit să-ș dea demisia, iar postul de premier a fost preluat de socialistul Juan Negrin. Guvernul Negrin a fost un guvern al Frontului Popular, în care au intrat socialiști, comuniști, republicani de stînga și naționaliști. Guvernul Negrin cu sprijinul activ al P.C.U.S. a trecut repede și energic la luarea unor măsuri urgente : pedepsirea vinovaților de puciul antirepublican, desființarea Consiliului Aragonului și dezarmarea detașamentelor anarhiste, introducerea comandamentului unic în armată și extinderea autorității guvernului asupra întregii zone republicane. Aceste importante măsuri militaro-politice au fost anticipate sau însoțite de o serie de măsuri revoluționare, care au schimbat structura Republicii spaniole. Încă la 7 octombrie 1936 a fost promulgat decretul pentru confiscarea pămînturilor dușmanilor republicii. Ca rezultat al înfăptuirii reformei agrare, în anii 1936—1937 au fost confiscate 3.423.200 ha. pămînt moșieresc și împărțite la 376.787 familii țărănești, împreună cu inventarul viu și mort al moșierilor.

În februarie 1937, toate întreprinderile părăsite de capitaliști au fost preluate de stat și trecute sub administrația unui consiliu format din reprezentanți ai muncitorilor și guvernului. Au fost înfăptuite măsuri

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cu caracter social și cultural. Cataloniei și Basconiei le-a fost acordată o largă autonomie, (Galicia era în mîna rebelilor). Prin eforturile comuniștilor a fost creată, în anii 1936—1937, o singură armată republicană și o singură autoritate de stat : guvernul Frontului Popular Antifascist.

Datorită înfăptuirii acestor măsuri revoluționare, Spania care era la începutul războiului o republică burghezo-democratică se transforma treptat, în timpul războiului, într-o republică democratică de tip nou, în care puterea moșierilor și a marilor capitaliști a fost lichidată. Revoluția burghezo-democratică se transforma în revoluție populară.

După zdrobirea fasciștilor la Madrid, în decembrie 1936 comandamentul fascist n-a renunțat la intenția de a cuceri capitala, organizînd o nouă ofensivă, în martie 1937. În regiunea Guadalajara, armatele rebele sprijinite de 50.000 italieni și de aviația germană au pornit la atac, voind să cucerească Madridul și să-l izoleze de restul țării. Însă și a doua ofensivă asupra Madridului a fost oprită cu mari pierderi pentru inamic. După cîteva luni de lupte infructuoase pentru capitală, comandamentul fascist a mutat teatrul de operațiuni în nord, căutînd să ocupe zona industrială a Basconiei, Asturiei și Biscaiei, pentru a paraliza, pe această cale, înzestrarea armatei republicane. Planurile inamice erau foarte periculoase, însă împotriva lor se putea organiza apărarea. Largo Caballero a luat însă cu mare întîrziere măsuri pentru sprijinirea frontului din nord, iar guvernul naționalist al Basconiei a oprit vreme îndelungată crearea armatei regulate. Mai mult decît atît, guvernul naționaliștilor basci, care avea sub controlul său cele mai mari uzine metalurgice și de armament, aștepta să primească armament de la Madrid. După o serie de lupte grele, rebelii și intervenționiștii au reușit să cucerească Basconia și Asturia. Pierderea acestor provincii a îngreunat situația guvernului republican, tăiat de baza industrială din nord.

Se crease o situație favorabilă pentru o nouă ofensivă a rebelilor pe Frontul central, însă planurile fasciștilor au fost dejucate de contraofensiva republicană, care a eliberat, la 21 decembrie 1937, importantul nod de cale ferată Teruel. Luptele înverșunate pentru recucerirea Teruelului de către fasciști au durat pînă la 22 februarie 1938 și au oprit ofensiva fascistă pe alte fronturi.

În primăvara anului 1938, fasciștii au pornit ofensiva pe frontul din Aragon avînd drept scop principal atingerea litoralului mediterarian și tăierea în două a teritoriului republican. În aprilie 1938, rebelii au realizat acest plan, despărțind teritoriul republican în două părți : nordică, în care intrau 4 regiuni ale Cataloniei și partea centrală-sudică cu provinciile Madrid, Valencia, Alicante, Murcia, Albacete.

Succesele militare ale rebelilor au întărit tendințele capitularde ale aripii de dreapta a Frontului Popular, sprijinite de ministrul de război, socialistul Prieto. Capitularzii cereau guvernului să încheie pace cu rebelii.

La 18 martie 1938, P.C.S., C.N.M. și Conferința Generală a Muncii au publicat manifeste în care chemau poporul la rezistență și cereau curmarea tendințelor capitularde. La 8 aprilie 1938, Negrin și-a reorganizat guvernul, excluzînd din componența guvernului pe capitulardul Prieto. La 30 aprilie, guvernul republican a adoptat un program din 13 puncte, în care se defineau scopurile republicii în război. Acest program a contribuitl a întărirea unității în lagărul republican și la ridicarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de noi forțe în apărarea Republicii. În vara anului 1938, comandamentul fascist a întreprins o ofensivă pentru cucerirea Cataloniei, care a fost oprită pe loc prin contraofensiva republicană de pe riul Ebru. Bătălia de pe Ebru, care a durat 4 luni, a înscris o pagină de glorie în istoria războiului revoluționar al poporului spaniol. Timp de 113 zile, un mănunchi de republicani, am putea spune, a oprit ofensiva a 13 divizii inamice sprijinite de artilerie, tancuri și 1.300 avioane. Glorioasa epopee de pe Ebru n-a putu însă avea un sfîrșit fericit pentru armata republicană care a fost pur și simplu copleșită de inamic. La 15 noiembrie 1938, armata republicană a trebuit să se retragă, în fața unui inamic cu mult superior, căci Hitler, după victoria de la München, a trimis unități militare, pentru a termina și cu Republica spaniolă. De asemenea, reacțiunea internațională și-a concentrat eforturile pentru lichidarea guvernului legitim al poporului spaniol. La sfîrșitul anului 1938, guvernul francez a închis granița cu Spania și a oprit orice transport spre această țară, împiedicînd guvernul republican să-și refacă situația, care devenise extrem de grea.

Căderea Republicii spaniole La 28 decembrie 1938 a început ultima mare bătălie din timpul războiului din Spania. Rebelii au pornit bătălia pentru Catalonia avînd o mare superioritate de forțe față de republicani, slăbiți în urma luptelor de pe Ebru. La 26 ianuarie 1939 a căzut Barcelona, capitala provinciei Catalonia, iar la începutul lui februarie, întreaga provincie era în mîna rebelilor. Armata republicană din Catalonia a fost nevoită să se retragă în Franța, unde a fost internată în lagăre de concentrare. Împreună cu armata au părăsit țara zeci de mii de spanioli, care nu voiau să trăiască sub un regim fascist.

După căderea Cataloniei, sub controlul guvernului republican au mai rămas partea centrală și sud-est. Situația era extrem de grea, însă mai existau posibilități de rezistență. Sub controlul guvernului, se găsea un teritoriu cu o populație de 10 miiloane locuitori inclusiv capitala, o armată de cîteva sute de mii de oameni, 4 potruri și întreaga flotă militară. În zona centrală, voința de luptă a poporului era la înălțime. Dar în situația creată, nici comuniștii, nici republicanii cinstiți nu s-au pronunțat pentru un război cu orice preț. Partidul comunist, ca și întregul popor spaniol dorea pacea, însă nu orice pace, adică capitulare totală în fața fasciștilor, ci o pace care să garanteze trei condiții : independența țării și retragerea armatelor străine, hotărîrea soartei Spaniei de însuși poporul spaniol, garanții pentru amnistie deplină după război. Însă aceste condiții nu conveneau nici lui Franco, care dorea să lichideze toate cuceririle republicii, nici reacțiunii interne care se temea de comuniști. Partidul comunist a făcut în februarie 1939 noi propuneri guvernului Negrin pentru consolidarea situației, însă, aplicarea lor a fost subminată atît de încetineala lui Negrin, cît și de uneltirile reacțiunii. La 27 februarie, guvernele Angliei și Franței au recunoscut pe Franco ca unic reprezentant al Spaniei. Această recunoaștere a adus o anumită demoralizare în lagărul republican și a întărit pozițiile capitularzilor, care au pornit pe calea complotului împotriva guvernului. Conducătorii

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

complotului erau colonelul Casado, comandantul garnizoanei Madridului, care se sprijinea pe anarhiști și socialistul de dreapta, Besteiro. Aceștia au acționat în strînsă legătură cu consulatul britanic de la Madrid și au stabilit legături și cu capitularzii de pe alte fronturi. La 5 martie 1939, flota Republicii staționată în portul Cartagena a ieșit în larg, îndreptîndu-se spre Bizerta. Această rebeliune a ofițerilor flotei a fost coroborată cu acțiunile antirepublicane la Madrid. În noaptea de 5 spre 6 martie 1939, Casado și Besteiro s-au răsculat la Madrid împotriva guvernului, creînd așa-numita *Junță a apărării naționale*. Rebeliunea lui Casado și Besteiro se sprijinea pe unități militare atrase de partea lor prin promisiuni și calomnii anticomuniste, Junta a trecut la represiuni sălbatice împotriva comuniștilor, împușcînd fără judecată pe comuniștii marcanți luați prizonieri și întemnițînd zeci de mii de comuniști și activiști ai Frontului Popular. Casado și Besteiro au promis poporului o pace „onorabilă". În realitate, Junta a predat Madridul lui Franco fără luptă, iar Besteiro și Casado au fugit din țară pe bordul unei nave engleze. La 28 martie 1939, Madridul a fost ocupat de armatele lui Franco și de diviziile italiene. Republica democratică a poporului spaniol a fost înfrîntă. În locul ei s-a instituit în Spania dictatura teroristă a marii burghezii și moșierimii.

Dictaturile și lupta împotriva reacțiunii și fascismului în America Latină

Criza economică a lovit cu putere țările latino-americane, „un ansamblu imens, dar incapabil să se apere". A avut loc o scădere rapidă a exporturilor (cu mai bine de 1/3), produsele alimentare și materiile prime minerale ne mai găsind cumpărători pe piața externă, chiar la prețuri modice. Astfel, exporturile către Statele Unite s-au diminuat, între 1929 și 1934, de la 1.726 milioane dolari la 370 milioane, către Marea Britanie, de la 1.131 milioane la 397 milioane dolari [2].

În toate ramurile economice producțiile s-au redus. Amazonia braziliană nu furniza în 1933—1934 mai mult cauciuc decît în 1880. Cuba care rafina în 1929 5,2 milioane tone zahăr, nu mai producea decît două milioane tone în 1933, iar pînă în 1939 redresarea va fi mai mult simbolică. Criza cafelei a fost deosebit de puternică în zona tropicală, Brazilia fiind țara cu pierderile cele mai mari, producția sa scăzînd în medie, pentru intervalul 1930—1939, cu 45%. Culturile de cereale, șeptelul și producția de metale s-au redus cu 30 pînă la 50%. Exceptînd o scădere relativ puțin însemnată între 1931 și 1933, producția de petrol a Americii Latine era în 1939 de 47,7 milioane tone față de 33,1 milioane tone în 1933, iar numai Venezuela a extras, în 1939, 30,7 milioane tone, față de 30 milioane tone în 1930. În ciuda reducerii producției, stocurile de produse au continuat să crească, ceea ce a determinat pe proprietari să recurgă la distrugeri [3].

[2] Comerțul global al Argentinei a scăzut de la 3083 milioane dolari în 1928, la 760 milioane dolari în 1934; cel al Braziliei, de la 1550 la 500 milioane dolar; cel chilian de la 652 milioane la 136 milioane.

[3] În Brazilia au fost distruși, între 1930 și 1935, peste 25 milioane saci cafea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Inflația a luat proporții, monedele naționale s-au depreciat, deficitele bugetare s-au accentuat, datoria externă a sporit. Numărul șomerilor în industrie și agricultură a ajuns la șapte milioane, condițiile de viață și de muncă ale celorlalte categorii de oameni ai muncii s-au înrăutățit tot mai mult.

Consecințele negative ale crizei economice s-au răsfrînt pe plan social-politic prin apariția unei noi perioade de avînt al mișcărilor revoluționare la începutul deceniului al patrulea. Nu întîmplător, în acești ani au fost create partide comuniste în Peru și Paraguay (1928) Columbia, Panama, El Salvador, Costa Rica (1930), Venezuela (1931), Haiti (1934).

Deoarece muncitorii și șomerii latino-amerciani nu primeau nici un ajutor social și de șomaj, au avut loc marșuri ale foamei în principalele orașe, au fost declanșate numeroase greve generale. Astfel au fost în Argentina cele din San Francisco și Rosari, reprimate sîngeros de guvernul lui Hipolito Irigoyen. Nemulțumirile împotriva regimului Irigoyen au sporit, situație de care s-au folosit, în septembrie 1930, forțele de dreapta, care au organizat un marș asupra capitalei și au instaurat dictatura în frunte cu generalul José Francisco Uriburu (1930—1932).

Mișcările și grevele din Brazilia au atins punctul culminant în 1930. Mișcarea burghezo-națională condusă de Getulio Vargas, guvernatorul statului Rio Grande do Sul, a lansat lozinca „Să facem revoluția înainte de a o face poporul !". Vargas, care se postase pe poziții antiimperialiste, a devenit șef al statului. După această dată, însă, deoarece mișcările și agitațiile maselor populare continuau, noul regim le-a reprimat cu cruzime.

În industria cuprului din Chile, 2/3 din muncitorii mineri ajunseseră șomeri. Au avut loc greve și demonstrații politice, iar în 1931 s-a răsculat flota. Situația politică a devenit tot mai instabilă. Președintele Carlos Ibanez și-a dat demisia. În iunie 1932, printr-o răscoală populară, liberalul Carlos Davila a preluat puteera. Numai după cîteva săptămîni însă, a avut loc o lovitură de stat militară care l-a înlăturat de la putere. În decembrie 1932, Arturo Alessandri, reprezentantul Partidului Alianța Liberală (burghezia mică și mijlocie), a fost ales președinte.

În perioada crizei, în Peru a sporit popularitatea partidului Alianța Populară Revoluționară Americană (A.P.R.R.A.), condus de Victor Haya de la Torre, care se pronunța pentru realizarea reformei agrare, pentru industrializare și naționalizarea unor industrii, pentru crearea unei Uniuni Vamale a Americii Latine și internaționalizarea Canalului Panama, pentru înlăturarea dominației imperialiste.

Organizații similare cu Alianța Populară Revoluționară Americană au apărut în Bolivia, Ecuador, Venezuela. Între A.P.R.R.A. și Partidul Comunist din Peru s-a realizat o apropiere și apoi colaborare, ceea ce a făcut ca la alegerile din 1931, A.P.R.A. să se afirme ca o puternică forță a opoziției.

În majoritatea țărilor latino-americane au avut loc puternice mișcări revoluționare și democratice, greve și răscoale, partidele comuniste avînd, în acești ani, un rol important în organizarea și conducerea lor. Astfel au fost puternica grevă a muncitorilor fermieri din Columbia, răscoala de masă în El Salvador, grevele din Mexic și lupta eroică con-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

dusă de generalul-muncitor, Augustino Sandino, în Nicaragua (1927—1999) împotriva dominației nord-americane ș.a.

Greutățiile provocate de criza economiei latino-americane au fost cu abilitate folosite de monopolurile nord-americane care, după 1934, și-au reluat ofensiva împotriva republicilor vecine de la Sud. În 1938, Statele Unite absorbeau 36% din exporturile Americii Latine și vindeau statelor latino-americane produse care totalizau 34% din importurile lor, în vreme ce Marea Britanie o făcea pentru 12,2% și, respectiv, 16,3%.

În 1935, Standard Oil controla în Mexic 70% din producția de petrol, prin filialele sale *Mexican Petroleum Co.* și *Compania Transcontinentale de Petroleo*, cu un capital de două ori mai mare decît cel al similarelor britanice. De fapt, lupta în domeniul petrolului latino-american se dădea între marile trusturi Standard Oil și Royal Dutch-Shell. În Venezuela, Standard Oil deținea supremația absolută, la fel în Columbia, Peru și chiar în Argentina.

Trustul mondial *Anaconda* exercita prin intermediul lui National City Bank un control cvasigeneral asupra extracției de metale neferoase din minele mexicane, chiliene și peruane, fiind concurat din ce în ce mai puternic de Kennecott, emanație a gigantului Guggenheim. În 1938, cele două grupuri monopoliste dispuneau de 90% din producția de cupru sud-american, iar trustul *American Smelting Co.* deținea pozițiile cheie în sectorul rafinării zincului și plumbului.

Producția de energie electrică a ajuns de timpuriu sub controlul societăților nord-americane și canadiene. Astfel, în Brazilia, își disputau întîietatea *Light and Power*, cu capital canadian, și *Brazilian Board and Share* și *American and Foreign Power Co.*, ambele cu capital yankeu.

Ford și *General Motors* și-au implantat în Argentina și Brazilia uzine de montaj automobile, iar în domeniul telecomunicațiilor dominau *International Telephone and Telegraph*, *Bond and Share* și *Ericsson*.

În anii crizei economice și după, s-au ascuțit contradicțiile dintre puterile imperialiste pe piața latino-americană, lupta dintre americani și britanici generînd războiul pentru terenurile petroliere din zona *Chaco*, între Boliva și Paraguay, în perioada 1932—1935 : războiul civil din Brazilia, în 1932 : războiul între Columbia și Peru pentru regiunea orașului Leticia, din 1932—1934 etc.

Sub oblăduirea S.U.A. s-au organizat puciuri militare și au fost instaurate regiuni reacționare, aservite lor.

În țările *Americii Latine*, loviturile de stat militare și instaurarea unor regimuri dictatoriale au constituit o trăsătură a vieții politice încă din perioada imediat următoare dobîndirii independenței. Fenomele „cacichismului" și „caudillismului" au constituit o permanentă și în perioada interbelică. Din acest punct de vedere sînt caracteristice regimurile dictatoriale : al lui Gomez în Venezuela (1908—1935) al lui Leguia în Peru (1919—1930), al lui Gerardo Machado în Cuba (1924—1933) etc.

Regimurile dictatoriale au fost instaurate de către oligarhiile funciară și financiară și au servit intereselor acestora, menținînd structurile sociale, economice și politice într-un pronunțat imobilism, refuzînd să introducă vreo reformă, fiind ostile protecționismului și industrializării, aservind bogățiile naționale capitalului străin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Regimurile de dictatură s-au născut ca urmare a folosirii forței armate și s-au menținut la putere prin teroare.

În perioada interbelică, pe lîngă instaurarea unor regimuri dictatoriale de tip tradițional, în unele țări, după 1930, au apărut și regimuri care au preluat, mai mult sau mai puțin, metode, practici și idei din arsenalul de guvernare al statelor fasciste europene, italian și portughez îndeosebi.

Recrudescența activității organizațiilor ultrareacționare și apariția unor grupări și mișcări de tip fascist s-au manifestat ca un antidot față de amploarea pe care au luat-o mișcările revoluționare și antiimperialiste din anii crizei economice. Au apărut organizații fasciste ca *Legiunea cetățenească* în Argentina, *Acțiunea integralistă* în Brazilia, *Cămășile aurii* în Mexic etc.

Regimurile dictatoriale au dezlănțuit o sălbatică represiune împotriva elementelor revoluționare și democratice, așa cum au făcut-o Gabriel Terra în *Uruguay*, G. Machado în *Cuba*, Oscar Benavides în *Peru*, etc.

Condițiile mizere de viață, șomajul și foametea au provocat mari și puternice mișcări sociale în *Argentina*, reprimate sîngeros de guvernanți. În septembrie 1930, cercurile de dreapta din Argentina au găsit soluția în instaurarea, în urma unei lovituri de stat militare, a dictaturii generalului José Francisco Uriburu (1930—1932).

Mișcările și grevele din *Brazilia* au atins punctul culminant în 1930. Mișcarea burghezo-națională organizată în jurul grupării *Alianța liberală* și condusă de Getulio Vargas, guvernatorul statului Rio Grande do Sul, cu sprijinul maselor populare a preluat puterea. Vargas, care se postase pe poziții antiimperialiste, a devenit șef al statului. Noul regim a preluat treptat trăsăturile unei dictaturi care, fără a fi fascistă, a fost puternic influențată de fascism, ceea ce s-a reflectat în noua constituție, Brazilia primind titulatura de „Estado Novo" (1937).

Dictaturi profasciste sau fasciste au instaurat L. Trujillo în *Republica Dominicană* (1930), Ibico în *Guatemala* (1931), Toro și apoi (1937) Busch în *Bolivia*, R. Franco în *Paraguay* (1936) etc.

În deceniul al patrulea, statele fasciste europene au desfășurat o intensă activitate de propagandă pentru a cîștiga influență în cadrul lumii latino-americane, pentru a-și crea aici agenturi și partizani care să pună mîna pe putere și să transforme America Latină într-o rezervă a fascismului internațional.

Lupta împotriva reacțiunii și fascismului

Reacția latino-americană a forțelor democratice și progresiste, a fost crearea, din inițiativa și sub conducerea partidelor comuniste, a fronturilor populare antifasciste. Au fost create asemenea alianțe antifasciste în Brazilia, Chile, Mexic etc.

Problemele esențiale care se puneau pentru forțele democrate și progresiste din Lumea Veche și anume, găsirea căilor pentru a bara drumul spre putere al fascismului, s-au pus în alte condiții pentru unele din țările Americii Latine. În Brazilia în 1935, din inițiativa Par-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tidului Comunist a luat ființă *Aliança Nacional Libertadora* (Alianța de Eliberare Națională), grupare a forțelor de stînga, democratice, care avea menirea să bareze calea fascismului în țară. Referindu-se la Alianță, Luis Carlos Prestes o definea ca *Front unic revoluționar antiimperialist și antifeudal*, care lupta pentru un guvern popular-revoluționar și care a ajuns să cuprindă în rîndurile sale mase populare largi din întreaga țară, de la proletariat și țărănime pînă la burghezia națională. Ridicînd steagul luptei pentru eliberarea națională de sub dominația imperialistă, pentru înfăptuirea revoluției agrare și a progresului Braziliei, împotriva dictaturii lui Getulio Vargas și a ofensivei organizațiilor fasciste, Alianța de Eliberare Națională a organizat insurecția din 1935. La 23 noiembrie la Natal și la 24 noiembrie 1935 la Rio de Janeiro, detașamentele de insurgenți au încercat să răstoarne regimul lui Varga și să preia puterea. Insurecția a fost, însă, înăbușită în sînge. Totuși, apreciază Prestes, insurecția „a constituit cea mai înaltă manifestare a sentimentului antifascist al poporului nostru, fiind factorul hotărîtor care a împiedicat completa fascizare a Braziliei".

În Argentina, în timpul președinției lui Augustin Justo (1932—1937), a fost favorizată pătrunderea și întărirea influenței Germaniei în economia țării, politică ce explică și interzicerea, în noiembrie 1936, a Partidului Comunist din Argentina.

O situație deosebită înfățișează din acest punct de vedere Mexicul și Chile.

În *Mexic*, în timpul crizei economice și a președinției lui Abelardo Rodriguez (1932—1394), activitatea organizațiilor extremiste de dreapta, în frunte cu „cămășile aurii" susținută de partizanii fostului președinte Plutarco Elias Calles (1924—1928), activitatea antisemită și anticomunistă s-au intensificat.

Față de problemele grave provocate de criză și accentuate de aceste răbufniri ale reacțiunii, tot mai mulți membri ai Partidului Revoluționar, de guvernămînt, constituiți în aripa de stînga, au luat atitudine. Pentru ei, articolele 27 și 123 din Constituție, care prevedeau înlăturarea controlului străin, trebuiau să constituie principala preocupare a administrației de stat. Totodată, ei militau pentru aplicarea cît mai rapidă și completă a reformei agrare, pentru a scoate satul mexican din starea de rămînere în urmă în care se afla.

Alegerile prezidențiale din 1934 s-au desfășurat în condiții de încordare politică. Candidatul partidului de guvernămînt, sprijinit de aripa stîngă a partidului, a fost generalul Lazaro Cardenas, participant la revoluția burghezo-democratică din 1910—1917. În iulie 1934, Cardenas a devenit președinte, după ce se angajase în timpul campaniei electorale să extindă rapid reforma agrară, să pună pe baze noi învățămîntul, să naționalizeze industira, să introducă minimum de salariu ș.a.

Sub administrația lui Lazaro Cardenas a fost reluată cu hotărîre aplicarea reformei agrare.

În primăvara lui 1935 au avut loc puternice mișcări greviste ale muncitrilor, pe care Cardenas le-a înțeles și aprobat. În vara acelu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

iași an, Cardenas a demis guvernul în care se aflau elemente reacționare și a format un nou cabinet, puternic sprijinit de Confederația Muncitorilor Mexicani. Reacțiunea, avînd în frunte pe fostul președinte, Plutarco Cales, a încercat prin cîteva puciuri succesive să-l înlăture pe Cardenas. Confederația Muncitorilor Mexicani, condusă de Vicente Lombardo Toledano, a organizat uriașe demonstrații muncitorești, cerînd judecarea și pedepsirea lui Calles. Guvernul lui Cardenas l-a obligat să se exileze în Statele Unite ale Americii.

Din inițiativa Partidului Comunist, forțele democratice și de stînga au creat, în 1936, Frontul Popular în care a intrat și Partidul Revoluționar de guvernămînt — aripa de stînga, a cărui bază socială era constituită din muncitori și țărani.

Sprijinindu-se pe muncitori și țărani în primul rînd și acționînd în direcția satisfacerii revendicărilor acestora, guvernul președintelui Cardenas a devenit guvern de front popular, mai ales dacă se au în vedere măsurile și reformele democratice întreprinse după 1936.

Din 1934 pînă la sfîrșitul anului 1937 au fost distribuite țăranilor peste 10 milioane hectare pămînt, au fost întreprinse mari lucrări de irigații, s-au creat cooperative de consum, școli agricole și Banca Națională de Credit.

În conflictele dintre muncitori și capitaliști — interni sau externi — Cardenas a luat continuu partea celor dintîi. Una din realizările cele mai de seamă ale administrației Cardenas au constituit-o naționalizările. Astfel, căile ferate care erau exploatate în exclusivitate de companii străine — americane și britanice — au fost naționalizate în totalitate în 1937. În martie 1938 au fost expropriate 17 companii petroliere americane și britanice, cu un capital de 400 milioane dolari, foștilor proprietari dîndu-i-se indemnizații.

În fiecare an au fost înființate cîte 2.000 școli, cu deosebire la sate.

După o scurtă perioadă de criză financiară, la sfîrșitul anului 1938, situația s-a îmbunătățit, guvernul reușind să depășească efectele boicotului comercial instituit de monopolurile britanice și americane și să găsească noi țări în care să-și plaseze petrolul.

În politica externă, Mexicul, în timpul președinției lui Cardenas, a promovat o politică consecvent ostilă acțiiunilor agresive ale puterilor fasciste și a sprijinit cu armament Spania Republicană.

În *Chile*, efectele crizei economice au fost deosebit de dure și au dus la un lung șir de frămîntări politice și sociale. Răscoala maselor la care au participat muncitori, studenți, unități ale armatei de uscat, în 1931 și 1932, a fost urmată de lovituri de stat militare puse la cale de reacțiune și soldate cu instaurarea unor regimuri dictatoriale efemere.

Un moment important pentru viața politică chiliană l-a constituit crearea, în 1936, a Confederației Oamenilor Muncii din Chile, în care au intrat toate organizațiile sindicale existente, realizîndu-se marele pas înainte pe linia unității de acțiune a clasei muncitoare.

Greutățile economice prin care continua să treacă țara, agravate de dominația străină, în care un rol însemnat au început să joace Germania și Itaila, au determinat crearea, în februarie 1936, a Frontului Popular, coaliție a forțelor democratice, antifasciste (comuniști, socia-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

liști, radicali și alte organizații politice de stînga). În alegerile prezidențiale din 1938, candidatul frontului popular, Pedro Aguirre Cerda, s-a prezentat cu un program radical favorabil maselor populare, între care întărirea independenței economice a țării, ridicarea nivelului de viață a poporului, lichidarea discriminărilor în educație etc. Fontul Popular a ieșit învingător, Pedro Aguirre Cerda devenind președinte.

Pentru reprezentantul frontului popular ajuns în fruntea statului, independența însemna „dreptul poporului de a se autoguverna, de a dispune nu numai de averea sa, ci și de a face posibilă libera realizare a sentimentelor și aspirațiilor sale legitime...".

Începutul celui deal doilea război mondial a lovit în economia chiliană, care a pierdut piața germană și italiană pentru export. Guvernul de front popular a reușit să facă față situației creînd *Corporația dezvoltării producției* și *Corporația de reconstrucție și ajutor*, instituții ale capitalismului de stat, care au contribuit la refacerea economiei țării, prin valorificarea bogatelor resurse de materii prime prin acordarea de împrumuturi pe termen lung, credite pentru lucrări publice și dezvoltarea învățămîntului, reducerea importului și găsirea unor piețe convenabile pentru exportul chilian. Corporația dezvoltării producției s-a preocupat de modernizarea agriculturii, de creșterea industriei energetice, a transportului etc. Progresele economice au favorizat îmbunătățirea situației maselor populare, creșterea gradului de educație și au sporit încrederea poporului în guvernul de front popular, pregătind terenul pentru adoptarea legilor de naționalizare în vederea întăririi independenței economice a țării.

BIBLIOGRAFIE

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, vol. I, Paris 1967.

E. COLOTTI : *Germania nazistă*, Ed. științifică, București 1969.

T. H. DONGHI : *Histoire contemporaine de l'Amerique Latine*, Paris 1972.

J. DEUTSCH : *Der Bürgerkrieg in Österreich*, Karlsbad 1934.

J. ELLENSTEIN : *Le Front Populaire*, Paris, 1972.

M. GALLO : *Historia de la Espagna franquista*, Paris 1970.

ED. HERRIOT : *Pagini de jurnal*, Ed. politică, București 1968.

W. FOSTER : *Schiță a istoriei politice a celor două Americi*, București 1954.

D. IBARRURI : *Singura cale*, Ed. politică, București 1963.

D. KOSEV și colectiv : *Kratkaia istoria Bolgarii*, Sofia 1963.

G. LEFRANC : *Le Front Populaire (1934—1938)*, P.U.F., Paris 1967.

M. THOREZ : *Articole și cuvîntări*, Ed. politică, București 1958.

* * * : *Vsemirnaia istoria*, vol. IX, Moskva 1962.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

STATELE UNITE ALE AMERICII ÎN ANII NEW-DEAL-ULUI

În momentul instalării administrației Roosvelt, situația economică și politică internă a S.U.A. ca și situația internațională erau extrem de încordate. Criza economică se prelungea le patru ani. Multe fabrici și uzine ca și majoritatea băncilor erau închise, agricultura trecea printr-o criză nemaicunoscută, iar comerțul se găsea într-o stare de plîns. Numărul șomerilor ajunsese la 17 milioane. Criza provocase o ascuțire neobișnuită a contradicțiilor de clasă.

Amplificarea conflictelor sociale pe plan intern era complicată de înăsprirea relațiilor externe, rezultat al accentuării în anii crizei a contradicțiilor lumii capitaliste în ansamblu. În aceste condiții, la 4 martie 1933, postul de președinte al S.U.A. a fost ocupat de Fr. D. Roosevelt, care a rămas președinte timp de 12 ani pînă la 12 aprilie 1945 cînd a murit. Singurul președinte din istoria S.U.A. care a fost ales de patru ori.

Vorbind despre principiile sale politice, Roosevelt arăta că asupra formării lor au influențat ideile lui T. Jefferson, Th. Roosevelt și W. Wilson. Roosevelt se considera „liberal-progresist", socotind că intereselor capitalismului american îi corespundeau nu metodele reacționare extreme, ci un prgram de reforme burghezo-liberale.

Aprecierile cu privire la personalitatea lui Rossevelt și la activitatea sa ca președinte al S.U.A. sînt foarte contradictorii. Adversarii săi politici din lagărul reacțiunii au căutat să-l prezinte ca pe un „renegat al clasei burgheze", un „dușman" al capitalismului, un „socialist". În schimb, partizanii săi politici nu se sfiau să afirme că, prin politica pe care a promovat-o, Roosevelt ar fi schimbat caracterul imperialismului american, transformînd capitalismul din S.U.A. în „capitalism progresist".

Aprecierile adversarilor lui Roosevelt cît și acele ale apologeților săi nu rezistă unei analize științifice. Nu putem trece cu vederea faptul că atît din punct de vedere social, cît și din cel al convingerilor sale politice, exprimate în reformele pe care le-a aplicat, Roosevelt s-a afirmat ca un fervent apărător al capitalismului. Rossevelt a fost însă un reprezentant perspicace al clasei sale, un om politic de talie mondială. El a sesizat că puternicele convulsiuni economice și politice din S.U.A. și întreaga lume capitalistă subminează întreg sistemul. Spre deosebire de politicienii obtuzi, reacționari, Roosevelt a socotit că întărirea pozițiilor capitalismului american nu se poate face folosind metode ultra-imperialiste, ci reformele cu caracter burghez. Președintele n-a fost, cum au

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

încercat unii autori să-l prezinte, un dușman al monopolurilor. Puternic spirit realist, el își dădea seama că la baza capitalismului contemporan stau monopolurile. Roosevelt a luat poziție numai împotriva excesele reprezentanților celor mai reacționari ai oligarhiei financiare, dar a fost fără rezerve împotriva a tot ce putea zdruncina pozițiile economice și politice ale burgheziei monopoliste.

Noua administrație a debutat printr-o febrilă activitate legislativă. În primele „100 de zile" de guvernare a fost adoptat un ansamblu de măsuri exprimat în circa 70 de legi, care se refereau la industrie, agricultură, comerț și sistemul de credit. Toate aceste măsuri, care prevedeau, în fond, amestecul și controlul statului în activitatea întreprinderilor, au primit denumirea de *New-Deal*. Roosevelt, care a lansat această expresie în timpul campaniei electorale, urmărea să încredințeze pe alegători că va proceda la schimbări esențiale în structura societății americane, la o nouă distribuție a veniturilor.

Măsurile prevăzute în *New-Deal* s-au aplicat în trei domenii principale ale economiei : în sistemul bancar, în industrie și în agricultură.

Noua administrație a acordat o deosebită atenție salvării sistemului bancar. La 6 martie 1933, printr-o proclamație prezidențială, toate băncile au fost închise și toate tranzacțiile întrerupte timp de cîteva zile, pînă la convocarea Congresului în sesiune extraordinară. La 9 martie Corporația de reconstrucție financiară era autorizată să acorde împrumuturi băncilor particulare. Măsura a favorizat, însă, băncile mari, mai puternice. Băncile mici, cărora inspectorii financiari le-au interzis reluarea activității, au fost practic lichidate. Poziția băncilor era consolidată și prin prevederea cuprinsă în legea de organizare a Corporației de reconstrucție financiară, conform căreia împrumuturile se acordau numai băncilor și nu nemijlocit întreprinzătorilor.

Un rol important în salvarea sistemului bancar l-a jucat așa-numita „refinanțare" a datoriilor ipotecare ale fermierilor. Statul dădea credite fermierilor să-și răscumpere ipotecile de la creditori. În alte cazuri, le cumpăra direct de la creditori sau le schimba cu ale obligații de stat. Dar folosul principal de pe urma acestor măsuri l-au avut în primul rînd băncile creditoare și marii fermieri. Banii necesari erau din bugetul statului și rezultau din împrumuturi interne, din reducerea și apoi schimbarea standardului aur, din devalorizarea monedei, măsuri care se repercutau, în ultimă instanță, asupra maselor populare.

În industrie, „reglementarea de stat" a început prin adoptarea de către Congres, la 16 iunie 1933, a legii pentru refacerea industriei *The National Industrial Recovery Act*, prescurtat N.I.R.A. Actul era compus din trei părți :

Prima parte privea relațiilie dintre industriași și era orintată spre cartelarea obligatorie. Industria a fost împărțită în 17 grupe mari. Președintele era împuternicit prin lege să stabilească așa-numitul „control de stat asupra producției". Industriașii erau obligați să elaborere „Coduri ale concurenței loiale", în care erau prevăzute prețurile de monopol, condițiile de obținere a creditului, cota de producție, repartiția piețelor etc.

În cea de a doua parte a actului erau reglementate relațiile dintre întreprinzători și muncitori, se stabilea durata zilei de muncă, minim de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

salar, încheierea contractelor colective. Muncitorii aveau dreptul să încheie contracte cu întreprinderile prin reprezentanții lor.

Cea de a treia parte a acestei legi se referea la măsurile pentru combaterea șomajului, prin deschiderea unor șantiere de lucrări publice și organizarea unor lagăre de muncă.

Mergînd pe linia acordării unor concesii clasei muncitoare în vederea stăvilirii conflictelor de clasă și slăbirii mișcării greviste, în iulie 1935 a fost adoptată „legea Wagner" care privea relațiile de muncă. Această lege care a contribuit la o oarecare îmbunătățire a situației muncitorilor recunoștea în mod expres activitatea sindicatelor și interzicea întreprinzătorilor să-i urmărească pe participanții la greve.

Măsurile preconizate în N.I.R.A. n-au dat rezultatele așteptate; cartelarea obligatorie n-a putut înlătura racilele capitalismului. Ca urmare a măsurilor luate, pozițiile monopolurilor, care avea de fapt controlul asupra prețurilor și producției, s-au întărit. Cum nu exista „concurență loială", ele și-au înghițit concurenții. Marile corporații au înghițit în anii *New-Deal*-ului 456 întreprinderi și-au realizat profituri de miliarde.

Administrația Roosevelt a creat așa-numita „Administrație federală pentru lucrările publice", care a înființat șantiere și lagăre de muncă pentru șomeri, dar ajutoare au obținut numai 20% din numărul șomerilor. În ciuda faptului că lucrările publice inițiate au fost de amploare, numărul șomerilor a rămas totuși la 9—10 milioane.

În vederea redresării agriculturii, la 12 mai 1933, Congresul a aprobat legea pentru reglementarea agriculturii și ajutorarea fermierilor (AAA-*The Agricultural Adjustement Act*). Legea prevedea reducerea suprafețelor însămînțate cu scopul ridicării prețurilor la nivelul la care se găseau față de cele industriale în perioada 1900—1914. Organele guvernamnetale aveau dreptul să încheie contracte cu fermierii pentru reducerea suprafețelor însămînțate. Se dădeau compensații. Se distrugeau surplusurile.

Aplicarea acestui program a dus la o oarecare creștere a prețurilor, dar situația fermierilor nu s-a îmbunătățit, avînd în vedere creșterea prețurilor la produsele industriale. Foloasele le-au tras marile corporații din agricultură și marii fermieri care, avînd suprafețe întinse, puteau să-și permită să lase parte din pămînt neînsămînțat. Tot ei au tras principale foloase și de pe urma „Administrației de credit pentru fermieri". În trei ani, 600 mii ferme au fost vîndute la licitație pentru neplata datoriilor.

Caracterul principalelor măsuri ale *New-Deal*-ului arată incontestabil că această politică a reflectat interesele clasei guvernante, a fost favorabilă capitalului monopolist. Marea burghezie a obținut de pe urma acestor măsuri cîteva miliarde din visteria statului, ceea ce i-a consolidat situația și a ajutat-o să iasă din criză. În 1934, producția a început să crească, iar în 1935 era cu 14% mai mare ca în 1933. La fel și în agricultură s-au observat unele semne de înviorare. Dar *New-Deal*-ul n-a putut să rezolve problemele adînci social-politice ale S.U.A. Eșecul încercărilor de „planificare" era firesc, avînd în vedere natura sistemului. Măsurile în acest domeniu s-au redus, în esență, la îngrădirea și reducerea obligatorie a producției industirale și agricole.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În condițiile depresiunii economice, această politică n-a provocat obiecții din partea monopoliștilor. Dar cum a început o oarecare înviorare a început și acțiunea împotriva *New-Deal*-ului. În mai 1935, Tribunalul Suprem al S.U.A. a abolit, legea N.I.R.A., sub pretextul că era neconstituțională. În ianuarie 1936 a fost abrogată și legea privind reglementarea agriculturii și ajutorarea fermierilor.

Politica externă a S.U.A. în anii 1933—1936

Urmărind întărirea pozițiilor internaționale ale imperialismului american, președintele Roosevelt a schimbat orientarea anterioară, rigidă, a politicii externe americane. Astfel, în noiembrie 1933, guvernul american a stabilit relații diplomatice și comerciale normale cu Uniunea Sovietică. Măsura corespundea atît dorinței unei părți însemnate a burgheziei americane interesate în extinderea relațiilor economice cît și tendințelor opiniei publice democratice și progresiste. Stabilirea relațiilor diplomatice normale cu U.R.S.S., contribuia în același timp la întărirea pozițiilor internaționale a S.U.A., în condițiile ascuțirii continue a contradicțiilor dintre ele și celelalte puteri imperialiste.

Îmbunătățirea relațiilor S.U.A. cu țările Americii Latine a constituit un obiectiv principal al politicii noii administrații. Urmărind să realizeze o destindere în relațiile cu aceste țări, pentru a consolida acolo pozițiile S.U.A., Roosevelt a aplicat așa-zisa politică a „bunei vecinătăți", prezentată de apologeții imperialismului american drept o nouă orientare în politica externă a S.U.A., bazată pe prietenia cu țările mici. În decembrie 1933, la conferința țărilor Americii Latine [1] de la Montevideo, la care au participat și S.U.A., a fost adoptată o declarație cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor țări. S.U.A. au semnat și ele această declarație, care însemna renunțarea la metoda „bastonului de cauciuc" în relațiile lor cu aceste țări. În 1934, după ce Congresul a votat legea privitoare la convențiile comerciale, guvernul american a încheiat asemenea convenții cu Cuba, în 1935 cu Haiti, iar în 1936 cu Brazilia, Honduras, Columbia, Guatemala și Nicaragua. La 29 mai 1934, S.U.A. au semnat cu Cuba un tratat prin care renunțau la așa-numitul „amendament Platt", la trattul din 1903, care le dădea dreptul să intervie în această țară și să-și fixeze baze pe insulă. În decembrie 1934, trupele americane s-au retras din Haiti și din Republica Dominicană. În martie 1936, S.U.A. au încheiat un tratat cu Panama, prin care renunțau în mod formal la intervenție.

Dar și în lipsa unor temeiuri formale, S.U.A. au continuat să se amestece în treburile interne ale țărilor din America Latină, urmărind instaurarea și menținerea în aceste țări a unor regimuri favorabile lor. De pildă, după renunțarea la „amendamentul Platt", ambasadorul american la Havana continua să exercite o influență considerabilă asupra vieții politice a țării. În forme mai mult sau mai puțin voalate, fenomenul era întîlnit și în cellealte țări din această regiune.

S.U.A. au adoptat o atitudine îngăduitoare față de acțiunile agresive ale țărilor fasciste. Astfel ele n-au adoptat o poziție fermă și hotărîtă față de agresiunea japoneză în China. De asemenea, S.U.A. au refuzat

[1] Au participat toate țările latino-americane, cu excepția statului Costa Rica.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

să intervină pentru a împiedica agresiunea italiană în Etiopia. La sfîrșitul lunii august 1935, Congresul a adoptat legea neutralității care interzicea exportul de arme și muniții în țările beligerante. Această lege care nu făcea deosebire între agresor și victimă a fost, evident, în defavoarea poporului etiopian.

Mișcările muncitorești și ale fermierilor în anii 1933—1939

New-Deal-ul n-a putut să înlăture toate efectele distrugătoare ale crizei economice și nici să instaureze „armonia" între clase, așa cum promisese președintele Roosevelt. Criza agrară a continuat să mineze gospodăriile micilor fermirei,, iar șomajul de masă a continuat să facă ravagii. Criza din 1929—1933 a înrăutățit în mod simțitor și situația aristocrației muncitorești din S.U.A. Toate acestea au făcut ca luptele muncitorilor și fermierilor să continue și după aplicarea progresului *New-Deal*, căpătînd uneori și aspecte violente.

În anul 1933 au avut loc numeroase greve, dintre care grevele celor 70 de mii mineri din Pensylvania de apus, a celor 65 de mii textiliști din Carolina de sud. a muncitorilor din industria de îmbrăcăminte din New York au căpătat amploare și intensitate deosebită. La 9 mai 1934 a început greva generală a docherilor din San Francisco, condusă de un comitet compus din cîteva zeci de muncitori. Docherii, printre care influența partidului comunist era mai puternică, cereau : recunoașterea sindicatelor pe loc de producție, reducerea duratei zilei de muncă, mărirea salariilor etc. Guvernul a trimis în contra greviștilor peste 4.000 de soldați și polițiști. Cu ajutorul acestor forțe represive și cu sprijinul unor conducători ai Federației Americane a Muncii, greva a fost înfrîntă, sute de muncitori au fost zvîrliți în închisoare. O parte din revendicările greviștilor au fost, totuși, satisfăcute.

În luna septembrie au intrat în grevă muncitorii textiliști din 2.780 fabrici răspîndite în 22 de state. Vigoarea acestei mișcări l-a determinat pe președintele Roosevelt să se adreseze greviștilor, cerîndu-le să se reintoarcă la lucru. Liderii F.A.M. s-au grăbit să declare încetarea grevei.

Creșterea primejdiei fasciste în anii de după instaurarea nazismului în Germania și înmulțirea organizațiilor de extremă dreaptă în S.U.A. au determinat reacții prompte în opinia publică americană. La sfîrșitul lunii septembrie 1933, la New York, 2.700 de delegați din 35 de state, participanți la primul congres antifascist din S.U.A., au pus bazele Ligii americane de luptă împotriva fascismului și războiului. Liga, în sînul căreia comuniștii aveau un rol deosebit, a desfășurat o vie activitate de contracarare a organizațiilor de dreapta, dintre care se detașau : Cavalerii lui Columb, Liga americană a libertății, Liga prietenilor noii Germanii, Uniunea germano-americană etc.

În perioada *New-Deal*-ului, mișcarea muncitorească americană a trecut printr-o serie de frămîntări interne. Comuniștii americani, urmărind să combată iluziile reformiste care căpătaseră răspîndire ca urmare a aplicării unora dintre măsurile *New-Deal*-ului și să realizeze unitatea mișcării muncitorești pe o bază revoluționară, au creat Liga unității

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

sindicale. Sectarismul a împiedicat însă Liga să desfășoare o activitate eficientă în acestă direcție. În primăvara anului 1934, încercarea acestei organizații de a crea o federație sindicală separată, ceea ce contravenea în mod flagrant scopului urmărit, de realizare a unității în mișcarea muncitorească, a dat greș. În toamna anului 1935 s-a produs scindarea F.A.M. Neînțelegerile din sînul cercurilor conducătoare ale F.A.M. în ce privește schimbarea structurii organizatorice a sindicatelor a dus, în noiembrie 1935, la crearea unui nou centru sindical „Comitetul sindicatelor de producție", care a desfășurat o intensă activitate de organizare pe baza principiului locului de producție, încadrînd în sindicate mase importante de muncitori pînă atunci neorganizate.

Persistența șomajului a determinat continuarea mișcării șomerilor.

Un congres al acestora, convocat în februarie 1934, la care au participat sute de delegați din 32 de state, a înaintat Congresului un proiect de lege pentru asigurarea socială împotriva șomajului. Problema a fost reluată și la Congresul sindical din ianuarie 1935 de la Washington. În iunie 1935, Congresul S.U.A. a adoptat legea cu privire la raporturile dintre muncitori și patroni„ cunoscută sub numele de legea Wagner.

Ruinarea în masă a fermierilor și eficacitatea restrînsă a măsurilor administrației pentru ajutorarea lor a favorizat manifestări de nemulțumire și, în rîndurile acestora. În noiembrie 1933, reprezentanți ai fermierilor din 40 de state au participat la o Conferință națională care a formulat un program de revendicări, printre care și adoptarea unei legi de ajutorare a fermierilor ruinați sau în curs de ruinare.

Reformele aplicate de președintele Roosevelt în cursul primilor patru ani de guvernare și mai ales cele în favoarea maselor muncitoare i-au sporit foarte mult prestigiul, apropiindu-i o parte însemnată a opiniei publice. În 1936 devenise clar că, în cazul în care își va pune din nou candidatura, Fr. D. Roosevelt va fi reales cu o mare majoritate. Astfel, împotriva conservatorilor din partid, convenția partidului democrat l-a propus din nou pe Roosevelt candidat la președenție, alegerile din acel an.

Adversarul său, propus de convenția partidului republican era Alf. M. Landon, guvernator al statului Kansas. Deși programul promitea să realizeze multe dintre măsurile prevăzute în programul *New-Deal*, candidatul republican a polarizat în jurul său majoritatea adversarilor acestei politici.

În alegerile din 1936, Roosevelt a înregistrat o mare victorie : 27.477.000 voturi. El a fost susținut de cercuri largi ale opiniei publice americane, împotriva reacțiunii coalizate în jurul candidatului republican.

În cursul celei de a doua președinții, administrația Roosevelt a reușit să realizeze o oarecare reînnoire a componenței Tribunalului suprem, una dintre instituțiile cele mai conservatoare din S.U.A., avînd drepturi foarte mari. În aceeași perioadă au fost adoptate legile cu privire la interzicerea muncii copiilor și la stabilirea minimului de salar etc. Aceste măsuri erau însă contracarate de sabotajul elementelor reacționare care duceau în mod sistematic o campanie împotriva *New-Deal-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ului. Sub presiunea acestora, legea Wagner din 1935 a fost în cele din urmă abolită.

În anul 1937, S.U.A. au intrat într-o nouă perioadă de criză economică care a provocat o restrîngere a producției industriale, o însemnată reducere a importului și exportului, a suprafețelor însămînțate. Căutînd să arunce greutățile crizei pe seama celor ce muncesc, burghezia americană a declarat o nouă ofensivă asupra nivelului lor de trai. În primăvara anului 1938 au fost concediați peste 3 milioane muncitori. În această perioadă, numărul total al șomerilor, totali și parțiali trecea de 11 milioane. Veniturile fermierilor s-au redus de aproximativ 2 ori, în comparație cu perioada dinaintea crizei.

Muncitorii s-a opus cu îndîrjire măsurilor luate împotriva lor. După marea demonstrație din Detroit, din februarie 1938, la care au luat parte peste 100 mii șomeri, în iulie 1938 a început o grevă a muncitorilor feroviari împotriva scăderii salariilor. Întreprinzătorii au fost nevoiți să dea înapoi în fața greviștilor, care amenințau cu declararea unei greve generale. Marea majoritate a acțiunilor greviste din 1938 s-au terminat cu victoria greviștilor. Cu toate acestea, cele mai multe din acțiuinile întreprinse n-au fost de mare amploare. Aplicînd cu abilitate tactica concesiilor parțiale, clase exploatatoare au reușit să împiedice extinderea mișcării.

În anii 1936—1939, mișcarea muncitorească din S.U.A. angajată mai ales în acțiuni pentru revendicări economice, a obținut și unele succese în ce privește organizarea. Numărul muncitorilor organizați în sindicate s-a dublat de la 4 milioane, în 1936, la 8,5 milioane, în 1939. Numărul membrilor partidului comunist a crescut, de asemenea de la 40 mii la 90 mii.

S.U.A. în ajunul celui de al doilea război mondial

În anii premergători izbucnirii celui de al doilea război mondial, cînd statele agresive și-au intensificat acțiunile de revizuire prin forță a orgainzării lumii statornicite după primul război mondial, politica externă a S.U.A. s-a desfășurat, în genere, între coordonatele fixate de legea neutralității, care, nefăcînd deosbire între victime și agresori favoriza, de obicei, pe ultimii.

După ce în 1935 s-au declarat neutre față de războiul italo-abisinian, S.U.A. au folosit din nou „legea neutralității" și în ce privește Spania. În ianuarie 1937, Congresul a adoptat o rezoluție prin care se interzicea exportul de arme în Spania, iar în mai, același an, o lege generală cu privire la neutralitate, interzicea exportul de armament și acordarea de credite țărilor beligerante[2] ca și părților angajate în războiul civil.

Dezlănțuirea de către Japonia, în vara anului 1937, a războiului de agresiune împotriva Chinei, care se adăuga la actele agresive ale Germaniei naziste și ale Italiei fasciste în Europa și Africa au provocat îngrijorare în sînul cercurilor guvernante din S.U.A. La 5 octombrie

[2] Congresul S.U.A. adoptase o rezoluție cu privire la neutralitate încă din august 1935.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1937, președintele cerea instituirea unei „carantine" în jurul statelor agresoare, iar în ianuarie 1938, în Congres a fost prezentat un proiect de lege care prevedea întreruperea comerțului cu Japonia, pînă la retragerea trupelor japoneze din China. În martie același an. au avut loc mari manevre ale flotei americane din Pacific. În vară, guvernul american a introdus „embargo moral" asupra exportului în Japonia a produselor industriei americane de aviație, iar Departamentul de Stat a făcut o declarație oficială în care își arăta intenția de a renunța la tratatul comercial americano-japonez încheiat în 1911. Cu toate acestea, propunerea președintelui Roosevelt, din martie 1939. de revizuire a legii neutralității a fost respinsă de Congres, care a hotărît menținerea embragoului asupra exportului de arme în țările beligerante, în condițiile anterioare, fără a face deosebire între agresor și victimă.

Creșterea primejdiei fasciste și a dezlănțuirii războiului a ridicat însă la luptă masele largi ale poporului american. Împreună cu alte numeroase organizații obștești progresiste, P.C.A. a organizat puternice acțiuni de protest împotriva politicii oficiale. Astfel, după invazia Italiei fasciste în Etiopia, la Chicago, Cincinati, Baltimore. Detroit, Cleveland, San Francisco etc., au avut loc mari demonstrați în apărarea poporului etiopian. „Liga de luptă împotriva fascismului și războiului" a organizat pichete în fața consulatului italian. La 10 octombrie 1935, la New-York a avut loc un miting de solidaritate cu Etiopia.

O mare amploare a căpătat mișcarea în ajutorul Spaniei republicane. În toată țara au fost înființate comitetele de ajutor a Republicii Spaniole. A fost creat și un organ central, „Comitetul nord-american de ajutorare a democrației spaniole", care a trimis în Spania mari cantități de medicamente. În ajutorul republicanilor spanioli au plecat peste 3.000 de americani care au luptat în rîndurile brigăzii A. Lincoln ; 1.800 dintre ei au căzut, apărînd libertatea poporului spaniol.

Acțiuni puternice au fost organizate și cu prilejul anexării Austriei și a trădării de la München. La 14 martie 1938, țara întreagă a fost cuprinsă de un adevărat val de mișcări de protest împotriva anexării Austriei. La New-York, Boston, Filadelfia, mii de demonstranți cereau „Mîinile jos de pe Austria !". Îndată ce au fost cunoscute hotărîrile de la München, în marile orașe americane s-au organizat demonstrații și mitinguri de protest.

În condițiile creșterii primejdiei de război, S.U.A. și-au intensificat pregătirile militare. În 1937, în industria de război erau ocupați de 6,5 ori mai mulți muncitori decît în 1914. În septembrie 1938 a fost creat „Comitetul energetic al apărării naționale". iar în vara anului următor a fost adoptat „Actul cu privire la materiile prime strategice". Au fost întărite aviația și flota. Totuși, atacul surpriză al Japoniei de la Pearl Harbor, din 1941, avea să surprindă S.U.A., insuficient pregătite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

BIBLIOGRAFIE

M. BAUMONT : *La faillite de la paix*, T. I. Paris, 1967.

W. Z. FOSTER : *Schiță a istoriei politice a celor două Americi*, E.S.P.L.P., București, 1954.

FRANK FREIDEL : *Les États-Unis d'Amerique au XX e siècle* (L'histoire du XX e siècle), Ed. Sirey, Paris, 1966.

N. IACOVLEV : *Istoria contemporană a S.U.A., 1917—1960*, Ed. politică, București, 1963.

A. MAUROIS : *Histoire parallèle. Histoire des États-Unis de 1917 à 1961*, Paris, 1962.

NEWINS ALLAN și HENRY STEELE COMMAGER : *Istoria Statelor Unite*, Ediția a II-a revăzută, Cartea Românească, București, 1946.

A. VIANU : *Istoria S.U.A.*, Ed. științifică, București, 1973.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

CONSTRUIREA SOCIALISMULUI ÎN U.R.S.S.

Planul leninist de construire a socialismului în U.R.S.S.

În primăvara anului 1922, V. I. Lenin s-a îmbolnăvit grav, starea sănătății impunîndu-i o retragere de aproape șase luni de la conducerea treburilor statului sovietic și ale partidului. În această perioadă, secretar general al P.C.U.S. a devenit I. V. Stalin. Restabilit parțial, în toamna anului 1922, V. I. Lenin și-a consacrat întreaga energie creatoare pentru a trasa planul concret de construire a socialismului U.R.S.S. Acest plan este cuprins în principalele cuvîntări și articole elaborate în acest timp : „Cinci ani de revoluție rusă și perspectivele revoluției mondiale", „Pagini de jurnal", „Despre cooperație", „Mai bine mai puțin dar mai bine", „Despre revoluția noastră", „Cum să reorganizăm Rabkrinul", „Scrisoarea către congres" ș.a.[1]. V. I. Lenin își exprima convingerea că „Rusia n.e.p-ului va deveni o Rusie socialistă" [2], însă pentru aceasta trebuiau folosite resursele imense ale Rusiei sovietice. V. I. Lenin era convins că Rusia are tot ce este necesar pentru edificarea noii societăți. El punea un accent deosebit pe crearea unei baze tehnice-materiale trainice, pe refacerea și dezvoltarea industriei grele, care să asigure, la rîndul ei, reutilarea întregii economii naționale. Un rol deosebit de important era acordat evidenței și controlului în cheltuirea banilor poporului.

În ceea ce privește agricultura, conducătorul statului sovietic insista asupra faptului că aceasta nu putea prospera și asigura industria cu materiile prime de bază decît dacă va porni pe calea cooperației și va fi amplu sprijinită de stat prin furnizarea de mașini, semințe, îngrășăminte și cadre calificate. Lenin sublinia că acțiunea de cooperativizare a agriculturii trebuia pregătită printr-o practică cooperatistă în domeniul desfacerii și aprovizionării, și printr-o intensă muncă ideologică în rîndu-

---

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 44, Ed. politică, București, 1967.

[2] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 45, Ed. politică, București, 1967, p. 331.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

rile țărănimii. Alianța dintre muncitori și țărani era temelia de neclintit a construirii noii orînduiri.

V. I. Lenin a lăsat prețioase indicații pentru dezvoltarea învățămîntului și culturii, pentru ridicarea culturală a populației imensei Rusii, fără de care construirea socialismului nu era posibilă.

În cunoscuta sa „Scrisoare către congres", V. I. Lenin, ținînd seama de unele divergențe existente în conducerea P.C.U.S.. cerea cu deosebită hotărîre întărirea unității partidului, căruia îi reveneau sarcini neînchipuit de grele. De asemenea, V. I. Lenin atrăgea atenția asupra unor deficiențe în munca unor conducători ai P.C.U.S., care trebuiau remediate.

Eforturile depuse de partidul comunist și de statul sovietic au fost urmate de rezultate îmbucurătoare. În 1923 a fost înlăturată criza de combustibil, au sporit suprafețele însămînțate și recoltele la cereale și plante industriale. În producția industrială erau încadrați circa 60% din muncitorii care lucrau în marea industrie înainte de război.

Cu toate acestea, economia U.R.S.S. trecea încă prin perioade dificile pricinuite de distrugerile războiului, de dezorganizarea vieții economice ce i-a urmat. Unul dintre fenomenele negative care trebuiau înlăturate era disproporția dintre prețurile produselor industriale și a celor agricole. Greutățile economice erau accentuate și din cauza disensiunilor care au apărut în partid, ca urmare a activității lui Trotki împotriva liniei partidului.

Printr-o serie de măsuri importante, P.C.U.S. și guvernul sovietic au făcut ca „foarfecele" prețurilor să fie micșorate. Printre măsurile economice din anii 1923—1924 trebuie menționate reducerea prețurilor produselor industriale, reforma monetară, înființarea Băncii agricole, care acorda credite țărănimii, înlăturarea impozitului în natură și înlocuirea lui printr-un impozit în bani ș.a. Un rol de frunte în înfăptuirea acestor măsuri l-a jucat F. E. Dzerjinski, care a fost numit, în februarie 1924, președinte al Consiliului superior al economiei naționale a U.R.S.S.

La 21 ianuarie 1924, inima marelui conducător al proletariatului rus, făuritorul partidului comunist și al statului sovietic, îndrumătorul mișcării comuniste mondiale, V. I. Lenin, a încetat că mai bată. Între 23 și 27 ianuarie, corpul neînsuflețit al conducătorului a fost depus în Sala Coloanelor din Palatul sindicatelor, iar sute de mii de oameni s-au perindat într-o adîncă tăcere prin fața catafalcului. Partidul și statul sovietic, întreaga mișcare muncitorească suferise o grea pierdere.

Congresul al II-lea al Sovietelor U.R.S.S., care și-a început lucrările la 26 ianuarie 1924 și Plenara C.C. au luat o serie de măsuri pentru întărirea partidului și statului sovietic. Printre acestea trebuie menționată, în primul rînd, promoția leninistă din partid, primirea în partid a 200.000 muncitori industriali, fapt care a determinat o serioasă îmbutățățire a compoziției sociale a partidului — de la 44% muncitori la 1 ianuarie 1924, la 58% din totalul membrilor de partid la 1 ianuarie 1925. Tot atunci s-a luat hotărîrea acordării numelui lui Lenin orașului Petrograd, care devenea Leningrad.

Congresul al XIII-lea al P.C.U.S.. care s-a desfășurat la Moscova în mai 1924, a examinat cu atenție indicațiile lui V. I. Lenin privitoare la

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

construirea socialismului în Rusia și și-a exprimat credința că acest lucru era pe deplin posibil. Congresul a examinat scrisoarea lui Lenin în care se arătau unele lipsuri ale lui I. V. Stalin și se propunea înlocuirea lui din postul de secretar general cu un alt om mai puțin dur cu cei din jur, mai puțin capricios. Congresul al XIII-lea a reales, totuși, în funcția de secretar general pe Stalin, căruia i s-a atras atenția să țină seama de criticile lui Lenin.

În anii 1924—1925, statul sovietic a obținut importante succese pe planul refacerii economiei naționale și a consolidării orînduirii sovietice în întreaga țară. În 1925, suprafața însămînțată a atins nivelul anului 1913, s-a refăcut șeptelul, a crescut nivelul schimburilor dintre oraș și sat. Nu au fost însă atinși indicii la producția de cereale-marfă, nici nivelul producției la hectar dinainte de război.

În industrie, producția globală reprezenta, în 1925, 73% din nivelul anului 1913. În acest domeniu, refacerea mergea mai greu. Mașinile și utilajele erau vechi și în mare parte defecte, materiile prime lipseau, ca și forța de muncă calificată. Dezvoltarea industriei devenea o sarcină centrală, în condițiile în care U.R.S.S., se trecea la construirea socialismului. Succese îmbucurătoare au fost înregistrate în această perioadă și în domeniul electrificării țării, pe baza planului G.O.E.L.R.O., adoptat încă din 1921, și în domeniul refacerii transporturilor feroviare, al traficului fluvial și maritim.

În domeniul comerțului, statul intervenea din ce în ce mai puternic pe linia preluării pîrghiilor de comandă în mîinile sale. În anii 1924—1925, ponderea comerțului de stat era de 60% în comerțul cu amănuntul și 88% în comerțul cu ridicata. Dezvoltarea generală a economiei naționale a permis statului sovietic să ia o serie de măsuri pentru ridicarea nivelului de viață al poporului. Au fost mărite salariile, extinse asigurările sociale, prin care se acordau salariaților pensii de bătrînețe, ajutoare de boală și șomaj. Au fost înființate spitale și numeroase lăcașuri de cultură.

În ceea ce privește situația etxernă a U.R.S.S., aceasta s-a caracterizat prin stabilirea unui echilibru temporar de forțe, manifestat printr-o coexistență pașnică a primului stat socialist cu țările capitaliste. În anii 1924—1925, majoritatea țărilor capitaliste au trecut la stabilirea relațiilor diplomatice cu U.R.S.S. și la intensificarea legăturilor comerciale. La 2 februarie 1924 au fost stabilite relații diplomatice cu Anglia, apoi cu Italia, Norvegia, Austria, Grecia, Suedia, Franța, Canada, Mexic, Japonia, ș.a. Guvernul sovietic menținea relații de bună vecinătate cu China, Afganistan, Iran, Turcia și lupta pentru reglementarea pașnică a diferendelor cu alți vecini.

În anul 1926 a fost reînoit tratatul de prietenie sovieto- german din 1922,, prin care se contracara posibilitatea atragerii Republicii de la Weimar într-o coaliție antisovietică. În 1927, situația internațională a U.R.S.S. s-a înrăutățit, ca urmare a acțiunilor antisovietice ale guvernului conservator britanic, care a rupt relațiile diplomatice anglo-sovietice. Ele au fost reluate, în 1929, de guvernul laburist.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Începuturile industrializării socialiste în U.R.S.S. Congresul al XIV-lea al P.C. (b) al U.R.S.S.

Împotriva tezelor și liniei susținute de Troțki despre imposibilitatea construirii socialismului într-o singură țară, Congresul al XIV-lea al P.C. (b), care s-a desfășurat în decembrie 1925, a orientat partidul spre industrializarea socialistă a întregii țări, ca temelie a construirii socialismului în U.R.S.S. Congresul al XIV-lea al P.C. (b) își exprima convingerea fermă că în U.R.S.S. existau toate condițiile pentru construirea socialismului, respingînd părerile contrarii susținute de Troțki, de Zinoviev și Kameneev, care au constituit „noua opoziție".

Congresul al XIV-lea sublinia faptul că industrializarea socialistă avea o mare importanță politică și militară alături de o covîrșitoare însemnătate economică. Ea trebuia să stea la baza ridicării materiale și culturale a popoarelor Uniunii Sovietice. Neputîndu-se bizui decît pe resursele proprii, Uniunea Sovietică trebuia să treacă la punerea în valoare a uriașelor sale potențe materiale și umane. Înapoierea secular trebuia lichidată. În acel timp, în U.R.S.S. locuiau peste 142 milioane oameni, iar în țară existau bogății uriașe nevalorificate. Evident, unele dintre mașinile și utilajele care nu puteau fi produse în țară au fost importate, de asemenea, în munca de construcție au fost atrași alături de specialiști sovietici și unii specialiști străini. După moartea lui F. E. Dzerjinski, în iulie 1926, în funcția de președinte al C.S.E.N. a fost numit Valerian Kuibîșev, eminent organizator bolșevic.

Partidul, sindicatele, comsomolul și statul sovietic au depus eforturi stăruitoare pentru întărirea educației socialiste maselor de oameni ai muncii, pentru înlăturarea cheltuielilor neproductive, a rebuturilor și a absențelor nemotivate. În anul 1926 au luat ființă primele brigăzi de șoc .

În anii 1926—1927, 80% din fondurile de investiții au fost destinate lărgirii, înnoirii și reutilizării unor întreprnderi vechi, care aveau mare importanță pentru economia națională. Sume importante s-au alocat pentru continuarea electrificării țării. În decembrie 1926 a fost inaugurată festiv prima mare hidrocentrală sovietică — cea de pe rîul Volhov, iar în noiembrie 1927 au început lucrările marii hidrocentrale de pe Nipru. În această perioadă s-au pus bazele producției de tractoare în U.R.S.S., prin începerea construcției uzinei de tractoare de la Stalingrad. În anii 1926—1927 a început munca pentru construirea giganților industriei metalurgice de la Kuznețk în Siberia, Magnitogorsk în Ural și Krivoi Rog în Ucraina. S-au investit sume importante, după bugetul de atunci al U.R.S.S., pentru construirea unor întreprinderi industriale în republicile unionale, pentru dezvoltarea agriculturii, a industriei petrolifere.

În primul deceniu care a trecut la victoria Marii Revoluții Socialiste s-a desfășurat o amplă revoluție culturală. S-a declanșat un adevărat război împotriva analfabetismului la sate și s-a urmărit cu perseverență încadrarea în școli a tuturor copiilor de vîrstă școlară. S-a favorizat predarea învățămîntului de toate gradele în limbile naționale. Statul sovietic a alocat sume mari pentru dezvoltarea învățămîntului profesional, mediu și superior. Pentru pregătirea de specialiști din rîndurile tineretului muncitor au fost înființate facultăți muncitorești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Statul sovietic a luat măsuri pentru apropierea științei de producție și pentru folosirea rezultatelor științei în economia națională. Printre măsurile de stimulare a cercetării științifice se înscrie, în primul rînd, crearea unei vaste rețele de institute pe lîngă Academia de științe, pe lîngă institute de învățămînt superior și ministere. Premiul „Lenin", instituit în 1925, răsplătea în fiecare an cele mai bune lucrări apărute în U.R.S.S. S-a dezvoltat arta și literatura sovietică. printr-o serie de creații originale care au îmbogățit tezaurul cultural al omenirii. În aceștși ani au început să-și publice lucrările A. Fadeev, D. Furmanov, M. Șolohov, F. Gladkov ș.a. Sînt în plină efervescență creatoare M. Gorki, Vl. Maiakovski, A. Tolstoi. Se dezvoltă, de asemenea, literatura și arta tuturor popoarelor sovietice. Multe dintre aceste popoare au avut posibilitatea de-abia acum de a-și întocmi o scriere proprie.

Dezvoltarea economică și culturală a Uniunii Sovietice era însă întîrziată datorită împotrivirii înverșunate a fostelor clase exploatatoare, a căror reprezentanți sabotau măsurile economice ale guvernului, a politicii ostile a încercuirii capitaliste, care căutau să baicoteze pe toate căile Uniunea Sovietică, s-o înăbușe dn punct de vedere economic și din cauza divergențelor, care continuau să se manifeste în cadrul conducerii P.C. (b) al U.R.S.S.

Lupta între nucleul conducător al C.C. în frunte cu Stalin și opoziția trotkistă a fost etxrem de dură ; ea a cuprins și verigile de jos ale partidului și a creat pericolul sciziunii. Trotkiștii au depășit susținerea ideilor lor în cadrul organizat al partidului și s-au transformat într-o fracțiune ilegală. Opoziția trotkistă a fost sever criticată la Conferința a XV-a a P.C. (b) al U.R.S.S., în octombrie—noiembrie 1926, însă continuarea acțiunilor antipartinice de către opoziționiști a obligat C.C. să ia măsuri aspre împotriva lor. La 7 noiembrie 1927, trotkiștii au organizat o contrademonstrație la Moscova, care a fost însă dispersată de coloanele de oameni ai muncii. În noiembrie 1927, Trotki, Zinoviev și Kameneev au fost excluși din partid. Ulterior. Zinoviev și Kameneev au dat declarații că au rupt cu trotkismul și au cerut să fie reprimiți în partid, iar cerea li s- a aprobat. Trotki a părăsit U.R.S.S. în 1929.

Primele planuri cincinale Conferința a XVI-a a P.C. (b) (aprilie 1929) și Congresul al V-lea al Sovietelor din U.R.S.S. au adoptat primul plan cincinal. Pentru dezvoltarea economiei naționale s-a alocat suma importantă de 64,5 miliarde ruble, din care cea mai mare parte pentru industria grea. În agricultură, se prevedea atragerea în gospodării colective (colhozuri) a 17,5% din totalul gospodăriilor țărănești și în forme de cooperare inferioare gospodăriilor colective a 85% din totalul gospodăriilor țărănești. Sarcinile în domeniul culturii erau : realizarea învățămîntului elementar obligatoriu, alfabetizarea întregii populații pînă la 40 de ani, pregătirea de cadre calificate ș.a.

Sarcina principală a primului plan cincinal a fost transformarea U.R.S.S. dintr-o țară înapoiată, agrară, într-o țară cu o industrie în curs de dezvoltare, capabilă să reutilizeze întreaga economie națională. Înfăptuirea planului cincinal a mobilizat energia creatoare a maselor de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

milioane de muncitori, țărani și intelectuali. În anul 1929 a început întrecerea socialistă de masă. La mijlocul aceluiași an a apărut și lozinca îndeplinirii planului în patru ani.

În anii 1929—1930 s-a produs și o cotitură în colectivizarea socialistă a agriculturii în U.R.S.S. Printr-o hotărîre a guvernului sovietic din 1 februarie 1930 s-a trecut la exproprierea chiaburilor și strămutarea lor în alte regiuni. Această măsură a guvernului sovietic a fost deteriminată de împotrivirea înverșunată a chiaburilor față de colectivizare. Aproape 30.000 muncitori de la orașe au dat un important sprijin mișcării de masă pentru colectivizarea agriculturii. Însă în lupta pentru colectivizare au apărut și denaturări grosolane ale liniei partidului, mai ales din partea unor organe locale prea zeloase, care au înlocuit principiul leninist al convingerii cu constrîngerea. Împotriva acestor denaturări au fost luate măsuri de C.C. al P.C. (b) și de guvernul sovietic, care s-au străduit să restabilească normele leniniste în înfăptuirea colectivizării agriculturii. La 1 mai 1930, 23,6% din numărul gospodăriilor țărănești intrase în colhozuri.

Acestea au fost succese incontestabile, însă, în anii 1931—1933, în agricultura sovietică au existat mari greutăți din cauza scăderii producție și a secetei. În agricultură se simțea o lipsă acută de cadre competente, de îngrășăminte, iar numărul de mașini și tractoare pe care puteau să-l pună la dispoziția țărănimii, stațiunile de mașini și tractoare recent înființate era încă insuficient. În schimb, în industrie, realizările au mers cu un pas înainte, iar ritmul de industrializare întrecea indicii stabiliți inițial.

Congresul al XVI-lea al P.C.U.S. (iunie—iulie 1930), ținînd seama de succesele realizate în industrie și agricultură, a lansat lozinca ofensivei socialismului pe tot frontul și a chemat poporul să îndeplinească planul cincinal în patru ani.

În lupta pentru îndeplinirea planului cincinal s-au depus eforturi eroice, pentru înzestrarea industriei cu tehnica cea mai nouă și pentru însușirea ei. În 1932, armata brigăzilor de șoc în industrie număra 3.501.000 oameni. În anii primului plan cincinal, fața Uniunii Sovietice s-a schimbat : s-au construit marj obiective ale industriei metalurgice, constructoare de mașini, chimice ; s-a dezvoltat extracția cărbunelui și minereurilor. În acești ani au fost puse în funcțiune uzinele de tractoare de la Stalingrad și Harcov, uzinele de automobile de la Moscova și Nijni-Novgorod, combinatele metalurgice de la Kuznețk și Magnitogorsk, s-a dat în exploatare marea hidrocentrală de pe Nipru, s-a săpat canalul Baltica—Marea Allbă, s-au construit zeci de mii de kilometri de șosele și căi ferate, s-au săpat canale de irigație. În anii 1932—1933 au fost învinse și o mare parte a greutăților din agricultură.

Bilanțul îndeplinirii primului plan cincinal a fost făcut de plenara C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. în ianuarie 1933. În cursul primului plan cincinal, producția industrială a U.R.S.S. a crescut de 2,7 ori în comparație cu anul 1913. Producția vechilor ramuri industriale a fost extinsă și s-au creat ramuri industriale noi, inexistente în trecut, cum au fost : industria de tractoare, aeronautică, electro-tehnică, chimică, de mașini unelte ș.a. În ceea ce privește electrificarea țării, planul leninist G.O.E.L.R.O., a fost îndeplinit încă din 1931. În perioada planului, cin-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cinal, numărul muncitorilor s-a dublat. A crescut deasemenea populația orașelor. În agricultură, la sfîrșitul anului 1932, colhozurile reuneau cca. 15.000.000 gospodării țărănești, reprezentînd 61,5% din total (în majoritate în R.S.F.S.R., Ucraina, Bielorusia, Caucazul de nord) : Prin grija deosebită a partidului și guvernului s-au înregistrat succese importante în ridicarea economică a regiunilor naționale în trecut înapoiate. A crescut nivelul de trai material al oamenilor muncii. A fost lichidat șomajul, s-au depus eforturi pentru aprovizionarea orașelor și centrelor industriale, pentru modernizarea orașelor. Recolta din 1934 a fost satisfăcătoare și a permis înlăturarea unor greutăți, care se făcuseră simțite în anii anteriori, atît la orașe cît și la sate.

Apreciind rezultatele construcției economice în anii primului cincinal, Plenara C.C. al P.C. (b) din ianuarie 1933 a arătat că U.R.S.S. s-a transformat dintr-o țară agrară, într-o țară industrială, care a dobîndit posibilitatea de a produce în întreprinderile proprii majoritatea utilajului necesar. În anii primului plan cincinal s-a creiat baza economiei socialiste a U.R.S.S.

În aceeași perioadă s-au obținut importante succese în domeniul învățămîntului și culturii. S-a generalizat învățămîntul elementar, în anul școlar 1931—1932, numărul elevilor din U.R.S.S. atingînd cifra de aproape 21.000.000. S-au construit 13.000 școli, s-a pregătit un mare număr de învățători. În anii primului cincinal s-au pregătit 170.000 specialiști cu studii superioare și peste 291.000 specialiști cu studii medii. Rețeaua școlilor superioare a crescut de la 128 unități, în 1927—1928, la 832 unități, în 1932—1933.

Rezultatele apreciabile au dobîndit deasemenea științele umane, naturale și exacte. S-au publicat cercetări valoroase în domeniul științelor economice, filozofiei, istoriei, teoriei literare, criticii literare și artelor plastice. Lucrările savanților sovietici în domeniul științelor naturale și exacte au fost apreciate în întreaga lume. Numele lui I. V. Pavlov, I. V. Miciurin, A. E. Arbuzov, A. E. Fersman, N. D. Zelinski, V. R. Viliams, V. I. Vernadski, ș.a. erau cunoscute pretutindeni. Literatura și arta sovietică reflecta în formele proprii eroismul oamenilor sovietici în construirea socialismului, schimbările care aveau loc în conștiința și viața oamenilor, dragostea de patrie ș.a. Noi lucrări remarcabile au creiat M. Gorki, A Tolstoi, M. Șoholov, F. Gladkov, A. Fadeev, L. Leonov ș.a. Repertorile teatrelor s-au îmbogățit cu numeroase piese noi scrise de M. Pogodin, L. Leonov, A. Korneiciuk, A. Afinoghenov ș.a. A cunoscut o puternică dezvoltare mișcarea teatrală profesionistă și de amatori. Expoziția „15 ani de arte plastice în R.S.F.S.R." arăta principalele realizări ale artiștilor sovietici pînă în anul 1932. În aceeași perioadă s-au produs numeroase filme sovietice pe teme istorice și de actualitate. O vastă rețea de instituții culturale s-a creat la sate.

Rezultatele remarcabile obținute de oamenii sovietici în anii primului plan cincinal au permis partidului comunist să stabilească sarcini sporite pentru cel de-al doilea plan cincinal de dezvoltare a economiei naționale, la Congresul al XVII-lea al P.C. (b) al U.R.S.S. Îndeplinirea planului cincinal a spulberat toate caomniile răspîndite de propaganda burgheză împotriva U.R.S.S., în acei ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Vivtoria socialismului în U.R.S.S Noua constituţie sovietică

Îndeplinirea celui de al doilea plan cincinal de dezvoltare a economiei naţionale a U.R.S.S. a avut urmări deosebit de importante pentru Uniunea Sovietică şi mişcarea revoluţionară din întreaga lume. Ţara socialismului victorios a devenit o mare putere industrială, depăşind prin ritmul dezvoltării industriale principalele ţări capitaliste.

La sfîrşitul celui de-al doilea plan cincinal, producţia globală industrială a crescut de peste două ori în comparaţie cu anul 1932 şi de peste patru ori în comparaţie cu cea din 1929. În 1937, U.R.S.S. producea 14.500.000 tone fontă, 128.000.000 t. cărbuni, 36,2 miliarde kw ore energie electrică ş.a. Se observa însă o rămînere în urmă a industriei uşoare, fapt ce se resimţea în aprovizionarea oamenilor sovietici cu bunuri de larg consum. În ceea ce priveşte agricultura, în 1937—93% din gospodăriile ţărăneşti erau cuprinse în colhozuri. Înzestrarea tehnică s-a mărit foarte mult. În 1933—1937 agricultura sovietică a primit 500.000 tractoare, 123.500 combine, 145.000 autocamioane şi alte maşini. A crescut producţia de cereale şi plante tehnice, şeptelul. A continuat dezvoltarea republicilor unionale.

Îndeplinirea celui de-al doilea plan cincinal a marcat victoria relaţiilor socialiste. În U.R.S.S. socialismul biruise la oraşe şi la sate devenind sistemul unic şi atotcuprinzător al economiei naţionale.

Construirea socialismului în U.R.S.S. a avut o mare însemnătate istorică. Scoţînd în evidenţă acest lucru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta : „Vasta operă constructivă, încununată de făurirea socialismului pe a şasea parte a globului, înnoirea din temelii a vieţii sociale şi întărirea forţei Uniunii Sovietice au reliefat cu putere justeţea învăţăturii leniniste cu privire la posibilitatea construirii socialismului într-o singură ţară. Este meritul istoric al oamenilor sovietici, al P.C.U.S. că, în ciuda numeroaselor dificultăţi — rezultate din urmările anilor grei ai războiului civil şi ai intervenţiei imperialiste, din nivelul economic scăzut şi puternica rămînere în urmă moştenite de la vechea Rusie ţaristă, din situaţia internaţională complicată în care s-a aflat timp îndelungat statul sovietic ca un singur stat socialist înconjurat de ostilitatea lumii capitaliste — au apărat şi consolidat cuceririle Revoluţiei, au asigurat victoria pentru prima dată în lume a noii orînduiri sociale“ [3].

Construirea socialismului a avut însemnate urmări asupra structurii sociale a U.R.S.S. Clasele exploatatoare au fost înlăturate de la putere şi desfiinţate. Principalele clase sociale erau clasa muncitoare deţinătoare a puterii în stat şi ţărănimea cooperatistă în strînsă alianţă cu clasa muncitoare. Exista şi o pătură intelectuală provenită în majoritate din cele două clase principale.

O dată cu izbînda socialismului în U.R.S.S. s-a desfăşurat formarea naţiunilor socialiste frăţeşti, profund interesate în întărirea edificiului socialist.

---

[3] N. Ceauşescu, *Victoriile hotărîtoare ale socialismului — triumf al marxism-leninismului*, Ed. politică, Bucureşti, 1967, p. 8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Marile transformări sociale trebuiau să fie reflectate în legea fundamentală a statului sovietic ; Constituția U.R.S.S., în vigoare din 1924, era depășită, la sfîrșitul celui de-al doilea plan cincinal.

La 25 noiembrie 1936 s-a deschis la Moscova Congresul al VIII-lea Extraordinar al Sovietelor din U.R.S.S., care a examinat proiectul Constituției și a adoptat noua Constituție sovietică, care o consfințea prin lege cuceririle fundamentale ale socialismului : proprietatea socială asupra mijloacelor de producție, alianța de nezdruncinat dintre clasa muncitoare și țărănime, egalitatea și colaborarea frățească dintre popoare, inițiativa creatoare a maselor muncitoare. Constituția proclama și garanta drepturile fundamentale pentru toți cetățenii Uniunii Sovietice, consfințea rolul conducător al partiduli comunist în statul sovietic. Ca organ legislativ suprem se instituia Sovietul Suprem al U.R.S.S., format din două camere : Sovietul Uniunii și Sovietul Naționalităților. În fruntea Sovietului Suprem era un prezidiu condus de un președinte. Președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. a fost ales M. I. Kalinin, care a rămas în această funcție pînă în aprilie 1945. Organul executiv era Consiliul Comisarilor Poporului, ales de Sovietul Suprem. În fruntea republicilor unionale se alegea un Soviet și un guvern republican. Dreptul de vot se acorda tuturor cetățenilor sovietici, care au împlinit 18 ani, indiferent de naționalitate, credință religioasă, stare materială ș.a. Adoptarea Constituției socialismului victorios a avut o mare importanță politică, contribuind în măsură însemnată la consolidarea Uniunii Sovietice pe plan intern și internațional.

În aceeași perioadă s-au manifestat în viața internă a U.R.S.S. o serie de fenomene negative care au încetinit procesul construirii socialismului. După asasinarea eminentului fruntaș bolșevic, S. M. Kirov, în decembrie 1934, și după ce criminalii au fost pedepsiți, în Uniunea Sovietică s-a dezlănțuit un șir de persecuții nejustificate împotriva unor cadre de partid și sovietice, împotriva unor eminente cadre militare. În anii 1936—1938 au avut loc o serie de procese răsunătoare care s-au soldat cu multe condamnări la moarte și ani grei de termniță sau exil.

În aceeași perioadă s-a intensificat cultul personalității lui Stalin, de numele căruia au fost legate toate realizările Uniunii Sovietice, estompîndu-se astfel rolul partidului și activitatea eroică a poporului. Pentru a justifica represiunile în masă și concentrarea exagerată a puterii în mîinile sale, I. V. Stalin a lansat formula după care, pe măsura înaintării Uniunii Sovietice spre socialism lupta de clasă s-ar ascuți mai mult, aceasta în condițiile în care socialismul ieșise deja victorios în Uniunea Sovietică, iar clasele exploatatoare fuseseră desființate și-și pierduseră baza economică.

Persecuțiile au făcut numeroase victime și au produs mult suferințe oamenilor sovietici, au instituit o domnie a arbitrariului și au permis unor elemente dușmănoase, străine de idealurile și morala comunismului, să acapareze posturi de conducere și să se erijeze în rolul de „apărători" ai orînduirii socialiste. De asemenea, persecuțiile nejustificate din anii 1937—1938 au avut urmări grave asupra capacității de apărare a U.R.S.S. în momente în care pericolul de război se apropia. Zeificarea personalității lui Stalin și represiunile nejustificate îm-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

potriva a sute de mii de cetăţeni sovietici cinstiţi au fost străine teoriei şi practicii marxism-leninismului, statutului P.C. (b) al U.R.S.S. şi Constituţiei sovietice.

A fost anormal şi cu atît mai mult regretabil faptul că aceste acţiuni împotriva legilor fundamentale ale partidului şi statului sovietic se practicau într-o perioadă în care socialismul ieşise victorios.

Politica externă de pace a U.R.S.S.

Unul dintre scopurile fundamentale ale politicii externe ale Uniunii Sovietice a fost crearea condiţiilor de pace necesare ridicării edificiului socialist. După înfrîngerea duşmanilor interni şi a intervenţiei imperialiste străine, U.R.S.S. a militat pentru stabilirea unor raporturi diplomatice şi economice normale cu ţările capitaliste, care, vrînd nevrînd, au trebuit să recunoască noile realităţi din această ţară.

În februarie 1933, în cadrul comisiunii generale a Conferinţei de dezarmare, comisarul poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S., Maxim Litvinov, a făcut propuneri pentru definirea agresiunii. Comisiunea generală nu a adoptat propunerile sovietice, însă, în afara conferinţei, Maxim Litvonov şi ministrul de externe al României, Nicolae Titulescu, au elaborat convenţiile privind definirea agresorului. La 13 iulie 1933 s-a semnat la Londra o convenţie privind definirea agresorului între U.R.S.S. şi vecinii săi apuseni, care avea un caracter regional, iar la 5 iulie s-a semnat o convenţie similară între U.R.S.S., România, Cehoslovacia, Iugoslavia şi Turcia, deschisă tuturor statelor care ar fi dorit să-şi bazeze relaţiile dintre ele pe principiile convenţiei pentru definirea agresorului. Definirea agresorului reprezenta o contribuţie însemnată la dezvoltarea dreptului internaţional şi în acelaşi timp o completare binevenită la Statutul Societăţii Naţiunilor, care prevedea sancţiuni împotriva agresorului, fără să definească agresiunea.

Un succes important al diplomaţiei sovietice l-a constituit stabilirea relaţiilor diplomatice între U.R.S.S. şi S.U.A. Cercurile conducătoare americane, în faţa prestigiului crescînd al U.R.S.S., a forţei economice a acestei ţări şi a presiunilor cercurilor de afaceri şi opinii publice americane au trebuit să renunţe la politica lor de ignorare a U.R.S..S. şi să recunoască guvernul sovietic. Este important de menţionat faptul că recunoaşterea U.R.S.S. şi normalizarea raporturilor cu această ţară a figurat ca o promisiune importantă în programul electoral al viitorului preşedinte Roosevelt, în anul 1932.

Relaţiile diplomatice între U.R.S.S. şi S.U.A. au fost restabilite la 16 noiembrie 1933, iar în scrisorile care s-au schimbat între cele două părţi cu acest prilej, cele două guverne s-au angajat să se abţină de la orice provocare sau intervenţie armată împotriva unei din părţi.

În anul 1934 s-au restabilit relaţiile diplomatice între U.R.S.S. şi ţările Europei centrale şi de sud-est : Ungaria, România, Cehoslovacia, Bulgaria şi Albania. Un rol important în această acţiune de întărire a păcii l-a jucat ministrul de externe al României, N. Titulescu, care a militat pentru apropierea ţărilor Micii Antante de U.R.S.S., în faţa creşterii primejdiei hitleriste în Europa. În decembrie 1933, cu prilejul în-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tîlnirii de la Kosice dintre Titulescu și Beneș, au fost examinate modalitățile privind urgentarea normalizării relațiilor României și Cehoslovaciei cu U.R.S.S. Sesiunea Consiliului permanent al Micii Antante de la Zagreb, din 22 ianuarie 1934, a hotărît ca țările aliate să treacă nemijlocit la normalizarea relațiilor cu U.R.S.S. La 9 iunie 1934, la reședința lui N. Titulescu de la Geneva, a avut loc o întîlnire între Maxim Litvinov și miniștrii de externe ai României și Cehoslovaciei cu care prilej s-a făcut un schimb de scrisori prin care se restabileau relațiile diplomatice între U.R.S.S.—România și U.R.S.S.—Cehoslovacia. Iugoslavia a adoptat o atitudine de expectativă și n-a restabilit legăturile diplomatice cu U.R.S.S. decît în anul 1940.

Creșterea forței și prestigiului internațional al U.R.S.S. au făcut ca mulți conducători de state să înțeleagă că fără U.R.S.S. nu poate fi vorba de o apărare a păcii. La 15 septembrie 1934, treizeci de state membre ale Ligii Națiunilor s-au adresat guvernului U.R.S.S. cu o telegramă prin care aceste state invitau U.R.S.S. „să intre în Liga Națiunilor și să-și aducă contribuția sa prețioasă la cauza apărării păcii".

Guvernul U.R.S.S., dorind să folosească toate mijloacele de luptă pentru pace, a acceptat această invitație, mai ales că două state agresive, Germania și Japonia, părăsiseră această organizație.

La 18 septembrie 1934, Adunarea Societății Națiunilor a hotărît cu o mare majoritate primirea U.R.S.S. în această organizație, oferindu-i un loc permanent în Consiliul Ligii. La Liga Națiunilor, U.R.S.S. a adus o activitate multilaterală pentru apărarea păcii în fața agresiunii fasciste.

După ce agresorii fasciști au trecut nemijlocit la realizarea planurilor lor, U.R.S.S. a fost în fruntea țărilor care luptau pentru curmarea agresiunii. Printre aceste măsuri împotriva agresiunii trebuie avute în vedere tratatele de prietenie și ajutor reciproc încheiate de U.R.S.S. cu Franța și Cehoslovacia în mai 1935. În anii 1935—1936, guvernul sovietic a aplicat sancțiuni economice Italiei, a demascat intervenția Germaniei și Italiei împotriva Republicii spaniole și a acordat un larg ajutor poporului spaniol. Pentru a preîntîmpina un atac al militariștilor japonezi împotriva R. P. Mongole, U.R.S.S. a încheiat în 1936 un tratat de ajutor reciproc cu această țară și i-a acordat un însemnat ajutor pentru înzestrarea forțelor armate. În 1937, după declanșarea agresiunii japoneze de mari proporții împotriva Chinei, guvernul sovietic a semnat un tratat de neagresiune sovieto-chinez, care întărea spatele frontului chinez și i-a acordat Chinei credite însemnate.

U.R.S.S. căuta în același timp să realizeze politica securității colective, să determine puterile occidentale să renunțe la politica lor de „pacificare" a agresorilor prin concesii mereu mai mari. Din păcate, acest lucru nu s-a dovedit posibil în anii care au precedat cel de-al doilea război mondial.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

BIBLIOGRAFIE

V. I. LENIN : *Opere complete,* vol. 44, Ed. politică, București, 1967.

* * * : *Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Partea I-a și a II-a.* Editura pentru literatură politică, București, 1954.

NICOLAE CEAUȘESCU : *Victoriile hotărîtoare ale socialismului — triumf al marxism-leninismului.* Ed. politică, București, 1967.

* * * : *Istoria U.R.S.S., Epoca socialismului,* Ed. politică, București, 1958.

* * * : *Istoria SSSR. Epoha sotializma,* Moskva, 1974.

I. F. IVAȘIN : *Contribuții la istoria politicii externe a U.R.S.S.,* Ed. politică, București, 1960.

L. ARAGON : *Histoire parallèle. Histoire de l'U.R.S.S., de 1917 a nos jours,* Paris, 1967.

M. MOURIN : *Histoire des grandes puissances (1919—1947),* Paris, 1947.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

DESFĂŞURAREA CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI CIVIL REVOLUŢIONAR ÎN CHINA ÎN ANII 1930—1937

Lupta Armatei roşii chineze împotriva campaniilor contrarevoluţionare ale Gomindanului

Întărirea bazelor revoluţionare din China centrală a fost privită cu profundă neliniştе şi cu duşmănie de către guvernul gomindanist. Cu toate că agresorii imperialişti japonezi trecuseră în 1931 la ocuparea treptată a ţinuturilor din China de nord-est, Gomindanul n-a luptat împotriva japonezilor, ci împotriva bazelor revoluţionare conduse de comunişti.

În anii 1930—1933 armatele gomindaniste au încercat de patru ori, cu sprijinul imperialiştilor străini, să distrugă bazele revoluţionare, însă, de fiecare dată, gomindaniştii au fost înfrînţi şi siliţi să se retragă.

La sfîrşitul anului 1930, armatele gomindaniste numărînd 100.000 soldaţi au pornit în prima campanie împotriva regiunilor revoluţionare. În timpul acestei campanii, Armata Roşie chineză a adoptat tactica „ademenirii inamicului în adîncimea teritoriului", departe de oraşe, departe de bazele de aprovizionare, în regiuni cu o populaţie ostilă Gomindanului. Armata Roşie a evitat ciocnirile frontale, însă a supus inamicul unei hărţuieli continui. Gomindaniştii au fost siliţi să se retragă, după ce au pierdut două divizii, iar comandantul expediţiei a fost luat prizonier de către Armata Roşie.

În februarie 1931, Cian Kai-şi a ordonat începerea celei de a doua campanii contrarevoluţionare împotriva Armatei Roşii. La această campanie au participat 200.000 soldaţi. Cian Kai-şi se bizuia pe faptul că armatele sale vor întîlni într-o bătălie frontală forţele Armatei Roşii şi le vor zdrobi.

Aplicînd aceeaşi tactică de hărţuială, singura posibilă de altfel, Armata Roşie a provocat însemnate pierderi gomindaniştilor, care s-au retras, lăsînd 30.000 prizonieri în mîinile forţelor revoluţionare.

În iulie 1931 s-a ordonat începerea celei de a treia campanii contrarevoluţionare împotriva Armatei Roşii chineze. De data aceasta, ofiţerii gomindanişti au fost secondaţi de consilieri militari englezi, japonezi şi germani, însă rezultatele n-au fost mai bune pentru gomindanişti decît în campaniile anterioare. Nici cea de a patra campanie împotriva Armatei Roşii, pornită în iunie 1932, n-a dat rezultatele scontate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Succesele Armatei Roşii chineze, inferioară ca număr şi armament forţelor gomindaniste se explică prin tactica potrivită adoptată şi prin sprijinul masiv al populaţiei, care o completa, o îmbrăca şi o hrănea. Ghizii locali conduceau detaşamentele roşii pe cărări ascunse, pentru atacarea prin surprindere a forţelor gomindaniste. „Noi devenim amenin-ţători cînd duşmanii încetează înaintarea" — spuneau comandanţii roşii, „noi lovim cînd duşmanii au obosit, noi îi urmărim cînd ei se retrag".

Armata Roşie era condusă de comandanţi capabili, cei mai mulţi din rîndurile Partidului comunist. Partidul comunist a folosit cu succes experienţa războaielor revoluţionare anterioare şi a elaborat o tactică justă în lupta împotriva gomindanului.

La începutul anului 1933, în China existau cinci mari baze revoluţionare în provinciile Ţziansi, Fuţzian, Heinan şi Hupei din sudul ţării

Cian Kai-şi nu putea obţine succese în războaiele contrarevoluţionare şi pentru că spatele frontului gomindanist era slab. Răscoalele generalilor militarişti se ţineau lanţ, iar la oraşe, populaţia era nemulţumită.

În anii 1930—1931, guvernul gomindanist de la Nankin a încercat să obţină sprijinul maselor ţărăneşti şi mic-burgheze, prin aşa zisa „democratizare a Chinei".

În 1930 a fost promulgată o lege agrară, prin care se fixa arenda pînă la maximum 37,5% din recoltă. Ţăranii nu primeau deci, nici o palmă din pămîntul moşierilor. Chiar reducerea arendei nu se aplica pentru că moşierii nesocoteau pur şi simplu legea.

În luna mai 1931, guvernul gomindanist a convocat la Nankin aşa numita „Adunare Naţională," care a adoptat un proiect de constituţie prin care se „legaliza" regimul gomindanist. Potrivit acestei „Constituţii", organul suprem al puterii de stat era Congresul Gomindanului, iar în perioada dintre congrese — Comitetul Executiv Central al aceluiaşi partid. Preşedintele guvernului era numit de către C.E.C. al Gomindanului. În guvern, numit Consiliu de Stat, intrau 5 miniştrii (iuan) — executiv, legislativ, judecătoresc, examinatoriu şi de control. Înalţii demnitari în aparatul de stat şi de partid erau recrutaţi de obşte din familia lui Cian Kai-şi şi alte trei mari familii de moşieri şi capitalişti.

Constituţia gomindanistă proclama drepturile şi libertăţile democratice fundamentale pentru toţi cetăţenii, însă, în realitate, acestea erau nesocotite, deoarece partidele şi organizaţiile politice şi culturale progresiste, sindicatele, presa de stînga erau interzise prin lege.

Odată cu declanşarea agresiunii japoneze împotriva Manciuriei, în septembrie 1931 s-a creat un pericol crescînd pentru integritatea teritorială şi independenţa Chinei. Tot mai numeroase glasuri lucide, chiar din rîndurile Gomindanului, cereau încetarea războiului civil şi unirea naţională în lupta împotriva agresorilor japonezi.

În decembrie 1931, 60.00 de studenţi din marile oraşe au participat la aşa numitul „marş asupra Nankinului" pentru a cere lui Cian Kai-şi să reziste japonezilor. Arma gomindanistă a tras în studenţi, ucigînd treizeci dintre ei şi rănind o sută. La Şanhai au izbucnit greve politice ale muncitorilor pe care gomindaniştii le-au reprimat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În situaţia grea în care se găsea pe atunci China, Partidul comunist împreună cu Guvernul central al bazelor revoluţionare s-a adresat în repetate rînduri poporului, chemîndu-l să se ridice la lupta împotriva campaniilor contrarevoluţionare ale Gomindanului, pentru terminarea războiului civil şi rezistenţă în faţa cotropitorilor străini.

Cotropitorii japonezi, ignorînd hotărîrile Ligii Naţiunilor, sfidînd marile puteri Anglia şi S.U.A., care aveau însemnate interese politice şi economice în China de nord-est, au depăşit limitele Manciuriei şi au ocupat provincia Jehe din nord-estul Chihnei ameninţînd oraşele Pekin şi Tienţzin.

Nesocotind pericolul prin care trecea China, Cian Kai-şi a continuat acţiunea sa contrarevoluţionară împotriva Armatei Roşii.

În perioada în care Cian Kai-şi se pregătea să dea lovitura hotărîtoare a bazelor revoluţionare au apărut disensiuni în conducerea Partidului comunist chinez asupra tacticii în războiul revoluţionar.

Tactica aplicată pînă atunci, elaborată sub conducerea lui Mao Tzedun a fost criticată de unii conducători stîngişti, pentru faptul că nu s-ar baza pe principiile războiului modern, ci ar fi izvorîtă din „conservatorismul ţărănesc". Stîngiştii, creînd iluzii periculoase, au reuşit să facă acceptate de Comitetul Central al Partidului comunist chinez „principii noi" ale războiului revoluţionar.

La baza „noilor principii" stătea concepţia după care în China existau două state — unul muncitoresc-ţărănesc, altul moşieresc-burghez, cu două armate regulate care se luptau între ele. Prin urmare. Armata Roşie trebuia să întreprindă acţiuni de mare anvergură împotriva celuilalt stat, împotriva marilor oraşe şi să le cucerească prin atacuri frontale. Aceasta era o tactică nu numai nerealistă, dar şi extrem de periculoasă. Stîngiştii l-au combătut pe Mao Tde-dun care se împotrivea pe bună dreptate aplicării unei asemenea tactici nesăbuite şi au reuşit să-l scoată temporar din Comitetul Central.

În octombrie 1933, o armată gomindanistă de un milion de soldaţi a început a 5-a campanie împotriva bazelor revoluţionare conduse de comunişti în sudul Chinei.

Cu ajutorul bancherilor americani, Cian Kai-şi a achiziţionat în S.U.A. 300 de avioane şi armament modern. Planurile de operaţiuni ale armatei gomindaniste au fost elaborate sub conducerea generalilor germani Seeckt şi Falkenhausen, trimişi special de Hitler în ajutorul lui Cian Kai-şi.

În cursul celei de a cincea campanii, armatele gomindaniste au aplicat aşa numita tactică a „cazematelor" — adică înaintarea pe distanţe mici, fortificarea regiunilor cucerite, crearea unor baze de aprovizionare precum şi folosirea aviaţiei împotriva coloanelor Armatei Roşii şi cantonamentelor acesteia.

Respingînd experienţa războaielor anterioare, stîngiştii din conducerea Partidului comunist chinez au impus Armatei Roşii tactica atacului frontal. Această tactică a avut urmări dezastruoase. Armata roşie a fost înfrîntă, iar bazele revoluţionare din sud au fost cucerite de gomindanişti. Din 300.000 luptători cîţi număra Armata Roşie în începutul campaniei a cincea n-au mai rămas decît cîteva zeci de mii. Mulţi comunişti au pierit în lupte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pentru a evita înfrîngerea totală, pentru o nouă regrupare a forțelor, cît și pentru a fi mai aproape de lupta antijaponeză, Comitetul Central, Comandamentul Armatei Roșii și Guvernul regiunilor revoluționare au hotărît să evacueze bazele din sudul Chinei și să creeze baze revoluționare în provinciile din China de nord-vest. Fu hotărît astfel Marele marș al Armatei Roșii spre nord-vestul țării.

Marele marș al Armatei Roșii chineze spre nord-vest

Operațiunea de strămutare a bazelor revoluționare în nord a fost foarte anevoioasă. Armata Roșie trebuia să iasă din încercuire, să abată atenția inamicului și să parcurgă un drum foarte lung în lupte grele.

În octombrie 1934, unitățile Armatei Roșii au început celebrul lor marș de peste 10.000 km., cunoscut și sub numele de *Marșul cel lung*.

Armatei Roșii s-au alăturat mii de țărani precum și cea mai mare parte a activiștilor politici din regiunile revoluționare din sud. Unii comandanți din Armata Roșie precum și activiști de partid au rămas în sud pentru a conduce detașamente de partizani.

Grosul forțelor Armatei Roșii chineze au străbătut în lupte grele provinciile Țziansi, Hunan, Guansi, Guigiou, trecînd în provincia Sîciuan. În luptele care s-au desfășurat pe parcurs, ostașii Armatei Roșii au luptat cu deosebită vitejie. A rămas în istoria *Marșului cel lung* episodul eroic al trecerii rîului Dagu în provincia Sîciuan. Din cauza superiorității inamicului care ocupase podurile s-a luat hotărîrea impusă de împrejurări ca rîul să fie trecut pe un pod format din 16 lanțuri de fier acoperite cu scînduri, pod extrem de impropriu pentru trecerea unei armate. Cînd unitățile Armatei Roșii au ajuns la podul amintit, ele au putut constata că gomindaniștii demontaseră scîndurile de peste lanțuri și postaseră cuiburi de mitralieră pe malul opus. 30 de voluntari însă, într-un adevărat dans al morții s-au cățărat pe lanțuri și sub focul secerător au reușit să distrugă cu grenade mitralierele dușmane, deschizînd calea Armatei Roșii. Mulți dintre cei 30 de eroi au rămas în valurile spumegînde, dar jertfa lor n-a fost zadarnică.

Armata Roșie a străbătut apoi provinciile Sîciuan, Gansu, Șensi iar în noiembrie 1935, după un marș care a durat 13 luni, ea a ajuns în partea de nord a provinciei Șensi și s-a unit cu detașamentele roșii de partizani care acționau aci.

Marele marș s-a încheiat cu victoria Armatei Roșii. Armata Roșie a străbătut un drum de peste 10.000 km. prin 11 provincii. Ea a trecut 18 lanțuri muntoase și 24 cursuri de apă. *Marele marș* a marcat în același timp și un însemnat succes politic al Partidului comunist chinez. Mao Tze-dun arată că *Marele marș* a fost un crainic, un agitator și un semănător al ideilor revoluționare, a luptei antifeudale și antiimperialiste. În cursul *Marelui marș*. Armata Roșie și-a completat efectivele cu zeci de mii de tineri revoluționari din toate provinciile și a devenit în curînd cea mai activă forță în războiul de eliberare națională împotriva cotropitorilor japonezi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În China de nord-vest, la întretăierea provinciilor Sensi, Gansu și Ninsia s-a format o nouă Regiune revoluționară sub controlul Partidului comunist chinez.

În timpul *Marelui marș*, în ianuarie 1935, în orașul Tzuni din provincia Guigiou a avut loc o ședință a Biroului politic al C.C. al Partidului comunist chinez care a analizat cauzele înfrîngerii suferită de Armata Roșie, în cursul celei de a cincea campanii contrarevoluționare a Gomindanului. Biroul politic a condamnat linia aventuristă a stîngiștilor și a recunoscut ca singură justă și aplicabilă linia preconizată de Mao Țze-dun.

Mao Țze-dun a fost ales președinte al C.C. al Partidului Comunist chinez. Biroul politic al C.C. al P.C.C. a analizat deasemenea situația din țară și și-a reafirmat hotărîrea de a lupta pentru unirea tuturor forțelor naționale împotriva agresorilor japonezi.

Lupta Partidului comunist chinez pentru constituirea Frontului Național Unic Antijaponez (1935—1937)

Imperialiștii japonezi au continuat politica lor de infiltrare treptată în teritoriile chineze din nord-est, pătrunzînd în provinciile Hăbei, Ciahar, Șansi și Șhantung, creînd o amenințare gravă asupra întregii Chine.

În China se ascuțeau contradicțiile între burghezia națională, nereprezentată la putere și clica moșiero-compradoră * care-l avea în frunte pe Cian Kai-și. Burghezia națională chineză era grav atinsă în pozițiile sale economice de imperialismul japonez, în primul rînd, și se pronunța pentru rezistență în fața acestuia. Împotriva politicii de non-rezistență în fața japonezilor pe care o practica guvernul gomindanist se pronunțau clasa muncitoare, țărănimea, mica burghezie și intelectualitatea, în cadrul căreia un rol combativ însemnat îl îndeplineau studenții.

La 9 decembrie 1935, studenții Universității din Pekin au organizat o mare demonstrație de stradă împotriva contropitorilor japonezi, pentru încetarea războiului civil și unirea tuturor forțelor antijaponeze. La 18 decembrie, manifestații asemănătoare au avut loc la Tiențzin, Uhan și Șanhai. Demonstrațiile studențești din decembrie 1935 au fost semnalul care a declanșat o intensă activitate politică în întreaga Chină controlată de Gomindan. Mao Țze-dun le-a asemuit, în ceea ce privește importanța lor politică, cu evenimentele din mai 1919 și din mai 1925.

La 27 decembrie 1935, Mao Tze-dun a prezentat în ședința activului de partid din Regiunea revoluționară Șensi-Gansu-Ninsia raportul „Despre tactica luptei împotriva imperialismului japonez", în care se trasa activiștilor comuniști sarcina de a lupta pentru atragerea burgheziei naționale în Frontul Național Antijaponez. C.C. al Partidului sublinia că scopul acestei alianțe trebuie să fie crearea unui guvern în care să fie incluși reprezentanții muncitorilor, țăranilor și burgheziei naționale și care să conducă lupta antijaponeză.

* Comprador, cuvînt portughez care înseamnă „cumpărător". Termenul desemnează marea burghezie chineză care avea strînse legături cu capitalul străin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În cursul anului 1936, Partidul comunist s-a adresat de două ori Gomindanului, propunîndu-i să accepte *Frontul Național Antijaponez*, însă Cian Kai-și continua să nesocotească dorința fierbinte a majorității poporului chinez.

Cian Kai-și trimitea ordin după ordin generalilor săi din Șensi, Cian Siue-lian și Ian Hu-cen, cerîndu-le să-și trimită forțele împotriva Armatei Roșii. Generalii gomindaniști amintiți refuzau însă să pornească împotriva Armatei Roșii și cereau acțiuni energice împotriva contropitorilor japonezi.

Neliniștit de situația creată în Șensi, Cian Kai-și a sosit în decembrie 1936, în orașul Sian, centrul provinciei Șensi, pentru a pregăti personal campania împotriva Armatei Roșii.

În cuvîntarea pe care a ținut-o în fața soldaților, Cian Kai-și a declarat că mai înaite de a se porni acțiuni antijaponeze „trebuie să se termine cu roșii". Drept răspuns, soldații din armatele lui Cian Siue-lian și Ian Hu-cen s-au răsculat și l-au arestat pe Cian Kai-și.

La aflarea acestei știri, guvernul de la Nankin s-a pregătit să trimită întreaga aviație și însemnate forțe armate asupra Sianului, să înceapă un nou război civil cu armatele răsculate.

Acest lucru convenea de minune imperialiștilor japonezi, căci le furniza pretextul lărgirii cuceririlor în vederea „împiedicării extinderii războiului civil".

C.C. al P.C.C. a apreciat cu multă maturitate situația creată și l-a delegat pe Ciu En-lai să ducă tratative cu generalii răsculați și cu Cian-Kai-și. Ciu En-lai le-a explicat generalilor pericolul pe care-l prezenta lărgirea războiului civil și cu consimțămîntul acestora l-a vizitat pe Cian Kai-și în locul de detențiune. Cian Kai-și s-a angajat să pună capăt războiului civil și să lupte împotriva japonezilor. În schimbul acestui angajament, Cian Kai-și a fost eliberat. Astfel, datorită eforturilor Partidului comunist, evenimentele de la Sian n-au devenit un motiv pentru o intensificare a războiului civil, ci din contră un prilej pentru un început de apropiere între Partidul comunist chinez și Gomindan.

La 10 februarie 1937, C.C. al Partidului comunist chinez a trimis plenarei C.E.C. al Gomindanului o serie de propuneri concrete privind făurirea *Frontului Național Antijaponez* cum ar fi : încetarea războiului civil, introducerea libertăților democratice, convocarea unei Adunări Naționale reprezentative, război împotriva ocupanților, îmbunătățirea condițiilor de viață ale poporului. În cazul în care Gomindanul ar accepta propunerile susamintite, Partidul comunist chinez se angaja să îndeplinească următoarele : să înceteze contrapunerea unei puteri celeilalte, să schimbe denumirea Armatei Roșii, să instituie în regiunile revoluționare un regim democratic, la care să participe și burghezia, să înceteze confiscarea pămînturilor moșierești. Tot odată, P.C.C. se declara de acord să lupte împreună cu Gomindanul, pentru realizarea celor trei principii populare ale lui Sun Iat-sen : independență, democrație și bunăstare populară.

Partidul comunist chinez a acceptat deci să facă Gomindanului însemnate concesii politice în scopul curmării războiului civil și organizării unei rezistențe unite în fața cotropitorilor japonezi, însă Gomindanul tărăgăna să ia o hotărîre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 7 iulie 1937, cotropitorii japonezi au declanşat un război de mari proporţii împotriva Chinei. Japonezii au ocupat Pekinul şi Tientzinul şi au pătruns în Şanhai. Deasupra Chinei plana o mare primejdie.

La 22 septembrie 1937, C.C. al P.C.C. s-a adresat din nou Gomindanului, pe baza propunerilor comuniştilor, din februarie, lărgite.

În faţa pericolului prin care trecea China şi a presiunii puternice din partea elementelor patriotice, Cian Kai-şi a publicat, la 27 septembrie, în numele guvernului de la Nankin, o declaraţie în care arăta că este gata să colaboreze cu Partidul comunist, în lupta pentru apărarea ţării.

Astfel, s-a pus capăt celui de-al doilea război civil în China, iar forţele naţionale, în cadrul cărora cele mai active au fost forţele conduse de comunişti, au fost îndreptate împotriva cotropitorilor japonezi.

BIBLIOGRAFIE

MAO TZE-DUN : *Opere alese*, vol. II, III, Ed. politică, Bucureşti, 1953.

* * * : *La longue marche*. Récits des temoins, Pekin, 1959.

* * * : *Scurtă istorie a Chinei*, Bucureşti, 1958.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

IV.

AGRAVAREA SITUAȚIEI INTERNAȚIONALE. SPRE O NOUĂ CONFLAGRAȚIE MONDIALĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

AGRAVAREA SITUAȚIEI INTERNAȚIONALE, ÎN ANII CRIZEI ECONOMICE MONDIALE

Fenomen economic-social de o amploare și intensitate fără precedent în istoria capitalismului, criza economică mondială din 1929—1933 a avut profunde repercusiuni asupra evoluției internaționale ; ea a provocat adîncirea contradicțiilir imperialiste, înteținea luptei dintre marile puteri capitaliste pentru piețe, sfere de influență și poziții preponderente pe arena mondială, ducînd la înăsprirea relațiilor dintre state. O intensitate crescîndă au căpătat în această perioadă nu numai contradicțiile dintre țările învingătoare și cele învinse în primul război mondial, dar și cele dintre țările învingătoare înseși.

Multitudinea și complexitatea contradicțiilor dintre foștii aliați din timpul războiului au favorizat dezvoltarea politicii revizioniste și de revanșă, promovată tot mai stăruitor și fățiș de Germania, politică menită să sublinieze sistemul de tratate a căror coloană de susținere era Tratatul de la Versailles. Dar o politică asemănătoare urmau acum și unele din statele care la sfîrșitul marii conflagrații se aflau în primele rînduri ale coaliției învingătoare : Italia și Japonia.

Antagonismele dintre marile puteri învingătoare au îmbrăcat aspecte din cele mai variate și mai complexe, manifestîndu-se în diferite zone ale globului. În Europa, politica de hegemonie practicată de Franța era contracarată de manevrele Marii Britanii, a cărei politică devenită tradițională era menirea „echilibrului de forțe" pe continent. Mai existau, desigur, și alte antagonisme care opuneau cele două puteri în Orientul Apropiat și Mijlociu, în Africa și în Asia. Dar Marea Britanie, putere colonială care exploata teritorii cu o populație de aproximativ jumătate de miliard de oameni era nevoită să-și apere pozițiile sale de putere mondială împotriva unor concurenți mai puternici, ca de pildă S.U.A. Din astfel de motive, în primul rînd, Marea Britanie, în ciuda politicii sale concesive față de revanșismul german, prin care urmărea să împiedice hegemonia europeană a Franței, nu se putea totuși despărți de Franța. Interesele imperialiste puneau față în față Franța și și Italia în Africa de Nord, în Orientul Mijlociu, în zona Mării Mediterane. Aceste contradicții au stat la baza politicii fascismului italian de cooperare cu țările revizioniste împotriva Franței, pe de o parte, de sprijinire a tendințelor antifranceze ale Marii Britanii, pe de altă parte. Dar cum intențiile Germaniei de anexare a Austriei contraveneau intereselor

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Italiei, aceasta era nevoită, măcar în această privinţă, să adopte o linie comună cu Franţa. Totodată, renunţarea Japoniei la prudenţa manifestată în politica externă în anii 1922—1929 a făcut să răbufnească din nou, cu o deosebită putere, antagonismele dintre ea şi celelalte state imperialiste concurente pe continentul asiatic

Intensificarea luptei pentru pieţe şi sfere de influenţă

Criza economică a avut urmări dezastruoase pentru comerţul internaţional (între anii 1929—1933 volumul acestuia s-a redus cu mai mult de jumătate), provocînd un adevărat război vamal şi comercial între marile puteri.

Aspecte deosebite a îmbrăcat lupta pentru pieţe între S.U.A. şi Anglia ale căror interese se ciocneau în numeroase zone ale globului : în Asia, în Orientul Apropiat şi Mijlociu, în America Latină. În iunie 1930, guvernul american a hotărît ridicarea tarifelor vamale în medie cu 40—50% (Hamley-Smoot), măsură cu caracter protecţionist care a dus la scăderea bruscă a importului de mărfuri în S.U.A. Ea a fost interpretată ca un act neprietenesc al unui creditor puternic, ca un simbol al naţionalismului economic american ; drept răspuns 40 de ţări au trecut la măsuri analoage. În februarie 1932, în Marea Britanie s-a desăvîrşit introducerea protecţionismului vamal completat, în august 1932, cu sistemul preferenţial stabilit la conferinţa imperială de la Ottawa. Sistemul preferenţial asigura mărfurilor britanice o situaţie privilegiată pe piaţa ţărilor din imperiul britanic, stăvilea pătrunderea americană în dominioane, contribuind, se înţelege, la adîncirea contradicţiilor anglo-americane. După renunţarea la paritatea în aur a lirei sterline, în septembrie 1931, guvernul britanic a trecut la crearea unei grupări valutare (aşa numitul bloc al lirei sterline) în care intrau în afara ţărilor imperiului britanic şi o serie de alte state din Europa, Asia şi America Latină.

Măsurile luate de Anglia au provocat iritare în S.U.A. unde ele au fost calificate drept exemple tipice de „imperialism economic", chiar de „agresiune economică". În 1932, guvernul american a propus guvernului britanic ca în schimbul reducerii datoriei de război (4,6 miliarde dolari) şi a unor amînări pentru plata ratelor, Anglia să renunţe la blocul lirei sterline, în parte la sistemul preferenţial şi să desfiinţeze taxele pentru mărfurile americane. În urma refuzului englez, în presa americană a fost declarată o adevărată campanie antiengleză. Preşedintele Hoover a declarat că Anglia urmăreşte să acapareze pieţele americane. Cererile engleze de reducere a datoriilor de război şi de amînare a plăţilor în contul lor au fost, de asemenea, respinse. Preşedintele a refuzat, totodată, să dea curs propunerii britanice de a se convoca o conferinţă a tuturor ţărilor interesate în problema datoriilor de război ; o asemenea conferinţă putea duce la formarea unui front comun al tuturor ţărilor debitoare, ceea ce preşedintele american dorea, desigur, să evite. La conferinţa economică mondială de la Londra, din vara anului 1933, care a constituit o încercare a lumii capitaliste de a soluţiona prin acorduri internaţionale dificultăţile create de criza economică, S.U.A. a

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

propus reducerea generală cu 10% a taxelor vamale, ca un prim pas spre „liberalizarea" comerțului mondial, dar propunerea a fost respinsă. Conferința de la Londra n-a dus la nici un rezultat din pricina contradicțiilor profunde care divizau lumea capitalistă.

Lupta pentru piețe a căpătat o deosebită ascuțime în Asia, unde interesele Angliei și S.U.A. se loveau de cele a Japoniei. Ca urmare a presiunii japoneze, Anglia a fost nevoită să dea înapoi în țările Asiei de sud-est. În anii crizei, Japonia a ajuns să ocupe locul al doilea în importul Indiei. Tot mai intensă a devenit în acești ani concurența dintre marile puteri imperialiste pentru controlul asupra Chinei, mai ales dintre S.U.A. și Japonia

În America Latină, alături de competitorii „tradiționali" Anglia și S.U.A., a căror luptă a căpătat în această perioadă aspecte din cele mai înverșunate, se angajează tot mai impetuos și alții : Japonia și Germania, ceea ce duce la o și mai mare complicare a luptei pentru piețe și sfere în această regiune.

Eșuarea tratativelor de creare a Uniunii europene

La 5 septembrie 1929, în timpul celei de a X-a sesiune a Adunării Societății Națiunilor, Aristide Briand, ministrul de externe francez, a rostit un discurs în care propunea crearea unei uniuni a statelor europene membre ale Societății Națiunilor. Planul vag schițat în acest discurs a fost dezvoltat într-un memorandum înaintat guvernelor în cauză, la 1 mai 1930. Briand plasa *Uniunea europeană* în cadrul Societății Națiunilor, dar ea urma să aibă și organisme separate, independente de organismele forului de la Geneva : a) o conferință europeană compusă din reprezentanții tuturor statelor europene membre ale Societății Națiunilor ; b) un comitet politic permanent și c) un secretariat. Deși în discursul amintit, Briand propuse ca să se pornească de la legături economice și numai treptat să se ajungă la legături politice între statele membre ale Uniunii europene, memorandumul din mai preconiza să se înceapă cu acestea din urmă.

Majoritatea covîrșitoare a statelor invitate să se pronunțe asupra proiectului au formulat tot felul de rezerve, marile puteri în primul rînd. În Anglia și în S.U.A., proiectul Briand a fost interpretat ca o încercare de a crea un bloc continental sub egida Franței, al cărui scop era contracararea celor două puteri anglo-saxone. Interesată în dezvoltarea legăturilor ei cu dominioanele, Anglia se opunea creării unor organisme speciale europene ; pentru ea ar fi fost suficiente unele reuniuni periodice, în cadrul Societății Națiunilor, a statelor membre din Europa. Cercurile guvernante germane vedeau în *Uniunea europeană* întărirea pozițiilor Franței în Europa și consolidarea sistemului Versailles. În consecință, răspunsul german a fost foarte rezervat și lipsit de precizie. Din motive asemănătoare, răspunsul Italiei, altă putere „nesatisfăcută" de tratatele de pace încheiate după război, a fost la fel de reținut, guvernul de la Roma pronunțîndu-se pentru „cooperare europeană" dar împotriva „unității europene".

Vii controverse între marile puteri le-a prilejuit problema invitării la lucrările pentru constituirea *Uniunii europene* a Uniunii Sovie-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tice ; ele au dezvăluit existența unor serioase contradicții franco-germane și franco-italiene. Sub influența unui curent de opinie opus exclusivismului, favorabil invitării tuturor statelor europene, membre și nemembre ale Societății Națiunilor, Comisia europeană a Ligii care urma să dezbată proiectul *Uniunii europene* a hotărît să invite o delegație sovietică. Partea franceză a stăruit ca aceasta să participe numai la lucrările comisiei economice. Oricum, invitația reprezenta un succes al diplomației sovietice care arătase caracterul ostil Uniunii Sovietice al proiectului Briand, văzînd în el o încercare de a crea un bloc al Europei capitaliste cu orientare antisovietică. Începînd de la 18 mai 1931, delegația sovietică a participat la ședințele comisiei economice în cadrul căreia a propus încheierea unui tratat de neagresiune economică. La 5 noiembrie 1931, Comitetul special a aprobat proiectul de rezoluție sovietic care constata „posibilitatea coexistenței pașnice a statelor cu structură socială-economică diferită", subliniind că în relațiile economice statele trebuie să pornească numai de la cerințele vieții economice și nu de la considerente izvorînd exclusiv din deosebirile existente între sistemele politice și sociale.

Comisia de studii pentru *Uniunea europeană* a fucționat în tot cursul anului 1931, ocupîndu-se mai ales de chestiunile economice, dar fără să ajungă la nici un rezultat. Contradicțiile dintre marile puteri capitaliste, în primul rînd, au determinat eșuarea inițiativei lui Aristide Briand.

Marile puteri imperialiste și înarmările navale

Conferința navală de la Londra din ianuarie—aprilie 1930 convocată la cererea Angliei, S.U.A. și Japoniei, a prilejuit noi și aprige confruntări dintre reprezentanții țărilor participante : Anglia, S.U.A., Japonia, Franța și Italia. Ea a fost precedată de o înțelegere navală preliminară, încheiată între guvernele englez și american, în vara anului 1929, și de vizita în S.U.A. a premierului britanic, Mac Donald, cu care prilej s-au pus bazele unei colaborări anglo-americane la viitoarea conferință navală.

În centrul atenției conferinței s-au plasat divevrgențele franco-italiene. Delegatul italian a insistat ca flota țării sale să fie egală cu cea franceză. Căutînd să argumenteze „legitimitatea" cererii italiene, Fr. Coppola declara : „...dacă Franța are de apărat un mare imperiu colonial, Italia are unul de dobîndit... pentru a dobîndi este nevoie de mai multă forță decît pentru a apăra". Dar Briand a respins cu hotărîre argumentele delegației italiene, socotind că acceptarea lor ar fi dezavantajat profund Franța, obligată, spre deosebire de Italia, să aibă flotă în cel puțin două mări : Marea Nordului și Marea Mediterană. Franța nu voia să adere la nici un plan de limitare a înarmărilor navale, înainte de a fi fost semnată o convenție care să-i dea garanții în plus pentru securitatea față de Germania și în Mediterană față de Italia. Delegația franceză a propus încheierea unui pact mediteranean de garanție mutuală, la care se participe și Anglia, dar nici Anglia, nici S.U.A. nu doreau să-și asume vreo obligație în această privință. În aceste condiții, Franța și Italia n-au putut

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ajunge la un acord ; Franța respingea ideea parității susținută de Italia, care, la rîndul ei, se împotrivea unei limitări a înarmărilor în care să nu fie inclusă și Franța.

Conferința navală de la Londra a oferit, de asemenea, prilejul unor vii dispute între delegațiile japoneză și americană. Delegația japoneză insista să se recunoască Japoniei dreptul de a avea crucișătoare grele și nave ajutătoare într-un tonaj care să reprezinte 70% din tonajul navelor de același tip ale S.U.A., iar tonajul submarinelor ei să fie stabilit la 78.000 t., propuneri care n-au fost acceptate de S.U.A. După tratative îndelungate s-a ajuns la o soluție de compromis ; delegația japoneză a acceptat în cele din urmă ca tonajul navelor japoneze să reprezinte 60% la crucișătoare grele și 70% la cele ușoare, din tonajul tipurilor respective de nave ale Statelor Unite. În privința submarinelor tonajul era egal.

Convenția s-a semnat la 22 aprilie 1930. În esență, ea extindea (pentru o perioadă de încă cinci ani) asupra altor tipuri de nave (crucișătoare și contratorpiloare), măsurile stabilite la Conferința de la Washington, în 1922. În privința submarinelor, convenția semnată la Londra stabilea principiul egalității între flotele submarine ale Angliei, S.U.A. și Japoniei. Franța și Italia au refuzat să accepte vreo limitare a numărului de crucișătoare și submarine.

În Japonia, hotărîrile Conferinței de la Londra au provocat o criză guvernamentală. Cercurile conducătoare ale flotei militare considerau că Japonia a fost pusă în într-o situație de inferioritate și erau împotriva oricărui compromis cu S.U.A. Consiliul militar suprem a hotărît nă treacă la întărirea aviației maritime, pentru a contrabalansa îngrădirea de către conferință a construcției de crucișătoare și submarine. În noiembrie 1930, primul ministru Hamaguti care acceptase hotărîrile conferinței navale a fost asasinat. Imperialismul japonez se pregătea pentru agresiunea împotriva Chinei.

Reparațiile germane și datoriile de război interaliate

Planul Young, noul plan privind reparațiile germane, urma să intre în vigoare în ianuarie 1930, dar criza economică a făcut practic imposibilă aplcarea lui, favorizînd, în același timp, acțiunea cercurilor guvernante germane de lichidare a problemei reparațiilor.

În iunie 1931, președintele Hindenburg, invocînd situația economică precară a Germaniei, s-a adresat președintelui S.U.A., Hoover, cerîndu-i să intervină pe lîngă puterile creditoare în vederea obținerii unui moratoriu de un an în plata reparațiilor. Avînd în vedere printre altele riscurile ce ar fi rezultat pentru investițiile și împrumuturile americane în Germania, în cazul unui faliment al economiei germane, președintele a propus un moratoriu general al tuturor datoriilor interguvernamentale pentru o perioadă de un an (1 iulie 1931—30 iunie 1932). Erau astfel suspendate atît reparațiile, cît și datoriile interaliate. Hoover n-a scăpat însă din vedere să precizeze că această măsură nu trebuie interpretată în sensul că S.U.A. ar recunoaște că achitarea datoriilor interaliate depinde de plata reparațiilor germane, principiu mereu invocat de debi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

torii europeni ai S.U.A. Propunerea președintelui Hoover dezavantaja Franța care pierdea astfel 2 miliarde, reprezentînd diferența anuală între creanța ei asupra Germaniei și rata datoriei ei externe.

După adoptarea moratorului, la Paris a avut loc o conferință internațională la care au luat parte reprezentanți din Franța, Germania, Anglia, Belgia, Italia și S.U.A. Un raport redactat de economistul englez Sir Walter Layton și adoptat de grupul de experți numiți de marile bănci ajungea la concluzia că plățile externe pun în primejdie stabilitatea financiară a Germaniei. Un altul care i-a urmat aprecia că, după expirarea moratorului, Germania nu va fi în măsură să plătească nu numai anuitatea condiționată, dar nici cea obligatorie. Ideea anulării reparațiilor își făcea astfel loc. La rigoare și Franța, principala beneficiară a reparațiilor germane, ar fi fost de acord și cu o astfel de soluție, cu condiția să fie lichidate în același timp și datoriile interaliate. Acest punct de vedere a fost comunicat guvernului S.U.A. de către P. Laval, în cursul unei întrevederi cu președintele Hoover, la 31 octombrie 1931, dar fără nici un rezultat; la 10 decembrie, Congresul s-a pronunțat împotriva oricărei reduceri a datoriilor.

În iunie 1932 a fost convocată o nouă conferință internațională pentru reparații care s-a ținut la Lausane, între 16 iunie și 9 iulie. Conferința a hotărît ca Germania să mai plătească încă 3 miliarde mărci, pe care însă nu le-a achitat niciodată. Astfel, una din clauzele principale ale Tratatului de la Versailles era anulată.

În ciuda tuturor eforturilor, problema datoriilor interaliate n-a putut fi reglementată prin acord. Guvernele englez și italian au mai plătit unele rate simbolice în 1933, dar guvernul american continua să ceară plata integrală. În aprilie 1934, Congresul a respins ideea plăților simbolice, cerînd achitarea integrală a datoriilor. Toate țările au încetat atunci rambursarea datoriilor către S.U.A.

Implicațiilee internaționale ale agresiunii Japoniei în Manciuria. Criza economică din anii 1929—1933 a afectat grav economia japoneză, a adîncit contradicțiile sociale și a complicat situația politică internă a țării în împrejurările create de criză, de sporirea dificultăților economice, de adîncire a conflictelor sociale și de instabilitate politică, influența partidului liberal, care, prin ministrul de externe, Sidehara, se declarase împotriva politicii de cuceriri, pentru respectarea principiilor colaborării pe plan internațional, a scăzut foarte mult. Poziția mai mult declarativă a lui Sidehara nu era în măsură să poată contracara activitatea tot mai îndrăzneață a cercurilor militariste să declanșeze cît mai curînd o acțiune militară cu scopuri de cucerire.

În planurile japoneze de expansiune teritorială, un loc important îl ocupa cucerirea părții de nord-est a Chinei (Manciuria), regiune bogată în zăcăminte de petrol, minereu de fier, aur etc., pe teritoriul căreia se găsea aproape 41% din rețeaua de căi ferate a Chinei. Din totalul capitalurilor japoneze investite în China, 60% erau investite în Manciuria, jumătate din ele aparținînd Căii ferate sud-manciuriene care controla, de fapt, economia provinciei. Societatea de căi ferate lucra în

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

strînsă legătură cu cercurile militare japoneze. Japonezii puteau ține în zona căii ferate o garnizoană de 25—30.000 oameni, puteau achiziționa terenuri și instala coloniști în restul regiunii.

În anii crizei, exportul japonez în China s-a redus, iar mișcarea de rezistență a poporului chinez împotriva penetrației japoneze s-a intensificat. Concomitent a crescut și presiunea din partea concurenților americani și englezi ai Japoniei în China. Drept răspuns, imperialiștii japonezi și-au intensificat pregătirile pentru lichidarea mișcării antijaponeze, pentru contracararea concurenței anglo-americane, pentru transformarea Manciuriei într-o colonie japoneză și cap de pod pentru cuceriri viitoare. Statul Major a aprobat planul de invazie a Chinei de nord-est, în iulie 1931, care constituia doar o etapă preliminară a cuceririi Mongoliei și a Chinei de nord. La 4 august 1931, la o consfătuire a comandanților de divizii, generalul Minami, ministrul de război a declarat că problema Manciuriei și a Mongoliei trebuie rezolvată prin forța armelor.

Invazia japoneză a fost dezlănțuită în noaptea de 18 spre 19 septembrie 1931. În mai puțin de trei luni, trupele japoneze au pus stăpînire pe provinciile din China de nord-est. La 7 ianuarie 1932 ele au trecut de Marele Zid, amenințînd centrele vitale din nord : Sanhaiguan, Tientsin și Pekin. Înaintarea rapidă a trupelor japoneze s-a datorat, pe de o parte, retragerii, din ordinul lui Cian-Kai-și, a unităților chineze în fața inamicului, atitudinii îngăduitoare a marilor puteri occidentale față de agresiunea japoneză, pe de altă parte. Aceste puteri s-au arătat mai curînd îngrijorate de creșterea mișcării de eliberare a poporului chinez, considerînd Japonia o forță în stare s-o înfrîngă. La baza atitudinii amintite a puterilor occidentale stăteau desigur și calculele antisovietice ; militarismul japonez, considerau aceste puteri, constituia o pavăză în fața „expansiunii comuniste" în Extremul Orient. De altfel, agresiunea a fost precedată de o puternică campanie de propagandă antisovietică. Concomitent, diplomația japoneză a întreprins unele acțiuni menite să convingă guvernele Angliei și S.U.A. că Japonia nu le va pune în pericol interesele lor în China

Poziția Angliei și Franței, membre ale Societății Națiunilor, ca și atitudinea adoptată de guvernul american (S.U.A. n-a trecut dincolo de „dezaprobarea morală" și formularea declarației nerecunoașterii achizițiilor teritoriale obținute prin forța armelor, așa-numita „doctrină Stimson") au determinat în ultimă instanță acțiunea Ligii. La 22 octombrie 1931, aceasta a examinat un proiect de rezoluție care recomanda guvernului japonez să-și retragă trupele pe pozițiile anterioare din zona Căii ferate sud-manciuriene, pînă la 16 noiembrie 1931, rezoluție care neavînd unanimitatea n-a putut fi adoptată. La 10 decembrie, Consiliul a adoptat o altă rezoluție prin care se instituia o comisie care să cerceteze situația la fața locului și să propună Societății Națiunilor măsuri pentru lichidarea conflictului. Această rezoluție nu amintea nimic despre necesitatea retragerii trupelor japoneze. Imperialismul japonez avea astfel mîinile dezlegate pînă la terminarea anchetei. Profitînd de neîmpotrivirea efectivă față de agresiunea japoneză, guvernul de la Tokio a încercat, la începutul anului 1932, să ocupe Șanhaiul. Fiind respinși de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

unități ale armatei chineze și ale miliției patriotice, imperialiștii japonezi au fost obligați să renunțe la cucerirea militară a Șanhaiului.

Pentru consolidarea pozițiilor cucerite, guvernul japonez a luat o serie de măsuri menite, după părerea sa, să împiedice amestecul celorlalte mari puteri în această regiune. La 1 martie 1932 a fost creat statul marionetă Manciu-ko în frunte cu ultimul reprezentant al dinastiei manciuriene, Pu-I, detronat în timpul revoluției din 1911—1913. Pe baza unui protocol special încheiat între guvernul marionetă manciurian și guvernul japonez, statul Manciu-ko se obliga să respecte „drepturile și interesele" Japoniei în Manciuria. Protocolul dădea guvernului japonez dreptul de a menține trupe pe teritoriul statului Manciu-ko. Era o încercare de a camufla transformarea de fapt a Manciuriei într-o colonie japoneză.

Raportul comisiei de anchetă prezidată de lordul Lytton a fost publicat abia la 2 octombrie 1932. Documentul confirma faptul că Manciuria era parte integrantă a Chinei și respingea afirmațiile japoneze, după care crearea statului Manciu-ko ar fi fost rezultatul voinței liber exprimată a poporului. Japonia era învinuită de ocuparea cu forța a unor teritorii străine, de încălcarea pactului Briand-Kellog și a *Tratatului celor nouă*, încheiat la Washington, în februarie 1922. Alături de aceste fapte reale, raportul abunda în atacuri la adresa Partidului Comunist Chinez și a Uniunii Sovietice. Deși se pronunța împotriva recunoașterii statului Manciu-ko, raportul avea în vedere „interesele speciale" ale Japoniei în această regiune. Comisia Lytton propunea ca teritoriul Chinei de nord-est să nu fie retrocedat Chinei, ci „internaționalizat", adică dat în administrarea marilor puteri. Aceste propuneri nu erau conforme nici cu interesele poporului chinez, nici cu cele ale păcii în Extremul Orient.

Datorită lipsei de fermitate a Societății Națiunilor, raportul comisiei Lytton a fost dezbătut în Adunarea Ligii abia la 24 februarie 1933, într-un moment cînd escaladarea de către japonezi a războiului în China de nord a provocat un puternic val de indignare în întreaga lume. Adunarea a adoptat o rezoluție prin care se cerea Japoniei să-și retragă trupele în zona Căii ferate sud-manciuriene, să înceapă tratative pentru reglementarea conflictului cu guvernul chinez. Statele membre ale Ligii erau chemate să nu recunoască statul Manciu-ko.

Nemulțumită de această rezoluție, delegația japoneză a părăsit sala de ședințe, iar la 28 martie 1933, guvernul japonez a anunțat ieșirea Japoniei din Societatea Națiunilor. În urma acestui act, rezoluția Adunării a rămas un simplu petic de hîrtie. Neluînd nici o măsură eficace de constrîngere, Anglia, Franța și S.U.A. i-au dat Japoniei mînă liberă în China. Astfel a luat naștere în Extremul Orient un periculos focar de război.

Rivalitatea dintre marile puteri în America Latină

După primul război mondial, lupta marilor puteri pentru dominație în țările Americii Latine s-a întețit. Prin intensificarea ritmului investițiilor de capital și prin presiuni politice, S.U.A. a reușit să cucerească noi poziții în dauna puterilor europene și îndeo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

sebi a Angliei. În anul 1929, suma investițiilor de capital american se apropia de cifra investițiilor engleze iar Mexicul și țările Americii centrale erau înglobate în zona de dominație a monopolurilor americane. Deși monopoliștii americani cîștigaseră poziții importante în Bolivia, Columbia și Venezuela, influența capitalului englez se menținea încă predominantă în Brazilia, Argentina, Paraguay și Uruguay. În jurul concurenților principali se grupau, după caz, în funcție de interese și celelalte puteri participante la competiția pentru influență și dominație în această parte a lumii.

Criza economică mondială a provocat o accentuare a rivalităților imperialiste pe continentul latino-american. Ea a fost rezultatul atît al adîncirii contradicțiilor „tradiționale" anglo-americane, cît și al activizării concurenței monopolurilor japoneze și germane. În anii crizei, comerțul S.U.A. și Angliei cu țările Americii Latine (al S.U.A. în primul rînd) a suferit scăderi însemnate. S-au redus, de asemenea, și investițiile de capital. În aceeași perioadă însă, Japonia a reușit să sporească de 2,5 ori volumul comerțului său cu țările Americii Latine. Folosind sistemul clearing și Germania a reușit să obțină o lărgire a schimburilor sale cu aceste țări. Cu toate acestea, principalii concurenți în America Latină au rămas tot Anglia și S.U.A. În noiembrie 1929, o misiune engleză condusă de lordul D'Abernon a semnat cu Argentina o convenție comercială și una vamală. Dar în anii 1930—1934, în 12 republici latino-americane au avut loc lovituri de stat, dintre care unele au înlăturat de la putere grupurile conducătoare care se orientau spre Anglia. Guvernul generalului Uriburu care l-a înlocuit pe cel condus de liderul radical Yrigoyen, în Argentina, ca și guvernul Vargas instalat în octombrie 1930, în Brazilia, au fost recunoscute și au primit sprijin din partea S.U.A. Pentru a-și recîștiga pozițiile, Anglia a oferit guvernului argentinian, în decembrie 1930, un credit de 5 milioane lire sterline. În ianuarie 1932, Anglia a reușit să semneze cu Argentina un tratat care consolida pozițiile capitalului englez în această țară. În 1931 și Brazilia, care nu voia să renunțe la avantajele pieții britanice a încheiat cu Anglia o convenție comercială pe baza clauzei națiunii celei mai favorizate.

Ciocnirile de interese între puterile imperialiste pentru poziții dominante în America Latină au alimentat neînțelegerile între diferite țări latino-americane, provocînd conflicte grave și chiar războaie între aceste țări, cum au fost cele dintre Bolivia și Paraguay, dintre Peru și Columbia.

Războiul dintre Bolivia și Paraguay a izbucnit în vara anului 1932 și s-a prelungit pînă în 1935. La originea acestui conflict armat a stat lupta pentru stăpînirea regiunii Chaco, bogată în zăcăminte de petrol, împărțită între cele două țări, fără însă ca frontierele să fi fost precis delimitate. După descoperirea în 1926 a zăcămintelor de petrol la granița boliviană a regiunii, monopolurile americane și în primul rînd „Standard Oil", interesate în exploatarea petrolului bolivian, au cerut guvernului paraguyan să admită construirea pe teritoriul său a unei conducte. Acțiunea monopolurilor americane a fost însă contracarată de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cele engleze. Interesat la rîndul său să obțină împrumuturi din partea guvernului englez și a monopolului „Royal Dutch Schell", guvernul paraguayan a adoptat o poziție intransigentă, în timp ce guvernul bolivian a formulat pretenții pentru întreg teritoriul Chaco. În 1927, conflictul dintre cele două țări s-a agravat, au început incidente de graniță care în 1932 au degenerat într-un lung și sîngeros război.

Celălalt conflict armat dintre Peru și Columbia a izbucnit în toamna anului 1932 și a durat pînă în primăvara anului următor. El a fost, de asemenea, generat de concurența dintre puterile imperialiste : S.U.A., Anglia și Japonia. Aici, planurile amricane de organizare a unui bloc al țărilor din regiunea Oceanului Pacific, în care să intre și republicile latino-americane situate pe țărmul acestui ocean, s-au lovit de împotrivirea guvernului peruan susținut de Anglia și Japonia, puteri hotărîte să împiedice realizarea proiectului american. Japonia pentru care Peru constituia o importantă zonă de expansiune economică a căutat să strîngă cît mai mult legăturile cu guvernul acestei țări, căruia i-a și acordat un împrumut de 100 milioane ieni în vederea cumpărării de armament din Japonia. La rîndul lor, S.U.A. au căutat să-și întărească pozițiile în Columbia. Rivalitatea dintre cele trei puteri imperialiste a făcut să crească încordarea în relațiile dintre cele două țări, reactualizînd un conflict teritorial mai vechi în legătura cu care ele ajunseră la o înțelegere, consemnată în tratatul încheiat în 1922. În noaptea de 31 august spre 1 septembrie. în portul fluvial Leticia pe Amazon, din Columbia, o grupă de peruani înarmați, locuitori ai orașului, au luat în stăpînire administrația. Unități ale armatei regulate peruane le-au venit în ajutor. Conflictul care amenință să cuprindă și republicile vecine s-a prelungit timp de 9 luni și s-a încheiat cu pierderea a peste 70.000 de vieți omenești. El a luat sfîrșit în urma acțiunii de mediere întreprinsă de o comisie a Ligii Națiunilor.

Eșuarea conferinței de dezarmare

Declanșarea și consecințele crizei economice mondiale au făcut ca toate marile probleme internaționale ale epocii respective să devină mai complexe și mai acute. Astfel, adîncirea contradicțiilor, în general, și a celor dintre marile puteri imperialiste, în special, a făcut din problema dezarmării una dintre cele mai controversate probleme, care a prilejuit înfruntarea celor mai diverse concepții și planuri. Toate aceste confruntări au fost însă dominate de interesele de hegemonie și dominație ale marilor puteri imperialiste, care urmăreau fiecare menajarea intereselor proprii, realizarea unei reduceri sau limitări a armamentelor pe seama altora.

Agravarea situației internaționale, ca urmare a crizei economice, a determinat Comisia pregătitoare a Conferinței de dezarmare, ale cărei lucrări începuseră încă din mai 1926, să-și încheie dezbaterile prin adoptarea unui proiect de convenție pentru reducerea și limitarea armamentelor și trecerea la unele pregătiri concrete în vederea convocării unei conferințe mondiale de dezarmare. Proiectul de convenție

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

din decembrie 1930, inspirat în bună parte din tezele franceze, nu fixa cifra pentru reducerea înarmărilor, ci stabilea doar cadrul, procedeele pentru reducerea înarmărilor, asigurarea controlului, categorii de armament supuse reducerii.

Conferința de dezarmare la care erau reprezentate 62 de state s-a deschis la 2 februarie 1932 sub președenția ministrului de externe britanic Henderson. Chiar de la început a devenit evidentă existența unor divergențe serioase. Majoritatea s-a pronunțat în favoarea adoptării ca bază de discuție a proiectului de convenție alcătuit de Comisia pregătitoare, dar Germania, (care respinsese proiectul deoarece nu satisfăcea cererile ei de „egalitate de tratament" în materie de înarmări) și țările care o urmau în politica revizionistă nu erau de acord, ele fiind interesate în legalizarea politicii lor de înarmare. Divergențele în privința priorității securității sau dezarmării continuau să persiste, opunînd Franței, Anglia și S.U.A. Aceste divergențe arătau că, în pofida îndelungatelor dezbateri din Comisia pregătitoare, părerile rămâneseră aceleași.

Contradicțiile dintre marile puteri au răbufnit mai ales cu prilejul discutării diferitelor planuri de dezarmare. Planul prezentat încă de la început în numele Franței de către A. Tardieu care prevedea în esență : 1) punerea armelor celor mai puternice și mai periculoase la dispoziția și sub comandamentul Societății Națiunilor ; 2) crearea unei poliții internaționale ; 3) obligativitatea arbitrajului și organizarea sancțiunilor, n-a fost acceptată de reprezentanții Angliei, S.U.A., Germaniei și Japoniei. Delegații Angliei și S.U.A. propuneau o dezarmare limitată și calitativă, cei germani continuau să revendice „egalitatea în drepturi" la înarmare a țării lor, iar delegații japonezi erau împotriva oricărei dezarmări.

La 22 iunie 1932, președintele S.U.A., Hoover, a propus un nou plan care consta în reducerea cu o treime a efectivelor terestre, lichidarea totală a carelor și artileriei grele, reducerea cu o treime a numărului și tonajului cuirasatelor, a tonajului submarinelor, cu o pătrime a tonajului port-avioanelor, crucișătoarelor și contratorpilatoarelor, suprimarea avioanelor de bombardament. Nici acest plan n-a fost acceptat ; Anglia nu putea accepta clauzele navale, iar delegația franceză a propus un plan de compromis care nu fixa nici cifre, nici proporții, mărginindu-se să prevadă, într-o formulare generală, efectuarea unei reduceri substanțiale a armamentelor care să fie aplicată printr-o convenție generală armamentelor terestre, navale și aeriene.

Germania a refuzat să accepte acest compromis, pretextînd din nou că se află într-o situație de inegalitate față de celelalte puteri. Delegații germani au declarat că nu vor mai lua parte la lucrările conferinței, dacă nu se va recunoaște în principiu „egalitatea în drepturi" a Germaniei la înarmare. La 16 septembrie, delegații germani au părăsit conferința. Pentru a-i face să revină, la 11 decembrie 1932, o conferință a reprezentanților Franței, Marii Britanii, Germaniei, Italiei, Statelor Unite, a recunoscut „egalitatea în drepturi" privind înarmările. Franța subordona realizarea în practică a acestei egalități asigurării prealabile a securității.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 14 noiembrie 1932, delegația franceză a prezentat un nou plan inspirat din vechiul plan Tardieu, dar ameliorat. Pentru a contracara planul francez și a relua inițiativa la conferință, Mac Donald a prezentat un altul în numele Marii Britanii. Acest proiect fixa la 200.000 efectivele armatelor principalelor țări din Europa continentală. Concomitent cu planul Mac Donald și Italia fascistă a prezentat un proiect în care realizarea dezarmării era condiționată de revizuirea tratatelor de pace, de acordarea efectivă a „eglității în drepturi" în materie de înarmări și de crearea unui directorat european care să vegheze la executarea acordului propus.

Potrivit planurilor prezentate de Marea Britanie și Italia, Germania nu putea să-și sporească forțele armate decît în acord cu celelalte puteri semnatare ale pactului. De fapt, problema dezarmării era astfel transformată în problema modalităților de sporire a armamentelor germane ; Germania se putea înarma, dar numai înțelegîndu-se cu ceilalți semnatari ai pactului. Germania s-a arătat totuși nemulțumită, obiectînd că Franța putea avea în afara celor 200.000 oameni din metropolă și trupe coloniale. La 28 iunie 1933, lucrările conferinței s-au întrerupt pînă în octombrie. Reluarea lucrărilor la 9 octombrie 1933 s-a făcut într-o atmosferă foarte încordată. Cîteva zile mai tîrziu, Hitler anunța că Germania a părăsit și Societatea Națiunilor. Falimentul Conferinței de dezarmare era evident.

ACȚIUNI PENTRU APĂRAREA SECURITĂȚII

Constituirea Înțelegerii Balcanice

Deteriorarea situației internaționale în anul 1933 a dus la intensificarea acțiunilor în vederea constituirii unui organism de cooperare antirevizionistă între țările balcanice. Cercurile politice conducătoare din țările Micii Antante erau de părere că realizarea unei asemenea înțelegeri și stabilirea unei conlucrări strînse cu aceasta este nu numai posibilă dar și necesară, cu atît mai mult cu cît o serie de acțiuni întreprinse anterior lăsau să se întrevadă interesul crescînd al statelor balcanice pentru o apropiere mai strînsă între ele, ca de pildă cele patru conferințe organizate pînă în 1933 cu participarea unor delegați neoficiali din România, Iugoslavia, Bulgaria, Albania și Turcia.

România și Iugoslavia erau vital interesate în realizarea unei asemenea cooperări. Reprezentantului României, ministrul de externe N. Titulescu, i-a revenit un merit deosebit în activitatea de realizare a Înțelegerii Balcanice. În octombrie 1933, el declara : „...cu cît pacea e mai bine organizată în Balcani cu atît mai mult ea este întărită în Europa centrală". În toamna anului 1933, ministrul român a întreprins un turneu diplomatic în numeroase capitale balcanice vizitînd Ankara, Sofia, Belgrad, Atena unde a fost întîmpinat ca un adevărat mesager al cooperării interbalcanice și al păcii.

Pactul Înțelegerii Balcanice a fost semnat la Atena, la 9 februarie 1934, de România, Iugoslavia, Grecia și Turcia. Era o alianță cu caracter

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

defensiv a unor state interesate în menținerea *statu quo-ului* teritorial, a independenței naționale în fața amenințării crescînde din partea statelor fasciste. Așa cum se preciza în art. 1 al pactului, părțile contractante își garantau reciproc frontierele lor balcanice și se obligau să nu întreprindă nici o acțiune politică și să nu-și asume nici o obligație de asemenea natură împotriva vreunui alt stat balcanic care nu semnase tratatul, fără un aviz mutual prealabil. Pactul menționa, în mod expres, ideea menținerii *statu quo-ului* și a opunerii împotriva încercărilor revizioniste. Deși Înțelegerea Balcanică s-a realizat fără participarea Bulgariei și Albaniei,, prevederile tratatului care-i stătea la bază au făcut ca acest organism să fie considerat ca un eveniment important al vieții internaționale, o verigă importantă într-un sistem european de securitate colectivă.

Tratativele pentru „Pactul răsăritean"

Agravarea situației internaționale a stimulat inițiativele pentru crearea unui sistem de securitate colectivă.

În urma creșterii pericolului de război în Europa, mulți politicieni din țările capitaliste au înțeles eficacitatea unui asemenea sistem în lupta împotriva agresiunii ; în Franța, care se găsea singură în fața amenințării hitleriste, propunerile respective au avut un ecou deosebit. Unul dintre politicienii lucizi, care a depus multe eforturi pentru crearea unui sistem de securitate europeană, a fost ministrul de externe al Franței, Louis Barthou. În anii 1934 au avut loc tratative franco-sovietice privitoare la crearea așa-numitului *Pact răsăritean*, care să cuprindă Germania, U.R.S.S., Polonia, Finlanda, Cehoslovacia și cele trei țări balcanice. Statele participante se angajau să-și acorde orice fel de ajutor în caz de agresiune împotriva unuia dintre ele. Franței îi revenea rolul de garant al *Pactului răsăritean*. La rîndul ei, U.R.S.S. devenea garant al *Pactului de la Locarno*. În felul acesta s-ar fi creat un sistem de securitate colectivă, care ar fi împiedicat agresiunea atît în răsăritul, cît și în apusul Europei.

În urma tratativelor pe care le-au dus guvernele U.R.S.S. și Franței în țările interesate, doar patru state : Cehoslovacia, Letonia, Lituania și Estonia s-au pronunțat pentru încheierea *Pactului răsăritean*. Germania hitleristă a refuzat să participe la un asemenea pact, pe motiv că situația ei este „inegală" din cauza „dezarmării". Polonia a refuzat să participe pe motiv că ea a încheiat tratate bilaterale cu unii din vecinii ei și în primul rînd cu Germania (tratatul de neagresiune polono-german din 26 ianuarie 1934), care-i garantează securitatea. Această orientare a fost în cele din urmă păgubitoare pentru Polonia.

Un rol impotrant în subminarea *Pactului răsăritean* l-a jucat diplomația engleză. Guvernul Marii Britanii, deși în vorbe aprobase ideia *Pactului răsăritean*, în realitate a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a împiedica încheierea lui. Pentru guvernul Marii Britanii, tratatele bilaterale reprezentau cea mai sigură garanție a securității statelor. ale relațiilor anglo-germane. De dragul înțelegerii cu Germania, guvernul hitlerist, care trebuiau să reglementeze multe probleme complicate

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ale relațiilor anglo-germane. De dragul înțelegerii cu Germania,, guvernul englez sacrifica fără șovăire țările mici ale Europei și refuza să adere la vre-un pact care ar putea fi interpretat drept antigerman de către hitleriști. Mai mult decît atît, ministrul de externe al Angliei adoptase chiar terminologia lui Hitler despre *Pactul răsăritean*, numindu-l drept o încercare de „încercuire" a Germaniei, deși acestei țări i se oferise un loc egal în acest pact și nici unul din participanți nu-și propunea s-o atace, atît timp cît ea respecta securitatea vecinilor ei.

Germania hitleristă a căutat, la rîndu-i, să zădărnicească încheierea *Pactului răsăritean*, prin exterminarea fizică a unuia dintre promotorii acestui pact. La 9 octombrie 1934, teroriști croați, agenți în slujba Germaniei hitleriste, au asasinat la Marsilia pe regele Iugoslaviei, Alexandru, sosit în Franța pentru tratative în vederea participării Iugoslaviei la un sistem de securitate europană, și pe ministrul de externe al Franței, Louis Barthou, care venise să-l întîmpine.

Tratatele de ajutor mutual dintre U.R.S.S., Franța și Cehoslovacia

Postul lui Barthou a fost ocupat de unul dintre cei mai reacționari politicieni francezi, partizan al apropierii de Germania și Italia, Pierre Laval. Însă ideea alianței franco-sovietice prinsese rădăcini adînci în opinia publică franceză, iar Laval n-a putut-o zădărnici.

O contribuție notabilă la desfășurarea tratativelor și chiar la definitivarea textului acestui pact a adus ministrul de externe român, N. Titulescu, care considera că acest pact putea deveni baza organizării securității în Europa.

La 2 mai 1935, la Paris s-a încheiat tratatul de alianță și ajutor reciproc între Franța și U.R.S.S. Acest tratat prevedea consultări între cele două țări în caz de amenințare a integrității și securității uneia dintre părți, și ajutor imediat în caz de agresiune. În același timp s-au încheiat tratate cu conținut similar între Franța și Cehoslovacia și U.R.S.S.—Cehoslovacia. În tratatul sovieto-cehoslovac a fost introdusă o clauză, la cererea părții cehoslovace, prin care se stabilea ajutorul reciproc cu condiția obligatorie a participării Franței la acest ajutor. Astfel, guvernanți cehi legau soarta țării lor de combinațiile politice ale guvernului francez. Laval a refuzat, de asemenea, să precizeze obligațiile militare ale părților, pe motiv că o colaborare militară ar prezenta „pericolul influenței bolșevice asupra armatei Franței". Un asemenea „argument" părea demn de crezare pentru reacționarii francezi, care aveau multă influență în guvern și camere.

Cu tot caracterul general al acestor tratate, încheierea lor a însemnat o mare victorie a forțelor păcii împotriva războiului. Tratatele puneau bazele securității colective în Europa și ar fi putut deveni o piedică de neînvins pentru hitleriști și aliații lor. Însă evenimentele au arătat că guvernul francez n-a urmărit în mod real o politică de apropiere față de U.R.S.S. Tratatul încheiat cu U.R.S.S. a fost în mare parte o conce-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

sie acordată opiniei publice franceze și o încercare de a-i domoli pe hitleriști. Guvernele Franței au promovat funesta politică de „conciliere" cu agresorii și au nesocotit tratatele de ajutor reciproc din 1935.

Conferința de la Montreux. Noul regim al Strîmtorilor

Deteriorarea situației internaționale în general și creșterea încordării în regiunea Mării Mediterane și a Mării Negre în speical a pus la ordinea zilei problema revizuirii regimului strîmtorilor Mării Negre stabilit de Conferința de la Lausanne din 1923. În acest scop, din inițiativa Turciei, la 22 iunie 1936, la Montreux au început lucrările unei conferințe internaționale la care au participat : U.R.S.S., Marea Britanie, Franța, Turcia, Bulgaria, Grecia, România, Iugoslavia și Japonia.

Proiectului prezentat de guvernul turc care avea în vedere drepturile țărilor riverane, asigurarea securității în regiunea Mării Negre și a Mării Mediterane, a fost ferm susținut de delegația Uniunii Sovietice.

O activitate deosebită a desfășurat delegația română condusă de Nicolae Titulescu. Poziția delegației române a constituit o contribuție importantă la recunoașterea dreptului țărilor riverane asupra strîmtorilor Mării Negre. Ea s-a situat de la început pe poziția includerii în convenție a unor prevederi speciale privind aceste țări, avînd în vedere nu numai promovarea principiilor libertății de navigație, dar și asigurarea securității statelor din această zonă. Delegația română a sprijinit propunerea făcută de delegația turcă pentru desființarea *Comisiei Internaționale a Strîmtorilor* care constituia un anacronism flagrant, un control teritorial inadmisibil.

Dezbaterile conferinței s-au încheiat la 20 iulie 1936 prin semnarea unei noi convenții privind regimul strîmtorilor Mării Negre.

În preambulul convenției de la Montreux se specifica că noul regim al strîmtorilor are drept scop apărarea securității Turciei și a celorlalte state din bazinul Mării Negre. Așa cum se stabilea în art. 2 în timp de pace, vasele comerciale aveau deplină libertate de trecere prin stîmtori, ziua și noaptea, indiferent de pavilion, încărcătură. În timp de război, această prevedere se menținea numai dacă Turcia rămînea neutră.

Spre deosebire de convenția de la Lausanne conform căreia strîmtorile erau deschise pentru orice nave de război, ziua și noaptea, indiferent de pavilion, noua convenție limita trecerea prin strîmtori în timp de pace a navelor de război aparținînd statelor situate în afara bazinului Mării Negre atît în privința numărului, cît și a tonajului. Erau cel mult 15.000 tone, cu condiția ca tonajul total al vaselor ce treceau în același timp prin strîmtori să nu depășească 30.000 tone. Această cifră putea ajunge pînă la 45.000 tone, în cazul în care s-ar fi mărit flota vreunuia dintre statele riverane. Staționarea navelor de război ale statelor neriverane era limitată la 21 zile (art. 18). Așadar, admiterea vaselor de război ale statelor neriverane în strîmtorile Mării Negre căpăta prin noua convenție un caracter de excepție.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În caz de război, dacă rămînea neutră, Turcia se obliga să nu admită trecerea prin strîmtori a vreunui vas aparţinînd statelor beligerante (art. 19). Dacă participa la război, putea proceda cum socotea de cuviinţă.

Convenţia stabilea, în acelaşi timp, anumite avantaje pentru statele riverane, cărora li se permitea trecerea prin strîmtori a vaselor de război, inclusiv a vaselor de linie şi a submarinelor.

Convenţia de la Montreux a desfiinţat *Comisia Internaţională* pentru reglementarea regimului strîmtorilor creată de Conferinţa de la Lausanne din 1923. Prerogativele comisiei treceau asupra statului turc, căruia i se îngăduia şi remilitarizarea regiunii strîmtorilor.

Statele Europei nordice Belgia şi Olanda în faţa agravării situaţiei internaţionale

Încă în primii ani de război, la fel ca şi alte state mici şi mijlocii, statele Europei de nord s-au orientat spre o politică de apropiere menită să ducă la consolidarea poziţiei lor internaţionale. Această politică a înregistrat un important succes în ianuarie 1926 cu prilejul semnării de către Norvegia, Suedia, Danemarca şi Finlanda a unor tratate prin care se obligau să soluţioneze prin mijloace paşnice orice diferende.

În anii crizei economice mondiale, care s-a răsfînt dureros asupra economiei acestor ţări, ideea unei politici economice de cooperare în vederea depăşirii dificultăţilor economice provocate de criză a cîştigat tot mai mult teren. La 6 septembrie 1931, la Oslo, reprezentanţii statelor scandinave, ai Belgiei, Luxemburgului şi Olandei au semnat o convenţie tarifară la care s-a alăturat şi Finlanda. Prin această convenţie, intrată în vigoare în februarie 1932, semnatarii se obligau să menţină taxele vamale la nivelul existent şi să nu introducă altele noi decît după prevenirea celorlalţi semnatari. Convenţia a pus bazele aşa-numitului „grup de la Oslo". Ea a favorizat intensificarea schimbului comercial dintre ţările semnatare şi a dus la o mai strînsă colaborare între statele Europei nordice îndeosebi : Norvegia, Suedia, Danemarca şi Finlanda.

În ajunul războiului italo-etiopian (august 1935), miniştrii statelor nordice întruniţi la Oslo s-au pronunţat în favoarea revolvării paşnice a conflictului italo-etiopian în conformitate cu Pactul Societăţii Naţiunilor. După declanşarea agresiunii, guvernele statelor „grupului de la Oslo" au aprobat sancţiunile stabilite de Societatea Naţiunilor împotriva Italiei fasciste şi au trecut la unele măsuri de aplicare a lor. Eşuarea, însă, a politicii de sancţiuni în condiţiile cunoscute a provocat derută şi demobilizare în rîndul respectivelor state ale căror guverne au declarat la 1 iulie 1936 că pentru ele art. 16 al Pactului Societăţii Naţiunilor încetează să mai aibă un caracter obligatoriu, atît timp cît pactul în ansamblu nu se aplică în întregime şi cu consecvenţă. Declaraţia statelor nordice a contribuit la slăbirea poziţiilor apărătorilor pactului. Prin această declaraţie şi prin cele ulterioare făcute în cadrul comisiei pentru reforma Pactului Societăţii Naţiunilor, guvernele statelor „grupului de la Oslo" urmăreau să nu-şi mai asume nici o obligaţie faţă de Societate ai cărei membri continuau însă să rămînă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Agravarea situației internaționale și relațiile interamericane

În condițiile ofensivei puterilor fasciste, Statele Unite s-au străduit să mențină alături republicile latino-americane, prin intermediul conferințelor panamericane. Astfel, în cadrul Conferinței de la Montevideo din 1933 a fost pusă chestiunea solidarității economice și politice interamericane, iar principiile „bunei vecinătăți au căpătat o consacrare internațională. Aceasta ca urmare îndeosebi a eforturilor lui Cordell Hull, secretarul Departamentului de Stat, care a recomandat înlăturarea barierelor vamale și încheierea tratatelor bilaterale pe bază de reciprocitate.

La Buenos Aires, în 1936, președintele F. D. Roosevelt, în discursul inaugural rostit la Conferința interamericană, a insistat asupra necesității consultării mutuale „în toate cazurile în care pacea republicilor americane ar fi amenințată". El a cerut guvernelor latino-americane să asigure liniștea internă în țările lor și a preconizat stabilirea de vaste relații economice pe întreaga emisferă occidentală. Aceste cerințe ale Washingtonului vor fi treptat acceptate și puse în aplicare, în special după izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

În decembrie 1938, la cea de a opta Conferință ordinară panamericană, ținută la Lima, a fost adoptată o *Declarație a principiilor americane*, cunoscută și sub denumirea de *Declarația de la Lima*. În partea introductivă aacestei declarații erau subliniate ideile similitudinii instituțiilor republicane ale statelor americane, respectul față de dreptul internațional, absența prejudecăților de ordin rasial sau religios. Documentul stabilea că atunci cînd pacea statelor americane va fi menținută, ele, recunoscînd comunitatea intereselor lor „vor face efectivă solidaritatea lor pe calea coordonării, în conformitate cu dorințele fiecărei țări suverane". Se preciza că miniștrii de externe se vor putea consulta în caz de nevoie la inițiativa unuia dintre ei.

POLITICA EXTERNĂ REVANȘARDĂ A GERMANIEI NAZISTE ÎN ANII 1933—1936

La baza politicii externe a celui de al treilea Reich au stat tendințele din totdeauna ale imperialismului german : subjugarea Europei și stabilirea dominației mondiale.

Chiar în primul său discurs, în calitate de cancelar, rostit în Reichstag, la 1 februarie 1933, în care revendica cu falsă modestie doar „egalitatea în drepturi" a Germaniei cu celelalte puteri, Hitler avea în vedere nu numai abolirea restricțiilor militare ale tratatului de la Versailles, ci și reconstituirea unui mare Reich care să înglobeze toate grupurile etnice germane din Europa.

Conform planurilor naziste, „nucleul" viitorului Reich trebuia creat prin anexarea Austriei, ocuparea teritoriilor locuite de germani din Cehoslovacia și Polonia. Stăpînirea germană urma să fie extinsă asupra întregii Europe, pînă în Urali și Caucaz. În „teritoriile din Răsărit" urma să se desfășoare o acțiune de intensă colonizare germană. Aici, naziștii plănuiau crearea unei „confederații" sub dominație germană, prin ex-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

terminarea a milioane de slavi. În planurile naziste intrau, de asemenea, anexarea unor teritorii aparținînd Franței și Belgiei, gruparea restului Europei într-o altă „confederație" de state vasale Germnaiei, care urma să devină și stăpîna posesiunilor coloniale ale statelor europene. Stabilirea dominației mondiale presupunea și cucerirea unor teritorii în Asia, extinderea, prin diverse mijloace, a influenței germane în țările Americii Latine.

Instaurarea nazismului la putere în Germania și cunoașterea programului de politică externă a partidului național-socialist n-au împiedicat, însă, anumite cercuri politice conducătoare din Anglia și Franța să continue politica de „integrare" a Germaniei în Europa. Astfel, în urma propunerii făcute de Mussolini, în martie 1933, pentru „continuarea și dezvoltarea spiritului de colaborare între state", în conformitate cu tratatul de la Locarno, la Roma au început tratative între reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și Germaniei pentru încheierea unui pact cvadripartit. Semnat la 15 iulie 1933, pactul celor patru puteri prevedea în afara colaborării între țările semnatare, revizuirea unor clauze ale tratatului de la Versailles, „egalitatea în drepturi" a Germaniei la înarmare.

Semnarea pactului a pus în mișcare pe toți adversarii înțelegerii cu Hitler și Mussolini, în care vedeau o primă acordată politicii revizioniste.

În Franța, o parte a cercurilor conducătoare își manifesta temerea că noul tratat va duce la izolarea Franței și la întărirea rolului de arbitru al Marii Britanii. În Polonia și în țările Micii Înțelegeri, noul tratat a provocat reacții negative, el fiind considerat ca o lovitură dată sistemului de alianțe francez din această parte a continentului. **N. Titulescu**, ministrul de externe al României a criticat în termeni foarte aspri pactul celor patru puteri, arătînd că revizuirea tratatelor existente va duce la război.

Divergențele între țările semnatare și critica severă la care a fost supus pactul celor patru puteri au împiedicat ratificarea lui. Politica de înțelegere cu statele fasciste înregistrase un eșec, dar tendințele de conciliere cu acestea au continuat, totuși, să influențeze politica externă a Angliei și Franței.

Pentru a se putea mișca liber, guvernul hitlerist avea însă nevoie de înlăturarea restricțiilor impuse prin tratatul de la Versailles și a obligațiilor ce rezultau pentru Germania din calitatea sa de membru al Societății Națiunilor. După ce, în aprilie, delegația germană la Conferința pentru dezarmare a cerut ca din proiectul de convenție să fie excluse interdicțiile cu privire la formațiunile semimilitare, în septembrie, ea a cerut categoric să se recunoască Germaniei egalitatea în drepturi în privința înarmărilor. Guvernul german a respins propunerea de compromis făcută de reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și S.U.A., ca îngrădirile impuse Germaniei în privința înarmărilor să fie înlăturate treptat și la 14 octombrie a rechemat delegația sa de la conferință. La 19 octombrie 1933, guvernul nazist a anunțat oficial ieșirea Germaniei din Societatea Națiunilor. Cu acest prilej, Hitler, atingînd coarda sentimentelor anticomuniste, n-a uitat să asigure din nou puterile occidentale de „intențiile sale pașnice".

Țările occidentale, și îndeosebi Franța, aveau însă suficiente motive chiar încă de pe atunci să fie îngrijorate. „Franța este dușmanul nostru

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cel mai de temut", „Lupta cu Franța va fi o luptă pe viață și pe moarte" scrisese Hitler în „Mein Kampf" — izvorul de inspirație al politicii externe naziste. Alianța Austriei, care după expresia lui Hitler, „trebuia să revină la sînul patriei mame" și politica de subminare a sistemului de alianțe francez și Europa de sud-est, inaugurată de regimul nazist, constituiau o amenințare foarte serioasă pentru organizarea existentă a Europei.

Atunci cînd guvernul clericalo-fascist al cancelarului Dollfuss, care se orienta spre Italia, a căutat să opună rezistență infiltrării naziste în Austria și a interzis propaganda pentru Anschluss, reacția n-a întîrziat să vină. Berlinul a trecut la sabotarea economică a Austriei ; căutînd să oprească afluxul de turiști către această țară, a impus o taxă de 1.000 de mărci oricărui cetățean german care voia să viziteze republica vecină.

În octombrie 1933 s-au produs un atentat nereușit la viața cancelarului Dollfuss. În iulie 1934, el a fost însă ucis. S-a încercat preluarea puterii de către elementele favorabile Germaniei naziste, dar puciul a fost înfrînt. Anglia, Franța și Italia au făcut declarații cu privire la păstrarea independenței Austriei.

La 22 ianuarie 1934, Germania nazistă și Polonia au semnat tratatul cu privire la „rezolvarea pașnică a diferendelor", pe termen de zece ani, pe care unele cercuri conducătoare franceze l-au interpretat ca o întoarcere a Poloniei către Germania. Edourad Herriot, referindu-se la acest eveniment, nota în jurnalul său, că Polonia se comportă în așa fel „ca și cum ar depinde total de Germania". Evident, acest tratat, pe care guvernul polonez l-a semnat din dorința de a-și găsi aliații împotriva U.R.S.S. și din pricina neîncrederii sale față de Franța, a constituit un succes important al politicii externe germane, care provocase, astfel, o primă săpătură în sistemul de alianțe europene patronat de Franța. Legată prin acest tratat de Germania, Polonia a refuzat, de fapt, să se alăture inițiativei franco-sovietice de încheiere a așa numitului „pact răsăritean". Refuzul Germaniei naziste de a adera la încheierea „pactului răsăritean", motivat tot prin situația de inegalitate din punct de vedere al înarmărilor în care se afla Germania față de celelalte puteri și refuzul guvernului polonez au constituit o piedică serioasă în calea încheierii unui asemenea tratat.

Remilitarizarea Germaniei. „Frontul de la Stresa"

În anul 1935, Germania nazistă a făcut noi pași pe calea politicii sale de încălcare a tratatelor.

La 13 ianuarie 1935, Germania a obținut un nou succes cu prilejul plebiscitului din regiunea Saar, la care circa 90% din populația acestui teritoriu s-a pronunțat pentru realipirea la Germania. Acest succes a încurajat pe conducătorii naziști să se lanseze și în alte acțiuni.

La 13 martie 1935, Göring a anunțat oficial existența aviației militare germane, iar la 16 martie a fost publicat decretul privitor la introducerea serviciului militar obligatoriu.

Legea pentru constituirea Wehrmacht-ului, stabilea organizarea a 36 de divizii grupate cîte 3 pe corpuri de armată. De la 100.000 de oa-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

meni prevăzuți de tratatul de la Versailles, efectivele armatei germane se ridicau la peste 400.000. Măsura era motivată prin „lipsa loialitate" a puterilor învingătoare, care nu și-au respectat angajamentul de a realiza dezarmarea și necesitatea ca, în astfel de condiții, Germania să-și creeze mijloace pentru apărare. Firește că anunțarea măsurii a fost însoțită de declarații „pacifiste", care asigurau, totodată, că ea a fost luată numai în interesul luptei cu „comunismul mondial".

Măsurile de reînarmare din martie 1935 constituiau fără îndoială cea mai gravă încălcare a tratatului de la Versailles săvîrșită pînă atunci de Germania nazistă. Protestele n-au întîrziat să sosească la Berlin, dar ele s-au dovedit a fi cu totul lipsite de eficacitate. La 18 martie, guvernele englez și francez au înaintat guvernului german note de protest împotriva încălcării clauzelor militare ale tratatului de la Versailles. La acest protest s-a alăturat și Italia. La 23 martie, reprezentanții celor trei puteri au anunțat că se vor întîlni la Stresa pentru a discuta situația creată, dar diplomația engleză a făcut o nouă încercare de a ajunge la compromis cu Hitler.

La 24 martie, conform unei înțelegeri anterioare evenimentelor de la 16 martie, John Simon, ministrul britanic al afacerilor externe și A. Eden, lordul sigiliului privat, au plecat la Berlin. În timpul tratativelor care au durat două zile, șeful nazist a căutat din nou să încredințeze pe cei doi miniștri britanici de intențiile sale pașnice, subliniind, totuși, că „fără o revizuire fundamentală a poziției hărăzite Germaniei", nu va fi posibilă o soluționare durabilă a problemelor europene. El a propus încheierea unui pact între participanții la tratatele de la Locarno, care să aibă la bază ideea egalității forțelor militare aeriene ale Germaniei, Angliei și Franței. Cu același prilej, Hitler a făcut cunoscută și pretenția guvernului german ca flota de război germană să atingă 35 la sută din tonajul celei engleze. Respingînd ideia pactului răsăritean, el s-a declarat de acord numai cu încheierea unor pacte bilaterale. În cursul acestor convorbiri, Hitler a atins și o problemă deosebit de gingașă pentru interlocutorii săi : problema coloniilor. Cancelarul nazist căuta să-i încredințeze că Germania dorește sincer să revină în Societatea Națiunilor, dacă i se va asigura o poziție egală cu celelalte mari puteri. Condiția principală era retrocedarea fostelor colonii germane. Problema colonială a constituit un obstacol important în calea unei înțelegeri mai largi anglo-germane.

La 11 aprilie 1935 s-a deschis conferința anglo-franco-italiană de la Stresa. Ea a constituit o unică și timidă încercare de a da o ripostă colectivă actelor unilaterale inițiate de Reichul nazist, de nesocotire a tratatelor în vigoare. Luînd în discuție memorandumul francez cu privire la încălcarea de către Germania a articolului V al tratatului de la Versailles, participanții au deplîns metodele folosite de Germania, dar au recunoscut necesitatea de a se revizui clauzele cu caracter militar impuse prin tratate țărilor învinse în primul război mondial. Participanții la conferință și-au reafirmat intenția de a continua contractele privind încheierea unui pact răsăritean, și s-au obligat să susțină în continuare independența Austriei.

Dar documentele adoptate la Stresa s-au dovedit a fi pur formale. Așa numitul „front de la Stresa" n-a fost nicidecum un front sprijinit pe o solidaritate reală de interese și de voință a celor trei puteri. Pe de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

altă parte, politica preconizată la Stresa a fost chiar de la început subminată de atitudinea conciliantă față de Germania a puterilor participante. Italia, aflată în conflict cu Societatea Națiunilor, ca urmare a agresiunii sale împotriva Etiopiei, avea pînă la urmă să se apropie de Germania, care lupta ea însăși împotriva Societății Națiunilor, încălcînd unilateral tratatele. Anglia la rîndul ei, prin tratatul naval încheiat cu Germania, la 18 iunie 1935, a dat o nouă și puternică lovitură încercărilor de a organiza o ripostă colectivă împotriva agresivității crescînde a nazismului. Prin acest tratat, Anglia a încuviințat ca Germania să-și reconstruiască flota pînă la nivelul de 35 la sută din tonajul global al marinei britanice, iar în ceea ce privește submarinele pînă la 45 la sută și mai tîrziu chiar sută la sută. După ce în martie 1935, Anglia „protestase" împotriva reînarmării Germaniei, în iunie, ea se alătura acesteia pentru încălcarea cauzelor militare ale tratatului de la Versailles. Guvernanții englezi ai timpului și-au făcut iluzia că astfel vor opri înarmarea navală a celui de al treilea Reich la un nivel convenabil, dar Hitler, cum era și de așteptat, n-a putut să nu interpreteze această concesie drept o slăbiciune și o manifestare a contradicțiilor din lagărul advers. Pactul naval anglo-german din iunie 1935 a fost fără îndoială o nouă etapă pe calea aleasă de Germania nazistă : soluționarea prin forța armelor a problemelor europene. Recunoscînd valabilitatea revendicărilor de ordin militar ale naziștilor, Anglia a făcut să scadă forța protestului împotriva reînarmării Germaniei. Totodată, prin acest act, Marea Britanie a pus în lumină contradicțiile dintre politica engleză și cea franceză privind soluționarea problemelor Europei.

Făcînd bilanțul anului 1935, presa nazistă avea tot temeiul să considere că acest an fusese „fecund" pentru Germania ; realipirea regiunii Saar, restabilirea serviciului militar obligatoriu, acordul naval-anglo-german, care contribuiseră la consolidarea interioară a regimului, au modificat, totodată, „într-un mod radical, în folosul Reichului, raportul de forțe din Europa". Aceste fapte erau prezentate ca argumente peremptorii care dovedeau justețea revendicărilor germane și necesitatea revizuirii tratatelor.

Criza renană

Remilitarizarea zonei renane constituia mai de mult un obiectiv al politicii naziste, guvernul hitlerist așteptînd doar momentul potrivit pentru atingerea lui. Telegramele ambasadorului francez la Berlin din lunile noiembrie și decembrie 1935 avertizau că Germania, invocînd exigențele securității naționale, va tinde să elibereze Germania de o obligație considerată prea împovărătoare, stabilind garnizoane și fortificații la frontiera de est și în Renania.

Pretextul pentru această nouă lovitură de forță a fost încheierea pactului sovieto-francez. Într-o convorbire avută cu François Poncet, la 2 martie 1936, Hitler și-a arătat nemulțumirea față de faptul că interviul său acordat presei franceze, înainte ca parlamentul francez să fi ratificat pactul sovieto-francez, a apărut în ziarul „Paris-midi", numai la 28 februarie, a doua zi după ratificare. Hitler a folosit acest prilej pentru a

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

se lansa într-un nou atac împotriva tratatului franco-sovietic, declarîndu-l incompatibil cu tratatele de la Locarno. Folosind pe larg „argumente" din arsenalul propagandei anticomuniste și antisovietice, Hitler căuta să-și convingă interlocutorul asupra importanței misiunii Germaniei naziste în Europa. El miza, fără îndoială, pe atitudinea acelor cercuri politice franceze, care, în ciuda tuturor evidențelor, mai continuau să creadă că ar fi posibilă o „reîntoarcere" a Germaniei la Societatea Națiunilor și reglementarea pe calea tratativelor a pretențiilor germane.

Momentul pentru această nouă lovitură de forță a fost cît se poate de bine ales ; Franța se afla în plină campanie elecotrală, divizată deci de lupta dintre partide, iar în ce privește Anglia, guvernul nazist avea certitudinea că nu va acționa, dacă trupele germane vor fi introduse în Renania. Lipsit de sprijinul englez, protestul francez, socotea Hitler, nu va fi decît verbal.

La 7 martie 1936, ambasadorii Angliei, Franței, Italiei și Belgiei au fost convocați la Ministerul de Externe german, unde li s-a comunicat că Germania, renunțînd la tratatele de la Locarno, va ocupa zona renană. În memorandumul înmînat ambasadorilor, guvernul nazist căuta să justifice această nouă încălcare unilaterală a unui tratat internațional, încercînd să acrediteze ideea falsă, că tratatul de la Locarno fusese deja încălcat prin încheierea tratatului franco-sovietic. Pentru a disimula adevăratele sale intenții, guvernul hitlerist propunea încheierea unui pact de neagresiune și unul pe termen de 25 de ani cu Franța și Belgia și un tratat aerian cu puterile occidentale.

Deși a provocat îngrijorare la Paris, introducerea trupelor germane în Renania nu a provocat o ripostă hotărîtă din partea guvernului francez, iar reprezentanții guvernului englez au condamnat actul doar în vorbe. S.U.A. au adoptat și ele o atitudine rezervată.

După consfătuirea din 10 martie a puterilor semnatare ale tratatelor de la Locarno, care a condamnat, tot în vorbe, introducerea trupelor germane în zona demilitarizată a Renaniei, la 14 martie, problema a fost discutată la ședința de la Londra a Consiliului Societății Națiunilor. S-a discutat mult, dar nu s-a putut ajunge la adoptarea unei hotărîri energice și eficace. Delegația engleză a condamnat din nou din punct de vedere formal acțiunea întreprinsă de guvernul nazist, dar s-a arătat dispusă la compromis. Italia, ea însăși în conflict cu Societatea Națiunilor pentru încălcarea flagrantă a obligațiilor de membru, nu se asocia la nici o măsură de sancționare a Germaniei.

Dintre marile puteri, U.R.S.S. sa pronunțat, prin cuvîntul lui M.M. Litvinov, pentru măsuri hotărîte de contracarare a politicii agresive a Germaniei naziste. Poziție hotărîtă împotriva acestei noi încălcări unilaterale a unui tratat internațional a adoptat Nicolae Titulescu, ministrul de externe al României. Intervențiile sale au fost apreciate ca fiind printre cele mai energice luări de poziție în favoarea respectării tratatelor și dreptului internațional.

La 19 martie, Consiliul Societății Națiunilor a adoptat o rezoluție, care constata doar faptul încălcării de către Germania a articolului 43 al Tratatului de la Versailles și a tratatelor de la Locarno. Conferința din

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

aceeași zi a statelor semnatare a tratatelor de la Locarno a hotărît să invite Germania la o revizuire în comun a acestor tratate.

În felul acesta și această încălcare unilaterală de către Germania nazistă a unor obligații asumate prin tratate a rămas nesancționată ; la fel ca și în celelalte cazuri, ea nu putea decît să încurajeze politica externă revanșardă și agresivă promovată de Germania nazistă.

AGRESIUNEA ITALIEI FASCISTE ÎMPOTRIVA ETIOPIEI

Agresiunea Italiei împotriva Etiopiei a fost un act premeditat al politicii de cuceriri a imperialismului fascist italian. Din mărturiile unora dintre conducătorii fasciști rezultă că politica de cucerire a Etiopiei a început încă din 1932. În acest an, Mussolini, care, după propria sa expresie, urmărea să lichideze „marele cont rămas deschis de la 1896", a însărcinat pe generalul fascist Emilio de Bono să plece în Eritreea pentru a studia la fața locului posibilitățile unei viitoare acțiuni în Africa orientală. În anii 1933—1934, în Somalia și Eritreea au fost construite drumuri, aerodroame, au fost luate măsuri de întărire a forțelor armate.

În același timp, pe plan diplomatic, guvernul fascist căuta să disimuleze aceste pregătiri. Contele Pompeo Aloisi, diplomatul care avea să reprezinte Italia la Societatea Națiunilor în timpul conflictului italo-etiopian, notează în jurnalul său că, în ianuarie 1933, Mussolini, primind în prezența sa și a lui Suvici, subsecretar de stat la Externe, pe contele Vinci, noul ambasador la Addis-Abeba, i-a dat instrucțiuni să desfășoare o activitate care să mascheze cît mai bine intențiile guvernului fascist față de Etiopia

Incidentele de la Ual-Ual. Poziția marilor puteri occidentale

La 5 decembrie 1934, în localitatea Ual-Ual din provincia Ogaden s-a produs o sîngeroasă ciocnire între o unitate militară etiopiană, care însoțea Comisia mixtă anglo-etiopiană pentru delimitarea frontierei între Etiopia și Somalia britanică și forțele militare italiene pătrunse pe teritoriul etiopian. Trupele italiene au făcut uz de artilerie, tancuri și avioane.

După incidentele de la Ual-Ual *, guvernul italian a intensificat transporturile de trupe și materiale de război în Africa. În primele luni ale anului 1935 au traversat Canalul de Suez 102 unități navale italiene, față de 3 în perioada corespunzătoare a anului 1934. Deși masivele concentrări de forțe italiene prevesteau declanșarea unor acțiuni militare de mare amploare, ele n-au provocat, cum ar fi fost de așteptat, o reacție promptă și hotărîtă din partea Angliei și Franței, legate de Italia ca și de Etiopia nu numai prin prevederile Pactului Societății Națiunilor, dar și printr-o serie de tratate cu caracter special. Prin atitudinea de îngă-

* Pentru a justifica prezența unităților militare italiene la Ual-Ual, guvernul italian pretindea că localitatea făcea parte din Somalia italiană, afirmație contrazisă chiar de hărțile oficiale italiene care o situau pe teritoriul etiopian.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

duință, adoptată față de tendințele agresive manifestate de guvernul fascist, guvernele englez și francez au favorizat extinderea agresiunii. Poziția lor a influențat, se înțelege, și activitatea desfășurată de Societatea Națiunilor în legătură cu acest conflict.

Unele cercuri guvernante franceze, îngrijorate de tendințele revizioniste tot mai accentuate ale Italiei erau interesate să canalizeze aceste tendințe cît mai departe de regiunile europene, de bazinul Dunării și de Balcani. Din acest punct de vedere, „interesul lui Mussolini pentru Etiopia" era bine venit. După părerea urmașului lui Barthou la Ministerul de Externe, Pierre Laval, sprijinul Italiei era foarte important pentru contracararea politicii revizioniste a Germaniei hitleriste în Europa centrală. La 15 noiembrie 1934, în ședința Consiliului de Miniștri francez, Laval propunea să se facă Italiei o serie de concesii economice și teritoriale în Africa. La 7 ianuarie 1935, o delegație franceză condusă de Laval a semnat la Roma o declarație generală cu privire la colaborarea franco-italiană, o convenție referitoare la respectarea integrității teritoriale a statelor din Europa centrală și un pact consultativ franco-italian. În schimbul promisiunilor Italiei de a contribui la menținerea statu quo-ului politic și teritorial în Europa centrală, guvernul francez a satisfăcut cererile guvernului fascist privind acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate pentru italieni în Tunis și cele teritoriale în Sahara la granița cu Libia și în Somalia, la granița cu Eritreea. Franța a mai renunțat în favoarea Italiei la o parte a acțiunilor căii ferate Djibouti-Addis Abeba.

Este neîndoielnic că aceste concesii nu puteau decît să favorizeze realizarea planului guvernului fascist cu privire la Etiopia. Mai mult decît atît, așa cum a pretins Mussolini mai tîrziu, în cursul unei convorbiri între patru ochi avută cu Laval, cu prilejul dineului de la Ambasada Franței, ministrul de externe francez i-a dat în această privință „mînă liberă" dictatorului fascist. „Da, dar numai pentru o pătrundere pașnică" avea să încerce mai tîrziu să se justifice Pierre Laval. Cert este, însă, faptul că Mussolini a avut, în urma convorbirii confidențiale cu ministrul francez, tot temeiul să considere că guvernul Franței nu-i va crea dificultăți. Acest lucru este confirmat, de altfel, și de conținutul scrisorilor schimbate în legătură cu acest subiect, între Mussolini și Laval, după declanșarea războiului împotriva Etiopiei, în decembrie 1935.

Deși mai oscilantă, poziția Angliei a înclinat și ea spre o înțelegere cu Mussolini în dauna Etiopiei. Guvernul englez a acționat însă cu prudență. În sînul cercurilor guvernamentale britanice părerile erau împărțite : o parte a burgheziei își manifesta îngrijorarea față de recrudescența politicii de cuceriri a Italiei fasciste în Africa, o alta era dispusă s-o tolereze. Din ciocnirea acestor două tendințe nu putea rezulta decît o politică de compromis.

Astfel, guvernul englez nu s-a grăbit să răspundă sugestiilor făcute de Mussolini, în ianuarie 1935, cu privire la încheierea unei convenții între cele două țări în vederea „dezvoltării armonioase a intereselor italiene și engleze în Etiopia". Nici la Stresa, în timpul conferinței convocate ca urmare a încălcării de către Germania hitleristă a clauzelor militare ale Tratatului de la Versailles, unde problema etiopiană a fost și ea atinsă cu prilejul convorbirilor și al contactelor dintre experții din dele-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

gaţiile engleză şi italiană, englezii n-au adoptat o atitudine clară. Mussolini a tras însă concluzia (comunicată lui Dino Grandi, ambasadorul italian la Londra, care-l alarmase cu privire la poziţia guvernului englez) că guvernul britanic nu se gîndeşte să-i creeze dificultăţi deosebite.

La sfîrşitul lunii iunie, în timpul vizitei sale la Roma, Eden, reprezentantul britanic la Societatea Naţiunilor, a propus guvernului fascist o soluţie de compromis care consta în cedarea de către Etiopia a unei părţi din teritoriul său în provincia Ogaden, în schimbul unei fîşii de teritoriu din aşa-zisa Somalie britanică. Mussolini, care între timp concentrase la graniţa Etiopiei forţe militare importante, a respins compromisul propus.

Agresivitatea crescîndă a Italiei fasciste n-a determinat vreo schimbare de atitudine din partea Marii Britanii. Într-un discurs ţinut, la 11 iulie 1935, în Camera Comunelor, noul ministru de externe, în guvernul constituit în urma alegerilor din iunie, Samuel Hoare, sublinia că totdeauna Anglia a înţeles „tendinţa Italiei de expansiune peste mări". În numele guvernului englez el aprecia, chiar, ca întemeiate unele învinuiri aduse de Italia, Etiopiei, dar făcea apel la Mussolini să nu recurgă la acţiuni militare. Hotărîrea adoptată de guvernul englez în săptămînile următoare de a nu autoriza exportul de arme în Italia şi Etiopia a dezavantajat, se înţelege, pe aceasta din urmă.

Nici Statele Unite ale Americii n-au intervenit pentru a împiedica declanşarea agresiunii. La 3 iulie Haile Selassie, împăratul Etiopiei, s-a adresat preşedintelui Roosevelt, cerîndu-i să intervină pentru a găsi mijloacele care să asigure respectarea de către Italia a pactului Briand-Kellogg. Răspunsul a fost negativ. La 31 august, preşedintele Roosevelt îşi punea semnătura pe „legea neutralităţii", care-l împuternicea, ca în cazul unui conflict armat între alte state, să poată interzice exportul de arme şi materiale de război din S.U.A. către aceste state. Legea nu făcea nici o deosebire între agresor şi victimă, ceea ce, în cazul conflictului italo-etiopian, era în avantajul agresorului.

Atitudinea adoptată de guvernele englez şi francez faţă de politica agresivă a Italiei fasciste a influenţat din plin poziţia Societăţii Naţiunilor. Atîta timp cît aceste guverne căutau să ajungă la înţelegere cu dictatorul fascist, impunînd sacrificii Etiopiei, era foarte puţin probabil că Societatea Naţiunilor va putea interveni în mod eficace pentru a opri declanşarea agresiunii. Într-adevăr, după incidentele de la Ual-Ual, timp de 9 luni, Liga n-a luat niciodată în discuţie fondul relaţiilor italo-etiopiene, deşi înrăutăţirea lor, ca urmare a agresivităţii crescînde din partea Italiei, era evidentă. În acest răstimp, Societatea Naţiunilor a intervenit de cîteva ori doar în chestiuni de procedură, privind modalităţile de rezolvare a conflictului prin tratative directe între părţi sau prin arbitraj, acţiuni tărăgănate la nesfîrşit prin numeroase şi repetate obiecţii ridicate de reprezentanţii italieni.

La 16 august 1935, la Paris au fost angajate tratative tripartite între guvernele englez, francez şi italian referitoare la conflictul dintre Italia şi Etiopia. Luînd în consideraţie multe din pretenţiile formulate de guvernul fascist, reprezentanţii englezi şi francezi au prezentat o serie de

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

sugestii pentru aplicarea în Etiopia a unui program de reforme, care să țină seama „de interesele speciale ale Italiei, fără prejudiciul drepturilor recunoscute ale Franței și Regatului Unit".

În informarea prezentată Consiliului Societății Națiunilor, la 4 septembrie 1935, cu privire la propunerile franco-engleze la tratativele de la Paris, se mai arăta că reprezentanții celor două guverne, deși n-au examinat, nici n-au „exclus în nici un fel posibilitatea unor remanieri teritoriale la care Italia și Etiopia se vor putea ralia".

Guvernul italian a respins însă noile „sugestii" franco-engleze. „Chiar dacă mi se dă totul, prefer să răzbun Adua" îi spunea Mussolini lui Aloisi înainte ca acesta să plece la Paris, să trateze cu reprezentanții francezi și englezi. Aceeași soartă au avut-o și propunerile de conciliere făcute de *Comitetul celor cinci* (Anglia, Franța, Polonia, Spania, Turcia) constituit de Consiliul Societății Națiunilor la 6 septembrie, care relua, în bună parte, „sugestiile" franco-engleze din august.

La 3 septembrie, Comisia de arbitri, care a cercetat împrejurările în care s-au produs incidentele de la Ual-Ual și cele ulterioare, a adoptat o decizie conform căreia nimeni nu era tras la răspundere pentru cele întîmplate. Această decizie de „conciliere" n-a influențat însă cu nimic evoluția periculoasă a conflictului din Africa orientală. Ca urmare a intensificării pregătirilor militare ale Italiei, situația a devenit din ce în ce mai gravă.

La 25 septembrie, împăratul Etiopiei înștiința Societatea Națiunilor că pentru a evita orice incident ce ar putea servi ca pretext trupelor italiene pentru o agresiune, trupele etiopiene au fost retrase la 30 km. de graniță. Împăratul revenea asupra cererii sale anterioare ca Societatea Națiunilor să trimită observatori imparțiali spre a constata faptele și să ia orice alte măsuri de precauție pe care le va socoti utile.

La 26 septembrie, Consiliul Societății Națiunilor, constatînd că activitatea desfășurată pînă atunci n-a dus la nici un rezultat, a constituit un nou comitet, *Comitetul celor treisprezece*, în care intrau toți membrii consiliului, în afara celor reprezentînd părțile în cauză. Comitetul avea sarcina să întocmească un raport asupra fondului problemei relațiilor italo-etiopiene. Era însă mult prea tîrziu.

Războiul italo-etiopian. Primele operațiuni. Sancțiunile împotriva Italiei La 3 octombrie, fără declarație de război, Italia a atacat Etiopia. Orașele Adua și Adigrat din apropierea granitei cu Eritreea au fost bombardate. Trupele etiopiene au opus o eroică rezistență, dar au trebuit, după lupte grele, să se retragă. La 6 octombrie, Adua a fost ocupată de trupele italiene. „Marele cont" deschis din 1896 era, astfel, lichidat. La 14 octombrie a căzut Axum, „orașul sfînt" din regiunea Tigre. Pe acest front, după o perioadă de acalmie de două săptămîni, timp în care italienii și-au organizat comunicațiile și aprovizionarea, a început o a doua fază a operațiunilor soldată cu ocuparea, la 8 noiembrie, a orașului Makale. Pe frontul de sud, operațiunile au început concomitent cu cele de pe

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

frontul de nord. La 7 noiembrie a căzut Gorahei. Astfel, drumul spre nord, către Harrar, era deschis şi aprovizionarea Etiopiei prin Somalia britanică era ameninţată.

Pentru intensificarea operaţiunilor, la 15 noiembrie, generalul de Bono a fost înlocuit de mareşalul Badoglio, numit şef al corpului expediţionar italian şi înalt-comisar în Africa orientală.

Declanşarea agresiunii italiene împotriva Etiopiei a provocat surprindere şi indignare în cercuri largi ale opiniei publice internaţionale. În noile condiţii, aplicarea prevederilor art. 15 în temeiul căruia fusese constituit *Comitetul celor treisprezece* şi însărcinat să întocmească un raport asupra fondului relaţiilor italo-etiopiene, era depăşit. Actul de agresiune al Italiei împotriva unei ţări membre a Societăţii Naţiunilor cădea în prevederile articolului 16 al Pactului. În acest scop a fost creat un nou comitet *Comitetul celor şase* (Anglia, Chile, Danemarca, Franţa, România şi Portugalia) care, examinînd împrejurările în care a fost declanşată agresiunea, a ajuns la concluzia că Italia încălcase prevederile Pactului Societăţii Naţiunilor.

La 7 octombrie, Consiliul Societăţii Naţiunilor a declarat Italia agresor, iar la 10 octombrie, Adunarea cu 50 de voturi, 1 împotrivă al Italiei şi 3 abţineri (Albania, Austria şi Ungaria) a confircat această hotărîre. A fost constituit un *Comitet de coordonare* a cărui sarcină era stabilirea sancţiunilor prevăzute de articolul 16 al Statutului Societăţii Naţiunilor şi a modalităţilor de aplicare a lor. Din sînul acestui comitet, care cuprindea pe toţi membrii Adunării cu excepţia părţilor, s-a ales un comitet mai restrîns *Comitetul celor optsprezece* (Anglia, Africa de Sud, Argentina, Belgia, Canada, Elveţia, Franţa, Grecia, Iugoslavia, Mexic, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Spania, Suedia, Turcia şi U.R.S.S.), care a pregătit propunerile de sancţiuni. La 3 noiembrie, lista sancţiunilor a fost aprobată, intrarea ei în vigoare fiind hotărîtă pentru 18 noiembrie. Propunerile de sancţiuni elaborate prevedeau : embargo asupra exportului de arme în Italia ; prohibirea împrumuturilor şi creditelor ; încetarea importului de mărfuri italiene ; embargo asupra exportului în Italia a unor produse necesare războiului ; ajutor mutual între ţările care aderaseră la sancţiuni. La 6 noiembrie, *Comitetul celor optsprezece* a hotărît, în principiu, să includă printre propunerile de sancţiuni şi interzicerea exportului de petrol şi produse de petrol în Italia.

Marile puteri occidentale nu au manifestat însă fermitate faţă de agresiunea Italiei fasciste *. În ciuda declaraţiilor de la tribuna Societăţii Naţiunilor, tendinţa spre compromis a prevalat în politica acestor ţări şi după adoptarea sancţiunilor ; guvernul englez a refuzat categoric să închidă Canalul de Suez pentru navele italiene şi a respins şi propunerea de a se institui o blocadă maritimă împotriva Italiei. El spera că hotărîrea de condamnare a agresiunii luată de la Geneva şi simpla ame-

* Mizînd pe spiritul concesiv din sînul celor două guverne, englez şi francez, Mussolini a propus, la 16 octombrie 1935, un proiect de compromis în care revendica : un mandat asupra zonelor periferice ale Etiopiei, cedarea cîtorva regiuni şi controlul asupra înarmării ţării. El cerea, totodată, lui Pierre Laval să intervină pe lîngă guvernul englez, pentru a-l determina să accepte acest proiect.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ninţare cu aplicarea sancţiunilor vor fi suficiente pentru a determina pe Mussolini să accepte soluţia de compromis refuzată de el, în august. La rîndul său, guvernul francez a acceptat cu reticenţă condamnarea Italiei şi adoptarea sancţiunilor. Laval s-a opus adoptării unor sancţiuni militare împotriva agresorului, a insistat pentru amînarea punerii în vigoare a sancţiunilor şi a avut rezerve faţă de includerea Tunisiei şi Marocului în „sistemul sancţionist".

Dintre marile puteri, U.R.S.S. s-a pronunţat ferm pentru aplicarea sancţiunilor, condamnînd fără rezerve agresiunea Italiei fasciste.

În favoarea Etiopiei au luat poziţie reprezentanţii ţărilor mici, îngrijorate de precedentul periculos pe care-l crea o agresiune nepedepsită împotriva unei ţări independente, membră a Societăţilor Naţiunilor. În rîndul acestora, o activitate susţinută în favoarea Etiopiei, pentru respectarea prevederilor Pactului Societăţii Naţiunilor şi a dreptului internaţional a desfăşurat ministrul de externe al României, Nicolae Titulescu. În *Comitetul celor optsprezece*, reprezentantul guvernului român a insistat pentru aplicarea neîntîrziată a sancţiunilor şi a adus o contribuţie substanţială la adoptarea propunerii privitoare la ajutorul mutual între statele care aderaseră la sancţiuni.

Planul Laval-Hoare

Politica ambiguă a guvernelor englez şi francez a împiedicat însă aplicarea eficace a sancţiunilor împotriva agresorului cu care aceste guverne continuau să caute o soluţie de compromis, impunînd sacrificii Etiopiei. La 9 decembrie, înainte ca la Geneva să se fi trecut la examinarea propunerii privitoare la aplicarea sancţiunii petrolului, în favoarea căreia se pronunţaseră 10 state producătoare de petrol, (dintre acestea, România, Olanda, Irak-ul şi U.R.S.S. furnizau Italiei 74,3% din importul de petrol), la Paris a fost semnată o convenţie secretă între Pierre Laval, devenit prim ministru şi Samuel Hoare, ministrul de externe britanic. *Planul Laval-Hoare* prevedea : 1. „Un schimb de teritorii", constînd în anexarea de către Italia a teritoriilor ocupate pînă la începutul lunii decembrie (provincia Ogaden şi partea orientală a provinciilor Tigre şi Harar), Etiopiei oferindu-i-se drept compensaţie o fîşie îngustă de pămînt cu ieşire la portul Assab, în Eritreea ; 2. „O zonă de expansiune economică şi de colonizare", prin care i se ofereau Italiei privilegii economice în restul teritoriului etiopian ; 3. „Control internaţional asupra administraţiei Etiopiene" exercitat de o comisie a Societăţii Naţiunilor, în care Italia avea o participare preponderentă.

Adus la cunoştinţa publicului prin „indiscreţia" unor ziarişti „planul" a provocat indignare în opinia publică progresistă din Anglia şi Franţa. Camera Comunelor s-a pronunţat împotriva compromisului propus ; o mare parte a deputaţilor conservatori, alăturîndu-se opoziţiei laburiste, a respins „această tranzacţie ruşinoasă". Samuel Hoare a fost nevoit să-şi dea demisia din guvern. În Camera franceză, proiectul de compromis semnat de cei doi miniştri a fost, de asemenea, aspru criticat. Punînd chestiunea încrederii, guvernul Laval abia a reuşit să obţină o

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

majoritate la limită. Supravieţuind acestei încercări, el va fi, totuşi, nevoit să se retragă, la 12 ianuarie 1936.

Bineînţeles, noua tentativă de „pacificare" a agresorului, întreprinsă de guvernele englez şi francez, s-a lovit de opoziţia Etiopiei. La 18 decembrie, împăratul Haile Selassie a respins „planul", care, sub masca unui schimb înşelător de teritorii, ceda o parte din teritoriul naţional al Etiopiei, iar restul îl punea, de fapt, la discreţia invadatorilor.

Planul Laval-Hoare n-a satisfăcut nici pretenţiile căpeteniilor fasciste. Într-un discurs rostit la Pontinia, la 18 decembrie, Mussolini fără a aminti de propunerile de compromis anglo-franceze (nu fără speranţa că cele două guverne vor deveni şi mai concesive) afirma că Italia este hotărîtă să meargă pînă la capăt. La 20 decembrie, Marele Consiliu Fascist stabilea că „acţiunea Italiei fasciste va continua cu o hotărîre de neclintit".

Opoziţia întîmpinată de *Planul Laval-Hoare* a determinat, în cele din urmă, guvernele englez şi francez să-l abandoneze şi Societatea Naţiunilor să procedeze în consecinţă.

Anexarea Etiopiei şi consecinţele ei internaţionale

În pofida superiorităţii militare a Italiei fasciste, trupele italiene erau nevoite să ducă un război greu ; către mijlocul lunii decembrie 1935, în momentul tentativei de compromis Laval-Hoare, ele au fost puse în dificultate de trupele etiopiene care au întreprins curajoase şi eroice contraofensive la 22 şi 25 decembrie, la Amba Tzellere şi Al Gafa şi la Tembien în zilele de 20—21 ianuarie 1936. Avantajele obţinute în primele săptămîni de război păreau a fi puse sub semnul întrebării. Pentru a înfrînge rezistenţa înverşunată a etiopieinlor, mareşalul Badoglio a trecut la folosirea unora dintre armatele prohibite de legile războiului. La 23 decembrie, la Dessie, fasciştii italieni au folosit gaze toxice şi vezicante. În telegrama trimisă Consiliului Societăţii Naţiunilor, la 30 decembrie, împăratul protesta energic împotriva folosirii gazelor. Dar puse din nou în dificultate, în cursul primei bătălii de la Tembien, trupele italiene au folosit din nou gazul.

În cursul lunii ianuarie, luptele se intensifică. La 12 ianuarie 1936, pe frontul de sud, trupele generalului Graziani, după ce resping cu dificultate contraofensiva declanşată de rasul Desta, îşi reiau ofensiva cu 3400 vehicule, 70 care de asalt şi 38 de avioane. Folosind gaze asfixiante şi vezicante, trupele fasciste i-au masacrat pe etiopieni, în ciuda rezistenţei lor eroice. Pe frontul de nord, Badoglio cu 70.000 oameni, 281 de tunuri şi 170 de avioane a lansat un puternic atac la sud de Makalle, decimînd pur şi simplu trupele etiopiene comandate de rasul Mulugheta. Între 27 şi 29 februarie a avut loc a doua bătălie dela Tembien, în cursul căreia trupele fasciştilor italieni, au reuşit să învingă, în cele din urmă, trupele comandate de rasul Seium şi rasul Cassa. La 3 martie au fost înfrînte şi trupele de sub comanda rasului Immiru, la Sciré. Aceste bătălii de exterminare, în care s-au înfruntat forţe flagrant inegale din punctul de vedere al organizării şi dotării tehnice, au dus, în ciuda erois-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mului fără seamăn al ostaşilor, la dezintegrarea armatei etiopiene. La sfîrşitiul lunii martie, împăratul, renunţînd la războiul de manevră, a încercat o lovitură frontală asupra poziţiilor italiene la Mai Ceu. Dar şi această ultimă tentativă a eşuat. Drumul spre Addis-Abeba era deschis. La 15 aprilie, Badoglio a ocupat Dessie, iar la 1 mai, Haile Sélassie a părăsit capitala, care avea să fie ocupată de trupele italiene, la 5 mai 1936. La 9 mai, Mussolini a semnat decretul privitor la anexarea Etiopiei la Italia.

Pătrunderea Italiei în Etiopia şi transformarea ei în colonie italiană a adîncit contradicţiile italo-engleze şi italo-franceze, a stimulat noi regrupări de forţe pe arena internaţională.

Astfel, Sudanul anglo-egiptean era acum prins între coloniile italiene Libia şi Etiopia, iar Somalia britanică înconjurată, de asemenea, de Somalia italiană şi de Etiopia, care puteau deveni şi puncte de plecare pentru un atac spre Kenya şi Uganda. Erau ameninţate şi comunicaţiile Marii Britanii în Marea Roşie. Totodată, pretenţiile Italiei faţă de posesiunile coloniale vecine ale Franţei, ducînd la înăsprirea relaţiilor franco-italiene, au demonstrat, în acelaşi timp, inconsistenţa politicii de „pacificare" a Italiei, în schimbul unor mari concesii făcute acesteia, cu ajutorul căreia Laval obţinuse o vremelnică apropiere între cele două ţări.

În condiţiile internaţionale create de cucerirea Etiopiei şi de intensificarea politicii Germaniei naziste de nesocotire şi încălcare a tratatelor existente, Anglia s-a declarat, pînă la urmă, cu rezerve, a drept, de acord cu înlocuirea vechii Convenţii asupra strîmtorilor de la Lausanne (1923) cu o nouă convenţie, semnată la Montreux, care răspundea mai bine cerinţelor securităţii Turciei şi statelor din bazinul Mării Negre. Aceleaşi împrejurări au dus şi la semnarea în acelaşi an a tratatului „de alianţă" anglo-egiptean, refuzat înaintea anexării Etiopiei de către Italia de guvernul egiptean. Tratatul legaliza, de fapt, prezenţa pe termen lung a trupelor britanice în Egipt.

În acelaşi timp, războiul italo-etiopian a favorizat apropierea italo-germană. Germania a ştiut să profite de pe urma acestui conflict. Pînă la declanşarea agresiunii italiene în octombrie 1935, Germania nazistă a avut o atitudine rezervată faţă de conflict. La aceasta a contribuit, fără îndoială, apropierea franco-italiană, încercarea de a crea *Frontul de la Stresa* cu participarea Italiei şi interesul guvernului nazist de a menaja relaţiile sale cu Anglia cu care va semna acordul naval din iunie 1935. După ce Societatea Naţiunilor a condamnat agresiunea italiană, şi a hotărît aplicarea sancţiunilor, Germania nazistă a evoluat repede de la poziţia de „strictă neutralitate" spre una favorabilă Italiei.

Cele două state fasciste aveau să se apropie şi mai mult în timpul intervenţiilor comune împotirva Spaniei republicane. Italia a trebuit însă să se supună treptat pretenţiilor germane, să înceteze să se opună planurilor Reichului nazist în Austria, Balcani şi bazinul dunărean.

Invadarea şi anexarea Etiopiei de către Italia fascistă a lovit în prestigiul Societăţii Naţiunilor, deja ştirbit de nereuşita acţiunii ei în conflictul chino-japonez. Eşuarea măsurilor preconizate s-a datorat, în primul rînd, atitudinii îngăduitoare, concesive a guvernelor englez şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

francez, de „pacificare" a agresorului. La 15 iulie 1936, înclinîndu-se în fața faptului împlinit, Societatea Națiunilor a hotărît ridicarea sancțiunilor împotriva Italiei. Lichidarea prin forță a unui stat independent rămînea nepedepsită. Era un precedent extrem de periculos, care încuraja tendințele revizioniste.

Lupta de eliberare națională a poporului etiopian

După cucerirea și anexarea Etiopiei, fasciștii italieni au introdus un regim brutal de exploatare colonială. Zeci de societăți italiene, de stat și particulare, au trecut la exploatarea prădalnică a bogățiilor Etiopiei. Conform planului guvernului, ea urma să devină o importantă zonă de colonizare italiană. Populația autohtonă, considerată de „rasă inferioară, a fost supusă unui regim foarte aspru. În capitală și în alte cîteva orașe, etiopienii erau mutați în cartiere speciale. La sate, țăranii erau obligați să lucreze patru zile pe săptămînă pentru ocupanți. După atentatul din 19 februarie 1937 împotriva mareșalului Graziani, teroarea împotriva populației s-a intensificat. Etiopienii erau atacați pe străzi, batjocoriți și uciși. Teroarea a făcut zeci de mii de victime, dar n-a putut frînge voința de luptă a acestui brav popor. De altfel, cîteva luni după ocuparea capitalei, rămășițe ale armatei etiopiene au continuat să lupte împotriva ocupanților în sudul țării, în provincia Sidamo, sub conducerea rasului Desta. În apus, în provincia Djimma, sub conducerea rasului Immiru, luptele s-au prelungit pînă la sfîrșitul anului 1936. Lupta a fost continuată în anii următori de detașamentele de partizani. În timpul ocupației, partizanii au pricinuit coloniștilor italieni pierderi mult mai mari decît suferiseră în timpul războiului. Ca urmare a acestor acțiuni, autoritățile de ocupație nu au putut niciodată să extindă controlul asupra întregii țări, să pătrundă în raioanele îndepărtate din adîncul țării.

AGRESIUNEA GERMANĂ ÎN EUROPA. ANEXAREA AUSTRIEI ȘI DEZMEMBRAREA CEHOLSOVACIEI

Anul 1938 marchează o nouă etapă în desfășurarea politicii agresive a Germaniei. În acest an, guvernul hitlerist a trecut de la lichidarea îngrădirilor militare prevăzute de Tratatul de la Versailles la revizuirea granițelor stabilite de acest tratat între Germania și statele vecine. La 5 noiembrie 1937, Hitler a stabilit în fața căpeteniilor naziste sarcinile imediate ale politicii externe germane : ocuparea Austriei și Cehoslovaciei pentru întărirea flancurilor... Germaniei în cazul unei „ofensive spre apus". Posibilitatea declanșării unui război în apusul Europei era deci prevăzută încă din 1937.

În septembrie 1937, la Berlin au avut loc tratative între Hitler și Mussolini. Cei doi dictatori au căutat să se pună de acord asupra planurilor de cuceriri în Europa. Hitleriștii au obținut asentimentul Italiei fasciste pentru alipirea Austriei la Germania, în schimbul recunoașterii

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pretențiilor italiene în Balcani, în bazinul Dunării și în Africa orientală. Concomitent, guvernul hitlerist și-a intensificat activitatea de infiltrare în țările Europei centrale și sud-estice pentru a dobîndi noi poziții economice și alianțe politice. Activitatea de subminare a guvernului hitlerist viza, de asemenea, Orientul Mijlociu, coloniile africane și țările Americii Latine.

În fața acestei politici agresive și tot mai îndrăznețe, guvernele marilor puteri occidentale au adoptat o atitudine conciliantă, căutînd să-i „pacifice" pe agresori, prin concesii din ce în ce mai mari. Conducătorii de atunci ai guvernelor englez și francez au nutrit speranța deșartă, că, deschizînd spre răsărit calea agresiunii germane, se vor putea pune la adăpost și ajunge chiar la o înțelegere cu Hitler.

În mai 1937, la cîrma Angliei se instalase guvernul conservator condus de Neville Chamberlain, reprezentînd acea parte a capitalului monopolist britanic care căuta cu orice preț o înțelegere cu Germania nazistă. Abilul politician britanic, Lloyd George era de părere că „planul general" de politică externă al lui Chamberlain se reducea, de fapt, la împăcarea Germaniei și Italiei. Constatări asemănătoare făcea și ambasadorul german la Londra, Dirksen, care era de părere că, în politica externă, Chamberlain urmărește să ajungă „la o înțelegere cu statele totalitare".

Un rol important în aplicarea acestei politici păgubitoare, de încurajare a agresorilor, l-a avut vizita în Germania a ministrului englez fără portofoliu, viitor ministru de externe, lordul Halifax, în noiembrie 1937. Scopul acestei vizite era acela de a se ajunge la o convenție anglo-germană, după voința lui Chamberlain, cît mai largă. În convorbirea avută cu Hitler, la 19 noiembrie, Halifax și-a manifestat admirația pentru zdrobirea mișcării muncitorești, numind Germania „bastion împotriva comunismului în Europa". Halifax i-a propus lui Hitler realizarea unei înțelegeri anglo-germane, la care să se ralieze apoi Franța și Italia. La obiecția lui Hitler privitoare la piedicile pe care le ridică în calea unei asemenea apropieri Tratatul de la Versailles, Halifax a răspuns că la Londra nu se consideră că „statu quo-ul trebuie să rămînă în vigoare în orice condiții", subliniind, în numele guvernului englez, că nici o posibilitate de schimbare a situației nu trebuie exclusă, dar că schimbările trebuie să se facă numai pe baza unei reglementări rezonabile. Referindu-se la unele „schimbări în ordinea europeană" privind statutul Austriei, Cehoslovaciei și Danzigului, care probabil „se vor produce mai devreme sau mai tîrziu", Halifax i-a comunicat lui Hitler că Anglia este interesată numai ca aceste schimbări să fie făcute pe cale pașnică.

Convorbirea lui Halifax i-a întărit lui Hitler convingerea că Marea Britanie nu va acționa în cazul anexării Austriei. Și nu se înșela ! La 26 ianuarie 1938, într-o convorbire cu Henderson, ambasadorul britanic la Berlin, Neurath, ministrul de externe german, a declarat că Germania nu admite amestecul Marii Britanii în problema austriacă. Guvernul englez, unul din autorii constituirii statului separat austriac, semnatar al tratatelor de la Versailles și de la Saint Germain, n-a ripostat. În ce privește Franța, Hitler era, de asemenea, convins că nu va întreprinde nimic fără Anglia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Anexarea Austriei la Germania

La 11 februarie 1938, cancelarul Austriei, Schuschnigg, a fost chemat la Hitler unde a fost obligat să accepte: amnistierea deținuților național-socialiști, legalizarea partidului nazist din Austria, includerea în guvern a lui Seyss-Inquart, șeful naziștilor austrieci. Aceste concesii au favorizat întețirea activității duse de agentura hitleristă din Austria pentru pregătirea *Anschluss-ului*. La 20 februarie, Hitler a făcut încă un pas, declarînd în Reichstag că ia asupra sa „apărarea" germanilor care găseau în afara granițelor Germaniei, ceea ce însemna un atac deschis îndreptat contra Austriei și Cehoslovaciei.

Acțiunile antiaustriece ale lui Hitler n-au provocat contramăsuri efective la Londra și Paris. În discursul ținut în Camera Comunelor, Chamberlain, la 28 februarie, căuta să convingă că măsurile luate de guvernul austriac, concesiile făcute, „nu contravin, după părerea guvernului Majestății Sale, obligațiilor asumate de Austria prin Tratatul de la Saint-Germanin". La 3 martie, Henderson, ambasadorul britanic la Berlin, fervent adept al unei înțelegeri cu Germania și a cărui numire în acest post nu fusese întîmplătoare, i-a declarat lui Hitler că el este pentru *Anschluss*.

După discursul lui Hitler din 20 februarie, guvernul Schuschnigg a stabilit organizarea, la 13 martie 1938, a unui referendum, care să hotărască dacă Austria să rămînă independentă sau să fie încorporată la Reich. Reacția Berlinului a fost promptă și categorică, guvernul nazist i-a cerut lui Schuschnigg să anuleze plebiscitul și să demisioneze. În locul lui, șef al guvernului a devenit căpetenia naziștilor austrieci, Seyss-Inquart, care a chemat în țară trupele germane. La 12 martie 1938, trupele germane au ocupat Austria, iar a doua zi, guvernul german a anunțat oficial anexarea Austriei.

Această încălcare a Tratatului de la Saint Germain nu a stîrnit nici o măsură de împotrivire din partea guvernelor acelor țări care, după primul război mondial, creaseră un stat austriac separat de Germania și interziseseră încorporarea Austriei în Reich-ul german. Protestul formal al Angliei și Franței nici n-a fost primit la ministerul de externe nazist. Guvernul englez, mai ales, părea neclintit în poziția sa. La 12 martie, Halifax, devenit ministru de externe în locul lui Eden, i-a spus trimisului cehoslovac la Londra în legătură cu anexarea Austriei: „Am învățat extrem de mult în ultimele zile, dar nu vreau să renunț definitiv la speranța că totuși cu Germania, cîndva, ne vom putea înțelege".

Într-o declarație făcută la 17 martie 1938, guvernul sovietic a condamnat acțiunile agresive ale Germaniei naziste și a propus guvernelor Angliei, Franței și S.U.A. să adopte, împreună cu guvernul sovietic, măsuri colective împotriva agresorului. Guvernele englez și francez au respins propunerea. În răspunsul guvernului englez se aprecia că propunerea sovietică privitoare la convocarea unei conferințe pentru luarea măsurilor corespunzătoare împotriva agresiunii „n-ar avea în mod obligatoriu, după părerea guvernului Majestății Sale, o influență binefăcătoare asupra perspectivelor păcii europene". Guvernul american n-a dat nici un răspuns propunerii guvernului Uniunii Sovietice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În ciuda atitudinii concesive adoptate, guvernul Chamberlain n-a putut încheia, totuşi, aşa cum spera, un acord multilateral cu Germania nazistă. La 16 aprilie 1938, guvernul Chamberlain a încheiat o convenţie cu guvernul fascist italian, sperînd că acesta va acţiona asupra lui Hitler. Acest acord de „bună vecinătate" a comportat din partea guvernului britanic noi concesii făcute, de astădată, lui Mussolini : recunoaşterea cotropirii Etiopiei, legalizarea intervenţiei în Spania (se prevedea, fără a se fixa data, retragerea militarilor italieni din Spania).

Funesta politică de „pacificare" a agresorilor dădea un nou imbold Germaniei spre cuceriri teritoriale în Europa şi slăbea serios prestigiul puterilor occidentale. Drept urmare şi unele cercuri guvernante din ţările Europei răsăritene începeau să se orienteze tot mai accentuat spre Germania hitleristă.

Pregătirea cotropirii Cehoslovaciei. După anexarea Austriei, hitleriştii şi-au intensificat pregătirile pentru lichidarea independenţei statului cehoslovac. La consfătuirea din noiembrie 1937, hitleriştii prevăzuseră şi posibilitatea cotropirii militare a Cehoslovaciei, luînd ca pretext „persecuţiile' împotriva minorităţii germane din Cehoslovacia. Hitler avea însă acum toate temeiurile să creadă că Cehoslovacia va putea fi cotropită pe cale „paşnică", prin „înţelegere" cu Anglia şi Franţa.

Pretextul pentru declanşarea ofensivei diplomatice împotriva Cehoslovaciei l-a constituit „soarta" minorităţii germane în Cehoslovacia. Aci, în regiunea sudetă locuiau peste 3 milioane de germani, care erau reprezentaţi în parlament şi guvern. În regiunea sudetă erau şcoli germane, iar la Praga exista chiar o universitate cu limba de predare germană.

După instaurarea dictaturii fasciste în Germania, hitleriştii au început activitatea de subminare şi în Cehoslovacia. Agenţii hitleriști au creat în regiunea sudetă a Cehoslovaciei partidul sudeto-german în frunte cu nazistul Konrad Henlein. Acest partid primea subsidii regulate de la Berlin şi era în subordonarea directă a departamentului politicii externe al Partidului naţional-socialist din Germania. Henlein avea instructiuni din Berlin să creeze o stare permanentă de conflict între germanii sudeţi şi autorităţile ceh, să născocească „persecuţii" antigermane, să vină cu revendicări inacceptabile pentru guvernul cehoslovac. În aprilie 1937, Henlein a revendicat autonomia deplină a regiunii sudete, iar după respingerea acestei pretenţii de către guvernul cehoslovac, declara că problema sudetă a devenit „o problemă europeană", făcînd apel la sprijinul oficial al Germaniei. După cotropirea Austriei de către Germania hitleristă, ministrul Germaniei la Praga, Eisenlohr a început tratative directe cu guvernul cehoslovac asupra situaţiei germanilor sudeţi. Guvernul ceh, deşi declara că relaţiile sale cu germanii sudeţi constituie o problemă a politicii interne şi ca atare respinge amestecul străin, a promis Germaniei că va lua în considerare unele revendicări ale heleiniştilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Partidul lui Henlein făcea totul ca între el și guvernul ceh să nu se poată ajunge la o înțelegere. La congresul Partidului sudeto-german de la Karlovy-Vary (28 aprilie 1938), Henlein a formulat un program de revendicări (așa-numitul *Program de la Karlsbad*), care cerea, în esență, formarea unui stat german în cadrul Republicii cehoslovace. Guvernul ceh, deși nu putea fi de acord cu o asemenea pretenție, care mergea mai departe decît „autonomia" cerută în 1937, a continuat tratativele cu henleiniștii și le-a făcut unele concesii (amnistie pentru 1200 deținuți naziști vinovați de tulburări, alegeri în Regiunea sudetă, proiectul unui nou statut al minorităților ș.a.).

În aceste momente grele pentru poporul cehoslovac, un rol important îl juca poziția marilor puteri cu care Cehoslovacia întreținea relații de prietenie. De la începutul crizei cehoslovace, guvernul U.R.S.S. și-a precizat poziția. La 15 martie, 17 martie și 28 martie, reprezentanți ai U.R.S.S. au declarat că guvernul sovietic își menține ferm angajamentele luate în cadrul Tratatului sovieto-cehoslovac din 1935. La 23 aprilie 1938 a avut loc ședința Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. în care s-a hotărît că U.R.S.S., de comun acord cu Franța și Cehoslovacia, este gata să ia toate măsurile pentru a apăra securitatea Cehoslovaciei. Însă puterile occidentale au refuzat să sprijine Cehoslovacia față de amenințarea că din partea Germaniei hitleriste. Daladier și Chamberlain erau de părere că Cehoslovacia trebuie să fie „moderată" și în cele din urmă să cedeze în fața pretențiilor Germaniei. Marea Britanie a declarat că nu va intra într-un război european pentru Cehoslovacia, iar guvernul francez s-a situat pe o poziție similară. La 22 aprilie 1938, la Praga a sosit diplomatul francez, Noël, care i-a comunicat lui Beneș din partea premierului Daladier că în caz de război Franța nu va putea acorda ajutor Cehoslovaciei, deși guvernul francez va afirma oficial contrariul, pentru a ușura poziția Cehoslovaciei.

Germania hitleristă, încurajată de atitudinea Angliei și Franței a încercat în mai 1938 să pornească o acțiune militară împotriva Cehoslovaciei. Trupele germane au început deplasarea spre granița cehoslovacă.

În fața pericolului iminent, guvernul cehoslovac a ordonat mobilizarea parțială, care s-a desfășurat cu mare avînt. Poporul cehoslovac era gata să-și apere țara amenințată de fasciști. Însă puterilor occidentale nu le convenea un asemenea război, în care ele ar fi fost măcar oficial obligate să intervină. De aceea, da la Paris și Londra s-au făcut noi presiuni asupra guvernului din Praga pentru oprirea mobilizării și continuarea tratativelor cu Henlein. Pe de altă parte, nici Germania nu era încă pregătită de război. În aceste condiții, Hitler, încredințat, de altfel, că va obține noi concesii, a retras trupele de la granița cehoslovacă. La 23 mai 1938 au fost reluate tratativele între guvernul cehoslovac și Henlein, care a primit noi instrucțiuni din Berlin. În caz că guvernul cehoslovac ar fi gata să facă noi concesii, henleiniștii trebuiau să ceară schimbarea orientării politcii externe a Cehoslovaciei, adică capitularea totală în fața Germaniei.

La 8 iunie 1938, Henlein a prezentat guvernului cehoslovac un nou program de revendicări în care se cerea, de fapt, reorganizarea statului cehoslovac conform intereselor naziștilor sudeți. Guvernul englez, foarte

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

activ în politica de „pacificare" a naziștilor, a recomandat guvernului din Praga să fie concesiv, determinînd și pe Daladier să facă și el presiuni în acest sens asupra cehilor. În același timp, în presa engleză și franceză apăreau numeroase articole în care se arăta că cele două țări nu pot și nu trebuie să intervină într-un război din pricina guvernului cehoslovac, care refuză să satisfacă revendicările germanilor sudeți.

Guvernul cehoslovac a continuat tratativele cu Henlein, acceptînd majoritatea punctelor din *Programul de la Karlsbad*. Cu toate acestea, tratativele au continuat și în lunile următoare.

Concomitent, guvernul englez și-a sporit eforturile pentru așa-zisa „neutralizare" a Cehoslovaciei, adică îndepărtarea ei de U.R.S.S., de care era legată prin tratatul de ajutor mutual. Ministrul de externe cehoslovac, Krofta a declarat acest lucru, la 30 mai 1938, reprezentantului sovietic la Praga, relatîndu-i vizitele ce i-au făcut cu acest scop, reprezentanții englez și italian în capitala cehoslovacă. Încunoștiințat, Comisariatul pentru Afacerile Străine al U.R.S.S. n-a întîrziat să avertizeze guvernul cehoslovac „ce primejdie reprezintă neutralitatea Cehoslovaciei" pentru poporul cehoslovac. Dorind să ajute Cehoslovacia și să salveze Mica Înțelegere, România a comunicat la Berlin că avioanele care ar zbura spre Cehoslovacia vor fi lăsate să survoleze teritoriul României.

La 9 iunie, Foreign Office a întocmit chiar un memorandum în privința „neutralizării" Cehoslovaciei, iar la 19 iulie, Eric Phipps, ambasadorul englez la Paris, i-a făcut o propunere în acest sens lui Bonnet, ministrul de externe francez, care a respins ideea. Britanicii continuau să insiste. La 14 iulie, Dirksen, ambasadorul german la Londra, raporta guvernului său că guvernul englez nu avea nimic împotriva „înlăturării U.R.S.S. de la examinarea problemelor privind reglementarea europeană". Din Berlin, la rîndul său, ambasadorul Henderson comunica, la 22 iulie, guvernului de la Londra „că nu poate fi vorba de pacificarea Europei, atîta timp cît Cehoslovacia va fi legată de Moscova și va fi ostilă Germaniei".

Guvernul francez, deși a respins ideea „neutralizării", nu a luat măsuri și mai ales n-a discutat problema cu guvernul U.R.S.S., al cărui ajutor către Cehoslovacia depindea, conform prevederilor tratatului, de hotărîrea Franței de a da ajutor. La 27 iulie, reprezentantul sovietic la Paris raporta că nici o hotărîre a guvernului francez în legătură cu Cehoslovacia nu are în vedere ajutorul U.R.S.S., că Daladier socotește ca singur și real aliat numai Anglia.

Pentru a întări presiunile asupra guvernului ceh, guvernul englez a trimis, la 26 iulie 1938, la Praga pe lordul Runciman, în calitate de „mediator" obiectiv între guvernul cehoslovac și henleiniști.

Lordul Runciman avea misiunea să impună guvernului ceh convocarea unei conferințe internaționale pentru rezolvarea problemei sudete, sau să accepte organizarea unui plebiscit în regiunea sudetă, a cărui rezultat era prevăzut, datorită agitației henleiniștilor.

În același timp cu Runciman, a sosit la Praga și Wilson, ambasadorul S.U.A. la Berlin, care acționa în aceeași direcție cu Runciman.

În august — începutul lui septembrie, situația s-a încordat la maximum. Hitleriștii organizau manevre militare la granițele cehoslovace, iar ambasadorul german la Praga i-a comunicat lui Beneș că

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Germania vede ca singură ieşire din criză cedarea regiunii sudete către Germania. Henleiniştii, conform ordinelor primite de la Berlin, au trecut la acţiuni făţişe împotriva autorităţilor cehoslovace, provocînd încăierări, devastări şi refuzînd să accepte orice soluţie de compromis propusă de Beneş. Henlein cerea acum alipirea regiunii sudete la Germania.

În urma acţiunilor antistatale organizate de henleinişti, guvernul ceh a interzis partidul sudeto-german. Henlein şi clica sa au fugit în Germania. Ministrul german la Praga a fost rechemat la Berlin. Atmosfera era extrem de încordată, însă Chamberlain şi Daladier s-au grăbit să „apere pacea", oferind Cehoslovacia lui Hitler.

La 13 septembrie, „mediatorul" Runciman şi-a încheiat activitatea în memorandul adresat guvernului englez, Runciman propunea, ca soluţie pentru rezolvarea conflictului, cedarea regiunii sudete către Germania, „autonomia locală" pentru regiunile cu minoritate germană şi „îndepărtarea influenţei" Partidului Comunist din Cehoslovacia.

Vizitele lui Chamberlain în Germania. Sacrificarea Cehoslovaciei

La 15 septembrie, premierul britanic N. Chamberlain a sosit în Germania pentru a discuta direct cu Hitler „soluţionarea" problemei sudete. Hitler i-a comunicat lui Chamberlain că războiul poate fi înlăturat numai prin alipirea regiunii sudete la Germania. Premierul britanic l-a asigurat pe Hitler că va depune toate eforturile pentru a-l convinge pe Beneş să accepte pretenţiile germane. Călătoria lui Chamberlain a fost aprobată atît de guvernul francez, cît şi de cel american.

La 18 septembrie a avut loc la Londra o consfătuire Chamberlain-Daladier, la care s-a adoptat textul unei note ultimative, care a fost remisă gevernului cehoslovac. În această notă se propunea guvernului ceh cedarea regiunii sudete către Germania şi „garantarea restului teritoriului cehoslovac" de către Anglia şi Franţa. Aceasta era o trădare a Cehoslovaciei, de către Franţa, care avea cu Cehoslovacia un tratat de ajutor reciproc şi de către Anglia, care era printre principalii semnatari ai actului de naştere al Republicii Cehoslovace în 1918. În aceste clipe hotărîtoare, guvernul U.R.S.S. şi-a confirmat din nou poziţia de sprijinire a Cehoslovaciei. La 20 septembrie, ambasadorul U.R.S.S. la Praga i-a declarat din nou lui Beneş că U.R.S.S. este gata să vină în ajutor Cehoslovaciei, dacă guvernul ceh va cere acest lucru. Dar guvernul cehoslovac a refuzat să facă apel la ajutorul U.R.S.S. şi la 21 septembrie, a acceptat ultimatumul anglo-francez. La 22 septembrie, Chamberlain a sosit din nou în Germania pentru a-i transmite lui Hitler capitularea guvernului cehoslovac. Hitler însă nu s-a mai mulţumit numai cu regiunea sudetă. La a doua întrevedre, Hitler a cerut anexarea teritoriilor în care locuia chiar o infimă minoritate germană şi satisfacerea pretenţiilor teritoriale ale Poloniei şi Ungariei faţă de Cehoslovacia.

Chamberlain a primit noile pretenţii germane şi a obţinut de la Hitler amînarea acţiunilor militare pînă la 1 octombrie 1938. Guvernul britanic a transmis lui Beneş noile pretenţii germane, continuînd presiunile pentru a fi acceptate, dar guvernul cehoslovac a respins noile pretenţii ale Germaniei. Se crease o nouă situaţie cînd agresorii puteau fi stăviliţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 26 septembrie 1938, guvernul U.R.S.S. a informat guvernul Franței că a trimis în imediata apropiere a granițelor apusene ale U.R.S.S. 30 de divizii de pușcași și unități de cavalerie, iar la 29 septembrie 1933, ministrul cehoslovac la Moscova, Fierlinger, a informat guvernul cehoslovac că aviația sovietică este gata de zbor pentru apărarea Cehoslovaciei. La Moscova se aștepta doar apelul de ajutor din partea guvernului cehoslovac. În același timp, guvernul sovietic a avertizat guvernul polonez, care-și concentrase trupele la granița cu Cehoslovacia, că în cazul pătrunderii trupelor poloneze pe teritoriul Cehoslovaciei, Uniunea Sovietică va denunța fără nici o prevenire pactul de neagresiune sovieto-polon din 1932. La rîndul său, guvernul român a continuat acțiunile menite să ajute Cehoslovacia, declarînd că va îndeplini cu rigurozitate obligațiile sale de aliat. Mai tîrziu, după Conferința de la München, a respins propunerea Poloniei de a participa la dezmembrarea statului cehoslovac.

Puterile occidentale au făcut tot posibilul pentru a împiedica ajutorarea Cehoslovaciei. Guvernele Angliei și Franței considerau că prin sacrificarea Cehoslovaciei vor obține noi „garanții" din partea Germaniei. Inițiativa convocării unei conferințe internaționale pentru Cehoslovacia a revenit guvernului S.U.A. La 27 septembrie 1938, președintele Roosevelt a trimis guvernelor Angliei, Franței, Italiei, Germaniei și Cehoslovaciei un „mesaj de pace" în care se propunea convocarea unei conferințe internaționale. Mussolini s-a adresat la rîndul său lui Hitler, rugîndu-l să amîne mobilizarea generală cu 24 ore. La 28 septembrie, Hitler a acceptat ideea conferinței internaționale și a trimis invitații pentru München la Londra, Paris și Roma. Despre participarea Cehoslovaciei la conferință, Hitler nici nu voia să audă.

Conferința de la München (29/30 septembrie 1938)

La 29 setembrie 1938, la München s-a deschis conferința cu participarea lui Hitler, Mussolini, Chamberlain, Daladier și a consilierilor lor. Conferința de la München nu trebuia să facă altceva decît să consfințească tranzacția care fusese deja încheiată între Anglia și Franța, pe de o parte, și Germania, pe de altă parte. Delegația cehoslovacă a fost luată în primire de la aeroportul din München de o mașină a poliției și pusă sub supravegherea gestapo-ului, în tot timpul ședерii la München. Delegații cehi n-au fost admiși la conferință, ci au fost chemați după încheierea ei pentru a li se comunica rezultatele.

La München s-a hotărît dezlipirea regiunii sudete de Cehoslovacia și alipirea ei la Germania, pînă la 10 octombrie, însă ocuparea regiunii trebuia să înceapă la 1 octombrie 1938. S-au stabilit, de asemenea, raioanele în care trebuia să se organizeze un plebiscit sub controlul unei comisii internaționale. Cehoslovaciei i se impunea să cedeze Germaniei, în bună stare, toate construcțiile și utilajele din regiunile dezlipite și să satisfacă pretențiile teritoriale ale Poloniei și Ungariei.

După acordul de la München, Germania primea o cincime din populația statului cehoslovac. Cehoslovacia pierdea importante fortificații de la granița cu Germania, jumătate din resursele miniere și uzinele metalurgice, printre care marile uzine „Skoda". După tranzacția de la München, Cehoslovacia rămăsese fără posibilități de apărare în fața Germaniei

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

hitleriste. Granița cu Germania trecea la 40 km. de Praga. După semnarea acordului, delegația cehoslovacă a fost chemată în sala de ședințe, unde, în prezența lui Daladier și Chamberlain, i s-a citit textul acordului. Delegaților cehi li s-a spus că acordul trebuie acceptat așa cum este, în caz contrar, Cehoslovacia urma să-și rezolve singură conflictul cu Germania. La 30 septembrie, guvernul Cehoslovaciei a acceptat dictatul marilor puteri. Acordul de la München a însemnat trădarea Cehoslovaciei de către aliații ei occidentali, punctul culminant al politicii de conciliere cu agresorii.

După tranzacția de la München, pozițiile Germaniei hitleriste s-au întărit considerabil, constituind o amenințare pentru toate popoarele Europei.

La 30 septembrie, Chamberlain a semnat cu Hitler o declarație comună în care cei doi se angajau să rezolve de acum înainte toate conflictele pe calea tratativelor. La 6 decembrie 1938, o declarație similară a fost semnată și între Franța și Germania. Aceste declarații erau sinonime cu un pact de neagresiune. Sprijinitorii englezi și francezi ai lui Hitler nutreau speranța deșartă că prin astfel de cedări vor asigura securitatea Europei occidentale, orientînd pofta de cuceriri a naziștilor spre răsărit.

Cît valora politica „müncheneză" de pacificare a lui Hitler s-a văzut nu peste mult timp. În martie 1939, Germania nazistă, de astă dată fără aș mai aștepta „încuviințarea" Angliei și Franței, a lichidat statul cehoslovac.

BIBLIOGRAFIE

* * * : *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Ed. politică, București, 1975.

M. BAUMONT : *La faillite de la paix (1918—1939)*, vol. 1, Paris, 1967.

E. CAMPUS : *Mica Înțelegere*, Ed. științifică, București, 1968.

J. B. DUROSELLE : *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours*, Paris, 1971.

GILBERT M., GOTT R. : *Conciliatorii*, Ed. politică, București, 1966.

Red. A. A. GROMÎKO, B. N. PONOMAREV : *Istoria vneșnei politiki S.S.S.R.*, vol. I, 1917—1945, Moskva, 1976.

N. Z. LUPU : *Antecedente ale agresiunii Japoniei în China de nord-est.* În „Revista de istorie", T. 32, nr. 5, 1979.

N. Z. LUPU : *Conflictul italo-etiopian și unele schimbări în raportul de forțe pe plan internațional.* În „Revista de istorie", T. 30, nr. 5, 1977.

I. M. OPREA : *Nicolae Titulescu*, Ed. științifică, București, 1966.

CR. POPIȘTEANU : *România și Antanta Balcanică*, Ed. politică, București, 1970.

W. L. SHIRER : *Le Troisième Reich des origines à la chute*, Ed. Stock, Paris, 1967.

G. TABOUIS : *20 de ani de tensiune diplomatică*, Ed. politică, București, 1965.

A. VIANU, Z. ZAMFIR, C. BUȘE, GH. BĂDESCU : *Relații internaționale în acte și documente*, vol. I, 1917—1939, Ed. didactică și pedagogică, București, 1974.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

V.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ÎNCEPUTUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL. OCUPAREA POLONIEI. „RĂZBOIUL CIUDAT" ÎN APUSUL EUROPEI. COTROPIREA EUROPEI NORDICE ŞI OCCIDENTALE DE CĂTRE HITLERIŞTI. EXTINDEREA AGRESIUNII FASCISTE ÎN PENINSULA BALCANICĂ, ORIENTUL APROPIAT ŞI AFRICA. (1939–1941).

Încheierea acordului de la München, punct culminant al politicii de înţelegere a Puterilor occidentale cu agresorii fascişti, a avut drept rezultat o întărire considerabilă a Germaniei hitleriste. Germania a obţinut uzinele militare, armamentul şi fortifcaţiile din regiunea sudetă care erau foarte asemănătoare cu linia Maginot. Mulţi germani au ajuns să creadă că Hitler poate totul, iar grupul de generali, în frunte cu von Beck, situaţi în opoziţie faţă de regimul nazist, au fost obligaţi să-şi amîne planurile de înlăturare a lui Hitler.

După acordul de la München, Germania şi-a continuat politica sa agresivă, convinsă fiind că riposta Puterilor occidentale va fi neglijabilă. Înţelegîndu-se cu Germania hitleristă şi cu Italia fascistă, cu preţul mutilării Cehoslovaciei, Aglia şi Franţa au ieşit serios compromise.

La 15 martie 1939, trupele germane au ocupat întreaga Cehoslovacie. Boemia şi Moravia au fost transformate în „protectorat" al Reichului, iar Slovacia s-a declarat „independentă" sub ocupaţia armatelor germane. Un nou stat a dispărut de pe harta Europei.

La 17 martie 1939, ministrul României la Londra V. Tilea a anunţat guvernul britanic că României i s-a dat un ultimatum pentru semnarea imediată a convenţiei comerciale cu Germania, dar la 18 martie, ministrul de externe al României, Grigore Gafencu, a dezminţit caracterul ultimativ al cererilor germane şi a anunţat că tratativele economice româno-germane decurgeau „egal şi normal". Cu toate acestea, la 23 martie 1939, guvernul român a semnat cunoscuta convenţie comercială româno-germană care punea bazele acaparării economice şi politice a ţării noastre de către Reichul nazist.

La 21 martie 1939 a izbucnit o nouă criză politică în Europa, care a dus nemijlocit la declanşarea celui de-al doilea război mondial. În această zi, guvernul Reichului a cerut în mod oficial Poloniei retrocedarea Dantzig-ului şi dreptul de a construi pe teritoriul polonez o cale ferată şi o autostradă cu statut de exrateritorialitate*. La 22 martie, guvernul polonez a respins pretenţiile Germaniei. În aceeaşi zi, Germania a răpit

* Scoase de sub jurisdicţia poloneză.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Lituaniei orașul Klaipeda (Memel). La 7 aprilie 1939, Italia fascistă a invadat Albania.

Acțiunile agresive ale Germaniei hitleriste și Italiei fasciste arătau cît se poate de clar că politica „münchenează" a marilor puteri occidentale a suferit un eșec total.

Germania pornise să-și realizeze programul de cuceriri fără a mai aștepta asentimentul Angliei și Franței.

În noua situație creată în Europa, și politica puterilor occidentale a trebuit să se modifice. Anglia și Franța se declarau gata să se opună agresoriilor, însă faptele dezmințeau declarațiile oficiale. Ambasadorul german la Londra, Dirksen, caracteriza „noua" politică britanică drept un mijloc de șantaj asupra Germaniei, pentru a o face pe aceasta mai conciliantă. Să nu se uite faptul că în fruntea politicii britanice și franceze stăteau tot „münchenezii" Chamberlain și Daladier. Ca o expresie a politicii „forte" a guvernului britanic au fost garanțiile acordate Poloniei la 31 martie 1939 și apoi României, Greciei și Turciei.

Între 4 și 6 aprilie 1939 a avut loc vizita colonelului Beck, ministrul de externe al Poloniei, la Londra, pentru tratative cu guvernul britanic. Guvernul polonez arăta că garanțiile engleze și tratatul de alianță cu Franța și ajutorul financiar îi sînt suficiente și respingea orice posibilitate de colaborare cu U.R.S.S. De asemenea, Beck accepta și ideea continuării tratativelor cu Germania. Ca rezultat al vizitei lui Beck la Londra a fost semnat un acord bilateral anglo-polonez, prin care Marea Britanie acorda credite, destul de reduse, Poloniei pentru achiziționarea de armament și echipament militar.

Vizita lui Beck la Londra a fost prezentată de hitleriști ca o încercare de „încercuire" a Germaniei, iar la 28 aprilie 1939, Hitler denunța Declarația de neagresiune germano-poloneză din ianuarie 1934 și Acordul naval germano-englez din 1935. În mai a fost încheiată alianța militară germano-italiană cunoscută sub numele de „pactul de oțel"

Agravarea situației internaționale în primăvara anului 1939 datorită eșecului politicii de „înțelegere" cu agresorii naziști i-au obligat pe conducătorii englezi și francezi să caute și alte soluții pentru consolidarea pozițiilor lor. Printre acestea trebuie menționată, în primul rînd, începerea tratativelor cu guvernul sovietic, la 15 aprilie 1939. Tratativele politice anglo-sovietice s-au desfășurat în lunile aprilie—iulie 1939 ; în cursul acestora pozițiile celor două părți s-au apropiat în multe chestiuni. În fața primejdiei războiului, guvernul sovietic a propus, la 23 iulie 1939, puterilor occidentale care au acceptat, să trimită la Moscova misiuni militare pentru încheierea unei alianțe în care să se specifice măsurile concrete în caz de război cu statele agresoare. Guvernele englez și francez și-au trimis misiunile lor militare în U.R.S.S. pe calea maritimă, cea mai înceată, iar acestea au sosit prin Leningrad la Moscova, la 11 august 1939. În timp ce în fruntea delegației U.R.S.S. la tratativele tripartite era comisarul poporului pentru apărare K. Vorošilov, misiunile engleză și franceză au fost conduse de persoonalități care nu făceau parte din guvern cum au fost amiralul Drax și generalul Doumenc.

Ambasadorul Marii Britanii la Moscova, Seeds, își informa guvernul că Stalin și conducătorii sovietici urmăresc cu toată seriozitatea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tratativele de la Moscova și caută să ajungă la înțelegere cu puterile occidentale.

Acest lucru ieșea clar la iveală atunci cînd Voroșilov prezenta contribuția U.R.S.S. în cazul unui război cu statele agresoare : 120 divizii de infanterie, 16 divizii cavalerie, 5000 tunuri, 9000—10.000 tancuri, 5500 avioane etc. De asemenea U.R.S.S. se angaja să participe cu 70—80% din efectivele statelor occidentale în cazul cînd agresorii s-ar îndrepta mai întîi spre Apus.

Însă tratativele militare s-au desfășurat încet din cauza lipsei unor împuterniciri speciale pentru delegații francezi și englezi de a semna convenția imediat și au intrat în impas cînd guvernul sovietic a cerut permisiunea ca trupele sale să treacă peste teritoriul Poloniei în caz de conflict cu Germania. Guvernul Poloniei a refuzat să accepte această cerere. În situația creată, guvernul U.R.S.S. a acceptat propunerile Germaniei privitoare la încheierea unui acord comercial, la 19 august, și a unui pact de neagresiune, la 23 august 1939. Eșuarea tratativelor anglo-franco-sovietice au contribuit la agravarea situației internaționale și au favorizat declanșarea războiului.

În același timp cu tratativele anglo-franco-sovietice s-au desfășurat tratativele secrete anglo-germane, cărora guvernul britanic le acorda o atenție mult mai mare decît celor de la Moscova. În cursul acestor tratative, guvernul englez era gata să facă mari concesii agresorilor în Europa de sud-est, să renunțe la garanțiile date Poloniei, să întrerupă tratativele de la Moscova, să cedeze teritorii coloniale în Africa în schimbul unui tratat de neagresiune anglo-german și a unui pact de neamestec în sferele ei de influență. Tratativele secrete anglo-germane au continuat pînă în ajunul războiului, însă ele au eșuat datorită pretențiilor exagerate ale hitleriștilor. Astfel Anglia a fost nevoită să intre în război ca ultim mijloc de menținere a pozițiilor sale mondiale.

Münchenezul Chamberlain a depus mari eforturi pentru a se ajunge la o înțelegere cu Germania, chiar în situația în care Hitler hotărîse dezlănțuirea războiului. Guvernul britanic stăruia pe lîngă polonezi să accepte tratative directe cu Hitler, deși, la 25 august 1939, Marea Britanie încheiase o alianță militară cu Polonia. Pentru a-și etala, mai ales în fața opiniei publice germane dorința de pace, la 28 august Htler s-a declarat de acord cu începerea unor tratative directe cu guvernul polonez, cerînd ca un împuternicit special polonez să sosească la Berlin pînă la 30 august. Guvernul polonez l-a numit în calitaae de împuternicit special pe ambasadorul său la Berlin Lipski, însă guvernul german a refuzat să-l recunoască pe acesta drept împuternicit special.

Mussolini, conștient de slăbiciunea militară și economică a Italiei, nepregătită pentru un război îndelungat, a propus lui Hitler să accepte convocarea unui nou „München" la data de 5 septembrie 1939, însă dictatorului fascist italian i s-a arătat clar că „Führerul" era decis pentru război. O încercare similară din partea lui Roosevelt a fost lăsată fără răspuns de către Hitler.

La 31 august, seara, radioul și edițiile speciale ale ziarelor germane au anunțat că guvernul polonez a refuzat să ducă tratative cu guver-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

nul german și aruncau întreaga răspundere pentru evenimentele care vor urma asupra guvernului polonez.

Hitleriștii au pus la cale o ultimă provocare pentru a justifica agresiunea împotriva Poloniei. În seara zilei de 31 august, membri ai SS îmbrăcați în uniforme poloneze au ocupat stațiunea de radio din orașul german de graniță Gleiwitz, i-au bruscat pe lucrătorii stației de radio și au rostit la microfon amenințări și injurii în limba poloneză la adresa Germaniei.

Pe locul atacului au fost lăsate cadavrele cîtorva deținuți din lagărele de concentrare, îmbrăcați în uniforme poloneze și împușcați. Aceasta spre a servi ca dovadă că postul de radio a fost atacat de polonezi, iar cîțiva agresori au fost uciși în luptă de către apărători. În același timp a fost trimis marilor unități concentrate la granița Poloniei ordinul codificat de începere a operațiunilor.

Începutul războiului Cauzele celui de-al doilea război mondial.

În dmineața zilei de 1 septembrie 1939, la ora 4,45, forțele armate ale Germaniei hitleriste au atacat Polonia. În fața refuzului Germariei de a înceta operațiunile militare în Polonia și de a-și retrage forțele armate din această țară, Anglia și Franța au declarat război Germaniei, la 3 septembrie 1939. S.U.A. s-au declarat neutre, iar Italia „nebeligerantă". În Europa începea un război care avea să se transforme în cea mai sîngeroasă conflagrație pe care a cunoscut-o omenirea și care a costat viața a peste 52.000.000 oameni morți pe front și în spatele frontului. Care au fost cauzele acestui conflict, cum s-a putut ajunge la acest groaznic măcel ? Cel de al doilea război mondial a avut drept cauză principală agravarea contradicțiilor imperialste, provocate în primul rînd de politica statelor agresoare, Germania, Italia și Japonia care voiau să înlăture celelalte puteri capitaliste de pe arena mondială. să instituie propria lor dominație asupra lumii, să distrugă state întregi. Această tendință a agresorilor fasciști a făcut ca al doilea război mondial să se deosebească în mod radical de primul război mondial și el să apară de la început ca un război drept din partea statelor care se opuneau agresorilor și ca un război barbar, criminal, cum nu mai cunoscuse omenirea pînă atunci, din partea agresorilor în frunte cu hitleriștii.

Nu trebuie să uităm însă faptul că Puterile occidentale, deși au declarat război Germaniei, nu au luptat de la început efectiv împotriva acesteia. Cîrmuitorii Angliei și Franței erau aceeași care încheiaseră cu Germania tranzacția de la München și mai nutreau speranța ajungerii la o înțelegere cu Germania. Aceasta în împrejurările în care Hitler era hotărît să încheie odată pentru totdeauna socotelile cu așa zisele democrații occidentale și să impună dominația Germaniei asupra Europei.

O altă cauză principală a celui de-al doilea război mondial a fost politica de concesii pe care au dus-o puterile occidentale față de agresori și în primul rînd față de Germania. Această politică de concesii, culminînd cu trădarea de la München, a dus la creșterea treptată a forței militare și economice a Reichului nazist și la sporirea permanentă a pretențiilor acestuia ; ea avea un pronunțat caracter antisovietic, era

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

îndreptată împotriva popoarelor din Europa răsăriteană și împotriva mișcărilor revoluționare de pretutindeni. Politica conciliatoare a adus puterile occidentale în situația de a se vedea direct amenințate în Europa și în colonii de către statele fasciste, iar în fața acestei amenințări nu mai rămînea decît o ultimă ieșire ; războiul, însă și acesta, conceput în perioada lui inițială ca un mijloc de a-i forța pe hitleriștii să ajungă la o înțelegere cu puterile occidentale.

Atacul hitlerist asupra Poloniei s-a produs în împrejurări nefavorabile pentru aceasta din urmă. Armata poloneză nu și-a terminat nici mobilizarea, nici concentrarea pe poziții. Armamentul modern polonez era insuficient, majoritatea armamentului și echipamentului datînd din timpul primului război mondail. Armata poloneză după mobilizare număra 80 de divizii cu 37 regimente de cavalerie, însă dotarea tehnică a armatei era slabă : 420 de avioane și 100 de tancuri moderne (500 avioane și 900 tancuri vechi) aproape întregul transport hipomobil, transmisiuni rudimentare și o foarte slabă A.A.A. În plus planul de apărare al comandamentului polonez era defectuos. Majoritatea forțelor poloneze erau dispuse de-a lungul frontierei cu Germania pe un arc de cerc de 2.000 km în loc să se creeze grupe de șoc pentru operațiuni ofensive. Întinderea exagerată a pozițiilor poloneze precum și slaba dotare tehnică a armate au făcut ca pozițiile poloneze să fie străpunse rapid, iar armata poloneză să fie încercuită încă din primele zile ale războiului. Hitleriștii au mobilizat pentru campania din Polonia 53 de divizii (1.500.000 soldați și ofițeri) dintre care 14 mecanizate. Armata germană dispunea de 3.500 tancuri și 3.400 avioane toate noi, fabricate după 1935. Polonia a fost invadată cu două grupuri de armate : grupa „Nord" din Pomerania și Prusia Orientală și grupa „Sud" din Silezia și Cehia ocupată de nemți. Planul de operațiuni al Germaniei în Polonia (Fall Weiss) se baza pe superioritatea tehnică a armatei germane și pe lipsa de activitate a frontului de vest. În Polonia a avut loc prima demonstrație a „războiului fulger" care a scos din luptă în mai puțin de trei săptămîni o țară cu 32 milioane de locuitori și cu un teritoriu destul de mare. După primele 48 ore de luptă, frontul comandat de mareșlul Rydz-Smigly era rupt în mai multe locuri. La 6 septembrie a căzut Cracovia, iar la 8 septembrie, unitățile motorizate germane au ajuns în fața Varșoviei pe care au încercuit-o pînă la 16 septembrie. Armatele poloneze au fost încercuite în Coridor (teritoriul polonez care despărțea Germania de Prusia Orientală) și în regiunea Poznan. Practic armata poloneză era distrusă. Guvernul polonez și comandamentul armatei s-au refugiat în România.

La 17 septembrie armatele sovietice au trecut granița cu Polonia și au pătruns în teritoriile cu populație ucraineană și bielorusă. La 29 septembrie a căzut Varșovia după ce populația și armata rezistase eroic bombardamentelor sălbatice ale aviației și asalturilor neîncetate ale armatei hitleriste. Polonia fusese înfrîntă. Printre cauzele înfrîngerii rapide a Poloniei, în afara slăbiciunii economice a țării și a slabei înzestrări tehnice a armatei, trebuie menționată și lipsa de activitate a aliaților occidentali ai Poloniei care au permis grosului forțelor hitleriste să cotropească această țară, fără ca comandamentele aliate să întreprindă vreo acțiune ofensivă pe Frontul de Vest. În fața tribunalului de la

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Nürnberg, feldmareşalul Keitel, şeful Statului mapor al armatei germane a declarat că o ofensivă aliată ar fi întîmpinat o slabă împotrivire în Apus, iar linia de fortificaţii Siegfried ar fi fost străpunsă cu uşurinţă de artileria şi blindatele aliate.

Guvernul român a proclamat neutralitatea României în conflictul care a izbucnit în Europa, neputînd să se angajeze singur în ajutorarea Poloniei. În fapt, guvernul român avea în vedere şi eventualitatea unui atac hitlerist asupra României şi de aceea a constituit la 11 septembrie 1939 grupul de armate Vest. Guvernul român a acceptat ca autorităţile poloneze centrale să se refugieze peste teritoriul ţării noastre, a permis tranzitul şi a primit în depozit, sau a transportat în Occident mari cantităţi de aur polonez, cu tot protestul ministrului Reich-ului la Bucureşti Fabricius.

„Războiul ciudat" în Europa cocidentală (septembrie 1939 — mai 1940)

După încetarea ostilităţilor în Polonia, forţele aliaţilor anglo-francezi formate din 120 divizii franceze şi 5 divizii britanice au rămas inactive la graniţa Germaniei. Această atitudine a fost justificată oficial prin faptul că blocada economică impusă Germaniei îi va sili pe hitlerişti să capituleze. Guvernele englez şi francez au interzis bombardarea centrelor industriale ale Germaniei, pentru a nu provoca contramăsuri din partea aviaţiei hitleriste. În schimb, aviaţia engleză „bombarda" Germania cu manifeste adresate poporului german, care, de altfel, fusese convins în majoritatea lui de propaganda nazistă că războiul se va termina curînd printr-o victorie totală a Germaniei. Doar pe mare războiul era ceva mai activ. Submarinele germane au scufundat un mare număr de nave engleze şi franceze care se întorceau în porturile de origine, printre care şi nava de pasageri engleză, „Athenia", care avea la bord un mare număr de americani.

În acelaşi timp, comunicatele de pe front conţineau acelaşi invariabil „nimic nou". Pînă la sfîrşitul anului 1939, armata franceză a pierdut 1433 oameni, englezii trei oameni, iar germanii cîteva sute. Se desfăşura un război neobişnuit, cînd armatele stăteau inactive iar soldaţii şi ofiţerii primeau concedii de pe front. De aceea contemporanii l-au numit „războiul ciudat".

Între timp, Germania ducea o ofensivă de „pace" la adăpostul căreia îşi transfera forţele militare de la răsărit spre apus pentru distrugerea puterilor occidentale.

În condiţiile izbucnirii războiului în Apusul Europei, guvernul sovietic a luat o serie de măsuri la graniţele occidentale ale U.R.S.S.

La 28 septembrie, 5 şi 11 octombrie 1939 U.R.S.S. a semnat tratatele de ajutor reciproc cu Estonia, Letonia şi Lituania prin care guvernele celor trei ţări baltice consimţeau să cedeze forţelor militare sovietice unele baze terestre, aeriene şi navale. În acelaşi timp, guvernul U.R.S.S. a propus guvernului Finlandei începerea unor tratative în vederea efectuării unui schimb de teritorii la graniţa sovieto-finlandeză. Tratativele sovieto-finlandeze au început la 12 octombrie 1939 la Moscova. Delegaţia sovietică a cerut celei finlandeze o parte a litoralului arctic fin-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

landez, o bază militară în portul Hangö și deplasarea cu 100 km spre Nord a graniței filandeze.

În schimbul teriitoriilor finlandeze cerute de U.R.S.S., guvernul sovietic propunea Finlandei o compensație teritorială în Karelia sovietică.

Guvernul finlandez nu a fost de acord cu cerințele guvernului U.R.S.S. și, avînd sprijinul puterilor occidentale, era hotărît să se opună oricărei modificări cu forța a situației la granița sovieto-finlandeză. Starea de tensiune la granița sovieto-finlandeză a crescut mereu, incidentele se țineau lanț, iar la 30 noiembrie 1939 după un incident grav, a început războiul sovieto-finlandez. Războiul a dus la înrăutățirea situației internaționale a U.R.S.S. și a creat primejdia unei intervenții a puterilor occidentale împotriva Uniunii Sovietice. La 14 decembrie 1939, la cererea Angliei și Franței, Societatea Națiunilor a declarat U.R.S.S. „agresor" și a exclus-o din rîndurile sale.

Guvernele occidentale au furnizat Finlandei un ajutor militar important (avioane, tunuri, mitraliere, dolari) dar în cursul ofensivei din februarie 1940 trupele sovietice au străpuns linia de fortificații finlandeze din istmul Kareliei (linia Mannerheim). Trupele sovietice au înconjurat orașul Vîborg și amenințau Helsinki. Guvernul finlandez a cerut pace, iar tratatul s-a semnat la 12 martie 1940, la Moscova, pe baza condițiilor cerute de guvernul sovietic în toamna anului 1939.

Războiul fulger în Europa Occidentală. Cotropirea Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Belgiei și a Franței

Înainte de a se arunca asupra principalilor adversari, comandamentul hitlerist a hotărît să-și întărească pozițiile în Europa nordică și Marea Baltică.

Ocuparea celor două țări scandinave asigura Germaniei securitatea „drumului fierului" suedez prin Marea Baltică, dădea importante resurse alimentare hitleriștilor, iar Norvegia putea fi folosită ca bază de atac atît împotriva Angliei cît și împotriva U.R.S.S. De altfel, fiordurile Norvegiei au și devenit principalele baze ale submarinelor germane care cutreierau Atlanticul de Nord.

La 9 aprilie 1940, o escadră germană condusă de cuirasatul „Lützow", crucișetoarele „Blücher" și „Emden" au pătruns în fiordul Oslo și au angajat lupta cu bateriile norvegiene de coastă, în timp ce transportoarele cu trupe se apropiau de Oslo. Paralel cu atacul de pe mare, orașul a fost atacat și printr-un desant aerian. La 10 aprilie, capitala Norvegiei era în întregime în mîinile germanilor. În ziua de 9 aprilie, aviația și flota germană au debarcat grupări de asalt în principalele porturi norvegiene : Narvik, Tronheim, Bergen, Stavanger ș.a. În aceeași zi a ajuns la Narvik și o escadră engleză, însă englezii necunoscînd efectivele germane debarcate s-au temut să rişte un insucces. Apărarea norvegiană a fost paralizată de oamenii trădătorului Quisling, spion hitlerist, fost ministru de război al Norvegiei. Quisling și oamenii lui au oprit ordinele de mobilizare, iar trupele germane au pus mîna cu destulă ușurință pe principalele orașe ale Norvegiei. În zilele de 14—17 aprilie, trupe engleze și franceze au debarcat la Namsos și Andalsnes (la nord și sud de punctul de sprijin german din

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Norvegia, Tronheim) însă, la începutul lunii mai, trupele anglo-franceze au fost evacuate din Norvegia. Comandamentul englez a mai încercat o ultimă acțiune în Norvegia, debarcînd trupe, la 13 mai, la Narvik, însă acestea au fost definitiv retrase la începutul lunii iunie, ca urmare a înrăutățirii situației pe teatrul de operațiuni din Franța.

În primăvara anului 1940 a luat sfîrșit „războiul ciudat" în Apusul Europei, prin atacarea de către Germania hitleristă a Olandei și Belgiei. aceasta din urmă trebuind să devină coridorul de trecere spre Franța.

Atacul german a pornit la 10 mai 1940, cînd armatele germane au trecut granițele Olandei și Belgiei. Încă din prima zi de ofensivă, armatele germane au forțat fluviul Meuse și canalul Albert, spulberînd calculele strategilor francezi privind apărarea pe aceste fortificații naturale În Olanda, un desant aerian a fost lansat asupra orașului Rotterdam. În 5 zile rezistența olandeză a fost paralizată. Armatele franceze și corpul expediționar britanic au pătruns în Belgia și au angajat lupte grele cu trupele germane, în timp ce aviația germană lovea în special căile de comunicații din spatele frontului inamic.

Atacul german de la 10 mai 1940 a provocat o criză de guvern în Marea Britanie. Münchenezul Chamberlain a fost silit să plece, guvernul a fost format de cunoscutl om politic englez Winston Churchill, partizan al luptei pînă la capăt împotriva Germaniei.

Deznodămîntul pe frontul de apus s-a produs la 15 mai 1940, cînd armatele blindate germane au străpuns frontul francez pe o porțiune de 90 km între Sedan și Namur. Încurcînd calculele birocraților de la Marele Stat Major .francez care nu prevedeau posibilitatea unei ofensive cu blindate peste masivul păduros și străbătut de văi adînci al Ardenilor, blindatele germane au apărut tocmai acolo unde nu se așteptau francezii, iar prin spărtura formată, germanii se îndreptau vertiginos spre Canalul Mînecii, urmărind să încercuiasă trupele franceze și engleze din Belgia. La 21 mai, trupele germane au atins zona Canalului Mînecii. Pentru a se salva de la dezastru, exista o singură posibilitate : o ofensivă concomitentă a armatelor de rezervă din nordul Franței (66 divizii) și a celor din Belgia, îndreptată împotriva grupării germane încă insuficient consolidate în nordul Franței, dar din nefericire această soluție a fost înfățișată în studiile tactice ale specialiștilor de mai tîrziu și n-a fost aplicată atunci cînd trebuia. Belgia a capitulat la 28 mai, iar o parte a armatelor engleze și franceze au fost evacuate prin portul Dunquerque în Anglia. Prima etapă a „războiului fulger" se terminase printr-o victorie a hitleriștilor. Înfrîngerile militare au accentuat tendințele capitularde în cadrul cercurilor conducătoare franceze. Comandantul suprem, generalul Gamelin a fost înlocuit cu generalul Weygand; la 18 mai 1940 în guvernul Franței a fost introdus bătrînul mareșal Pétain, convins de faptul că lupta nu mai avea nici un rost.

A doua etapă a bătăliei Franței a început la 5 iunie 1940. Armatele germane din nordul Franței s-au năpustit spre sud, pe litoral, pe Oise și Sena împotriva Parisului, prin spatele liniei Maginot spre centrul Franței. Panica cuprinsese guvernul și comandamentul, armata franceză se retrăgea în debandadă pe drumuri pline de refugiați civili.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În acele momente grele pentru destinele Franței, C.C. al P.C.F. a propus un program de salvare națională, la 6 iunie, însă guvernul a arestat pe delegatul C.C. al P.C.F., continuîndu-și acțiunea sa nefastă. La 10 iunie, guvernul a părăsit Parisul și a început peregrinările prin diferite orașe pînă la capitulare. La 15 iunie, capitala Franței a fost ocupată de trupele germane, fără luptă. La 16 iunie, premierul britanic W. Churchill a sosit în orașul Tours, unde s-a stabilit cîteva zile guvernul francez, propunînd francezilor proiectul unei Uniunii anglo-franceze. Churchill încerca să convingă guvernul Franței să nu capituleze și să continue lupta, să nu cedeze în nici un caz flota în mîinile inamicului. Propunerea lui Churchill a fost respinsă, iar premierul Reynaud a demisionat. La 17 iunie, guvernul a fost format de mareșalul Pétain, care s-a adresat imediat comandamentului german, cerînd condițiile de armistițiu. Armistițiul încheiat la 22 iunie între Franța și Germania a fost sinonim cu o capitulare. Majoritatea teritoriului francez (2/3) erau ocupată de germani, armata franceză se demobiliza, armamentul se preda germanilor, flota franceză se dezarma și se interna la Toulon și Brest, cheltuielile de întreținere ale trupelor germane cădeau în sarcina guvernului francez ș.a. O treime din teritoriul național constituia așa-numita „Franță liberă" cu centrul la Vichy, condusă de trădătorii Pétain și Laval. La 25 iunie 1950 a fost semnat un armistițiu și cu Italia care a declarat război Franței la 10 iunie 1940.

Principala cauză care a dus la înfrîngerea Franței în 1940 a fost de ordin politic — nedorința conducătorilor de atunci de a duce un război popular împotriva cotropitorilor hitleriști, teama guvernanților față de propriul popor.

La aceasta se adaugă, desigur, concepția „războiului de poziții" care a stat la baza tacticii și strategiei Comandamentului francez. Această concepție atribuia rolul hotărîtor infanteriei îngropată în tranșee și zone fortificate, nu sesiza importanța hotărîtoare a blindatelor și aviației în războiul modern.

Nu trebuie neglijată nici acțiunea de subminare pe care au dus-o agenții inamicului din rîndurile fasciștilor francezi, fapt care a avut urmări nefaste asupra stării morale a trupei și a populației.

Bătălia Angliei După ocuparea Europei occidentale de către trupele germane, Hitler se aștepta ca Anglia să ceară pace, însă nici guvernul Regatului Unit nici poporul britanic nu se gîndea la un asemena act. Guvernul britanic a luat măsuri de apărare, impuse de situația extrem de dificilă în care se găsea Anglia. O neliniște profundă a provocat guvernului englez faptul că flota franceză, cu toate „angajamentele" luate de Hitler ar putea fi folosită împotriva Angliei. După armistițiul de la 22 iunie, flota franceză din metropolă a fost cantonată laToulon și Brest. Alte nave franceze se găseau la Alexandria, în porturi engleze, în Antile, la Dakar și în Algeria la baza Mers-el-Kebir.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 3 iulie 1940, englezii au dezarmat navele franceze din Anglia și din Alexandria au avariat nava „Richelieu" la Dakar. Adevărata tragedie s-a desfășurat însă la Mers-el-Kebir. Flota engleză comandată de amiralul Sommerville, în fața refuzului francezilor de a se alătura Angliei sau de a ridica ancora pentru Antile, a distrus flota franceză staționată la Mers-el-Kebir sub comanda amiralului Gensoul. Au fost uciși 1297 francezi, cele mai rapide și moderne nave franceze fiind scoase din luptă. Efectul acțiunii britanice a fost foarte prost în Franța, guvernul de la Vichy rupînd relațiile diplomatice cu Anglia. Churchill a justificat atacul de la Mers-el-Kebir prin situația militară disperată a Marii Britanii.

La începutul lunii iulie 1940, Anglia avea circa 400.000 soldați reveniți de pe teatrul de operațiuni din vestul Europei, însă armamentul greu fusese lăsat pe plajele de la Dunquerque. În afară de această forță militară redusă, exista și o armată teritorială care număra 12 divizii incomplete și insuficient instruite. Lipsuri serioase existau în organizarea apărării coastelor, unde numai o porțiune de 70 mile fusese fortificată prin baraje de sîrmă ghimpată și cîmpuri de mine.

Apărarea Angliei trebuia să fie asigurată în această perioadă de flotă și mai ales de aviație. În 1940, singură Anglia era în posesia sistemului de radiolocație — Radar — montat de-a lungul coastei estice, cu semnale centralizate. Pentru apărare, Anglia dispunea de avioane moderne de vînătoare de tip „Hurricane" și „Spitfire", însă în iulie acestea erau prea puține. Uzinele engleze de avioane au fost dispersate, ca și aerodromurile, iar producția de avioane a fost în continuă creștere.

Pus în fața refuzului Angliei de a cere armistițiu, Hitler a ordonat la 2 iulie 1940 pregătirea operațiunii de invazie în Marea Britanie. Planul de invazie în Anglia, numit codificat „Leul de mare" (Seelöwe) prevedea mai întîi distrugerea aviației britanice în aer și pe sol, a uzinelor de aviație și a aerodromurilor. După distrugerea aviației britanice, aviația germană și flota militară germană urmau să asigure securitatea navelor care vor transporta soldații germani peste Canal. În vederea acestui scop, în porturile Olandei, Belgiei și Franței de nord-vest au fost concentrate mii de vase și ambarcațiuni de toate tipurile. În ultimă instanță, această concentrare de forțe s-a dovedit a fi o manevră, căci Hitler spera să oblige Anglia să capituleze printr-un război aerian.

Bătălia Angliei s-a desfășurat din august 1940 pînă în ianuarie 1941, sub forma unor atacuri aeriene de zi și de noapte ale aviației germane împotriva Angliei. La această acțiune au participat circa 2670 avioane de bombardament și de vînătoare, fără ca obiectivul propus — capitularea Angliei — să fi fost atins.

Ofensiva aeriană împotriva Angliei a început la 13 august 1940, prin bombardamente intense de zi. Au fost bombardate marile orașe britanice, Londra, Liverpool, Manchester, Birminghan, Bristol ș.a. Pierderile mari suferite de aviația germană l-au determinat pe Hitler să

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

hotărască la 17 septembrie 1940 continuarea ofensivei aeriene împotriva Angliei prin sboruri de noapte. Această hotărîre a fost dictată de necesitatea cruțării aviației germane, în vederea campaniei în Răsărit, împotriva Uniunii Sovietice.

Din septembrie 1940 pînă în ianuarie 1941, Londra a fost bombardată în 96 de nopți. Centrul orașului cu cartierul City, zonele locuite, portul și docurile au suferit distrugeri însemnate. În noaptea de 14 spre 15 noiembrie 1940, aviația hitleristă a distrus orașul Coventry, mai ales centrul istoric. Alte orașe au suferit de asemenea mari distrugeri.

Ofensiva aeriană împotriva Angliei a încetat în ianuarie 1941, dar zborurile sporadice care au urmat pe cerul acestei țări pînă în iunie, ca și continuarea concentrărilor de vase, aveau ca scop să mascheze pregătirile războiului antisovietic. Istoricii britanici evidențiază faptul că hotărîrea lui Hitler de a ataca Uniunea Sovietică a salvat Anglia.

În aceași perioadă s-au pus și bazele alianței anglo-americane. Deși opinia publică americană dorea înfrîngerea puterilor Axei, poporul american se pronunța în 1939—1940 pentru menținerea neutralității S.U.A. față de conflictul european.

Guvernul S.U.A. a sesizat însă pericolul care-l prezenta pentru emisfera occidentală ocuparea de către Germania lui Hitler a Europei occidentale și înfrîngerea Angliei. În noiembrie 1939 Congresul S.U.A. a modificat legea neutralității din 1935, care interzicea vînzarea de armament american părților aflate în conflict, în sensul că firmele americane puteau vinde armament beligeranților cu condiția să-l plătească cu bani gheață și să și-l transporte singuri. Este clar că numai Anglia se putea bucura de avantajele acestei legi, Germania neavînd nici dolari, nici flotă suficientă. Hotărîrea ajuta Anglia, dar în același timp asigura marilor capitaliști imense venituri de pe urma războiului.

Fondurile britanice au fost repede epuizate, dar la 2 septembrie 1940 a fost semnat un acord americano-englez prin care S.U.A. cedau Angliei 50 de distrugătoare vechi și armament clasic în schimbul arendării pe 99 de ani de către Anglia a unor baze militare în posesiunile britanice din emisfera occidentală. Churchill notează în memoriile sale că acest acord a marcat trecerea S.U.A. de la starea de neutralitate la aceea de nonbeligeranță.

În noiembrie 1940, Roosevelt a fost reales pentru a treia oară președinte al S.U.A. Președintele Roosevelt a inițiat legea împrumutului și închirierii (Land and lease Act) adoptată de Congres, în martie 1941. Pe baza acestei legi, guvernul S.U.A. putea ceda cu împrumut armament și echipament, achiziționat de guvernul american contra plată de la marile firme producătoare, statelor a căror apărare era vitală pentru S.U.A Legea de împrumut și închiriere a contribuit în mare măsură la întărirea capacității de apărare a Marii Britanii. Guvernul S.U.A. a hotărît ca navale militare americane să escorteze transporturile în Atlanticul de Nord spre Marea Britanie, fapt ce atesta o participare americană directă la război

Alianța anglo-americană s-a creat în împrejurări dificile pentru englezi, situația lor militară și economică obligîndu-i la concesii și la acceptarea rolului secund în alianță.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Extinderea operațiunilor militare în Africa și Europa. Acapararea Europei de sud-est de către Germania hitleristă

Fasciștii italieni au fost profund nemulțumiți de faptul că Germania hitleristă n-a acceptat niciuna din pretențiile lor față de Franța învinsă. Mussolini revendica Nisa și Savoia, Tunisia și alte colonii franceze, însă Hitler a respins pretențiile italienilor, sub motivul că Franța n-ar mai semna armistițiul. „Avantajele" Italiei de pe urma intrării în război împotriva Franței se reduceau la ocuparea cîtorva orășele de la granița franceză. Situația de aliat subordonat Germaniei hitleriste nu părea să-l încînte în această perioadă pe Mussolini care voia să aibe războiul „său". Italienii au deschis în iunie 1940 teatrul de război african prin atacarea Somaliei britanice, iar, în septembrie, trupele italiene din Libia au pornit o ofensivă împotriva Egiptului. În primele luni de ofensivă în Egipt, armatele italiene au reușit să ocupe cîteva puncte întărite britanice cum au fost Sollum și Sidi-Barani, însă în decembrie 1940 armata britanică a trecut la contraofensivă în Egipt, i-a alungat de aci pe italieni și a ocupat, pînă la 7 februarie 1941, principalele puncte de sprijin ale italienilor în Libia : Bardia, Tobruk, Benghazi, amenințîndu-i pe fasciști cu alungarea din Africa.

Și în africa de est englezii au trecut la ofensivă, în ianuarie 1941, obligîndu-i pe italieni să se retragă în Abisinia. La 4 aprilie 1941, trupele britanice împreună cu partizanii etiopieni au eliberat Addis-Abeba ; în mai 1941 trupele italiene din Africa de est au capitulat. Astfel a luat sfîrșit „imperiul" italian în Etiopia.

Situația dificlă a fasciștilor italieni l-a obligat pe Mussolini să-i ceară ajutor lui Hitler. Acesta, luînd în considerare mai ales circumstanțele politice decît cele militare, a hotărît să-i ajute pe italieni să iasă din impas, însă Hitler prelua în același timp și controlul războiului din Africa și se pregătea să folosească campania din Africa de Nord în interesul Reichului : alungarea englezilor din Egipt, ocuparea Canalului de Suez, pătrunderea spre sursele ppetroliere ale Orientului Apropiat. La 26 februarie 1941 a fost debarcat la Tripoli „Das Deutsche Afrikakorps", format la început din două divizii mecanizate, comandate de generalul Erwin Rommel. La 15 martie 1941, în Africa de Nord (Libia) a început o ofensivă germano-italiană, urmată de retragerea englezilor din teritoriile ocupate. Ofensiva germană în Africa de Nord a durat pînă la mijlocul anului 1941, cînd situația s-a stabilizat datorită faptului că o parte însemnată din tancurile și avioanele care-l sprijineau pe Rommel au fost transferate pe Frontul de Est, deschis de hitleriști prin atacarea Uniunii Sovietice. La mijlocul anului 1941, frontul din Africa de Nord trecea pe teritoriul Egiptului între localitățile Sollum (ocupată de nemți) și Sidi Barani (deținut de englezi). Însă veleitățile fasciștilor italieni de a avea un război „propriu" nu s-au limitat numai la Africa. Grecia îi părea lui Mussolini o țară ușor de cucerit, iar stăpînirea asupra acesteia ar fi dat dictatorului italian posibilitatea să pătrundă în Balcani și să devină stăpînul Mediteranei Orientale.

Fără să anunțe guvernul german, fasciști italieni au atacat la 28 octombrie 1940 Grecia, exact în ziua în care Mussolini îl primea pe Hitler la Florența. Pentru a atenua nemulțumirea lui Hitler, dictatorul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

italian îi promitea acestuia un război de maximum 15 zile, însă peste două săptămîni, armatele italiene erau în derută.

Armatele italiene au pătruns în Grecia din Albania, însă grecii au folosit cu maximum de abilitate condițiile naturale ale țării lor muntoase și o iarnă timpurie neobișnuită, pentru a opri în scurt timp înaintarea italiană. La 11 noiembrie 1940, grecii au trecut la contraofensivă, strămutînd operațiunile militare pe teritoriul Albaniei. Armatele grecești au ocupat Korcea, Gyrocastro, portul Saranda în Albania și-i amenințau pe italieni cu înfrîngerea totală. În această fază a războiului, nu mai era vorba de victorie, ci măcar de menținerea frontului în Albania. Situația militară a Greciei nu s-a schimbat decît atunci cînd împotriva acestei țări au intervenit hitleriștii, care aveau propriile lor planuri în Europa de Sud-Est.

La 27 septembrie 1940, la Berlin a fost semnat „Pactul tripartit" între Germania, Italia și Japonia, nu pact tîlhăresc de împărțire a lumii între agresorii fasciști. Hitleriștii erau însă conștienți de faptul că atît timp cît Uniunea Sovietică rămînea în picioare, planurile lor de dominație asupra Europei nu se vor putea realiza.

După înfrîngerea statelor occidentale și izolarea Angliei în insulele ei, Hitler avînd la îndemînă resursele țărilor supuse s-a hotărît să treacă la distrugerea U.R.S.S. Dorind să aibă spatele frontului asigurat, să folosească resursele materiale, teritoriile și chiar armatele țărilor dunărene și balcanice împotriva U.R.S.S., guvernul german a trecut din toamna anului 1940 la o adevărată ofensivă pentru acapararea țărilor din Europa de Sud-Est, majoritatea cărora se orientaseră în perioada dintre cele două războaie după politica Angliei și Franței, iar după zdrobirea Franței se găseau în fața amenințării nemijlocite a hitleriștilor.

Revizuirea prin forță a granițelor începută de Germania hitleristă și înfrîngerea militară a puterilor occidentale dăduseră parcă aripi conducătorilor revizioniști ai Ungariei horthyste, care participaseră la dezmembrarea statului cehoslovac și ridicau pretenții teritoriale față de România.

La 30 august 1940, prin odiosul dictat de la Viena, miniștrii de externe al Germaniei și Italiei, von Ribbentrop și Ciano impuneau României să cedeze Ungariei nordul Transilvaniei, cu un teritoriu de 42.000 km² și o populație de 2.300.000 locuitori, dintre care peste 1.400.000 români.

Drept mulțumire pentru cadoul oferit de hitleriști, Ungaria horthystă a fost prima dintre țările Europei centrale și de sud-est care a aderat la Pactul tripartit, la 20 noiembrie 1940. În toamna anului 1940, guvernul ungar a acordat trupelor germane dreptul de tranzit peste teritoriul Ungariei, iar în principalele noduri de cale ferată ale acestei țări au fost instalate garnizoane germane. În primăvara anului 1941, Ungaria horthystă s-a angajat să participe la zdorbirea Iugoslaviei și la atacarea U.R.S.S.

Prezența trupelor germane pe teritoriul Ungariei, folosirea de către hitleriști a bogățiilor acestei țări erau indicii clare că Ungaria devenise un satelit al Germaniei hitleriste. Un loc important în politica Germaniei hitleriste îl ocupa și țara noastră. Tratatul economic de la 23 martie 1939 punea bazele acaparării economice a țării noastre de către Reichul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

nazist, însă atît timp cît România nădăjduia în forța și ajutorul națiunilor occidentale, Germania era încă departe de a-și impune în mod absolut politica în România. De altfel germanii reproșau în repetate rînduri guvernului român faptul că nu îndeplinea clauzele tratatului din martie 1939.

Pentru a-și întări penetrația în România, hitleriștii au folosit pe scară largă agentura nazistă din rîndurile minorității germane din țara noastră și pe legionari, căpeteniile cărora declaraseră că România va trece în tabăra germană a doua zi după preluarea puterii de către Garda de Fier. Războiul ciudat în vestul Europei și înfrîngerea puterilor occidentale în mai-iunie 1940 au întărit influența politică a acelor pături din cercurile conducătoare ale burgheziei și moșierimii din țara noastră, care-și puneau nădejdile într-o amplă „colaborare" de afaceri cu Germania hitleristă. Regele Carol II a încercat să cîștige „bunăvoința" căpeteniilor hitleriste, însă Hitler avea nevoie de oameni „siguri" în România. La 6 septembrie 1940, în România a fost instalată cu sprijinul Germaniei hitleriste o dictatură militară-legionară în frunte cu generalul Ion Antonescu și Horia Sima, căpetenia legionarilor. La 7 octombrie 1940, armata germană a ocupat principalele puncte strategice ale României, mai întîi zona petrolieră, petrolul românesc fiind absolut indispensabil războiului hitlerist, iar la 23 noiembrie România a aderat la Pactul tripartit. De aci și pînă la hotărîrea clicii militare-fasciste de a tîrî România în războiul antisovietic n-a mai fost cale lungă. În primăvara anului 1941, România a devenit un teatru de concentrare al armatelor germane pentru campania în Est.

La 24 noiembrie 1940, la Pactul tripartit a aderat și Slovacia dominată de hitleriști.

Hitleriștii au obținut, de asemenea, aderiunea Bulgariei la Pactul tripartit. La 1 martie 1941, guvernul bulgar a semnat acest Pact ; în aceiași zi 6 divizii germane au intrat în Bulgaria. Teritoriul Bulgariei a fost folosit pentru atacarea Iugoslaviei și Greciei de către germani, iar bogățiile Bulgariei au fost acaparate de hitleriști.

În aceeași perioadă, hitleriștii continuau presiunile și asupra cercurilor conducătoare din Iugoslavia, pentru a atrage Iugoslavia în sfera exclusivă a intereselor germane. Agenții hitleriști susțineau mișcarea separatistă a extremiștilor croați, provocau agitația antiiugoslavă în rîndurile minorității germane, în ziarele germane apăreau articole pline de amenințări la adresa Iugoslaviei. La 4 martie 1941 regentul Paul al Iugoslaviei a fost convocat la Hitler. În cursul întrevederii avute Hitler a pus ca o condiție a menținerii Iugoslaviei aderarea acesteia la Pactul tripartit. La 25 martie 1941, împotriva voinței poporului, președintele Consiliului de Miniștri al Iugoslaviei Țvetkovici a semnat la Viena Pactul tripartit, însă la 27 martie, în Iugoslavia a avut loc o lovitură de stat cu orientare clară antihitleristă. Regentul Paul a fost alungat din țară, miniștrii prohitleriști au fost arestați. Guvernul generalului Simovici a refuzat să ratifice aderarea Iugoslaviei la Pactul tripartit, iar la 5 aprilie, a semnat un tratat de neagresiune cu U.R.S.S.

Evenimentele petrecute în Iugoslavia l-au determinat pe Hitler să amîne data atacului împotriva U.R.S.SR. pînă la lichidarea împotrivirii față de expansiunea germană în Balcani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 6 aprilie 1941, armatele germane concentrate pe teritoriul Austriei, Bulgariei și Ungariei au atacat Iugoslavia și Grecia. Belgradul și alte orașe iugoslave au fost supuse unor bombardamente distrugătoare ; 56 de divizii germane, italiene, ungare și bulgare au înconjurat armata iugoslavă și după 12 zile de împotrivire au silit-o să capituleze. La 18 aprilie, întrega Iugoslavie era ocupată de trupele germane și aliate. Statul unitar iugoslav încetase să mai existe. Slovenia a fost împărțită între Germania și Italia, Croația care anexa Bosnia și Herțegovina a fost proclamată „regat independent", condus de ducele de Spoleto (italian) ; guvernul croat a fost format de Ante Pavelici extremist croat, orientat spre Germania hitleristă. Italia ocupa în plus Muntenegru și Dalmația. Bulgaria anexa Macedonia iugoslavă, Ungaria lua Voivodina și Bacica. Serbia era ocupată de nemți care instalaseră la Belgrad un „guvern" colaboraționist în frunte cu trădătorul Nedici. Detașamentele lui Nedici au fost folosite pe scară largă în războiul împotriva partizanilor.

După scoaterea din luptă a Iugoslaviei armatele germane s-au năpustit cu toate forțele asupra Greciei.

La 24 aprilie, armata greacă comandată de generalul Ciulacoglu a capitulat în Epir, la 27 aprilie, drapelul cu zvastică era înălțat deasupra Acropolei. Corpul expediționar britanic care venise în ajutorul Greciei a încercat să opună rezistență în Peloponez, însă a fost obligat să se retragă în Creta.

La 20 mai 1941, printr-o operațiune combinată de desant aerian și naval, insula Creta a fost atacată de germani, iar în decurs de 10 zile marea insulă a fost ocupată. O parte însemnată a corpului expediționar birtanic a căzut în mîna nemților.

Războiul fulger din Balcani se termina astfel printr-o nouă victorie a hitleriștilor. Înaintea atacului împotriva U.R.S.S., Germania hitleristă ajunsese să folosească resursele întregii Europe, Reichul părînd în culmea puterii sale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

AGRESIUNEA GERMANIEI HITLERISTE ÎMPOTRIVA U.R.S.S. CONSTITUIREA COALIȚIEI ANTIHITLERISTE

Pregătirea economică, militară și politică a războiului antisovietic de către Germania hitleristă

La mijlocul anului 1941, Germania hitleristă devenise stăpîna Europei. Țările cotropite și satelite îi furnizau alimente și materii prime, forță de muncă. Dispunînd de resursele întregii Europe, Germania nu era stînjenită decît în mică măsură de blocada maritimă.

Germania producea și dispunea pe teritoriul propriu și în țările ocupate de cantități mari de oțel (45 mil. tone), cărbuni (450 mil. tone), aluminiu și alte metale neferoase. Pentru acoperirea necesităților de carburanți, industria chimică germană producea cantități însemnate de benzină sintetică (6 mil. tone), la care se adăuga petrolul românesc, pentru înlocuirea bumbacului se produceau de asemenea fibre sintetice.

La 18 decembrie 1940, Hitler a semnat Directiva nr. 21 cunoscută sub denumirea codificată de „Planul Barbarossa". Acest plan conținea jaloanele generale ale atacului împotriva Uniunii Sovietice și se baza pe o desfășurare rapidă a operațiunilor militare. Strategii hitleriști acordau rolul hotărîtor armatelor de tancuri și loviturilor cu aviația care trebuia să sdrobească armatele sovietice și aviația sovietică încă de la graniță. Hitleriștii considerau că ocuparea rapidă a Moscovei va avea o mare importanță pentru încetarea rezistenței Uniunii Sovietice. Ca limită a înaintării germane se stabilea linia Arhanghelsk-Volga.

Conform directivei lui Hitler, concentrarea trupelor germane urma să se facă pe teritoriul Prusiei Orientale și al Poloniei. Lovitura principală trebuia să fie dată de grupul de armate concentrat la sud de mlaștinile Pripetului, prin Bielorusia spre Moscova.

În directiva amintită se vorbea și de aliații probabili ai Germaniei și de rolul lor. Se avea în vedere Finlanda și România, iar Înaltului Comandament al Forțelor Armate (O.K.W.) i se încredința sarcina să studieze în ce formă se vor plasa forțele armate ale celor două țări sub comandament german.

În 1941, Germania avea sub arme circa 7.300.000 soldați și ofițeri încadrați în 224 de divizii dintre care 21 divizii de tancuri și 14 divizii motorizate. Pentru operațiunile împotriva Uniunii Sovietice a fost pregătit un grup de 150 de divizii, cărora urmau să li se alăture 18 divizii românești, 17 divizii finlandeze, 2 divizii ungurești, 3 divizii italiene,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în total 190 de divizii, pe un front care mergea de la Marea Baltică pînă la Marea Neagră.

Hitler a definit într-o consfătuire cu generalii săi scopurile războiului antisovietic în felul următor : „Războiul împotriva Rusiei este un război între două ideologii. Am semnat sentința de nimicire a bolșevicilor și va fi vorba de un război de exterminare".

Pe baza acestor scopuri barbare la 13 mai 1941 a fost elaborată o directivă a lui Hitler în care se ordona instituirea pe teritoriul ocupat al U.R.S.S. a unui regim terorist pentru reprimarea în masă a populației, executarea imediată a oricărui civil care va opune rezistență armatelor sau autorităților germane. Prin această directivă, Hitler își asuma întreaga răspundere pentru faptele soldaților săi pe teritoriul Uniunii Sovietice.

În preajma dezlănțuirii agresiunii împotriva Uniunii Sovietice, armata germană avea experiența celor doi ani de război în Europa, avea cadre de conducere bine pregătite și cea mai bună înzestrare tehnică cunoscută pe atunci de vreo armată. În preajma atacului împotriva Uniunii Sovietice, diviziile germane au fost întărite în ceea ce privește dotarea tehnică, în sensul sporirii numărului de arme automate.

În dotarea armatei germane erau în această perioadă 5.040 tancuri de tip modern construite după 1935. Armata germană avea un puternic sprijin de aviație. Avioanele germane erau de asemenea moderne, construite tot după anul 1935, în număr de circa 20.000.

În această perioadă, Germania avea și o flotă importantă care a fost folosită pentru operațiuni împotriva flotei sovietice din Marea Baltică și Marea Neagră.

Hitleriștii considerau forțele armate germane (Wehrmacht) mai puternice decît cele sovietice și scontau pe un succes rapid. Hitler și acoliții săi au greșit profund cînd au nesocotit tăria morală a trupelor sovietice, patriotismul popoarelor U.R.S.S., forța uriașă a spatelui frontului precum și legăturile indisolubile care legau pe oamenii sovietici de P.C.U.S. de orînduirea sovietică socialistă. Aceste greșeli de apreciere s-a dovedit fatale pentru hitleriști.

Deși Germania hitleristă considera că operațiunea de invadare a Angliei putea fi amînată pînă după efectuarea planului „Barbarossa", în preajma atacului împotriva Uniunii Sovietice, hitleriștii au pus la cale o nouă provocare.

La 10 mai 1941, locțiitorul lui Hitler pentru partidul nazist, Rudolf Hess, a decolat de pe aerodromul din Augsburg cu un avion german și a sărit cu parașuta în nordul Angliei în apropierea domeniului lordului Hamilton, sprijinitor activ al fostului premier Chamberlain. Rudolf Hess, declarînd că vorbește în numele său personal, însă cu convingerea că exprimă și „năzuințele cele mai sincere" ale lui Hitler, a propus reprezentanților oficiali britanici cu care a venit în contact (I. Kirkpatrick, lord Simon, lord Beaverbrook) un plan de pace anglo-german bazat pe recunoașterea de către Marea Britanie a Europei ca sferă de influență germană și retrocedarea fostelor colonii germane. În schimb, Germania hitleristă s-ar angaja să recunoască imperiul britanic și se oferea chiar să-l apere în fața penetrației americane.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Conducătorii Marii Britanii în frunte cu W. Churchill nu s-au lăsat amăgiți de această provocare, iar Rudolf Hess a fost reținut ca prizonier de război. În anul 1946, Rudolf Hess a fost condamnat la închisoare pe viață de către Tribunalul internațional de la Nürnberg.

Situația economică militară și politică a U.R.S.S. în ajunul atacului hitlerist

În ceea ce privește situația U.R.S.S. în preajma atacului Germaniei hitleriste, trebuie arătat că încă din anii 1933—1934, o dată cu creșterea pericolului de război, au fost luate măsuri pentru întărirea capacității de apărare a Uniunii Sovietice. Astfel, au fost construite noi și importante întreprinderi apropiate de bazele de materii prime ale Uniunii Sovietice, în partea de răsărit a țării, în regiunea Uralului și a Siberiei. În această perioadă s-au depus eforturi mari pentru dezvoltarea industriei de apărare și a industriei constructoare de mașini, precum și pentru însușirea unor procedee tehnici noi care, desigur, puteau fi valorificate oricînd și în industria de armament. S-au făcut importante rezerve strategice de metal, petrol, alimente, textile. În 1940, producția industriei grele a U.R.S.S. era de 12 ori mai mare decît în 1913.

U.R.S.S. producea în 1940, 15 milioane tone fontă, 18,5 mil. tone oțel, 166 mil. tone cărbune, 31 milioane tone petrol. Uriașele resurse umane și rezervele bogate de materii prime permiteau ca producția să fie sporită mult mai rapid decît în vremuri obișnuite.

În anii 1939—1940, frontierele U.R.S.S. au fost deplasate spre vest cu 200—250 km. prin includerea în Uniunea Sovietică a Ucrainei și Bielorusiei apusene (17 septembrie 1939), a țărilor baltice, (15—17 iunie 1940) a Basarabiei și Bucovinei de Nord (28 iunie 1940).

În noile regiuni s-au început lucrări de apărare, însă acestea nu erau terminate în momentul agresiunii hitleriste împotriva U.R.S.S.

Guvernul U.R.S.S. s-a preocupat îndeaproape de îmbunătățirea sau mai bine zis de clarificarea relațiilor cu Turcia și Japonia. În acest sens, în martie 1941 a fost publicată o Declarație de neutralitate sovieto-turcă, iar la 13 aprilie 1941, ministrul de externe al Japoniei, Matsuoka, care venea de la Berlin, a semnat împreună cu omologul său sovietic, Molotov, la Moscova, un Tratat de neagresiune nipono-sovietic.

Acest tratat arăta că cel puțin temporar Japonia nu se mai orienta spre atacarea U.R.S.S. și hotărîse să se îndrepte spre Sud, unde riscurile păreau mai mici iar avantajele mai mari.

În armata sovietică erau, la mijlocul anului 1941, peste 4.200.000 oameni. În această perioadă s-au depus eforturi și pentru modernizarea armamentului însă, în genere, procesul era abia la început.

Cercetările recente ale istoricilor sovietici asupra situației economice și militare a Uniunii Sovietice, în preajma declanșării atacului hilterist, au scos la iveală unele lipsuri ale comandamentului sovietic care țineau de concepția strategică.

Astfel toate planurile sovietice au fost construite pe principiul purtării operațiunilor pe teritoriul inamic, adică toate planurile s-au

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

bazat numai pe ofensivă, iar defensiva fusese neglijată, considerîndu-se că a doua zi după începutul războiului, armata sovietică va lupta pe teritoriul inamicului.

De asemenea, au fost făcute erori în aprecierea capacității de luptă a armatei germane, considerîndu-se că atacarea Uniunii Sovietice va declanșa în Germania o răscoală antihitleristă și puternice acțiuni de solidaritate cu poporul sovietic. Cînd se făceau asemenea aprecieri nu se ținea seama de faptul că poporul german era de aproape un deceniu sub dominația hitleriștilor, iar succese militare ale lui Hitler în primii doi ani de război i-a făcut pe majoritatea germanilor să creadă că soarta îl favorizează pe „Führer".

Alte lipsuri în pregătirea de luptă a armatei sovietice s-au datorat aprecierii greșite de către Stalin a situației internaționale în anul 1941. Stalin a considerat și a impus Comitetului Central și Guvernului părerea că Germania nu va îndrăzni să atace Uniunea Sovietică și, ca atare, nu este nevoie de o mobilizare permanentă a forțelor sovietice la granță, pentru a nu da prilej Germaniei hitleriste să treacă la provocări. Stalin credea că Hitler nu dorea atunci războiul antisovietic, și numai o provocare din partea generalilor săi ar împinge lucrurile pînă la război, aceasta în pofida informațiilor mereu mai numeroase despre pregătirile de război ale Germaniei hitleriste. Stalin a primit în repetate rînduri informații despre pregătirile de război ale Germaniei împotriva U.R.S.S. din partea agenților serviciului de informații sovietic, din partea reprezentanților diplomatici, precum și din partea guvernelor S.U.A. și Marii Britanii. Încă la 19 aprilie 1941, Churchill, într-un mesaj secret adresat lui Stalin, îl prevenea pe acesta despre declanșarea unui război din partea Germaniei hitleriste în viitorul apropiat. Stalin a considerat însă prevenirile britanice asupra posibilității unui război cu Germania drept provocări ale guvernului Marii Britanii, pentru a împinge Uniunea Sovietică într-un război împotriva Germaniei. Pe această linie s-a săvîrșit o gravă greșeală, la 14 iunie 1941, cînd agenția TASS, agenția oficială sovietică, comunica cu o săptămînă înainte de război că zvonurile despre un eventual război al Germaniei împotriva Uniunii Sovietice nu au nici-o bază reală.

Lipsurile menționate au fost analizate de istoricii sovietici în lucrarea *Istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei al U.R.S.S.* apărută la Moscova în șase volume și ele explică, alături de alte elemente, insuccesele Armatei sovietice în primele luni ale războiului germano-sovietic.

Atacul Germaniei hitleriste împotriva Uniunii Sovietice. Începutul Marelui Război pentru Apărarea Patriei

În dimineața zilei de 22 iunie 1941, la orele 3 și 30 de minute fără declarație de război și fără a fi prezentat pretenții oficiale guvernului sovietic, Hitler a ordonat armatei sale să treacă granița și să zdrobească Uniunea Sovietică. Războiul a început de-a lungul întregii frontiere apusene a Uniunii Sovietice de la Marea Baltică pînă la Marea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Neagră. Alături de Germania hitleristă au intrat în războiul antisovietic România, Italia, Ungaria, Finlanda și Slovacia.

Armata sovietică, în cea mai mare parte, a fost luată prin surprindere și a suferit pierderi importante în cursul unor bătălii grele, încă din regiunea de graniță. O parte însemnată a aviației sovietice a fost distrusă pe sol sau în lupte aeriene încă din primele zile ale războiului.

În extremitatea nordică a frontului acționau trupe finlandeze și germane avînd ca obiectiv să taie calea ferată Murmansk, să blocheze dinspre răsărit orașul Leningrad.

Grupul de armate germane „Nord" și aripa stîngă a grupării „Centru" au înaintat pe teritoriul țărilor baltice în 18 zile cu 510 km. și s-au apropiat de Leningrad.

Lovitura principală a fost dată de grupul de armate „Centru", în Bielorusia. La 9 iulie a fost cucerit orașul Minsk, iar pînă la 10 iulie nemții au pătruns în această direcție între 450 și 600 km., reușind să cucerească aproape întreg teritoriul Bielorusiei. Grupul de armate „Sud" a atacat Ucraina, urmărind ca obiective imediate ocuparea Kievului și forțarea Niprului. În acest sector al frontului, înaintarea germană a fost oprită pentru cîtva timp, datorită rezistenței dîrze a trupelor sovietice. În regiunea Kiev s-au dat lupte grele, din iulie și pînă în septembrie 1941.

În extremitatea sudică a frontului, acționau Armata patra și a treia române, de-a lungul Prutului, împreună cu trupe germane. După pierderi grele, barierele naturale ale Prutului și Nistrului au fost depășite, iar luptele au înaintat în zona litoralului de nord-vest al Mării Negre.

După primele zile care au produs o adevărată surpriză la Moscova și au găsit guvernul sovietic și comandamentul sovietic în mare măsură nepregătite, pentru a face față noii situații, Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și-a mobilizat toate forțele pentru îndreptarea situației. A fost creeat Comitetul de Stat al Apărării în frunte cu Stalin. Comitetul de Stat al Apărării concentra întreaga putere pentru conducerea economiei, a armatei și pentru mobilizarea întregului popor la lupta pentru apărarea patriei.

La 29 iunie 1941 a fost adoptată hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice cu privire la sarcinile partidului și popoarelor sovietice în război, hotărîre care a fost expusă poporului în cuvîntarea ținută de Stalin, la 3 iulie 1941, la radio. În această cuvîntare, Stalin arăta că Germania a violat pactul de negaresiune din 1939 și a atacat Uniunea Sovietică, fără ca Uniunea Sovietică s-o fi provocat prin ceva. Stalin definea războiul pe care îl ducea Uniunea Sovietică ca un război just, eliberator și făcea apel la popor pentru mobilizarea tuturor forțelor în vederea apărării patriei. În același timp, Stalin făcea apel la populația rămasă în regiunile cotropite de nemți pentru organizarea de detașamente de partizani care să facă șederea nemților insuportabilă pe teritoriul Uniunii Sovietice.

Într-o serie de funcții de răspundere pe front au fost trimiși activiști de frunte ai Partidului Comunist iar milioane de membri de partid luptau în primele rînduri ale apărătorilor patriei, dădeau pilde de eroism și de sacrificiu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Primele zile de panică și dezorganizare au fost lăsate în urmă, deși armata germană continua să înainteze și să impună armatei sovietice retragerea. Totuși, rezistența în timpul retragerii începea să fie mai dîrză, mai activă. Armatele sovietice se retrăgeau, apărînd, de multe ori pînă la ultimul om sau ultimul cartuș, fiecare palmă de pămînt.

Comentatorii militari remarcau că războiul este fulger și totuși nu este fulger în sensul că lucrurile nu se desfășurau ca în Polonia sau Franța. Privit din afară, războiul părea victorios și întrecea toate așteptările, însă pe frontul rusesc și în spatele lui nu exista panică — remarcă cunoscutul istoric militar britanic Fuller. De asemenea, istoricul vest-german, generalul Tippelskirch, în lucrarea sa consacrată celui de-al doilea război mondial, arată că inamicul dădea dovadă de o dîrzenie remarcabilă și planurile de năruire rapidă a Rusiei sovietice s-au spulberat.

Cu toate acestea, eforturile deosebite depuse de comandamentul sovietic pentru a stăvili ofensiva germană nu au fost încununate cu succes decît în parte și anume în sectorul sudic în grelele lupte pentru apărarea Kievului, a Crimeii și Ucrainei. Astfel Kievul a rezistat asalturilor germane pînă la 27 septembrie 1941, iar Odessa a rezistat eroic asediului germano-român, de la 10 august pînă la 16 octombrie 1941. La Odessa armata română a pierdut 17.900 morți, 63.300 răniți și 8.850 dispăruți.

În sectorul central și nordic, însă, frontul avansa cu repeziciune. În a doua jumătate a lunii septembrie s-a desfășurat sîngeroasa bătălie a Smolenskului, iar după cucerirea acestui oraș hitleriștii au continuat înaintarea spre Moscova. La sfîrșitul lunii septembrie, germanii au blocat Leningradul. Armata sovietică și populația Leningradului au rezistat cu eroism acestei blocade, 900 de zile, pînă în primăvara anului 1944.

În ansamblu, trupele germane au pătruns 750 km. pe direcția Leningrad, între 700—800 km. pe direcția Moscova și între 600 și 850 km. în sud, pînă la începutul lunii octombrie 1941.

Trebuie menționat faptul că succesele repurtate de germani au fost plătite cu mari pierderi care la diviziile blindate s-au ridicat pînă la 51% din efective și tehnică de luptă.

În noiembrie 1941, în regiunile ocupate se găsea peste 40% din capacitatea industrială a Uniunii Sovietice, 41% din căile de comunicație, precum și o parte însemnată a producției agricole a Uniunii Sovietice.

În perioada ofensivei rapide a hitleriștilor, partidul și guvernul au luat o serie de măsuri pentru evacuarea întreprinderilor industriale. A fost creat un Comitet de stat pentru evacuare, iar în decurs de trei luni au fost evacuate în Răsărit (uneori mutate în plin cîmp) peste 1360 de mari întreprinderi, însă o parte însemnată a lor a rămas, totuși, în mîinile dușmanului. Eforturile în producție au dus la rezultate pozitive. Cu toate pierderile suferite, în decembrie 1941 a fost oprită scăderea producției industriale a U.R.S.S., în aprilie 1942, producția militară era mai mare decît înainte de război.

Uriașe eforturi s-au depus de către oamenii sovietici în ridicarea unor lucrări de fortificații în fața Leningradului, a Kievului, Odessei

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

și Moscovei. La Moscova au lucrat de exemplu la fortificații aproape 500.000 de oameni.

Din rîndurile populației civile s-au constituit detașamente de miliție populară care colaborau cu armata la apărarea orașelor și uzinelor.

În vara anului 1941 a apărut și mișcarea de partizani în spatele frontului inamic, care a adus o contribuție însemnată la eliberarea țării.

Cotropitorii hitleriști au întîlnit pentru prima dată, după doi ani de succese, un adversar hotărît nu numai să se apere dar să-i și zdrobească pe agresori.

Partidul comunist a fost organizatorul uriașului efort de luptă al popoarelor U.R.S.S. pe front și în spatele frontului iar orînduirea socialistă și-a dovedit nu numai trăinicia dar și superioritatea față de cea capitalistă.

Bătălia Moscovei. Prima mare înfrîngere a hitleriștilor

Conform planului de operațiuni „Barbarossa" împotriva Uniunii Sovietice, războiul trebuia să se termine în maximum trei luni prin cucerirea capitalei Uniunii Sovietice și lichidarea întregii rezistențe în Rusia europeană. Pentru realizarea acestui scop, comandamentul hitlerist și-a îndreptat majoritatea forțelor sale împotriva Moscovei. În 1941, sectorul principal al frontului devenise sectorul central. Așa cum s-a arătat mai sus, în a doua jumătate a lunii septembrie, în urma înverșunatei bătălii de la Smolensk, armatele hitleriste au fost oprite o anumită perioadă de timp pe frontul central, după care înaintarea germană a continuat.

Comandamentul german a hotărît să folosească toate avantajele dobîndite de armata germană în cursul campaniei din vara anului 1941 pentru o ofensivă hotărîtoare asupra Moscovei și pentru terminarea războiului înainte de începerea iernii. Forțele germane au fost regrupate, constituindu-se o grupare de șoc formată din 80 de divizii dintre care 14 divizii blindate și 9 motorizate, avînd un sprijin de 1000 avioane și 2000 tancuri, îndreptată împotriva Moscovei. Comandamentul militar german a reușit să creeze, astfel, o superioritate numerică și tehnică, în principalul sector al frontului, în toamna anului 1941.

Comandamentul german intenționa să cucerească Moscova, lovind trupele care o apărau, prin orașele Kalinin, la nord și Tula la sud, să înconjoare capitala U.R.S.S. și s-o oblige să capituleze.

La 2 octombrie 1941 a început marea bătălie a Moscovei, una dintre cele mai înverșunate bătălii din cursul celui de-al doilea război mondial. În prima jumătate a lunii octombrie, nemții dobîndiseră succese importante, reușind să se apropie de Moscova pînă la 100 km, însă spre sfîrșitul lunii octombrie, datorită eforturilor eroice ale armatei și ale populației, ofensiva germană a fost oprită.

Deși a fost sfătuit de generali să amîne ocuparea Moscovei pînă în primăvara următoare, Hitler a stăruit și și-a impus punctul de vedere, ordonînd, la 15 noiembrie 1941,, a doua ofensivă împotriva Moscovei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În ordinul comandamentului suprem al armatei germane semnat de Hitler era scris ; „Ținînd seama de seriozitatea evenimentelor ce vor urma și mai ales de apropierea iernii și de slaba asigurare materială a armatei, ordon ca în timpul cel mai scurt și cu orice preț să terminați cu Moscova."

La cea de a doua ofensivă asupra Moscovei au fost desemnate 51 divizii, dintre care 13 divizii blindate și 7 motorizate. După 20 de zile de ofensivă, nemții au ajuns, în partea de nord, pînă la canalul Moscova-Volga, iar la sud de capitală pînă la orașul Kașir situat în apropierea Moscovei. În unele direcții, nemții erau la 25—30 km de Moscova și zăreau prin binocluri turnurile clădirilor înalte.

Situația era extrem de gravă, însă comandamentul sovietic a reușit să-și mobilizeze rezervele și să înfăptuiască prima operațiune de contraofensivă din perioada Războiului pentru apărarea patriei. Comandamentul sovietic, s-a folosit din plin de faptul că rezervele germane erau epuizate, iar forțele atacatoare erau cuprinse de oboseală și de dezamăgire. În plus armata germană suferea de frig, deoarece comandamentul a lăsat-o fără echipament de iarnă, considerînd că războiul se va termina în maximum trei luni de zile.

La 6 decembrie 1941, cînd nemții se găseau în imediata apropire a capitalei, trupele sovietice au pornit o puternică contraofensivă, care a pprodus o surprindere generală în tabăra inamică. Primele lovituri au fost date de armatele Frontului de apus (la sud de Moscova). Frontul german din fața Moscovei a fost spart.

La nord de Moscova, trupele sovietice au eliberat orașul Kalinin, iar pînă la începutul lunii ianuarie 1942 au înaintat între 60 și 120 km.

La sud de Moscova trupele sovietice au înaintat cu 250 km.

Pentru a evita pericolul izolării și încercuirii, comandamentul german a fost obligat să ordone trupelor sale retragerea rapidă pe întreg frontul central. Din sectorul central al frontului, nemții au fost aruncați spre apus cu circa 400 km., pînă în aprilie 1942.

Contra ofensiva de la Moscova a armatei sovietice s-a împletit cu ofensiva de lîngă Leningrad și cu ofensiva de la Rostov pe Don. Cotraofensiva de la Moscova s-a terminat printr-o mare victorie a trupelor sovietice. În fața Moscovei și în cursul ofensivei sovietice au fost nimicite 30 divizii germane. Bătălia Moscovei a fost prima mare bătălie cîștigată de armatele sovietice în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei și ea a însemnat, în același timp, și prima mare înfrîngere a trupelor germane de la începutul războiului. Înfrîngerea armatelor germane la Moscova a spulberat legenda despre invincibilitatea armatei germane și a arătat că această armată poate și trebuie să fie înfrîntă.

Marea victorie a trupelor sovietice de la Moscova a insuflat noi speranțe în eliberarea patriei lor.

De asemenea, după victoria armatelor sovietice la Moscova s-a întețit mișcarea de rezistență împotriva cotropitorilor în toate țările ocupate sau satelite ale Germaniei. Victoria trupelor sovietice la Moscova a întărit poziția U.R.S.S. în cadrul coaliției antihitleriste care se constituia pe atunci.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Intrarea S.U.A. în cel de-al doilea război mondial

La sfîrșitul anului 1941 a intervenit un eveniment important în desfășurarea războiului : intrarea Statelor Unite ale Americii în războiul mondial, ca urmare a agresiunii Japoniei împotriva bazelor navale ale S.U.A. în Oceanul Pacific.

După începerea războiului în Europa s-au agravat la maximum și contradicțiile în Extremul Orient, între Japonia, pe de o parte, Statele Unite ale Americii, Anglia și Franța, pe de altă parte. În anul 1940, imperialismul japonez a reușit să pună mîna pe principala posesiune franceză din Asia de sud-est — Indochina și să transforme această posesiune într-o bază de atac împotriva Malaesiei, Indoneziei, Filipinelor și împotriva Chinei.

La începutul anului 1941 au fost inițiate tratative diplomatice japono-americane. Pentru găsirea unei soluții neînțelegerilor grave care interveniseră între S.U.A. și Japonia, guvernul S.U.A. care se simțea grav atins de agresiunea japoneză din China și în Asia de sud-est, a cerut părții japoneze retragerea trupelor japoneze din China și recunoașterea principiului „porților deschise" în această țară. În schimb, guvernul american se declara de acord cu unificarea guvernului marionetă în frunte cu Wang Jing Wei creat de japonezi la Nanking, cu guvernul lui Cian Kai-și. De asemenea, S.U.A. se declarau de acord cu recunoașterea statului Manciu-Ko. Japonezii care urmăreau să ia în stăpînire întreaga Asie de sud-est nici nu voiau să audă de retragerea trupelor lor din China, din contră, cereau acces liber la toate sursele de materii prime din Asia de sud-est, cereau americanilor să neutralizeze Filipinele, să înceteze sprijinirea lui Cian-Kai-și și să acorde Japoniei un însemnat ajutor economic, să reia exporturile de petrol și fier vechi în Japonia. Aceste tratative s-au desfășurat de-a lungul întregului an 1941 și ele n-au dus la nici un rezultat. Ele nu au fost întrerupte de guvernul japonez și au servit ca paravan intereselor pregătirii de război ale Japoniei împotriva Statelor Unite ale Americii.

Pentru declanșarea războiului în Oceanul Pacific comandamentul japonez și-a luat ca țintă de atac arhipelagul Hawaii, posesiune americană în Oceanul Pacific, unde era principala bază navală Pearl Harbor. Într-una din insulele arhipelagului Hawaii în insula Oahu, era concentrată aproape întreaga flotă americană, din Pacific. La 25 noiembrie au părăsit baza lor din insulele Curile, navele care alcătuiau grupul de atac japonez împotriva bazei americane de la Pearl Harbor. La 7 decembrie 1941 ora 6 dimineața (ora locală) escadra japoneză formată din 6 nave purtătoare de avioane, 2 crucișătoare grele și alte nave au sosit la punctul indicat pentru lansarea avioanelor.

Atacul japonez împotriva bazei militare americane din Pacific a fost o adevărată catastrofă pentru flota S.U.A. care a fost înlăturată din calea expansiunii japoneze. Atacul japonez împotriva bazei de la Pearl Harbor a determinat, la 8 decembrie, guvernele S.U.A. și Marii Britanii să declare război Japonici. În același timp, S.U.A. au declarat război și aliaților Japoniei — Germaniei și Italiei.

În cursul lunilor decembrie 1941 — aprilie 1942, armatele japoneze au cucerit insulele Filipine, apoi insulele Guam, Marcus și Wake.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În decembrie 1941 a fost cucerită baza britanică Hong-Kong, iar în ianuarie 1942 japonezii au pătruns în Birmania, care a fost ocupată în mai puțin de cinci luni.,

Forțele japoneze au debarcat la 7 și 8 decembrie 1941 în Malaesia la circa 1000 km. nord de Singapore. La 7 ianuarie 1942, japonezii au ocupat Kuala Lumpur, iar pînă la sfîrșitul lunii ianuarie 1942 trupele nipone au ocupat întreaga peninsulă Malacca.

La extremitatea de sud a peninsulei, în insula Singapore, despărțită de continent de strîmtoarea Djohore cu a lățime variind între 700 și 5000 m, se găsea cea mai puternică bază militară britanică din Asia de sud-est, fortăreața Singapore. Această bază era puternic fortificată în zona sudică, de unde se aștepta un eventual atac. Japonezii însă au atacat-o dinspre continent în noaptea de 7/8 februarie 1942, iar la 15 februarie trupele anglo-australiene au capitulat. O fortăreață care a costat 60 milioane lire sterline și 17 ani de muncă s-a dovedit complet inutilă pentru britanici.

Concomitent, japonezii au invadat arhipelagul indonezian, reușind să cucerească principalele insule : Borneo, Celebes, Sumatra, Iava.

La mijlocul anului 1942, japonezii cuceriseră o regiune imensă a globului, cu cele mai mari bogății.

Într-un timp scurt, Anglia, Franța și S.U.A. fuseseră eliminate din Asia de sud-est. Japonia se pregătea în continuare să atace India și Australia, urmărind să creeze astfel marele Imperiu al Asiei răsăritene, bineînțeles, sub dominația japoneză.

Cu excepția unui mănunchi de politicieni și reprezentanți ai claselor dominante care au colaborat cu japonezii, popoarele Indochinei, Birmaniei, Indoneziei, Filipinelor ș.a. s-au împotrivit cu armele în mîini invadatorilor și nu s-au lăsat înșelate de sloganurile și promisiunile noilor cuceritori.

Puternice acțiuni de luptă împotriva cotropitorilor japonezi se desfășurau și în Indonezia. În China, armata chineză, în special forțele populare conduse de partidul comunist, dădeau lovituri grele cotropitorilor japonezi.

Constituirea alianței U.R.S.S., Angliei și S.U.A. (1941—1942)

Un eveniment remarcabil în această perioadă a celui de-al doilea război mondial, a fost constituirea coaliției antifasciste.

În această coaliție, rolul principal l-a îndeplinit Uniunea Sovietică care a mobilizat cel mai mare număr de armate și întreaga sa economie în scopul înfrîngerii cotropitorilor hitleriști. Coaliția antihitleristă formată din state cu orînduiri sociale diferite a fost posibilă datorită faptului că nazismul era o primejdie care amenința întreaga lume, iar principalele puteri capitaliste își dădeau seama că fără cooperarea cu Uniunea Sovietică, Germania hitleristă nu va putea fi înfrîntă. Istoricii citează printre primele acțiuni de închegare a coaliției antihitleriste,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cuvîntarea rostită de Churchill la radio în ziua de 22 iunie 1941 și declarația de la 24 iunie a președintelui Statelor Unite ale Americii.

W. Churchill declara că nu va retracta nici un cuvînt din cele pe care le-a spus despre comunism, însă, în fața primejdiei care amenință Anglia, Rusia și Statele Unite era necesar ca tirania hitleristă să fie lovită cu forțele unite ale tuturor națiunilor. Premierul britanic făgăduia U.R.S.S. tot ajutorul posibil pe plan economic și tehnic și o intensificare a bombardamentelor engleze asupra Germaniei.

Declarația președintelui S.U.A. a fost redactată în același ton, arătînd că simpatia poporului american era de partea U.R.S.S. Ambele mesaje au fost primite cu satisfacție la Moscova.

Prima manifestare oficială a alianței anglo-sovietice a fost semnarea acordului sovieto-englez : „Despre acțiunile comune în războiul contra Germaniei", la 12 iulie 1941, prin care cele două părți își promiteau ajutor reciproc și sprijin. În iulie 1941, principalul consilier al președintelui Roosevelt, Hopkins, a vizitat Moscova și apoi a prezentat președintelui S.U.A. un raport detaliat privind starea militară și necesitățile de război ale Uniunii Sovietice.

La 15 august 1941, președintele S.U.A. Roosevelt și premierul Marii Britanii Churchill au trimis lui I. V. Stalin un mesaj în care cei doi conducători de state propuneau convocarea unei conferințe internaționale pentru stabilirea modalităților de cooperare.

Cu o zi înainte, la 14 august 1941, la baza Argentia din insulele Newfoundland, Roosevelt și Churchill au semnat „Charta Atlanticului". primul document oficial în care cele două națiuini anglo-saxone își defineau scopurile și principiile pentru care luptau..

În Charta Atlanticului, formată dintr-un preambul și opt puncte. se arăta că cele două guverne nu urmăreau măriri teritoriale, ,nu doreau să facă schimbări teritoriale fără dorința liber exprimată a popoarelor, respectau dreptul fiecărui popor de a-și alege singur forma de guvernămînt și doreau să vadă restaurate independența și suveranitatea popoarelor care au fost private de acestea. Marea Britanie și S.U.A. promiteau tuturor statelor accesul la comerț și la materii prime, se declarau pentru colaborare economică cu toate națiunile, pentru pace trainică, se angajau să asigure libertatea mărilor și oceanelor și să lupte în viitor pentru dezarmare. Principiile înscrise în Charta Atlanticului, salutate de toate popoarele iubitoare de pace, au avut un caracter progresist și mobilizator ; ele au fost puse la temelia cooperării Națiunilor Unite.

La 24 septembrie 1941, guvernul sovietic a aderat la principiile Chartei Atlanticului.

În vara anului 1941 au fost efectuate operațiuni comune anglo-sovietice în Iran pentru stabilirea unei căi de comunicații sigure între U.R.S.S. și Marea Britanie.

La 26 august 1941, trupe sovietice și britanice au ocupat puncte strategice în nordul și respectiv sudul Iranului, iar guvernele celor două țări se angajau oficial să-și retragă trupele din această țară cel tîrziu la 6 luni după terminarea războiului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La sfîrșitul lunii septembrie și începutul lunii octombrie (29 IX—1.X) a avut loc prima conferință interaliată la Moscova cu care prilej s-a încheiat un acord între S.U.A., Marea Britanie și Uniunea Sovietică privitor la ajutorul interaliat de la 1 octombrie 1941 pînă la 1 iulie 1942. În urma acestui acord, S.U.A. și Anglia se angajau să livreze lunar Uniunii Sovietice 400 avioane, 500 tancuri, un mare număr de automobile, precum și cantități însemnate de metale neferoase. În schimb, Uniunea Sovietică trebuia să livreze Marii Britanii și S.U.A. importante cantități de materii prime.

Pentru sprijinirea acestui program de cooperare interaliată, la 2 noiembrie 1941, Congresul S.U.A. a hotărît să aplice și în relațiile cu U.R.S.S. Legea de împrumut și închiriere prin care guvernul S.U.A. era autorizat să cedeze sau să împrumute mijloace de apărare statelor străine a căror apărare avea o importanță vitală pentre S.U.A.

Principala problemă în relațiile Uniunii Sovietice cu aliații săi occidentali a devenit, încă de la începutul Războiului pentru apărarea Patriei, problema deschiderii celui de-al doilea front în Europa. Englezii s-au angajat încă din 1941 să depună toate eforturile pentru deschiderea celui de-al doilea front, însă acest angajament a fost încălcat în repetate rînduri, deschiderea frontului amînîndu-se din an în an, din 1941 în 1942, din 1942 în 1943 și din 1943 — în 1944 cînd a fost deschis.

În legătură cu această problemă nu trebuie omis faptul că aliații occidentali ai U.R.S.S., în special Marea Britanie considerau în această perioadă că apărarea sau recucerirea pozițiilor în Crientul Apropiat și în Africa de nord erau mai importante, iar eliberarea Europei occidentale rămînea ca un scop mai îndepărtat. În același timp, pentru U.R.S.S. deschiderea de către anglo-americani a unui front în Europa Occidentală, era de o importanță vitală. Un asemenea front ar fi atras o parte importantă a trupelor germane care acționau pe Frontul sovieto-german.

Problemele celui de-al doilea front au fost discutate în repetate rînduri în corespondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu premierul Marii Britanii începînd din iulie 1941. Aceleași probleme au ocupat un loc însemnat pe agenda convorbirilor sovieto-engleze în decembrie 1941, cu prilejul vizitei pe care a făcut-o la Moscova Anthony Eden ministrul de exeterne ale Marii Britanii.

Un moment important în închegarea coaliției antihitleriste l-a marcat călătoria Comisarului poporului pentru afacerile externe ale Uniunii Sovietice V. M. Molotov în Anglia și S.U.A. în primăvara anului 1942. Ca rezultat al tratativelor pe care le-a purtat Molotov la Londra la 26 mai 1942 a fost încheiat tratatul de alianță între Marea Britanie și Uniunea Sovietică pe 20 de ani. Acest tratat de alianță era format din două părți. Partea întîi stabilea obligațiile reciproce ale celor două țări în războiul împotriva Germaniei și aliaților ei, ajutor militar și material de tot felul, interzicerea tratativelor de pace și a păcii separate:

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în partea a doua a tratatului de alianță anglo-sovietic erau înscrise obligațiile celor două puteri privind stabilirea unor măsuri comune pentru prevenirea unei noi agresiuni germane și angajamentul părților de a nu intra în alianțe una împotriva alteia. Acest tratat a rămas în vigoare pînă în 1954 cînd Uniunea Sovietică l-a denunțat ca urmare a reînarmării Germaniei occidentale și a încadrării ei în pactul N.A.T.O.

După semnarea tratatului de alianță anglo-sovietic, Molotov a plecat la Washington unde la 11 iunie 1942 a fost semnat un acord economic sovieto-american prin care se reglementau relațiile economice și financiare între Uniunea Sovietică și S.U.A. în cadrul livrărilor pe baza legii de împrumut și închiriere.

Importanța acestor tratate a fost covîrșitoare pentru ducerea la bun sfîrșit a celui de-al doilea război mondial și obținerea victoriei împotriva agresorilor fasciști. În cadrul coaliției antihitleriste un rol de seamă l-a îndeplinit, de asemenea, și lupta popoarelor subjugate de fascism.

În alianța împotriva Axei Berlin-Roma-Tokio, s-au antrenat Anglia cu Dominioanele, S.U.A., U.R.S.S., Franța liberă, guvernele țărilor europene subjugate, majoritatea țărilor Americii Latine ș.a. Guvernele țărilor democratice și iubitoare de pace au semnat la Washington la 1 ianuarie 1942 Declarația Națiunilor Unite, document mobilizator pentru lupta împotriva tiraniei fasciste și dătător de speranțe pentru pacea viitoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

REGIMUL DOMINAȚIEI HITLERIȘTILOR ÎN EUROPA. ÎNCEPUTUL LUPTEI DE REZISTENȚĂ ANTIFASCISTĂ A POPOARELOR. (1939–1942)

Ziarele și revistele ilustrate ale hitleriștilor și slugilor lor, emisiunile de radio, jurnalele de cinematograf de prin anii 1940—1941 prezentate în Europa dominantă de naziști, acordau, în afara părților rezervate succeselor militare ale mașinii de război germane, un spațiu important așa numitei „noi ordini" instituită în Europa.

„Noua ordine europeană" n-a fost o improvizație rapidă la care au recurs hitleriștii în urma unor succese militare. Ea a însemnat un ansamblu de măsuri, gîndite dinainte, care trebuiau să pună în aplicare ideile antiumane, canibalice ale lui Hitler, Himmler, Rosenberg, Goering, Goebbels, Heyrich și altor căpetenii naziste.

Hitleriștii au împînzit teritoriul Europei cu o rețea de lagăre de concentrare, în care au fost asasinați peste 10 milioane de oameni. Nume sinistre ca Dachau, Buchenwald, Mauthausen, Flossenburg, Auschwitz-Birkenau, Maidanek, Treblinka, Neuengamme, Sachsenhausen, ș.a. înfioară și astăzi omenirea de groază.

În lagăre au fost închiși comuniști și alți antifasciști, partizani și oameni din rezistență, prizonieri de război, evrei și sute de mii de oameni ridicați la întîmplare cu ocazia numeroaselor razii pe care le făceau naziștii în Europa ocupată. Soarta acestor oameni era una singură : munca pînă la epuizare, în condiții de totală subalimentație și mizerie fizică și morală, iar apoi camera de gazare.

Cîtă vreme oamenii din lagăre mai aveau o picătură de vlagă, aceștia erau „închiriați" de către S.S. marilor concerne I. G. Farben, Hermann Goering Werke, Krupp, Roechling, unde lucrau la munci istovitoare. Cînd nu mai erau apți de muncă, dacă nu mureau de foame, frig sau boli, internații erau uciși în camerele de gazare.

Din 1942 pînă în 1945 lagărele de concentrare au fost locul principal unde au fost exterminați peste 6 milioane de evrei din toate țările Europei. În aceste lagăre au pierit milioane de ruși, polonezi, iugoslavi, francezi, greci, belgieni, olandezi, antifasciști germani ș.a.

În perioada războiului, hitleriștii au folosit în uzinele de război, construcții militare și civile, ferme agricole, mine și cariere munca a șapte milioane de oameni prizonieri de război sau oameni aduși cu forța din țările ocupate sau momiți cu contracte „avantajoase", însă puțini

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

au fost aceia care au plecat de bună voie la muncă în Germania. Forța de muncă străină trebuia să înlocuiască muncitorii germani supuși unor repetate mobilizări totale și să arate restului germanilor că dominația lor asupra altor popoare nu este numai o chestiune de viitor.

Hitleriștii au înregistrat cu meticulozitate și apoi au jefuit sistematic bogățiile materiale și comorile de artă ale popoarelor subjugate În fața Tribunalului internațional de la Nürnberg au fost aduse dosare voluminoase conținînd mărturii despre jaful hitlerist, care se refereau la materii prime, produse finite, mijloace de producție demontate, mijloace de transport, produse agricole, aur și devize, comori de artă ș.a.

Jaful hitlerist a cuprins și țările satelite, iar Suedia și Elveția pe care hitleriștii le-au tolerat ca țări neutre, au fost obligate să facă mari concesii economice, politice și militare pentru a-și apăra existența.

În perioada celui de-al doilea război mondial, și mai ales la începutul său, în numeroase țări ale Europei cotropite au existat persoane și organizații, publicații periodice care s-au pus în slujba ocupanților și au colaborat cu aceștia. Desigur că nu toți colaboraționiștii au fost împinși la colaborare și la trădare de patrie din aceleași motive — unii din ambiții politice vreme îndelungată nesatisfăcute, alții din motive economice, alții din fanatism nazist sau anticomunism ș.a. Toți însă au adus un prejudiciu enorm popoarelor lor, punîndu-se în slujba celei mai odioase ocupații străine care a existat vreodată, iar pentru aceasta au fost pedepsiți de popoare, în timpul războiului sau imediat după război.

Acești trădători s-au recrutat din rîndurile politicienilor corupți, a industriașilor și negustorilor, a ziariștilor venali, a unor scriitori și artiști ratați ș.a. Hitleriștii i-au folosit pe colaboraționiști în măsura în care le îndeplineau poruncile. În caz de slăbiciune sau oarecari scrupule, colaboraționiștii erau aruncați la gunoi, pentru că naziștii aveau „rezerve" de trădători gata oricînd să facă mai mult decît alții. Hitleriștii au folosit din plin guvernele colaboraționiste și organele represive ale acestora, pentru lupta împotriva mișcărilor de rezistență, asasinate în masă, schingiuiri, arestări. De o tristă faimă s-au bucurat miliția trădătorului Darnand în Franța, miliția fascistă în Italia, partidul nazist olandez, bandele naționaliștilor ucraineni, trupele generalului trădător Vlasov și alte unități formate din elemente trădătoare antisovietice.

În majoritatea țărilor cotropite (cu excepția Poloniei, teritoriile cotropite ale U.R.S.S.), hitleriștii au instalat și guverne în frunte cu colaboraționiști și trădători locali ca Pierre Laval în Franța, Quisling în Norvevia, Mussert în Olanda, Pavelici în Croația, Nedici în Serbia ș.a., însă această „autonomie" nu înșela pe nimeni : guvernele marionetă nu îndeplineau decît ordinele ocupanților. Pentru hitleriști era mai simplu să domine în țările ocupate prin colaboraționiști decît să instituie o administrație pur germană pentru care n-ar fi avut nici oameni suficienți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Ocupanții hitlerişti au încercat să creeze unele unități militare în țările ocupate pentru a le folosi în războiul antisovietic cum au fost Legiunea antibolşevică în Franța, Legiunea wallonă şi Legiunea flamandă în Belgia, S.S. în Olanda, armata generalului Vlasov în U.R.S.S. ca şi legiunea musulmană recrutată de Marele Muftiu al Ierusalimului, Hagi Amin Hussaini, refugiat la Berlin, dar mobilizarea în forțele antisovietice în țările ocupate a avut un răsunet restrîns, în aceste unități intrînd un mănunchi de fanatici, aventurieri, trădători, blamați de toți patrioții cinstiți.

Un sprijin efectiv şi substanțial a primit Germania hitleristă, mai ales în primii ani ai războiului antisovietic, din partea regimurilor fasciste din țările satelite : Bulgaria, România, Finlanda, Slovacia, Ungaria aflate într-un grad înalt, deşi diferit, de dependență față de Germania.

În primăvara anului 1941, România a devenit un punct important al concentrării trupelor germane în războiul împotriva Uniunii Sovietice, iar Antonescu i-a promis lui Hitler întregul ajutor economic şi militar de care era în stare. Orientarea prohitleristă a guvernului român a determinat guvernul britanic, la 12 februarie 1941, să rupă legăturile diplomatice cu România, iar mai tîrziu, în decembrie 1941, România a intrat în război şi cu Anglia şi Statele Unite ale Americii. Documentele cercetate atestă o creştere continuă a dependenței economice, politice şi militare a României față de Reich, deşi aceasta nu excludea unele contradicții dintre clica conducătoare antonesciană şi Reichul nazist.

Se arăta cu un alt prilej că alianța statelor fasciste a fost măcinată de grave şi profunde contradicții. Acest lucru nu se referea numai la căpeteniile Axei ci şi la componenții ei mai mărunți. Între România şi Ungaria, Ungaria şi Slovacia, Bulgaria şi Croația existau aprige înfruntări, iar guvernul român a urmărit chiar o apropiere, în anii 1941—1942, de Slovacia şi Croația împotriva Ungariei. Aceste contradicții erau speculate de hitlerişti, pentru a mări dependența regimurilor satelite față de Germania hitleristă. Pentru a stimula zelul cîrmuitorilor fascişti ai României şi Ungariei, hitlerıştii amenințau pe Antonescu sau pe Horthy cu „rezervele" Horia Sima şi Szállasi Ferenc, căpetenia „săgeților încrucişate", organizație fascistă din Ungaria.

„Noua ordine" instituită de hitlerişti în Europa a fost întîmpinată cu profundă ostilitate de popoarele subjugate. În anii celui de-al doilea război mondial, popoarele Europei au înscris o pagină glorioasă în lupta împotriva tiraniei hitleriste, aducîndu-şi o contribuție importantă la înfrîngerea fascismului. Deşi mişcarea de eliberare antifascistă a popoarelor subjugate, denumită Rezistență, n-a putut prin sine însăşi să zdrobească maşina de război a Germaniei hitleriste, ea a creat pe teritoriul Europei ocupate un climat de încredere şi hotărîre în obținerea victoriei, a stabilit şi a rezolvat sarcini revoluționare, a făcut ca pămîntul să ardă sub picioarele ocupanților. N-a fost uşor eroilor Rezistenței să înfrîngă teama şi deziluzia, să aibă forța de convingere necesară

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pentru a atrage și alți patrioți, să lupte fără arme și mijloace materiale, să înfrunte cu dîrzenie chinurile, plutoanele de execuție sau camerele de gazare. Rezistența a fost un fenomen organizat la care au participat clase și pături sociale diferite, precum și partidele care le reprezentau : comuniști, socialiști, republicani, creștini-democrați, liberali ș.a. În multe țari ale Europei, datorită eforturilor depuse de comuniști, elementele cele mai active și mai bine organizate ale Rezistenței, au constituit organe naționale și locale unitare pentru conducerea mișcărilor de Rezistența.

Rezistența antifascistă în Europa s-a manifestat sub cele mai diferite forme și cu participarea unor cercuri din ce în ce mai largi : ascultarea și răspîndirea știrilor transmise de posturile de radio dușmane Axei, comentarii demascatoare la adresa Germaniei, manifestații spontane sau organizate, greve, eludarea muncii forțate, și, desigur, forma superioară : participarea la lupta clandestină, prin editarea și răspîndirea presei clandestine, sabotaje și diversiuni, pedepsirea trădătorilor, atacuri asupra militarilor izolați, a garnizoanelor și convoaielor dușmane. Un loc important l-a avut, de asemenea, în mișcarea de rezistență transmiterea la Londra sau Moscova a unor informații prețioase despre mișcările, planurile și resursele inamicului.

Prima țară europeană care și-a pierdut independența încă înainte de cel de-al doilea război mondial a fost *Austria*. Clasa muncitoare austriacă s-a manifestat cu hotărîre împotriva amenințărilor hitleriste, cerrînd guvernului să apere țara. La 24 februarie 1938, la Viena s-au desfășurat mari manifestații populare pentru apărarea independenței Austriei, iar, la 3 martie 1938, o delegație formată din 14 bărbați de încredere ai Consiliilor muncitorești ilegale din marile întreprinderi vieneze au avut o convorbire cu cancelarul Schuschnigg. Delegația munvitorilor vienezi a cerut cancelarului să reziste în fața Germaniei, asigurîndu-l de sprijinul întregii clasei muncitoare, care trebuie să se bucure de toate libertățile democratice. Schusschnigg a primit asigurări de sprijin deplin și din partea unei delegații a Partidului comunist din Austria, scos în afara legii încă din aprilie 1933. La 11 martie a urmat ultimatumul hitlerist, iar seara, guvernul Schuschnigg a demisionat. Armatele germane au pătruns în Austria, în noaptea de 11/12 martie 1938, și, împreună cu ele, la Viena s-a instalat Gestapo-ul. În ziua de 12 martie 1938, Comitetul Central al Partidului comunist din Austria a publicat primul apel la rezistență împotriva cotropitorilor hitleriști, dezvăluind în fața poporului austriac adevărata față a așa numitului Anschluss.

În rezistența antinazistă s-a încadrat de la început clasa muncitoare care a acționat prin sabotaje, și propagandă. La rezistență au participat, de asemenea, reprezentanți ai burgheziei, micii burghezii, ai clerului. Pentru acțiuni antinaziste au fost întemnițați 174.000 austrieci, iar peste 32.000austrieci au fost executați. Tineri austrieci au luptat în mișcarea de partizani din Iugoslavia, sau în detașamente de partizani pe teritoriul Austriei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În Europa răsăriteană, prima țară cotropită de hitleriști a fost Cehoslovacia. După cum se știe, Cehia a fost transformată în „protectorat" al Reichului condusă de „protectorul" von Neurath (în 1942 de locțiitorul acestuia Heydrich), iar Slovacia s-a proclamat „independentă", avînd un guvern condus de cardinalul pronazist Tiso. Fostul președinte al Republicii, Eduard Beneș a emigrat la Paris, iar după înfrîngerea Franței, la Londra, unde a constituit un guvern cehoslovac în emigrație. Singura forță de rezistență organizată care a activat în Cehoslovacia, în primii ani ai ocupației naziste, a fost Partidul comunist cehoslovac. Acesta edita ziarul ilegal „Rude Pravo" și organiza diferite acțiuni împotriva ocupanților ca greve, demonstrații și sabotaje.

La 28 decembrie 1939, cu prilejul aniversării a 21 de ani de la proclamarea Republicii, la Praga s-au desfășurat manifestații ale studenților și populației, împrăștiate cu forța de către naziști. În anul 1940 s-au desfășurat greve la Praga, Ostrava, Kladno, împotriva oprimării hitleriste, iar în aceeași perioadă au fost înregistrate și în Slovacia acțiuni împotriva hitleriștilor la Bratislava, Kremnica, Nitra, Zvolen ș.a. Partidul comunist slovac edita ziarul ilegal „Hlas ludu", organ de luptă împotriva dictatorului Tiso și a hitleriștilor.

Partidul comunist din Cehoslovacia, în afară de Comitetul central ilegal care activa în țară, a avut în anii 1939—1941 un Secretariat la Paris și în întreaga perioadă a războiului nu Birou în frunte cu Klement Gottwald la Moscova. Prin intermediul organelor din străinătate, comuniștii au stabilit legături cu emigrația burgheză, care înțelegea că fără ajutorul U.R.S.S. și fără Partidul comunist din Cehoslovacia renașterea Republicii era imposibilă. În același timp, emigrația burgheză care se bucura de sprijinul puterilor occidentale voia să-și întărească poziția sa internă și internațională. În ianuarie 1940, la indicația guvernului președintelui Beneș, în Cehia s-a constituit „Comitetul Central al rezistenței interioare" care transmitea informații și organiza sabotaje.

La 18 iulie 1941, guvernul Beneș a semnat cu guvernul Uniunii Sovietice un acord despre „Acțiunile comune în războiul împotriva Germaniei", document diplomatic de mare însemnătate pentru guvernul cehoslovac din emigrație. Guvernul de la Londra a acceptat, de asemenea, să colaboreze cu comuniștii în rezistența internă și să-și trimită reprezentanți în Comitetul central național revoluționar al Cehoslovaciei, întrunit în septembrie 1941.

În anii 1941— 1942 s-au intensificat acțiunile de sabotaj și au apărut primele detașamente de partizani. Un detașament de partizani a acționat în vara anului 1941 în Munții Beschizi sub conducerea lui Iakub Bilek, în 1942 s-au înființat grupe de partizani în regiunea Kladno, iar în Slovacia de est acționa o grupă de partizani comandată de țăranul Pavel Boroș.

Dintre acțiunile antihitleriste care au avut loc în Cehoslovacia, un mare răsunet a avut uciderea locțiitorului Protectoratului Cehiei, Reinhard Heydrich, la 27 mai 1942. Hitleriștii l-au considerat pe „Protectorul" oficial al Cehiei, baronul von Neurath insuficient de ferm în

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

lupta împotriva rezistenței antinaziste a cehilor și de aceea i-au numit un locțiitor în persoana șefului serviciului de siguranță a Reichului R. Heydrich a fost inspiratorul principal, la începutul anului 1942, al „soluționării finale a chestiunii evreiești", adică a exterminării populației evreiești din Europa, iar sosirea lui la Praga a avut ca urmare o intensificare nemaivăzută a terorii.

Asasinarea lui Heydrich a fost organizată de Biroul Special Operativ (S.O.E.) din Londra și înfăptuită, la 27 mai 1942, de o grupă de șapte paraşutiști cehi. Uciderea lui Heydrich a fost urmată de represiuni barbare împotriva antifasciștilor și populației cehe. În Cehia au fost arestate 10.000 persoane, dintre care 2.000 trăiau în ilegalitate. Au fost pronunțate peste 1.800 sentințe la moarte, iar represiunile din mai-iunie 1942 au dus la slăbirea serioasă a mișcării de rezistență în Cehia, cele mai grele pierderi suferindu-le comuniștii.

Punctul culminant al represiunilor naziste a fost distrugerea comunelor Lidice, la 10 iunie 1942, și Lezaky, la 25 iunie, și uciderea locuitorilor. Cu acest prilej au fost împușcați peste 2.000 bărbați, iar femeile și copiii au fost exterminați în lagăre. Odioasele crime ale naziștilor din iunie 1942 n-au desființat însă mișcarea de rezistență, care a continuat să capete mai ales forma luptei armate. De la sfîrșitul anului 1942 a început pe teritoriul U.R.S.S. organizarea unui batalion cehoslovac sub comanda locotenent-colonelului Ludvik Svoboda (viitorul președinte al Republicii), care a intrat în luptă alături de trupele sovietice, la începutul anului 1943.

La 7 aprilie 1939, trupele fasciste italiene au început acțiunea de cucerire a *Albaniei*, însă unitățile italiene au fost întîmpinate cu gloanțe la Dures, Vlora, Shkodra și în alte părți. Italienii au intrat în Tirana la 8 aprilie, iar regele Ahmet Zogu a părăsit Albania. Cotropitorii fasciști au încercat să dea o fațadă „legală" anexării Albaniei, convocînd o așa numită „Adunare Constituantă" care a oferit, la 12 aprilie 1939, coorana Albaniei lui Victor Emanuel al III-lea, regele Italiei. S-a format un guvern albanez, dar pe lîngă fiecare minister funcționau cîte un consilier italian. De asemenea, un regent italian trebuia să sancționeze principalele măsuri ale guvernului. Ficțiunea de „independență" oferită Albaniei de către italieni nu înșela pe nimeni. Armata italiană de ocupație și poliția politică italiană aveau grijă să arate albanezilor acest lucru cu orice prilej.

Împotriva cotropitorilor fasciști s-au ridicat muncitorii și țăranii albanezi, intelectuali de frunte ai țării și chiar unii reprezentanți ai claselor posedante. Animatoare ale rezistenței antifasciste albaneze au fost grupurile comuniste care, în primăvara anului 1941, au format primele detașamente de partizani în munți. În mai 1941, patrioții albanezi au comis un atentat împotriva lui Victor Emanuel III, cu prilejul vizitei acestuia în Albania. Drept măsură de represalii, fasciștii au trimis în lagăre de concentrare din Italia 5.279 patrioți albanezi.

În condițiile creșterii mișcării de rezistență antifascistă din Albania, grupările comuniste reunite într-o conferință clandestină la Tirana s-au

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

constituit, la 8 noiembrie 1941, în Partidul comunist din Albania, conducător al rezistenței populare. Partidul comunist arăta poporului principalele scopuri ale luptei sale : alungarea cotropitorilor străini, restabilirea independenței naționale a Albaniei, formarea unui guvern democrat-popular care să efectueze profunde transformări în viața politică, economică și socială a Albaniei. Sub conducerea comuniștilor au fost formate noi detașamente de partizani, iar în regiunile eliberate s-au constituit noile organe ale puterii populare. În orașe ca Tirana, Shkodra, Dures au fost organizate demonstrații și sabotaje împotriva ocupanților. Adevărul despre situația din Albania și de pe fronturi era făcut cunoscut poporului albanez de ziarul comunist ilegal „Zerri i popullit" care a început să apară de la 25 august 1942.

Din inițiativa Partidului comunist, la conferința ilegală de la Peza de lîngă Tirana s-a constituit, la 16 septembrie 1942, Frontul Antifascist de Eliberare Națională, care reunea sub conducerea P.C.A. organizațiile patriotice în lupta de eliberare națională și socială a Albaniei.

Mișcarea de rezistență antifascistă a cuprins *pături* largi ale *poporului polonez*. După ocupație, hitleriștii au anexat la Reich părțile apusene ale Poloniei, iar din rest au constituit un așa numit Guvernămînt General, cu centrul la Cracovia. În Guvernămîntul General, naziștii au strămutat cu forță un mare număr de polonezi din teritoriile alipite la Reich, întreaga populație poloneză fiind condamnată la exterminare treptată. Guvernul polonez s-a refugiat pe teritoriul României, apoi în Franța și în sfîrșit la Londra. De aici, guvernul polonez a restabilit legăturile cu partidele burgheze — Partidul țărănesc, Partidul național și cu Partidul socialist. Sub conducerea guvernului de la Londra a fost organizată și o Armată a Țării (Armija Krajowa) din ofițeri și soldați ai fostei armate poloneze. Organizațiile burgheze au desfășurat o amplă propagandă antihitleristă, acțiuni de sabotaj, au transmis informații la Londra ș.a. Mișcarea comunistă poloneză s-a aflat într-o situație dificilă la începutul ocupației naziste, deoarece P.C.P. fusese desființat în mod arbitrar de către conducerea Internaționalei Comuniste, în 1938. Cu toate acestea, comuniștii polonezi n-au rămas pasivi față de soarta țării lor, iar în februarie 1941, un grup de activiști ai Partidului comunist au creat la Poznan un Comitet regional ilegal, apoi la Lodz. În vara anului 1941 au apărut și alte organizații comuniste ca „Uniunea luptei de eliberare", „Secera și ciocanul" care cereau în mod insistent ajutor și îndrumare din partea conducătorilor comuniști polonezi refugiați la Moscova. În ianuarie 1942, în Polonia au trecut conducătorii comuniști Marcely Nowotko și Pawel Finder, cu misiunea de a reface partidul clasei muncitoare poloneze. În aceeași lună, Varșovia a avut loc o consfătuire clandestină la care s-a hotărît constituirea Partidului muncitoresc polonez și s-a adoptat un manifest „Către muncitori, țărani și intelectuali, către toți patrioții polonezi", în care era expus programul de acțiune al noului partid și se cerea constituirea unui Front Național împotriva ocupanților. Sub con-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ducerea P.M.P. a luat ființă și organizația militară „Garda populară" (Gwardija ludowa) care a intrat în luptă împotriva ocupanților, în primăvara anului 1942, în voevodatele Lubin, Varșovia și Cracovia.

Deși guvernul polonez de la Londra era împotriva unei colaborări cu comuniștii în lupta împotriva ocupanților, Garda populară a organizat numeroase acțiuni antihitleriste comune cu „Batalioanele țărănești" ale Partidului Țărănesc în voevodatul Lublin și chiar cu unele detașamente ale Armatei Țării, nemulțumite de tactica pasivă a comandanților ei.

Agresorii hitlerişti au cotropit, în aprilie 1940, Norvegia și Danemarca, iar în lunile mai-iunie, Olanda, Belgia, Luxemburg și Franța.

În *Norvegia* s-a constituit în a doua jumătate a anului 1940 o organizație militară secretă „Milorg" (Organizația militară) sub conducerea generalului Ruge, fost comandant al armatei norvegiene. Organizația militară a stabilit legături cu S.O.E. britanic, iar în martie 1941, împreună cu grupuri de comando paraşutate de la Londra, a atacat instalațiile militare germane din insulele Lofoten. Organizația militară a furnizat S.O.E. știri despre obiectivele strategice ale nemților, în special despre uzina de apă grea Norsk Hydro din vecinătatea orașului Vermork, pe care un comando norvegian a distruso parțial, la 28 februarie 1943.

În Norvegia, numeroși universitari, magistrați și alți intelectuali, sportivi au refuzat să colaboreze cu guvernul condus de trădătorul Quisling și cu autoritățile germane. Pentru a înfrînge rezistența norvegienilor înaltul comisar nazist, Terboven, nu s-a dat înapoi de la arestări și execuții.

În *Danemarca,* ocupanții n-au schimbat orînduirea de stat și nici guvernul, obligînd autoritățile daneze la colaborare. N-au avut nici un succes acțiunile propagandiste și de altă natură pentru crearea unor organizații fasciste, iar alegerile care continuau să se organizeze în această țară ocupată dădeau cîștig de cauză partidelor democratice. Organizația „Danezii liberi" înființată la Londra a stabilit legături în țară, iar patrioții danezi transmiteau, prin Suedia, informații, înlesneau fuga unor antifasciști din Europa ocupată, editau o presă clandestină.

În *Olanda,* înaltul comisar nazist Seyss-Inquart a încercat să atragă poporul olandez în capcana colaborării „de rasă", dar olandezii, în marea lor majoritate, nu s-au lăsat înșelați de propaganda nazistă.

În anii 1940—1932 au apărut și acționat organizații conduse de comuniști, socialiști, creștin-sociali, toate suferind pierderi mari ca urmare a arestărilor.

Din 1941 S.O.E. britanic a lansat grupe de diversiune pe teritoriul Olandei, dar Gestapo-ul și Abwehr-ul au reușit să paralizeze rețele de informații și să intercepteze în anii 1942—1943 toate paraşutările de agenți și materiale pe teritoriul ei.

Comuniștii olandezi au editat ziarul ilegal „De Vaarheid" și au fost cei mai activi în lupta împotriva ocupanților. Printre acțiunile mari împotriva ocupanților trebuie menționată greva generală a muncitorilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

din Amsterdam, organizată în februarie 1941 în semn de protest împotriva arestării evreilor și trimiterii muncitorilor olandezi la muncă forțată în Germania. În timpul grevei de la Amsterdam au avut loc ciocniri între muncitori și forțele de represiune, arestări. Naziștii au declarat ostateci 300 de arestați, iar la 13 martie 1941 au fost împușcați 18 participanți la acțiunile din februarie.

Muncitorii trimiși cu forța la muncă în Germania făceau totul ca să evadeze și să se întoarcă ilegal acasă. Se estimează că cel puțin un sfert din cei 140.000 muncitori trimiși la muncă în Germania în mai 1941 s-au întors ilegal acasă, iar Rezistența i-a ajutat să-și procure acte false și tichete pentru alimente. Presa clandestină care apărea cu 120 de titluri și cu un tiraj de 80.000 exemplare a întreținut cu vigoare starea de spirit antinazistă în rîndurile poporului olandez.

În Belgia funcționa o rețea de 35 organizații clandestine de informații care utilizau peste 10.000 de persoane și aveau legături cu S.O.E. britanic. În țară acționau numeroase organizații de rezistență ca „Frontul independenței" condus de comuniști, care editau și ziarul ilegal „Le Drapeau Rouge", „Belgia liberă", „Legiunea belgiană", „Mușchetarul" ș.a.

În 1941, catolicii, socialiștii și liberalii au constituit o organizație de rezistență unită, „Frontul Național de Eliberare", avînd și o organizație militară „Armata secretă", ajutată cu bani și armament de la Londra. Încă din toamna anului 1940, comuniștii au creat în regiunile Louvain și Limbourg primele grupe de luptă ilegale.

O contribuție însemnată la lupta antifacistă a adus poporul francez. Franța a fost una din țările cele mai greu încercate de ocupația nazistă, iar resursele umane și materiale ale acestei țări bogate, dar sărăcite rapid, au fost folosite de ocupanți. Ocupanții au utilizat munca a peste două milioane și jumătate de francezi, au impus guvernului de la Vichy plata zilnică a sumei de 400.000.000 franci pentru întreținerea armatei de ocupație, au jefuit toate sectoarele economiei naționale și au obligat industria franceză să lucreze pentru război. Mii de fabrici mici și mijlocii sau ateliere au fost închise, iar proprietarii și lucărtorii au fost trimiși la muncă în Germania.

După datele furnizate de experții francezi Tribunalului internațional de la Nürnberg, în cursul procesului intentat marilor criminali de război naziști, naziștii au exterminat în Franța și în lagăre circa un sfert de milion de cetățeni francezi, iar peste 150.000 au murit de foame și de consecințele ei.

La începutul ocupației hitleriste, situația politică în Franța era foarte tulbure. Naziștii au tolerat o zonă „liberă" în Franța de mijloc și sudică cu centrul în localitatea balneo-climatericâ Vichy și un guvern condus de Pétain și Laval, ca vicepremier. O propagandă abil întreținută a întărit majorității francezilor convingerea că Pétain a salvat Franța, iar depunerea armelor a fost singura soluție. Francezii erau pur și simplu uluiți de dezastrul atît de rapid, de înaintarea nemților, de prăbușirea țării lor și nu puteau să discearnă încă adevărul. Dar starea de amorțire n-a durat mult. Aplicarea „revoluției naționale" fasciste de către regimul de la Vichy, suprimarea drepturilor și libertăților democratice, aplicarea legilor rasiale și concesiile mereu sporite pe care le făceau guvernanții

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de la Vichy nemților au arătat curînd poporului francez adevărata față a regimului. Încrederea în mareșal începea să slăbească, iar mulți francezi intrau cu curaj în lupta împotriva ocupanților și colaboraționiștilor.

Comuniștii francezi au luat o poziție net ostilă regimului vichyst; într-un manifest publicat la 10 iulie 1940, sub semnătura lui Maurice Thorez și Jacques Duclos, Comitetul Central al P.C.F. își exprima încrederea că poporul francez nu va deveni un popor de slugi ci va lupta pentru renașterea Franței libere și independente.

În a doua jumătate a anului 1940, comuniștii au organizat în regiunea pariziană precum și în departamentele miniere Nord și Pas-de-Calais primele grupuri înarmate în care au activat luptători eroici ca celebrul colonel Fabien, Charles Debarges, R. Lefebvre, E. Henaff ș.a.

Printre marile acțiuni organizate de comuniști și socialiști în prima perioadă a ocupației naziste merită să fie semnalate grevele din mai 1941 în departamentul Pas-de-Calais cu participarea a 100.000 de mineri. Comuniștii au lansat, de asemenea, la 27 mai 1941, un Apel pentru constituirea Frontului Național pe baza patriotică a luptei împotriva ocupanților și colaboraționiștilor.

O vigoare deosebită a dobîndit rezistența comunistă în a doua jumătate a anului 1941 cînd s-au consolidat organizațiile politice și militare conduse de P.C.F. În această perioadă a apărut Frontul Național, organizație antifascistă și „Franctirorii și partizanii francezi" (F.T.P.) organizație militară care edita și o gazetă ilegală — „France d'abord". Ambele organizații se găseau sub influența P.C.F.

Un apel la rezistență împotriva ocupanților a fost lansat, la 18 iunie 1940, de către generalul Charles de Gaulle, pe atunci vice-ministru la Război, aflat în misiune oficială în Anglia. În apelul adresat francezilor de la postul de radio Londra, generalul de Gaulle își exprima convingerea fermă în renașterea Franței și chema pe toți francezii din străinătate să treacă de partea lui. La Londra cu sprijinul guvernului britanic generalul de Gaulle a întemeiat organizația „Franța liberă" căreia s-au alăturat la început numai francezii din Anglia și coloniile din Africa centrală. În anii 1941—1942, generalul de Gaulle a stabilit legături cu organizațiile interne de rezistență și a luptat pentru unificarea lor.

În anii 1940—1941 au apărut și organizații de rezistență ale altor forțe politice antifasciste. În zona de sud au funcționat organizațiile ilegale Combat, creată de căpitarul Henri Frenay, Libération, întemeiată de militantul antifascist Emanuel d'Astier de la Vigerie, Franctireur, înființată de inginerul Jean Paul Levi ș.a. Fiecare din aceste organizații edita și un ziar clandestin cu același nume. Organizațiile de rezistență din sud s-au ocupat în prima perioadă cu propaganda, strîngerea de informații, fabricarea documentelor pentru ilegaliști, organizarea trecerii clandestine a frontierei cu Spania ș.a.

Tot în sud acționa organizația catolică „Temoignage chrétien" care se ocupa cu ascunderea copiilor evrei. Organizațiile din sud au stabilit contacte cu generalul de Gaulle și mișcarea „Franța combatantă" (numită astfel din septembrie 1941) și au recunoscut pe generalul de Gaulle ca singur reprezentant al intereselor Franței. În zona de nord, ocupată de germani, condițiile de luptă antifasciste au fost mai dificile,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

dar și aci s-a dezvoltat o mișcare de rezistență puternică. La sfîrșitul anului 1940 s-a instituit la Muzeul Omului din Paris un „Comitet al salvării publice" care edita ziarul „Résistance". „Libération-Nord" creată de socialiști, „Organisation civile et militaire" cu membri care lucrau în ministere și instituții ș.a.

În aprilie 1942, fostul prefect Jean Moulin (1899—1943), devenit erou național al Franței, a fost numit Delegat al generalului de Gaulle în Franța. În această calitate el a unificat organizațiile de rezistență din zona sud și a constituit o „Armată secretă" în frunte cu generalul Delestraint. În noiembrie 1942, între rezistența gaullistă și P.C.F. s-a încheiat o înțelegere de acțiune antinazistă, iar în ianuarie 1943 P.C.F. a numit un delegat pe lîngă Franța combatantă în persoana militantului Fernand Grenier.

Datorită acțiunii unificatoare, rezistența franceză s-a manifestat mai puternic, fiind și mai eficient sprijinită din afară.

Un mare răsunet a avut în rîndurile poporului francez gestul eroic al ofițerilor și marinarilor flotei franceze din Toulon care și-au scufundat navele în noiembrie 1942 pentru a împiedica capturarea flotei franceze de către hitleriști. Comuniștii francezi care au fost în primele rînduri ale rezistenței au dus la o aprigă bătălie pentru activarea mișcării de eliberare națională, înfruntînd cu curaj și dîrzenie dușmanul crud și puternic, cerînd acțiuni imediate și combătînd tactica așteptării debarcării aliate ca semnal al luptei armate, tactică pe care au adoptat-o unele organizații burgheze.

În Grecia ocupată de hitleriști și fasciștii italieni, cele mai active și mai numeroase oragnizații de rezistență au fost Frontul de eliberare națională (E.A.M.) și Armata de eliberare națională (E.L.A.S.) conduse de Partidul Comunist.

Organizația E.A.M. a început să editeze, de la 20 aprilie 1942, ziarul clandestin „Eleftheri Ellada" (Grecia liberă), organ de informare veridică a poporului grec și de mobilizare la lupta antifascistă. Organizațiile populare de rezistență organizau manifestații ale populației înfometate, sabotaje, întruniri cum a fost cea de la 28 octombrie 1941, cînd s-a împlinit un an de la atacarea Greciei de către Italia fascistă.

Primele detașamente de partizani ale Armatei de eliberare națională au apărut în Munții Pindului, în primăvara anului 1942, cu sprijinul activ al populației locale. Mișcarea de partizani a cuprins treptat numeroșii munți ai Greciei, ocupanții italo-germani trebuind să folosească importante forțe împotriva partizanilor.

Alături de organizațiile de rezistență conduse de comuniști acționau și organizații burgheze ca E.D.E.S. (Eliberarea națională) și E.K.K.A. (Eliberarea socială) cu efective restrînse, dar sprijinite din plin de S.O.E. britanic. Nu o dată între organizațiile burgheze și partizanii comuniști au avut loc ciocniri sîngeroase, deși E.A.M. — E.L.A.S. au urmărit cu insistență realizarea unei colaborări.

Printre acțiunile organizate în comun de E.L.A.S., E.D.E.S. și S.O.E. britanic a fost aruncarea în aer a viaductului Gorgopotamos, la 25 noiembrie 1942, pe linia ferată de trafic maxim Atena — Salonic, fapt ce a îngreunat aprovizionarea corpului expediționar german din Africa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

O celebră „țară de partizani" în perioada celui de-al doilea război mondial a fost Iugoslavia. Statul Iugoslav a fost dezmembrat și ocupat de trupe germane, italiene, bulgare și ungare. Popoarele Iugoslaviei erau amenințate de aceeași soartă sumbră, care fusese rezervată de către hitleriști popoarelor europene. Pentru salvarea națională, pentru profunde transformări democratice, pentru renașterea statului iugoslav, Partidul Comunist din Iugoslavia a declanșat semnalul luptei populare împotriva ocupanților.

La 27 iunie 1941, sub conducerea secretarului general al Partidului Comunist din Iugoslavia, Iosip Broz Tito, a luat ființă Statul Major al Mișcării de partizani din Iugoslavia, iar la 4 iulie 1941, Partidul comunist proclamă insurecția națională antifascistă sub lozinca „Moarte fascismului — libertate poporului" ! Lupta de partizani a cuprins cu repeziciune Serbia, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina, Croația, Slovenia și Macedonia. În toamna anului 1941, în rîndurile partizanilor luptau peste 80.000 oameni.

Condițiile de relief din Iugoslavia au permis partizanilor să dea de la început lovituri puternice ocupanților și să creeze adevărate ținuturi de partizani în care nemții și acoliții lor nu puteau intra decît prin lupte grele. În aceste ținuturi eliberate, puterea trecea în mîna unor organe noi, revoluționare, comitetele populare de eliberare.

În lunile septembrie-octombrire 1941, ianuarie-februarie 1942 ca, și de altfel, pe parcursul întregului an 1942, s-au dat lupte grele pe întreg teritoriul Iugoslaviei. În anul 1942 armata de eliberare națională număra 36 de detașamente de partizani, 36 brigăzi și 9 divizii, aproximativ 150.000 oameni. La sfîrșitul anului 1942, Armata de eliberare controla aproape o cincime din teritoriul Iugoslaviei.

Mișcarea de eliberare națională din Iugoslavia a stabilit contacte strînse cu Comandamentul sovietic. De asemenea, mișcarea de eliberare națională condusă de Iosip Broz Tito a avut contacte și cu S.O.E. de la Londra, Churchill manifestînd un interes deosebit pentru Iugoslavia, pe care o considera ca o regiune a unei viitoare debarcări britanice.

Guvernul burghez din emigrație (Cairo și Londra) a încercat să rămînă cu un „picior" și în Iugoslavia, sprijinindu-se pe unele din unitățile fostei armate iugoslave care s-au retras sub comanda colonelului Draja Mihailovici în munții Ravna Gora din Serbia. Colonelul Mihailovici a fost numit Delegat al guvernului din emigrație și ministru de război

Mareșalul Tito a încercat să instituie o colaborare în 1941 cu Draja Mihailovici, însă acest lucru a fost imposibil din cauza încercării lui Mihailovici de a-și subordona mișcarea de partizani. La scurt timp după eșecul tratativelor cu partizanii, Mihailovici a trecut pe panta trădării fățișe, trimițîndu-și detașamentele sale de „cetnici" să lupte alături de germani împotriva partizanilor.

Despre amploarea mișcării de partizani din Iugoslavia este semnificativ faptul că ocupanții au utilizat în lupta împotriva armatei de eliberare de circa 150.000 oameni, la sfîrșitul anului 1942, 32 de divizii germane, italiene, ungare, bulgare totalizînd 230.000 oameni precum și unitățile trădătorilor Nedici în Serbia și Pavelici în Croația, cetnicii lui Mihailovici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Cu toate pierderile pe care le-au suferit partizanii, mișcarea de partizani se intensifica datorită sprijinului primit din partea popoarelor iugoslave, precum și din partea U.R.S.S. și a Marei Britanii, această din urmă interesată în mod special pentru planuite acțiuni de debarcare în Balcani.

O deosebită importanță pentru intensificarea războiului de eliberare națională și viitorul Iugoslaviei a avut prima sesiune a Consiliului antifascist de eliberare națională a Iugoslaviei, convocată în zilele de 26—27 noiembrie 1942 în orașul eliberat Bihaci din Bosnia. La sesiunea Consiliului antifascist au participat reprezentanți ai tuturor păturilor poporului iugoslav și ai tuturor naționalităților care și-au manifestat cu hotărîre voința de a lupta pînă la victoria finală și au condamnat acțiunile antinaționale ale trădătorilor Nedici, Pavelici și Mihailovici.

Regimurile fasciste din România, Ungaria și Finlanda au împins țările lor în războiul antisovietic, iar guvernanții Bulgariei au pus țara și resursele ei în slujba Germaniei hitleriste. Și în aceste țări s-a dezvoltat în condiții specifice o puternică luptă antifascistă.

În ziua de 22 iunie 1941, cînd Germania hitleristă a atacat Uniunea Sovietică, Comitetul Central al Partidului Comunist din Bulgaria s-a adresat poporului bulgar, chemîndu-l să lupte împotriva împingerii țării în războiul antisovietic și împotriva folosirii resurselor Bulgariei de către Germania hitleristă. Pe lîngă Comitetul Central al P.C.B. s-a format o Comisie militară care a trecut la pregătirea luptei armate antifasciste.

În Bulgarira, în anii 1941—1942 au apărut, sub conducerea Partidului Comunist, grupe de partizani care acționau împotriva garnizoanelor și convoaielor germane în regiunile Sofia, Karlova, Gabrovo, Iambol, Sliven ș.a.

În 1942 s-a constituit Frontul Patriei, avînd drept componente principale Partidul Comunist, Partidul Social-Democrat și Uniunea Agrară (aripa de stînga) — alianță politică a forțelor patriotice care luptau pentru răsturnarea regimului fascist, ruperea legăturilor cu Germania și instituirea unui guvern democrat popular.

Programul Frontului Patriei, transmis, la 17 iulie 1942, de către postul de radio clandestin „Hristo Botev", prevedea alungarea ocupanților hitleriști din țară prin lupta întregului popor, instituirea unui guvern democratic, retragerea trupelor bulgare din Grecia și Iugoslavia, încetarea aprovizionării Germaniei hitleriste, restabilirea drepturilor și libertăților democratice, prietenie cu U.R.S.S. ș.a.

Sub conducerea Frontului Patriei s-au intensificat acțiunile împotriva garnizoanelor germane și jadarmilor bulgari ,cît și acțiunile de sabotaj în porturi, căi ferate, șosele, fabrici și uzine. În lupta împotriva fascismului, comuniștii bulgari au dat mari jertfe de sînge și au constituit o pildă pentru întregul popor.

În Ungaria. Partidul Comunist a dus de la început o susținută campanie împotriva participării Ungariei la războiul antisovietic. În toamna anului 1941, comuniștii au organizat mitinguri antirăzboinice la monumentele unor personalități istorice, la Budapesta. Acțiunea de propagandă era susținută mai ales de postul de radio clandestin „Kos-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

suth" și de ziarul ilegal „Szabád Nép" editat de Partidul Comunist din Ungaria de la 1 februarie 1942.

Comuniștii au depus mari eforturi pentru refacerea organizațiilor de bază din întreprnideri, dar au recurs și la posibilitatea folosirii unor organizații legale în lupta împotriva hitleriștilor, a regimului horthyst și a războiului antisovietic. Astfel, Comitetul pentru comemorarea datelor istorice a organizat, la 15 martie 1942, un mare miting la statuia lui Petöfi din Budapesta, dar adunarea convocată oficial în cinstea comemorării revoluției de la 1848 s-a transformat într-o demonstrație antirăzboinică.

În decembrie 1942, postul de radio „Kossuth" a transmis programul Frontului Național propus de comuniști celorlalte forțe antifasciste din Ungaria. Acest program conținea revendicările fundamentale ale poporului maghiar, legate de încetarea războiului hitlerist, restabilirea libertăților democratice, reforma agrară, îmbunătățirea vieții poporului, constituirea unui guvern democratic ș.a. Forțele politice cărora s-au adresat comuniștii în primul rînd, Partidul social-democrat și Partidul micilor proprietari, au ezitat însă să accepte alianța cu comuniștii pînă în primăvara anului 1944.

În ceea ce privește țara noastră, este cunoscut faptul că cea mai importantă forță politică care a luptat împotriva regimului militaro-fascist a fost Partidul Comunist Român. În România, alianța cu Germania hitleristă a fost profund nepopulară, iar războiul care se prelungea provoca țării și poporului mari jertfe și suferințe.

Monopolurile hitleriste „Oel AG", „Hermann Goering Werke", „Solagra" ș.a. jefuiau în mod sistematic bogățiile țării noastre ; Comandamentul militar german cerea noi contingente de soldați pentru războiul antisovietic.

Lipsurile materiale, rechizițiile și corvezile, moartea și suferința, oprimarea fizică și morală au provocat în rîndurile poporului român o puternică stare de spirit și dorință de luptă antifascistă. În circulara sa din iulie 1941 și în cunoscuta platformă program din 6 septembrie 1941, P.C.R. se adresa poporului român, dezvăluindu-i prăpastia în care era amenințat să fie împins de către antonescieni și hitleriști și-l chema la luptă pentru încetarea războiului antisovietic și participarea alături de U.R.S.S. și popoarele iubitoare de pace la lupta antihitleristă, pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, pentru formarea unui guvern al independenței naționale cu participarea tuturor forțelor patriotice.

Comuniștii români, ținînd seama de condițiile țării noastre și de sarcinile stabilite și-au desfășurat activitatea pe toate planurile, ducînd o amplă acțiune propagandistică și unificatoare, sabotînd cu toate forțele mașina de război hitleristă. Partidul Comunist a avut organizații clandestine în toate regiunile și orașele mari ale țării, a stabilit legături trainice cu clasa muncitoare, reprezentanți ai intelectualității, cu militari patrioți și alte categorii sociale. Sub conducerea P.C.R. activau U.T.C., Apărarea Patriotică, Uniunea Patrioților.

În mod clandestin se tipăreau și se difuzau manifeste, ziare ca „Presa Liberă", „Buletinul Capitalei", „Chemarea" ș.a. Gazetarii antifasciști foloseau de asemenea presa legală cenzurată pentru a strecura printre rînduri idei mobilizatoare sau știri care arătau situația adevărată din

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

țară sau de pe front. În întreaga perioadă a războiului a funcționat postul de radio clandestin „România liberă", organizat de comuniști.

Sub conducerea comuniștilor au fost organizate unele acțiuni greviste în anii 1941—1942 la unzine din București, Valea Prahovei, Arad, Hunedoara, Valea Jiului ș.a. ca și sabotaje la București, Reșița, Ploiești, Iași, Constanța și alte locuri.

Valul de teroare care creștea pe măsura înfrîngerilor de pe front și a intensificării rezistenței antifasciste în țară lovea în primul rînd clasa muncitoare și pe comuniști, dar, cu toate jertfele și pierderile, comuniștii n-au încetat niciodată lupta. În acești ani au căzut eroic în lupta împotriva regimului militaro-fascist comuniștii Filimon Sîrbu, Petre Gheorghe, Ada Marinescu, soții Paneth, Iustin Georgescu, Pompiliu Ștefu, Nicolae Mohănescu și mulți alții, iar mii de comuniști și antifasciști sufereau rigorile temnițelor și lagărelor.

Deși Partidul Comunist s-a adresat și în această perioadă partidelor „istorice", propunîndu-le organizarea unor acțiuni antifasciste comune, aceste partide au refuzat chiar și ideia unor discuții cu P.C.R.

Conducătorii partidelor „istorice", deși trimiteau unele memorii mareșalului Antonescu în care își manifestau dezaprobarea pentru alunecarea tot mai adînc în războiul antisovietic sau pentru jaful tot mai intens al bogățiilor țării de către hitleriști, au respins pînă în iunie 1944 orice formă organizată de opoziție față de Antonescu și au dat unor fruntași național-țărăniști sau liberali consimțămîntul pentru colaborarea cu Antonescu în calitate de „tehnicieni".

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

VICTORIILE HOTĂRÎTOARE ALE ARMATELOR SOVIETICE ÎN BĂTĂLIILE DE LA STALINGRAD ŞI KURSK. LUPTA PARTIZANILOR

Începînd din a doua jumătate a anului 1942, pe toate fronturile celui de al doilea război mondial au avut loc evenimente hotărîtoare care au marcat începutul unei noi etape în istoria acestei mari conflagraţii. Victoriile strălucite ale armatelor sovietice de la Stalingrad şi Kursk au determinat o cotitură radicală în evoluţia evenimentelor pe acest front — prpincipalul front al războiului — influenţînd, în aceaşi timp, desfăşurarea lui generală. În aceeaşi perioadă şi pe celelalte fronturi, din Africa de Nord şi din Pacific, forţele aliate, după ce-au stăvilit înaintarea armatelor duşmane, au trecut la mari operaţiuni ofensive, pricinuind inamicului pierderi grele.

Schimbarea radicală a situaţiei militare pe toate fronturile, în anii 1942—1943, s-a datorat acţiunii complexe a unor factori economici, politici şi militari şi, în primul rînd, efortului uriaş şi eroic al popoarelor unite în coaliţia antihitleristă, în lupta împotriva agresorilor, pentru salvarea omenirii şi a civilizaţiei umane de ameninţarea barbariei fasciste.

Bătălia Stalingradului În urma succeselor obţinute de trupele sovietice în perioada de apărare a căilor de acces spre oraşul Stalingrad, configuraţia frontului în acest sector se prezenta sub forma unei mari potcoave cu vîrful pe Volga. Dispunerea forţelor hitleriste pe aliniamentul acestui arc de cerc dădea trupelor sovietice posibilitatea ca prin două lovituri convergente, de la nord şi de la sud de Stalingrad, în flancurile grupării inamice, s-o încercuiască şi apoi s-o nimicească.

Contraofensiva sovietică de la Stalingrad, pregătită în cel mai desăvîrşit secret, a început în dimineaţa de 19 noiembrie 1942, orele 8,50, după o puternică pregătire de artilerie executată timp de o oră şi douăzeci de minute cu 3 500 guri foc. Primele au lovit trupele Frontului de sud-vest care au rupt apărarea inamicului din raioanele Serafimovici

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

și Kaleţkaia, pe cîte un front de 10—12 km și au înaintat, pînă la sfîrșitul zilei, în adîncimea apărării aproximativ 30—35 km. În patru zile, în pofida încercărilor disperate ale comandamentului hitlerist de a opri această înaintare, trupele sovietice au pătruns la 22 noiembrie în raionul Kalaci, formînd partea de nord-vest a marelui cleşte care avea să încercuiască gruparea de forţe hitleriste din zona oraşului Stalingrad.

Odată cu trupele Frontului de sud-vest au început contraofensiva și trupele aflate în aripa dreaptă a Frontului Don, al căror obiectiv era încercuirea grupării de forţe germană din marele cot al Donului.

În dimineaţa zilei următoare au intrat în acţiune și trupele Frontului Stalingrad. La 23 noiembrie 1942, ele au făcut joncţiunea, în raionul Kalaci, cu trupele Frontului de sud-vest, realizînd astfel încercuirea principalelor forţe ale Armatei 6 germană, comandată de generalul von Paulus și a unei părţi din trupele Armatei 4 tancuri germană de sub comanda generalului Hott.

Astfel, în numai patru zile și jumătate de lupte, au fost încercuite 22 de mari unităţi inamice cu un efectiv total de 330.000 oameni. În zilele următoare, pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, trupele celor trei fronturi au continuat acţiunile ofensive pentru consolidarea poziţiilor cucerite în vederea nimicirii grupării încercuite.

Urmărind să despresoare gruparea încercuită, comandamentul hitlerist a constituit la sfîrșitul lunii noiembrie grupul de armate „Don", pus sub comanda feldmareșalului von Manstein, în componenţa căruia au intrat, pînă la 1 decembrie 1942, 30 divizii printre care și divizii de tancuri aduse din Polonia și Franţa. Dar aplicarea planului iniţial al comandamentului german, acela de a executa concomitent două lovituri spre Stalingrad, dinspre Kotelnikovo și Tormosin, a fost zădărnicită de trupele sovietice și de acţiunile partizanilor. Astfel, Manstein a fost constrîns să execute o singură lovitură numai cu trupele din raionul Kotelnikovo, acţiune pe care comandamentul suprem sovietic, pe baza datelor furnizate de recunoașterea aeriană și de partizani, a prevăzut-o și a luat măsuri pentru a o contracara.

La începutul acţiunilor de la Kotelnikovo, declanșate la 12 decembrie 1942, trupele sovietice de pe frontul exterior al încercuirii, care acţionau pe fronturi largi, au fost nevoite să ducă grele lupte de apărare, împotriva trupelor germane mult superioare numericește. Dar în cele din urmă, prin folosirea judicioasă a rezervelor antitanc, prin sporirea efectivului forţelor în sectoarele ameninţate, precum și prin aducerea la timp a Armatei 2 de gardă, de sub comnda generalului Malinovski, pericolul ruperii frontului de încercuire a fost îndepărtat. După 12 zile de lupte crîncene, ofensiva germană a fost oprită, iar la 24 decembrie, trupele sovietice au trecut la ofensivă. La 29 decembrie, ele au eliberat localitatea Kotelnikovo, pricinuind inamicului o nouă înfrîngere.

Cu începere de la 16 decembrie, restul trupelor Frontului de sud-vest și Frontului Stalingrad au trecut și ele la ofensivă, urmărind împingerea cît mai spre vest a trupelor hitleriste, îndepărtarea lor de gruparea încercuită. Nevoit să stăvilească ofensiva trupelor Frontului de sud-vest, comandamentul german n-a mai putut folosi gruparea de forţe de la Tormosin în acţiunea de despresurare a armatelor încercuite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Pînă la sfîrșitul lunii, cele două grupări de trupe inamice de la Tormosin și Kotelnikovo au fost respinse. S-au creat astfel condiții pentru lichidarea armatelor încercuite la Stalingrad.

La 10 ianuarie 1943, după ce generalul von Paulus a respins ultimatumul Comandamentului suprem sovietic, trupele sovietice au inceput acțiunea de lichidare a trupelor aflate în încercuire. La 26 ianuarie, gruparea a fost scindată în două, ca urmare a joncțiunii armatelor 21 și 26 sovietice la vest de oraș, în punctul numit Movila lui Mamai. Gruparea de sud, unde se afla și von Paulus, a capitulat la 31 ianuarie. La 2 februarie a capitulat și cealaltă parte a grupării inamice. Bătălia de la Stalingrad se încheia, astfel, cu o strălucită victorie a armatelor sovietice.

Totalul pierderilor trupelor germane la Stalingrad, în perioada iulie 1942, cînd acestea au început ofensiva pe direcția orașului, pînă la 2 februarie 1943, s-au ridicat la 1 500 000 oameni (morți, răniți și prizonieri), 3 500 tancuri și mașini blindate, 12 000 tunuri și aruncătoare de mine, 75 000 vehicule, 3 000 avioane.

Strălucita victorie a trupelor sovietice în marea bătălie a Stalingradului a constituit un eveniment de excepțională importanță militară și politică ; ea a marcat începutul unei cotituri radicale în desfășurarea evenimentelor pe frontul sovieto-german, care a influențat mersul războiului în ansamblu. Bătălia de pe Volga a durat două sute de zile. În unele perioade, la această uriașă încleștare de forțe, care se desfășura la un moment dat pe un teritoriu cu o suprafață de 100 000 km^2, au luat parte peste 2 milioane de oameni cu 26.000 tunuri și aruncătoare de mine, peste 2000 tancuri și cam tot atîtea avioane. Pentru prima oară în istoria războaielor, o grupare inamică atît de numeroasă și înzestrată cu mijloace tehnice dintre cele mai moderne a putut fi încercuită și scoasă din luptă. Sub zidurile Stalingradului au fost nimicite rezervele strategice ale armatei naziste.

După catastrofala înfrîngere suferită la Stalingrad, Germania a intrat într-o profundă criză. La numai cinci zile de la lichidarea grupării încercuite, la 7 februarie 1943, guvernul nazist a promulgat legea mobilizării totale a populației, pentru a compensa marile pierderi în oameni suferite în bătălia de pe Volga. Înfrîngerea de la Stalingrad a dus la accentuarea divergențelor dintre șefii naziști și aliații lor, simptom al începutului descompunerii blocului fascist. Înfrîngerea trupelor italiene a grăbit ieșirea Italiei din coaliția fascistă, iar dezastrul suferit de armatele române la Stalingrad și cotul Donului a zdruncinat puternic regimului antonescian, ducînd la accentuarea crizei politice, la creșterea stării de spirit antirăzboinice și antihitleriste în rîndurile armatei și a maselor populare din România.

Victoria armatelor sovietice la Stalingrad a însuflețit lupta popoarelor din țările aflate sub ocupația fascistă, vestind apropierea ceasului eliberării. În urma acestei victorii, mișcarea de rezistență antifascistă din aceste țări s-a intensificat.

Succesele obținute de armata sovietică în prima lună a anului 1943 au creat condiții favorabile pentru generalizarea ofensivei strategice și pentru dezvoltarea ei spre vest.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În timpul ofensivei strategice ce a urmat după marea bătălie de la Stalingrad, desfășurată în condițiile grele ale iernii și dezghețului din primăvara anului 1943, trupele sovietice au consolidat succesele obținute, reușind, totodată, să împingă spre vest linia frontului, în unele sectoare, cu 600—700 km. A fost eliberat un teritoriu cu o suprafață de peste 490 000 km^2, unde înainte de război locuiau aproximativ 15 milioane oameni. În aceeași perioadă a fost lichidată blocada Leningradului. Din noiembrie 1942, pînă în martie 1943 trupele sovietice au nimicit peste 100 divizii hitleriste și au produs pierderi care s-au ridicat la 1 700 000 oameni, 24 000 tunuri, peste 3 500 tancuri și 4 310 avioane.

După terminarea acestei ofensive, la 22 martie 1943, linia frontului sovieto-german, de la Leningrad pînă la Marea de Azov, trecea prin Novgorod, lacul Ciud, Velikie-Luki, est Smolensk și Orel, vest Kursk, est Belgorod și Harcov, malul de vest al Donețului, Taganrog. În Caucaz, trupele germane mai dețineau un mic cap de pod în Peninsula Taman. De pe acest aliniament s-au desfășurat acțiunile militare din vara anului 1943.

Bătălia de la Kursk

Ca rezultat al luptelor din timpul ofensivei strategice ce-a urmat marii bătălii a Stalingradului, configurația frontului trupelor sovietice, în raionul Kursk, se prezenta sub forma unui ieșind, care permitea atît executarea unor lovituri în flancurile și spatele grupărilor de forțe germano-fasciste din raioanele Orel și Belgorod, Harcov, cît și înaintarea ulterioară spre vest în vederea eliberării Ucrainei și Bielorusiei.

În același timp însă, linia frontului în această zonă oferea și trupelor germane posibilitatea executării unor puternice lovituri asupra flancurilor grupării de forțe sovietice care ocupau ieșindul de la Kursk, avantaj pe care căpeteniile naziste n-au întîrziat să încerce a-l exploata.

Cu toate înfrîngerile suferite, Germania nazistă reprezenta încă, în vara anului 1943, un inamic puternic.

Forțele armate ale Germaniei hitleriste numărau 304 divizii (din care 25—30 erau de tancuri sau motorizate) la care se adăugau aproximativ 90 divizii ale statelor satelite. Aviația dispunea de aproximativ 5 000 aparate. Cînd au început acțiunile militare de la Kursk, pe frontul sovieto-german se găseau 232 divizii germane, peste 5 200 000 oameni, 54 300 tunuri, 5 850 tancuri și autotunuri și 2 980 avioane.

Planul comandantului german pentru vara anului 1943 prevedea desfășurarea unei ofensive în două etape : *prima*, denumită convențional „Citadela", consta în executarea dinspre Orel și dinspre Belgorod—Harcov a două lovituri concentrice în direcția Kursk, pentru încercuirea și lichidarea grupării de forțe sovietice aflată în ieșindul amintit ; *a doua*, denumită convențional „Pantera", urmărea dezvoltarea ofensivei în adîncimea apărării sovietice, pentru a cădea în spatele forțelor sovietice din compunerea Frontului de sud-vest.

În ajunul marii bătălii de la Kursk, Germania nazistă dispunea în acest sector al frontului de circa 900.000 oameni, 10.000 tunuri, 2.000 avioane și 2.700 tancuri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Planurile de ofensivă germane vădeau totuși ignorarea situației de ansamblu pe frontul sovieto-german, o apreciere nerealistă a raportului de forțe. În vara anului 1943, înaintea declanșării ofensivei germane, armata sovietică numără peste 6 400 000 oameni și dispunea de 28 790 tunuri și aruncătoare de mine, 2 170 aruncătoare cu reacție, 9 580 tancuri și autotunuri, 8 293 avioane de luptă și 314 nave de război. În sectorul ofensivei germane se găseau peste 1 300 000 oameni, aproximativ 20 000 tunuri și aruncătoare de mine, peste 3 600 tancuri din care 2 535 grele și mijlocii, 2 130 avioane.

Comandamentul sovietic a hotărît să opună ofensivei inamicului o apărare fermă adînc eșalonată, în cursul căreia să-i slăbească și să-i zdrobească forțele de ofensivă, și să treacă la rîndu-i la contraofensivă.

În dimineața zilei de 5 iulie 1943, comandamentul german a ordonat trupelor de la Orel și Belgorod intrarea în acțiune, cu 1—2 ore mai tîrziu decît se prevăzuse inițial, din pricina puternicei contra pregătiri sovietice de artilerie și aviație efectuate de fronturile Central și Voronej, în urma informațiilor obținute cu privire la începerea în zorii acelei zile a ofensivei germane.

Lovitura principală în zona Orel s-a executat pe direcția Olhovatka, în sectorul Armatei 13 sovietice, cu peste 500 tancuri. Alte două lovituri au fost efectuate în flancurile trupelor sovietice ; în flancul stîng cu direcția Maloarhanghelsk și flancul drept spre localitatea Ghilet. După lupte înverșunate, în cursul cărora artileria antitanc și aviația sovietică au provocat inamicului pierderi grele, trupele germane care acționau pe direcția loviturii principale au reușit să înainteze pînă în seara zilei de 5 iulie cu aproximativ 6—8 km. În zilele următoare însă, în urma unor contralovituri evecutate de trupele sovietice, intensitatea ofensivei germane din sectorul Orel a slăbit treptat : începînd de la 10 iulie Armata 9 germană a fost obligată să renunțe la ofensivă și să treacă la lupte de apărare.

Pe latura de sud a ieșindului de la Kursk, luptele au fost și mai înverșunate. Comandamentul german a aruncat în luptă chiar din prima zi cinci divizii de infanterie, opt divizii de tancuri și o divizie motorizată cu aproape 1.000 tancuri. Lovitura principală a fost dată în sectorul Frontului Voronej, cu forțele a 2 corpuri de tancuri pe direcția Belgorod, Oboian, Kursk. Lovitura secundară, de asemeni executată de 2 grupuri de tancuri, s-a desfășurat în direcția Korocea. Pe ambele direcții, forțele germane au reușit pătrunderi în liniile sovietice.

Urmărind să rupă apărarea trupelor Frontului Voronej pe toată adîncimea sa, comandamentul nazist și-a îndreptat forțele principale de-a lungul șoselei Belgorod—Oboian. Trupele sovietice au opus însă o rezistență îndîrjită, provocînd inamicului pierderi care l-au obligat să îngusteze continuu sectorul de ofensivă. Pînă la 9 iulie, pătrunderea naziștilor în dispozitivul sovietic era de 35 km. pe direcția Oboian și de 8—10 km. pe direcția Korocea.

Eșuarea încercării de a pătrunde spre Kursk prin Oboian a determinat comandamentul german să schimbe direcția loviturii principale mai spre nord-est în zona localității Prohorovka. El spera ca prin două lovituri convergente : una dinspre vest și nord-vest și alta dinspre

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

sud, să nimicească trupele sovietice aflate între rîurile Lipovîi Donec și Donețul de Nord și să cucerească orașul Kursk.

Înfăptuirea acestui plan a fost însă zădărnicită de trupele sovietice, care la 12 iulie au executat o puternică contralovitură în localitatea Prohorovka, unde a avut loc cea mai mare bătălie de tancuri cunoscută în istorie. De ambele părți au fost aruncate în luptă peste 1200 tancuri sprijinite din aer de un număr însemnat de avioane. Într-o singură zi trupele germane au pierdut peste 10 000 soldați și ofițeri, fiind nevoite să treacă la lupte de apărare. Sub presiunea crescîndă a armatelor sovietice, ele au început de la 16 iulie să se retragă spre vechile poziții de unde porniseră ofensiva. Pînă la 23 iulie, trupele Frontului Voronej și cele ale Frontului de stepă au revenit pe pozițiile ocupate pînă la începutul ofensive germane.

Astfel a eșuat și ultima încercare a armatei hitleriste de a recîștiga inițiativa strategică pe frontul sovieto-german. În bătălia de la Kursk începea o nouă etapă : etapa contraofensivei sovieaice în vederea lichidării complete a celor două grupări de forțe germane de la Orel. Belgorod și Harkov.

La nord, pe direcția Orel, trupele fronturilor Briansk și de vest au trecut la contraofensivă, în ziua de 12 iulie 1943, și după două zile de lupte grele au reușit să pătrundă în dispozitivul trupelor germane, în unele puncte cu 25 km. Totodată, trupele Frontului Central care și-au început ofensiva la 15 iulie au reușit și ele, după trei zile de lupte, să lichideze pătrunderea realizată de Armata 9 germană pe direcția Olhovatka, dezvoltîndu-și apoi ofensiva spre nord și nord-vest.

După 23 de zile de la începerea contraofensivei, trupele sovietice au eliberat, în zorii zilei de 5 august, orașul Orel. În seara aceleiași zile, în cinstea acestor trupe, la Moscova s-a tras prima salvă de salut din istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

Dezvoltîndu-și ofensiva mai departe, trupele sovietice din raionul Orel au reușit să ajungă, la 18 august, pe căile de acces ale orașului Briansk. Astfel, întreaga bază de operații a armatei germane de la Orel și cele aproximativ 21 de divizii grupate în acest sector au fost lichidate.

La 3 august au trecut la ofensivă și trupele Fronturilor Voronej și de Stepă din sectorul Belgorod-Harkov. Rupînd încă din prima zi apărarea germană pe direcția Belgorod trupele sovietice au pătruns în adîncimea apărării germane peste 26 km, iar peste două zile, la 5 august, au eliberat orașul Belgorod. Trupele Frontului de Stepă au continuat apoi înaintarea spre orașul Harcov învăluindu-l. În dimineața zilei de 23 august, trupele germane din sectorul respectiv, amenințate să fie complet încercuite, au început să se retragă spre vest sub loviturile continue ale aviației sovietice. În noaptea de 23 spre 24 august, orașul Harkov a fost eliberat. În urma acestor operații, gruparea de forțe germane din raionul Belgorod-Harkov a încetat să mai existe. Armata sovietică obținuse o nouă și strălucită victorie.

După Stalingrad, acesta a fost unul dintre cele mai importante evenimente de pe frontul sovieto-german. Armata germană a suferit

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

o grea înfrîngere pierzînd 30 divizii din cele 70 angajate în acest sector, 1500 tancuri, 3000 tunuri și peste 3000 avioane. Numărul morților, răniților și dispăruților s-a ridicat la circa jumătate de milion militari germani. În urma loviturilor primite la Kursk, comandamentul fascist a fost obligat să renunțe la ofensiva strategică, să treacă la apărare pe întregul front sovieto-german.

Victoria armatei sovietice în bătălia de la Kursk a spulberat și mitul creat de propaganda fascistă cu privire la presupusa invincibilitate a armatei germane în timpul verii. Armata sovietică a demonstrat că poate cîștiga victorii nu numai iarna (Moscova și Stalingrad) ci în orice anotimp, lucru verificat de altfel și în timpul marilor operații strategice din anii următori.

Victoria armatei sovietice de la Kursk a desăvîrșit cotitura radicală în desfășurarea Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Ea a permis Comandamentului Suprem Sovietic să declanșeze în vara anului 1943 o ofensivă generală de-a lungul a 2 000 km de la Velikie Luki pînă în Peninsula Taman și să elibereze încă din acest an importante teritorii.

Astfel, la 18 august 1943, trupele sovietice au reușit să străpungă apărarea germană la sud-vest de Vorošilovgrad, eliberînd, la 30 august, Taganrogul. La 8 septembrie, trupele hitleriste au fost izgonite din orașul Stalino, a fost desăvîrșită eliberarea întregii regiuni Donbass. Concomitent, trupele sovietice care acționau în Caucazul de nord, în colaborare cu flota Mării Negre au lichidat capul de pod inamic de la Taman. La 7 octombrie 1943, armatele sovietice au ocupat orașul și portul Taman, iar în următoarele două zile au alungat trupele inamice din întreaga peninsulă.

Armata sovietică a obținut, în cursul ofensivei din vara și toamna anului 1943 succese răsunătoare în lupta pentru Nipru ; a eliberat întreaga Ucrainâ de pe malul stîng al Niprului, cu excepția unei porțiuni la vest de rîul Molocinaia și a creat totodată trei mari capete de pod pe malul drept al fluviului, în raioanele Kiev, Kremenciug și Dnepropetrovsk. La 6 noiembrie a fost eliberat Kievul, capitala Ucrainiei.

Succesele economiei de război sovietice. Eroismul în muncă. Trecerea economiei sovietice pe picior de război s-a terminat în linii mari, în toamna anului 1942. Concomitent cu măsurile de ordin militar care au dus la cîștigarea marilor bătălii de la Stalingrad și Kursk, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice și guvernul sovietic au adoptat pentru perioada următoare o suită de măsuri menite să ridice producția de război la nivelul cerințelor crescînde ale frontului. Amploarea luată de operațiunile duse de armata sovietică făcea necesare cantități sporite de avioane, tancuri, tunuri, muniții etc.

Creșterea producției de război depindea însă de obținerea unor producții tot mai mari de combustibil, în deosebi cărbune, de metal și energie electrică.

Roadele măsurilor luate nu s-au lăsat așaeptate. În anul 1943, extracția de cărbune a ajuns la 93,1 milioane tone, cu 17,6 milioane tone

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mai mult decît în 1942. Această creștere a fost în bună parte realizată și datorită deschiderii de noi mine. În general, în cea de a doua perioadă a războiului, în Uniunea Sovietică au fost deschise mine noi a căror producție medie era de 23,7 milioane tone.

Spre deosebire de extracția de cărbune, extracția de petrol a coborît în 1943 sub nivelul producției din 1942. Aceasta se datora, în primul rînd distrugerilor provocate de inamic. Sporul de producție realizat în centrele de extracție a țițeiului din răsărit, în deosebi în raionul Ural-Volga, care a și căpătat denumirea de „Al doilea Baku" n-a putut însă acoperi deficitul. Cu toate acestea, industria de prelucrare a petrolului a reușit să producă în 1943 cantități mai mari de benzină și motorină în comparație cu producția anului 1942.

În ce privește producția de energie electrică, în 1943, ea a crescut cu 11 procente față de anul precedent. Aproape jumătate din cantitatea produselor era furnizată de centralele electrice din Urali și Siberia. Cantitățile mai mari de energie electrică obținute au favorizat creșterea producției de metal, a producției în general, progresul întregii economii de război.

Măsuri energice au fost luate pentru lichidarea rămînerii în urmă a industriei metalurgice. La Magnitogorsk a intrat în funcțiune, în decembrie 1942, unul din cele mai mari furnale din Europa. Unul asemănător a fost dat în exploatare în anul următor. În anul 1943, numai regiunile răsăritene au livrat industriei aproape 2.500.000 tone metale feroase, cam de trei ori mai mult decît producția întregii țări în 1940. Succese mari au fost obținute și în producția de metale neferoase. În 1943, producția de nichel a fost de odată și jumătate mai mare decît în 1942, întrecînd cu 30% nivelul producției din anii dinainte de război. În pofida distrugerilor suferite, industria aluminiului a dat în același an 1943 o producție superioară celei antebelice.

Astfel, în cursul anului 1943, datorită uriașei activități organizatorice și eroismului în muncă, economia Uniunii Sovietice a ajuns să poată satisface nevoia crescîndă de combustibil, energie electrică și metal a industriei de război. Succese hotărîtoare au fost obținute în industria aeronautică. În cursul anului 1943 au intrat în producție de serie noi tipuri de avioane: avionul de vînătoare La—5 F. N. superior avioanelor de vînătoare germane folosite atunci și Iak—9, avionul de asalt Il—2, cu două locuri, cu punct de foc și în partea din spate, dotat cu un tun de calibru 37 mm Media lunară a producției de avioane a U.R.S.S. s-a ridicat de la 2.100, în 1942, la 2.900, în 1943, iar în ce privește avioanele de vînătoare, de la 1.800 la 2.500. În cursul anului 1943, industria de avioane a produs aproape 35.000 de avione de diferite tipuri.

Rezultate asemănătoare s-au obținut și în producția de tancuri. După evacuarea industriei în răsăritul țării, Uralul a devenit principalul centru al industriei producătoare de tancuri. Uzinele Uralmaș, Kirov (din Celiabinsk), Uzina nr. 183 dădeau în 1943 două treimi din întreaga producție sovietică de tancuri. În urma introducerii metodelor moderne avansate, de organizare și raționalizare, producția de tancuri, la fel ca și

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

producția de avioane, a crescut considerabil; în 1943, industria de tancuri a ajuns să producă 24.000 de mașini de luptă de diferite tipuri, adică de 8,5 ori mai mult decît în 1940 și de 3,7 ori decît în 1941. Aveau prioritate tancurile grele și mijlocii. O atenție deosebită s-a acordat în anii 1942—1943 perfecționării tancurilor T-34, KV și IS. Tancurile grele T-34 perfecționate au intrat în dotarea trupelor combatante, în a doua jumătate a anului 1943.

În privința celorlalte tipuri de armament, accentul s-a pus pe artileria cu reacție. Producția fabricilor de amament pentru artilerie s-a ridicat la 130.000 tunuri dintre care 45.000 pînă la calibrul de 76 mm., 23.000 calibre mai mari, 37.000 tunuri antiaeriene de 85 mm. Unitățile au fost înzestrate cu noi tipuri de tunuri și aruncătoare de mine. Producția sporită de armament pentru artilerie a făcut posibilă creșterea numărului diviziilor de artilerie și artilerie antiaeriană.

Realizările economiei de război au permis aplicarea unor măsuri de organizare a forțelor armate, menite să ducă la creșterea combativității trupelor, la o eficiență sporită: au fost create corpuri de armate de tancuri și mecanizate, s-a mărit numărul marilor unități de artilerie și de aviație. Aceste măsuri au permis în luptele ulterioare concentrarea masivă a unor importante mijloace de luptă în sectoarele hotărîtoare ale frontului.

Marile realizări ale economiei de război sovietice au fost posibile datorită activității neobosite a milioanelor de oameni din spatele frontului al căror eroism în muncă a egalat vitejia luptătorilor de pe front; bărbați și femei, tineri și vîrstnici, muncitori și colhoznici, funcționari, intelectuali și oameni de știință au muncit cu abnegație și patriotism pentru a asigura frontul cu cele necesare.

Întrecerea socialistă începută în mai 1942 a căpătat o amploare deosebită cuprinzînd milioane de oameni ai muncii din diferite sectoare ale economiei. Într-un singur an s-au obținut rezultate remarcabile; din mai 1942 pînă în mai 1943, productivitatea muncii a crescut cu peste 30 % în industria aeronautică, 38 % în industria producătoare de tancuri, 27 % în industria energetică, 46 % în industria ușoară. La chemarea P.C.U.S., zeci de mii de oameni de diferite categorii: pensionari, gospodine, colhoznici, elevi de liceu au plecat să lucreze în bazinele carbonifere. A căpătat o extindere din ce în ce mai mare mișcarea lucrătorilor care îndeplineau zilnic două norme, una pentru sine și alta pentru tovarășul de muncă mobilizat pe front.

Eroismul în muncă al țărănimii a făcut ca agricultura sovietică, în ciuda pierderilor uriașe suferite în prima perioadă a războiului, să poată asigura armata și populația cu produsele agricole necesare. Astfel, în 1943, colhozurile au predat și vîndut statului mai multă carne decît în 1940. Suprafețele însămînțate cu culturi de toamnă pentru recolta din 1943 au fost cu 3.800.000 ha mai mari decît în 1942. Colhozurile din R.S.S. Kazahă au predat statului, în primii doi ani de război, cu 22.000.000 puduri de cereale mai mult decît predaseră în ultimii doi ani dinaintea războiului. Munca colhoznicilor a fost sprijinită de populația orășenească. În anul 1943, pe baza mobilizării la muncă, 4.000.000 de orășeni au fost trimiși să ajute agricultura.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În efortul întregului popor s-au încadrat și oameni de știință, ingineri și tehnicieni. Comisia specială compusă din 800 de colaboratori științifici, creată de Academia de Științe a U.R.S.S., prin studiile efectuate, a adus o contribuție de seamă la folosirea cît mai eficientă a resurselor naturale din Ural, Siberia și Kazahstan. Aportul inginerilor și tehnicienilor s-a concretizat în modernizarea rapidă a mijloacelor de luptă, în proiectarea unor tipuri de armament și muniție.

Lupta partizanilor

În teritoriile ocupate din U.R.S.S., hitleriștii au introdus „ordinea nouă" ale cărei principii fuseseră elaborate în numeroase instrucțiuni și directive. În practică, realizarea așa-zisei „ordini noi" însemna: lichidarea organizației de stat sovietice, lichidarea fizică a cetățenilor sovietici în vederea extinderii „spațiului vital", jefuirea bogățiilor țării.

Programul instaurării „ordinii noi" a fost încredințat trupelor armatei regulate, trupelor S.S., trupelor serviciului de securitate, care împreună au lichidat sute de mii de cetățeni și, în primul rînd, pe membrii partidului comunist și pe actviștii de stat sovietici.

Ocupanții au introdus un regim de jaf și teroare, au prădat avutul întreprinderilor și colhozurilor, au jefuit bibliotecile, muzeele, instituțiile de artă, au lichidat sistemul de învățămînt. Osîndită să trăiască în condiții de teroare sîngeroasă, populația regiunilor ocupate avea de suferit și de pe urma mizeriei crescînde, a bolilor și a foametei. Numai la Harkov au murit de foame, în iarna anilor 1941—1942, 14.000 de cetățeni.

O mare calamnitate a constituit și trimiterea la muncă obligatorie în Germania, care s-a intensificat începînd din anul 1942, în urma pierderilor mari suferite de armata germană pe front. „Muncitorii din răsărit" îndeplineau munci dintre cele mai grele și erau supuși la înjosiri. În perioada 1941—1944 au fost trimiși în Germania circa 5 milioane de oameni.

Treptat, lupta împotriva ocupanților a căpătat un caracter tot mai organizat. Organizațiile de partid și comsomol s-au reconstituit în ilegalitate, și-au refăcut și extins legăturile. O mare amploare a căpătat războiul de partizani. În timpul bătăliei de la Moscova, detașamentele de partizani au scos din luptă peste 7000 naziști. În regiunea Smolensk, partizanii, începînd din ianuarie 1942, au cooperat cu trupele regulate de cavalerie și desant; ei au reușit să elibereze o bună parte a regiunii. În primăvara anului 1942, în această regiune s-a creat un ținut de partizani cu o suprafață de aproximativ 2000 km² și 610 puncte populate. Efectivele erau de aproape 8000 luptători. Asemenea ținuturi de partizani au apărut în regiunea Leningradului, în pădurile din Briansk, în Bielorusia. La un loc, teritoriile controlate de partizani, în prima jumătate a anului 1942, întreceau ca suprafață teritoriile Belgiei, Olandei, Danemarcei luate împreună. În aceste teritorii au fost restabilite vechile rînduieli. Ele serveau ca bază pentru raiduri împotriva ocupanților. Printre acțiunile cele mai memorabile din respectiva perioadă a fost trecerea unui convoi alimentar pentru Leningradul asediat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În prima perioadă, lucrurile mergeau însă greu : conspirație slabă, necunoașterea tacticii specifice, săvîrșirea unor erori care costau viața multor oameni și care descurajau pe ceilalți. Cu toate acestea, mișcarea s-a dezvoltat și a căpătat însemnătatea *unui important factor strategic-militar*. Începînd din primăvara nului 1942, mișcarea de partizani din U.R.S.S. a intrat într-o nouă fază. Victoriile din iarnă au dat speranțe în posibilitatea înfrîngerii hitleriste. Efectul a fost o mare afluență spre detașamentele de partizani. În condițiile create de victoria de la Moscova, și mai ales de la Stalingrad, propaganda organizațiilor comuniste ilegale a devenit mai eficientă. Totodată încrederea în victorie a ușurat stabilirea unor legături mai strînse între partizani și populație — factor foarte important în activitatea acestora ; populația furniza partizanilor informații prețioase, iar aceștia la rîndul lor îi scăpau pe unii cetățeni de la deportare în Germania, de la diverse pedepse, uneori de la execuție. Populația îi aproviziona cu alimente, medicamente și chiar arme. În numeroase sate au apărut grupe de autoapărare susținute de partizani, care adesea se transformau în detașamente de luptă.

La sfîrșitul anului 1942, numărul partizanilor se ridica la peste 120.000. Cele mai numeroase și mai importante erau în regiunile Leningrad, Kalinin, Smolensk, Orel (R.S.F.R.S.), în Bielorusia, în regiunile de nord si răsărit ale Ucrainei.

S-au schimbat și formele organizatorice ale luptei partizanilor. În Ucraina s-au format mari unități sub comanda lui S. A. Kovpak, A. M. Saburov, A. T. Fedorov etc. În Bielorusia și regiunile ocupate din R.S.F.R.S., detașamente mai mici au fost unite în brigăzi. În regiunea Kalinin, brigăzile au intrat într-un corp. La Smolensk un timp au acționat divizii de partizani.

Un rol important în organizarea partizanilor l-au juvat organele centrale și locale ale partidului comunist ; ele trimiteau în spatele frontului activiști experimentați, cunoscători ai problemelor militare, militari care menținеau legătura între partzani și spatele frontului sovietic.

Extinderea activității partizanilor a mai determinat și o altă schimbare organizatorică în privința organelor de conducere. În mai 1942 a fost, creat de Comitetul de Stat al Apărării, Comandamentul Central al mișcării de partizani și apoi comandamente pe lîngă consiliile militare ale fronturilor Ucrainean, Briansk, de Vest etc. Pînă atunci, partizanii se înarmau cu ce puteau smulge de la inamic. În 1942, Comandamentul sovietic repartiza anual cantitățile de arme și muniții pentru partizani. La sfîrșitul anului 1942 și începutul anului 1943, avioanele au transportat în spatele frontului inamic circa 700 oameni și 100 tone încărcătură, și, în sens invers, 1.500 răniți și bolnavi dintre partizani. Cantități însemnate de alimente și arme au fost transmise prin spărturile liniei frontului.

În august—septembrie 1942, Comandamentul Central a organizat o consfătuire a comandanților de partizani din Bielorusia, Ucraina, Briansk, Smolensk. S-au discutat și precizat sarcinile unităților de partizani. La 5 septembrie 1942, Comandantul Suprem a semnat ordinul „Cu privire la sarcinile mișcării de partizani" în care se arată necesitatea coordo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

nării luptei partizanilor cu operațiunile armatei regulate. Partizanii trebuiau să acționeze mai ales asupra comunicațiilor inamice. Rezultatele s-au văzut imediat. Au fost nimicite : în august 1942 — 148 eșaloane ; în septembrie — 152 ; în octombrie — 210 ; în noiembrie — 238. Au fost aruncate în aer numeroase poduri, distruse noduri de cale ferată și atacate eveloane de mașini. În regiunile controlate de partizani transporturile inamice au devenit practic imposibile.

Organizarea unor unități mari a permis trecerea la acțiuni planificate. Garnizoanele din raioane și alte puncte populate erau asaltate acum metodic, după un plan, permițînd continua lărgire a teritoriului controlat. Ținuturile controlate de partizani cuprindeau, la începutul anului 1943, mare parte din regiunile Vitebsk, Minsk, Moghilev. În vara anului 1943, partizanii controlau un teritoriu de 200.000 km².

ÎNFRÎNGEREA ARMATELOR GERMANO-ITALIENE ÎN AFRICA DE NORD. PRĂBUȘIREA FASCISMULUI ÎN ITALIA

Ultimele ofensive germano-italiene

Pînă în toamna anului 1942, trupele germano-italiene de pe frontul african și-au menținut capacitatea de ofensivă și i-au obligat pe britanici să se retragă și să se mențină în defensivă Au fost momente cînd armata britanică era în pragul unei înfrîngeri decisive, care ar fi fost urmată de pierderea Egiptului și ocuparea Canalului de Suez de către germani.

Pe teatrul de luptă nord-african s-au dat bătălii îndîrjite, însă el a fost întotdeauna un teatru secundar de operațiuni. Niciodată numărul diviziilor germane și italiene care luptau aici n-a depășit cifra de 20, iar comparația cu cele 226 de divizii germane și ale aliaților Germaniei car luptau pe Frontul de est în toamna anului 1942 este grăitoare. Hitler însuși n-a acordat teatrului de operațiuni din Africa decît o importanță secundară. Aceasta nu pentru că nu l-ar fi interesat cucerirea căilor de acces spre Orientul Apropiat și Mijlociu, ci pentru că Hitler a fost nevoit să mențină pe frontul sovieto-german majoritatea forțelor Germaniei.

La 29 aprilie 1942 a avut loc la Salzburg, în Austria, o nouă întîlnire între Hitler și Mussolini. Cei doi dictatori au discutat despre operațiunile în Mediterană și din Africa și, după obicei, într-un lung monolog Hitler îl asigura pe aliatul său că anul 1942 va fi anul victoriei pe toate fronturile. Dictatorii stabliseră ca obiective apropiate alungarea englezilor din Mediterană și ocuparea Canalului de Suez.

În primăvara anului 1942, raportul forțelor navale în Marea Mediterană era favorabil Axei. Forțele britanice. cu bazele în insula Malta și la Alexandria, în Egipt, erau formate din 4 crucișătoare și 15 distrugătoare. Forțele inamice se compuneau din 4 cuirasate. 9 crucișătoare, 55 distrugătoare și torpiliare, 70 submarine, plus forțele aeriene.

Aviația și forțele navale ale Axei aproape că întrerupseseră circulația navelor britanice în Marea Mediterană, iar Malta era blocată și bombardată neîncetat. Cei 300.000 locuitori ai insulei erau amenințați

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cu moartea prin foame, iar rarele vase care scăpau de blocada inamică erau socotite de populația malteză adevărate daruri cerești.

Pînă în toamna anului 1942, guvernul și comandamentul britanic mai avea în vedere posibilitatea unei debarcări germane în Insulele britanice, în cazul unei victorii decisive a germanilor pe Frontul de est și, de aceea, în Marea Britanie se mențineau forțe armate importante. Armatele britanice luptau în acest timp și cu japonezii în junglele Birmaniei, de asemenea cu forțe neînsemnate. Comandamentul britanic din Orientul Apropiat a urmărit să completeze efectivele britanice cu unități indiene, sud-africane și ale Franței libere. Ruta navală lungă, în jurul Africii, îngreuna echiparea și aprovizionarea armatelor britanice.

Armata a 8-a britanică din Africa de nord, comandată pînă în toamna anului 1942 de generalul Ritchie, se găsea în poziții fortificate la Bir-Hakeim, situat la circa 100 km. sud-vest de Tobruk, în Libia. Pozițiile britanice erau apărate de cîmpuri de mine, cazemate, rețele de sîrmă ghimpată etc. Soldații britanici sufereau din cauza căldurii și mai ales a lipsei de apă. În cadrul Armatei a 8-a lupta și Brigada 1 franceză cu un efectiv de 3500 oameni. Francezii se vor acoperi de glorie în bătălia pentru Bir-Hakeim.

Atacul împotriva pozițiilor britanice a fost pregătit minuțios de „vulpea deșertului", cum i se spunea generalului Rommel. Țelul apropiat stabilit de germano-italieni era cucerirea Tobruk-ului și pătrunderea în Egipt. Armatele germano-italiene fuseseră aprovizionate cu toate cele necesare ducerii singurului fel de război posibil în deșert : războiul motorizat. Tancurile nu erau însă în număr îndestulător pentru o victorie decisivă.

Ofensiva germano-italiană a pornit la 26 mai 1942, în direcția Gazela, pe litoral, și în deșert, spre Bir-Hakeim. A doua zi, Armata a 8-a era aproape încercuită, dar Bir-Hakeim rezistă cu înverșunare, provocînd pierderi însemnate germanilor și italienilor, mai ales în tancuri (circa o treime din total). Generalul Rommel, acționînd cu energie, reușește să obțină succese. Atacul german a fost reluat la 31 mai, dar fortăreața Bir-Hakeim, apărată de francezi, a rezistat pînă la 9 iunie cînd brigada franceză a trebuit să se retragă spre răsărit. Episodul de la Bir-Hakeim a fost privit cu deosebită mîndrie de poporul francez, în care speranțele victoriei renășteau. După ocuparea pozițiilor fortificate de la Bir-Hakeim, armatele germano-italiene s-au aruncat asupra englezilor. Armata a 8-a britanică nu avea pe atunci decît o singură cale : aceea a retragerii. Retragerea a fost grea, prin călduri de neînchipuit, cu apă puțină, cu provizii numărate, în nori de praf. Englezii au încercat să reziste la Tobruk, însă la 20 iunie 1942, această fortăreață a căzut în mîna Axei. Era o adevărată zi de doliu pentru englezi, iar Churchill, care se afla în acest timp în vizită la Washington, a trebuit să se întoarcă repede acasă. La 23 iunie 1942, armatele Axei au trecut frontiera Egiptului. Pentru victoria de la Tobruk, Rommel a fost înaintat la rangul de mareșal.

Englezii au continuat să se retragă spre Marsa-Matruch în Egipt apoi spre El-Alamein, aproape de dpresiunea Kattara, acoperită de nisipuri mișcătoare și mlaștini sărate. Localitatea El-Alamein se găsea la 120 km

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

vest de Alexandria. Canalul de Suez era amenințat grav și, totodată, dominația britanică în Orientul Apropiat. Politica militară a cabinetului Churchill a început să fie privită cu neîncredere în unele cercuri ale opiniei publice britanice, iar premierul începea să fie socotit un aventurier primejdios. Englezii mai vîrstnici își aduceau aminte că Winston Churchill fusese inspiratorul operației dezastruoase de la Galipoli în 1915, soldată cu numeroase pierderi pentru anglo-francezi. La 2 iulie 1942, în parlamentul britanic a fost depusă de un deputat conservator o moțiune de neîncredere în guvern, iar alți lideri conservatori, au cerut prelevarea prerogativelor militare ale primului ministru și numirea unui comandant suprem, militar. În bătălia parlamentară, Churchill a ieșit victorios cu 476 voturi contra 25, reușind să-i convingă pe deputați de justețea politicii guvernului.

Criticile la adresa guvernului au fost provocate și de operațiunea de debarcare anglo-canadiană nereușită de la Dieppe, la 19 iunie 1942. În această zi, 6000 de soldați canadieni și britanici au încercat o operațiune de debarcare în regiunea acestui port francez, la Canalul Mînecii. Zona era puternic fortificată și apărată de forțe germane net superioare. Britanicii și canadienii au fost întîmpinați cu un uragan le foc. În cîteva ore, operațiunea a fost anihilată, iar 3000 de militari canadieni și britanici au fost uciși sau luați prizonieri.

Churchill n-a dat explicații în memoriile sale acestui eșec. Istoricii militari și-au exprimat totala nedumerire mai întîi față de locul debarcării, cît și pentru forțele infime, mai puțin de jumătate de divizie, cu care aceasta a fost efectuată. Nu s-a putut da decît o singură explicație acestei acțiuni complet inutile : Churchill voia să-i dovedească lui Stalin și conducătorilor sovietici imposibilitatea unei debarcări engleze pe continent în 1942.

De altfel, în iulie 1942, anglo-americanii au hotărît să amîne debarcarea în Europa și să efectueze o operațiune de invazie, denumită în cod „Torch" (Făclie) în Africa de nord franceză, în toamna anului 1942.

Defecțiunile care au apărut în rîndurile forțelor inamice i-au scăpat pe englezi de la înfrîngere, în vara anului 1942. Din 371 de tancuri cîte avuseseră forțele Axei în mai 1942, în iulie n-au mai rămas în stare de funcționare decît 50 de tancuri germane și 54 italiene. Cererile de tancuri și autovehicule pentru Africa de nord erau satisfăcute rareori în totalitatea lor, căci Comandamentul german își aruncase aproape toate forțele în ofensiva de vară pe Frontul de est. Devenise defectuoasă și aprovizionarea cu combustibil, deoarece forțele navale și aeriene britanice s-au întărit în Mediterana orientală și atacau convoaiele germane și italiene. Este adevărat că toate depozitele de muniții, combustibil și alimente din Tobruk căzuseră în mîinile cuceritorilor, dar, în august 1942, necesitățile de aprovizionare germano-italiene erau satisfăcute numai în proporție de 32%. Dîndu-și seama că timpul lucra în favoarea englezilor, fasciștii au hotărît declanșarea unui nou atac, care să nimicească Armata a 8-a britanică. Atacarea pozițiilor britanice la El Alamein a început la 30 august 1942. Atacul germano-italian a fost oprit de cîmpurile de mine și aviația britanică, iar la 4 septembrie 1942, Rommel s-a retras pe pozițiile de plecare. Capacitățile ofensive ale Axei se epuizaseră

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în Africa de nord. Pe frontul african s-a instaurat pentru aproape două luni o perioadă de acalmie. În acest timp, hitleriștii atacau cu înverșunare orașul Stalingrad, legînd de cucerirea acestui oraș victoria pe Frontul de est.

Contraofensiva britanică După cum prevăzuse Rommel, timpul lucra pentru englezi. În cele aproape două luni de acalmie relativă pe frontul african, forțele britanice au primit întăriri în oameni și materiale într-o măsură mult mai mare decît tabăra adversă. În același timp, Hitler nu avea forțe de risipit în Africa cînd lupte extrem de îndîrjite se dădeau în orașul Stalingrad. În preajma ofensivei britanicilor, raportul de forțe le era favorabil. Armata a 3-a engleză era formată din 11 divizii și 4 brigăzi cu efective de circa 220.000 oameni, 939 tancuri și peste 1.000 avioane. „Afrikakorps" era format din 4 divizii germane cu efective de 108.000 oameni, sprijinite de 548 tancuri și 300 avioane. Italienii dispuneau de 8 divizii cu un efectiv de numai 55.000 oameni și 299 tancuri. Pregătirea britanică de artilerie a început în seara zilei de 23 octombrie 1942 cu circa 120 guri de foc, iar în cursul nopții pionierii britanici au creat o breșă în cîmpul de mine german. Trupele britanice, sprijinite de tancuri și aviație asaltează pozițiile inamice însă nemții și italienii contraatacă fără încetare. Contraatacurile germano-italiene se soldează cu pierderi mari pentru aceștia, tancurile se împuținează, la fel avioanele și benzina, căci petrolierele trimise din Sicilia au fost scufundate de britanici. La 2 noiembrie, britanicii au lansat al doilea atac, cu toate forțele. Forțele inamice încearcă să reziste, Hitler le-a ordonat să rămînă pe loc, însă, la 4 noiembrie, Rommel a fost obligat să se decidă pentru retragere. În 10 zile de lupte îndîrjite, germanii și italienii au pierdut 250.000 morți și răniți, 30.000 prizonieri, dintre care aproape 11.000 germani.

Retragerea germano-italiană din Egipt s-a transformat rapid în fugă. Hitleriștii i-au lăsat pe italieni fără mijloace de transport și fără apă. După cîteva zile de rătăcire prin deșert, 4 divizii italiene, aproape totalitatea forțelor italiene rămase, s-au predat britanicilor. Trupele germane s-au retras în Tunisia, la adăpostul liniei fortificate Mareth, la granița tunisiano-libiană pe care au atins-o la 23 ianuarie 1943. Comandamentul hitlerist făcuse din rezistența în Africa o chestiune de prestigiu și a încercat să mențină timp cît mai îndelungat frontul acolo.

Debarcarea americano-engleză în Africa de Nord. Înfrîngerea trupelor germano-italiene Ofensiva britanică din Egipt s-a desfășurat concomitent cu operațiunea de debarcare americano-engleză în posesiunile coloniale ale Franței din Africa de nord, Maroc și Algeria. Autoritățile franceze din Maroc, Algeria și Tunisia rămăseseră fidele guvernului de la Vichy. În 1942, comandamentul hitlerist obținuse acordul guvernului francez pentru folosirea porturilor Bizerta și Tunis, cît și a aerodroamelor tunisiene, pentru operațiunile din Libia și Egipt. După retragerea din Egipt și Libia, Tunisia rămăsese ultima speranță a fasciștilor în Africa de nord.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Scopul militar al debarcării aliate în Maroc și Algeria a fost împiedicarea folosirii acestor țări de către hitleriști pentru o rezistență îndelungată și, în al doilea rînd, atacarea Tunisiei și dinspre apus pentru a-i prinde pe germano-italieni în clește. Odată scopul militar realizat, urmau să se realizeze și scopurile politice nemărturisite ale englezilor și americanilor : implantarea în Africa de nord franceză. Pentru realizarea acestui scop a depus un zel deosebit consulul general al S.U.A. la Alger, Robert Murphy, știut fiind faptul că guvernul american a întreținut relații diplomatice cu guvernul de la Vichy pînă în ziua debarcării forțelor americano-engleze în Africa de nord. În dimineața zilei de 8 noiembrie 1952, 49.000 americani și 23.000 britanici au debarcat la Oran și Alger, iar alți 35.000 americani la Casablanca în Maroc. Comandantul suprem al forțelor americano-engleze era generalul Dwight Eisenhower. La Casablanca și Oran, trupele americano-engleze au fost întîmpinate de focul artileriei și armelor automate franceze. Americanii și englezii au ripostat iar în cele două zone s-a încins o bătălie aprigă. În ziua de 8 noiembrie se afla din întîmplare la Alger amiralul Darlan, ministru de război în guvernul de la Vichy, fost prim-ministru al acelui guvern în perioada decembrie 1940 — aprilie 1942.

După întîmplările demne de romanele de aventuri, în timpul cărora consulul general Murphy și partizanii francezi ai non-rezistenței față de americani au fost arestați și eliberați, amiralul Darlan a ordonat forțelor franceze din Alger să nu tragă în anglo-americani, iar la 10 noiembrie 1942 a ordonat încetarea focului în Casablanca și Oran. Unul dintre colaboraționiștii cei mai notorii, amiralul Darlan, își dăduse seama că Germania era pe cale de a pierde războiul și trecuse în tabăra adversă. În luptele de la Casablanca și Oran americanii și englezii au pierdut 700 oameni morți și 29 nave. Pierderile franceze în oameni au fost aproximativ egale, însă la flotă, pierderile au fost calitativ mai grele, francezii pierzînd un cuirasat, 4 distrugătoare și 8 submarine.

Pura întîmplare aducea în avanscena politică în Africa de nord un om pe care americanii nu-l așteptaseră : amiralul Darlan. Americanii au refuzat să colaboreze cu generalul de Gaulle în Africa de nord sub motiv că acesta n-are prestigiul necesar. De altfel, generalul de Gaulle n-a fost anunțat de debarcare decît în ziua de 8 noiembrie 1942, la ora 12, după ce toate ziarele britanice publicaseră știrea. Amărăciunea generalului a ieșit la iveală în mesajul pe care l-a adresat seara la radio poporului francez.

Agenții americani făcuseră legătura cu generalul Henri Giraud, evadat din prizonieratul german și stabilit cu aprobarea lui Laval, lîngă Lyon. Generalul Giraud avea o anumită popularitate printre ofițerii francezi din Africa de nord iar americanii îl considerau omul potrivit pentru preluarea comandamentului forțelor franceze de acolo. În preajma debarcării anglo-americane, Giraud fusese transportat cu un submarin la Cartierul general al lui Eisenhower, la Gibraltar. Giraud, într-un mod cu totul nerealist, cerea comanda unităților aliate în Africa de nord. Desigur că această cerință i-a fost refuzată, iar după apariția lui Darlan, generalul Giraud a trebuit să se mulțumească cu comandamentul armatelor franceze din Africa de nord. Darlan fusese numit șef al ad-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ministrației civile franceze, iar de Gaulle părea înlăturat de la orice participare la viața politică în această zonă.

Hitleriștii au răspuns la acțiune de debarcare anglo-americană în Africa de nord prin ocuparea întregului teritoriu al Franței și a porturilor Tunis și Bizerta din Tunisia. La 26 noiembrie 1942, hitleriștii au încercat să captureze flota franceză ancorată la Toulon, dar, la ordinul amiralului Laborde, comandantul ei, aceasta s-a autoscufundat (sabordat) în rada portului. Au pierit 2 cuirasate, 8 crucișătoare, 29 distrugătoare, 1 navă port-avion, 12 submarine, în total 100 de nave cu un deplasament de 230.000 tone, însă această forță navală n-a încăput în mîinile lui Hitler.

Trupele aliate debarcate în Maroc și Algeria au încercat să pătrundă în Tunisia, însă timpul nefavorabil a făcut dificilă continuarea operațiunilor militare. Ofensiva anglo-americană în Tunisia a fost amînată pentru începutul anului 1943.

Colaborarea dintre americani și Darlan a fost viu criticată în cercurile opiniei democratice franceze și americane. Partidul Comunist Francez protesta împotriva deținerii în continuare în închisoarea Maison Carrée din Alger a deputaților comuniști arestați în 1940, împotriva menținerii legislației de la Vichy, inclusiv a legilor rasiale. Comuniștii cereau arestarea și pedepsirea înalților demnitari vichyști care au trecut în Algeria și căutau adăpost de pedeapsă la americani.

La rîndul său, generalul de Gaulle protesta vehement împotriva excluderii mișcării „Franța combatantă" din Africa de nord, critica pe americani în emisiunile de la radio Londra ce-i erau rezervate și-i învinuia că vor să se instaleze în posesiunile Franței.

La 24 decembrie 1942 amiralul Darlan a fost asasinat la Alger de tînărul Bonnier de la Chapelle. Asasinul a declarat la proces că n-a avut complici și a acționat din dorința de a pedepsi un trădător. După moartea lui Darlan funcțiile acestuia au fost preluate de generalul Giraud. Din nou generalul de Gaulle protestează, iar Churchill se angajează să-l susțină la viitoarea întîlnire cu președintele Roosevelt. Întîlnirea dintre cei doi oameni politici devenise necesară pentru stabilirea strategiei după terminarea operațiunilor în Africa.

La conferința de la Casablanca, în Maroc, desfășurată în zilele de 15—26 ianuarie 1943, cu participarea lui F. D. Roosevelt și W. Churchill s-a hotărît deschiderea unui front în Sicilia și apoi în Italia. Angajamentul anglo-american de a deschide un front în Franța a fost din nou amînat. La aceeași conferință președintele S.U.A. a declarat, în prezența lui Churchill, că puterile anglo-saxone vor duce războiul pînă la „capitularea necondiționată" (inconditional surrender) a Germaniei și aliaților ei. Această formulă putea fi considerată ca un angajament al puterilor occidentale de a nu încheia pace separată cu Germania, un mijloc de manifestare a solidarității cu U.R.S.S., ai cărei conducători erau pe bună dreptate nemulțumiți de nedeschiderea frontului în Franța.

W. Churchill și F. Roosevelt s-au ocupat și de problemele Africii de nord. Președintele american a acceptat, în sfîrșit, să i se acorde și generalului de Gaulle un rol politic în această zonă. La Casablanca au fost invitați cei doi generali, Giraud și de Gaulle, iar de comun acord cu conducătorii anglo-americani s-a hotărît crearea unui organ politic francez în Africa de nord. În fruntea acestui organ politic urmau să

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

activeze doi președinți de Gaulle și Giraud. Comitetul francez de eliberare națională s-a constituit în iunie 1943 la Alger. În fruntea acestui Comitet au funcționat cei doi președinți pînă în toamna anului 1943 cînd Giraud s-a retras, iar rolul lui politic s-a șters. De Gaulle a devenit seful unui organ politic recunoscut ca atare de către Anglia, Franța și U.R.S.S.

La sfîrșitul anului 1942 și începutul anului 1953, Comandamentul germano-italian a hotărît întărirea frontului din Africa prin aducerea a încă cinci divizii, grupate în Armata 5 blindată, sub comanda generalului von Arnim. La mijlocul lunii februarie 1943, germanii au încercat să străpungă frontul american în sudul Tunisiei, însă după succese efemere, hitleriștii au fost nevoiți să se retragă.

Ofensiva hotărîtoare anglo-americano-franceză a început în a doua jumătate a lunii martie 1943. Armatele germane și italiene împinse mereu spre nord ajung la începutul lunii mai 1943 în extremitatea nordică a Tunisiei. O parte din trupele Axei au fost evacuate în Sicilia, dar grosul lor, circa 250.000 oameni, s-au predat la 13 mai 1943. Războiul în deșert lua sfîrșit prin victoria anglo-americanilor. Marea Mediterană era la dispoziția lor.

Prăbușirea fascismului în Italia

Dacă pentru Germania hitleristă înfrîngerea din Africa a însemnat mai mult o lovitură morală, în schimb, același eveniment a avut consecințe imediate în Italia fascistă. Înfrîngerea din Africa se adăuga la dezastrul suferit de armata italiană la Stalingrad. De la bazele instalate de anglo-americani în Africa de nord porneau ziua și noaptea escadrilele de bombardament care-și aruncau asupra Italiei încărcătura lor ucigătoare și distrugătoare. Erau bombardate orașele Napoli, Genova, Torino, Milano ș.a. În emisiunile Londrei și „Vocii Americii" italienii erau preveniți că Roma nu va fi cruțată dacă ei vor mai rămîne alături de nemți. Prin debarcarea aliată, Italia urma să devină teatrul unui război nimicitor.

Soldații italieni se întorceau de pe Frontul de est și din Afrcia plini de ură împotriva hitleriștilor și fasciștilor. Au înțeles că războiul distrugător provocat de fascism n-avea nimic din ceea ce îi atribuise propaganda fascistă, că era o aventură pe cale de eșec.

În primăvara anului 1943, criza internă lua proporții catastrofale. Produsele de primă necesitate lipseau, salariile nu ajungeau nici pentru o săptămînă de trai. Țăranii se sustrăgeau de la îndeplinirea ordinelor de rechiziție, refuzau să-și vîndă produsele pe bani care își pierdeau rapid valoarea. Italia era în plin haos, războiul și fascismul erau urîte de moarte de către popor.

În aceeași perioadă se produc schimbări de orientare și în rîndul cercurilor conducătoare. Regele, generalii, reprezentanți ai aristocrației și marii burghezii, care l-au adus la putere pe Mussolini și ani în șir au aplaudat „victoriile" fascismului au ajuns la concluzia că prezența lui Mussolini la conducerea Italiei a devenit periculoasă pentru propriile lor poziții de clasă. Reprezentanții claselor posedante din Italia erau

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

conștienți de pericolul pe care-l prezenta continuarea războiului alături de Germania. Nu era vorba numai de o înfrîngere militară, ci, mai ales, de posibilitatea izbucnirii unor mișcări revoluționare. Semnalul acestora fusese, de altfel, dat de grevele din martie 1943. De aceea, la curte și în cercurile militare au început să se caute soluții de înlăturare a „Ducelui".

Pe de altă parte, înalții demnitari fasciști, așa numiții „ierarhi", încercau să salveze fascismul prin limitarea attribuțiilor lui Mussolini și promovarea altor persoane. Unele dintre căpeteniile fasciste considerau că alianței cu Germania trebuie să i se pună capăt. Ambele tabere ale cercurilor conducătoare știau de existența unei opoziții față de Mussolini ; au fost stabilite unele contacte, dar un plan de acțiune comună împotriva dictatorului n-a fost elaborat. Apropierea deznodămîntului a fost determinată de luptele sociale din primăvara anului 1943 și de debarcarea aliată în Sicilia.

Războiul, regimul de cruntă dictatură, situația alimentară catastrofală au fost cauzele care au declanșat marile mișcări greviste din martie 1943. Grevele au început la Torino, la uzinele FIAT, apoi la toate întreprinderile care funcționau în acest mare oraș industrial. La chemarea ziarului comunist ilegal „Unita", au intrat în grevă muncitorii din Milano, apoi din Genova și alte orașe. Grevele au pornit de la revendicări economice, dar mișcarea a dobîndit imediat un pronunțat caracter politic. Au fost organizate întruniri unde se cerea înlăturarea dictaturii și terminarea războiului. S-au tipărit manifeste antifasciste, s-au constituit detașamente muncitorești de autoapărare. Italia de nord trăia din nou vremurile glorioase din 1920. Cei 20 de ani de fascism nu nimiciseră nici pe departe potențele revoluționare ale clasei muncitoare. La greve participau 300.000 muncitori ; industria de război a Italiei era paralizată. Regimul fascist primea încă o puternică lovitură politică. Baloanele de săpun ale propagandei fasciste despre „armonia de clasă" și „credința" muncitorilor în fascism se spărgeau. În fruntea acțiunilor muncitorești apăruseră din ilegalitate comuniștii, socialiștii, vechii activiști sindicali.

Autoritățile fasciste au încercat la început să folosească forța ; au fost operate arestări, au fost mobilizate miliția fascistă, carabinierii, dar de teama extinderii mișcărilor muncitorești, guvernul și patronii au fost nevoiți să satisfacă, la 2 aprilie 1943, revendicările economice de la care s-au pornit grevele. Acțiunile greviste din martie 1943 au avut o importanță politică covîrșitoare. Ele marcau un aspect esențial al crizei regimului fascist și anume criza socială.

În perioada acțiunilor din martie 1943, în Italia de nord au fost organizate comitete ale Frontului Național la care au participat comuniști, socialiști, creștini-democrați, reprezentanți ai mișcării „Giustizzia e libertá" și ai Partidului Liberal.

Ere cea dintîi *grupare internă* a forțelor antifasciste după Blocul aventin din anii 1924—1925; se contura o nouă prezență politică în Italia. În iunie 1943, la Milano s-a întrunit clandestin o conferință a partidelor antifasciste la care a fost creat Comitetul partidelor de opoziție ca organ

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de legătură şi de coordonare. Partidele antifasciste erau de acord asupra unor chestiuni esenţiale : înlăturarea lui Mussolini şi a fascismului, revenirea la rînduelile democratice, ieşirea Italiei din război şi încheierea armistiţiului.

Debarcarea anglo-americană în Sicilia, la 10 iulie 1943, a creat noi dificultăţi regimului fascist în Italia. Nu mai exista îndoială că etapa următoare a „saltului" anglo-american va fi Peninsula italică propriu zisă.

În condiţiile în care operaţiunile militare s-au strămutat pe teritoriul statului italian. Mussolini a încercat să obţină ajutor şi îmbărbătare de la aliatul său Hitler. A avut loc o nouă întîlnire între cei doi dictatori la Feltre, lîngă Verona. Hitler l-a tratat pe Mussolini ca pe un şcolar în culpă, s-a exprimat jignitor despre armata italiană şi poporul italian şi, în cele din urmă, i-a declarat lui Mussolini că nu-i putea oferi nici un ajutor, fiind obligat să-şi menţină forţele pe Frontul de est. Hitler l-a sfătuit pe Mussolini să organizeze apărarea în partea cea mai îngustă a peninsulei italice pînă cînd va putea sosi un ajutor german.

Rezultatele întrevederii de la Feltre au fost profund dezamăgitoare pentru ierarhii fascişti, cît şi pentru generali ; ele au grăbit încercarea cercurilor fasciste opoziţioniste de a-l înlătura pe Mussolini de la conducerea treburilor politice şi militare. Înfruntarea dintre dictator şi „ierarhii" opoziţionişti a avut loc la şedinţa Marelui consiliu fascist, în care intrau toţi fruntaşii regimului fascist.

Şedinţa s-a deschis la 24 iulie ora 17,00 cu lunga informare a lui Mussolini despre situaţia politică şi militară. Concluziile lui Mussolini conduceau spre continuarea războiului cu toate forţele, alături de Germania hitleristă. Au luat apoi cuvîntul capii opoziţiei între care Grandi s-a exprimat în tonul cel mai violent. Împotriva lui Mussolini erau Ciano, Bottai, De Bono. Mussolini era acuzat de toate relele care căzuseră asupra Italiei, iar rezoluţia propusă de Grandi cerea renunţarea de către Mussolini la prerogativele sale militare şi „repunerea în drepturi" a şefului statului, adică a regelui. Rezoluţia lui Grandi a fost adoptată cu 19 voturi, contra şapte şi o abţinere. Secretarul partidului, Starace, rămas credincios lui Mussolini, l-a sfătuit pe dictator să ordone arestarea opoziţioniştilor. Mussolini nu s-a hotărît la acest pas, nedorind să compromită regimul măcinat de o gravă criză. În acelaşi timp, dictatorul continua să aibe încredere în rege.

A doua zi, 25 iulie 1943, Mussolini a cerut audienţă la regele Victor-Emanuel III şi aceasta i-a fost fixată pentru ora 17. Mussolini i-a împărtăşit regelui cele petrecute la şedinţa Marelui Consiliu fascist şi i-a cerut sprijinul. Spre surprinderea lui Mussolini regele i-a cerut să demisioneze pentru a preveni o criză mai gravă. Lucrurile fuseseră pregătite pentru arestarea lui Mussolini. La ieşirea acestuia de la rege, în locul automobilului său, îl aştepta o autodubă sanitară cu carabinieri. Mussolini a fost invitat să urce şi i s-a explicat înlocuirea maşinilor din motive de securitate. Mussolini a fost în cele din urmă închis sub

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pază într-un hotel alpin la înălțimea de 2740 m. în masivul Gran Sasso din M. Apenini. Cariera politică a lui Mussolini lua sfîrșit.

În seara zilei de 25 iulie, posturile de radio au transmis apelul regelui către poporul italian în care se comunica demisia lui Mussolini și formarea unui nou guvern în frunte cu mareșalul Pietro Badoglio. Întreaga Italie își manifesta bucuria pe străzi, la orele tîrzii din noapte. Poporul cînta și se îmbrățișa, efigiile fasciste erau sparte, casele unor fruntași fasciști au fost devastate. „Ierarhii" s-au ascuns cu toții. În zilele următoare, în întreaga Italie s-au desfășurat mari manifestații antifasciste, pentru pace imediată. Partidele antifasciste au ieșit din ilegalitate și preluau conducerea luptei maselor populare.

Mareșalul Pietro Badoglio a declarat că Italia își respectă alianțele și va continua războiul alături de Germania, dar în secret a ordonat începerea tratativelor de armistițiu cu reprezentanții Angliei și S.U.A. la Lisabona. Guvernul Badoglio a utilizat forța pentru înăbușirea demonstrațiilor de masă, însă elanul de luptă al poporului italian nu mai putea fi oprit.

Imediat după înlăturarea lui Mussolini, în Italia de nord au fost aduse noi unități militare germane. Hitler ordonase ocuparea Italiei și dezarmarea armatei italiene, în caz de „complicații".

La 3 septembrie 1943, guvernul italian a semnat acordul de armistițiu cu Puterile aliate. Armistițiul a fost sinonim cu o capitulare, Italia urmînd să treacă printr-un regim de ocupație. Textul acordului de armistițiu a fost publicat la 8 septembrie 1943, după ce în prealabil familia regală și guvernul Badoglio au părăsit Roma. La 3 septembrie, în Calabria au debarcat englezii, iar la 9 septembrie, la Salerno au debarcat americanii. Bătălia Italiei începuse. La ordinul lui Hitler, trupele germane au ocupat întreaga Italie, dar la mijlocul lunii septembrie 1943 hitleriștii au stabilit frontul la nord de Napoli, în zona cea mai îngustă a peninsulei. În Italia a fost instaurat un regim de cruntă teroare, la rigorile regimului de ocupație adăugîndu-se și răzbunarea pentru „trădare". Operațiunile miltare au produs mari pagube patrimoniului național italian. In cursul războiului au fost distruse opere de artă de o valoare inestimabilă.

Presa nazistă a anunțat ca un fapt senzațional eliberarea la 12 septembrie 1943 a lui Mussolini din detențiunea alpină de către un komando S.S. Mussolini a fost transportat cu un avion la Viena și apoi instalat de către Hitler în fruntea așa numitei „Republici sociale italiene" cu sediul în micul orășel Salo în nordul Italiei. Această manevră a hitleriștilor n-a putut înșela pe nimeni. Mussolini și acoliții lui erau marionete trase de sfori de către ocupanți. Poporul italian a luat armele și a adus o contribuție însemnată la eliberarea patriei sale.

Prăbușirea fascismului în Italia a avut o mare însemnătate politică și militară. Alianța hitleristă în Europa a intrat în criză, iar ceilalți aliați ai lui Hitler căutau soluții pentru propria salvare. Reprezentanți ai cercurilor conducătoare din România, Ungaria și Finlanda, preocupați de propria salvare, au căutat alte căi pentru a stabili un contact cu anglo-americanii și a ieși din război.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

COTITURA ÎN DESFĂȘURAREA RĂZBOIULUI DIN OCEANUL PACIFIC. LUPTA DE ELIBERARE A POPOARELOR SUBJUGATE DIN ASIA DE SUD-EST

Marea Asie japoneză sau așa-numita „Sferă de coprosperitate a Marii Asii Orientale"

În mai 1942, atunci cînd seria victoriilor japoneze a luat sfîrșit, imperiul nipon ocupa o suprafață uriașă de circa 50 milioane kilometri pătrați cu o populație de aproximativ 450 milioane locuitori. El se întindea din nord de la Aleutinele occidentale pînă la Noua Guinee și insulele Solomon în sud, insulele Gilbert și Marshall în sud-est, Nicobar și Andaman în sud-vest, granița chino-birmană și regiunea muntoasă a Chinei centrale în vest, iar în nord-vest pînă la stepa mongolă și fluviul Amur. La 2 februarie 1943, Dieta japoneză asculta discursul plin de trufie al generalului Tojo Hideki, șeful guvernului, care proclama Japonia putere mondială, mai puternică și mai bogată decît Anglia sau Statele Unite ale Amercii.

Pentru exploatarea imenselor resurse materiale și umane ce le aveau acum la dispoziție, guvernanții japonezi au desfășurat, concomitent cu acțiunea de reorganizare politică a teritoriilor cucerite, și o amplă campanie propagandistică al cărei scop era să dovedească superioritatea „ordinii noi" japoneze față de dominația colonială atît de compromisă a „albilor". Realizarea acestor planuri a fost încredințată unor organisme create în acest scop : „Consiliul Marii Asii", constituit în februarie 1942, și „Ministerul Marii Asii", înființat în luna noiembrie a aceluiași an.

Dar practica guvernării de către Japonia a teritoriilor cucerite venea în flagrantă contradicție cu afirmațiile propagandei imperialiste nipone despre pretinsa „misiune eliberatoare" a Japoniei și așa-zisa superioritate a „ordinei noi". Dominația japoneză s-a dovedit și ea brutală și necruțătoare. La adăpostul baionetelor și în schimbul unor „bonuri de război", simple hîrtii fără valoare, administrația japoneză ridica materiile prime și alimentele, supunînd populația autohtonă unor mari privațiuni. Aroganți și cruzi, cuceritorii manifestau dispreț față de popoarele țărilor ocupate, pe care le considerau inferioare. Urmărind „japonizarea" teritoriilor cucerite, cercurile conducătoare japoneze vroiau să impună limba japoneză ca limbă uzuală pe tot teritoriul Asiei de sud-est și acceptarea sărbătorilor naționale japoneze : aniversarea formării imperiului și a nașterii împăratului ca sărbători naționale ale tuturor țărilor incluse în „Sfera de coprosperitate a Marii Asii Orientale".

Neputința imperiului japonez de a realiza așa-numita „Sferă de coprosperitate" a popoarelor din Asia de sud-est a devenit evidentă foarte curînd. Ocupația japoneză a lichidat legăturile economice, circuitul comercial, statornicite sub vechea dominație a colonialiștilor occidentali, fără a pune nimic în loc. Exploatarea prădalnică a resurselor teritoriilor ocupate pentru nevoile războiului era, de altfel, grija de căpetenie a administrației japoneze. În locul „prosperității" promise, popoarele țărilor ocupate erau supuse unei exploatări nemiloase.

În aceste condiții, ostilitatea popoarelor asuprite împotriva colonialismului occidental, încurajată de japonezi în scopul supunerii lor mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ușoare, s-a întors împotrivă-le. Creșterea luptei de eliberare a acestor popoare, care nu vroiau să schimbe vechea dominație colonialistă cu altă dominație, și cotitura intervenită în desfășurarea războiului au făcut efemeră stăpînirea japoneză, spulberînd visurile de cucerire ale noilor pretendenți la dominație.

Mișcarea de eliberare națională a popoarelor asuprite

Pretutindeni în teritoriile ocupate, ocupanții japonezi s-au lovit de mișcarea de rezistență crescîndă a maselor populare din țările cotropite. Eforturile făcute pentru atragerea conducătorilor mișcărilor naționaliste din respectivele țări alături de Japonia n-au dat rezultatele scontate ; numai o parte restrînsă a moșierimii și unele elemente din marea burghezie s-au lăsat antrenate. Marea masă a populației, care suporta din ce în ce mai greu povara „ordinii noi", s-a înrolat în mișcarea de rezistență antijaponeză.

China

Înfrîngerea Chinei și folosirea imenselor ei resurse materiale și umane pentru lărgirea și consolidarea pozițiilor lor în Asia de sud-est interesa în cel mai înalt grad pe conducătorii japonezi. La izbucnirea războiului în Pacific, principalele forțe ale armatei japoneze de uscat se aflau angajate pe frontul chinez în războiul ce dura din 1937. În 1943, în China și Coreea se găseau circa 2 milioane soldați. Astfel, terminarea operațiunilor militare pe frontul chinez și angajarea acestor importante forțe pe celelalte fronturi devenise imperioasă.

În China, guvernanții japonezi se sprijineau pe guvernul lui Van Țzin-vei, constiuit la 30 martie 1940, ca urmare a consfătuirii reprezentanților guvernelor marionetă din China de nord și centrală, convocată de autoritățile japoneze. Cu ani în urmă, Van Țzin-vei, fostul colaborator direct al lui Cian Kai-și, desfășurase o intensă activitate projaponeză în sînul Gomindanului. Acest guvern adoptase denumirea de „guvern central" al Chinei și își stabilise reședința la Nankin, fosta capitală gomindanistă. La 30 noiembrie 1940, guvernul Van Țzin-vei a semnat cu Japonia un tratat care transforma, de fapt, această parte a Chinei în protectorat japonez. Japonia putea folosi teritoriul chinez pentru scopuri militare și exploata nestingherit bogățiile sale naturale.

Dar autoritatea regimului de la Nankin fiind slabă, cercurile conducătoare japoneze au hotărît, după unele ezitări, să i-o consolideze, făcîndu-i cîteva concesii, ce puteau fi ademenitoare și pentru guvernul gomindanist condus de Cian Kai-și. Drept urmare, la 9 ianuarie 1943, guvernul Van Țzin-vei a declarat război Marii Britanii și Statelor Unite, obținînd în schimb, prin acordul semnat la 14 martie, retrocedarea concesiunilor japoneze din China, și renunțarea de către Japonia la dreptul de extrateritorialitate pe teritoriul chinez.Peste cîteva luni, la 30 octombrie 1943, guvernul japonez a încheiat la Nankin cu Van Țzin-vei și un tratat de alianță prin care se obliga ca după război să evacueze complet teritoriul chinez (fără Manciuria care nu era considerată ca atare) și să renunțe la dreptul de a întreține garnizoane în China. De

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

altfel, și acest tratat, care nu comporta nici un fel de concesii militare imediate, avea ca scop să atragă pe gomindaniști, demonstrîndu-le ce avantaje ar presupune o înțelegere cu japonezii.

Manevrele japoneze erau însă contracarate de acțiunile guvernelor Statelor Unite ale Americii și Angliei, interesate la rîndul lor de intensificarea luptei armatelor chineze împotriva Japoniei ; aceasta ar fi slăbit forța înaintării japoneze în Asia de sud-est. Prinși între aceste presiuni și tentații, gomindaniștii s-au gîndit să manevreze, căutînd să tragă cît mai multe foloase posibile. Astfel, abia la 10 decembrie 1941, după izbucnirea războiului în Pacific, după mai bine de patru ani de război cu Japonia, guvernul de la Ciunțin a publicat o declarație în care arăta că se află în stare de război cu Japonia și Italia. La sfîrșitul lunii, la Ciunțin, într-o consfătuire cu reprezentanții Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii, Cian Kai-și, numit nu peste mult timp comandant al armatelor aliate din China, Indochina și Birmania, acceptă să trimită trupe chineze în ajutorul slabelor efective engleze din Birmania.

Urmărind stimularea efortului de război al guvernului gomindanist împotriva Japoniei, guvernele american și englez i-au acordat acestuia, în februarie—martie 1942, două împrumuturi de 500 milioane dolari și respectiv 50 milioane lire sterline, S.U.A. intensificînd și livrările de armament către armata gomindanistă. Începînd din februarie 1942, generalul Stilwell a devenit consilierul militar al lui Cian Kai-și. Cu toate acestea, aportul ei, mai ales în prima etapă a războiului din Pacific, nefavorabilă aliaților, n-a corespuns nici pe departe așteptărilor. Aceasta se explica prin starea internă a Chinei gomindaniste, subminată de dezorganizarea anarhică și corupția ce domnea pretutindeni. Delapidarea banilor publici era un fenomen frecvent. Au fost cazuri de generali care și-au lăsat trupa fără hrană, însușindu-și sumele alocate. Fără a rupe contactele secrete cu japonezii, conducătorii gomindaniști continuau să acorde un interes sporit operațiunilor împotriva Armatei de Eliberare condusă de partidul comunist. Această orientare slăbea coeziunea Frontului național de luptă antijaponez, rezistența în fața atacurilor inamice.

Astfel, după înfrîngerea suferită din partea trupelor japoneze, în aprilie 1943, în provinciile Henan și Șansi în vara aceluiași an, la 7 iulie, o armată gomindanistă de 601 de mii de oameni a trecut la o operație de mare amploare împotriva raionului de graniță Șansi-Gansu-Ninsia, noua bază a forțelor revoluționare condusă de partidul comunist, creată în urma terminării cu succes a „Marșului cel lung" în 1935 sub conducerea lui Mao Tzedun. Contralovitura armatelor comuniste a 8-a și a 4-a i-a obligat însă pe atacatori să se retragă.

Forța principală de rezistență și de luptă împotriva cotropitorilor japonezi o constituiau regiunile eliberate și armata lor. Încrederea și hotărîrea poporului au făcut ca ele să treacă cu succes prin grele încercări la care au fost supuse în cursul războiului cu Japonia, ale cărui lovituri le-au suportat în primul rînd. În primii ani ai războiului din Pacific, 1941—1942, ani de mari dificultăți provocate de o secetă prelungită, raioanele eliberate au avut de înfruntat zeci de atacuri din partea trupelor japoneze și blocada organizată de trupele

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

gomindaniste. În anii 1942—1943, împotriva raioanelor eliberate lupta o armată de peste un milion de soldați japonezi și din trupele guvernului de la Nankin.

În pofida acestor greutăți, armata regiunilor eliberate, susținută activ de o puternică mișcare populară, a reușit să respingă toate aceste atacuri, ajungînd în 1943 să reprezinte o forță în măsură să întreprindă cu succes operațiuni ofensive de mare amploare. Grație eforturilor eroice ale populației și ostașilor armatei populare, dificultățile economice au început a fi depășite. În aceste condiții, armatele raioanelor eliberate, a 8-a și a noua armată a 4-a, împreună cu detașamentele de partizani și miliția populară au trecut la sfîrșitul verii anului 1943 la lupte ofensive al căror rezultat a fost lărgirea treptată a teritoriului acestor raioane și restrîngerea corespunzătoare a teritoriului ocupat de trupele japoneze.

Coreea

Dezlănțuirea războiului în Oceanul Pacific a dus și la înăsprirea regimului de dominație colonială în Coreea. Autoritățile japoneze căutau s-o disimuleze printr-o intensă acțiune propagandistică care urmărea să acrediteze ideea unității Japoniei și Coreei, să convingă pe coreeni, „frații mai tineri" ai japonezilor, asupra avantajelor de care se vor bucura în această calitate în cadrul „Marii Asii Orientale japoneze". Fiecare coreean era chemat să contribuie cu toate forțele la războiul dus de Japonia.

În numele „unității", sistemul de învățămînt a fost schimbat și în globat în sistemul japonez, limba japoneză devenind obligatorie. Nu numai în școală, dar și în afara ei, folosirea limbii japoneze era extinsă tot mai mult. Încă din 1939, fusese dată ordonanța „Cu privire la schimbarea numelor de familie a populației aborigene", prin care populația coreeană a fost obligată să-și traducă numele în limba japoneză.

Pe baza livrărilor obligatorii, peste două treimi din producția de orez din Coreea era luată de japonezi. Autoritățile japoneze aveau sub control plantațiile de bumbac și de cînepă, a căror producție și-o însușeau în cadrul aceluiași sistem al livrărilor obligatorii la prețuri de nimic. Coreea aproviziona Japonia cu însemnate cantități de grafit, mercur, volfram, cobalt, azbest etc.

În anii războiului, pentru acoperirea nevoii tot mai acute de forță de muncă, sute de mii de coreeni supuși unui regim de muncă obligatorie au fost trimiși în Japonia, fiind folosiți mai ales la munca în minele de cărbuni și de extracție a minereurilor.

Dar poporul coreean a fost obligat să susțină războiul dus de Japonia și prin participarea directă pe front. În 1938, a fost adoptată hotărîrea „Cu privire la unitățile speciale de voluntari ale armatei", pe baza căreia coreenii au început a fi înrolați în armată. În 1942 a fost introdus sistemul de „pregătire specială a tineretului coreean", pentru ca în anul următor, o dată cu cotitura în desfășurarea războiului și înrăutățirea situației militare a Japoniei, să se treacă la serviciul militar obligatoriu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Măsurile aplicate de administrația japoneză au nemulțumit profund marea majoritate a poporului coreean, favorizînd dezvoltarea unei mișcări ce avea să zdruncine bazele dominației japoneze susținută doar de o pătură restrînsă : elemente din rîndurile moșierimii și ale marii burghezii, inițiatoare ale organizațiilor projaponeze care desfășurau acțiune de propagandă în folosul „Sferei de coprosperitate a Asiei de sud-est".

Un rol important în lupta împotriva dominației japoneze l-a avut „Asociația pentru renașterea patriei" creată de comuniști în 1935, pe teritoriul Manciuriei. Grupurile de partizani organizate de această asociație acționau atît în Manciuria cît și în raioanele de nord și de răsărit ale Coreei. Publicațiile ei se răspîndeau ilegal în Coreea. În iulie 1942, pe teritoriul Chinei a luat ființă „Liga neatîrnării Coreei", ale cărei unități de partizani au desfășurat numeroase acțiuni împotriva ocupanților japonezi. Printre acestea s-a remarcat și detașamentul de partizani condus de Kim Ir Sen.

În țară,, nemulțumirile au răbufnit sub forma grevelor muncitorești din ce în ce mai dese și a conflictelor țărănești, făcînd ca spatele frontului japonez să devină din ce în ce mai nesigur.

Indochina

Capitularea Franței în mai 1940 a ușurat pătrunderea imperialiștilor japonezi în Indochina. Recunoscînd întîietatea Japoniei în Extremul Orient, guvernul de la Vichy, cu speranța de a păstra anumite avantaje, a ușurat cucerirea „pașnică" a Indochinei de către Japonezi. Încă din iulie 1940, cu acordul autorităților coloniale franceze, misiunea militară japoneză de comunicație cu China. Un alt acord semnat în septembrie 1940 statornicea dreptul Japoniei de a dispune de aerodromurile din Indochina de nord și de a introduce trupe în această regiune. Ocuparea țării a fost desăvîrșită în iulie 1941, prin semnarea unei convenții militare între guvernul de la Vichy și cel japonez, privitoare la „apărarea comună". Avînd în vedere orientarea administrației coloniale franceze, dorința ei de colaborare cu autoritățile japoneze, ocupanții japonezi au acceptat menținerea în continuare a administrației coloniale franceze în Indochina reprezentată prin amiralul Decoux.

Păstrînd administrația în mîinile lor și angajîndu-se să asigure „ordinea", colonialiștii francezi au putut păstra și importante poziții economice. Totuși, supuși unei presiuni din ce în ce mai puternice din partea japonezilor, capitaliștii francezi erau nevoiți să bată în retragere. Treptat, întreaga economie a țării era subordonată cerințelor de război ale Japoniei.

În lupta împotriva dublului jug colonial s-a născut în Indochina o largă mișcare de eliberare națională.

Frontul național antijaponez din Indochina a început să se închege de timpuriu. În mai 1941, într-o localitate situată în partea muntoasă a provinciei Kao-bang din Vietnamul de nord, plenara Comitetului Central al Partidului Comunist din Indochina a hotărît crearea „Ligii pentru independența Vietnamului" (Vietmin) al cărei scop era unirea tuturor păturilor poporului, a tuturor partidelor și organizațiilor patriotice

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de masă în lupta împotriva colonialiștilor francezi și a ocupanților japonezi, pentru cucerirea independenței depline și crearea Republicii Democrate Vietnam. Programul Ligii pornea de la sarcinile de bază ale revoluției naționale democratice de eliberare, constituind platforma de unire a tuturor păturilor populației în lupta pentru independență. Constituită în același an la Liucijou în provincia chineză Guansi, Vietnamul a devenit curînd o organizație de masă largă de luptă împotriva dominației străine. În anii 1942—1943 au aderat la Vietmin : „Asociația muncitorilor pentru salvarea patriei", „Asociația țăranilor pentru salvarea patriei", „Uniunea tineretului pentru salvarea patriei "și „Asociația oamenilor de cultură pentru salvarea patriei". Mica burghezie și burghezia națională au fost reprezentate de Partidul democratic care a aderat la Vietmin în 1944. Vietminul activa sub conducerea Partidului Comunist din Indochina în fruntea căruia se găsea Ho Și-min.

Birmania

După un șir de operații militare reușite, desfășurate în perioada ianuarie — mai 1942, Birmania a fost în întregime cucerită de armata japoneză.

Lipsa de unitate a forțelor patriotice și confuzia creată de propaganda panasiatică îndreptată contra puterilor coloniale europene au favorizat supunerea grabnică a țării de către imperialismul nipon. Administrația militară japoneză a trecut numaidecît la interzicerea partidelor și organizațiilor democratice, la reorganizarea „Armatei independente Birmaniei", creată în 1941 în Tailanda sub conducerea unor ofițeri japonezi, pentru lupta împotriva colonialiștilor englezi. Transformată în Armata apărării Birmaniei, ea a fost supusă unui riguros control japonez. Economia țării a fost în întregime subordonată nevoilor armatei japoneze.

Ocupanții japonezi au acordat Birmaniei o independență teoretică asemănătoare cu aceea a Manciuko-ului. În august 1942 a fost constituit din lideri naționaliști birmani un guvern civil, iar la 1 august 1943, Birmania a fost proclamată independentă, fără însă ca acest act să împieteze asupra prerogativelor japoneze. Tratatul economic și de colaborare militară impus Birmaniei o reducea de fapt la situația de simplu vasal al Japoniei. Devenită „aliat" al Japoniei, Birmania a declarat război Statelor Unite.

Regimul brutal de ocupație japonez a nemulțumit profund masa poporului birman și a spulberat curînd și iluziile nutrite în unele cercuri cu privire la presupusa misiune eliberatoare a Japoniei. Burghezia birmană care spera să obțină avantaje de pe urma înlăturării stăpînirii engleze a început să se lovească de noile îngrădiri create de japonezi al căror capital lua locul monopolurilor britanice.

Mișcarea de rezistență antijaponeză a început să se manifeste în forme ilegale începînd din toamna anului 1942, inițiatorii ei fiind membrii partidului comunist fugiți din detențiune. În anii 1943—1944, paralel cu recucerirea de către aliați a pozițiilor pierdute în cursul primei etape a războiului din Pacific, la această mișcare au aderat pături largi ale poporului birman. Contactele stabilite în 1943 între mișcarea ilegală de rezistență condusă de comuniști și cercurile burghezo-democratice au fost

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

urmate, în toamna anului 1944, de constituirea „Ligii antifasciste a libertății poporului", care reprezenta forțele patriotice ale țării, toate straturile sociale. Pe baza ei, a fost constituit și guvernul provizoriu național, ilegal. Mișcarea de eliberare, în care se încadra și Armata națională a Birmaniei, avea să aducă o contribuție deosebită la eliberarea țării de sub ocupația japoneză, la lupta pentru cucerirea independenței depline.

Indonezia

Atunci cînd, în primele luni ale anului 1942, trupele japoneze, înfrîngînd rezistența slabă a armatei olandeze, au ocupat insulele arhipelagului indonezian, pe tancurile și mașinile lor blindate erau arborate alături de steagurile japoneze și steaguri cu culorile naționale indoneziene, iar radio Tokio introducea în program imnul național „Indonezia mare". Prin multiple mijloace scrise sau orale, sloganurile propagandei japoneze cu privire la presupusa misiune eliberatoare a Japoniei în Asia erau difuzate în masa poporului indonezian. Și nu fără succes! Prăbușirea rapidă în fața înaintării impetuoase a trupelor japoneze a unei administrații coloniale care durase trei veacuri i-a făcut pe mulți să se lase cuprinși de iluzia că înlăturarea stăpînirii olandeze va însemna și cucerirea independenței depline.

Altele erau însă, în pofida afirmațiilor propagandei, planurile japoneze: conducerea Indoneziei trebuia preluată direct de către japonezi și menținută pînă cînd această țară se va dovedi „aptă" pentru a i se acorda o independență limitată.

La început, spre a evita neajunsurile ce puteau rezulta dintr-o schimbare bruscă a vechiului aparat, administrația olandeză atît în serviciile publice cît și în cele private a fost înlocuită numai treptat. Sleirea economică a țării și înrăutățirea continuă a situației maselor au spulberat iluziile cu privire la „misiunea eliberatoare" a Japoniei, întorcînd cercuri din ce în ce mai largi ale opiniei publice împotriva ocupanților, a căror exploatare se dovedea a fi deloc mai ușoară decît a colonialiștilor olandezi.

Pe plan politic, ocupanții japonezi continuau totuși să manevreze, pentru a atrage de partea lor pe liderii mișcării naționale de eliberare. Astfel, în iulie 1942 au fost eliberați din închisoare conducătorii acestei mișcări (printre care și Sukarno, personalitate marcantă a Partidului național), închiși de către atoritățile olandeze.

În primăvara anului 1943, o dată cu creșterea nemulțumirilor față de noii exploatatori ai țării, administrația militară japoneză a inițiat organizarea unui „Centru al puterii spirituale a poporului", a cărei conducere a fost încredințată unor lideri ai mișcării de eliberare pe care ocupanții japonezi sperau să-i poată folosi pentru scopurile lor. Dar o parte din conducătorii acestei organizații, dintre aceștia făcea parte și Sukarno, au acționat, dimpotrivă, pentru transformarea ei într-un nucleu al luptei de eliberare.

Deoarece aceste încercări de subordonare a mișcării de eliberare n-au dat rezultatele așteptate, către sfîrșitul anului 1943 a fost creată în Iava o nouă organizație, „Jawa Hokokai" (Asociația în serviciul

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Iavei), condusă direct de către japonezi ; „Centrul puterii spirituale a poporului" a fost desființat în martie 1944. În ianuarie 1944 a fost însă creată o nouă organizație musulmană „Uniunea religioasă musulmană a Indoneziei" („Maşumi"), ale cărei posturi de conducere au fost încredințate elementelor musulmane subordonate administrației militare japoneze, care proclamau războiul dus de Japonia drept un „război sfînt" în interesul Islamului.

În ciuda eforturilor depuse, ocupanții japonezi nu se puteau însă bizui decît pe sprijinul unei părți reduse a populației, elemente din rîndurile clasei moşierilor, vîrfurilor birocrației şi burgheziei compradore. Marea majoritate a populației privea cu ostilitate crescîndă ocupația japoneză. Primele organizații de rezistență împotriva ocupanților japonezi au apărut de timpuriu. Astfel, „Mişcarea antifascistă populară", organizată ilegal de către comuniști, a fost creată îndată după ocuparea de către japonezi a insulei Iava. Dar activitatea acestei organizații ca şi a altor grupuri asemănătoare, organizate mai ales în centrele muncitoreşti, a fost întreruptă după arestarea şi condamnarea la moarte, la începutul anului 1943, a conducătorilor Partidului Comunist din Indonezia. Înfruntînd mari greutăți, militanții comuniști au continuat să activeze în diverse alte organizații, iar la începutul anului 1944, să creeze o nouă organizație : „Mişcarea Indoneziei libere", a cărei activitate de sabotaj avea să creeze dificultăți ocupanților japonezi. Atunci cînd Sukadno şi alți lideri ai mişcării naționale au creat gruparea „Avangarda specială", membrii „Mişcării Indoneziei libere" li s-au alăturat.

O intensă activitate s-a desfăşurat în rîndurile „Armatei de voluntari pentru apărarea patriei", creată de japonezi în octombrie 1943 cu scopul antrenării indonezienilor la susținerea eforturilor militare ale Japoniei. Această activitate țintea folosirea unităților acestei armate în lupta împotriva ocupației japoneze.

Filipinele

Deşi autonomia acordată Filipinelor de către Statele Unite în 1934 era socotită insuficientă de patrioții filipinezi, propaganda japoneză cu privire la aşa-zisa acțiune eliberatoare a Japoniei împotriva „colonialiştilor albi" a găsit aici un ecou mai slab decît în alte țări cucerite de Japonia. Totuşi, în condițiile create de înfrîngerile suferite de americani, cercurile guvernante s-au dovedit a fi receptive față de invitațiile la colaborare ale autorităților japoneze. În Comisia executivă înființată de japonezi, în ianuarie 1942, — organ cu puteri reduse şi creat mai ales pentru realizarea unei colaborări cu populația locală — a intrat cea mai mare parte a funcționarilor fostului guvern autonom, printre care şi miniştri. Acest organ era condus de Vargas, ministru al apărării în vechiul guvern. La 14 octombrie 1943, Filipinele au fost declarate „independente", iar în ziua următoare au semnat cu Japonia un tratat de alianță, care dădea dreptul guvernului de la Tokio să dispună de Filipine aşa cum crede de cuviință. Filipinele au declarat şi ele război Statelor Unite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Dar, îndată după ocuparea țării, japonezii au supus-o unui jaf sistematic, care a adus economia și finanțele ei în stare de ruină. Zeci de companii japoneze și-au întins tentaculele asupra tuturor ramurilor economiei controlate anterior de monopolurile americane. Aceste măsuri care au provocat ruinarea economică a țării s-au răsfrînt dureros asupra situației populației autohtone, provocînd mari nemulțumiri. Pentru a le înăbuși, autoritățile militare nipone au introdus un regim de teroare, care, însă, a alimentat și mai mult spiritul de revoltă și de luptă împotriva ocupanților. Ca și în celelalte țări ocupate, deosebit de crunte erau măsurile teroriste împotriva partidului comunist, ai cărui militanți aveau să joace un rol important în lupta armată împotriva ocupanților japonezi. Frontul unic antijaponez a luat ființă la 6 februarie 1942, la conferința ilegală de la Bavit, inițiată de comuniști. Programul prevedea lupta împotriva ocupației japoneze, pentru independența deplină, colaborare cu Națiunile Unite, guvern democratic, înlăturarea colaboraționiștilor. La front au aderat pentru început în afară de Partidul comunist cîteva organizații interzise de autoritățile japoneze : sindicatele progresiste, unele organizații țărănești, studențești și religioase.

Lupta împotriva ocupanților a îmbrăcat forme din ce în ce mai ascuțite. În martie 1942, din grupurile de partizani care acționau în raioanele centrale ale insulei Luzon a fost creată o Armată populară antijaponeză, cunoscută sub denumirea prescurtată în limba tagalog „Hukbalahap". Acțiunile acestei armate se desfășurau cu un deosebit succes în partea centrală a insulei Luzon, acolo unde predomina marea proprietate moșierească asupra pămîntului. „Hukii" (denumire dată ostașilor acestei armate) ajutau pe țărani să saboteze rechizițiile, organizau acte de sabotaj împotriva trupelor și autorităților japoneze. În raioanele eliberate de „Hukbalahap" se creau organe de conducere locală — comitete populare de apărare, erau confiscate și împărțite pămînturile colaboraționiștilor. Treptat, comandamentul „Hukbalahap-ului" a trecut la crearea unor grupuri de rezistență în orașe, printre care și Manila.

Alături de această armată acționau, de pildă, la Manila, și alte organizații de rezistență antijaponeze, conduse de reprezentanți ai burgheziei naționale, dintre care cele mai importante erau : „Filipinele libere", „Vulturul albastru" și „Liga eliberării naționale", iar în diferite puncte ale țării grupuri de partizani comandate de foști ofițeri din armata filipineză sau de ofițeri americani prizonieri. În 1943 — după aprecierile americanilor — în Filipine acționau circa 30 mii de partizani. În luna august 1943 „Hukbalahap-ul" a trecut la operații regulate de mai mare amploare împotriva japonezilor.

Cotitura în războiul din Pacific. Bătăliile din arhipelagul Midway și din insula Guadalcanal

Deși încă din anii 1939—1940, comandamentul american întocmise două planuri de război pentru cazul unui conflict armat cu Japonia (planurile Orange și Rainbow), atacul japonez de la Pearl Harbor a surprins atît armata cît și marina insuficient pregătite. Populația de pe coasta americană a Pacificului, îngrijorată de eventualitatea unui atac japonez ca și marea majoritate a populației S.U.A.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cereau măsuri imediate de apărare a teritoriului și o acțiune militară energică împotriva Japoniei.

Situația imensului front din Pacific reclama, în scopul coordonării acțiunilor, crearea unui comandament unic, dar divergențele dintre conducătorii armatei și marinei au făcut imposibilă crearea unui asemenea organ. Răspunderile au fost pînă la urmă împărțite pe arii geografice : generalul Mac Arthur, șeful Marelui Stat Major al Armatei, a devenit comandantul șef al Pacificului de sud-vest care îngloba Australia, Filipinele, Noua Guinee, Insulele Solomon, Bismark și Indonezia, iar amiralul Nimitz, comandant al restului frontului. Coordonarea urma să fie făcută de Comitetul șefilor de stat major de la Washington, în fruntea căruia se afla președintele S.U.A. Fiecare comandant avea la ordinele sale toate forțele de uscat, apă și aer.

Măsurile organizatorice și mai ales intrarea în luptă a unei arme noi, adaptate la cerințele unui front atît de întins, au făcut să crească eficacitatea acțiunilor întreprinse de armata americană. Intrarea în acțiune a marilor bombardiere B.29 care puteau transporta 9 tone de bombe la 5010 km distanță cu o viteză de aproape 600 km pe oră a fost însoțită de organizarea pe mare a unor puternice unități cu mare autonomie de acțiune, așa-numitele Task Force, fiecare echivalînd cu un corp blindat al armatei de uscat. Ele dispuneau de distrugătoare și submarine, de cuirasate și crucișătoare înzestrate cu radar, de port avioane, nave spital și atelier, de unități de aprovizionare. Docurile flotante permiteau repararea rapidă pe mare chiar și a unor vase mari.

În ianuarie 1942, statele majore americane au hotărît bombardarea orașului Tokio, ca ripostă la atacul surpriză de la Pearl Harbor. Acest raid de represalii, întreprins sub comanda colonelului Doolittle, deși n-a provocat pagube deosebite, a avut în afară de consecințele psihologice firești și unele urmări importante pentru bătălia decesivă din arhipelagul Midway, care va marca începutul unei noi etape a războiului din Pacific. În acest context, pregătirile în curs pentru așa-numita operație Mo (adică cucerirea insulelor Solomon și Port Moresby-ului din Noua Guinee), care ar fi apropiat pe japonezi de nordul Australiei, trebuiau evident grăbite.

Între 4 și 8 mai 1942 a avut loc în Marea Coralilor o bătălie între forțele nipone, nave de război și de transport în drum spre sud și forțele americane ,terminată indecis (cîte un port-avion pierdut de fiecare parte), dar anunțată ca o victorie de ambele părți. Totuși, această bătălie care a însemnat punctul culminant al acțiunilor de cucerire japoneze a îndepărtat amenințarea japoneză de nordul Australiei și a determinat pe japonezi să renunțe la ideea de a cuceri Port Moresby dinspre mare.

Bătălia din Marea Coralilor a înscris o pagină nouă în istoria luptelor navale. Pentru prima dată, escadrele, folosind arma aeronautică, intrau în luptă fără să se vadă și fără să tragă o lovitură de tun contra unui vas de suprafață.

Dar bătălia din Marea Coralilor a constituit doar un prim avertisment dat japonezilor. O angajare decisivă avea să se producă peste

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

cîteva săptămini în insulele Midway. După atacul de la Pearl Harbor şi pierderea bazelor aliate din Pacificul central, importanţa insulelor Midway ca primă bază americană avansată în faţa Japoniei a crescut considerabil. Aici şi-au propus să lovească japonezii.

Planul japonez, elaborat de prestigiosul amiral Yamamoto era destul de simplu : flota americană care mai rămăsese în Pacific urma să fie atrasă spre insulele Midway şi distrusă. O dată atins acest obiectiv, forţele japoneze puteau cuceri cu uşurinţă insulele Hawaii. Pentru realizarea lui, Yamamoto avea la dispoziţie peste 180 de nave de diferite tonaje, printre care 11 crucişătioare şi 8 port-avioane şi aproximativ 700 de avioane.

Japonezii au declanşat atacul împotriva insulelor Midway, la 4 iunie 1942 printr-un raid aerian. Riposta americană a fost totuşi viguroasă : zeci de avioane inamice au fost doborîte. Superioritatea atacatorilor era evidentă, dar cîteva erori ale amiralului Yamamoto aveau să reducă mult limitele acestei superiorităţi, permiţînd forţelor americane nu numai să contraatace cu succes, dar să-şi adjudece chiar o victorie ce părea de necrezut.

Astfel, încredinţînd port-avioanelor alături de submarine misiunea de avangardă şi protectoare ale cuirasatelor cărora le rezervase rolul principal, amiralul Yamamoto s-a privat în bună parte de aportul aviaţiei de pe port-avioane. Fiind obligaţi să atace deodată şi instalaţiile din insulele Midway şi flota americană, port-avioanele japoneze erau dezavantajate de un orar foarte strîns care le-a redus considerabil libertatea de acţiune. Avioanele americane care, spre deosebire de cele japoneze (obligate să se întoarcă la vasele purtătoare pentru alimentare, lucru tot mai dificil după scufundarea unora dintre ele), puteau folosi la nevoie şi aerodromurile de pe uscat, atacau avioanele inamice tocmai atunci cînd reveneau din Midway şi erau cu benzina şi muniţiile pe sfîrşite. La fel, gruparea compactă a port-avioanelor japoneze a făcut din ele o ţintă uşor de nimerit pentru americani. Rezultatul : trei poravioane japoneze distruse faţă de unul american.

La 5 iunie, amiralul Yamamoto, lipsit de sprijinul aviaţiei, fără să-şi fi folosit cuirasatele şi valorifica superioritatea artileriei sale a dat ordin de retragere. Urmărit de forţele aeronavale americane, timp de două zile, el a mai pierdut încă un port-avion, un crucişător şi trei distrugătoare.

Pierderile suferite de forţele aero-navale japoneze în bătălia decisivă din insulele Midway a redus mult superioritatea flotei japoneze faţă de cea americană. Intervenită cu totul neaşteptat, după zece luni de victorii neîntrerupte, bătălia din acest mic arhipelag a obligat pe conducătorii japonezi să renunţe la planurile ambiţioase de extindere a ariei cuceririlor teritoriale. Ea a marcat o cotitură în desfăşurarea războiului din Pacific, începutul perioadei luptelor ofensive ale forţelor aliate, pentru recucerirea poziţiilor pierdute.

După bătălia din insulele Midway, un calm relativ a cuprins întregul front din Pacific. Ambele părţi aveau nevoie de un oarecare răgaz pentru a trage toate învăţămintele de pe urma bătăliei încheiate, stabilindu-şi noile obiective şi modul de a acţiona în conformitate cu noul raport de forţe existent.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În Statele Unite, victoria din insulele Midway a stimulat tendința transformării războiului din Pacific într-un război ofensiv, avînd drept scop contracararea eventualelor noi încercări de cucerire din partea japonezilor și recîștigarea pozițiilor pierdute. Planul de acțiune al forțelor americane și aliate prevedea o înaintare treptată foarte prudentă ; ocuparea insulei Guadalcanal și a altor cîtorva mai mici din partea de sud a insulelor Solomon, extinderea ulterioară a operațiunilor în partea de nord a acestor insule și, în sfîrșit, atacarea și cucerirea Rabaul-ului, în insula Noua Britanie din arhipelagul Bismarck.

La 7 august 1942, forțele americane și aliate au atacat prin surprindere insulele Tulagi, Gavutu și Tanambogo, reușind să le cucerească cu pierderi minime. În Guadalcanal trupele aliate compuse din americani și australieni au reușit să debarce în aceeași zi 19.000 oameni. Cucerirea acestei insule, unde japonezii au debarcat în iulie 1942, și începuseră să contruiască un mare aerodrom, avea o mare importanță strategică și tactică. Insula Guadalcanal era un veritabil port-avion spre Noua Caledonie ; ea avea să devină teatrul unor înverșunate bătălii, desfășurate pe apă, în aer și pe uscat, care s-au prelungit jumătate de an.

După un șir de lupte aeronavale, prelungit pînă la sfîrșitul lunii octombrie, în care ambele părți au înregistrat deopotrivă cînd succese, cînd înfrîngeri, între 12 și 15 noiembrie s-a desfășurat o mare bătălie navală al cărei rezultat a făcut ca aliații să obțină în cele din urmă o victorie decisivă.

După primele două zile de confruntare, rezultatele marii bătălii navale din noiembrie erau încă neconcludente. Este drept că escadra americană a suferit pierderi mult mai mari decît cea japoneză (2000 de morți printre care și doi amirali, două crucișătoare și patru distrugătoare scufundate, un crucișător și alte două distrugătoare grav avariate, numeroase alte vase avariate mai ușor) dar nici japonezii care, deși au avut pierderi mai mici (un cuirasat și două distrugătoare scufundate, cîteva alte nave printre care și trei distrugătoare avariate), nu și-au putut atinge scopul : distrugerea aerodromului de pe insulă aflat în mîna americanilor.

În zilele următoare, japonezii, continuînd să provoace pierderi grele forțelor navale americane, au început să înregistreze și ei pierderi tot mai mari. Încercările lor de recucerire a insulei Guadalcanal au rămas zadarnice. În ciuda pierderilor mari suferite, forțelor aliate înregistraseră o victorie. După această bătălie, pozițiile aliaților în partea de sud a insulelor Solomon n-au mai fost serios amenințate de japonezi. Din timp în timp, așa-numitul „expres de Tokio" reușea să se strecoare și să aducă unele provizii și întăriri trupelor japoneze de pe insulă, dar supremația în aer și pe apă era deținută de forțele aliate.

Respingerea repetată a încercărilor japoneze de a recuceri insula Guadalcanal și dificultățile tot mai mari în aprovizionarea trupelor de pe insulă au făcut ca rezistența acestora în fața presiunii unităților americane și australiene să fie din ce în ce mai slabă. La sfîrșitul lunii ianuarie 1943, un convoi japonez a reușit să se strecoare și să aducă întăriri, dar trupe ale armatei americane au fost debarcate în spatele liniilor japoneze. Penru prevenirea unui eventual nou atac japonez,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

aviația americană a trecut la bombardarea zilnică a terenurilor de aterizare japoneze din partea de nord a insulelor Solomon și din arhipelagul Bismarck. Dar pierzînd speranța de a mai putea recuceri insula, japonezii au evacuat-o în noaptea de 7 spre 8 februarie. Insula Guadalcanal a trecut în stăpînirea deplină a forțelor armate aliate. Această operație marca sfîrșitul primei campanii din insulele Solomon. Plasată în imediata apropiere a pozițiilor japoneze din Pacificul de sud-vest. insula Guadalcanal a constituit o bază de mare importanță strategică pentru acțiunile ulterioare ale aliaților de recucerire a teritoriilor cucerite de japonezi în prima etapă a războiului din Pacific.

Acțiunile ofensive ale aliaților din anul 1943. Începutul recuceririi teritoriilor ocupate

Bătălia din insula Guadalcanal a marcat începutul unei serii de acțiuni ofensive ale forțelor aliate soldate cu recucerirea unora din teritoriile ocupate de armata japoneză. Ea a coincis cu momentul în care industria americană adaptată la cerințele războiului a început să producă în cantități suficiente armament, muniții pentru toate felurile de arme, în vederea desfășurării unor operațiuni ofensive de amploare.

În tabăra japoneză, momentul era marcat de alte simptome. Fără îndoială, la sfîrșitul anului 1942 și începutul anului 1943, situația Japoniei nu era încă dezastruoasă, dar fenomene îngrijorătoare începuseră să apară. Deși stăpînă pe un teritoriu imens, ale cărui bogății le-a explodat prădalnic, supunînd populațiile autohtone celor mai cumplite privațiuni, Japonia n-a putut asigura o bună coordonare a operațiilor militare cu producția de război. Armata și marina, forțe rivale și independente, dădeau fiecare prioritate propriilor lor nevoi, rechiziționînd sau obținînd controlul unor întreprinderi de război fără să poată fi supuse vreunei acțiuni coordonatoare. Rivalitatea dintre mărină și armată, prezentă la toate verigile organizării forțelor armate japoneze, s-a accentuat, firește, și mai mult, după trecerea perioadei de succese militare.

Sacrificiile impuse de clica militară conducătoare maselor muncitoare ale poporului japonez, făcîndu-le să suporte povara unui război nedrept și înăbușirea oricărui drept de exprimare, au produs nemulțumiri care au cuprins treptat straturi tot mai largi ale populației. Clasa muncitoare japoneză ale cărei acțiuni s-au făcut remarcate de la începutul anului 1942, la puțin timp după atacul de la Pearl Harbor, a organizat în cursul anilor 1942—1943 sute de greve și acțiuni de sabotaj.

În teritoriile cucerite, lupta de eliberare a popoarelor, care-și dădeau tot mai bine seama de minciuna propagandei cu privire la așa-zisa „misiune eliberatoare" a Japoniei în Asia, făcea tot mai nesigură dominația militariștilor japonezi.

În afară de cele arătate, bătăliile din vara și toamna anului 1942 au scos deosebit de pregnant în evidență o stare de fapt pe care aliații nu au întîrziat s-o fructifice. În perioada marilor lor succese forțele armate japoneze au fost împrăștiate pe un spațiu foarte întins fără ca o acțiune coordonatoare să poată asigura acestor forțe coeziunea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

necesară. În aceste condiții, tactica anihilării forțelor japoneze în puncte izolate și fără posibilitățile de reîntărire se impunea de la sine.

În anul 1943, o serie de angajamente secundare din perioada Guadalcanalului au trecut pe primul plan al preocupărilor forțelor aliate, dezvoltîndu-se în mari operațiuni ofensive de recucerire a teritoriilor pierdute.

La 9 noiembrie 1942, forțele japoneze au fost nevoite să renunțe la încercarea de a cuceri Port Moresby pe uscat. Încercarea de a-l cuceri pe mare din mai 1942, dădu greș și ea. Peste cîteva zile au fost lichidate și armatele japoneze din sud-estul Noii Guinee. A urmat sfîrșitul victorios al campaniei din Papua, intensificarea acțiunilor aliate pe frontul birman și cucerirea de către unități aliate a insulelor Attu și Kiska din arhipelagul Aleutinelor

După evacuarea Guadalcanalului, forțele japoneze au trecut la întărirea pozițiilor lor din centrul și nordul arhipelagului insulelor Solomon. Centrul sistemului defensiv japonez era baza aeronavală Munda situată în insula Noua Georgie, din partea centrală a insulelor. Seriozitatea acestor pregătiri pare a fi confirmată și de turneul de inspecție întreprins de amiralul Yamamoto, în aprilie, în Pacificul de sud. La 18 aprilie, însă, avionul personal al amiralului este interceptat și doborît de un avion american. Moartea lui Yamamoto a constituit o pierdere grea pentru flota japoneză.

Dar în prima jumătate a anului 1943, în zona centrală a arhipelagului n-au fost semnalate angajări decisive de mari proporții. Debarcarea în Noua Georgie a avut loc în zilele de 2 și 3 iulie, pușcașii marini ocupînd în aceleași zile și unele insule învecinate. Ofensiva generală în tot sectorul a fost declanșată la 15 iulie. Abia la 5 august, trupele americane au reușit să ocupe aeroportul Munda, operație care reprezintă punctul culminant al invaziei aliate din partea centrală a arhipelagului insulelor Solomon. Luptele au mai continuat pînă la 6 octombrie 1943, cînd ultimele resturi ale garnizoanelor japoneze au fost retrase.

Aceasta era situația militară în momentul în care guvernanții japonezi, ale căror comunicate oficiale continuau să ascundă cu îndărătnicie situația, au convocat la Tokio o „Conferință a Marii Asii japoneze". La această conferință desfășurată în zilele de 5 și 6 noiembrie au participat reprezentanții guvernelor „aliate", adică ai guvernelor marionetă din China, Birmania, Filipine, Manciuko, Thailanda și un observator al așa zisei „Indii libere". Această conferință n-a ajuns la nici un rezultat concret. Eforturile conducătorilor japonezi nu mai puteau opri procesul început, de dezagregare a „Sferei de coprosperitate" sub loviturile tot mai necruțătoare ale armatelor aliate și ale mișcării de eliberare a popoarelor subjugate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

RELAȚIILE INTERALIATE ÎN ANII 1942–1944. ÎNCEPUTUL DEZAGREGĂRII BLOCULUI FASCIST

Cotitura în desfășurarea războiului a influențat profund relațiile dintre aliați, ducînd, în cele din urmă, la consolidarea coaliției antihitleriste, factor esențial al victoriei. Strălucitul succes al Armatei Roșii la Stalingrad și reușita operațiunilor ei ulterioare au avut în această privință un rol determinant.

Astfel, încă la 3 decembrie 1942, în timpul marii contraofensive sovietice de pe Volga, într-o notă, Winston Churchill, prevăzînd că în urma loviturilir primite pe acest front Gremania nu va mai putea transfera spre apus efective cît de cît imporaante, își exprima părerea că „situația generală trebuie complet reexaminată pentru a găsi mijlocul de a folosi armatele americane și engleze direct pe continent".

Totuși, la conferința de la Casablanca s-a hotărît doar ca, după încheierea cu succes a operațiilor în Africa de nord, să fie pus în aplicare planul „Husky" „debarcarea trupelor anglo-americane în Sicilia — în vederea scoaterii din război a Italiei și a unor viitoare operațiuni în regiunea Mării Mediterane. Debarcarea aliată în Franța de nord a fost din nou amînată. Proclamarea de către Roosevelt și Churchill a principiului „capitulării necondiționate" trebuia să atenueze impresia defavorabilă pe care noua amînare a deschiderii celui de al doilea front avea s-o producă. Abia în mai, în cursul noii conferințe anglo-americane de la Washington, planurile aliaților occidentali cu privire la acțiunile pe continent împotriva Germaniei au fost, în sfîrșit, precizate : debarcarea în Franța amînată pentru 1 mai 1944, bombardarea Germaniei și a teritoriilor ocupate de ea în Europa.

Adusă la cunoștința guvernului sovietic printr-un mesaj al lui Wiston Churchill, această hotărîre a provocat o adîncă nemulțumire și o reacție pe cît de promptă pe atît de categorică. „Îmi scrieți că înțelegeți perfect decepția mea — scria Stalin, adresîndu-se conducătorilor S.U.A. și Marii Britanii. Trebuie să vă declar aici că nu este vorba numai de decepția guvernului sovietic, ci de faptul că încrederea în aliați este supusă unor grele încercări. Nu trebuie uitat că este vorba de salvarea vieții a milioane de oameni din regiunile ocupate ale Europei occidentale și ale Rusiei și de reducerea uriașelor jertfe pe care le aduc armatele sovietice, față de care jertfele trupelor anglo-americane sînt mici". Practic, hotărîrea celor două conferințe ale conducătorilor S.U.A.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

și Angliei însemnau că U.R.S.S. trebuia să poarte în continuare, singură, în cursul anului 1943, principala povară a luptei pe continentul european.

Victoria de la Stalingrad și noile victorii ale trupelor sovietice din vara anului 1943, în regiunea Kursk, care marcau trecerea definitivă a inițiativei strategice de partea Armatei Roșii, dădeau însă de gîndit cercurilor conducătoare politice și militare din S.U.A. și Anglia, cu atît mai mult cu cît ele provocaseră și în opinia publică o puternică reacție favorabilă consolidării alinței antihitleriste. „Astfel lupta cea mai grea, lupta decisivă — spunea Fr. D. Roosevelt — în discursul său radiodifuzat din 28 iulie 1943 — are loc în Rusia... Statele Unite vor fi totdeauna bucuroase să întrețină relații de bună vecinătate și de prietenie sinceră, în lumea de mîine, cu o națiune care salvîndu-se ea însăși a contribuit la salvarea restului lumii de primejdia nazistă".

La 10 august 1943, în cadrul unei consfătuiri cu secretarul Departamentul de stat, Stimson și cu șefii statelor majore, președintele Roosevelt a făcut cunoscut și dezacordul său față de așa-numita „variantă balcanică" propusă de guvernul englez, care urmărea nu numai stăvilirea înaintării armatelor sovietice spre apus, dar și asigurarea poziției dominante a Marii Britanii în Europa postbelică. Din punct de vedere militar, specialiștii americani erau de părere că o acțiune în bazinul Mării Mediterane este lipsită de perspectivă, că atît condițiile naturale cît și starea căilor de comunicație în această regiune nu dădeau posibilitate unei ofensive susținută de forțe mari, în timp ce naziștii își puteau organiza apărarea cu forțe minime. Urmărind promovarea intereselor proprii, cercurile de la Casa Albă apreciau că „varianta balcanică" nu oferă decît posibilități locale de consolidare în Balcani, ceea ce era în favoarea Marii Britanii, în primul rînd. Debarcarea în Franța era deci din punct de vedere militar ca și din punct de vedere politic mult mai avantajoasă decît o debarcare în Balcani.

Conferința de la Quebec (14—24 august 1943)

Statele Unite aveau să-și impună punctul de vedere la următoarea conferință anglo-americană, din august 1943.

Această conferință s-a ocupat, mai ales, de probleme militare. În cadrul ei au avut loc o serie de consfătuiri tehnice între reprezentanții statelor majore, ale căror rezultate au fost examinate în reuniunile plenare la care au participat Fr. Roosevelt, W. Churchill, miniștri afacerilor externe și șefii militari reprezentînd cele două părți.

Conferința de la Quebec a prilejuit o confruntare între planul american „Overlord" și „varianta balcanică" susținută de Churchill. Ca urmare a insistențelor americane, conferința a acordat prioritate planului „Overlord" al debarcării aliate în Franța, în anul 1944. Churchill a fost nevoit să cedeze presiunii americane și să se declare de acord cu efectuarea operației de debarcare prevăzută de planurile strategice americane. Acceptînd însă planul operației „Overlord", a cărui realizare a fost pusă sub comanda unui general american, W. Churchill a obținut, în schimb, pentru un general englez, comandamentul suprem

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

al teatrului de luptă mediteranean. El dovedea astfel, că nu renunțase definitiv la ideea extinderii operațiunilor pe acest front atît de important pentru planurile britanice în Europa.

Problemele războiului din Pacific au ocupat un loc important în cadrul lucrărilor conferinței de la Quebec. Ele au prilejuit, de asemenea, confruntarea unor puncte de vedere divergente între reprezentanții celor două puteri. Churchill mărturisește că neînțelegerile dintre șefii de stat major britanic și american au fost cauzate de faptul că „Marea Britanie reclama locul la care avea dreptul în lupta împotriva Japoniei din momentul în care Germania va fi învinsă". Dar în ciuda asigurărilor date de Churchill, planurile engleze se caracterizau printr-o mare prudență ; ele reflectau grija guvernanților englezi pentru păstrarea forței efectivelor britanice în vederea apărării imperiului colonial, a lichidării mișcărilor de eliberare a popoarelor subjugate, după alungarea ocupanților japonezi.

După discuții îndelungate, conferința n-a luat nici o hotărîre cu privire la operațiunile propriu-zise ce trebuiau întreprinse, dar a precizat că efortul principal se va concentra în acțiuni ofensive cu scopul stabilirii comunicațiilor terestre cu China și ameliorarea legăturilor aeriene, al cărui control era păstrat, în continuare, de către americani. Propunerile engleze erau astfel respinse. Conform „concepției strategice generale" a războiului împotriva Japoniei, înfrîngerea acesteia trebuia să aibă loc în termen de 12 luni de la înfrîngerea Germaniei. Conferința a aprobat, de asemenea, planul operațiilor americane pe frontul din Pacific, care prevedeau ocuparea, în 1943—1944, a insulelor Marshall, Caroline și Mariane. Stăruințele delegaților britanici n-au rămas totuși zadarnice : ei au obținut acordul partenerilor americani pentru crearea unui comandament separat al frontului din Asia de sud-est, a cărui răspundere a fost încredințată amiralului englez Louis Mountbatten.

La Quebec, Roosevelt și Churchill au dus și tratative în legătură cu arma atamică. Rezultatul lor a fost semnarea, la 19 august 1943, a unui acord anglo-american cu privire la colaborarea S.U.A. și Angliei în domeniul cercetărilor atomice.

Conferința de la Moscova a miniștrilor afacerilor externe Neparticiparea U.R.S.S. la Conferința de la Quebec a făcut ca discutarea problemelor politice să aibă un caracter preliminar. Drept urmare la Moscova între 19 și 30 octombrie, s-a desfășurat o conferință a miniștrilor afacerilor externe ai U.R.S.S., S.U.A și Angliei, care avea să marcheze un nou stadiu al relațiilor între principalele puteri ale coaliției antihitleriste. La conferință au fost examinate cîteva probleme esențiale privind atît desfășurarea războiului cît și organizarea lumii după înfrîngerea puterilor Axei". Grăbirea sfîrșitului războiului a fost proclamată țel primordial al puterilor aliate.

Chiar de la începutul lucrărilor conferinței, delegația sovietică a cerut reprezentanților puterilor aliate occidentale precizări în legătură cu deschiderea celui de al doilea front promisă de Roosevelt și Churchill pentru primăvara anului 1944. În ordinea de zi a conferinței propusă

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de delegația sovietică figura următorul punct : „Examinarea măsurilor privitoare la scurtarea duratei războiului împotriva Germaniei și a aliaților ei în Europa", cu sublinierea că este vorba de măsuri urgente ce trebuie luate de guvernele Marii Britanii și S.U.A. „încă din anul 1943", pentru a asigura invazia armatelor anglo-americane în Europa occidentală peste Canalul Mînecii.

Criza coaliției fasciste și perspectivele destrămării ei cereau din partea puterilor aliate măsuri coordonate pentru reglementarea situației țărilor care o părăseau. Inițial, delegații britanici și americani au propus ca hotărîrile politice privitoare la țările eliberate de armatele aliate să fie luate de comandanții militari ale căror armate participaseră la operațiunile din zona respectivă. După discuții s-a ajuns însă la hotărîrea de a crea o Comisie Consultativă Europeană, cu sediul la Londra, compusă din reprezentanții celor trei mari puteri. Comisia avea sarcina să studieze problemele europene legate de terminara oprațiunilor militare și să facă recomandările corespunzătoare celor trei guverne.

La conferința de la Moscova, miniștrii de externe ai S.U.A. și Marii Britanii au prezentat unele proiecte de federalizare a țărilor mici și mijlocii din Europa centrală și de sud-est, ceea ce venea în contradicție cu declarația propusă de guvernul britanic, după care marile puteri nu urmăresc să obțină zone de influențe în Europa. Încercările de a obține un acord al guvernului sovietic pentru realizarea acestor proiecte au eșuat.

La propunerea delegației sovietice, conferința a adoptat „Declarația cu privire la Italia" în care se preciza că politica puterilor aliate în Italia trebuie să ducă la deplina lichidare a fascismului și la instaurarea unui regim democratic. Se sublinia că respectiva declarație „nu îngrădește dreptul poporului italian de a-și alege ulterior forma sa proprie de guvernare". Conferința a hotărît transformarea Comisiei militaro-politice în Consiliul consultativ pentru problemele Italiei în care intrau reprezentanții U.R.S.S., S.U.A., Angliei și Comitetul francez de eliberare națională. În consiliu urmau să fie incluși și reprezentanții Iugoslaviei și Greciei, avînd în vedere interesele speciale ale acestor țări, victime ale agresiunii italiene. Sarcina Consiliului consultativ era de a elabora recomandări privind coordonarea politicii guvernelor aliate în Italia. Hotărîrea îngrădea activitatea administrației anglo-americane în Italia în interesul colaborării interaliate.

„Declarația cu privire la Austria", adoptată de aceeași conferință, stabilea că Austria, prima victimă a agresiunii hitleriste, trebuie eliberată de sub dominația germană. Anschlussul era declarat nul. Exprimîndu-și dorința de a vedea restabilită o Austrie liberă și independentă, cele trei guverne aliate precizau că la reglementarea situației postebelice ele vor ține seama — avînd în vedere răspunderea pentru războiul purtat de partea Germaniei hitleriste — de aportul Austriei la cauza propriei eliberări.

Conferința de la Moscova a adoptat „Declarația cu privire la răspunderea hitleriștilor pentru atrocitățile comise" care stabilea judecarea și pedepsirea tuturor ofițerilor și soldaților naziști vinovați de crime în țările în care le-au comis. Pedepsirea principalilor criminali de război urma să se facă conform hotărîrii comune a guvernelor aliate. Această

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

declarație avea să devină baza de drept internațional pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor de război.

În ultima zi a conferinței a fost semnată de către miniștrii de externe ai U.R.S.S., S.U.A. Angliei și reprezentantul Chinei, „Declarația celor patru state cu privire la securitatea generală", încredințată unei organizații internaționale largi, bazată pe principiul universalității.

Guvernele celor patru puteri își exprimau hotărîrea de a continua războiul împotriva puterilor „Axei" pînă la victoria finală și capitularea lor necondiționată. După terminarea războiului, puterile semnatare se angajau să-și îndrepte eforturile spre asigurarea păcii și securității internaționale, spre crearea unei organizații internaționale, în măsură să traducă în viață această cerință a popoarelor lumii.

Semnatarii se obligau să nu folosească forța pentru rezolvarea problemelor litigioase fără a se consulta în prealabil, și numai în scopurile prevăzute de declarație. Aliații promiteau, de asemenea, să colaboreze între ei și cu ceilalți membri ai Națiunilor Unite pentru a ajunge la o înțelegere cu privire la dezarmare în perioada postbelică.

„Declarația celor patru state cu privire la securitatea generală" era un document de importanță istorică care conținea principiile de bază ale viitoarei organizații internaționale — Organizația Națiunilor Unite.

Conferința de la Moscova a miniștrilor afacerilor externe ai U.R.S.S. S.U.A. și Marii Britanii a însemnat începutul unei noi etape în relațiile dintre puterile principale ale coaliției anthitleriste. Conferința a dovedit că, în pofida deosebirilor existente între ele, statele componente se pot înțelege și colabora atît în privința conducerii războiului cît și a organizării lumii postbelice. Conferința de la Moscova a constituit un pas important pe calea consolidării coaliției antihitleriste.

Conferința de la Teheran a șefilor guvernelor U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii

Prima conferință a conducătorilor guvernelor celor trei mari puteri aliate a avut loc, conform propunerii guvernului sovietic, la Teheran, între 28 noiembrie și 1 decembrie 1943. Stalin, Roosevelt și Churchill erau însoțiți de miniștri de externe (excepție făcînd delegația americană în care, în locul lui Hull, fusese inclus Harry Hopkins) și de consilierii militari. Conferința n-avea o ordine de zi prestabilită ; fiecare delegație putea pune în discuție orice problemă pe care o socotea importantă. Desfășurîndu-se după conferința de la Moscova a miniștrilor afacerilor externe, care inaugurase începutul unei noi etape, de evoluție pozitivă, în colaborarea interaliată, conferința de la Teheran a discutat și a luat hotărîri cu privire la probleme esențiale ale desfășurării războiului și organizării lumii postbelice. Problemele militare s-au impus, totuși, pe primul plan al atenției participanților.

Conform înțelegerii anterioare dintre guvernele american și englez, în drum spre Teheran, Roosevelt și Churchill s-au întîlnit la Cairo (22—26 noiembrie), străduindu-se să găsească o platformă comună înaintea întîlnirii cu delegația sovietică. Încercarea n-a dat rezultatele așteptate, mai ales, din pricina divergențelor privind desfășurarea și conducerea războiului în Europa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La Teheran, problema deschiderii celui de al doilea front în Europa a venit în discuție încă de la primele contacte, guvernul sovietic insistînd, ca și pînă atunci, asupra necesității declanșării unor operațiuni de război de mare amploare, în apusul Europei, ca soluție optimă pentru grăbirea înfrîngerii Germanei hitleriste și scurtarea duratei războiului.

Winston Churchill, care în timpul convorbirilor anglo-americane de la Cairo, urmărise să determine pe reprezentanții S.U.A. să accepte punctul său de vedere cu privire la raportul dintre „Overlord" și acțiunile din Mediterană ((debarcarea în Franța — sublinia abilul politician britanic — „nu trebuie să exercite o acțiune tiranică interzicînd orice activitate în Mediterană"), a dezvoltat la Teheran teza combinării operațiunii „Overlord" cu o debarcare în Balcani.

Eforturile premierului britanic au fost însă zadarnice : conferința a respins „varianta balcanică" și a adoptat hotărîrea cu privire la deschiderea celui de al doilea front, în mai 1944. Pentru a ușura desfășurarea acestei acțiuni și împiedica transferarea de trupe germane de pe frontul de răsărit pe cel de apus, delegația sovietică a declarat că forțele armate ale U.R.S.S. vor declanșa concomitent o mare ofensivă pe frontul sovieto-german. Aliații occidentali s-au angajat să folosească pentru debarcarea în Franța 35 de divizii *. La cererea delegației sovietice, ei au acceptat, de asemenea, să numească în termenul cel mai scurt posibil, comandantul suprem al operației „Overlord", care să treacă neîntîrziat la pregătirea ei practică.

Acordul realizat cu privire „la amploarea și termenele operațiilor ce vor fi intreprinse din apus ,răsărit și sud" a contribuit în mare măsură la accentuarea atmosferei de înțelegere și colaborare între cele trei mari puteri ale coaliției antihitleriste, care avea să joace un rol însemnat în conlucrarea lor viitoare, în pofida unor inconsecvențe manifestate, mai ales, de partea britanică. În declarația publicată, cele trei guverne, subliniind importanța unității de acțiune, declarau că își dau pe deplin seama de marea răspundere ce le incumbă lor și tuturor membrilor Națiunilor Unite pentru realizarea unei păci cerute de toate popoarele lumii, în măsură să înlăture ororile războiului.

Conferința de la Teheran a prilejuit un nou schimb de vederi între aliați cu privire la statutul de după război al Germaniei, problemă în care poziția guvernului sovietic era diferită de aceea a aliaților săi occidentali, între care deosebirile nu erau de principiu.

Problema constituise și înainte obiectul unor repetate discuții în cadrul întîlnirilor anterioare dintre reprezentanții americani și britanici. În S.U.A., „Comisia consultativă pentru problemele postbelice", creată în ianuarie 1942 din ordinul președintelui Roosevelt, prezentase deja guvernului american cîteva planuri care propuneau împărțirea Germaniei învinse în cîteva state separate, punct de vedere însușit de președintele Roosevelt. În ultima zi a conferinței, președintele Statelor Unite a propus împărțirea Germaniei în cinci state autonome : 1) Prusia micșorată și slăbită ; 2) Hanovra și raioanele din partea de nord-vest a Germaniei ; 3) Saxonia și regiunea Leipzig ; 4) Hessen, Darmstadt, Kassel și regiunea

* O divizie americană sau engleză număra, incluzînd toate serviciile anexe, aproape 40.000 oameni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de la sud de Rin ; 5) Bavaria, Baden, Wurtemberg. Hamburgul, Canalul Kiel, regiunile Ruhr şi Saar, urmau să fie supuse unui control internaţional.

Churchill a susţinut în principiu planul propus de preşedintele Roosevelt. În plus, premierul britanic propunea izolarea Prusiei, în care vedea primejdia principală, desprinderea Bavariei şi a altor cîtorva regiuni din sud pentru includerea lor, împreună cu unele state din Europa centrală, în Federaţia dunăreană.

Guvernul sovietic nu împărtăşea părerile celor două guverne aliate cu privire la dezmembrarea Germaniei. Subliniind că nu există nici un fel de măsuri „care să poată exclude posibilitatea unirii Germaniei" după dezmembrarea ei, Stalin s-a declarat şi împotriva creării unor noi grupări statale. Rezervele delegaţiei sovietice l-au determinat pe preşedintele Roosevelt să propună transmiterea problemei, Comisiei Consultative Europene de la Londra.

În aceeaşi şedinţă, ca urmare a unor discuţii anterioare între delegaţiile sovietică şi engleză, Churchill a propus conferinţei să ia o hotărîre cu privire la viitoarele frontiere ale Poloniei. Conform acestei propuneri teritoriul Poloniei urma să fie cel cuprins între Oder şi aşanumita „linie Curzon", cu eventuale modificări ce vor fi necesare după o atentă examinare a situaţiei demografice din unele puncte. Cu acest prilej, Stalin a revendicat pentru U.R.S.S. porturile Königsberg şi Klaipeda (Memel). Preşedintele Rooselevt şi premierul Churchill n-au obiectat, ultimul promiţînd să studieze cererea făcută.

La Teheran, conducătorii guvernelor aliate au discutat şi adoptat unele hotărîri privind războiul împotriva Japoniei. Răspunzînd dorinţei guvernelor aliate, delegaţia sovietică s-a declarat de acord ca după terminarea războiului în Europa, U.R.S.S. să intre în război împotriva Japoniei, pentru terminarea cît mai grabnică a războiului şi distrugerea focarului de agresiune din Extremul Orient. Ea a comunicat, totodată, reprezentanţilor S.U.A. şi Marii Britanii, părerile guvernului sovietic cu privire la reglementarea, după război, a problemelor Extremului Orient, precum şi condiţiile intrării U.R.S.S. în războiul împotriva Japoniei. Declaraţia guvernului sovietic cu privire la războiul împotriva Japoniei a produs o puternică impresie delegaţiilor occidentale. „Promisiunea făcută de Stalin — scrie W. Churchill — de a declara război Japoniei, după ce Hitler va fi fost răsturnat, era de cea mai mare importanţă".

În „Declaraţia cu privire la Iran", conducătorii guvernelor celor trei ţări aliate s-au obligat să acorde acestei ţări ajutor economic, pe durata războiului şi după terminarea lui, avînd în vedere contribuţia adusă cauzei aliaţilor prin punerea la dispoziţie a teritoriului pentru trecerea transporturilor în U.R.S.S. Aliaţii se obligau să respecte integritatea teritorială şi independenţa politică a Iranului.

După încheierea conferinţei de la Teheran, preşedintele Roosevelt şi premierul Churchill s-au reîntors la Cairo. La consfătuirile avute acolo pentru discutarea anumitor probleme au fost invitaţi reprezentanţi ai Chinei şi Turciei. La 1 decembrie 1943, la Cairo a fost publicată o declaraţie a S.U.A., Angliei şi Chinei, semnată de Roosevelt, Churchill şi Ciian Kai-şi, în care se sublinia că cele trei puteri îşi pro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

pun ca țel să oblige Japonia să părăsească insulele cucerite din Oceanul Pacific și să înapoieze Republicii Chineze teritoriile cotropite : Manciuria, Taivanul (Formoza) și Insulele Pescadore (Penhuledao). Declarația conținea și obligația părților semnatare de a acorda independență Coreeii.

Conferința de la Teheran a marcat un moment de mare importanță în istoria relațiilor dintre principalele țări ale coaliției antihitleriste. Desfășurîndu-se într-un moment în care, după un șir de bătălii victorioase, aliații preluaseră definitiv inițiativa strategică, prima conferință a conducătorilor celor trei guverne a adoptat hotărîri de importanță capitală pentru desfășurarea ulterioară a războiului și organizarea lumii postbelice. Conferința de la Teheran a spulberat speranțele diplomației țărilor fasciste cu privire la o eventuală dezagregare a coaliției antihitleriste. Ea a adus, dimpotrivă, o contribuție esențială la consolidarea acestei coaliții. Rezultatele n-au întîrziat să apară în desfășurarea ulterioară a evenimentelor.

Tatonările pentru ieșirea din război a țărilor satelite ale Germaniei

Înrăutățirea situației militaro-strategice a Germaniei hitleriste a influențat profund relațiile ei cu țările subordonate. Înfrîngerile repetate pe front, de natură să zdruncine încrederea în victoria rapidă promisă de Hitler, povara tot mai grea a „alianței" cu Germania nazistă, urîtă de popoare și intensificarea luptei forțelor antifasciste împotriva continuării colaborării cu „Axa", au determinat cercurile guvernante din țările satelite ale Germaniei să caute scăpare, inițiind unele sondaje de pace în tabăra aliată.

În România, semne ale deteriorării relațiilor regimului antonescian, care aservise țara hitlerismului, cu Germania nazistă, apăruseră de timpuriu. Aceste relații erau grevate, printre altele, de problema părții de nord a Ardealului smulsă României prin adiosul Dictat de la Viena, de unele planuri întocmite de diplomația hitleristă în perioada succeselor militare ale Germaniei cu privire la organizarea sud-estului european, conform cărora întreaga Transilvanie ar fi trebuit să fie cedată Ungariei horthyste, considerată aliat mai vechi și mai de nădejde, de subordonarea crescîndă a economiei românești cerințelor de război ale Germaniei care provoca nemulțumiri și în cercurile influente burgheze stînjenite în afacerile lor, de șantajul practicat de guvernul hitlerist cu echipa legionară a lui Horia Sima, refugiată în Germania după eșuarea rebeliunii din ianuarie 1941. Toate acestea n-au împiedicat însă guvernul antonescian să cedeze mereu în fața cerințelor guvernului hitlerist, împingînd țara spre catastrofă. Cotitura intervenită în desfășurarea războiului în anul 1943, preluarea inițiativei strategice de către puterile aliate și conturarea perspectivei unei posibile înfrîngeri a Germaniei și a aliaților ei, au împins cercurile conducătoare din România să caute posibilități de salvare a regimului, prin sondarea unor posibilități de pace separată cu aliații occidentali.

Guvernul antonescian, care întreținea unele relații cu guvernele unor state neutre (Turcia, Portugalia, Elveția, Vaticanul) a căutat să folosească aceste relații pentru a stabili contacte. Dar aceste „iniția-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tive" ale guvernului antonescian nu treceau dincolo de unele informări mai mult sau mai puține oficioase a guvernelor aliaților occidentali asupra poziției și intereselor guvernului român ; nu se făcea nici o aluzie măcar la ieșirea din războiul antisovietic.

În toamna anului 1943, au fost stabilite contacte oficiale cu ambasadele guvernelor aliate din Lisabona, Madrid și Stockholm. Aceste contacte, ca și demersurile făcute prin intermediul guvernului turc, n-au dat nici un rezultat ; guvernul antonescian nutrea speranța absurdă a încheierii unei păci separate cu S.U.A. și Marea Britanie și a continuării în același timp a războiului antisovietic.

Politica încheierii unei păci separate numai cu S.U.A. și Marea Britanie era profund nerealistă. În condițiile înaintării spre apus a trupelor sovietice, guvernele S.U.A. și Marii Britanii, legate și prin obligația de a nu încheia armistițiu sau pace separată cu vreunul dintre participanții la coaliția fascistă, n-au dat curs sondajelor guvernului antonescian, cu atît mai mult cu cît era vorba de o țară care, practic, ducea război numai împotriva U.R.S.S. Cu toate acestea, cercurile guvernante au continuat încercările infructuoase de a obține acordul aliaților occidentali pentru o pace separată.

La sfîrșitul lunii februarie 1944, guvernul român, după toate probabilitățile și cu acordul fruntașilor „opoziției" maniste și brătieniste, a hotărît trimiterea la Cairo, pentru tratativele de pace, a unui emisar neoficial, ales în persoana prințului Știrbei. Plecat din țară sub pretextul unei călătorii particulare în străinătate, prințul era însărcinat să obțină promisiunea guvernelor S.U.A. și Marii Britanii de debarcare a unor trupe aero-purtate anglo-americane în România. La începutul anului 1944, momentul era și mai puțin prielnic pentru asemenea tratative. În contrast cu înaintarea foarte lentă a trupelor anglo-americane pe frontul italian, armata sovietică reușise în urma puternicei ofensive, din lunile februarie—martie 1944, în sectorul de sud al frontului, să atingă și să depășească rîul Prut. În aceste condiții și obligate de hotărîrile conferințelor interaliate de la Moscova și Teheran guvernele american și englez nu puteau să nu recunoască guvernului sovietic prioritatea în tratativele cu țările satelite ale Germaniei vecine cu U.R.S.S.

La 12 aprilie, reprezentantul sovietic a înmînat lui Știrbei cele șase condiții de armistițiu aprobate și de aliați : 1) Desprinderea României din blocul fascist și intrarea ei în războiul împotriva Germaniei ; 2) Restabilirea granței sovieto-române din 1940 ; 3) Compensarea pagubelor pricinuite U.R.S.S.-ului ; 4) Eliberarea prizonierilor și a celor internați ; 5) Să se acorde trupelor sovietice și ale celorlalți aliați posibilitatea de a folosi teritoriul României ; 6) Acordul guvernului sovietic pentru anularea arbitrajului de la Viena și ajutorarea României pentru eliberarea Transilvaniei. Anterior, la 2 aprilie 1944, în legătură cu intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României, guvernul sovietic făcuse o declarație publică prin care garanta suveranitatea României : „Înaintarea Armatei Roșii pe teritoriul român este cauzată numai de necesități militare și de continuarea rezistenței trupelor inamice".

La 15 mai 1944, guvernul Antonescu respingea oficial aceste condiții. În felul acesta, misiunea Știrbei, întemeiată pe speranța unei cioc-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

niri de interese între U.R.S.S. şi puterile aliate occidentale a dat şi ea greş.

În cursul anului 1943, guvernul finlandez a încercat în repetate rînduri să sondeze posibilităţile unei ieşiri din război. Nefiind însă hotărît să rupă cu Germania hitleristă, el n-a putut inspira suficientă încredere guvernului sovietic, principal interesat în negocierea cu Finlanda.

Agravarea situaţiei militare-strategice a ţărilor blocului fascist, iar pentru Finlanda, în mod special, întorsătura luată de evenimente pe frontul sovieto-german, a determinat o accentuare a curentelor de opinie favorabile ieşirii din război. În toamna anului 1943, zeci de fruntaşi ai opiniei publice s-au adresat preşedintelui Finlandei, cerîndu-i să ia măsurile necesare pentru încheierea păcii. În noiembrie, conducerea partidului social-democrat s-a pronunţat, de asemenea, pentru reglementarea paşnică a conflictului.

În februarie 1944, în împrejurările înaintării trupelor sovietice în sectorul de nord-vest al frontului, guvernul finlandez a hotărît să înceapă tratative cu U.R.S.S. La 15 februarie, un mare industriaş suedez a comunicat ambasadoarei sovietice la Stockholm, A. M. Kollontay, că un reprezentant al guvernului finlandez. Paasikivi, sosise în capitala suedeză cu misiunea de a preciza condiţiile pentru ieşirea Finlandei din război. La 16 februarie, guvernul sovietic a răspuns că, deşi n-are temei să acorde încredere guvernului de atunci finlandez, este gata să înceapă tratativele de pace, transmiţînd reprezentantului finlandez condiţiile de armistiţiu. Ele constau în : 1) Ruperea relaţiilor cu Germania şi internarea trupelor şi vaselor germane. În cazul în care Finlanda socoate că această ultimă misiune depăşeşte propriile sale forţe, Uniunea Sovietică este gata să-i dea ajutorul necesar cu trupele şi aviaţia sa ; 2) Repunerea în vigoare a tratatului sovieto-finlandez din 1940 şi retragerea trupelor finlandeze spre frontiera stabilită în acel an ; 3) Predarea imediată a prizonierilor sovietici şi aliaţi ; 4) Problema demobilizării parţiale sau totale a armatei fnlandeze să fie amînată pînă la negocierile de la Moscova . 5) Problema daunelor provocate U.R.S.S. prin operaţiile militare să fie discutată la aceeaşi conferinţă ; 6) Petsamo şi zona înconjurătoare să fie înapoiate U.R.S.S. ; 7) În cazul acceptării celor şase puncte anterioare, U.R.S.S. va renunţa în favoarea Finlandei, fără compensaţie, la peninsula Hanko, arendată Uniunii Sovietice. Guvernul sovietic nu pune problema ocupării militare a Finlandei, dacă cerinţele luptei împotriva Germaniei hitleriste nu o vor face necesară.

La 26 martie, la Moscova a sosit o delegaţie finlandeză. din care făceau parte Paasikivi şi Enkel, care a discutat împreună cu reprezentanţii guvernului sovietic condiţiile propuse. La reîntoarcerea în ţară, Paasikivi. care găsea propunerile acceptabile. a insistat pentru acceptarea lor. Guvernul finlandez însă, strîns legat de politica Germaniei hitleriste, le-a respins. Concomitent, presa finlandeză, în acelaşi ton cu cea hitleristă, a declanşat o puternică campanie împotriva condiţiilor prezentate de guvernul sovietic.

După eşuarea, în condiţiile arătate, a tratativelor de pace din primăvara anului 1944. Finlanda a semnat cu Germania, la 26 iunie 1944, o declaraţie în care se obligă în mod solemn să nu încheie pace separată fără încuviinţarea Germaniei. A doua zi, Finlanda a cerut ajutor Germaniei pentru continuarea războiului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Şi în Ungaria, cotitura intervenită în anul 1943 în desfăşurarea războiului şi mai ales înfrîngerea armatelor ungare lîngă Voronej a semănat neîncrederea în victoria coaliţiei fasciste.

Începînd din februarie 1943, guvernul maghiar a dus tratative cu guvernele occidentale. În toamnă, el a reuşit să încheie cu respectivele guverne un acord secret cu privire la capitularea necondiţionată a Ungariei în momentul pătrunderii trupelor anglo-americane în Ungaria. Întemeiate pe „varianta balcanică", planurile concepute în cursul acestor tratative au urmat soarta acesteia. Referindu-se la aceste tratative, Horthy scrie în *Memorii* că „Pacea separată era irealizabilă deoarece toate graniţele noastre se găseau la o prea mare distanţă de graniţele puterilor apusene".

Cunoscute la Berlin, sondajele de pace ale guvernului maghiar au dat de gîndit lui Hitler, care, pentru a se pune la adăpost în faţa unei noi ofensive sovietice şi a întări poziţiile elementelor prohitleriste din guvernul maghiar, a hotărît ocuparea Ungariei. La 18 martie, trupele germane au ocupat ţara fără a mai aştepta încuviinţarea guvernului de la Budapesta. Au urmat schimbările de rigoare din guvern şi întreruperea sondajelor de pace.

Înfrîngerile suferite pe fronturi şi simptomele tot mai accentuate ale crizei blocului ţărilor fasciste au provocat îngrijorare în cercurile guvernante din Bulgaria. Expresie a acestei îngrijorări a fost şi conturarea unei opoziţii în Adunarea Naţională. În vara anului 1943, ţarul Boris a murit subit. Fiul său Simeon fiind major, a fost instituită o regenţă. A fost instalat şi un nou guvern în frunte cu Dobri Bojilov. Dar atît regenţa cît şi noul guvern n-au schimbat vechiul curs al politicii bulgare, continuînd alianţa cu Germania. Evoluţia ulterioară a războiului, defavorabilă „Axei", avea însă pînă la urmă să determine cercurile guvernante să încerce unele manevre. Dar noul guvern condus de Bagrianov, instalat în vara anului 1944, n-a dovedit nici el hotărîre pentru a rupe cu Germania. Acest guvern a stabilit prin Turcia contacte cu guvernele american şi englez, sperînd să poată, cu ajutorul lor, înfrînge mişcarea revoluţionară din ţară şi împiedica intrarea trupelor sovietice pe teritoriul bulgar. Şi în cazul acesta, ca şi în celelalte, aceste calcule au dat greş.

Astfel, sondajele de pace ale ţărilor satelite ale Germaniei, sprijinite pe ideea nerealistă a unei înţelegeri separate cu puterile occidentale care să împiedice intrarea trupelor sovietice pe teritoriul respectivelor ţări, n-au dus la nici un rezultat. Planurile de a înfrînge mişcarea revoluţionară crescîndă din aceste ţări şi de a menţine, cu acelaşi ajutor din afară, puterea burgheziei şi moşierimii s-au dovedit şi ele la fel de inconsistente.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ ANTIFASCISTĂ ÎN ȚĂRILE EUROPEI (1943–1944)

Europa răsăriteană Cotitura în desfășurarea celui de-al doilea război mondial, cînd inițiativa strategică a trecut de partea armatelor coaliției antihitleriste, a avut o influență directă și imediată asupra mișcărilor de rezistență antifascistă în toate țările ocupate și satelite. Începînd cu anul 1943 s-a remarcat o creștere numerică a mișcărilor de rezistență, o organizare mai bună și o eficiență sporită a acestora. Cercetătorii din toate țările au scos în evidență contribuția deosebită a comuniștilor la lupta de eliberare națională și socială, rolul lor de factor patriotic mobilizator și polarizator al maselor populare în lupta cea grea și plină de sacrificii împotriva ocupanților și colaboraționiștilor. Maturizarea politică a partidelor comuniste, creșterea capacității de mobilizare și influențare a maselor populare de către acestea au fost considerentele principale care au determinat conducerea Internaționalei Comuniste să propună, la 15 mai 1943, secțiilor sale desființarea acestei organizații. Înare alte cauze care determinau această hotărîre Comitetul executiv al Internaționalei Comuniste menționa dificultatea din ce în ce mai pronunțată de a se rezolva sarcinile mișcării muncitorești din fiecare țară cu forțele unui centru internațional, deosebirile mari care există în dezvoltarea social-economică a diferitelor țări din care derivă și sarcinile deosebite ale mișcării muncitorești dintr-o țară sau alta. Același document nota și faptul deosebit de important că „ridicarea națională și mobilizarea maselor pentru accelerarea victoriei asupra dușmanului se pot realiza mai bine și mai rodnic de către avangarda mișcării muncitorești, din fiecare țară, în cadrul statului respectiv". Rezoluția propusă de Comitetul executiv al Internaționalei Comuniste a fost aprobată de partidele comuniste fără nici o obiecție, iar în ședința sa din 8 iunie 1943, Prezidiul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste a hotărît încetarea activității acestei organizații și dizolvarea organelor sale.

În prima jumătate a anului 1944, armata sovietică care a dus greul în războiul antihitlerist, a alungat pe cotropitorii fasciști de pe teritoriul U.R.S.S. și a atins granițele de stat cu România, Polonia, apropiindu-se de Cehoslovacia. În aceste condiții, în țările Europei răsăritene, centrale și sud-estice, sub conducerea partidelor comuniste și muncitorești, s-a

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

trecut la pregătirea și declanșarea insurecțiilor naționale antifasciste, care au marcat începutul revoluției democrat-populare în aceste țări.

Datele referitoare la rezistența în *Grecia* în 1943—1944 atestă o creștere numerică substanțială a organizației E.L.A.S. aflată sub conducerea Partidului Comunist Grec. În E.L.A.S. luptau la începutul anului 1944 cinci divizii de infanterie și o brigadă de cavalerie însumînd circa 35.000—40.000 luptători. În același timp, în E.D.E.S. erau înregimentați vreo 3.000 oameni, iar în E.K.K.A. circa 200. Ținînd seama de faptul că organizația E.D.E.S., comandată de generalul Zervas, avea influență în unele cercuri militare și primea sprijin britanic, comandamentul E.L.A.S. a continuat să ducă tratative cu organizația amintită în vederea înfăptuirii unor acțiuni comune. Aceste tratative au fost lipsite, pînă la mijlocul anului 1943, de rezultate practice din cauza poziției ostile a E.D.E.S. Serviciul operativ executiv britanic (S.O.E.) nu vedea cu ochi buni creșterea forței organizațiilor de rezistență conduse de comuniști, însă datorită importanței Greciei în planurile strategiei britanice, agentul S.O.E. în Grecia, Myers, a mijlocit încheierea, la 4 iulie 1943, a unui acord militar între E.L.A.S., E.D.E.S., E.K.K.A. și S.O.E. britanic. Pe baza acestui acord, organizațiile de rezistență din Grecia se angajau să colaboreze în luptă și să îndeplinească și sarcinile stabilite de S.O.E. În schimb S.O.E. se angaja să furnizeze rezistenței ajutor militar și material.

Rezistența greacă, în special E.L.A.S., a adus însemnate servicii anglo-americanilor în timpul operațiunii de debarcare a aliaților în Sicilia. Datorită intensei activități a partizanilor greci, la Comandamentul german s-a creat impresia că o debarcare aliată va avea loc în Grecia. Cu tot acordul încheiat, politica englezilor a fost în general ostilă organizațiilor E.A.M.—E.L.A.S., iar relațiile între ELAS—EDES s-au înrăutățit extrem la sfîrșitul anului 1943, ajungîndu-se la ciocniri armate între ele. Este cunoscut faptul că un ofițer britanic din S.O.E. a încheiat un acord secret cu guvernul colaboraționist grec, care se obliga să păstreze puterea pînă la venirea englezilor. Documentele germane arată un alt fapt semnificativ și anume încheierea de către generalul Zervas a unui acord de armistițiu cu germanii, în luna octombrie 1943.

Întreaga această politică de „prezervare a forțelor" era profund anticomunistă.

Anul 1943 a însemnat un moment de cotitură și pentru mișcarea de rezistență din *Albania*. Partizanii albanezi stabiliseră legături cu partizanii greci și iugoslavi și acționau de multe ori în comun. În regiunile aflate sub controlul partizanilor albanezi acționau Consiliile de eliberare națională, organele noii puteri populare care lua ființă în Albania.

Succesele luptei de eliberare națională și socială condusă de comuniști au neliniștit cercurile burgheziei care rămăseseră pînă atunci în expectativă. La sfîrșitul anului 1942, intelectuali și reprezentanți ai burgheziei antizoghiste au constituit organizația Balli Kombëtar (Frontul Național), în frunte cu omul de cultură Midhat Frashëri, (pseudonim Lumo Skendo). În organizația Balli Kombëtar au intrat și unii reprezentanți ai demnitarilor colaboraționiști și mari moșieri ca Nuredin bey

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Vlora. Organizația a fost anticomunistă, iar scopul principal al activității ei a fost crearea condițiilor pentru preluarea puterii în Albania la sfîrșitul războiului.

Linia politică militară a Partidului Comunist din Albania a fost aprobată și dezvoltată la conferința de la Libinot (lîngă Elbasan) a P.C.A., în martie 1943. Conferința a ales pe Enver Hodja în funcția de secretar general al partidului și a trasat linia luptei necruțătoare împotriva ocupanților și servitorilor acestora. În același timp, conferința de la Libinot a făcut un apel la acțiune comună Frontului Național, însă conducerea acestuia refuza cu încăpățînare o acțiune comună.

Partizanii albanezi au continuat lupta cu inamicul în întreaga țară. În vara anului 1943, pratizanii au dat lupte grele la Peza, Millakastra, Korcea, Gjirokastra, Skrapri ș.a. Datorită acțiunilor intense ale partizanilor, Comandamentul italian a trebuit să țină în perioada debarcării aliate din Sicilia 4 divizii pe coasta Adriaticii, pentru a lupta împotriva partizanilor albanezi. Tot în vara anului 1943 s-a constituit Statul Major al Armatei de eliberare națională, cum s-au numit partizanii, începînd din martie 1943. După capitularea Italiei, trupele germane au ocupat Albania și au convocat o „Adunare Națională" care proclama separarea de Italia. Zoghiștii au creat chiar organizația monarhistă „Legalitëtit", care-și propunea să-l readucă pe fostul rege Ahmet Zogu pe tronul Albaniei. În același timp, trupele germane au întreprins, în toamna anului 1943 și la începutul anului 1944, vaste „acțiuni de curățire" în Albania centrală și nordică, urmărind, fără succes, să nimicească mișcarea de partizani.

În *Iugoslavia* ocupanții germani și ceilalți au folosit în anii 1943—1944 forțe armate din ce în ce mai mari în lupta împotriva partizanilor, iar prin ofensive aproape neîntrerupte au încercat să lichideze mișcarea de partizani în această țară. În prima jumătate a anului 1943, ocupanții germani și italieni au organizat acțiuni ofensive în Bosnia însă partizanii au rezistat. După capitularea Italiei, armatele germane au ocupat Croația, Dalmația și Muntenegru, continuînd cu o violență sporită războiul împotriva partizanilor. Cu toate că Armata de eliberare a Iugoslaviei a suferit pierderi însemnate, la sfîrșitul anului 1943 ea controla circa două treimi din teritoriul țării.

Măsurile politice adoptate la sfîrșitul anului 1942 de către noua putere populară care se năștea în țară au avut un puternic răsunet în toate provinciile.

În anul 1943 s-au creat Consilii antifasciste de eliberare în Croația, Bosnia și Hertegovina, Muntenegru, Slovenia și Macedonia, ca și organe ale puterii populare în districte și localități. În noile organe ale puterii populare erau aleși de regulă patrioți antifasciști din rîndurile partizanilor și populației. Consiliile locale dețineau puterea în regiunile controlate de partizani.

Un eveniment politic de o însemnătate deosebită s-a petrecut în Iugoslavia la sfîrșitul anului 1943. La 29 noiembrie 1943, în orașul eliberat Iaițe, din Bosnia, a fost convocată a doua sesiune a Consiliului antifascist de eliberare a Iugoslaviei. La această sesiune au participat 142 de delegați din toate părțile Iugoslaviei reprezentînd toate clasele și păturile sociale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Sesiunea doua a C.A.E.I. a adoptat importante hotărîri pe plan militar, urmărind să intensifice lupta cu arma în mînă împotriva ocupanților și colaboraționiștilor. Prin măsurile politice adoptate de C.A.E.I., s-au pus de fapt bazele noului stat democrat-popular iugoslav. Delegații la sesiune s-au pronunțat pentru refacerea Iugoslaviei independente și suverane, ca o comunitate a unor popoare frățești egale în drepturi. Consiliul antifascist de eliberare al Iugoslaviei s-a proclamat organul supre mlegislativ și executiv al țării. Din rîndurile C.A.E.I. s-a constiuit Comitetul național de eliberare al Iugoslaviei în frunte cu Iosip Broz Tito, căruia i s-a conferit gradul de mareșal al Iugoslaviei. Comitetul național de eliberare al Iugoslaviei îndeplinea în fapt sarcinile unui guvern provizoriu. Aceiași sesiune a C.A.E.I. a aprobat măsurile revoluționare adoptate de organele locale din regiunile eliberate, a proclamat drept ilegal guvernul iugoslav din emigrație și i-a interzis regelui Petru II Paragheorghevici să se întoarcă în țară. Consiliul antifascist de eliberare a condamnat cu vehemență acțiunile antinaționale ale cetnicilor generalului Draja Mihailovici, care luptau împotriva partizanilor și a anunțat pedepsirea tuturor acelora care s-au alăturat nemților în lupta împotriva partizanilor. În Iugoslavia se crea o putere nouă, avînd sprijinul majorității poporului.

În *Bulgaria* în anul 1943 s-au creat condiții pentru transformarea detașamentelor de partizani într-o Armată insurecțională. În aprilie 1943, Comisia militară centrală de pe lîngă C.C. al P.C.B. s-a transformat în Stat major general de eliberare, avînd în subordine 21 zone de operațiuni cu statele lor majore. Pînă în primăvara anului 1944 au fost create 39 detașamente noi de partizani, 26 grupe armate și sute de grupe de luptă. În anul 1943, partizanii și grupele armate au efectuat 1685 acțiuni de luptă, cum au fost blocarea căilor ferate, atacuri împotriva garnizoanelor, depozitelor și convoaielor germane, pedepsirea unor zbiri ș.a. Un raport confidențial al Gestapo arată că numărul sabotajelor a crescut în Bulgaria de la 12, în ianuarie 1943, la 314 în septembrie, la 274 în octombrie și 280 în noiembrie. Muncitorii din principalele centre industriale ale țării ca Sofia, Gabrovo, Plovdiv, Assenovgrad, Kustendil, Varna, Pernik, Sliven ș.a. au participat la acțiuni greviste pentru apărarea intereselor lor. Represiunile autorităților monarho-fasciste s-au îndreptat în primul rînd împotriva comuniștilor, sub gloanțele plutoanelor de execuție căzînd activiști de frunte ai P.C.B.

Este de remarcat faptul că opoziția față de politica regimului monarho-fascist a cuprins și rîndurile armatei, numeroși soldați trecînd în rîndurile partizanilor.

În august 1943, după moartea neașteptată a regelui Boris, criza politică în Bulgaria s-a agravat. Noile guverne au promis o schimbare a politicii Bulgariei (a se ține seama de evenimentele de pe fronturi), însă în fapt au dus vechea politică de alianță cu Germania. În această situație, Partidul Comunist Bulgar s-a orientat spre pregătirea insurecției antifasciste armate.

În *România,* în 1943 a devenit pentru majoritatea poporului clar faptul că a merge în continuare alături de Germania hitleristă înseamnă împingerea țării spre dezastrul național.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Partidul Comunist Român, principala forță de rezistență antifascistă în țara noastră, a continuat lupta necruțătoare împotriva regimului militaro-fascist a lui Antonescu, organizînd greve și sabotaje precum și o temeinică campanie de lămurire a cetățenilor. În această luptă, un rol important l-a jucat gazeta ilegală „România Liberă", care a început să apară din 1943. Sabotarea mașinii militare fasciste a continuat cu vigoare crescîndă la București, Valea Prahovei, Reșița, Constanța, Arad, Hunedoara și alte orașe. Se remarca de asemenea o creștere a împotrivirii țărănimii față de războiul antisovietic și grelele rechiziții, impozite și livrări obligatorii. Numerși militari cereau retragerea armatei române de pe front. Intelectuali de frunte ai țării noastre se situau în opoziție fermă față de politica regimului antonescian.

În situația în care devenise clar că războiul era pierdut iar ceasul răspunderilor se apropia, unii politicieni în frunte cu vice-premierul și ministrul de externe Mihai Antonescu au încercat, prin intermediul ambasadorului Italiei la București, Bova Scopa, să propună lui Mussolini inițiativa unei ieșiri din război, însă dictatorul fascist italian nu s-a putut hotărî la un asemenea pas.

Alți politicieni își îndreptau privirile spre anglo-americani, sperînd să-și păstreze pozițiile politice și economice cu ajutorul acestora.

Partidul Comunist Român a militat pentru strîngerea rîndurilor frontului antifascist, însă a continuat să se lovească de refuzul partidelor „istorice". Cu toate acestea, în iunie 1943, din inițiativa Partidului Comunist s-a constituit Frontul Patriotic Antihitlerist, organizație care cuprindea alături de P.C.R., Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Partidul socialist-țărănesc (Ralea) și organizația oamenilor muncii maghiari MADOSZ. O importanță decisivă a avut pentru destinele țării noastre elaborarea de către P.C.R., în august 1943, a planului insurecției armate, ca singură soluție pentru salvarea națională. Activiști ai Partidului Comunist Român au dus acțiuni de lămurire și organizare și în rîndurile prizonierilor de război români din U.R.S.S., care au constituit unități militare antifasciste. La 15 noiembrie 1943, Divizia „Tudor Vladimirescu" constituită din foști prizonieri români a depus jurămîntul. Partidul Comunist Român a continuat să caute căi pentru a ajunge la o înțelegere de Front unic cu conducerea P.S.D. După cum se știe acest eveniment istoric, încheierea Frontului Unic Muncitoresc, a fost anunțat la 1 Mai 1944. În aceeași perioadă, evenimentele mărețe care se apropiau impuneau instituirea unei conduceri mai ferme în fruntea P.C.R., care să poată răspunde cerințelor politice de o importanță covîrșitoare. În luna aprilie 1944, noua conducere provizorie a P.C.R., în strînsă legătură cu fruntașii comuniști întemnițați, orienta ferm partidul pe calea insurecției antifasciste.

În *Polonia*, anul 1943 a marcat o creștere însemnată a luptei antifasciste de eliberare națională. Partidul Muncitoresc Polonez a încercat să realizeze o apropiere de partidele burgheze și de Partidul socialist, ducînd tratative cu acestea, însă tratativele n-au dus la nici un rezultat din cauza încercărilor partidelor burgheze de a-și subordona P.M.P. Partidul Muncitoresc Polonez a militat în continuare pentru intensificarea acțiunilor antihitleriste ale poporului, în primul rînd ale organizației militare Garda populară (Gwardija ludowa). Această organizație a efec-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

tuat, în anul 1943, peste 1.400 acțiuni de luptă, unele în colaborare cu unități ale Armatei țării (Armija Krajowa) și cu Batalioanele țărănești, organizate de Partidul țărănesc. Sfera acestei colaborări a fost însă limitată. În 1943, în rîndurile Gărzii populare se înrolaseră 20.000 luptători înarmați, care reprezentau cea mai activă forță a rezistenței poloneze. Garda populară acționa mai ales în voievodatele Lublin și Lodz, însă unități ale ei luptau și în capitală.

Un eveniment important al rezistenței poloneze l-a constituit răscoala populației evreești din Ghetto-ul varșovian. Într-un cartier strîmt din Varșovia au fost înghesuiți peste 50.000 de evrei pe care călăii naziști îi trimiteau sistematic în lagărul de exterminare de la Treblinka. Cunoscînd acest lucru, militanți din rîndurile populației evreești au constituit „Organizația evreiască de luptă" și „Comitetul popular evreiesc" care au stabilit contactul cu P.M.P., P.S.P. și alte organizații. Organizațiile populației evreiești au pregătit răscoala Ghetto-ului din Varșovia, evreii preferînd moartea în luptă decît în camerele de gazare. Răscoala a izbucnit la 19 aprilie 1943 și a durat trei săptămînni. Călăii naziști au nimicit populația Ghetto-ului din Varșovia, însă și mulți membri S.S. au murit în timpul acțiunii de înăbușire a răscoalei.

În luna mai 1943, din inițiativa Uniunii patrioților polonezi din U.R.S.S., în această țară, cu sprijinul guvernului sovietic, s-a constituit prima unitate a Armatei poloneze, divizia Tadeusz Koszciuszko, care a intrat în luptă în octombrie 1943 lîngă Smolensk.

În anul 1943 unitățile poloneze de sub comanda generalului Anders au luptat, alături de armatele anglo-americane, pe fronturile din Africa de nord și din Italia.

Partidele politice burgheze împreună cu socialiștii au încercat în anul 1943 să se constituie în „Reprezentanță națională" de la care au vrut să-i excludă pe comuniști, însă contradicțiile care existau atît între partidele burgheze și socialiști, cît și între partidele burgheze au făcut ca această diversiune politică să eșueze.

Partidul muncitoresc polonez și-a definit clar poziția sa politică în declarația „Pentru ce luptăm", difuzată în noiembrie 1943 și care completa un program cu același titlu publicat în februarie același an. În declarația amintită, P.M.P. făcea publice principalele scopuri ale luptei sale : intensificarea luptei pînă la eliberarea țării, realizarea unității tuturor forțelor democratice, înfăptuirea în viitorul apropiat a reformei agrare, naționalizarea industriei grele, reforme democratice, asigurări sociale, pedepsirea trădătorilor ș.a. Programul publicat de comuniști corespundea năzuințelor întregului popor polonez. Programul fusese aprobat și de alte organizații democratice, apropiate de P.M.P. Un eveniment remarcabil în istoria puterii populare din Polonia a reprezentat, constituirea la Varșovia, în noaptea Anului Nou 1944, a Consiliului Național al Țării — Krajowa Rada Narodowa — organ conducător al Frontului Național Democratic format din P.M.P., P.S.P. — aripa de stînga, sindicatele și țărăniștii de stînga. Președinte al K.R.N. a fost ales conducătorul comunist Boleslaw Bierut.

În anul 1943, rezistența antifascistă în *Cehoslovacia* a trecut prin perioade grele, datorită represiunilor la care a fost supusă populația din partea ocupanților. Numeroși comuniști au fost exterminați între

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

care și redactorul gazetei legale „Rude Pravo", Julius Fucik, care a lăsat omenirii cunoscutul său „Reportaj cu ștreangul la gît", mărturie emoționantă a unui patriotism fierbinte și curaj de neînfrînt. Cu toată teroarea, muncitorii cehi continuau sabotajul mașinii de război germane, iar organizațiile clandestine tipăreau broșuri și manifeste antinaziste. Multe din obuzele care urmau să ia calea Frontului de est erau umplute cu nisip, numeroase tancuri și tunuri lucrate în uzinele din Cehia aveau defecțiuni care nu se puteau remedia.

În Slovacia, în anul 1943 s-a adîncit criza politică și militară ca urmare a opoziției mereu crescînde a populației față de regimul fascist Tiso-Tuka, a destrămării armatei slovace. Zeci de mii de soldați slovaci trimiși cu forța pe Frontul de răsărit, alături de germani, au trecut în rîndurile armatei sovietice sau la partizani. În septembrie 1943, în Slovacia s-a constituit Consiliul național, organ politic reprezentativ la care au participat comuniștii, socal-democrații și agrarienii. Obiectivul principal al Consiliului național slovac a fost eliberarea națională și reconstituirea statului cehoslovac independent și suveran. Mișcarea de partizani a dobîndit un nou impuls în Slovacia, prin înrolarea a numeroși tineri care refuzau să se prezinte la mobilizare.

În anul 1943, cehoslovacii au luptat pe Frontul de est, alături de armata sovietică în cadrul unității comandate de lt. colonelul Ludvig Svoboda. Corpul de armată cehoslovac s-a remarcat în luptele pentru orașele Harkov și Kiev, cît și în acțiunile din Ucraina apuseană, la începutul anului 1944. Numeroși cehi au acționat în rîndurile forțelor armate britanice, mai ales în aviație (R.A.F.).

La începutul anului 1944, condițiile politico-militare favorabile au permis extinderea mișcării de partizani în Slovacia și intensificarea acțiunilor partizanilor împotriva autorităților fasciste și a militarilor hitleriști.

În *Ungaria* înfrîngerile suferite de trupele maghiare pe frontul antisovietic ca și lipsurile mereu crescînde ca urmare a jafului hitlerist au contribuit la creșterea opoziției și rezistenței față de regimul horthyst, față de război și alianța cu Germania. Partidul comunist prin organul său de presă clandestin „Szabad Nép" ca și prin postul de radio „Kossuth" ducea o amplă acțiune de lămurire a maghiarilor, arătînd pericolele care amenințau țara. În același timp, comuniștii continuau să propună Partidului social-democrat și Partidului micilor proprietari, partide legale, alianța avînd ca scop principal scoaterea Ungariei din război și constituirea unui guvern democratic.

La 18 martie 1944, Horthy a fost convocat de Hitler la Salzburg. Regentuluui i s-a comunicat hotărîrea „Führer-ului" de a ocupa Ungaria și dorința ca în locul lui Kallay în funcția de prim-ministru să fie numit generalul Sztojái, credincios Germaniei. A doua zi Ungaria a fost ocupată de 11 divizii hitleriste.

În fața noii situații, Partidul Comunist, care în iunie 1943 și-a schimbat denumirea în Partidul păcii, a reușit să obțină consimțămîntul P.S.D. și a Partidului micilor proprietari pentru constituirea, în aprilie 1944, a Frontului Maghiar, alianță politică avînd ca scop principal formarea unui guvern democratic și scoaterea Ungariei din război.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Intensificarea rezistenței antifasciste în țările Europei apusene. (1943—1944)

Victoriile hotărîtoare ale armatelor sovietiece în 1944 alături de victoriile aliaților accidentali au influențat favorabil lupta de eliberare antifascistă din țările ocupate din Europa nordică și occidentală, cît și lupta antifascistă din Germania.

În această perioadă *Franța* cu condițiile sale prielnice de relief a devenit o adevărată țară de partizani, iar poporul francez prin lupta sa antifascistă și-a adus contribuția la eliberarea țării sale.

Desființarea „zonei libere" și ocuparea de către germani a întregii Franțe, în noiembrie 1942, a avut drept consecință înrăutățirea considerabilă a situației poporului francez. Franța, cu toate resursele sale, a fost supusă unui regim și mai sever, dictat de „războiul total" pe care-l duceau hitleriștii.

În februarie 1943, naziștii cu ajutorul lui Laval, primul-ministru al guvernului de la Vichy, au introdus munca obligatorie pentru toți bărbații între 16—60 de ani și femeile nemăritate sau fără copii, între 18—45 de ani. Francezii trebuiau să lucreze în uzinele militare, la lucrări de fortificații, în organizația germană de construcții Todt, în ferme agricole și mai ales în uzinele militare din Reich. Instituirea regimului muncii forțate a contribuit într-o mare măsură la creșterea rîndurilor Rezistenței, la intensificarea acțiunilor de partizani. La îndemnul Partidului comunist și a altor organizații, tinerii supuși regimului muncii obligatorii s-au refugiat în „maquis" [1], în regiunile muntoase și păduroase de pe tot cuprinsul Franței. Acești tineri partizani au fost încadrați în Armata secretă sau în F.T.P., instruiți și înarmați pe măsura posibilităților. În anul 1943 au fost întreprinse de către patrioți peste 2.000 acțiuni de luptă care au provocat ocupanților însemnate pagube și pierderi. Cele mai multe și mai îndrăznețe acțiuni au fost efectuate de F.T.P. organizație condusă de P.C.F. O realizare de cea mai mare însemnătate pentru lupta antifascistă a poporului francez a fost constituirea Consiliului Național al Rezistenței, la 27 mai 1943, în care intrau toate organizațiile de rezistență, sindicatele și partidele politice antifasciste. Primul președinte al C.N.R. a fost patriotul francez Jean Moulin, unificatorul Rezistenței, iar după arestarea și asasinarea bestială a acestuia, în iulie 1943, președinte al C.N.R. a fost ales Georges Bidault, reprezentantul organizației Combat. Ca o recunoaștere a rolului deosebit de activ al P.C.F. în Rezistență, reprezentantul P.C.F. Pierre Villon a fost numit președinte al Comitetului Militar de Acțiune (C.O.M.A.C.), organul militar al C.N.R.

În iunie 1943 s-a unificat și rezistența externă prin constituirea la Alger a Comitetului Francez de Eliberare Națională în frunte cu generalii de Gaulle și Giraud.

De asemenea, printre acțiunile strălucite ale Rezistenței din 1943 se numără eliberarea insulei Corsica, primul departament al Franței eliberat de patrioți. Această faptă vitejească s-a petrecut în septembrie 1943, după capitularea Italiei, care ocupase insula în 1942. Rezistența

[1] Tufiș, crîng în franceză. Prin extinderea sensului, cuvîntul „maquis" înseamnă detașamente înarmate de partizani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

franceză şi-a făcut publice principiile şi scopurile pentru care luptă, difuzînd Programul de acţiune adoptat de C.N.R., la 15 martie 1944. Acest document, aprobat de generalul de Gaulle, chema pe francezi să-şi intensifice lupta antifascistă, iar în partea finală expunea scopurile pentru care luptă C.N.R. : restabilirea independenţei şi suveranităţii Franţei, crearea unei republici democratice, asigurarea drepturilor şi libertăţilor democratice, naţionalizarea unor sectoare ale economiei naţionale, pedepsirea trădătorilor şi colaboraţioniştilor ş.a.

Programul C.N.R. a fost un document democratic, care a stat la baza Constituţiei Republicii a patra. El a contribuit la însufleţirea luptei antifasciste, stabilind idealuri apropiate inimii şi minţii tuturor francezilor.

În 1944 în luna mai s-a realizat şi unirea pe plan militar a Rezistenţei prin constituirea Forţelor Franceze din Interior (F.F.I.) coordonate de C.O.M.A.C. În F.F.I. au intrat toate organizaţiile militare ale Rezistenţei care îşi păstrau conducerea autonomă, dar acţionau după un plan comun. O treime din numărul membrilor F.F.I. aparţineau organizaţiei F.T.P. condusă de comunişti.

Debarcarea aliată în Franţa a constituit semnalul pentru declanşarea unei adevărate insurecţii naţionale antifasciste în această ţară. La apelul P.C.F. publicat în „l'Humanité" din 9 şi 15 iunie, partizanii comunişti au trecut în întreaga ţară la atacarea transporturilor, telecomunicaţiilor şi garnizoanelor inamicului. În luptă s-au încadrat şi celelalte organizaţii de Rezistenţă. Zonele cele mai importante ale insurecţiei au fost Masivul Central, Alpii, Limousin, Savoia Superioară, Dordogne, Jura, Bretagne, Drôme ş.a. Prin acţiunile lor, partizanii au îngreunat legăturile ocupanţilor cu frontul din Normandia, au împiedicat transportul de trupe din sudul şi centrul Franţei spre front, au blocat telecomunicaţiile ş.a. Comandamentul german a fost nevoit să folosească împotriva partizanilor Armata I, formată din 12 divizii.

Generalul Eisenhower comandantul forţelor aliate care au debarcat în Franţa a dat o înaltă preţuire ajutorului primit de la partizanii francezi, iar revista britanică „Observer" a asemuit acţiunea lor cu aceia a 10 divizii debarcate în spatele frontului inamic.

Franţa şi omenirea progresistă nu vor uita niciodată groaznica crimă a naziştilor la Oradour-sur-Glane, în iunie 1944, cînd o subunitate a diviziei SS „Das Reich" a ars peste 600 de locuitori ai comunei amintite drept represalii pentru că un soldat german fusese ucis la 50 km. depărtare de această comună ! Momentul culminant şi strălucit al Rezistenţei franceze a fost insurecţia armată de la Paris din zilele de 19—25 august 1944 şi eliberarea capitalei Franţei. Rolul hotărîtor în organizarea şi conducerea insurecţiei pariziene l-a jucat P.C.F., prin organizaţiile sale ilegale şi comuniştii cu funcţii de răspundere în Rezistenţă. Organele conducătoare ale insurecţiei au fost Comitetul parizian de eliberare în frunte cu comunistul Tollet şi Comandamentul F.F.I. din regiunea pariziană în frunte cu colonelul Rol-Tanguy, comunist.

Împotriva insurecţiei pariziene s-a încercat un sabotaj în ziua de 21 august, cînd unii membri burghezi ai C.N.R. şi reprezentanţi gaullişti

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

au încheiat un armistiţiu cu nemţii, însă această manevră a fost dejucată de comunişti şi insurecţia a continuat cu şi mai mare vigoare. În seara zilei de 24 august, în Paris au intrat primele detaşamente ale Diviziei a doua blindate franceze, iar în ziua de 25 august întreaga divizie. La 25 august ora 17, generalul Dietrich von Choltiz, comandant al Marelui Paris, a semnat capitularea garnizoanei germane în faţa generalului Leclerc comandantul Diviziei a 2-a blindate şi a colonelului Rol-Tanguy, comandantul F.F.I. din regiunea pariziană. Cu aceasta, insurecţia pariziană a luat sfîrşit, iar la 26 august şi-a făcut intrarea triumfală în capitală preşedintele Guvernului provizoriu al Republicii franceze, generalul Charles de Gaulle, iar guvernul Franţei s-a instalat la Paris.

La lupta de eliberare a poporului francez au participat şi numeroşi cetăţeni români, adăugîndu-se prin aceasta unei prietenii tradiţionale noi dimensiuni.

În anii 1943—1944 s-au înmulţit acţiunile antiaziste şi în alte ţări ale Europe occidentale. În *Olanda* de exemplu în februarie 1943 a fost ucis generalul colaboraţionist H. A. Seifferdt, comandantul Legiunii antibolşevice olandeze. Germanii au răspuns prin represalii sîngeroase însă poporul olandez n-a depus armele. Olandezii au refuzat să plece la muncă în Germania, să furnizeze alimente şi alte produse agricole ocupanţilor, au provocat sabotaje în întreprinderi. În Norvegia au continuat acţiunile de kommando împotriva uzinelor militare, a bazelor submarinelor din fiorduri ş.a.

În *Danemarca* în semn de protest împotriva instiurii portului obligatoriu al stelei galbene de către evrei, regele Cristian IX şi-a cusut pe piept o stea galbenă, fapt ce i-a determinat pe ocupanţi să interzică regelui Danemarcei părăsirea palatului regal.

O mare amploare a cunoscut mişcarea de rezistenţă antifascistă în *Italia* în anii 1943—1945. În septembrie 1943 trupele hitleriste au ocupat întreaga Italie, la nord de Napoli, părăsit de germani în urma unei insurecţii victorioase a napolitanilor. Acţiunile militare s-au desfăşurat în Italia din sepembrie 1943 pînă în aprilie 1945, ritmul înaintării aliate fiind foarte încet.

Aceasta a însemnat un an şi jumătate de sîngeroasă ocupaţie nazistă, de jaf şi asuprire pentru majoritatea italienilor.

În septembrie 1943, un detaşament SS condus de maiorul Skorzeny, a eliberat din hotelul alpin în care era deţinut, pe fostul dictator fascist Benito Mussolini, iar Hitler l-a pus pe amicul său eliberat în fruntea „Republicii sociale italene", marionetă a ocupanţilor.

Forţele patriotice ale poporului italian în frunte cu comuniştii au pornit la organizarea luptei antinaziste şi antifasciste încă din primele zile ale ocupaţiei.

La Milano s-a constituit Comitetul de Eliberare Naţională al Italiei de nord din reprezentanţii partidelor comunist, socialist, creştin-democrat şi liberal, componenţii viitoarei coaliţii guvernamentale.

Din octombrie 1943 au început să acţioneze brigăzile „Garibaldi" constituite de comunişti. Alături de partizanii comunişti, împotriva ocupanţilor şi miliţienlor fascişti, au luptat şi alţi partizani. În vara anului 1944 toate detaşamentele de partizani au fost unite sub comandă unică într-o organizaţie militară numită Corpul de voluntari ai libertăţii, sub

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

conducerea C.E.N. din Italia de nord. În toamna anului 1944 în Italia ocupată existau 15 regiuni eliberate de partizani, guvernate de Comitete naţionale locale.

O profundă dezamăgire a produs în rîndurile partizanilor italieni hotărîrea Comandamentului aliat de a amîna eliberarea Italiei de Nord în primăvara anului 1945 şi ordinul din decembrie 1944 al generalului Alexander, comandantul forţelor aliate din Italia, prin care partizanii erau îndemnaţi să se întoarcă la vetrele lor pînă în primăvară.

Partizanii au continut să lupte înfruntînd un inamic puternic şi crud precum şi rigorile iernii în munţi. La începutul anului 1945, 6 divizii germane şi majoritatea miliţiei fasciste luptau împotriva partizanilor.

În cadrul C.E.N., partidul comunist a militat pentru organizarea unei insurecţii naţionale în Italia de nord, iar punctul de vedere al comuniştilor a fost acceptat şi de celelalte partide.

La 9 aprilie 1945, trupele americane şi engleze au reluat ofensiva spre Italia de nord din regiunea Bolognei. Folosind condiţiile militare favorabile, pentru a împiedica jefuirea şi distrugerea de către nemţi a minunatelor oraşe italiene din nord, C.E.N., la propunerea comuniştilor, a transmis, la 24 aprilie 1945, ordinul declanşării grevei generale şi insurecţiei armate în întreaga Italie de nord. În zilele de 25—29 aprilie cît a durat insurecţia, patrioţii italieni au eliberat 125 oraşe între care Milano, Torino, Genova şi Veneţia, uşurînd la maximum sarcina anglo-americanilor. La 29 aprilie, trupele germane din Italia de nord au capitulat. Odată cu declanşarea insurecţiei, căpeteniile fasciste în frunte cu Mussolini au încercat să fugă în Elveţia, dar la 28 aprilie, în regiunea lacului Como, aceştia au fost prinşi şi executaţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ÎNFRÎNGERILE SUFERITE DE ARMATELE HITLERISTE ÎN PRIMA JUMĂTATE A ANULUI 1944 PE FRONTUL DE RĂSĂRIT

În anul 1944, în urma unor lovituri nimicitoare, armatele sovietice au curăţat de duşmani teritoriul Uniunii Sovietice şi în colaborare cu trupele române, bulgare, iugoslave, cehoslovace şi poloneze i-au alungat pe cotropitorii hitlerişti din Europa de răsărit şi sud-est.

La sfîrşitul anului 1943, linia frontului sovieto-german se întindea din regiunea Leningradului la Vitebsk în Bielorusia, Jitomir în Ucraina şi pînă la Herson pe Malul Mării Negre. Frontul avea aproape 2.000 km. lungime. Comandamentul geraman continua să acorde cea mai mare însemătate frontului sovieto-german ; aici acţionau 257 divizii germane şi satelite. La începutul anului 1944, armata germană reprezenta încă o forţă redutabilă, iar industria de război a Germaniei, alimentată cu materiile prime şi mînă de lucru din ţările cotropite şi satelite, dădea o producţie mereu crescîndă, pînă în a doua jumătate a anului 1944. Spre deosebire însă de 1943, cînd comandamentul hitlerist a putut organiza operaţiunea ofensivă din regiunea Kursk, în 1944, hitleriştii trecuseră în defensivă pe toată linia frontului.

Pentru anul 1944, Comandamentul suprem sovietic a adoptat un plan care prevedea executarea unor lovituri succesive în diferite sectoare ale frontului, ţinînd seama de faptul că rezervele inamicului erau limitate şi că întîmpina greutăţi în transporturile de rocadă. Principalul scop strategic era eliberarea deplină a teritoriului cotropit de armatele duşmane, mutarea teatrului de operaţiuni în afara graniţelor Uniunii Sovietice. În prima jumătate a anului 1944 trebuia lichidată blocada Leningradului şi ulterior eliberate Ucraina din dreapta Niprului şi Crimeea.

În ianuarie—martie a fost întreprnsă marea operaţie ofensivă de la Leningrad şi Novorod de către trupele Fronturilor Leningrad şi Volhov, în cooperare cu trupele Frontului 2 baltic, a Flotei din Marea Baltică şi cu concursul unor unităţi de partizani. Ofensiva a început la 14 ianuarie, iar trupele sovietice, rupînd fortificaţiile inamice, au reuşit să înainteze mult spre vest.

În urma acestei operaţii, Leningradul, oraşul care prin rezistenţa eroică a populaţiei sale a înfruntat timp de peste 900 de zile urgia încercuirii, a fost complet eliberat de blocadă, iar întreaga regiune curăţată

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de trupele germane. Inamicul a fost împins în Estonia. Operația de la Leningrad a marcat un moment important în desfășurarea războiului pe frontul sovieto-german. Peste 25 de divizii germane au fost nimicite sau au suferit pierderi foarte mari. Trupele germane au fost respinse pe adîncimi variind între 190 și 280 km.

În aceeași perioadă, armatele sovietice au fost angajate în acțiuni decisive și în partea de sud a frontului sovieto-german. Eliberarea Ucrainei din dreapta Niprului unde era concentrată cea mai mare parte a trupelor inamice, constituite în grupul de armate „Sud" și grupul de armate „A", în care intrau circa 70% din toate diviziile de tancuri și 50% din cele motorizate aflate pe acest front, a reprezentat cea mai importantă etapă a luptelor purtate de armata sovietică, în prima jumătate a anului 1944.

Ofensiva sovietică, care a început la 24 decembrie 1943, s-a desfășurat în două etape. În prima etapă, din ianuarie pînă în martie 1944, trupele celor patru fronturi ucrainiene au executat operațiile Korsun — Șevcenko, Rovno — Luțk și Nokopol — Krivoi Rog. În cea de a doua etapă a ofensivei din prima jumătate a anului 1944, trupele sovietice și-au continuat înaintarea spre granițele vestice ale Uniunii Sovietice. În cursul acestei etape au fost executate trei mari operații pe direcțiile Cernăuți, Uman și Odessa. Cu eliberarea Odessei și a Crimeei, executată în cooperare cu Flota Mării Negre și cu flotilele militare de Azov, ofensiva armatei sovietice din iarna și primăvara anului 1944 s-a încheiat.

Marea ofensivă executată de armata sovietică în Ucraina din dreapta Niprului a fost o operație de mare anvergură, desfășurată pe un front de aproape 1.400 km. În cursul ei, trupele sovietice au pătruns cu peste 450 km. în adîncimea dispozitivului inamic. Ele au nimicit sau scos din luptă circa 80 de divizii, au distrus sau capturat o imensă cantitate de tehnică și materiale de război. În urma acestei ofensive, trupele sovietice au ajuns pe următorul aliniament : Verba, Kolomeea, Iași, Orhei, Dubosari și în continuare pe Nistru pînă la Marea Neagră.

În legătură cu ieșirea armatei sovietice la granița cu România, la 2 aprilie 1944, guvernul U.R.S.S. a publicat o declarație în care propunea încheierea armistițiului. Declarația mai menționa că U.R.S.S., nu urmărește anexiuni teritoriale în România și nici schimbarea orînduirii de stat, armatele sovietice vor urmări pe teritoriul român trupele germane pînă la înfrîngere. În urma refuzului lui Antonescu de a încheia armistițiul, guvernul sovietic a declarat că interesele războiului impun continuarea luptelor și pe teritoriul României.

DEBARCAREA ANGLO-AMERICANĂ ÎN NORMANDIA. DESCHIDEREA CELUI DE-AL DOILEA FRONT ÎN EUROPA

Eliberarea Franței, Belgiei și Olandei

Deschiderea frontului în Europa occidentală a avut loc într-o perioadă în care, pe Frontul de est, trupele sovietice erau pe cale de a sfîrși eliberarea teritoriului U.R.S.S. și strămutaseră o parte a frontului pe teritoriile răsăritene ale Poloniei și României. Orice amînare a deschiderii Frontului de vest de către anglo-americani putea,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

de acum, să aibe urmări politice nefavorabile pentru ei. Aliaţii occidentali s-au angajat la Teheran să deschidă un front în Franţa pînă la 1 mai 1944 şi nimic nu mai putea justifica întîrzierea lui, doar condiţiile meteorologice, după cum s-a întîmplat.

Operaţiunea de invazie a fost pregătită sub comanda generalului Dwight Eisenhower. În Anglia au fost concentrate trupe, nave, avioane, tancuri, artilerie etc., iar diviziile care trebuiau să participe la debarcare au fost antrenate special pe plajele Marii Britanii.

S-a organizat minuţios acţiunea de apărare contra-spionaj a acestor pregătiri, încît serviciile de informaţii ale Reich-ului nazist n-au putut afla nimic precis despre efectivele, ziua şi locul debarcării. Însuşi locul debarcării a fost astfel ales încît germanii să nu se aştepte : departe de coastele engleze, cu un ţărm fără golfuri, cu ape puţin adînci. Aceste din urmă neajunsuri urmau a fi suplinite prin pontoane dinainte construite şi apoi amplasate la 2—3 km. de ţărm în timpul debarcării.

Aliaţii pregătiseră pentru debarcarea în Normandia 39 de divizii ; 10 divizii urmau să debarce mai tîrziu, în sudul Franţei, iar 40 de divizii americane erau ţinute în rezervă, în S.U.A. La această operaţiune de mari proporţii au participat circa 11.000 avioane de vînătoare, bombardament şi transport, 2.600 plantoane şi o flotă de 6.483 nave de toate categoriile. A fost cea mai puternică concentrare pentru o operaţie de invazie cunoscută pînă atunci.

Zona de debarcare a fost stabilită pe o porţiune de 70 mile între Cherbourg şi Le Hâvre, între gurile rîului Orne şi golful Vey. Au fost fixate sectoare de debarcare denumite convenţional Utah, Omaha, Gold, Juno şi Sword.

Noaptea de 5 spre 6 iunie 1944 a fost, în zona de debarcare, întunecată, fără lună, iar marea agitată. Navele au străbătut distanţa din porturile engleze de plecare pînă în apropierea coastelor normande fără nici un incident, nefiind reperate. La circa 12 mile de ţărm, uriaşa *armadă* s-a oprit, primul rol revenind navelor de război şi aviaţiei. Operaţiunea de invazie a început la puţin timp după miezul nopţii de 5 spre 6 iunie 1944.

Trupele engleze, americane şi canadiene au început să debarce în zonele prestabilite între orele şase şi şapte în dimineaţa de 6 iunie, în timpul refluxului. În sectorul Utah au debarcat 4 divizii americane, în sectorul Omaha 3 divizii din aceiaşi ţară, iar în celelalte trei sectoare au debarcat 7 divizii şi 4 brigăzi anglo-canadiene.

În acest timp, în Europa occidentală, comandamentul hitlerist dispunea de 59 divizii amplasate din Olanda şi pînă în sudul Franţei. Aviaţia era puţină, circa 500 aparate operaţionale, iar flota de suprafaţă era inexistentă. În Normandia erau 9 divizii de infanterie şi o divizie de tancuri. Această armată făcea parte din grupul de armate B comandat de mareşalul Rommel, iar comandant al armatelor germane din vestul Europei era mareşalul Rundstedt. În zona de debarcare se aflau trei divizii de infanterie germane şi o divizie blindată, 21 Panzerdivizion. Rezistenţa germană n-a fost aceeaşi în sectoarele de debarcare. Germanii au depus o rezistenţă crîncenă în sectorul Omaha, provocînd pierderi însemnate americanilor. De asemenea, Divizia 21 blindată germană

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

s-a mobilizat repede pentru a opri înaintarea britanicilor. În majoritatea zonei, însă, rezistența germană a fost slabă, forțele germane fiind mult inferioare trupelor aliate debarcate.

Este important de reținut faptul, că nici unul dintre factorii responsabili, respectiv Rommel, Rundstedt și Hitler n-au crezut că se efectuase debarcarea adevărată. Această operațiune era luată drept o diversiune, menită a camufla adevărata debarcare. De aceea Hitler n-a acceptat în nici un chip transferarea Armatei 15 cu 10 divizii din Franța de nord spre Normandia. La 24 ore de la începutul debarcării, pe plajele normande se găseau deja 155.000 de soldați și ofițeri americani, britanici și canadieni. La o săptămînă după invazie cele cinci sectoare de debarcare s-au unit într-un front de 80 km. lungime și 10—18 km. adîncime. În Franța luptau circa 327.000 soldați aliați. Invazia a reușit, iar germanii au pierdut posibilitatea de a o anihila pe plaje. Drept răzbunare pentru invazie, Hitler a ordonat la 13 iunie 1944 începerea bombardamentelor asupra Londrei cu proiectilul cu reacție teleghidat — V_1 (Vergeltung = răzbunare). Tot atunci, la 10 iunie 1944, hitleriștii au comis drept răzbunare pentru un german ucis una dintre cele mai odioase crime pe teritoriul Franței: masacrarea populației din comuna Oradour-sur-Glane. Au fost ucise 642 persoane: bărbații au fost împușcați iar femeile și copiii arși de vii în biserica satului.

La 27 iunie 1944, americanii au eliberat portul Cherbourg, obținînd astfel un important punct de sprijin prin care s-au adus rezervele. La începutul lunii iulie, aliații au eliberat orașele Caen și Saint-Lo, distruse de bombardamentele aviației și artileriei. Pînă la 1 iulie fuseseră debarcați în Franța 920.000 de soldați și ofițeri aliați, în luptă fiind 31 divizii. De la mijlocul lunii iulie, frontul din Normandia s-a stabilizat pînă la 25 iulie. La 26 iulie, forțele aliate luau pe un front de 100 km. lungime, cu o adîncime de 35—50 km. Pe front se găseau Armatele 1 și 3 americane, 2 engleză, 1 canadiană, Divizia 2 blindată franceză, Corpul polonez, în total 41 divizii. De partea cealaltă a frontului se găsea Armata 5 de tancuri germană cu 14 divizii și Armata 7 cu 10 divizii.

Debarcarea și înaintarea aliaților în Franța a declanșat semnalul unei adevărate insurecții naționale a poporului francez împotriva cotropitorilor hitleriști. Luptătorii din rezistență au declanșat un război împotriva comunicațiilor inamicului, au aruncat în aer căi ferate, au tăiat liniile telefonice, au atacat pe șosele convoaiele inamice care se deplasau spre frontul din Normandia. Se consideră că în rezistență a luptat în lunile iunie-august 1944 circa o jumătate de milion de francezi.

Armatele anglo-americane au reluat la 25 iulie ofensiva în Franța de nord-vest. Planul aliat pentru etapa imediat următoare prevedea cucerirea peninsulei Bretania, înaintarea pe direcția le Mans-Alençon și respingerea hitleriștilor peste Sena. Aliații înaintau încet, dar pînă la 10 august au fost eliberate orașele Saint Mâlo, Saint Nazaire, Le Mans ș.a. Au fost cucerite cîteva capete de pod peste Sena la nord și sud de Paris.

Genralul Fisenhower nu intenționa să cucerească Parisul printr-un atac frontal. Se avea în vedere ocolirea Parisului pe la nord și sud, înaintarea spre răsărit și lăsarea capitalei Franței în urmă, ca într-o pungă. După un timp, se considera că garnizoana germană din Paris va

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

capitula. Strategii americani au explicat această decizie prin necesitatea cruțării minunatului oraș de pe Sena, dar existau și calcule de om zgîrcit — nedorința americanilor de a lua asupra lor sarcina aprovizionării temporare a unei metropole cu peste două milioane și jumătate de locuitori într-o perioadă în care mijloacele lor erau orientate în altă direcție. La felul cum trebuiau să trăiască parizienii în încercuire, aliații lor s-au gîndit mai puțin.

Socotelile strategilor americani au fost date peste cap de luptătorii din rezistența pariziană. La 19 august 1944, la apelul P.C.F., al Consiliului Național al Rezistenței, a început insurecția armată la Paris, care s-a terminat victorios la 25 august cu eliberarea capitalei Franței de sub ocupația nazistă. Insurecția pariziană a fost momentul culminant al Rezistenței franceze.

Cu cîteva zile înainte de insurecția pariziană, la 15 august 1944, s-a realizat o nouă debarcare americano-franceză în sudul Franței. Într-un sector de plajă situat între Toulon și Fréjus au debarcat 6 divizii americane și 4 divizii franceze. Acțiunea de debarcare în sud a fost mult ușurată de activitatea celor 24.000 partizani care acționau în zonă. În fața forțelor aliate acționa Armata 19 germană cu 7 divizii. La 26 august, armatele franceze au eliberat Marsilia și Toulon.

Unitățile aliate au înaintat într-un ritm rapid pe valea Ronului, iar la 3 septembrie 1944 a fost eliberat orașul Lyon. Ca și în nordul Franței, în sud și în centru, activitatea rezistenței a fost deosebită, acțiunile ei ajutînd frontul aliat.

La 18 septembrie 1944, forțele aliate care veneau din sud au făcut joncțiunea cu frontul din nord-vest în regiunea orașului Dijon, creîndu-se astfel un front compact de la granița cu Elveția, pînă la Canalul Mînecii, pe linia Belfort — Nancy — Metz — Luxemburg — Liège — Anvers. În septembrie 1944, prin parașutarea unei întregi armate, anglo-americanii au deschis un front și în Olanda.

Încă înainte de eliberarea Parisului, Pétain și Laval, De Brinon, Darnand, Doriot, Déat și alte căpetenii ale regimului de la Vichy s-au refugiat la protectorii lor hitlerişti. Colaboraționiștii francezi au fost încartiruiți la Siegmaringen în Germania; ei mai nădăjduiau într-o minune.

Eșecul contraofensivei germane din Ardeni

În toamna anului 1944, armatele americane, engleze și franceze au purtat lupte grele pentru eliberarea Franței de nord-est, a Belgiei și Olandei. După eliberarea orașului Strasbourg și a altor localități, forțele aliate au atins Rinul sau se apropiau de Rin. În decembrie 1944, frontul atinsese, din Olanda și pînă în Franța, granițele Germaniei. Pentru Comandamentul aliat se punea de acum înainte problema trecerii Rinului și pătrunderea în Germania occidentală. În aceeași perioadă și trupele sovietice se apropiau dinspre răsărit de granițele Reich-ului nazist. Conducătorii Germaniei hitleriștte, cuprinși de panică, au încercat să dea o lovitură decisivă pe Frontul de vest, pentru a-și arunca apoi toate forțele asupra trupelor sovietice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 16 decembrie 1944, după o puternică pregătire de artilerie, un grup de armate germane, format din 10 divizii blindate și 14 divizii motorizate și de infanterie sub comanda bătrînului mareșal von Rundstedt, a trecut la ofensivă din direcția orașelor Monschau (Germania) și Echternach (Luxemburg) spre interiorul teritoriului belgian, în sectorul de întîlnire a diviziilor engleze și americane. Scopul era ruperea frontului anglo-american, înaintarea rapidă spre litoral, ocuparea orașului Anvers și încercuirea armatelor anglo-americane în Belgia.

Ofensiva germană a produs surpriză și neliniște la Comandamentul aliat, mai ales că germanii reușiseră să înainteze într-o săptămînă circa 110 km. pe un sector de 100 km. lățime. Trupele germane au atins fluviul Meuse în apropiere de Liège. Însă succesele germane nu au fost decît temporare. Trupele aliate rezistă, iar 5.000 de avioane lansate împotriva armatelor germane pun capăt acestei ofensive. Trupele germane sînt silite să se retragă, iar la 30 ianuarie, situația revine la stadiul inițial. Ofensiva germană din sectorul Ardeni a eșuat cu pierderea a 120.00 de oameni. A fost ultima ofensivă germană pe Frontul de vest. A fost rîndul armatelor engleze, americane și franceze să pornească ofensiva. Este important de reținut faptul că atacul german din Ardeni a eșuat și din cauza începerii marii ofensive sovietice pe Frontul de răsărit, comandamentul hitlerist fiind nevoit să-și concentreze toate forțele în încercarea de a stăvili această ofensivă.

Agravarea crizei regimului nazist. Atentatul din 20 iulie 1944

Înfrîngerile repetate suferite de armata germană au accentuat criza regimului nazist. În aceste condiții, guvernul hitlerist a trecut la o nouă „mobilizare totală", înrolînd în armată tineri de 17 ani și bărbați de 50 de ani, locul acestora în producție urmînd a fi luat de muncitorii străini și de femei. În același timp, organele de represiune ale statului hitlerist urmăreau să înăbușe orice tendință și acțiuni antihitleriste. În prima jumătate a anului 1944, Gesapoul a efectuat peste 60.000 de arestări, majoritatea arestaților fiind tirmiși în lagăre. Teroarea era atît de cumplită, iar rețeaua organelor de represiune era atît de întinsă, încît acțiunile de sabotaj, propaganda antihitleristă deveniseră deosebit de dificile. Ele n-au încetat însă ; alături de opoziția populară față de regimul hitlerist, la mijlocul anului 1944 s-a conturat mai clar o opoziție în cadrul claselor dominante față de Hitler care devenise periculos și inutil pentru păstrarea pozițiilor lor de clasă. Nădăjduind că prin înlăturarea lui Hitler și formarea unui nou guvern Germania va obține pace în apus, reprezentanții marcanți ai aristocrației, marii burghezii și ofițerimii au trecut la organizarea unui complot.

Țelul principal al acestui complot era evitarea înfrîngerii Germaniei și nu lupta pînă la ultimele consecințe împotriva dictaturii naziste. Complotiștii nu urmăreau să instaureze un regim democratic, ci un regim autoritar fără Hitler, aveau în vedere numai pacea separată cu puterile occidentale și eventual continuarea războiului împotriva Uniunii Sovietice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În fruntea complotului se găseau generalul Beck și mareșalul Witzleben. Generalul Stülpnagel, comandantul militar al Franței, era și el de partea complotiștilor. Își dăduseră aprobarea, fără a se angaja formal și mareșalii von Klüge și Rommel. Complotiștii aveau legături cu înalții demnitari naziști și cu șeful poliției din Berlin, von Helldorf. După unele mărturii, aceste legături ajungeau pînă la Himmler. Sarcina de a executa atentatul împotriva lui Hitler și-a asumat-o colonelul Klaus von Stauffenberg, șeful statului major al departamentului general al armatelor de rezervă.

La 20 iulie 1944, colonelul Klaus von Stauffenberg a lăsat la doi pași de Hitler o servietă avînd înăuntru o bombă cu mecanism reglabil. Von Stauffenberg participa la o consfătuire convocată de Hitler la cartierul general din Rastenburg (Prusia Orientală). Bomba a explodat, a ucis și rănit vreo 20 de persoane, însă Hitler a scăpat cu ușoare arsuri pe mîini și zgîrieturi pe față. Complotiștii au încercat să pună mîna pe putere la Berlin, însă au fost înfrînți, arestați și trimiși la moarte. După cifrele descoperite în arhive, aproape 5.000 de germani au fost executați fie că aveau sau nu legături cu complotul. Descoperirea complotului a dus la o înăsprire a teroarei în Germania, iar scăparea lui Hitler era prezentată în propaganda oficială ca o minune, ca o voință a Providenței. Germania era tîrîtă implacabil spre cea mai cumplită catastrofă din istoria ei.

OFENSIVA ARMATEI SOVIETICE DIN VARA ANULUI 1944. OPERAȚIA IAȘI — CHIȘINĂU

Ca urmare a victoriilor obținute în prima jumătate a anului 1944, situația economică și militară a Uniunii Sovietice s-a consolidat. Eliberarea unor vaste teritorii a avut importante consecințe economice. În teritoriile curățate de dușman s-au luat imediat măsuri pentru refacerea și punerea în funcțiune a întreprinderilor industriale, a transporturilor, pentru organizarea producției agricole. Toate acestea au asigurat o mai bună aprovizionare a frontului cu alimente, cu echipament și tehnică de luptă.

În vara anului 1944, frontul se întindea pe o lungime de peste 4.400 km., de la Marea Barenț și pînă la Marea Neagră. Efectivele sovietice angajate pe acest front numărau 6.425.000 soldați și ofițeri cu 92.500 tunuri și aruncătoare de mine, 7.700 tancuri și peste 13.400 avioane.

Forțele inamice se ridicau la 179 de divizii (dintr-un total de 324) și 5 brigăzi germane și 49 de divizii și 18 brigăzi ale statelor satelite. În total 4.000.000 oameni, circa 49.000 tunuri și aruncătoare de mine, 5.250 tancuri și auto-tunuri și peste 2.800 de avioane.

Operațiile ofensive ale armatei sovietice din vara anului 1944 au început în Karelia unde în lunile iunie—iulie trupele Frontului Leningrad și ale Frontului Kareliei au executat operațiile Vîborg și Svir—Petrozavodsk, în urma cărora linia fortificată „Mannerheim" a fost străpunsă, aliniamentul frontului fiind împins la 1.500 km. de Leningrad.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Urmarea acestor evenimente militare a fost cererea de armistiţiu a guvernului finlandez înaintată guvernului sovietic, la 25 august şi acceptată la 29 august 1944. La 4 septembrie, Finlanda a rupt relaţiile cu Germania şi la 19 septembrie a semnat armistiţiul cu Naţiunile Unite. Guvernul finlandez se obligă să-şi retragă trupele la frontierele din 1940, să dezarmeze trupele germane aflate pe teritoriul său, să treacă armata pe picior de pace, să cedeze U.R.S.S. regiunea Petsamo şi să rupă relaţiile cu statele aliate ale Germaniei.

Între 23 iunie şi sfîrşitul lunii iulie 1044, armata sovietică a executat operaţia ofensivă strategică din Bielorusia, una din principalele operaţii ofensive din Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei. Scopul acestei ofensive era zdrobirea forţelor inamicului din compunerea Grupului de armate „Centru", eliberarea Bielorusiei, Lituaniei şi a unei părţi din Polonia, mutarea, şi pe această direcţie, a acţiunilor militare dincolo de graniţele Uniunii Sovietice.

În luptele din Bielorusia armata sovietică a înregistrat o nouă şi strălucită victorie. În încercuirile de la Vitebsk, Bobruisk şi est de Minsk au fost zdrobite forţele principale ale grupării de armate inamice „Centru", care a pierdut cu acest prilej circa 30 de divizii. În urma acestor bătălii a fost complet eliberată Bielorusia şi în cea mai mare parte Lituania. Forţînd Nemanul, trupele Frontului 3 bielorus au deschis căile spre Prusia Orientală.

În cursul ofensivei armatei sovietice din Bielorusia, din vara anului 1944, s-a desfăşurat şi operaţia Lublin-Brest.

La 27 iulie, Frontul 2 bielorus a eliberat oraşul Belostok, un important centru industrial şi nod de cale ferată, în drumul spre Varşovia. În aceeaşi perioadă, forţele principale ale Frontului 1 bielorus care acţionau spre Brest, au eliberat localităţile Baranovici şi Slonim. La 28 iulie 1944 a fost eliberat oraşul Brest, după ce gruparea de trupe inamice din această zonă fusese lichidată.

Concomitent, forţele sovietice de la aripa stîngă a frontului au ajuns, la 25 iulie 1945, pe Vistula, creînd capete de pod la vest de rîu, în zona Magnusev. Cu acest prilej a primit botezul focului în războiul antihitlerist şi Armata 1 poloneză care intra în compunerea Frontului 1 bielorus.

La 1 august, în Varşovia a izbucnit insurecţia populară care şi-a pus drept scop să elibereze capitala. Raportul de forţe era însă dezavantajos insurgenţilor, iar situaţia strategică nefavorabilă. În aceste condiţii, după 63 de zile de eforturi eroice, insurecţia din Varşovia a fost înăbuşită în sînge.

În această perioadă, iulie-august, a fost executată de către trupele Frontului 1 ucrainean operaţia Lvov-Sandomierz, în Ucraina apuseană. După zdrobirea trupelor hitleriste masate în această zonă (grupul de armate germane „Ucraina de nord" a pierdut circa 40 de divizii nimicite total sau parţial), trupele sovietice continuîndu-şi ofensiva au ajuns la Vistula unde au stabilit un cap de pod pe malul de vest, în zona Sandomierz.

Cucerirea unor capete de pod peste Vistula a creat condiţii favorabile continuării ofensivei spre Berlin. În lunile august-septembrie

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

1944, armata sovietică a executat mari operații ofensive la aripa de sud a frontului sovieto-german. Printre acestea un loc important îl ocupă operația Iași-Chișinău.

Bogățiile naturale ale României și poziția ei geografică, la deschiderea a două direcții strategice extrem de importante : spre Peninsula Balcanică și de-a lungul Dunării spre Europa Centrală, a determinat comandamentul german să ia măsuri pentru menținerea pozițiilor sale în această zonă. Aici se găsea instalat pe un front cu o lungime de aproximativ 600 km. grupul de armate denumit „Ucraina de sud, sub comanda generalului Hans Friessner, compus din 47 divizii cu un efectiv de 643.000 oameni. În acest dispozitiv de apărare se găseau și două armate române : Armata 3 română, care împreună cu Armata 6 germană apărau un front de 310 km. între Prut și Marea Neagră, și Armata 4 română, care împreună cu Armata 8 germană și Corpul 17 de armată german apărau un front de 370 km între Prut și localitatea Soveja. Așa cum mărturisește în memoriile sale fostul comandant al grupului de armate germane amintit mai sus, alternarea marilor unități germane cu cele române și în cadrul armatelor „s-a făcut din motive de siguranță".

Starea de spirit antifascistă din țară, ostilitatea maselor și ostașilor față de continuarea războiului alături de Germania se găsește consemnată și în documentele germane ale timpului. În jurnalul de operații al grupului de armate „Ucraina de sud", la data de 1 august 1944 se menționa că poporul român „este obosit de război și se va căuta cel mai favorabil prilej pentru a ieși din război...".

Ofensiva sovietică din zona Iași-Chișinău a fost executată de Fronturile 2 și 3 ucrainene care însumau 90 de divizii, 6 corpuri mecanizate și de tancuri, 2 armate aeriene și un mare număr de unități militare. Alături de armata sovietică luptau Divizia de voluntari români „Tudor Vladimirescu" și o brigadă iugoslavă. Comandamentul sovietic a hotărît să execute două lovituri convergente, ambele pe direcția generală Huși, cu misiunea de a nimici forțele principale ale grupului de armate „Ucraina de sud" din zona Iași-Chișinău și a cuceri inițial aliniamentul Bacău, Leova, Tarutino-Galați.

Ofensiva a început în dimineața zilei de 20 august 1944, după o puternică pregătire de artilerie și de aviație. Încă din prima zi, trupele sovietice au făcut breșe în dispozitivul inamic, mai ales pe direcția Podul Iloaiei, Dealul Mare, Voinești și în zona Chițcani, pe Nistru. A doua zi, trupele sovietice au intrat în orașul Iași. În urma succesului obținut, Comandamentul suprem sovietic a ordonat fronturilor 2 și 3 ucrainene să treacă imediat la încercuirea și nimicirea inamicului.

În zilele următoare, trupele sovietice și-au continuat înaintarea pe două direcții convergente către Leova și Leușeni pe Prut, atingînd în seara zilei de 23 august aliniamentul general nord Tîrgu Neamț, Roman, nord Bîrlad, nord-vest Huși, nord-vest Bujoru, nord Chișinău, nord Tatar-Bunar.

În după amiaza zilei de 23 august a izbucnit revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă. În noile condiții politice și militare, comandamentul suprem sovetic, îndreptîndu-și efortul principal pentru încercuirea Grupului de armate „Ucraina de sud" a putut

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

totuși să degajeze un număr însemnat de mari unități pe care le-a dirijat spre alte sectoare ale frontului. Drept urmare, la 26 august, detașamentele mobile sovietice au depășit aliniamentul Adjud, Tecuci, Reni, Ismail, ajungînd în ziua următoare la Focșani și Galați. În același timp, unități ale Frontului 3 ucrainean au trecut Dunărea pe la Tulcea, îndreptîndu-se spre sud. În continuare, trupele sovietice au străbătut regiunile centrale și sudice ale României curățate de trupele fasciste de către forțele insurecționale române.

La 27 august, comandamentul Frontului 3 ucrainean, mareșalul F.I. Tolbuhin, a adresat grupării germane încercuite un ultimatum pentru a se preda fără condiții, subliniindu-se situația gravă în care se afla și imposibilitatea de a ieși din încercuire. Întrucît comandamentul hitlerist a refuzat să accepte condițiile din ultimatum trupele sovietice au trecut la lichidarea grupării hitleriste încercuite, fapt realizat pînă la 29 august 1944. Au fost complet nimicite sau capturate peste 18 divizii germane și s-a capturat o mare cantitate de materiale de război.

ÎNAINTAREA TRUPELOR AMERICANE, ENGLEZE ȘI FRANCEZE PE TERITORIUL GERMANIEI ÎN 1945

Planul aliaților de ofensivă în 1945 era conceput pe trei etape. În etapa I se prevedea ocuparea teritoriului german pe malul stîng al Rinului. În etapa II se preconiza trecerea Rinului, iar în ultima, înaintarea dincolo de Rin. După părerea specialiștilor, bătălia pentru trecerea Rinului nu putea fi angajată decît în luna mai, cînd apele scad, iar curentul încetinește. Evenimentele s-au desfășurat însă mai rapid decît le-au prevăzut stategii de la Comandamentul aliat, stabilit la Reims.

După luptele grele care s-au desfășurat începînd din noiembrie 1944, armatele franceze și americane au eliberat în întregime Alsacia, la începutul lunii februarie 1945. Tot atunci, Armata I canadiano-britanică a angajat lupte cu germanii la granița olando-germană, iar la 23 februarie 1945, Grupul 12 de armată american a atacat în direcția Rinului spre Köln, pe care-l ocupă la 7 martie. Lupte violente s-au desfășurat în regiunea Saar, apoi în Palatinat, pe malul stîng al Rinului. La începutul lunii matrie 1945, aliații atinseseră Rinul în numeroase puncte, de la Wesel și pînă la Strasbourg, însă nemții pregătiseră o rezistență dîrză pe malul drept al marelui fluviu și ca atare forțarea Rinului nu era ușoară. Întîmplarea a venit însă în ajutorul trupelor aliate. În dimineața zilei de 7 martie 1945, un detașament al Diviziei 9 blindate a S.U.A., comandat de locotenentul Karl Timmermann, a descoperit de pe o colină un pod rămas intact peste Rin, lîngă localitatea Remagen (situată între Bonn și Koblenz). Atacînd fulgerător cu tancurile și autoblindatele, detașamentul american a anihilat garda podului și i-a împiedicat pe germani să arunce podul în aer. A fost o șansă nesperată de către americani și un dezastru pentru germani. În luna martie, Rinul a fost trecut și în alte locuri de către americani, englezi și francezi. Armatele hitleriste se predau în masă, iar rezistența era slabă. Coloane nesfîrșite de prizonieri germani blocau drumurile pe care înaintau armatele aliate. După trecerea Rinului, armatele aliate au înaintat întru-n ritm rapid în întreaga Germanie occidentală. Armatele engleze și canadiene înaintau pe litoral și

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

în Ruhr. Americanii înaintau în Germania centrală și sudică. La 25 aprilie 1945 au ajuns pe Elba, unde, în regiunea orașului Torgau, s-au întîlnit cu trupele sovietice. Trupele americane au înaintat în Cehia pînă la Pilsen, iar în Austria pînă la Linz. Trupele franceze au acționat în regiunea Saar, în Pădurea Neagră și în Austria. La sfîrșitul lunii aprilie, întreaga rezistență hitleristă se concentra în zona Berlinului în fața trupelor sovietice, cucerit de către acestea în cursul aprigii bătălii a Berlinului.

Aliații occidentali au străbătut o parte însemnată a teritoriului Germaniei, însă rezistența trupelor germane a fost mult mai slabă decît pe Frontul de est. Înaintarea trupelor aliate a avut o importanță de netăgăduit în zdrobirea Germaniei hitleriste, acțiune în care rolul hotărîtor a revenit Uniunii Sovietice.

La 7 mai 1945, la Reims, generalii germani Jold și Friedeburg au semnat capitularea pe frontul occidental.

MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ ANTIFASCISTĂ DIN ȚĂRILE EUROPEI RĂSĂRITENE ÎN ANII 1944—1945

Anul 1944 a fost anul victoriilor hotărîtoare împotriva armatelor hitleriste și al insurecției naționale antifasciste. Loviturile primite în acest an de Germania, pe front și în spatele frontului, i-au produs nu numai mari pierderi materiale, dar și o demoralizare crescîndă în rîndurile armatei. Intensificarea mișcărilor de rezistență antifascistă din țările Europei au obligat comandamentul hitlerist să retragă de pe front mari unități pentru lupta împotriva forțelor rezistenței.

În primăvara anului 1944, lupta de eliberare antifascistă a poporului român a intrat într-o etapă hotărîtoare. Ura împotriva dictaturii lui Antonescu care aservise țara Germaniei naziste cuprinde mase din ce în ce mai largi de muncitori, țărani și intelectuali, militari, inclusiv cadre ofițerești cu funcții importante. Adîncirea crizei regimului antonescian, în condițiile victoriilor repurtate de armata sovietică și a creșterii stării de spirit antifascist al maselor a făcut ca diferite grupări ale claselor dominante să caute o cale de scăpare, detașîndu-se de dictatura antonesciană. Partidul Comunist Român a desfășurat o amplă muncă politică și organizatorică pentru pregătirea insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste. La 4 aprilie 1944 a fost desemnată în acest scop o conducere provizorie formată din Constantin Pîrvulescu, Emil Bodnăraș și Iosif Rangheț.

Primul pas către crearea unei alianțe politice antifasciste largi împotriva dictaturii lui Antonescu a fost crearea Frontului Unic Muncitoresc, prin acordul de acțiune comună realizat cu Partidul social-democrat (1 mai 1944). Unitatea de acțiune a clasei muncitoare a constituit coloana vertebrală a unei alianțe politice antifasciste mai largi. Voința crescîndă a maselor de a elibera țara de sub dominația hilteristă a determinat pe unii fruntași ai partidelor burgheze să adopte o poziție mai constructivă față de colaborarea cu partidul comunist. Opoziția grupurilor burgheze față de Antonescu și Germania nazistă, determinată, de sigur, de cauze și scopuri diferite, corespundea însă imperativului general al acelui moment : răsturnarea dictaturii antonesciene și eliberarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

țării de sub dominația hitleristă. După ce la începutul lunii mai 1944 și-au dat acordul pentru formarea unui comitet compus din reprezentanții partidelor comunist, social-democrat, național-țărănesc și național-liberal, conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. au acceptat să semneze, la 20 iunie 1944, platforma propusă de partidele comunist și social-democrat, pentru constituirea *Blocului național-democrat* care prevedea : încheierea armistițiului cu Națiunile Unite, ieșirea României din Axă și alăturarea ei la războiul antihitlerist, eliberarea țării de sub ocupația germană și restabilirea independenței și suveranității țării, înlăturarea dictaturii și instaurarea unui regim democratic constituțional.

Insurecția națională antifascistă și antiimperialistă din România a început la 23 august 1944, în condițiile ofensivei armatelor sovietice pe frontul de la Iași — Chișinău care prinsese în cleștele încercuirii grosul forțelor germane. În după-amiaza acestei zile, forțele insurecționale au arestat pe Ion Antonescu, pe locțiitorul său Mihai Antonescu și pe unii dintre titularii celor mai importante ministere. România a încetat operațiile militare împotriva Uniunii Sovietice și s-a alăturat Națiunilor Unite.

Timp de trei zile, unitățile militare și formațiunile de luptă patriotice dn București au dus lupte îndîrjite, pentru a curăța orașul de trupele germane. În același timp, la Ploiești, forțele insurecționale au reușit să respingă încercările trupelor germane de a ocupa orașul. Totodată, în întreaga Vale a Prahovei au continuat acțiunile pentru dezarmarea inamicului și pentru lichidarea lui. La fel, la Constanța, Timișoara, Craiova, Arad, Brașov, forțele patriotice mobilizate de organizațiile partidului comunist au acționat împreună cu unitățile militare pentru zdrobirea inamicului.

În numai o săptămînă, întreaga parte centrală, de sud și de sud-est a țării a fost curățată de trupele hitleriste. Pierderile suferite cu acest prilej de armata germană s-au ridicat la peste 61.000 oameni din care aproximativ 5.000 de morți. La București și-a sfîrșit cariera militară generalul Erik Hansen, șeful misiunii militare germane pentru armata de uscat din România, iar lîngă Ploiești au depus armele, constrînși de comandamentul și unitățile Armatei 4 române, generalii Reiner Stachel și Alfred Gerstenberg, a căror misiune dată de Hitler fusese înăbușirea în sînge a insurecției.

La 12 septembrie 1944, noul guvern român de sub președinția generalului Sănătescu a semnat convenția de armistițiu cu Națiunile Unite.

Victoria revoluției de eliberare națională și socială antifascistă și antiimperialistă și alăturarea României la coaliția antihitleristă au avut importante consecințe de ordin militar, zdruncinînd întregul dispozitiv militar german din sud-estul european. „Ieșirea României din axa fascistă — scria „Pravda" la 27 august 1944 — este importantă nu numai pentru poporul român. Lovitura primită de întregul sistem al dominației germane în Balcani cu greu poate fi subestimantă". Într-adevăr, speranțele comandamentului suprem german de a transforma acrul carpatic din România într-un zăgaz de netrecut pentru armatele sovietice în drumul lor spre Peninsula Balcanică și sud-esul Europei s-au năruit. Străbătînd un spațiu curățat de inamic, Armata Roșie a ajuns fără dificultăți, pînă la începutul lunii septembrie, la frontiera româno-bulgară și două săptămîni mai tîrziu, la frontierele româno-iugoslavă și româno-ungară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Într-un raport către Hitler, întocmit de mareșalul Keitel și de generalul Guderian, se arată că evenimentele din august 1944 din România, pe lîngă consecințele imediate de ordin militar, au produs „și o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea nu numai a teritoriului României ci și al Bulgariei, Iugoslaviei și Greciei, fiind în pericol toată armata germană din Balcani. Deosebit de pierderea pozițiilor din Carpați, pierderea grînarului și petrolului românesc constituie o altă mare și grea lovitură, în urma căreia armatele ruse vor putea ajunge în vreo cîteva săptămîni în fața Budapestei".

Revoluția de eliberare națională și socială antifascistă și antimperialistă din august 1944 a deschis calea dezvoltării democratice și apoi socialiste a României. Lichidarea dictaturii antonesciene a descătușat potențele revoluționare ale proletariatului, țărănimii, ale tuturor categoriilor de oameni ai muncii, care, bucurîndu-se de drepturi și libertăți pînă atunci inaccesibile pentru ele, au început să joace un rol tot mai important în viața politică a țării.

După insurecție, armata română a continuat împreună cu armata sovietică, lupta pentru eliberarea părții de nord-vest a țării. La 25 octombrie, prin eliberarea de către trupele sovietice și române a orașelor Satu Mare și Carei, ultimele rezistențe inamice mai importante pe teritoriul României au fost lichidate. În noaptea de 21 spre 22 septembrie, Armata 53 sovietică și Armata 1 română, după ce a eliberat orașul Arad au trecut frontiera româno-ungară.

La luptele pentru eliberarea Ungariei au participat 17 divizii române, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate și numeroase alte unități însumînd peste 210.000 oameni. Începînd din ianuarie 1945, forțele armate române au luptat alături de armatele sovietice la eliberarea Cehoslovaciei cu 16 divizii, un corp aerian, o divizie de artilerie antiaeriană, un regiment de tancuri și alte unități totalizînd aproape 250.000 oameni. Contribuția totală a României la înfrîngerea Germaniei naziste a fost de peste 500.000 oameni. Pierderile s-au cifrat la 167.000 de oameni (morți, răniți și dispăruți). În spațiul în care a acționat, din zonele sudice ale țării și pînă la Podișul Boemiei, armata română a forțat 14 masivi muntoși, 12 cursuri de apă și a eliberat 3.800 de localități din care 53 de orașe.

Și în *Bulgaria*, anul 1944 a fost anul unor victorii hotărîtoare ale forțelor antifasciste. La începutul anului, guvernul condus de Bojilov, îngrijorat de creșterea mișcării de partizani, a întreprins împotriva acesteia o ofensivă puternică, cu peste 100.000 de soldați care însă a eșuat Bojilov a fost nevoit să demisioneze, la 24 mai 1944. Guvernul care i-a urmat, care avea în frunte pe Ivan Bagrianov, a continuat aceeași politică de aservire față de Germania hitleristă, împingînd țara spre o adevărată catastrofă națională.

Succesele Armatei sovietice pe front și victoria insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste din România în august 1944 au complicat și mai mult situația guvernului prohitlerist din Bulgaria. În aceste condiții, situația era favorabilă preluării puterii de către forțele patriotice antifasciste reprezentate de *Frontul patriotic*. La 27 august 1944, Gh. Dimitrov au transmis printr-o radiogramă planul desfășurării răscoalei

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

antifasciste și al creării guvernului *Frontului patriotic*, ale cărui elemente esențiale erau : dezarmarea imediată a tuturor hitleriștilor aflați pe teritoriul Bulgariei, eliberarea deținuților antifasciști, mobilizarea maselor populare inclusiv al soldaților, pentru sprijinirea *Frontului patriotic* în jurul căruia trebuiau concentrate toate forțele democratice.

Încercînd să iasă din situația dificilă în care se găsea, guvernul Bagrianov a făcut, la 26 august, o declarație cu privire la „neutralitatea" Bulgariei. Eșuarea acestei încercări (guvernul sovietic a considerat această declarație „nesatisfăcătoare în condițiile situației existente") a dus la demisia guvernului. Noul guvern condus de Muraviev a intrat în tratative diplomatice, la Cairo, cu reprezentanții Angliei și S.U.A. La 5 septembrie, guvernul sovietic a declarat starea de război între U.R.S.S. și Bulgaria. Guvernul Muraviev a hotărît să nu opună rezistență trupelor sovietice.

Insurecția populară a fost declarată în condițiile avîntului luptei antifasciste a maselor. La 7 septembrie, la Varna, Silven, Plevna și în alte orașe, antifasciștii au eliberat pe deținuții politici. În alte centre au avut loc greve și demonstrații antifasciste, ciocniri între greviști și poliție. Evenimentele hotărîtoare au avut loc în ziua de 9 septembrie, conform planului de acțiune al Comandamentului suprem al Armatei populare de eliberare ; la orele 2,45 a fost ocupată clădirea Ministerului de Război. Mai multe unități militare din capitală au trecut de partea insurgenților. Muncitorii în cooperare cu partizanii și unitățile militare au ocupat clădirea Ministerului de Interne, poștei, telegrafului, radioului și au arestat pe membrii guvernului. A fost constituit un guvern al *Frontului patriotic*, care a declarat că se consideră în stare de război cu Germania hitleristă. Începerea o nouă etapă istorică în viața poporului bulgar.

În *Iugoslavia*, armata de eliberare a avut de înfruntat, în prima jumătate a anului 1944, o nouă și puternică ofensivă (cea de a 7-a) dezlănțuită de trupele fasciste din Bosnia.

Rezistînd cu succes acestei ofensive de mari proporții, mișcarea de rezistență iugoslavă a reușit în perioada respectivă să-și consolideze pozițiile pe plan național ca și pe plan internațional. În zilele de 14—17 iunie a avut loc pe insula Vis întîlnirea dintre Iosip Broz Tito și Ivan Subasici al cărei rezultat a fost precizarea raporturilor între *Comitetul național de eliberare* și guvernul din emigrație, alcătuit într-o nouă formulă, la 7 iulie, numai din persoane necompromise și în care intrau și doi reprezentanți ai mișcării de rezistență din țară.

La începutul anului 1944, o delegație militară sovietică condusă de generalul N. V. Korneev a fost acreditată oficial pe lîngă *Comitetul național de eliberare*. În cursul acestui an, U.R.S.S. a livrat Iugoslaviei 350 avioane, 5300 puști, 65 tancuri, 170 tunuri antitanc, 900 tunuri și alte materiale de război.

În urma acordurilor intervenite între Comitetul național și guvernul din emigrație, guvernul englez a sporit, de asemenea, ajutoarele date Iugoslaviei. În cursul aceluiași an, 1944, aliații occidentali au livrat Iugoslaviei peste 100.000 de puști, 50.000 mitraliere, 1.380 mortiere, 700 posturi de radio, cantități importante de uniforme, încălțăminte, medicamente și alimente.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

La 12 august a avut loc la Neapole, întîlnirea dintre Churchill și mareșalul Tito. Premierul englez nu l-a putut însă determina pe conducătorul rezistenței iugoslave să accepte nici debarcarea trupelor engleze în Peninsula Istria („varianta balcanică" a lui Churchili primea astfel o lovitură hotărîtoare) nici restaurarea monarhiei în Iugoslavia, problemă asupra căreia, susținea Tito, poporul trebuia să se pronunțe la sfîrșitul războiului.

În toamna anului 1944, după ce România s-a alăturat coaliției antihitleriste, iar trupele sovietice au pătruns pe teritoriul Bulgariei, Marele cartier general hitlerist a ordonat, la 1 septembrie, retragerea armatelor fasciste din Grecia și Albania spre Austria prin Iugoslavia, plan greu de realizat, după ce prin eliberarea Bulgariei, armata sovietică atinsese pe o mare lungime frontierele Greciei și Iugoslaviei. Această retragere, în timpul căreia armatele fasciste au fost permanent atacate pe teritoriul Iugoslaviei, de partizani, în timpul nopții, iar ziua bombardate de aviația aliată, s-a transformat într-o adevărată catastrofă.

La 29 septembrie 1944, armata sovietică a ajuns la granița iugoslavă și a făcut joncțiunea cu *Armata de eliberare națională*, conform acordului stabilit la Moscova între mareșalul Tito și conducătorii Uniunii Sovietice. La 14 octombrie, ostașii *Armatei populare de eliberare*, umăr la umăr cu ostașii Armatei Roșii au eliberat Belgradul.

În noiembrie 1944 s-a semnat un nou acord între mareșalul Tito și Subasici, prin care în Iugoslavia se crea temporar un consiliu de regență, forma de stat urmînd să fie hotărîtă definitiv de către o adunare constituantă. Între 20 și 23 noiembrie, la Moscova a avut loc o întîlnire a reprezentanților guvernului sovietic cu reprezentanți ai guvernului iugoslav din emigrație și ai *Comitetului național de eliberare*, la care s-a ajuns la concluzia că este necesară formarea unui guvern unic pe baza acordului Tito-Subasici. După înlăturarea unor dificultăți create de regele Petru care nu era de acord cu înțelegerea Tito-Subașici, la 7 martie 1945, mareșalul Tito a format un asemenea guvern în care trei portofolii erau deținute de cei din emigrație.

Operațiile militare pe teritoriul Iugoslaviei au durat pînă la 15 mai, cînd au fost nimicite ultimele trupe inamice din Slovenia.

Patrioții iugoslavi au adus o contribuție însemnată în lupta împotriva hitlerismului. În întreaga perioadă a războiului ei au provocat inamicului pierderi apreciate la 450.000 morți, 4.600 tunuri, 13.000 mitraliere, 350 avioane ș.a.

Popoarele Iugoslaviei au pierdut 1.700.000 oameni care au pierit în luptă sau în lagăre.

În *Grecia* începutul anului 1944 a fost marcat de accentuarea ciocnirilor dintre forțele E.L.A.S. și E.D.E.S. alimentate atît de englezi cît și de ocupanții germani. În a doua jumătate a lunii februarie, o conferință a reprezentanților organizațiilor din rezistență și ai comandamentului aliat au semnat un acord prin care se angajau să nu se mai atace reciproc și să-și îndrepte, fiecare în zona sa, toate forțele împotriva trupelor fasciste și a guvernului colaboraționist. În localitățile eliberate s-a constituit, la 11 aprilie 1944, la Viniani, *Comitetul politic de eliberare națională* (P.E.E.A.) care avea funcțiile unui guvern provizoriu. În urma alegerilor organizate de P.E.E.A. (pentru prima oară au luat parte

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

la vot și femeile) a fost ales *Consiliul național* care întrunit, între 14 și 27 mai 1944, în satul eliberat Korikkhades (Evrithania), a adoptat un „decret" (de fapt o constituție provizorie) cuprinzînd o serie de reforme în interesul maselor. Activitatea P.E.E.A. a fost întîmpinată cu ostilitate de autoritățile britanice care au trimis în lagăre 20.000 de combatanți greci refugiați în Egipt, care ceruseră să fie puși la dispoziția P.E.E.A.

Guvernele aliate occidentale s-au arătat foarte nemulțumite de evoluția situației interne din Grecia, unde, după ce trupele germane începuseră retragerea, întreaga țară se afla, de fapt, sub controlul *Armatei de eliberare națională* (E.L.A.S.). Ca urmare a amestecului autorităților britanice, E.A.M. a fost nevoit să recunoască guvernul Papandreu, în condițiile fixate de aceasta. Printr-un acord semnat lal 25 septembrie 1944, unități de rezistență din țară, care între timp reușiseră să elibereze o mare parte a teritoriului grec, erau puse sub comanda generalului englez Scobie. La 13 octombrie, la Atena au apărut parașutiștii englezi, iar la 18 octombrie a revenit în Grecia, venind din Cairo unde se refugiase, guvernul Papandreu a cărui grijă principală era reprimarea manifestațiilor populare. Reprezentanții E.A.M.-ului au demisionat din guvern. Dizolvarea de către guvern a E.L.A.S.-ului a prilejuit organizarea de către Partidul comunist și E.A.M. a unei mari manifestații populare. Guvernul Papandreu a reprimat sîngeros demonstrația, 20 de manifestanți au fost uciși și peste 100 răniți. În ziua următoare a fost declarată greva generală împotriva intervenției britanice și a reacțiunii grecești.

Sosit la Atena, la 24 decembrie, W. Churchii a încercat să negocieze personal cu conducătorii greci. La tratativele ce-au avut loc între guvern și E.A.M., condițiile acestuia din urmă (40—50% din portofoliile guvernamentale, inclusiv ministerele de interne, justiție, externe, desființarea jandarmeriei, a Brigăzii de munte, unitate organizată de englezi în străinătate din elemente devotate burgheziei grecești și intereselor engleze, organizarea unui plebiscit pentru stabilirea formei de guvernămînt) au fost respinse. Astfel, demersul lui Churchil n-a dat nici un rezultat. Sub presiunea forțelor britanice, forțele E.L.A.S. au fost nevoite să se retragă din Atena, la 5 ianuarie 1945. La 2 februarie, prin semnarea acordului de la Varkiza, trupele E.L.A.S. erau obligate să predea armele, promițîndu-se alegeri libere. Promisiunea a rămas pe hîrtie, în țară a fost instaurată teroarea elementelor de dreapta.

În *Albania*, în cursul iernii 1943—1944, ocupanții germani, care căutau să ia locul celor italieni, au trimis împotriva partizanilor albanezi trupe cu un efectiv de peste 30.000 de soldați. Acțiunea s-a terminat însă cu un eșec ; mișcarea de partizani n-a putut fi lichidată, iar trupele hitleriste au pierdut 5.000 de oameni (morți sau prizonieri). Sudul țării și în parte regiunea de mijloc au fost eliberate.

La 24 mai 1944, în orașul Permet s-a deschis primul *Congres antifascist de eliberare națională* la care au participat 186 de delegați reprezentînd comitetele locale de eliberare națională, organizațiile obștești și *Armata de eliberare*. Congresul a ales *Comitetul antifascist de eliberare națională*, care avea să îndeplinească funcțiile unui guvern provizoriu. În fruntea comitetului a fost ales Enver Hodja.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

În luptele purtate în lunile iunie—septembrie 1944, *Armata de eliberare națională* a reușit să respingă noua ofensivă a trupelor hitleriste și să le alunge de pe cea mai mare parte a teritoriului albanez. Înfrîngerile suferite de armata germană în România, Bulgaria și Iugoslavia au favorizat lupta de eliberare a poporului albanez. În aceste condiții, în zilele de 20—23 octombrie 1944, la Berat, cea de a doua adunare a *Comitetului antifascist de eliberare națională* a hotărît transformarea Comitetului antifascist în guvernul democrat al Albaniei sub președinția lui Enver Hodja.

După lupte crîncene care au durat 17 zile, la 17 noiembrie a fost eliberată Tirana, iar la 29 noiembrie 1944 a fost lichidat și ultimul punct de rezistență de pe teritoriul albnez, orașul Scutari. După eliberare, divizii albaneze au urmărit trupele germane pe teritoriul Iugoslaviei, participînd la eliberarea Muntenegrului, Bosniei și Herțegovinei.

În *Polonia*, la 1 ianuarie 1944 a fost creat la Varșovia *Consiliul național popular (Krajowa Rada Naradowa)* a cărui program prevedea intensificarea luptei de eliberare, crearea unui guvern provizoriu pe teritoriul național, exproprierea moșierimii, naționalizarea marii industrii, alianță cu Uniunea Sovietică. *Krajowa Rada Naradowa* era o alianță a forțelor democratice și progresiste poloneze, la care participau în afară de partidul muncitoresc popular, aripa de stînga a partidului socialist, o parte a partidului populist și „batalioanele țărănești" care îi erau subordonate, precum și alte organizații patriotice și militare.

În 1944, odată cu apropierea frontului sovietic de granițele Poloniei, lupta de partizani împotriva hitleriștilor a luat o mare amploare. În februarie 1944 a luat ființă prima brigadă a *Armatei populare*, iar alte zece au fost constituite în următoarele patru luni. Guvernul sovietic a acordat un substanțial ajutor pentru echiparea și dotarea cu armament a acestor brigăzi.

Totodată, anul 1944 a fost anul unor intense frămîntări politice interne. Îngrijorat de consolidarea centrului politic al rezistenței din țară, guvernul din emigrație a renunțat la expectativă, trecînd la organizarea unor puternice acțiuni de pe teritoriul de pe care se retrăgeau trupele germane. Aceste acțiuni urmăreau atît curățarea teritoriului de trupele inamice cît și anumite obiective politice în teritoriul eliberat.

La 21 iulie, *Consiliul național popular* a constituit *Comitetul național de eliberare* al cărui manifest publicat la 22 iulie 1944 (zi devenită sărbătoare națională a Poloniei) conținea programul edificării viitorului stat democrat popular polonez. *Comitetul național de eliberare* avea în frunte pe socialistul E. Osubka-Morawski, care îndeplinea funcția de șef al guvernului. Șeful statului polonez a devenit Boleslav Bierut. *Comitetul național de eliberare* își avea reședința la Lublin. El a fost recunoscut, la 1 august, de către guvernul sovietic drept singurul reprezentant oficial al poporului polonez.

După ce la 20 iulie armata sovietică, alături de care lupta și Armata 1 poloneză, creată în U.R.S.S., a trecut frontiera poloneză, *Armata populară* s-a unit cu Armata poloneză. Pe teritoriul eliberat luau ființă organe locale ale puterii de stat subordonate *Comitetului național de eli-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

berare. În aceste împrejurări, guvernul de emigrație de acord cu *Armata țării* a hotărît să declanșeze insurecția la Varșovia. *Consiliul unității populare*, reprezentînd guvernul din emigrație, urma astfel să apară ca eliberator al capitalei.

Declanșată la 1 august 1944 din ordinul lui Bor-Komorovski, comandantul *Armatei țării*, insurecția varșoviană a durat 63 de zile. Ea a avut o primă fază ofensivă (1—4 august) și a doua defensivă (5 august — octombrie 1944). La ea au participat 50.000 de luptători dintre care 40.000 din *Armata țării* subordonată guvernului din emigrație. Deși declanșată fără asentimentul celorlalte forțe politice și militare, la ea au participat totuși și reprezentanți ai celorlalte organizații militare poloneze. Insurecția a fost înecată în sînge. În timpul luptelor au fost uciși 200.000 de oameni, Hitler ordonînd distrugerea completă a orașului. Înfrîngerea insurecției a compromis definitiv guvernul de emigrație condus de S. Mikolajczik, înlocuit în urma acestor evenimente cu T. Arciszewski.

La 31 decembrie 1944, *Comitetul național* popular a desemnat guvernul provizoriu al Republicii Polone. În ianuarie 1945, odată cu marea ofensivă sovietică a fost eliberată Varșovia. Noua armată poloneză (aproape 400.000 oameni) a participat în continuare la războiul antihitlerist. La 1 mai 1945, guvernul provizoriu a părăsit Lublinuul, mutîndu-și reședința la Varșovia.

În 1944, *Cehoslovacia* a fost teatrul unor evenimente importante dintre care pe primul plan se detașează insurecția din Slovacia, izbucnită la sfîrșitul lunii august, în condițiile prezenței în vecinătatea frontului slovac a trupelor sovietice. Conform planului adoptat la 20 iulie de *Consiliul național slovac* și *Comitetul militar*, răscoala urma să cuprindă toată țara, toate unitățile de partizani și să antreneze de partea răsculaților și unități ale armatei slovace. La 28 august, forțele insurecționale au început ocuparea instituțiilor și întreprinderilor, instaurînd o nouă administrație. A doua zi, postul de radio „Slovacia liberă" a anunțat începutul insurecției generale.

Guvernul de la Bratislava, alarmat de aceste acțiuni, a acceptat intervenția trupelor germane împotriva partizanilor. Cele opt divizii trimise să reprime răscoala s-au lovit de o rezistență dîrză ; ele n-au reușit să recucerească teritoriul aflat sub controlul forțelor insurecționale al cărui centru era Banska Bystrica. Luptele au continuat pînă la sfîrșitul lunii octombrie, cînd trupele germane, declanșînd o puternică contraofensivă, au reușit să reocupe teritoriul eliberat de insurgenți. La 27 august 1944 a căzut Banska Bystrica. După înfrîngerea insurecției, răsculații s-au retras în munți de unde au continuat lupta de partizani. Înaintarea trupelor sovietice pe teritoriul Slovaciei a permis încadrarea acestor unități în corpul de armată cehoslovac care lupta alături de armata sovietică. La 1 mai 1945, întreg teritoriul slovac a fost eliberat.

Victoria armatelor sovietice asupra naziștilor a stimulat și lupta cehilor împotriva ocupanților. Activitatea organizațiilor antifasciste a devenit tot mai intensă.

În martie 1945, în urma convorbirilor care au avut loc la Moscova între Beneș și reprezentanții Partidului Comunist Cehoslovac și al Con-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

siliului național slovac a fost constituit *Frontul național al cehilor și slovacilor*, iar la 4 aprilie a fost format în orașul Kosice un guvvern în frunte cu Z. Firlinger. Pentru prima oară în istoria Cehoslovaciei, în guvern intrau și reprezentanți ai partidului comunist. Programul noului guvern *(Programul de la Kosice)* prevedea : mobilizarea tuturor forțelor la lupta împotriva ocupanților fasciști, alianța cu U.R.S.S., naționalizarea principalelor ramuri industriale, confiscarea averii criminalilor de război și judecarea lor. Pe plan local, puterea era exercitată de comitetele naționale.

La începutul lunii mai, populația orașului Praga s-a răsculat împotriva ocupanților naziști. La răscoală participau detașamentele gărzilor revoluționare și grupurile înarmate ale oamenilor muncii din Praga. Comuniștii se găseau în frunte. Drept răspuns, trupele generalului Schörner au atacat orașul. Dar reușind să rupă frontul, trupele sovietice au ajuns în dimineața zilei de 9 mai la Praga. Eliberarea orașului Praga decătre Armata sovietică a desăvîrșit eliberarea Cehoslovaciei.

În martie 1944, Hitler, îngrijorat de soarta pozițiilor sale din *Ungaria*, a ordonat dislocarea în această țară a cîtorva divizii germane. În noile condiții, s-a produs și o schimbare de guvern. prin ministru devenind Sztójay, fost ambasador la Berlin. Noul guvern maghiar a intensificat măsurile represive împotriva tuturor adversarilor regimului, interzicînd și partidele social-democrat și al micilor agrarieni.

Partidul comunist maghiar care activa sub denumirea de *Partidul păcii* a desfășurat o insistentă activitate pentru unirea într-un singur front a tuturor partidelor și organizațiilor democratice. Ca rezultat al acțiunii partidului comunist, în mai 1944 a luat ființă *Frontul maghiar*, organizație antifascistă în care intrau : Partidul păcii (comunist), Partidul micilor agrarieni. Partidul social-democrat și Partidul național țărănesc. *Frontul maghiar* își propunea să lupte pentru alungarea ocupanților naziști, pentru încheierea păcii și pentru o Ungarie democratică și liberă.

La 15 octombrie 1944, regimul hortist a încheiat armistițiul cu Uniunea sovietică, dar la numai cîteva zile, Hitler l-a destituit pe Horthy, înlocuindu-l cu Szálasi șeful organizației „Crucile cu săgeți", care a intensificat teroarea și a decretat mobilizarea generală.

La 30 noiembrie 1944, în teritoriul eliberat de armatele sovietice și române și-a început activitatea Partidul comunist care fusese interzis timp de 25 de ani. Programul publicat de P.C.U. prevedea ieșirea din războiul dus alături de Germania și întoarcerea armelor împotriva ei, desființarea organizațiilor fasciste, pedepsirea criminalilor de război, exproprierea moșiilor, naționalizarea minelor, formarea *Comitetelor naționale*, convocarea *Adunării Naționale Provizorie*.

La 2 decembrie 1944, la Seghedin, acest program a fost adoptat de partidele din *Frontul național*, iar la 21 decembrie, *Adunarea Națională Provizorie* a ales un guvern care a declarat război Germaniei, la 28 decembrie 1944. La 20 ianuarie 1945, noul guvern a semnat armistițiul cu Națiunile Unite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ÎNFRÎNGEREA GERMANIEI NAZISTE. CONFERINȚELE DE LA IALTA ȘI POTSDAM. CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

La 12 ianuarie 1945, armatele sovietice au pornit la ofensivă pe frontul uriaș de la Marea Baltică și pînă pe cursul mijlociu al Dunării, ofensivă care avea să pecetluiască soarta Germaniei hitleriste. În condițiile apropierii sfîrșitului războiului devenise necesară o nouă întîlnire între „cei trei mari", pentru coordonarea planurilor militare în etapa finală a războiului și, mai ales, pentru rezolvarea unor probleme importante ale lumii postbelice.

Conferința conducătorilor guvernelor U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii s-a desfășurat la Ialta, în Crimeea, între 4 și 12 februarie 1945. La conferința de la Ialta s-a rezolvat un cerc larg de probleme, însă cea mai importantă chestiune a fost cea germană.

Cei trei conducători de state au aprobat configurația zonelor de ocupație în Germania și au hotărît să invite și Franța să ocupe o zonă în Germania. Conferința sublinia caracterul temporar al ocupației Germaniei, ocupația avînd ca scop democratizarea, demilitarizarea și denazificarea Germaniei, pentru ca poporul german să poată reintra în familia popoarelor europene, iar Germania să nu mai amenințe pacea lumii. La conferința de la Ialta s-a stabilit ca fiecare putere ocupată să ducă o politică coordonată cu celelalte puteri în zona sa de ocupație, în așa fel încît dezideratele formulate la Ialta să fie realizate într-un fel apropiat în toate zonele. În repetate rînduri, în documentele Conferinței se sublinia necesitatea ca Germania să fie tratată ca un tot unitar.

Ca organ suprem al puterii, în Germania urma să funcționeze *Comisia aliată de control*, formată din comandanții militari ai celor patru zone de ocupație și prezidată pe rînd de cei patru comandanți. Sediul Comisiei aliate de control fusese stabilit la Berlin, împărțit și el la rîndul său în patru zone de ocupație.

Tot în legătură cu Germania, Conferința de la Ialta a stabilit cuantumul și sursele reparațiilor pe care trebuia să le plătească Germania învingătorilor, pentru pagubele pricinuite în război. Suma totală a reparațiilor germane a fost fixată la 20 miliarde dolari, dintre care 50% urmau să fie repartizați Uniunii Sovietice. Această sumă trebuia să fie acoperită din producția curentă, utilaj industrial demontat în zona sovietică și zonele occidentale, proprietățile germane din afara granițelor Germaniei (în România, Bulgaria, Finlanda, Ungaria) și din folosirea mîinii de lucru germane pe teritoriul U.R.S.S. Uniunea Sovietică se angaja să acopere din partea ce-i rămîne și drepturile la reparații ale Poloniei.

Deși suma reparațiilor era colosală, aceasta nu acoperea decît în parte distrugerile umane și materiale, jaful fără limită săvîrșit de naziști în întreaga Europă. Condițiile de la Ialta erau drastice și ele urmăreau să împiedice o renaștere a imperialismului și militarismului german.

În afară de problema germană, la Ialta s-au mai adoptat și alte hotărîri importante dintre care menționăm :

a) adaptarea ca modalitate de lucru pentru rezolvarea chestiunilor importante a principiului unanimității marilor puteri în Consiliul de securitate al O.N.U.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

b) granițele de răsărit ale Poloniei au rămas cele stabilite în septembrie 1939 cu modificări între 7—15 km. în favoarea Poloniei. În guvernele Poloniei și Iugoslaviei urmau a fi introduși și reprezentanți ai forțelor burgheze din emigrație, aceasta ca o condiție pentru recunoașterea guvernelor Poloniei și Iugoslaviei de către S.U.A. și Marea Britanie.

c) U.R.S.S. se angaja să intre în război împotriva Japoniei la 2—3 luni după terminarea operațiunilor militare împotriva Germaniei.

Declarația Conferinței de la Ialta sublinia hotărîrea guvernelor și popoarelor coaliției antihitleriste de a merge pînă la capăt și a aplica de comun acord o politică care să facă imposibilă repetarea catastrofei din 1939—1945.

Conferința de la Ialta a avut o mare însemnătate militară și politică. Ea a fost caracterizată prin spiritul de înțelegere între cele trei mari puteri, prin abordarea realistă a prolbemelor și prin dorința de a le găsi o soluție reciproc acceptabilă. O dată cu Conferința de la Ialta s-au spulberat iluziile și nădejdiile căpeteniilor naziste într-o ruptură între U.R.S.S. și aliații săi occidentali.

În lunile ianuarie--aprilie, armatele sovietice au dus la bun sfîrșit o serie de operațiuni al căror rezultat a fost eliberarea Poloniei, a unei părți din Cehoslovacia, eliberarea Ungariei, ocuparea părții de răsărit a Austriei, inclusiv orașul Viena.

Apărarea germană în scară a fost străpunsă, iar de la 21 aprilie, luptele se dădeau pe străzile Berlinului. La 25 aprilie, Berlinul era înconjurat din toate părțile. În aceeași zi, armatele sovietice s-au întîlnit cu cele americane în regiunea localității Torgau, pe Elba.

La 27 aprilie, luptele se dădeau în centrul Berlinului, iar la 30 aprilie în mîinile hitleriștilor mai rămîneau cîteva clădiri, între care cea a Reichstag-ului era mai importantă. În ziua de 30 aprilie, sergenții sovietici Egorov și Kantaria au ridicat deasupra clădirii Reichstag-ului flamura victoriei. În aceeași zi, la ora 15 s-a sinucis Hitler, urmat de Geobbels. Locțiitorul lui Hitler, Martin Borman a dispărut, iar Goering și Himmler care fugiseră în Germania de sud au fost capturați de americani. La 2 mai 1945 a capitulat garnizoana Berlinului, iar în noaptea de 8 spre 9 mai 1945, mareșalul Keitel, șeful Statului major al armatelor germane semna la Berlin capitularea armatelor germane pe toate fronturile.

Crîncenul război se termina, astfel, în Europa prin victoria forțelor coaliției antihitleriste, în care U.R.S.S. a purtat povara principală.

În ultimele zile ale războiului în Europa, la San-Francisco, în S.U.A., s-a deschis conferința pentru constiuirea Organizației Națiunilor Unite. Conferința a reunit delegați a 46 de state și s-a desfășurat de la 25 aprilie pînă la 26 iunie 1945. La San-Francisco s-a adoptat *Charta O.N.U.* și s-a constituit astfel o unică organizație internațională care-și propunea ca scopuri principale lupta pentru apărarea și consolidarea păcii, apropierea dintre popoare și state, sprijinirea colaborării internaționale în favoarea păcii și propășirii generale.

După înfrîngerea Germaniei hitleriste, s-a întrunit o nouă conferință a celor „trei mari" de data aceasta la Potsdam, lîngă Berlin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Conferința, de la Potsdam s-a desfășurat între 17—25 iulie și 28 iulie—2 august, întreruperea fiind datorată alegerilor parlamentare din Marea Britanie.

La Conferința de la Potsdam au participat președintele Consiliului de miniștri al U.R.S.S., I. V. Stalin, președintele S.U.A., H. Truman (F. D. Roosevelt a decedat la 12 aprilie 1945), premierul britanic W. Churchili pînă la 25 iulie și apoi noul premier Attlee, însoțiți de miniștrii de externe, experți militari și civili, funcționari, ziariști.

Pînă la Conferința de la Potsdam marile puteri ocupante trecuseră deja la noua organizare a Germaniei.

La 5 iunie 1945 a fost publicată *Declarația asupra înfrîngerii Germaniei* semnată de U.R.S.S., S.U.A., Anglia și Franța, în care guvernele aliate lua asupra lor sarcina administrării Germaniei, a demilitarizării, denazificării și democratizării acestei țări.

În același timp s-a constituit *Consiliul aliat de control în Germania*, au fost ocupate zonele prestabilite.

Conferința de la Potsdam a aprobat și definitivat zonele de ocupație, a stabilit măsuri concrete ce urmau a fi luate în fiecare din cele 4 zone pentru realizarea unei politici unitare în Germania și unele detalii în problema reparațiilor. Conferința de la Ialta hotărîse urmărirea și descoperirea criminalilor de război naziști, arestarea lor. Aici s-a hotărît instituirea *Tribunalului internațional de la Nürnberg* pentru judecarea marilor criminali de război, ceilalți criminali urmînd a fi predați spre judecare țărilor în care au comis crima de război.

La Conferința de la Potsdam s-au stabilit frontierele occidentale ale Poloniei pe linia Oder-Neisse. Prusia orientală a fost desființată, iar teritoriul ei atașat U.R.S.S. și Poloniei. Tot aici s-a stabilit strămutarea germanilor din Prusia orientală, Polonia, Cehoslovacia și Ungaria pe teritoriul Germaniei. În hotărîrea Conferinței de la Potsdam s-a stipulat faptul că guvernele celor trei mari puteri s-au înțeles să studieze problema stabilirii de relații diplomatice cu Bulgaria, Finlanda, România și Ungaria înainte de semnarea tratatelor de pace, ceeace însemna un important pas pe calea afirmării internaționale a acestor state, care au fost o bună perioadă de tip sateliți ai Germaniei hitleriste. Mai tîrziu însă s-a văzut că Anglia și S.U.A. au venit cu alte pretenții. pentru recunoașterea guvernelor României și Bulgariei (includerea de reprezentanți ai partidelor burgheze „istorice").

La Conferința de la Potsdam s-a constituit Consiliul miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A., Angliei și Franței și Chinei pentru pregătirea tratatelor de pace cu fostele state aliate ale Germaniei hitleriste și s-a adoptat o *Declarație* a celor trei guverne adresată Japoniei în care se arăta acesteia inutilitatea rezistenței și i se cerea să capituleze. Conferința de la Postdam se încheia cu succes, ea se încadra, încă, pe aceiași linie pozitivă a colaborării interaliate

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

SUCCESELE FORȚELOR ALIATE ÎN EXTREMUL ORIENT ÎN ANII 1944–1945. AVÎNTUL MIȘCĂRII DE ELIBERARE ÎN ASIA DE SUD-EST. CAPITULAREA JAPONIEI. SFÎRȘITUL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Încă din cea de a doua jumătate a anului 1943, forțele aliate(armatele S.U.A. și Marii Britanii) au reușit să străpungă liniile de apărare ale așa numitei Sfere de coprosperitate a Asiei de sud-est. În toamna aceluiași an, bazele aliate au încetat practic să mai fie serios amenințate de inamic, acțiunile armatelor americane și engleze căpătînd un caracter general ofensiv. Aliații erau net superiori în ce privește producția unor materii prime strategice, producția și calitatea armamentului modern. La începutul anului 1944, producția de război a S.U.A. era de două ori mai mare decît a tuturor statelor Axei luate împreună. Producția americană de avioane de război s-a ridicat în 1944 la 95.000 aparate, în timp ce a Japoniei era de erei ori mai mică. S.U.A. dispuneau la acea dată de circa 100 portavioane, iar japonezii de numai 18. Calitatea tancurilor, portavioanelor, avioanelor de diferite tipuri, a carelor de asalt amfibii, a rachetelor cu dispozitive de lansare și ghidaj electronic, americane, era de asemenea sensibil superioară armamentului corespunzător japonez.

În noile condiții create de cotitura intervenită în desfășurarea războiului, mișcarea națională de eliberare a popoarelor asuprite împotriva ocupanților japonezi a cîștigat în amploare și intensitate.

Înaltele comandamente american și britanic aveau puncte de vedere diferite cu privire la direcția loviturii principale și repartizarea forțelor în Asia de sud-est și pe frontul din Pacific. În timp ce britanicii, urmărind să-și mențină stăpînirile coloniale, erau pentru o strategie „periferică" împotriva Japoniei, care să nu-i oblige să se sprijine pe mișcările de eliberare națională, pentru americani, operațiile militare care se îndepărtau de Japonia nu prezentau mare importanță. La rîndul lor, S.U.A. urmăreau să-și subordoneze din nou Filipinele și să ocupe poziții cheie în Oceanul Pacific. În Asia de sud-est, americanii aveau în vedere operații terestre de mare anvergură, bazîndu-se mai ales pe forțele armate gomindaniste chineze. Avînd în vedere posibilitățile restrînse ale flotei britanice, sarcina războiului în Pacific a revenit mai ales Statelor Unite ale Americii

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

Luptele din Pacific. Recucerirea de către aliaţi a insulelor Mariane, Caroline, Marshall şi Filipine

Pînă la începutul anului 1944, forţele armate americane au reuşit să alunge pe japonezi din insulele Solomon, insulele Gilbert şi Bismarck. Erau în plină desfăşurare operaţiile pentru Noua Guinee. În cursul acestor lupte a fost aplicată cu succes strategia „saltului de purice" care consta în atacarea poziţiilor mai puţin întărite, „sărind" peste cele bine apărate. Garnizoanele nipone din aceste insule erau pînă la urmă nevoite să se predea sau să piară din pricina lipsei de aprovizionare.

În anul 1944, americanii au acţionat asupra insulelor Marshall, Mariane şi Caroline, Noii Guinee şi Filipinelor.

La 29 ianuarie 1944, forţele americane comandate amiralul Nimitz au atacat atolii mai importanţi ai marelui arhipeleag Marshall format din 36 de atoli, circa două mii de insule. Luptele au continuat în diferite puncte ale arhipelagului a cărui cucerire strategică s-a încheiat la 23 februarie 1944, prin ocuparea atolului Eniwetok, situat la extremitatea occidentală a insulelor Marshall.

Conomitent cu atacul asupra atolului Eniwetok, aflat la jumătatea drumului între insulele Caroline şi insulele Marshall, aviaţia americană a atacat şi marele atol Truk din centrul arhipelagului Carolinelor, dar japonezii au reuşit în cîteva săptămîni să reconstruiască în bună parte instalaţiile distruse de aceste bombardamente. Noile bombardamente americane de la sfîrşitul lunii aprilie şi începutul lunii mai au dus însă la distrugerea aproape totală a puternicei baze japoneze din acest atol aşezat în inima Carolinelor. Între timp, forţe combinate americane lichidau rezistenţele japoneze din atolii „săriţi" în timpul operaţiunilor, din ianuarie—februarie 1944. Paralel au fost întreprinse puternice acţiuni aeronavale, pentru neutralizarea bazelor japoneze din jurul insulelor Mariane. Ocuparea lor a durat de la mijlocul lunii iunie 1944 pînă la jumătatea lunii iulie.

Lupta pentru recucerirea Filipinelor a început cu o serie de raiduri aeriene asupra bazelor nipone din aceste insule şi asupra Japoniei. Hotărîrea de a ataca Filipinele avea la bază şi considerente politice ; în cursul anului 1944, mişcarea de eliberare naţională din Filipine a căpătat o mare amploare, forţele armatei populare atijaponeze, „Hukbalahap", organizată de comunişti, numărau în insula Luzon (cea mai mare insulă din arhipelag) peste 10.000 de luptători şi 30.000 de rezervişti, ţinuturi întinse fuseseră eliberate de forţele populare antijaponeze. În Filipine acţionau, de asemenea, unităţi de guerilă comandante de ofiţeri americani rămaşi pe insulă, după retragerea americană din 1942.

La 12 octombrie 1944, avioanele americane şi-au început atacul împotriva forţelor japoneze din Taivan unde se găseau circa 1000 avioane. Această luptă aeriană, considerată ca fiind cea mai însemnată din toată perioada războiului din Pacific, s-a terminat în avantajul forţelor aeronavale americane care au reuşit să doboare peste 500 de avioane japoneze şi să distrugă în bună parte instalaţiile militare din Taivan. Ocuparea arhipelagului Filipinelor a început la 20 octombrie cu debarcarea din insula Leyte care ocupă o poziţie cheie între cele două insule mari ale arhipelagului filipinez : Luzon şi Mindanao. Rezistenţa principalelor forţe japoneze de pe Leyte s-a prăbuşit la 20 decembrie 1944. In acest fel,

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

poziția cheie din Filipine a trecut în mîna forțelor armate americane. Luptele pentru stăpînirea deplină a arhipelagului au continuat însă, pînă la 5 iulie 1945

Operațiile militare pe fronturile din China și Birmania În martie 1944, armatele japoneze au dezlănțuit o puternică ofensivă în provincia Henan din China centrală al cărui scop era tăierea căii ferate Pekin—Usan. Această operație se încadra într-un plan ofensiv mai larg al cărei scop era stabilirea unei legături între forțele japoneze din China de nord și cele din China de sud și Indochina. În octombrie 1944, trupele japoneze de pe teritoriul chinez au reușit să facă în provincia Guansi joncțiunea cu cele care se găseau în partea de nord a Indochinei. Planul japonez de stabilire a unei linii de comunicație de la Pekin și pînă la Singapore și de lichidare a bazelor aeriene americane din China centrală și de sud era înfăptuită. Japonezii au reușit să provoace armatei gomindoniste înfrîngeri catastrofale ; în numai opt luni, guvernul de la Ciunțin a pierdut un teritoriu de peste 200.000 km² cu o populație de circa 60.000.000 oameni.

În același timp însă, în regiunile eliberate din China de nord de Armata 8 și nouă Armată 4, războiul împotriva Japoniei a crescut în intensitate. Ca rezultat al transformărilor democratice din aceste teritorii, numărul țăranilor înrolați în gărzile populare a ajuns pînă la 500.000 de oameni. Au sporit, în același timp, efectivele armatelor 8 și 4 a căror aprovizionare s-a îmbunătățit simțitor, ca urmare a creșterii producției industriale și agricole din aceste teritorii.

Încă de la începutul anului 1944, pe fronturile din China de nord, trupele Armatei 8 de sub comanda generalului Ciu De au reușit să elibereze în provincia Șandun un teritoriu cu o populație de aproximativ 7.500.000 locuitori. Ca urmare a acțiunilor întreprinse de trupele chineze revoluționare din regiunile Șansi — Hebei, au fost eliberate peste 5000 de localități, trupele de ocupație japoneze din partea centrală a provinciei Hebei fiind nevoite să se retragă. În același timp, armata comandată de Liu Bo-cen, care acționa în provinciile Șansi—Hebei—Șandun—Henan, a reușit să elibereze, în urma celor trei mari ofensive întreprinse, un teritoriu cu peste 5.000.000 de locuitori și șapte capitale de județ.

Pe frontul din China de nord, japonezii luptau mai ales împotriva armatelor din regiunile eliberate. Așa cum aprecia statul major al trupelor japoneze din această regiune, operațiile militare împotriva acestor armate reprezentau 70% din totalul operațiilor. Guvernul gomindanist folosea și el o parte din trupele sale pentru a izola regiunile eliberate de restul teritoriului.

În regiunile eliberate din China centrală acționa noua Armată 4 comandată de Cen I. Aceste regiuni însumau, la sfîrșitul anului 1944, 140 de județe cu o populație de 30.000.000 locuitori.

Și în China de sud acționau numeroase detașamente de partizani, mai ales în regiunea Hong—Kong.

În urma campaniilor întreprinse în 1944 de armatele populare, trupele japoneze și cele ale guvernului marionetă de la Nankin au pier-

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

dut peste 260.000 de oameni, morți și răniți, aproximativ 600.000 au fost luați prizonieri. Mulți dintre ei au trecut în rîndurile armatei populare.

Pe frontul din Birmania, sfîrșitul anului 1943 și începutul anului 1944 marchează începutul unei serii de operații ofensive ale trupelor anglo-indiene. Aceste operații au fost sprijinite de populație, de organizația Frontului antifascist birman.

La sfîrșitul anului 1943 a fost întreprinsă ofensiva pentru portul Maungdaw, cucerit de trupele anglo-indiene la 9 ianuarie 1944. În cursul lunii februarie au avut loc lupte crîncene în defileul Ngakyedauk, trupele aliate reușind să cucerească, la 11 martie, localitatea Buthidaung.

La 7 martie, trupele japoneze au trecut la ofensivă în direcția statului Manipur din India, cu scopul de a cuceri capitala acestuia, Imphal, a cărei pierdere punea sub semnul întrebării întregul plan de recucerire a Birmaniei. Pentru început, trupele japoneze au reușit să pună în dificultate trupele aliate care apărau căile de acces spre Imphal. Primind întăriri cu trupe indiene pe calea aerului și aprovizionate pe aceeași cale de aviația americană, trupele anglo-indiene au reușit să decidă în favoarea lor soarta bătăliei. Japonezii au fost nevoiți să se retragă.

În cea de a doua jumătate a anului 1944, armatele aliate au lansat o mare ofensivă pentru alungarea japonezilor din Birmania, dar în toamnă ele au fost nevoite s-o întrerupă, comandamentul fiind solicitat să trimită trupe în China în ajutorul armatelor gomindaniste. La începutul anului 1945, un corp expediționar chinez, înaintînd din provincia Yunan spre vest, a făcut joncțiunea cu trupele anglo-indiene din nordul Birmaniei. Legătura terestră între India și China era astfel restabilită. Japonezii continuau însă să ocupe centrul și sudul Birmaniei

La 27 martie 1945, Liga antifascistă a libertății poporului, de sub influența Partidului comunist, în cooperare cu reprezentanții înaintați ai burgheziei naționale birmane, a declanșat insurecția populară antijaponeză. Armata populară de eliberare care acționase pînă atunci ilegal a trecut la acțiuni fățișe, luînd denumirea de Armata națională. Această armată a cooperat cu trupele anglo-indiene pentru eliberarea țării. La 5 iulie a fost eliberată capitala Birmaniei, orașul Rangoon.

Ultima etapă a războiului în Extremul Orient. Intrarea U.R.S.S. în războiul împotriva Japoniei. Încheierea celui de al doilea război mondial

Cu toate succesele obținute de aliați pe frontul din Pacific și Asia de sud-est, în anii 1943—1944, Japonia continua să rămînă încă un adversar serios. Numai o parte din armata ei fusese scoasă din luptă. În 1945, în metropolă se găseau 2 milioane de soldați japonezi, în Manciuria 1 milion, iar în China 800.000. Războiul se anunța lung și greu, iar americanii credeau că nu-l vor sfîrși înainte de anul 1947.

Înfrîngerea Germaniei hitleriste n-a determinat pe conducătorii japonezi să renunțe la continuarea războiului. Cu prețul unor mari jertfe impuse populației economia de război și armata primeau cele necesare. În același timp a fost intensificată la maximum campania naționalist-șovină, fanatismul japonez. La începutul anului 1945 au

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

apărut submarinele pitice cu un singur om și piloții de sacrificiu (kamikadze) care explodau împreună cu țintele lor.

Primul teritoriu propriu-zis japonez atacat de americani a fost insula Okinawa, la 1 aprilie 1945. Pe Okinawa s-au dat cele mai înverșunate lupte din timpul războiului din Pacific, 80.000 de japonezi sprijiniți de aviație și flotă au rezistat trei luni asaltului a 450.000 de americani sprijiniți de o flotă și aviație imense. Insula a fost cucerită în iunie 1945 cu pierderi mari pentru americani. Rezistența îndîrjită a japonezilor în Okinawa a fost folosită ca un argument cu greutate de către generalii americani pentru a-l convinge pe președintele Truman de necesitatea folosirii armei atomice. În acest timp, americanii duseseră la bun sfîrșit lucrările pentru fabricarea bombei atomice. La această cumplită armă de distrugere în masă au lucrat cinci ani fizicieni renumiți din S.U.A. și diferite țări ale Europei concentrați cu toții într-un centru atomic construit la Los Alamos în mijlocul pustiului din statul New-Mexico. 67 de fizicieni care au lucrat la proiectul bombei atomice în frunte cu fizicianul american Szilard au trimis președintelui S.U.A. un memoriu în care se opuneau cu vehemență folosirii bombei împotriva Japoniei. Într-adevăr, folosirea bombei nu mai era necesară pentru înfrîngerea Japoniei. Uniunea Sovietică urma să intre în război, americanii erau deja pe teritoriul Japoniei, iar însuși guvernul japonez căuta soluții pentru o capitulare „onorabilă", fără atingerea persoanei împăratului și funcției sale.

Însă generalii, politicienii reacționari și cercurile de afaceri care vedeau în noua industrie atomică o sursă uriașă de venituri au triumfat pe lîngă președintele Truman. Arma atomică era îmdreptată împotriva Japoniei, însă efectele ei au fost folosite ca mijloc de șantaj, în primul rînd, împotriva Uniunii Sovietice.

La 16 iulie 1945 a fost experimentată prima bombă atomică americană, iar la 24 iulie președintele S.U.A. a semnat ordinul de lansare a bombei asupra Japoniei. La 6 august 1945, la ora 8,15 asupra orașului japonez Hiroșima a fost lansată o bombă atomică de 55 kilotone (echivalent a 55.000 tone trinitrotoluen). Explozia bombei atomice a distrus orașul Hiroșima. La 9 august, atacul atomic a fost repetat asupra orașului Nagasaki. În aceste două atacuri au pierit și au fost mutilați 450.000 de oameni. Atacul atomic a fost o crimă barbară, săvîrșită mai ales în scopuri politice. Soarta Japoniei era pecetluită și fără atacul atomic american. La 8 august 1945, îndeplinindu-și obligațiile asumate la Ialta, guvernul U.R.S.S. a declarat război Japoniei. La 9 august, armatele sovietice au pornit ofensiva pe un front de 5.000 km. de la granițele Mongoliei și pînă la țărmul Oceanului Pacific. La războiul din Extremul Orient a participat și armata de 80.000 de oameni a R.P. Mongole. Armatele sovietice au capturat armata japoneză din Manciuria (1 milion de oameni), au pătruns în China de nord și nord-est, în Coreea de nord. În această etapă a războiului, armata sovietică a colaborat îndeaproape cu Armata populară și cu partizanii chinezi pentru zdrobirea inamicului.

La 14 august 1945, împăratul Hirohito a ordonat încetarea rezistenței japoneze, însă unele unități japoneze au continuat să lupte pînă la 22 august. Un rol important în înfrîngerea Japoniei militariste l-a avut

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

armata chineză și în special forțele populare conduse de partidul comunist care au luptat șapte ani împotriva cotropitorilor japonezi, provocîndu-le imense pierderi de oameni și materiale. De asemenea, trebuie evidențiată și lupta tuturor popoarelor cotropite de japonezi, popoare care și-au adus o contribuție importantă la eliberarea țărilor lor. Armatele japoneze din Manciuria, China de nord și Coreea de nord, au fost capturate de trupele sovietice, cele din China centrală și de sud s-au predat gomindaniștilor, iar cele din insule și restul teritoriului Asiei de sud-est s-au predat englezilor și americanilor. Japonia fusese înfrîntă. Actul de capitulare a Japoniei a fost semnat la 2 septembrie 1945 în golful Tokio pe bordul cuirasatului american „Missouri" în prezența comandanților forțelor aliate : americane, engleze, sovietice, chineze, franceze. În numele puterilor aliate, Japonia era ocupată de trupele S.U.A. Insulele Kurile și partea de sud a Insulei Sahalin erau cedate U.R.S.S. Al doilea război mondial lua sfîrșit prin înfrîngerea tuturor puterilor Axei.

Cel de-al doilea război mondial care s-a prelungit timp de șase ani a depășit prin amploare, prin imensele sale jertfe și distrugeri de vieți omenești, bunuri materiale și spirituale toate celelalte conflagrații cunoscute în istoria lumii. La el au participat 61 de state, cu o populație de 1,7 miliarde de oameni, adică peste trei pătrimi din omenire. Operațiile militare s-au desfășurat pe teritoriul a 40 de state, pe o suprafață de 22.000.000 km². Numărul total al celor mobilizați în forțele armate a fost de 110.000.000 de oameni, cu 40 de milioane mai mulți decît în primul război mondial.

În lupta împotriva agresorilor fasciști au căzut zeci de milioane de oameni. Mijloacele barbare de distrugere a populației civile, execuțiile în masă, genocidul, marile mișcări de populație intervenite în anii războiului nu permit o extimare precisă a victimelor din timpul ultimei conflagrații mondiale. După unele calcule, numărul victimelor ar varia între 40 și 50.000.000, adică aproximativ de patru ori mai mult decît în primul război mondial. Războiul s-a soldat și cu alte zeci de milioane de răniți și mutilați. Numărul mare de victime s-a datorat atît amplorii nemaicunoscute a bătăliilor de pe fronturi cît și perfecționării tehnicii militare, a mijloacelor de distrugere.

Jertfele enorme umane s-au conjugat cu uriașele pierderi materiale și spirituale. Țări întregi au fost pustiite, mii de orașe ruinate și sute de mii de comune și sate distruse.

În anii de grea încercare, cînd acțiunile celui mai agresiv și mai reacționar imperialism puneau în primejdie însăși existența și ființa națională a multor popoare, forțe uriașe din lumea întreagă s-au unit pentru a nimici pe cotropitori. Civilizația omenirii a fost salvată prin colosalele sacrificii comune ale popoarelor care au format coaliția antihitleristă. prin jertfa tuturor acelora care pe front sau în spatele lui au luptat cu abnegație și spirit de sacrificiu împotriva agresorilor.

În crîncena încleștare cu puternica mașină de război fascistă, Uniunea Sovietică — forța principală a coaliției antifasciste — a purtat greul războiului și a adus o contribuție hotărîtoare la înfrîngerea forțelor reacțiunii. Armata și poporul sovietic, care au dat cele mai mari jertfe de vieți omenești, au salvgardat nu numai propria lor patrie, ci

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

și libertatea altor popoare. Vitejia și eroismul oștașilor pe front și ale popoarelor sovietice în spatele frontului au stîrnit admirația întregii lumi. În lupta împotriva agresorilor fasciști au căzut 20.000.000 de oameni sovietici.

Pe frontul de răsărit au acționat de la început pînă la sfîrșit 65—70% din efectivul forțelor armate aruncate în luptă de Germania fascistă, au avut loc cele mai mari operații militare, ca bătălia din fața Moscovei, epopeea Leningradului, năprasnica lovitură dată dușmanului la Stalingrad, vastele operații desfășurate de la Kursk și Orel pînă la Berlin.

La lupta împotriva Germaniei hitleriste, a Italiei fasciste și a Japoniei militariste, au adus o însemnată contribuție armatele Angliei și Statelor Unite ale Americii. Operațiile militare ale S.U.A. și Anglia în nordul Africii și Italia, debarcarea trupelor aliate pe coasta Franței, războiul purtat de S.U.A. pe spațiul imens din Oceanul Pacific împotriva Japoniei au slăbit în mare măsură blocul țărilor fasciste, apropiind ceasul înfrîngerii agresorilor.

La coaliția antifascistă au aderat, pînă la sfîrșitul războiului, aproape 50 de state. Printre țările europene care au contribuit în mare măsură la victoria împotriva agresorilor fasciști germani se numără: Franța, Iugoslavia, România, Polonia, Cehoslovacia, Grecia, Albania, Bulgaria, Belgia, Olanda, Norvegia, Danemarca. România a dus o contribuție însemnată la înfrîngerea Germaniei. În luptele purtate începînd de la 23 august 1944, Armata română a forțat 12 masive muntoși, 12 cursuri mari de apă, a eliberat 3.800 de localități, a provocat inamicului pierderi evaluate la circa 23.000 de morți și peste 170.000 de prizonieri. Armata română a pierdut în aceeași perioadă circa 167.000 oameni: morți, răniți și dispăruți. La sfîrșitul războiului se găseau pe front 16 divizii și alte formațiuni românești. Contribuția economică a României la războiul antihitlerist se ridică, după o evaluare aproximativă, la circa 770 milioane dolari.

În lupta împotriva Japoniei militariste au fost angajate numeroase țări din Asia. O contribuție însemnată a adus poporul chinez angajat cu mulți ani înainte în lupta cu Japonia militaristă. Aproximativ 8.000.000 de chinezi au căzut în această încleștare. Alte țări din Asia — India, Australia, Noua Zeelandă, au luptat alături de Marea Britanie. Pierderi însemnate umane și materiale au suferite și Indochina, Indonezia, Filipinele, Birmania, etc.

Și-au adus contribuția la lupta comună împotriva fascismului Canada și Africa de Sud, care au furnizat trupe Marii Britanii. În componența trupelor engleze și franceze au participat numeroși fii ai popoarelor africane. În armata britanică a luptat pe diverse fronturi și o brigadă evreiască.

Încă din primele zile ale celui de al doilea război mondial, a luat ființă mișcarea de rezistență antifascistă, care a îmbrăcat formele cele mai diferite, de la sabotarea producției pînă la acțiunile de partizani, insurecții militare și războaie populare. Această formă de ripostă dată cotropitorilor își trăgea seva din năzuința popoarelor de a-și elibera propriile lor patrii, de a-și recîștiga libertatea și demnitatea. La mișcarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

carea de rezistență au participat, cu excepția unor elemente colaboraționiste, într-o măsură mai mare sau mai mică, toate clasele și păturile sociale ale națiunilor care au căzut jertfă ocupanților fasciști : clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, mica burghezie, inclusiv acele cercuri ale burgheziei lovite în interesele lor economice. Un rol deosebit de mare în mișcarea de rezistență l-a avut clasa muncitoare. Partidele comuniste au reprezentat forța politică cea mai activă și energică în lupta contra fascismului.

Partidele comuniste au militat cu consecvență pentru unirea tuturor forțelor naționale antifasciste indiferent de apartenența de clasă, de concepțiile ideologice și politice, pentru crearea unor alianțe patriotice largi care au jucat un rol hotărîtor în lupta împotriva agresorilor.

Victoria de însemnătate istorică a coaliției antifasciste a popoarelor a dovedit din nou că nu există vreo forță în stare să îngenunchieze popoarele hotărîte să-și apere libertatea și independența, dreptul de a decide în mod suverna asupra destinelor lor.

Cel de-al doilea război mondial a dus la slăbirea considerabilă a forțelor capitalismului și la întărirea sensibilă a forțelor socialismului, democrației și progresului.

Ascuțirea tuturor contradicțiilor social-economice și politice ale capitalismului pe fondul adîncirii crizei sale generale, creșterea rolului maselor populare în procesul istoric al maturizării conștiinței lor politice, în lupta împotriva cotropitorilor, au accelerat transformările democratice progresiste într-o serie de țări din Europa și Asia. Lupta maselor muncitoare, conduse de forțele progresiste, în frunte cu partidele comuniste, pentru zdrobirea ocupanților și eliberarea națională a patriilor lor s-a transformat într-o serie de țări din Europa și Asia în puternice acțiuni revoluționare cu caracter social. Aceste țări s-au desprins din sistemul capitalismului și au pornit pe calea făuririi unei vieți noi libere de orice asuprire și exploatare a omului de către om, alcătuind sistemul mondial socialist.

Avîntul fără precedent al mișcărilor de eliberare națională a popoarelor coloniale și dependente care a marcat și începutul prăbușirii sistemului colonial a constituit un alt factor de însemnătate majoră ce a contribuit la îngustarea sferei de dominație a imperialismului.

În primii ani postbelici, țările capitaliste au fost zguduite de ample mișcări muncitorești și democratice pentru transformări și progres social. În întreaga lume capitalistă au crescut autoritatea partidelor comuniste și muncitorești.

Pe arena mondială s-a modificat raportul de forțe în favoarea socialismului, păcii și democrației. Creșterea și consolidarea forțelor socialismului și democrației determină din ce în ce mai mult cursul întregii evoluții a societății omenești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

ÎNCHEIEREA TRATATELOR DE PACE CU STATELE FOSTE SATELITE ALE GERMANIEI HITLERISTE

Pregătirea tratatelor de pace cu Bulgaria, Finlanda, Italia, România și Ungaria a căzut în sarcina Consiliului miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A., Angliei și Franței care s-a întrunit la Londra (11 septembrie — 2 octombrie 1945), Moscova (16—26 decembrie 1945) și la Paris (25 aprilie — 12 iulie 1946).

Cu prilejul amintitelor sesiuni au apărut divergențe serioase între U.R.S.S. și puterile occidentale în ceea ce privește clauzele viitoarelor tratate de pace și aprecierea activității unor guverne din țările Europei răsăritene. Astfel, la sesiunea de la Moscova a C.M.E. la presiunea puterilor occidentale se recomanda guvernelor român și bulgar includerea unor reprezentanți ai partidelor burgheze de opoziție, organizarea unor alegeri libere. Acestea erau condiții pentru recunoașterea guvernelor amintite de către S.U.A. și Marea Britanie. Însă deosebirile de păreri între marile puteri în legătură cu tratatele de pace au fost atenuate, iar la Conferința de pace au fost prezentate tratate mai mult sau mai puțin elaborate.

Conferința de pace de la Paris

S-a desfășurat între 29 iulie — 26 octombrie 1946 cu participarea delegaților din 26 țări, inclusiv statele foste aliate ale Germaniei. Din partea României la conferința de pace a participat o delegație formată din dr. Petru Groza, Gheorghe Tătărăscu, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ion Gheorghe Maurer, Lucrețiu Pătrășcanu ș.a. La conferința de pace de la Paris s-au purtat aprige discuții în jurul clauzelor teritoriale, economice și de reparații ale tratatelor.

Uniunea Sovietică a apărat în general intereselor țărilor de democrație populară în fața pretențiilor exagerate de reparații și despăgubiri din partea englezilor și americanilor, subliniind contribuția unor țări ca România și Bulgaria la obținerea victoriei împotriva Germaniei hitleriste. De asemenea, delegația română a cerut ca României să i se acorde ca și Italiei, statut de cobeligerant, avîndu-se în vederea atît participarea armatei române la înfrîngerea Germaniei hitleriste în ultima parte a războiului, cît și efortul de război depus de poporul român. Cererea delegației române n-a fost aprobată la conferință. Delegația

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

română a respins şi unele pretenţii teritoriale formulate de delegaţia maghiară şi, în acest domeniu, poziţia României a fost sprijinită de Conferinţă. După două luni şi jumătate de dezbateri în şedinţe plenare şi comisii, conferinţa de pace îşi formula recomandările Consiliului miniştrilor de externe care trebuia să definitiveze tratatele de pace. Această problemă a fost rezolvată în sesiunea de la New-York a Consiliului miniştrilor de externe (4 noiembrie — 11 decembrie 1946), iar tratatele de pace au fost semnate la Paris la 15 februarie 1947.

În general, tratatele de pace semnate de Puterile aliate şi asociate cu Bulgaria, Finlanda, Italia, România şi Ungaria au aceeaşi structură cuprinzînd : preambul, prevederi teritoriale, prevederi politice, prevederi militare, reparaţii, proprietăţi, drepturi şi interese, modalităţi de rezolvare a litigiilor.

În clauzele politice ale tratatelor s-a inclus obligaţia guvernelor celor 5 ţări de a asigura tuturor cetăţenilor drepturile şi libertăţile fundamentale, de a interzice organizaţiile fasciste şi propaganda fascistă, de a judeca pe criminalii de război.

În clauzele de ordin militar se prevedea interzicerea producţiei de armament şi arme atomice, rachete sau proiectile teleghidate şi se limitau efectivele armatelor la numărul necesar pentru menţinerea ordinei.

Cele mai importante *prevederi teritoriale* au fost următoarele :

Italia cedează Iugoslaviei peninsula Istria, o parte a Carintiei cu oraşul Fiume, oraşul Zara. Oraşul Triest şi regiunea din jur au fost proclamate Teritoriu liber sub administraţia O.N.U. (în 1954 a fost realipit Italiei).

Italia înapoiază Greciei insulele Dodecanez. Renunţă la orice pretenţie asupra Albaniei.

În Africa, Italia pierde Libia devenită stat independent îr 1951. Somalia este menţinută sub tutelă pînă în 1960 cînd a devenit independentă. Eritreea se alipeşte Etiopiei, a cărei independenţă este recunoscută de către Italia.

În ceea ce priveşte ţara noastră, Tratatul de pace anula dictatul de la Viena din 1940 şi restabilea graniţa cu Ungaria existentă la 1 ianuarie 1938.

Cu Uniunea Sovietică şi Bulgaria se stabileau graniţele existente la 1 ianuarie 1941.

Teritoriul Ungariei era stabilit în graniţele de la 1 ianuarie 1938, iar al Finlandei în graniţele de la 1 ianuarie 1941.

Ca reparaţii, s-au stabilit următoarele sume :

Italia va plăti Iugoslaviei 125 milioane dolari. Greciei 105, Uniunii Sovietice 100 milioane, Etiopiei 25 milioane, Alganiei 5 milioane dolari.

România va plăti Uniunii Sovietice 300 milioane dolari, Finlanda la fel.

Ungaria va plăti Uniunii Sovietice 200 milioane dolari, iar Cehoslovaciei şi Iugoslaviei cîte 50 milioane dolari.

Bulgaria va plăti Greciei 45 milioane dolari, iar Iugoslaviei 25 milioane.

În tratatele de pace se menţiona că sumele stabilite nu acopereau decît parţial pagubele pricinuite. Pentru a nu epuiza economia ţărilor care trebuiau să plătească reparaţii, plăţile au fost eşalonate pe mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

mulţi ani, iar ca sursă principală a fost stabilită producţia curentă de mărfuri.

La capitolul „Proprietăţi, drepturi şi interese" statele foste aliate ale Germaniei se obligau să înapoieze Puterilor aliate şi asociate, firmelor şi cetăţenilor lor bunurile acestora existente pe teritoriul Bulgariei, Finlandei, Italiei, României şi Ungariei. În caz că bunurile Puterilor aliate fuseseră deteriorate, guvernele celor cinci state se obligau să plătească despăgubiri în proporţie de 2/3 din valoarea lor.

Tratatele de pace cu Bulgaria, Finlanda, Italia, România şi Ungaria au avut o mare însemnătate pentru aceste state. Ele au consolidat independenţa naţională a acestor ţări, au ajutat dezvoltarea lor democratică conform intereselor popoarelor. Aceeste aspecte au compensat în bună măsură sarcinile grele stabilite în cadrul reparaţiilor şi proprietăţilor aliate.

După cum se ştie, cu Germania nu s-a încheiat nici pînă astăzi un tratat de pace, cu toate că U.R.S.S. şi R.D.G. au făcut repetate propuneri în acest sens.

Cu Japonia s-a încheiat un tratat de pace la San-Francisco în 1951, care nu a fost semnat de U.R.S.S. şi R. P. Chineză.

Tratatul de pace cu Japonia interzicea acestei ţări să dispună de forţe militare terestre, aeriene şi navale iar asigurarea ordinii interne era conferită unor unităţi de poliţie.

Tratatul de securitate japono-american din 8 septembrie 1951 permanentiza staţionarea forţelor militare ale S.U.A. pe teritoriul Japoniei şi ocuparea insulei Okinawa de către americani.

Mai tîrziu, în 1960, U.R.S.S. şi Japonia au decretat încetarea stării de război între ele şi au hotărît să reia relaţiile diplomatice.

Între U.R.S.S. şi Japonia au fost stabilite contacte privind începerea unor negocieri pentru încheierea unui tratat de pace nipono-sovietic. Statele socialiste acordă o mare însemnătate tratatelor de pace şi consideră frontierele ca definitiv statornicite.

Statele socialiste militează pentru recunoaşterea realităţilor statornicite după al doilea război mondial, inclusiv a existenţei celor două state germane, pentru recunoaşterea graniţelor dintre R.D.G. şi Polonia, dintre R.F.G. şi Cehoslovacia. În această direcţie de mare însemnătate sînt Tratatul sovieto-vest-german şi Tratatul polono-vest-german, semnate în 1970 şi ratificate de către R.F.G. în mai 1972.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

BIBLIOGRAFIE

Corespondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și cu primii miniștri ai Marii Britanii din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei. 1941—1945 (trad. din limba rusă), vol. I și II, E S P L P, București, 1958.

Documente și materiale din ajunul celui de-al doilea război mondial, vol. I (1948) și vol. II (1949), Editura de Stat.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Ed. politică, București, 1974.

CEAUȘESCU, NICOLAE — Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România, Ed. politică, București, 1966.

* * * — Cuvîntarea la adunarea festivă din Capitală cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la victoria asupra fascismului și a 98 de ani de la cucerirea independenței de stat a României, 9 mai 1975. Ed. politică, București, 1975.

* * * — Cuvîntare la Adunarea festivă din Capitală consacrată zilei de 23 August, „Scînteia" din 23 august 1979.

CIUIKOV, V. I. — Început de drum, București, 1962.

EISENHOWER, D. D. — Cruciada în Europa, București, Ed. politică, 1974.

GAFENCU, G. — Politica externă a României, București, 1939.
— Preliminaires de la guerre à l'est (Preliminariile războiului în est), Eglof, Paris, 1944.

DE GAULLE, CH. — Memorii de război, vol. I, Editura politică, București, 1969.
— Memorii de război, vol. I, Editura politică, București, 1969.

GHEORGHIU-DEJ, GH. — Articole și cuvîntări, vol. I (1945—1955); vol. 2 (1955—1959); vol. 3 (1959—1961) și vol. 4 (1961—1962), Editura politică, București.

HERRIOT, ED. — Pagini de jurnal, Editura politică, București, 1968.

JUKOV, G. K. — Amintiri și reflecții. Editura militară, București, 1971.

LONGO, L. — Poporul italian ia armele. Editura politică, București, 1970.

MAO TZE-DUN — Opere alese, vol. I, II, III. Editura pentru literatură politică, București, 1953—1955.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

PĂTRĂȘCANU, L. — Sub trei dictaturi, Editura „Forum", București, 1946.
— Probleme de bază ale României. Editura de Stat, București 1946.
* * * — Români în Rezistența franceză în anii celui de-al doilea război mondial. (Amintiri), Editura politică, București, 1969.
ROOSEVELT, E. — Așa a văzut-o el, București, 1946.
STALIN, I. V. — Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei, Editura P.M.R., București, 1950.
— Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei, Editura P.M.R., București, 1950.
STETTINIUS, E. R. — Arma victoriei, Editura modernă, București, 1946.
WERTH A. P. — Un corespondent englez pe Frontul de Est, Editura politică, București, 1970.
CARTIER, R. — La seconde guerre mondiale (Al doilea război mondial), vol. I, II, Ed. Larousse, Paris-Match, 1965—1966.
* * * — Contribuția României la victoria asupra fascismului, Editura politică, București. 1965.
ERMAN, J. — Grand strategy, august 1943 — sept. 1944 (Marea strategie, august 1943 — septembrie 1944), Londra, 1956.
— Grand strategy, october 1944 — august 1945 (Marea strategie, octombrie 1944 — august 1945), Londra, 1956.
HILGRUBER, A. — Hitler, Konig Karol und Marschall Antonescu (Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu) Beziehungen, 1939—1945, Wiesbaden, 1954.
INSTITUT MARKISISMA-LENINISMA PRI T.K.K.P.S.S. — Istoriia Velikoi Otecestvennoi Voinî Sovetskogo Soiuza 1941—1945 (Istoria Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei 1941—1945), vol. 1—6, Voennoe izdatelstvo MO SSSR, Moskva. 1960—1965.
INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R. — România în războiul antihitlerist (23 august 1944—9 mai 1945), Editura militară, București, 1966.
* * * — Istoriia voinî na Tihom Okeane (Istoria războiului în Oceanul Pacific), trad. din limba japoneză, vol. I—V. Moskva, 1958.
LORD, W. — Midway, l'incroyable victoire (Midway, incredibila victorie). Ed. Robert Laffont. Paris, 1969.
* * * — Pearl Harbor, București, Editura politică, 1970.
* * * — Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial, Editura politică, București, 1974.
MORACA, P., KUKAN, V. — La guerre et la revolution des peuples Yougoslaves. 1941—1945 (Războiul și revoluția popoarelor iugoslave. 1941—1945), „Mladost", Belgrad, 1961.
NEKRICI A. M. — Războiul ciudat. Editura științifică, București. 1963.
RAWSKI, T., STAPOV Z., ZAMOJSKI, J. — Wojna wyswolencza narodu polskiego w latach 1939—1945 (Războiul de eliberare a poporului polonez în anii 1939—1945), Wyd. M.O.N., Warszawa. 1966.
* * * — România la Conferința de pace, Ed. B.P.D., București, 1946.
SHIRER, L. W. — Le trosième Reich, des origines à la chute (Al treilea Reich de la origine pînă la prăbușire). Ed. Stock, Paris, 1967.
TIPPELSKIRCH, K. — Geschichte des zweiten Weltkriegs (Istoria celui de-al doilea război mondial) ed. a 3-a, Athenaeum Verlag. Bonn, 1959.

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

CUPRINS

Introducere

I. *Revoluțiile și avîntul revoluționar postbelic. Marile mutații de ordin social-politic și național după primul război mondial. Noua organizare politică a lumii* . . . . . pag. 13
— Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în Rusia . . . 15
— Destrămarea Austro-Ungariei. Noile state naționale. Republica Ungară a Sfaturilor 33
— Revoluția din noiembrie 1918 din Germania ; Germania în anii crizei revoluționare postbelice 51
— Criza revoluționară din Bulgaria și revoluția burghezo-națională din Turcia 67
— Avîntul revoluționar din Marea Britanie, Franța Italia, S.U.A. și Japonia după primul război mondial 79
— Lupta de eliberare națională și socială în unele țări din Asia, Africa și America Latină 107
— Noua organizare politică a lumii 127

II. *De la criza postbelică la marea criză* 159
— Principalele țări capitaliste în perioada stabilizării relative . . . 161
— Criza politică și instaurarea regimurilor dictatoriale în Spania, Portugalia, Polonia și Iugoslavia 193
— Avîntul luptei de eliberare națională în China, Indonezia, Siria și Maroc. Mișcările antiimperialiste în America Latină 207
— Relațiile internaționale în anii stabilizării relative 229

III. *Criza economică mondială din 1929—1933 și consecințele ei. Creșterea primejdiei fasciste* 245
— Principalele țări capitaliste în anii crizei economice din 1929—1933 247
— Dictatura nazistă. Transformarea Germaniei într-un focar de război . 285
— Proliferarea regimurilor de dictaură. Lupta împotriva primejdiei fasciste. Frontul popular 293
— Statele Unite ale Americii în anii New-Deal-ului 321
— Construirea socialismului în U.R.S.S. 331
— Desfășurarea celui de-al II-lea război civil revoluționar în China . 343

IV. *Agravarea situației internaționale. Spre o nouă conflagrație mondială* . 351
— Agravarea situației internaționale în anii crizei economice mondiale . 353
— Acțiuni pentru apărarea securității 364
— Politica externă revanșardă a Germaniei naziste în anii 1933—1936 . . 369

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

— Agresiunea Italiei fasciste împotriva Etiopiei 375
— Agresiunea germană în Europa. Anexarea Austriei și dezmembrarea Cehoslovaciei 383

V. *Al doilea război mondial* 393
— Începutul celui de-al doilea război mondial : Ocuparea Poloniei. „Războiul ciudat" în apusul Europei. Cotropirea Europei nordice și occidentale. Extinderea agresiunii fasciste în Peninsula Balcanică, Orientul Apropiat și Africa (1939—1941) 395
— Agresiunea Germaniei hitleriste împotriva U.R.S.S. Constituirea coaliției antihitleriste 411
— Regimul dominației hitleriștilor în Europa. Începutul luptei de rezistență antifascistă a popoarelor (1939—1942) 425
— Cotitura în desfășurarea războiului 441
— Victoriile hotărîtoare ale armatelor sovietice în bătăliile de la Stalingrad și Kursk 441
— Înfrîngerea armatelor germano-italiene în Africa de nord. Prăbușirea fascismului în Italia 452
— Cotitura în desfășurarea războiului în Oceanul Pacific 462
— Relațiile interaliate în anii 1942—1944. Începutul dezagregării blocului fascist 477
— Mișcarea de rezistență antifascistă în țările Europei (1943—1944) . 489
— Înfrîngerea Germaniei naziste 501
— Succesele forțelor aliate în Extremul Orient în anii 1944—1945. Avîntul mișcării de eliberare din Asia de sud-est. Capitularea Japoniei. Sfîrșitul celui de-al doilea război mondial 523
— Încheierea tratatelor de pace cu statele foste satelite ale Germaniei hitleriste 531
Bibliografie 535

VERIFICAT 1987
VERIFICAT 2017
VERIFICAT 2007
https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

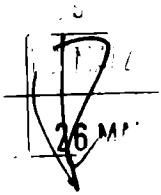

TIPOGRAFIA UNIVERSITAȚII DIN BUCUREȘTI

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

DATA RESTITUIRII		
05. IUL. 2016	07. FEB. 2013	11. IUL. 2019
—	09. FEB. 2013	12. IUL. 2019
04. MAR. 2017	10. FEB. 2013	—
15. MAR. 2017	12. FEB. 2013	29. MAR. 2023
17. MAR. 2017	13. FEB. 2013	
—	14. FEB. 2013	
15. NOV. 2017	17. FEB. 2013	
20. NOV. 2017	—	
16. IAN. 2013	08. OCT. 2018	
02. FEB. 2013	05. NOV. 2018	
03. FEB. 2013	08. NOV. 2018	
06. FEB. 2013	15. NOV. 2019	

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://unibuc.ro